

ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНА
У ТРИДЦЯТИХ-СОРОКОВИХ РОКАХ
XX СТОЛІТТЯ

POLSKA I UKRAINA
W LATACH TRZYDZIESTYCH-
-CZTERDZIESTYCH XX WIEKU

**ПЕРЕСЕЛЕННЯ
ПОЛЯКІВ
ТА УКРАЇНЦІВ
1944-1946**

**PRZESIEDLENIA
POLAKÓW
I UKRAIŃCÓW
1944-1946**

2

**Польща та Україна
у тридцятих–сорокових роках XX століття**

Невідомі документи з архівів спеціальних служб

Том 2

**Polska i Ukraina
w latach trzydziestych–czterdziestych XX wieku**

Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych

Tom 2

Архів Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польщі
Державний архів Служби безпеки України

Польща та Україна
у тридцятих–сорокових роках ХХ століття

Невідомі документи з архівів спеціальних служб

Том 2

ПЕРЕСЕЛЕННЯ
ПОЛЯКІВ
ТА УКРАЇНЦІВ
1944–1946

Варшава–Київ 2000

Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP
Państwowe Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy

Polska i Ukraina
w latach trzydziestych–czterdziestych XX wieku

Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych

Tom 2

PRZESIEDLENIA
POLAKÓW
I UKRAIŃCÓW
1944–1946

Warszawa–Kijów 2000

Редакційна колегія

Малгожата Вінярчик-Коссаковська
Зузанна Гайовнічек
Петро Кулаковський
Руслан Пиріг
Володимир Пристайко
Олександр Пшенніков
Єнджей Тухольський
Юрій Шаповал
Гжегож Якубовський

Головні наукові редактори

Єнджей Тухольський
Юрій Шаповал

Упорядники

Зузанна Гайовнічек
Сергій Кокін
Петро Кулаковський
Марцін Маєвський
Володимир Пристайко
Олександр Пшенніков
Малгожата Слонь-Новачек
Ванда Худзік
Радомир Цивінський
Гжегож Якубовський

Переклад

Малгожата Слонь-Новачек

Коректори

Марцін Маєвський
Малгожата Слонь-Новачек
Ванда Худзік
Радомир Цивінський

Художник

Тадеуш Хвалінський

Фоторепродукції

Александр Заленський

Технічна редакція

Ева Клісінська

ISBN 83-911160-1-8

ISBN 83-87893-82-X

© Всі права застережені
Архів Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польщі,
Державний архів Служби безпеки України
Варшава 2000

Komitet redakcyjny
Zuzanna Gajowniczek
Grzegorz Jakubowski
Petro Kułakowski
Wołodymyr Prystajko
Ołeksandr Pzennikow
Rusłan Pyrih
Jurij Szapował
Jędrzej Tucholski
Małgorzata Winiarczyk-Kossakowska

Wybór i opracowanie naukowe
Jurij Szapował
Jędrzej Tucholski

Redakcja naukowa
Wanda Chudzik
Radomir Cywiński
Zuzanna Gajowniczek
Grzegorz Jakubowski
Serhij Kokin
Petro Kułakowski
Marcin Majewski
Wołodymyr Prystajko
Ołeksandr Pzennikow
Małgorzata Słoń-Nowaczek

Przekład
Małgorzata Słoń-Nowaczek

Korekta
Wanda Chudzik
Radomir Cywiński
Marcin Majewski
Małgorzata Słoń-Nowaczek

Okładkę projektował
Tadeusz Chwaliński

Reprodukcje fotograficzne
Aleksander Załęski

Redakcja techniczna
Ewa Klisińska

ISBN 83-911160-1-8
ISBN 83-87893-82-X

© Copyright by
Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej
i Państwowe Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy
Warszawa 2000

ЗМІСТ

ВІД КОЛЕКТИВУ УПОРЯДНИКІВ	34
-------------------------------------	----

ЧАСТИНА ПЕРША

ПЕРЕСЕЛЕННЯ ПОЛЯКІВ З СИБІРУ В УКРАЇНУ У 1944 Р.

№ 1 29 липня 1944, Київ. Лист Т. Кальненка С. Савченку про рішення розселити в Україні 29 700 польських громадян, переселених з інших республік СРСР	62
№ 2 26 серпня 1944, Київ. Лист П. Медведєва В. Ніколаєву про подання довідки стосовно переселенців	68
№ 3 26 серпня 1944, Київ. Довідка А. Іовенка про розселення в Україні 4861 переселених поляків.	70
№ 4 28 серпня 1944, Київ. Записка по ВЧ П. Медведєва начальникам обласних управлінь НКГБ про подання повідомлень щодо переселених осіб	74
№ 5 7 вересня 1944, Київ. Записка по ВЧ С. Савченка П. Федотову про становище поляків, переселених в Україну	78
№ 6 5 грудня 1944, Київ. Довідка А. Іовенка про розселення в Україні 8821 переселених поляків.	84
№ 7 5 грудня 1944, Київ. Повідомлення М. Бондаренка П. Медведєву з доданими фрагментами листів переселених польських громадян	86

ЧАСТИНА ДРУГА

ПЕРЕСЕЛЕННЯ У РАМКАХ ДВОСТОРОННІХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ У 1944–1946 РОКАХ

№ 1 3 серпня 1944, Київ. Записка по ВЧ В. Рясного Л. Берії про ліквідацію Делегатури Уряду та Армії Крайової у Львові	106
№ 2 31 серпня 1944, Москва. Наказ наркомів внутрішніх справ, державної безпеки, юстиції та прокурора СРСР з доданою інструкцією про порядок застосування Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 серпня 1944 р. „Про надання амністії польським громадянам, засудженим за злочини, вчинені на території СРСР”	114
№ 3 17 вересня 1944, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про реагування польського населення на інформацію щодо переселення	128

SPIS TREŚCI

OD KOMITETU REDAKCYJNEGO 35

CZĘŚĆ PIERWSZA

PRZESIEDLENIA POLAKÓW Z SYBIRU NA UKRAINĘ W 1944 R.

- Nr 1 **29 lipca 1944, Kijów.** Pismo T. Kalnienki do S. Sawczenki zawiadamiające o decyzji rozlokowania na Ukrainie 29 700 obywateli polskich przesiedlonych z innych republik ZSRS 63
- Nr 2 **26 sierpnia 1944, Kijów.** Pismo P. Miedwiediewa do W. Nikołajewa w sprawie udzielenia informacji o przesiedleńcach 69
- Nr 3 **26 sierpnia 1944, Kijów.** Informacja A. Iowienki o rozlokowaniu na Ukrainie 4861 przesiedlonych Polaków 71
- Nr 4 **28 sierpnia 1944, Kijów.** Depesza WCz. P. Miedwiediewa do naczelników zarządów obwodowych NKGB z poleceniem składania meldunków o osobach przesiedlonych 75
- Nr 5 **7 września 1944, Kijów.** Depesza WCz. S. Sawczenki do P. Fiedotowa o sytuacji Polaków przesiedlonych na Ukrainę 79
- Nr 6 **5 grudnia 1944, Kijów.** Informacja A. Iowienki o rozlokowaniu na Ukrainie 8821 przesiedlonych Polaków 85
- Nr 7 **5 grudnia 1944, Kijów.** Pismo M. Bondarienki do P. Miedwiediewa z załączonymi fragmentami listów przesiedlonych obywateli polskich. 87

CZĘŚĆ DRUGA

PRZESIEDLENIA W RAMACH POROZUMIEŃ DWUSTRONNYCH W LATACH 1944–1946

- Nr 1 **3 sierpnia 1944, Kijów.** Depesza WCz. W. Riasnego do Ł. Berii o likwidacji we Lwowie Delegatury Rządu i Armii Krajowej. 107
- Nr 2 **31 sierpnia 1944, Moskwa.** Rozporządzenie ludowych komisarzy spraw wewnętrznych, bezpieczeństwa państwowego, sprawiedliwości oraz prokuratora ZSRS z załączoną instrukcją o trybie wykonania dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z 10 sierpnia 1944 r.: O amnestionowaniu obywateli polskich skazanych za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS 115
- Nr 3 **17 września 1944, Drohobycz.** Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki o reakcjach ludności polskiej na wiadomość o mających nastąpić przesiedleniach. 129

№ 4	17 вересня 1944, 23 година, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про висловлювання поляків у зв'язку з переселенням	132
№ 5	18 вересня 1944, Тернопіль. Записка по ВЧ В. Майструка С. Савченку про висловлювання поляків і українців у зв'язку з переселенням.	136
№ 6	19 вересня 1944, Київ. Лист В. Рясного В. Чернишову про інструкцію щодо порядку переселення	146
№ 7	19 вересня 1944, Київ. Постанова № 1237/69 РНК УРСР і ЦК КП(б)У стосовно реалізації договору між Урядом УРСР і ПКНВ про евакуацію українського населення з території Польщі і польського населення з території УРСР	152
№ 8	20 вересня 1944, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про висловлювання поляків і українців у зв'язку з переселенням.	160
№ 9	24 вересня 1944, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про висловлювання поляків і українця у зв'язку з переселенням.	164
№ 10	3 жовтня 1944, [б.м.в.]. Циркуляр С. Котек-Агрошевського органам місцевої адміністративної влади про надання допомоги польським і українським працівникам, відрядженим для проведення кампанії з переселення.	170
№ 11	3 жовтня 1944, Київ. Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У про забезпечення автотранспортом Головного уповноваженого і Головного представника у справах переселення українців з території Польщі і польських громадян з території України до Польщі . . .	174
№ 12	5 жовтня 1944, Люблін. Доповідна записка Т. Кальненка Д. Коротченку і В. Рясному про ситуацію в Холмському, Красноставському і Володавському повітах	178
№ 13	5 жовтня 1944, Київ. Довідка П. Рокитка щодо амністованих поляків	188
№ 14	6 жовтня 1944, Київ. Записка по ВЧ І. Лобуренка П. Бурмаку про працівників, які машинами їдуть до Польщі	192
№ 15	6 жовтня 1944, Київ. Список працівників і службовців, від'їжджаючих до Польщі для проведення евакуації українського населення	196
№ 16	19 жовтня 1944, Дрогобич. Доповідна записка М. Мороза і М. Сотнікова П. Медведєву про ситуацію та настрої в Дрогобицькій області на початку роботи комісії з переселення	198
№ 17	25 жовтня 1944, Київ. Список працівників, від'їжджаючих до Польщі для проведення евакуації українського населення	206
№ 18	26 жовтня 1944, Чортків. Спецповідомлення П. Пугача і М. Ко-	

Nr 4	17 września 1944, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków na temat przesiedleń	133
Nr 5	18 września 1944, Tarnopol. Depesza WCz. W. Majstruka do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków i Ukraińców na temat przesiedleń	137
Nr 6	19 września 1944, Kijów. Pismo W. Riasnego do W. Czernyszowa informujące o instrukcji w sprawie trybu przesiedleń	147
Nr 7	19 września 1944, Kijów. Uchwała nr 1237/69 RKL USRS i KC KP(b)U w sprawie realizacji układu pomiędzy rządem USRS a PKWN o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS	153
Nr 8	20 września 1944, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków i Ukraińców na temat przesiedleń	161
Nr 9	24 września 1944, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków i Ukraińca na temat przesiedleń	165
Nr 10	3 października 1944, [b.m.w.]. Okólnik S. Kotka-Agroszewskiego do terenowych władz administracyjnych w sprawie udzielenia pomocy pracownikom polskim i ukraińskim oddelegowanym z zadaniem przeprowadzenia akcji przesiedleńczej	171
Nr 11	3 października 1944, Kijów. Uchwała RKL USRS i KC KP(b)U o przydziale transportu samochodowego dla Głównego Pełnomocnika i Głównego Przedstawiciela ds. przesiedlenia Ukraińców z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium Ukrainy do Polski	175
Nr 12	5 października 1944, Lublin. Raport T. Kalniенki dla D. Kotłotczenki i W. Riasnego o sytuacji w powiatach chełmskim, krasnostawskim i włodawskim	179
Nr 13	5 października 1944, Kijów. Notatka P. Rokitki dotycząca amnestionowanych Polaków	189
Nr 14	6 października 1944, Kijów. Depesza WCz. I. Łoburienki do P. Barmaka w sprawie pracowników udających się samochodami do Polski	193
Nr 15	6 października 1944, Kijów. Wykaz funkcjonariuszy i urzędników wyjeżdżających do Polski w celu przeprowadzenia ewakuacji ludności ukraińskiej	197
Nr 16	19 października 1944, Drohobycz. Raport N. Moroza i M. Sotnikowa dla P. Miedwediewa o sytuacji i nastrojach w obwodzie drohobyckim z chwilą rozpoczęcia pracy przez komisję przesiedleńczą	199
Nr 17	25 października 1944, Kijów. Wykaz urzędników wyjeżdżających do Polski w celu przeprowadzenia ewakuacji ludności ukraińskiej	207
Nr 18	26 października 1944, Czortków. Meldunek specjalny P. Puga-	

церубо С. Савченку про підготовку до кампанії з переселення у Тернопільській області та реагування на це місцевих поляків євреїв	208
№ 19 6 листопада 1944, Київ. Спецдонесення П. Бурмака і А. Тер-Григор'яна В. Рясному про ситуацію в Польщі та настрої українського населення у зв'язку з переселенням	220
№ 20 7 листопада 1944, Люблін. Циркуляр М. Рогальського керівникам відомств ПКНВ стосовно пільг українцям, бажаним виїхати з Польщі	226
№ 21 8 листопада 1944, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка і Б. Цитовича П. Медведєву про ставлення польського населення до переселення	230
№ 22 17 листопада 1944, Люблін. Довідка К. Сідора Президії КРН і ПКНВ про недоліки економічного характеру на Люблінщині під час переселення українського населення	238
№ 23 17 листопада 1944, Київ. Лист І. Лобуренка Д. Коротченку щодо відрядження до Польщі солдатів внутрішніх військ НКВД.	242
№ 24 24 листопада 1944, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка і Б. Цитовича П. Медведєву про хід підготовчої роботи з переселення польського населення	244
№ 25 24 листопада 1944, Станіслав. Доповідна записка О. Михайлова П. Медведєву про реагування поляків на переселення	250
№ 26 27 листопада 1944, Київ. Доповідна записка М. Хрущова Й. Сталіну про хід роботи щодо реалізації Люблінської угоди стосовно переселення українського населення з Польщі і польських громадян з УРСР	262
№ 27 28 листопада 1944, Люблін. Циркуляр М. Рогальського керівникам відомств ПКНВ про організацію органів контролю у прикордонних пунктах	278
№ 28 1 грудня 1944, [б.м.в.]. Протокол міжвідомчої наради, присвяченої охороні східного кордону Польщі	282
№ 29 5 грудня 1944, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка С. Савченку про хід переселення польського населення з Дрогобицької області, протидію поляків та активізацію діяльності органів НКГБ	286
№ 30 16 грудня 1944, Київ. Записка по ВЧ І. Лобуренка П. Бурмаку стосовно працівників, від'їжджаючих до Польщі для проведення евакуації українського населення	300
№ 31 16 грудня 1944, Луцьк. Довідка І. Гребченка М. Шестакову про результати переселення польського населення з Волинської області станом на 15 грудня 1944 р.	302

	cza i M. Kocierubo dla S. Sawczenki zawierający informację o przygotowaniach w obwodzie tarnopolskim do akcji przesiedleńczej oraz wypowiedzi tamtejszych Polaków i Żydów na temat przesiedlania . . .	209
Nr 19	6 listopada 1944, Kijów. Meldunek specjalny P. Burmaka i A. Tier-Grigorjana dla W. Riasnego o sytuacji w Polsce i nastrojach ludności ukraińskiej w związku z przesiedleniami.	221
Nr 20	7 listopada 1944, Lublin. Pismo okólne M. Rogalskiego do kierowników resortów PKWN w sprawie ulg dla Ukraińców zgłaszających chęć opuszczenia Polski.	227
Nr 21	8 listopada 1944, Drohobycz. Raport W. Majstruka i B. Citowicza dla P. Miedwiediewa o stosunku ludności polskiej do przesiedleń	231
Nr 22	17 listopada 1944, Lublin. Informacja K. Sidora dla Prezydium KRN i PKWN o nieprawidłowościach natury ekonomicznej zaistniałych na Lubelszczyźnie podczas przesiedlania ludności ukraińskiej. .	239
Nr 23	17 listopada 1944, Kijów. Pismo I. Łoburienki do D. Korotczenki dotyczące wystania żołnierzy wojsk wewnętrznych NKWD do Polski	243
Nr 24	24 listopada 1944, Drohobycz. Raport W. Majstruka i B. Citowicza dla P. Miedwiediewa z przebiegu prac przygotowawczych do przesiedlenia ludności polskiej.	245
Nr 25	24 listopada 1944, Stanisławów. Raport A. Michajłowa dla P. Miedwiediewa zawierający wypowiedzi Polaków na temat przesiedleń	251
Nr 26	27 listopada 1944, Kijów. Raport N. Chruszczowa dla J. Stalina dotyczący realizacji układu lubelskiego o przesiedleniu ludności ukraińskiej z Polski i obywateli polskich z USRS.	263
Nr 27	28 listopada 1944, Lublin. Pismo okólne M. Rogalskiego do kierowników resortów PKWN w sprawie ustanowienia granicznych punktów kontrolnych	279
Nr 28	1 grudnia 1944, [b.m.w.]. Protokół z konferencji międzyresortowej poświęconej ochronie wschodniej granicy Polski.	283
Nr 29	5 grudnia 1944, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu drohobyckiego oraz polskiej kontrakcji i nasileniu działalności organów NKGB	287
Nr 30	16 grudnia 1944, Kijów. Depesza WCz. I. Łoburienki do P. Burmaka w sprawie pracowników udających się do Polski w celu przeprowadzenia ewakuacji ludności ukraińskiej.	301
Nr 31	16 grudnia 1944, Łuck. Informacja I. Griebczenki dla M. Szeszakowa o rezultatach przesiedleń ludności polskiej z obwodu wołyńskiego. Stan na 15 grudnia 1944 r.	303

Nr 32	22 grudnia 1944, Lublin. Okólnik E. Ochaba do wojewodów w sprawie realizacji porozumień zawartych przez PKWN z rządami BSRS i USRS.	307
Nr 33	Pomiędzy 1–7 stycznia 1945, Łuck. Komunikat wołyńskiego Zarządu NKGB o rezultatach przesiedleń ludności polskiej. Stan na 1 stycznia 1945 r.	311
Nr 34	9 stycznia 1945, Czortków. Meldunek specjalny P. Pugacza dla P. Drozdzieckiego o przebiegu przesiedlania i nastrojach ludności polskiej w obwodzie tarnopolskim. Stan na 1 stycznia 1945 r.	315
Nr 35	11 stycznia 1945, Moskwa. Informacja na podstawie szyfrogramu B. Kobułowa do S. Sawczenki zawierającego polecenie aresztowania Polaków przeciwstawiających się akcji przesiedleńczej.	325
Nr 36	19 stycznia 1945, Drohobycz. Meldunek specjalny W. Majstruka dla S. Sawczenki o reakcjach ludności polskiej w obwodzie drohobyckim na wiadomość o utworzeniu w Polsce RTRP.	329
Nr 37	21 stycznia 1945, Łuck. Depesza WCz. M. Szestakowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu wołyńskiego. Stan na 10 stycznia 1945 r.	337
Nr 38	22 stycznia 1945, Drohobycz. Meldunek specjalny W. Majstruka dla P. Drozdzieckiego o kradzieży i częściowym zniszczeniu dokumentów polskiej komisji przesiedleńczej w Drohobyczu.	339
Nr 39	22/23 stycznia 1945, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla S. Sawczenki o przeprowadzeniu aresztowań Polaków w obwodzie drohobyckim oraz wpływie tejże akcji na wzrost liczby osób rejestrujących się na wyjazd do Polski	345
Nr 40	23 stycznia 1945, Stanisławów. Depesza WCz. A. Michajłowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania Polaków z obwodu stanisławowskiego. Stan na 20 stycznia 1945 r.	357
Nr 41	25 stycznia 1945, Kijów. Informacja na podstawie szyfrogramu S. Sawczenki do P. Fiedotowa o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS oraz aresztowaniu 3225 Polaków. Stan na 20 stycznia 1945 r.	359
Nr 42	Po 25 stycznia 1945, Lwów. Informacja M. Chajeta o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 25 stycznia 1945 r.	361
Nr 43	29 stycznia 1945, [b.m.w.]. Zbiorcze zestawienie dotyczące przesiedleń ludności polskiej dokonanych przez poszczególne przedstawicielstwa rejonowe zachodnich obwodów USRS. Stan na 30 stycznia 1945 r.	363
Nr 44	Po 30 stycznia 1945, Lwów. Informacja M. Chajeta o przebiegu	

№ 45	Січень 1945, Люблін. Звіт МАП щодо ситуації у Ряшівському воєводстві за період з 10 грудня 1944 р. до 10 січня 1945 р.	366
№ 46	15 лютого 1945, Замостя. Лист репатріанта Весоловського з проханням надати допомогу	372
№ 47	Після 15 лютого 1945, Львів. Довідка М. Хаєта про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 15 лютого 1945 р.	374
№ 48	17 лютого 1945, Луцьк. Довідка І. Гребченка С. Савченку про хід переселення польського і єврейського населення із західних областей УРСР станом на 15 лютого 1945 р.	376
№ 49	4 березня 1945, Львів. Записка по ВЧ П. Бурмака та І. Грушецького М. Хрущову про вбивства українців у Польщі	380
№ 50	6 березня 1945, Дрогобич. Повідомлення Б. Цитовича С. Савченку про висадження в повітря на станції Самбір вагону з евакуйованими поляками	384
№ 51	12 березня 1945, Рівне. Спецповідомлення Ф. Цветухіна П. Дроздецькому щодо висловлювань поляків у зв'язку з переселенням.	386
№ 52	15 березня 1945, Луцьк. Довідка І. Гребченка С. Савченку про хід роботи з переселення польського і єврейського населення із західних областей УРСР станом на 10 березня 1945 р.	392
№ 53	26 березня 1945, Львів. Лист С. Каріна В. Майструку із вказівкою посилити слідство стосовно заарештованих польських ксьондзів	396
№ 54	Березень 1945, Луцьк. Повідомлення І. Гребченка Д. Коротченку про арешти органами НКГБ і НКВД працівників Головного уповноваженого Тимчасового Уряду РП	398
№ 55	3 квітня 1945, Львів. Довідка М. Хаєта про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 31 березня 1945 р.	404
№ 56	25 квітня 1945, Львів. Довідка П. Медведєва про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 20 квітня 1945 р.	406
№ 57	Квітень 1945, Люблін. Звіт В. Рузги щодо стану безпеки у Люблінському воєводстві у березні 1945 р.	408
№ 58	22 травня 1945, Львів. Довідка І. Ушакова про результати переселення поляків із західних областей УРСР станом на 20 травня 1945 р.	412
№ 59	27 травня 1945, Москва. Лист Л. Берії М. Хрущову щодо виділення залізничних вагонів для евакуації польського і українського населення	414

№ 60	18 червня 1945, Київ. Записка по ВЧ Ф. Пильнова П. Федотову про результати переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 10 червня 1945 р.	416
№ 61	29 червня 1945, Дрогобич. Записка по ВЧ В. Майструка С. Савченку стосовно ініціативи СПП і райуповноваженого Тимчасового Уряду РП звільнити з таборів і тюрем заарештованих поляків	418
№ 62	4 липня 1945, Львів. Довідка І. Ушакова про хід переселення поляків із західних областей УРСР станом на 30 червня 1945 р. . . .	420
№ 63	21 липня 1945, Москва. Лист Л. Райхмана з доданим текстом Угоди між Урядом СРСР і Тимчасовим Урядом Національної Єдності РП від 6 липня 1945 р.	422
№ 64	30 липня 1945, Люблін. Звіт Б. Свідзінського Головному представникові з питань евакуації про причини припинення переселення українського населення з Грубешівського повіту	438
№ 65	5 серпня 1945, Томашів Люблінський. Протокол зборів представників українського населення Томашівського повіту про ставлення до переселення.	442
№ 66	12 серпня 1945, [б.м.в.]. Звіт про зустріч 10 серпня 1945 р. у Ропенці представника ОУН „Сокола” з представниками повітової влади Ліска	448
№ 67	18 серпня 1945, Ліско. Повідомлення В. Островського щодо стану безпеки у Ліському повіті у зв'язку з діяльністю УПА	472
№ 68	21 серпня 1945, Сяноць. Щоденне повідомлення А. Щудліка щодо стану безпеки у Сяноцькому повіті у зв'язку з діяльністю УПА. .	476
№ 69	23 серпня 1945, Сяноць. Повідомлення А. Щудліка стосовно нових деталей операції УПА у Сяноцькому повіті.	480
№ 70	24 серпня 1945, Сяноць. Щоденне повідомлення К. Міхера про стан безпеки у Сяноцькому повіті у зв'язку з діяльністю УПА . .	484
№ 71	31 серпня 1945, Дрогобич. Спецповідомлення В. Майструка С. Савченку про хабарництво у польському районному представництві у справах переселення в Стрию	486
№ 72	1 вересня 1945, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка С. Савченку про хід переселення і настрої польського населення Дрогобицької області станом на 30 серпня 1945 р.	492
№ 73	4 вересня 1945, Ряшів. Звіт Я. Мірека МАП про організацію переселення українського населення у Ряшівському воєводстві за участю військових підрозділів	500
№ 74	8 вересня 1945, Київ. Записка по ВЧ П. Дроздецького Б. Кобулову про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 1 вересня 1945 р.	506

o przydziale wagonów kolejowych dla ewakuacji ludności polskiej i ukraińskiej	415
Nr 60 18 czerwca 1945, Kijów. Depesza WCz. F. Pilnowa do P. Fiedotowa o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 10 czerwca 1945 r.	417
Nr 61 29 czerwca 1945, Drohobycz. Depesza WCz. W. Majstruka do S. Sawczenki informująca o inicjatywie ZPP i pełnomocnika rejonowego RTRP dotyczącej zwolnienia aresztowanych Polaków z obozów i więzień.	419
Nr 62 4 lipca 1945, Lwów. Informacja I. Uszakowa o przebiegu przesiedlania Polaków z zachodnich obwodów USRS. Stan na 30 czerwca 1945 r.	421
Nr 63 21 lipca 1945, Moskwa. Pismo L. Rajchmana z załączonym tekstem Porozumienia pomiędzy Rządem ZSRS i TRJN RP z 6 lipca 1945 r.	423
Nr 64 30 lipca 1945, Lublin. Sprawozdanie B. Świdzińskiego dla Głównego Przedstawiciela ds. ewakuacji informujące o przyczynach zahamowania przesiedleń ludności ukraińskiej z powiatu hrubieszowskiego	439
Nr 65 5 sierpnia 1945, Tomaszów Lubelski. Protokół z zebrania delegatów ludności ukraińskiej powiatu tomaszowskiego dotyczącego stanowiska tej społeczności w sprawie przesiedleń	443
Nr 66 12 sierpnia 1945, [b.m.w.]. Sprawozdanie ze spotkania w Ropience przedstawiciela OUN „Sokiła” z przedstawicielami władz powiatowych z Leska w dniu 10 sierpnia 1945 r.	449
Nr 67 18 sierpnia 1945, Lesko. Meldunek W. Ostrowskiego o stanie bezpieczeństwa w powiecie leskim w związku z działalnością UPA	473
Nr 68 21 sierpnia 1945, Sanok. Meldunek dzienny A. Szczudlika o stanie bezpieczeństwa w powiecie sanockim w związku z działalnością UPA	477
Nr 69 23 sierpnia 1945, Sanok. Meldunek dzienny A. Szczudlika podający kolejne szczegóły o akcjach UPA w powiecie sanockim	481
Nr 70 24 sierpnia 1945, Sanok. Meldunek dzienny K. Michera o stanie bezpieczeństwa w powiecie sanockim w związku z działalnością UPA	485
Nr 71 31 sierpnia 1945, Drohobycz. Meldunek specjalny W. Majstruka dla S. Sawczenki o łapówkarstwie w polskim rejonowym przedstawicielstwie ds. przesiedleń w Stryju	487
Nr 72 1 września 1945, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania i nastrojach ludności polskiej w obwodzie drohobyckim. Stan na 30 sierpnia 1945 r.	493
Nr 73 4 września 1945, Rzeszów. Sprawozdanie J. Mirka dla MAP dotyczące organizacji przesiedleń ludności ukraińskiej w województwie rzeszowskim z udziałem wojska	501
Nr 74 8 września 1945, Kijów. Depesza WCz. P. Drozdieckiego do	

№ 75	14 вересня 1945, Люблін. Лист В. Рузги до МАП про деталі операції УПА поблизу Грубешева 1 вересня 1945 р.	510
№ 76	15 вересня 1945, [б.м.в.]. Звіт про конспіративну зустріч провідника „Ігоря” та „Сокола” з секретарем ППР у Ліску С. Гером 11 вересня 1945 р.	514
№ 77	15–17 вересня 1945, Команча. Прохання лемків з Команчі про залишення їх у Польщі	522
№ 78	17 вересня 1945, Люблін. Лист Ю. Беднажа до МАП про хід переселення українського населення і опір цьому УПА у Любачівському повіті	530
№ 79	19 вересня 1945, Люблін. Звіт Ю. Беднажа МАП про результати переселення українського населення у Ряшівському воєводстві за участю військових підрозділів	534
№ 80	20 вересня 1945, Київ. Довідка М. Волкова про хід переселення поляків із західних областей УРСР станом на 15 вересня 1945 р.	538
№ 81	22 вересня 1945, Любачів. Повідомлення А. Беднажа про диверсійні акти УПА у Любачівському повіті.	540
№ 82	22 вересня 1945, Ряшів. Звіт Я. Мірека МАП про хід і результати переселення українського населення в окремих повітах Ряшівського воєводства станом на 22 вересня 1945 р. та опір УПА	542
№ 83	25 вересня 1945, Ряшів. Шифрограма Я. Мірека до МАП про результати переселення українського населення у Ряшівському воєводстві	550
№ 84	1 жовтня 1945, Ряшів. Шифрограма Я. Мірека до МАП про результати переселення українського населення у Яслівському повіті.	552
№ 85	1 жовтня 1945, Люблін. Рапорт Ю. Кобилецького МАП про хід переселення українського населення в окремих повітах Ряшівського воєводства і вбивство М. Катеринича – Уповноваженого Уряду УРСР у Ярославському повіті	554
№ 86	5 жовтня 1945, Ряшів. Телефонограма В. Собчинського до МБП стосовно ситуації у Ряшівському воєводстві у зв'язку з кампанією з переселення українського населення	560
№ 87	11 жовтня 1945, Ряшів. Шифрограма Я. Мірека до МАП про результати переселення українського населення станом на 7 жовтня 1945 р. і підпалювання сіл у Перемиському повіті	564
№ 88	15 жовтня 1945, Ряшів. Рапорт В. Собчинського МБП зі звітом Слідчого відділення ВУБП у Ряшеві за період з 1 до 10 жовтня 1945 р.	566

B. Kobułowa o rezultatach przesiedleń obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 1 września 1945 r.	507
Nr 75 14 września 1945, Lublin. Pismo W. Róźgi do MAP o szczegółach akcji UPA pod Hrubieszowem w dniu 1 września 1945 r.	511
Nr 76 15 września 1945, [b.m.w.]. Sprawozdanie z konspiracyjnego spotkania prowidnyka „Ihora” i „Sokiła” z sekretarzem PPR w Lesku S. Gierem w dniu 11 września 1945 r.	515
Nr 77 15–17 września 1945, Komańcza. Prośba Łemków z Komańczy o pozostawienie ich w Polsce	523
Nr 78 17 września 1945, Lublin. Pismo J. Bednarza do MAP dotyczące przebiegu przesiedlania ludności ukraińskiej i kontrakcji UPA w powiecie lubaczowskim	531
Nr 79 19 września 1945, Lublin. Sprawozdanie sytuacyjne J. Bednarza dla MAP o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej w województwie rzeszowskim przy udziale wojska	535
Nr 80 20 września 1945, Kijów. Informacja N. Wołkowa o przebiegu przesiedlania Polaków z zachodnich obwodów USRS. Stan na 15 września 1945 r.	539
Nr 81 22 września 1945, Lubaczów. Meldunek dzienny A. Bednarza o aktach dywersji UPA w powiecie lubaczowskim	541
Nr 82 22 września 1945, Rzeszów. Sprawozdanie J. Mirka dla MAP o przebiegu i rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej w poszczególnych powiatach województwa rzeszowskiego i kontrakcjach UPA. Stan na 22 września 1945 r.	543
Nr 83 25 września 1945, Rzeszów. Szyfrogram J. Mirka do MAP o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej w województwie rzeszowskim	551
Nr 84 1 października 1945, Rzeszów. Szyfrogram J. Mirka do MAP o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej w powiecie jasielskim	553
Nr 85 1 października 1945, Lublin. Raport J. Kobyleckiego dla MAP o przebiegu przesiedlania ludności ukraińskiej w poszczególnych powiatach województwa rzeszowskiego i zabójstwie M. Katerynicza – Pełnomocnika Rządu USRS na powiat jarosławski	555
Nr 86 5 października 1945, Rzeszów. Telefonogram W. Sobczyńskiego do MBP o sytuacji w województwie rzeszowskim powstałej w związku z akcją przesiedlania ludności ukraińskiej	561
Nr 87 11 października 1945, Rzeszów. Szyfrogram J. Mirka do MAP o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej i spaleniu wsi w powiecie przemyskim. Stan na 7 października 1945 r.	565
Nr 88 15 października 1945, Rzeszów. Raport W. Sobczyńskiego dla MBP zawierający sprawozdanie Wydziału Śledczego WUBP w Rzeszowie za okres od 1 do 10 października 1945 r.	567

№ 89	Після 15 жовтня 1945, Київ. Довідка Б. Іванова про результати переселення українського населення з Польщі та польських громадян з УРСР станом на 15 жовтня 1945 р.	570
№ 90	17 жовтня 1945, Люблін. Лист В. Рузги до МАП про протидію УПА кампанії з переселення у Люблінському воєводстві.	590
№ 91	26 жовтня 1945, Люблін. Лист М. Смоленського до В. Рузги стосовно появи українських листівок у Грубешівському повіті. . .	594
№ 92	31 жовтня 1945, Ряшів. Шифрограма Я. Мірека до МАП про результати переселення українського населення станом на 25 жовтня 1945 р. і підпалювання господарств у Ряшівському воєводстві.	598
№ 93	1 листопада 1945, Київ. Довідка Власова про хід переселення польського населення із західних областей УРСР станом на 25 жовтня 1945 р.	600
№ 94	7 листопада 1945, Варшава. Лист Ф. Мантеля до Е. Осубки-Моравського щодо надання фінансової й речової допомоги погорільцям із Ряшівського воєводства	602
№ 95	14 листопада 1945, Краків. Звіт З. Робеля МАП про переселення українського населення з території Краківського воєводства та факти відмови лемків від переселення.	606
№ 96	15 листопада 1945, Київ. Довідка В. Рясного про виділення Польським Урядом двох дивізій ВП для боротьби з УПА і забезпечення евакуації українського населення	610
№ 97	Після 15 листопада 1945, Київ. Довідка М. Волкова про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 15 листопада 1945 р.	612
№ 98	16 листопада 1945, Станіслав. Записка по ВЧ О. Михайлова С. Савченку про хід переселення польського населення зі Станіславської області станом на 16 листопада 1945 р.	614
№ 99	18 листопада 1945, Ряшів. Шифрограма Я. Мірека до МАП про хід переселення українського населення з Любачівського повіту станом на 15 листопада 1945 р.	616
№ 100	28 листопада 1945, Люблін. Звіт В. Рузги МАП про негативне ставлення українського населення на Люблінщині до кампанії з переселення	620
№ 101	7 грудня 1945, Київ. Спецповідомлення І. Пермякова П. Медведєву стосовно змісту та конфіскування листа Е. Герулевої з Дрогобича	626
№ 102	7 грудня 1945, Київ. Довідка за шифротелеграмою П. Пугача С. Савченку про хід переселення польського населення з Тернопільської області станом на 5 грудня 1945 р.	630

Nr 89	Po 15 października 1945, Kijów. Zbiorcza informacja B. Iwanowa o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej z Polski oraz obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 15 października 1945 r.	571
Nr 90	17 października 1945, Lublin. Pismo W. Rózgi do MAP o kontrakcji UPA w związku z akcją przesiedleńczą w województwie lubelskim	591
Nr 91	26 października 1945, Lublin. Pismo M. Smoleńskiego do W. Rózgi o pojawieniu się ukraińskich ulotek w powiecie hrubieszowskim .	595
Nr 92	31 października 1945, Rzeszów. Szyfrogram J. Mirka do MAP o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej i paleniu gospodarstw w województwie rzeszowskim. Stan na 25 października 1945 r.	599
Nr 93	1 listopada 1945, Kijów. Informacja Własowa o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z zachodnich obwodów USRS. Stan na 25 października 1945 r.	601
Nr 94	7 listopada 1945, Warszawa. Pismo F. Mantla do E. Osóbki-Morawskiego w sprawie udzielenia pomocy finansowej i rzeczowej pogorzelncom z województwa rzeszowskiego	603
Nr 95	14 listopada 1945, Kraków. Sprawozdanie Z. Robla dla MAP dotyczące przesiedlania ludności ukraińskiej z terenu województwa krakowskiego, zwłaszcza faktów powrotu Łemków z USRS.	607
Nr 96	15 listopada 1945, Kijów. Notatka służbowa W. Riasnego dotycząca m. in. skierowania przez Rząd Polski dwóch dywizji WP do walki z UPA i ochrony ewakuacji ludności ukraińskiej.	611
Nr 97	Po 15 listopada 1945, Kijów. Informacja N. Wołkowa o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 15 listopada 1945 r.	613
Nr 98	16 listopada 1945, Stanisławów. Depesza WCz. A. Michajłowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu stanisławowskiego. Stan na 16 listopada 1945 r.	615
Nr 99	18 listopada 1945, Rzeszów. Szyfrogram J. Mirka do MAP o przebiegu przesiedlania ludności ukraińskiej z powiatu lubaczowskiego. Stan na 15 listopada 1945 r.	617
Nr 100	28 listopada 1945, Lublin. Sprawozdanie sytuacyjne W. Rózgi dla MAP dotyczące m. in. negatywnego stanowiska ludności ukraińskiej na Lubelszczyźnie do akcji przesiedleńczej.	621
Nr 101	7 grudnia 1945, Kijów. Meldunek specjalny I. Piermiakowa dla P. Miedwiediewa podający treść skonfiskowanego listu Elżbiety Gierulewej z Drohobycza	627
Nr 102	7 grudnia 1945, Kijów. Informacja na podstawie szyfrogramu P. Pugacza do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu tarnopolskiego. Stan na 5 grudnia 1945 r.	631

№ 103	Після 15 грудня 1945, Київ. Довідка П. Медведєва про хід переселення польського населення із західних областей УРСР станом на 15 грудня 1945 р.	632
№ 104	Після 15 грудня 1945, Київ. Довідка М. Волкова про підготовку до переселення польського населення зі східних областей УРСР станом на 15 грудня 1945 р.	634
№ 105	22 грудня 1945, Львів. Записка по ВЧ А. Козлова С. Савченку про хід переселення польських громадян зі Львівської області станом на 20 грудня 1945 р.	638
№ 106	Після 31 грудня 1945, Ряшів. Рапорт від 31 грудня 1945 р. щодо стану безпеки у Ряшівському воєводстві	640
№ 107	5 січня 1946, Луцьк. Записка по ВЧ М. Шестакова С. Савченку про хід переселення польського населення з Волинської області станом на 5 січня 1946 р.	644
№ 108	5 січня 1946, Херсон. Записка по ВЧ О. Голубєва П. Медведєву про підготовку до переселення осіб польської, єврейської та інших національностей з Херсонської області станом на 1 січня 1946 р.	646
№ 109	5 січня 1946, Сталіно. Записка по ВЧ Г. Івкіна П. Медведєву про підготовку до переселення польських громадян зі Сталінської області станом на 1 січня 1946 р.	648
№ 110	5 січня 1946, Миколаїв. Записка по ВЧ Б. Кондратенка П. Медведєву про підготовку до переселення громадян польської і єврейської національностей з Миколаївської області станом на 1 січня 1946 р.	650
№ 111	5 січня 1946, Запоріжжя. Записка по ВЧ І. Кузнецова П. Медведєву про підготовку до переселення польських громадян із Запорізької області станом на 1 січня 1946 р.	652
№ 112	5 січня 1946, Харків. Записка по ВЧ О. Чермниха П. Медведєву про підготовку до переселення громадян польської і єврейської національностей з Харківської області станом на 1 січня 1946 р.	654
№ 113	5 січня 1946, Київ. Довідка Б. Іванова про результати переселення українського населення з Польщі та польських громадян з УРСР станом на 1 січня 1946 р.	656
№ 114	6 січня 1946, Ворошиловград. Записка по ВЧ М. Ілясова П. Медведєву про підготовку до переселення польського населення з Ворошиловградської області станом на 1 січня 1946 р. ..	676
№ 115	6 січня 1946, Полтава. Записка по ВЧ М. Орешкіна П. Медведєву про підготовку до переселення польських громадян з Полтавської області станом на 1 січня 1946 р.	678
№ 116	6 січня 1946, Чернігів. Записка по ВЧ П. Трепаченка П. Мед-	

- Nr 103 **Po 15 grudnia 1945, Kijów.** Informacja P. Miedwiediewa o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z zachodnich obwodów USRS. Stan na 15 grudnia 1945 r. 633
- Nr 104 **Po 15 grudnia 1945, Kijów.** Informacja N. Wołkowa o przygotowaniach do przesiedlenia ludności polskiej ze wschodnich obwodów USRS. Stan na 15 grudnia 1945 r. 635
- Nr 105 **22 grudnia 1945, Lwów.** Depesza WCz. A. Kozłowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu lwowskiego. Stan na 20 grudnia 1945 r. 639
- Nr 106 **Po 31 grudnia 1945, Rzeszów.** Raport o stanie bezpieczeństwa w województwie rzeszowskim. Stan na 31 grudnia 1945 r. 641
- Nr 107 **5 stycznia 1946, Łuck.** Depesza WCz. M. Szestakowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu wołyńskiego. Stan na 5 stycznia 1946 r. 645
- Nr 108 **5 stycznia 1946, Chersoń.** Depesza WCz. A. Gołubiewa do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia z obwodu chersońskiego osób narodowości polskiej, żydowskiej i innych. Stan na 1 stycznia 1946 r. 647
- Nr 109 **5 stycznia 1946, Stalino.** Depesza WCz. G. Iwkina do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia obywateli polskich z obwodu stalińskiego. Stan na 1 stycznia 1946 r. 649
- Nr 110 **5 stycznia 1946, Nikołajew.** Depesza WCz. B. Kondratenki do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia ludności polskiej i żydowskiej z obwodu nikołajewskiego. Stan na 1 stycznia 1946 r. 651
- Nr 111 **5 stycznia 1946, Zaporozże.** Depesza WCz. I. Kuzniecowa do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia obywateli polskich z obwodu zaporoskiego. Stan na 1 stycznia 1946 r. 653
- Nr 112 **5 stycznia 1946, Charków.** Depesza WCz. A. Czermycha do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia ludności polskiej i żydowskiej z obwodu charkowskiego. Stan na 1 stycznia 1946 r. 655
- Nr 113 **5 stycznia 1946, Kijów.** Zbiorcza informacja B. Iwanowa o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej z Polski oraz obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 1 stycznia 1946 r. . 657
- Nr 114 **6 stycznia 1946, Woroszyłowgrad.** Depesza WCz. N. Ilasowa do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia ludności polskiej z obwodu woroszyłowgradzkiego. Stan na 1 stycznia 1946 r. 677
- Nr 115 **6 stycznia 1946, Połtawa.** Depesza WCz. M. Orieszkińska do P. Miedwiediewa o przygotowaniach do przesiedlenia obywateli polskich z obwodu połtawskiego. Stan na 1 stycznia 1946 r. 679
- Nr 116 **6 stycznia 1946, Czernihów.** Depesza WCz. P. Triepaczenki do

ведеву про підготовку до переселення польських громадян з Чернігівської області станом на 1 січня 1946 р.	680
№ 117 6 січня 1946, Одеса. Записка по ВЧ Д. Левіна П. Медведєву про підготовку до переселення громадян польської і єврейської національностей з Одеської області станом на 4 січня 1946 р.	682
№ 118 6 січня 1946, Суми. Записка по ВЧ П. Тихонова П. Медведєву про підготовку до переселення польського населення із Сумської області станом на 1 січня 1946 р.	684
№ 119 10 січня 1946, Ліско. Телефонограма Слупницького до Воеводського управління у Ряшеві про диверсію на залізничній станції Ліско–Лукавиця	686
№ 120 14 січня 1946, Ліско. Лист повітового старости в Ліску до Р. Гесінга про нові збройні операції УПА	688
№ 121 21 січня 1946, Ряшів. Лист А. Мішталя до МАП стосовно масового повернення на територію Горлицького повіту лемків, переселених в Україну.	692
№ 122 27 січня 1946, Луцьк. Записка по ВЧ М. Шестакова С. Савченку про хід переселення польського населення з Волинської області станом на 25 січня 1946 р.	698
№ 123 4 лютого 1946, Ряшів. Повідомлення А. Мішталя МАП про пограбування вояками УПА старост 4 громад і мінування мостів	700
№ 124 5 лютого 1946, Ряшів. Повідомлення А. Мішталя МАП про збройну операцію вояків УПА у Тарнаві Гурній	704
№ 125 5 лютого 1946, Луцьк. Записка по ВЧ О. Нечаєва П. Медведєву стосовно надання даних про переселення польського населення з Волинської області	708
№ 126 9 лютого 1946, Москва. Директива С. Огольцова народним комісарам державної безпеки республік, начальникам управлінь НКГБ країв і областей, начальникам транспортних і водних відділів НКГБ про посилення оперативної роботи у зв'язку з переселенням.	710
№ 127 13 лютого 1946, Ряшів. Повідомлення А. Мішталя МАП про диверсійні акти, здійснені вояками УПА	716
№ 128 15 лютого 1946, Дрогобич. Доповідна записка М. Мороза і С. Литвинова П. Медведєву про хід переселення поляків з Дрогобицької області станом на 10 лютого 1946 р.	720
№ 129 20 лютого 1946, Люблін. Повідомлення А. Жарук-Міхальського Е. Осубці-Моравському про хід переселення українського населення з Ряшівського воєводства станом на 31 січня 1946 р., збройний опір УПА і спалення 8362 сільських господарств	724

№ 130	27 лютого 1946, Луцьк. Записка по ВЧ М. Шестакова С. Савченку про хід переселення громадян польської національності з Волинської області станом на 26 лютого 1946 р.	728
№ 131	5 березня 1946, Любачів. Повідомлення А. Беднажа Воеводському управлінню у Ряшеві про диверсійні акти вояків УПА у Любачівському повіті	730
№ 132	Після 20 березня 1946, Люблін. Витяг з рапорту ВУБП у Любліні щодо співпраці керівництва ВіН з НСЗ і УПА	732
№ 133	Березень, Київ. Довідка О. Павленка про результати агентурно-оперативної роботи НКГБ УРСР з ліквідації польського підпілля та хід переселення польського населення з території УРСР станом на 1 березня 1946 р.	736
№ 134	1 квітня 1946, Ярослав. Повідомлення Ю. Пілецького Воеводському управлінню МО у Ряшеві щодо спалення вояками УПА п'ятьох сіл у Ярославському повіті	742
№ 135	12 квітня 1946, Київ. Спецповідомлення П. Ковриженка П. Медведєву про хід переселення польських громадян з Київської області станом на 12 квітня 1946 р.	746
№ 136	12 квітня 1946, Ізмаїл. Довідка за шифротелеграмою А. Павлова С. Савченку про хід переселення поляків з Ізмаїльської області станом на 1 квітня 1946 р.	750
№ 137	13 квітня 1946, Житомир. Записка по ВЧ К. Марковського С. Савченку про хід переселення польських громадян з Житомирської області станом на 1 квітня 1946 р.	752
№ 138	13 квітня 1946, Вінниця. Довідка за шифротелеграмою К. Касаткіна С. Савченку про хід переселення польських громадян з Вінницької області станом на 13 квітня 1946 р.	756
№ 139	13 квітня 1946, Кіровоград. Записка по ВЧ Т. Михальчука С. Савченку про завершення переселення польських громадян з Кіровоградської області	758
№ 140	13 квітня 1946, Ужгород. Довідка за шифротелеграмою Б. Чернецького С. Савченку про відсутність осіб польської національності, бажаних виїхати до Польщі із Закарпатської області	760
№ 141	14 квітня 1946, Львів. Записка по ВЧ А. Козлова С. Савченку про хід переселення польських громадян зі Львівської області станом на 14 квітня 1946 р.	762
№ 142	18 квітня 1946, Станіслав. Записка по ВЧ О. Михайлова С. Савченку про хід переселення польських громадян зі Станіславської області станом на 18 квітня 1946 р.	764
№ 143	19 квітня 1946, Дрогобич. Повідомлення С. Литвинова П. Мед-	

i spaleni	przez UPA 8362 gospodarstw wiejskich. Stan na 31 stycznia 1946 r.	725
Nr 130	27 lutego 1946, Łuck. Depesza WCz. M. Szestakowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu wołyńskiego. Stan na 26 lutego 1946 r.	729
Nr 131	5 marca 1946, Lubaczów. Meldunek A. Bednarza dla Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie o aktach dywersji dokonanych przez UPA w powiecie lubaczowskim	731
Nr 132	Po 20 marca 1946, Lublin. Wyciąg z raportu WUBP w Lublinie dotyczącego m. in. współpracy kierownictwa WiN z NSZ i UPA ...	733
Nr 133	Marzec 1946, Kijów. Informacja A. Pawlenki o wynikach działalności agenturalno-operacyjnej NKGB w polskim podziemiu oraz o rezultatach przesiedleń ludności polskiej z terenu USRS. Stan na 1 marca 1946 r.	737
Nr 134	1 kwietnia 1946, Jarosław. Meldunek J. Pileckiego dla Komendy Wojewódzkiej MO w Rzeszowie o spaleni	743
Nr 135	12 kwietnia 1946, Kijów. Meldunek specjalny P. Kowryżenki dla P. Miedwiediewa o rezultatach przesiedleń obywateli polskich z obwodu kijowskiego. Stan na 12 kwietnia 1946 r.	747
Nr 136	12 kwietnia 1946, Izmail. Informacja na podstawie szyfrogramu A. Pawłowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania Polaków z obwodu izmailskiego. Stan na 1 kwietnia 1946 r.	751
Nr 137	13 kwietnia 1946, Żytomierz. Depesza WCz. K. Markowskiego do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu żytomierskiego. Stan na 1 kwietnia 1946 r.	753
Nr 138	13 kwietnia 1946, Winnica. Informacja na podstawie szyfrogramu K. Kasatkina do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu winnickiego. Stan na 13 kwietnia 1946 r. .	757
Nr 139	13 kwietnia 1946, Kirowograd. Depesza WCz. T. Michalczuka do S. Sawczenki o zakończeniu przesiedlania obywateli polskich z obwodu kirowogradzkiego.	759
Nr 140	13 kwietnia 1946, Użhorod. Informacja na podstawie szyfrogramu B. Czernieckiego do S. Sawczenki o braku zainteresowania wyjazdem do Polski osób narodowości polskiej zamieszkałych w obwodzie zakarpackim	761
Nr 141	14 kwietnia 1946, Lwów. Depesza WCz. A. Kozłowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu lwowskiego. Stan na 14 kwietnia 1946 r.	763
Nr 142	18 kwietnia 1946, Stanisławów. Depesza WCz. A. Michajłowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu stanisławowskiego. Stan na 18 kwietnia 1946 r.	765
Nr 143	19 kwietnia 1946, Drohobycz. Pismo S. Litwinowa do P. Mied-	

ву про завершення 9 травня 1946 р. переселення поляків з Ізмаїльської області	816
№ 159 17 травня 1946, Варшава. Рапорт III Департаменту МБП стосовно стану безпеки у Люблінському воєводстві у період з 1 січня до 15 травня 1946 р.	818
№ 160 17 травня 1946, Москва. Нота МЗС СРСР до Польського Уряду з вимогою зміцнити охорону залізничної колії у районі Угнів-Белз у зв'язку з частими актами диверсій.	824
№ 161 26 травня 1946, Вінниця. Записка по ВЧ К. Касаткіна П. Медведєву про хід переселення польських громадян з Вінницької області станом на 15 травня 1946 р.	828
№ 162 5 червня 1946, Дрогобич. Доповідна записка М. Мороза П. Медведєву про хід переселення польського населення із Дрогобицької області станом на 27 травня 1946 р. та про хабарництво і нелегальні виїзди до Польщі.	830
№ 163 6 червня 1946, Сталіно. Записка по ВЧ М. Глазкова П. Медведєву про переселення зі Сталінської області до Польщі 367 осіб із будбатальйонів	844
№ 164 8 червня 1946, Станіслав. Записка по ВЧ О. Князева С. Савченку про хід переселення польського населення зі Станіславської області станом на 7 червня 1946 р.	846
№ 165 5 липня 1946, Проскурів. Інформація С. Фришка П. Медведєву про хід переселення громадян польської, єврейської та інших національностей з Кам'янець-Подільської області станом на 7 червня 1946 р.	848
№ 166 7 липня 1946, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза П. Медведєву про хід переселення польських громадян із Дрогобицької області станом на 7 липня 1946 р.	852
№ 167 10 липня 1946, Ряшів. Повідомлення А. Мішталя МАП про збройний напад вояків УПА в с. Крамна Яслівського повіту . . .	854
№ 168 16 липня 1946, Ряшів. Повідомлення Р. Білінського МАП про напад вояків УПА на с. Вовковия Ліського повіту	856
№ 169 Після 20 липня 1946, Київ. Зведення ВВІР УМ МВД УРСР про результати переселення громадян польської і єврейської національностей у період з грудня 1945 р. до липня 1946 р.	858
№ 170 25 липня 1946, Ряшів. Додаткове повідомлення Р. Білінського МАП про напад на с. Вовковия.	862
№ 171 4 серпня 1946, Чернівці. Записка по ВЧ М. Решетова Д. Єсипенку про хід переселення польських громадян з Чернівецької області станом на 1 серпня 1946 р.	864
№ 172 5 серпня 1946, Рівне. Записка по ВЧ Ф. Цветухіна Д. Єсипенку	

wiediewa o zakończeniu w dniu 9 maja 1946 r. przesiedlania Polaków z obwodu izmailskiego	817
Nr 159 17 maja 1946, Warszawa. Raport sytuacyjny Departamentu III MBP o stanie bezpieczeństwa w województwie lubelskim w okresie od 1 stycznia do 15 maja 1946 r.	819
Nr 160 17 maja 1946, Moskwa. Nota MSZ ZSRS skierowana do Rządu Polskiego z żądaniem wzmocnienia ochrony linii kolejowej na odcinku Uhnów–Bełz w związku z powtarzającymi się aktami dywersji .	825
Nr 161 26 maja 1946, Winnica. Depesza WCz. K. Kasatkina do P. Miedwiediewa o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu winnickiego. Stan na 15 maja 1946 r.	829
Nr 162 5 czerwca 1946, Drohobycz. Raport N. Moroza dla P. Miedwiediewa o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu drohobyckiego oraz szerzącym się łapówkarstwie i nielegalnych wyjazdach do Polski. Stan na 27 maja 1946 r.....	831
Nr 163 6 czerwca 1946, Stalino. Depesza WCz. M. Głazkowa do P. Miedwiediewa o przesiedleniu z obwodu stalińskiego do Polski 367 ludzi ze <i>strojbatalionów</i>	845
Nr 164 8 czerwca 1946, Stanisławów. Depesza WCz. A. Kniaziewa do S. Sawcenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu stanisławowskiego. Stan na 7 czerwca 1946 r.....	847
Nr 165 5 lipca 1946, Płoskirów. Meldunek S. Friszki dla P. Miedwiediewa o przebiegu przesiedlania ludności polskiej, żydowskiej oraz innych narodowości z obwodu kamieniecko-podolskiego. Stan na 7 czerwca 1946 r.....	849
Nr 166 7 lipca 1946, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do P. Miedwiediewa o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu drohobyckiego. Stan na 7 lipca 1946 r.....	853
Nr 167 10 lipca 1946, Rzeszów. Meldunek A. Misztala dla MAP o akcji zbrojnej UPA w Krępanej w powiecie jasielskim	855
Nr 168 16 lipca 1946, Rzeszów. Meldunek R. Bilińskiego dla MAP o napadzie UPA na Wołkowyję w powiecie leskim	857
Nr 169 Po 20 lipca 1946, Kijów. Zbiorcza informacja OWIR Zarządu Milicji MWD USRS o rezultatach przesiedleń ludności polskiej i żydowskiej w okresie od grudnia 1945 r. do lipca 1946 r.....	859
Nr 170 25 lipca 1946, Rzeszów. Meldunek R. Bilińskiego dla MAP podający dalsze szczegóły napadu na Wołkowyję.....	863
Nr 171 4 sierpnia 1946, Czerniowce. Depesza WCz. M. Rieszetowa do D. Jesipienki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu czerniowieckiego. Stan na 1 sierpnia 1946 r.....	865
Nr 172 5 sierpnia 1946, Równe. Depesza WCz. F. Cwietuchina do	

про хід переселення польських громадян з Рівненської області станом на 1 серпня 1946 р.	866
№ 173 6 серпня 1946, Москва. Лист В. Абакумова до Л. Берії щодо незадовільних матеріально-побутових умов українських сімей, переселених з Польщі до УРСР	868
№ 174 7 серпня 1946, Луцьк. Записка по ВЧ М. Матвєєва Д. Єсипенку про хід переселення польських громадян з Волинської області станом на 1 серпня 1946 р.	876
№ 175 8 серпня 1946, Станіслав. Записка по ВЧ В. Колганова С. Савченку про хід переселення польських громадян зі Станіславської області станом на 7 серпня 1946 р.	880
№ 176 14 серпня 1946, Ряшів. Повідомлення А. Мішталя МАП про напад вояків УПА на громаду Глоговець Пшеворського повіту. .	882
№ 177 23 серпня 1946, Київ. Спецповідомлення С. Савченка Г. Утехіну про завершення переселення польських громадян зі східних областей УРСР	884
№ 178 Після 1 вересня 1946, Київ. Довідка І. Русецького про хід переселення українського населення з Польщі та польських громадян із західних областей УРСР станом на 1 вересня 1946 р. . . .	894
№ 179 27 вересня 1946, Люблін. Звіт В. Рuzги МАП про українців, які відмовляються від виїзду до УРСР та нелегально повертаються . . .	910
№ 180 10 листопада 1946, Київ. Загальна довідка 2 Управління МГБ УРСР щодо стану польської колонії в Україні на жовтень 1946 р. . .	914
№ 181 Березень 1947, Київ. Довідка МГБ УРСР про важке становище українців, переселених з Польщі до східних областей УРСР, та про діяльність ОУН серед переселенців	918
№ 182 14 квітня 1947, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка П. Медведєву про результати кампанії з переселення поляків із Дрогобицької області за період з листопада 1944 р. до грудня 1946 р.	924
№ 183 11 липня 1947, Київ. Лист М. Попереки до Є. Пітовранова про недоліки і зловживання під час кампанії з переселення.	934
№ 184 Вересень 1947, Київ. Лист С. Савченка до Є. Пітовранова стосовно розслідування фактів злочинної діяльності працівників Управління евакуації та розселення при РМ УРСР	944
· СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	961
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	984
ПОКАЖЧИК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ	1003

D. Jesipienki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu wołyńskiego. Stan na 1 sierpnia 1946 r.	867
Nr 173 6 sierpnia 1946, Moskwa. Pismo W. Abakumowa do Ł. Berii dotyczące niezadowolających warunków materialno-bytowych rodzin ukraińskich przesiedlonych z Polski do USRS	869
Nr 174 7 sierpnia 1946, Łuck. Depesza WCz. N. Matwiejewa do D. Jesipienki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu wołyńskiego. Stan na 1 sierpnia 1946 r.	877
Nr 175 8 sierpnia 1946, Stanisławów. Depesza WCz. W. Kołganowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z obwodu stanisławowskiego. Stan na 7 sierpnia 1946 r.	881
Nr 176 14 sierpnia 1946, Rzeszów. Meldunek A. Misztala dla MAP o napadzie UPA na gromadę Głogowiec w powiecie przeworskim .	883
Nr 177 23 sierpnia 1946, Kijów. Meldunek specjalny S. Sawczenki dla G. Utechina o zakończeniu akcji przesiedlania obywateli polskich ze wschodnich obwodów USRS	885
Nr 178 Po 1 września 1946, Kijów. Zbiorcza informacja I. Rusieckiego o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej z Polski oraz obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS. Stan na 1 września 1946 r. .	895
Nr 179 27 września 1946, Lublin. Pismo W. Rózgi do MAP dotyczące Ukraińców odmawiających wyjazdu do USRS oraz powracających stamtąd nielegalnie.	911
Nr 180 10 listopada 1946, Kijów. Informacja ogólna 2 Zarządu MGB USRS dotycząca kolonii polskiej na Ukrainie. Stan na październik 1946 r.	915
Nr 181 Marzec 1947, Kijów. Informacja MGB USRS o ciężkiej sytuacji Ukraińców przesiedlonych z Polski do wschodnich obwodów USRS i działalności OUN wśród przesiedleńców.	919
Nr 182 14 kwietnia 1947, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla P. Miedwiediewa o wynikach akcji przesiedlania Polaków z obwodu drohobyckiego w okresie od listopada 1944 r. do grudnia 1946 r. . .	925
Nr 183 11 lipca 1947, Kijów. Pismo M. Popierieki do J. Pitowranowa w sprawie nieporządków i nadużyć podczas akcji przesiedleńczej . . .	935
Nr 184 Wrzesień 1947, Kijów. Pismo S. Sawczenki do J. Pitowranowa dotyczące dochodzenia w sprawie działalności przestępczej pracowników Zarządu ds. ewakuacji i rozsedlenia przy Radzie Ministrów USRS.	945
WYKAZ SKRÓTÓW	953
INDEKS NAZWISK I PSEUDONIMÓW	973
SPIS MIEJSCOWOŚCI.	997

ВІД КОЛЕКТИВУ УПОРЯДНИКІВ

Як і передбачалося, другий том нашого спільного видання присвячено українсько-польським переселенням 1944–1946 років.

Не можна сказати, що бракує публікацій на цю тему. Однак в архівах спецслужб обох наших країн зберігається чимало унікальних документів, які були віднайдені робочою групою. Вони є важливими для розкриття теми і ми вважали за необхідне їх оприлюднити. Та перед тим, як зробити це, бодай коротко зупинимось на сучасній історіографії польсько-українських переселень 40-х років.

Польська історіографія приділяла більше уваги переселенням поляків з території УРСР до Польщі, а також проблемі боротьби з Українською Повстанською Армією каральних органів і частин Війська Польського у 1944–1947 роках. Водночас українська історіографія (у тому числі дослідники українського походження, які проживали поза межами України) більш докладно розробляла питання, пов'язані із переселенням українців з Польщі до УРСР у 1944–1946 роках, а також із південно-східних воєводств на „повернені землі”¹ 1947 року.

В останні роки з'явилися праці, що ґрунтуються на документах польських і українських архівів (до того ж ще й російських) та охоплюють увесь комплекс проблем, пов'язаних з переселеннями у 1944–1947 роках.

Тривалий час єдиною працею, що має відношення до зазначеної проблематики, була праця А. Щесняка і В. Шоти „Дорога нікуди”². На архівному матеріалі автори першими змогли дати широку панораму діяльності Організації Українських Націоналістів (ОУН) і Української Повстанської Армії (УПА) на території південно-східних воєводств Польщі, зокрема під час переселень 1944–1946 років і акції „Вісла” 1947 року, а також висвітлити військову і політичну боротьбу Управління Безпеки, Корпусу внутрішньої безпеки і Війська Польського з українським підпіллям.

Серед праць з проблем переселень польського населення з Радянського Союзу, що з'явилися в польській історіографії протягом 80-х років, на увагу заслуговує праця Я. Чернякевича, у якій здійснено спробу з'ясувати обсяги міграційного процесу поляків, які були репатрійовані, із відзначенням їхньої демографічної, соціальної, професійної та інших структур³.

З початку 90-х років у зв'язку з появою можливості ознайомитися з цілим комплексом польських, українських та російських документів, донедавна захованих у спецфондах під грифом „Цілком таємно”, дослідники як у Польщі,

OD KOMITETU REDAKCYJNEGO

Zgodnie z wcześniejszymi założeniami i zapowiedzią, drugi tom naszej wspólnej serii wydawniczej jest poświęcony przesiedleniom na Ukrainie i w Polsce w latach 1944–1946.

Wprawdzie problematyka ta jest przedstawiana w licznych publikacjach, to jednak biorąc pod uwagę fakt, że w archiwach służb specjalnych naszych krajów znajduje się sporo istotnych dokumentów dotąd niepublikowanych, uznaliśmy za stosowne udostępnienie ich i wprowadzenie do obiegu naukowego. Przedtem jednak warto przypomnieć dotychczasową historiografię przesiedleń polskich i ukraińskich z lat czterdziestych.

Historycy polscy poświęcają więcej uwagi przesiedleniom Polaków z terytorium USRS do Polski, a także problematyce walki polskich organów bezpieczeństwa i Wojska Polskiego z ukraińskim podziemiem w latach 1944–1947. Zaś historiografia ukraińska (w tym badacze pochodzenia ukraińskiego mieszkający poza granicami swego kraju) zajmuje się zwłaszcza tematyką przesiedleń Ukraińców z Polski do USRS w latach 1944–1946, ponadto z województw południowo-wschodnich na Ziemię Odzyskane¹ w 1947 roku.

Dopiero w ostatnich latach pojawiły się prace bazujące na dokumentach pochodzących z archiwów polskich i ukraińskich, a także rosyjskich. Prace te ogarniają całą problematykę przesiedleń w latach 1944–1946.

Przez długi czas w zasadzie jedyną pracą związaną ze wspomnianą problematyką była monografia Antoniego Szcześniaka i Wiesława Szoty *Droga donikąd*². Na podstawie materiałów archiwalnych, autorom jako pierwszym udało się przedstawić działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) i Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA) na terenie południowo-wschodnich województw Polski, w szczególności podczas przesiedleń w latach 1944–1946 i akcji „Wisła”, a także wojskową i polityczną walkę organów bezpieczeństwa, Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Wojska Polskiego z podziemiem ukraińskim.

Wśród opracowań dotyczących przesiedleń ludności polskiej ze Związku Sowieckiego, które pojawiły się w historiografii polskiej w latach osiemdziesiątych, zasługuje na uwagę praca Jana Czerniakiewicza, w której została podjęta próba wyjaśnienia zasięgu procesu migracyjnego repatriowanych Polaków z ustaleniem struktury demograficznej; socjalnej, zawodowej i innych³.

Od początku lat dziewięćdziesiątych, w związku z możliwością wykorzystania polskich, ukraińskich i rosyjskich dokumentów, do niedawna ukrytych w archi-

так і в Україні змогли розпочати більш глибокі дослідження проблематики переселення. На особливу увагу заслуговують праці Є. Місила, передусім його два фундаментальні видання: „Акція «Вісла»” та „Репатріація чи депортація”⁴.

Прогалину в публікації документів українських архівів з переселенської проблематики значно заповнив професор В. Сергійчук⁵. Документальні збірники, опубліковані В. Сергійчуком, містять переважно матеріали з Центрального державного архіву громадських об’єднань України (ЦДАГОУ, колишній Партійний архів Інституту історії партії при ЦК Компартії України), а також з Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ). Значна кількість надрукованих архівних матеріалів висвітлює реакцію на примусові переселення українського і польського збройного підпілля.

Слід віддати належне І. Біласу і М. Бугаю, які залучили до наукового обігу документи та матеріали, що стосуються переселень, виявлені ними у фондах російських архівів⁶. Автори цих праць уперше здійснили спробу детально висвітлити механізм репресивно-каральної системи в Україні, зокрема під час переселень 1944–1946 років у боротьбі проти українського національно-визвольного руху.

Інститут українознавства імені І. Крип’якевича Національної академії наук України у Львові упродовж кількох років здійснює видання, що містить документи, спогади та інші матеріали про репресії, депортації, переселення періоду Другої світової війни. У цій праці висвітлюються важливі аспекти історії встановлення в Західній Україні тоталітарного режиму, а також примусового виселення українців із Закерзоння⁷.

Найновішою публікацією щодо проблематики переселення польського населення з СРСР є підготовлений під керівництвом проф. С. Цесельського збірник документів, передусім з Архіву актів нових, Архіву Міністерства закордонних справ РП та Центрального військового архіву⁸.

Після того, як відкрилася можливість працювати з недоступними раніше архівними документами, активізувалася підготовка монографічних робіт⁹.

Автори цих монографій, демонструючи добре знання предмета досліджень, ставлять багато питань. Наприклад, якою мірою наявність українського і польського збройного підпілля, а також їхня боротьба з комуністичною владою і між собою, спричинили переселенські акції 1944–1947 років. Українські і польські історики, спираючись на архівні джерела, подають також важливі статистичні дані про кількість українського населення, евакуйованого з Польщі, та польського населення, переселеного з України.

У деяких монографічних роботах простежується прагнення проаналізувати хід переселень і реакцію на них місцевого населення (у тому числі підпілля) по конкретних місцевостях¹⁰. Автори окремих праць пропонують

wach specjalnych pod gryfem „ściśle tajne”, badacze zarówno w Polsce jak i na Ukrainie mogli podjąć pogłębione studia nad problematyką przesiedleń. Na szczególną uwagę zasługuje tu dorobek Eugeniusza Misiły, a przede wszystkim dwa jego fundamentalne opracowania: *Akcja „Wisła”* oraz *Repatriacja czy deportacja*⁴.

Łukę w publikacji dokumentów z archiwów ukraińskich dotyczących problematyki przesiedleń, w znacznym stopniu wypełnił profesor Wołodymyr Serhijczuk⁵. Zbiory dokumentów opublikowane przez niego obejmują przede wszystkim materiały z Centralnego Państwowego Archiwum Organizacji Społecznych Ukrainy (CPAOSU – byłego Partyjnego Archiwum Instytutu Historii Partii przy KC Komunistycznej Partii Ukrainy), a także z Centralnego Państwowego Archiwum Organów Władzy i Administracji Ukrainy (CPAOWAU). Znaczna część tych materiałów naświetla reakcję ukraińskiego i polskiego zbrojnego podziemia wobec przymusowych przesiedleń.

Należy również wymienić tych badaczy, którzy odnaleźli w archiwach rosyjskich i wprowadzili do obiegu naukowego dokumenty i materiały dotyczące problemu przesiedleń – Iwana Biłasa i Mykołę Buhaja⁶. Autorzy ci, po raz pierwszy podjęli próbę bliższego wyjaśnienia mechanizmu systemu represyjno-karnego na Ukrainie, w szczególności podczas przesiedleń ludności w latach 1944–1946 oraz w walce z ukraińskim ruchem wyzwoleniczym.

Instytut Ukrainoznawstwa im. I. Krypiakewycza Narodowej Akademii Nauk Ukrainy we Lwowie od kilku lat publikuje dokumenty, wspomnienia oraz inne materiały dotyczące represji, deportacji i przesiedleń okresu II wojny światowej. W pracach tych naświetlone zostały ważne aspekty historii ustanowienia na Ukrainie Zachodniej reżimu totalitarnego, a także przymusowego wysiedlenia Ukraińców z Polski⁷.

Najnowszą publikacją dotyczącą przesiedleń ludności polskiej z ZSRS jest opracowany pod kierunkiem profesora Stanisława Ciesielskiego wybór dokumentów pochodzących przede wszystkim z archiwów polskich – Archiwum Akt Nowych, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Centralnego Archiwum Wojskowego⁸.

Poszerzenie bazy źródłowej umożliwiło przygotowanie nowych prac monograficznych⁹.

Monografie te, prezentując dobrą znajomość przedmiotu, stawiają wiele pytań, ważnych dla zrozumienia problemu przesiedleń. Na przykład, w jakiej mierze istnienie ukraińskiego i polskiego podziemia zbrojnego, a także ich walka z władzą komunistyczną i pomiędzy sobą, były przyczyną akcji przesiedleńczych lat 1944–1947. Historycy polscy i ukraińscy bazując na źródłach archiwalnych podają także istotne dane statystyczne dotyczące ludności ukraińskiej przesiedlonej z Polski oraz ludności polskiej przesiedlonej z Ukrainy.

вважати найбільш вдалим терміном для характеристики процесів 40-х років – *трансфер*, тобто взаємообмін населенням зі зміною громадянства на підставі міждержавних угод.

Багато уваги приділено і аналізу процесів осадництва населення на нових землях. Цій проблемі присвятили свої праці як польські, так і українські емігрантські дослідники¹¹.

Польські дослідники Г. Мотика і Р. Внук торкнулися питань спроб співпраці українського і польського підпілля в роки війни та після її завершення¹². Як зазначають автори, укладені в деяких місцевостях південно-східної Польщі протягом 1945–1947 років угоди про співпрацю між АК, ВіН і ОУН та УПА в боротьбі проти комуністичної влади не могли вплинути на загальну ситуацію, проте допомогли зберегти життя багатьом мешканцям українських і польських сіл. Книжка дає змогу подивитися на проблему переселень і опору їм у новому світі.

Переселення були також темою декількох міжнародних наукових конференцій. Зокрема, на науковій конференції „Польща і Україна після другої світової війни”, яка відбулася у червні 1996 року у Ряшеві, обговорювалися важливі аспекти цієї теми¹³. У травні 1997 року у Львові працювала Міжнародна конференція „Депортації поляків та українців: кінець 1939 – початок 50-х років. До 50-річчя операції «Вісла»”¹⁴.

Отже, польськими та українськими дослідниками вже створено солідний історіографічний доробок з переселенської тематики. Однак ми сподіваємось, що підготовлене нашою спільною робочою групою видання також сприятиме зміцненню джерельної бази, допоможе в неупередженому осмисленні складних і драматичних подій цієї доби.

*
* *

9 вересня 1944 року в Любліні між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Визволення (ПКНВ) було підписано Угоду про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР. За уповноваженням Уряду УРСР її підписав Голова Раднаркому УРСР Микита Хрущов, за уповноваженням ПКНВ – Голова Комітету Едвард Осубка-Моравський.

Угодою передбачалося переселення на територію УРСР усіх польських громадян української національності, які проживали в Холмському, Грубешівському, Томашівському, Любачівському, Ярославському, Перемишському, Лиському, Замостівському, Красноставському, Білгорайському, Володавському повітах. Це стосувалося й інших районів Польщі, де були українці, які б побажали переселитися з території Польщі в Україну, а також евакуації

Autorzy szeregu monografii dążą do zrelacjonowania przebiegu przesiedleń i reakcji na nie miejscowej ludności na konkretnych obszarach. Starają się także przedstawić przeciwdziałanie podziemia przesiedleniom na tych terenach¹⁰. Niektórzy z badaczy uważają przy tym określenie „transfer” za najbardziej trafny termin dla scharakteryzowania procesów lat czterdziestych, związanych z wymianą ludności przy jednoczesnej zmianie obywatelstwa na podstawie umów między państwami.

Wiele uwagi poświęcono również analizie procesu osadnictwa przesiedlanej ludności na nowych terenach. Problematyką tą zajęli się zarówno naukowcy w Polsce, jak i ukraińscy badacze przebywający na emigracji¹¹.

Młodzi polscy historycy Grzegorz Motyka i Rafał Wnuk podjęli nowatorski temat, dotyczący próby współpracy podziemia ukraińskiego i polskiego podczas wojny i po jej zakończeniu¹². Jak zauważają autorzy, umowy o współpracy zawarte w niektórych miejscowościach południowo-wschodniej Polski pomiędzy AK, WiN i OUN-UPA w latach 1945–1947 w walce przeciwko władzy komunistycznej, nie mogły wpłynąć na sytuację ogólną, ale pozwoliły zachować życie wielu mieszkańcom wsi ukraińskich i polskich. Ich książka pozwala spojrzeć w nowym świetle na problem przesiedleń i sprzeciwu wobec nich.

Przesiedlenia stanowiły również temat kilku międzynarodowych konferencji naukowych. Szczególnie podczas konferencji „Polska i Ukraina po II wojnie światowej”, która odbyła się w czerwcu 1996 roku w Rzeszowie, poruszone zostały ważne aspekty dotyczące tego tematu¹³. W maju 1997 roku obradowała we Lwowie Międzynarodowa Konferencja – „Deportacje Polaków i Ukraińców: koniec 1939 – początek lat 50-ch. W 50-lecie akcji »Wisła«”¹⁴.

Badacze polscy i ukraińscy stworzyli więc solidne podstawy historiograficzne dotyczące problematyki przesiedleń. Wydaje się jednak, że przygotowana przez nas publikacja przyczyni się do poszerzenia bazy źródłowej i pomoże w obiektywnym przedstawieniu skomplikowanych i dramatycznych wydarzeń tamtych lat.

*
* *
*

W dniu 9 września 1944 roku w Lublinie został zawarty pomiędzy rządem Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego – Układ o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS. Z ramienia rządu ukraińskiego podpisał go przewodniczący RKL USRS Nikita Chruszczow, z ramienia PKWN – jego przewodniczący Edward Osóbka-Morawski.

Układ przewidywał przesiedlenie na teren USRS wszystkich obywateli polskich narodowości ukraińskiej zamieszkujących powiaty: chełmski, hrubieszow-

в Польщу всіх поляків і євреїв, що перебували в польському громадянстві до 17 вересня 1939 року, мешкали в західних областях УРСР і виявлять бажання переселитися на територію Польщі. В Угоді наголошувалося на тому, що евакуація є добровільною, і тому примус не може бути застосований ні прямо, ні посередньо. Термін проведення евакуації встановлювався з 15 жовтня 1944 року до 1 лютого 1945 року. На вимогу однієї із сторін цей термін міг бути продовжений за взаємною згодою.

Деякі дослідники цілком слушно ставлять запитання: чому цю Угоду було підписано між Польщею і Україною, а не з Радянським Союзом? На думку доктора історичних наук Ю. Сливки, це дуже дивно: „Адже в інших подібних випадках Радянський Союз не доручав Україні підписувати аналогічні договори, зокрема у 1945 р. щодо Закарпатської України, який був підписаний урядами Чехословаччини та Радянського Союзу. Власне, тут і була закладена міна, яка діє ще й нині. Цим договором імітувалося усталення кордону між двома народами – українським і польським; при цьому Москва начебто залишалася осторонь. Крім того, Радянський Союз резервував за собою можливість маневру: якщо б країни антигітлерівської коаліції виявилися занадто принциповими, то він мав би можливість сказати, що це ж не ми підписали договір, а Україна. Разом з тим Кремль фактично інспірував загострення польсько-українських взаємин і юридично не ніс відповідальність за розпалювання нової громадянської війни”¹⁵.

З метою реалізації цієї Угоди Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У 19 вересня 1944 року прийняли постанову про створення на території УРСР і Польщі відповідного апарату та про затвердження потрібної документації для оформлення населення, яке підлягало евакуації. Головним Уповноваженим Уряду УРСР у справах евакуації українського населення з Польщі в місті Любліні став М. Підгорний (з 1946 року – М. Ромащенко), Головним Представником Уряду УРСР у справах евакуації польського населення з УРСР у місті Луцьку – А. Цоколь, виконуючим обов'язки Головного Уповноваженого ПКНВ у справах евакуації польського населення з УРСР у місті Луцьку – С. Пізло і Головним Представником Уряду РП у справах евакуації українського населення з Польщі в місті Любліні – М. Рогальський (з травня 1945 року – Ю. Беднаж). Були також затверджені заступники Головних Уповноважених і Головних Представників, районні уповноважені і районні представники та їх заступники.

Для встановлення єдиного порядку оформлення населення, котре підлягало евакуації, Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У опрацювали і затвердили спеціальну інструкцію щодо здійснення Угоди. 22 вересня через представника Уряду СРСР при ПКНВ генерала М. Булганіна ця інструкція була передана польській стороні. У Любліні визнали, що запропонована інструкція не відповідає всім потребам переселенських комісій, які діятимуть на території

ski, tomaszowski, lubaczowski, jarosławski, przemyski, leski, zamojski, krasnow-tawski, biłgorajski i włodawski. Dotyczył on także innych regionów Polski, w których ewentualnie mogła zamieszkiwać ludność ukraińska, która chciałaby przesiedlić się z Polski na Ukrainę, a także przesiedlenie do Polski wszystkich Polaków i Żydów posiadających do 17 września 1939 roku obywatelstwo polskie, zamieszkałych w zachodnich obwodach USRS, przejawiających przy tym chęć przesiedlenia się do swego kraju. Akcentowano, że ewakuacja jest dobrowolna i dlatego przymus zarówno bezpośredni, jak i pośredni, nie może być stosowany. Ewakuacja miała być przeprowadzona od 15 października 1944 roku do 1 lutego 1945 roku. Na wniosek jednej ze stron okres ten mógł być przedłużony za obopólną zgodą.

Niektórzy z badaczy stawiają pytanie: Dlaczego układ ów został podpisany przez Polskę z Ukrainą, a nie ze Związkiem Sowieckim? Według dr. Jurija Sływki jest to charakterystyczne: „Ponieważ w innych podobnych wypadkach Związek Sowiecki nie powierzał Ukrainie podpisywania analogicznych umów, na przykład w 1945 r. w odniesieniu do Ukrainy Zakarpackiej, która została podpisana przez rządy Czechosłowacji i Związku Sowieckiego. Tu właśnie uknuto intrygę, która działa jeszcze i dziś. Umowa ta imitowała ustalenie granicy między dwoma narodami – ukraińskim i polskim, przy czym Moskwa pozostawała niby to na uboczu. Ponadto Związek Sowiecki zarezerwował sobie możliwość manewru – jeżeli kraje koalicji antyhitlerowskiej okazałyby się zanadto zasadnicze, miałby on możliwość stwierdzenia, że »to nie my podpisaliśmy umowę, tylko Ukraina«. Jednocześnie Kreml faktycznie inspirował zaostrzenie stosunków polsko-ukraińskich, a prawnie nie ponosił odpowiedzialności za podsycanie nowej wojny domowej”¹⁵.

W celu realizacji układu, RKL USRS i KC KP(b)U w dniu 19 września 1944 roku podjęły uchwałę o utworzeniu na terytorium USRS i Polski odpowiedniego aparatu, a także o zatwierdzeniu dokumentów niezbędnych przy załatwianiu formalności przez ludność podlegającą przesiedleniu. Głównym Pełnomocnikiem Rządu USRS do spraw przesiedlenia ludności ukraińskiej z Polski w Lublinie został N. Podgornyj (od 1946 r. M. Romaszczenko), Głównym Przedstawicielem Rządu USRS do spraw przesiedlenia ludności polskiej z USRS w Łucku – A. Cokol. Natomiast urzędującym w Łucku Głównym Pełnomocnikiem PKWN do spraw ewakuacji ludności polskiej z USRS – S. Pizło, a Głównym Przedstawicielem do spraw ewakuacji ludności ukraińskiej z Polski w Lublinie – M. Rogalski (od maja 1945 r. – J. Bednarz). Zatwierdzono również zastępców Głównych Pełnomocników i Głównych Przedstawicieli, rejonowych pełnomocników i rejonowych przedstawicieli oraz ich zastępców.

W celu ustalenia jednolitego trybu załatwiania formalności obowiązujących ludność podlegającą przesiedleniu, RKL USRS i KC KP(b)U opracowały i zatwierdziły specjalną instrukcję dotyczącą realizacji układu. Instrukcja ta została

Польщі, тому наприкінці грудня 1944 року польська сторона підготувала власну додаткову інструкцію.

Протягом жовтня того ж року створено апарат Головного Уповноваженого Уряду УРСР в Любліні і апарати 11 районних уповноважених на польській території (після остаточного визволення східних територій Польщі створили ще 4 апарати), апарат Головного Представника Уряду УРСР у місті Луцьку і апарати 18 районних представників на території УРСР (у квітні 1945 р. створено ще один пункт районного представника в місті Чернівці). Всі апарати формувалися відділом кадрів ЦК КП(б)У з-поміж відповідальних працівників наркоматів, центральних і обласних організацій та установ республіки. На початку жовтня 1944 року Головний Уповноважений і Представник Уряду УРСР, районні уповноважені і представники почали свою роботу на місцях. На посади заступників керівників цих структур були затверджені працівники спецслужби.

Водночас, як засвідчують документи, з польського боку спостерігалася затримка у формуванні апарату Головного Уповноваженого ПКНВ та його районних уповноважених, а також у підготовці польських громадян до евакуації з території УРСР до Польщі. Цю затримку представники ПКНВ пояснювали тим, що польських громадян, які підлягали евакуації з території УРСР, не було куди приймати, оскільки значна частина території Польщі ще перебувала під німецькою окупацією.

Наявні документи дають підставу деяким сучасним дослідникам вказувати щонайменше на три причини такого зволікання: 1) відстоювання претензій на землі Західної України; 2) сподівання на виникнення війни між Великобританією, США та Радянським Союзом; 3) незадоволення поляків діяльністю ПКНВ.

29 вересня 1944 року Микита Хрущов повідомляв Сталіну: „Поляки, особливо в місті Львові, головним чином інтелігенти, зв’язані з польським еміграційним урядом у Лондоні, розпускали чутки, що питання про кордони остаточно не вирішене і тому виїжджати не треба. Нам відомо, що польський еміграційний уряд у Лондоні дав директиву своїм організаціям у Львові та інших містах Західної України утриматися від евакуації, обіцяючи, що під час мирної конференції він доб’ється включення міста Львова та інших міст до складу Польської держави”.

У зв’язку з цим М. Хрущов пропонував проводити таку політику щодо поляків у західноукраїнському регіоні: „У всіх вищих і середніх школах користуватися підручниками і вести викладання лише українською і російською мовами. У Радянському Союзі для польських дітей організовано школи, в яких викладання ведеться польською мовою і за польськими програмами. Тобто виховання ведеться в дусі польської буржуазно-демократичної держави. Поляки ставили питання про те, щоб такі школи організу-

przekazana stronie polskiej w dniu 22 września 1944 r. przez przedstawiciela rządu ZSRS przy PKWN, gen. N. Bułganina. W Lublinie uznano, że zaproponowana instrukcja nie odpowiada wszystkim potrzebom komisji przesiedleńczych, które miały działać na terenie Polski, toteż pod koniec grudnia 1944 r. strona polska opracowała własną dodatkową instrukcję.

W październiku tegoż roku utworzono urząd Głównego Pełnomocnika Rządu USRS w Lublinie i 11 urzędów rejonowych pełnomocników na terytorium polskim (po ostatecznym wyzwoleniu wschodnich terenów Polski utworzono jeszcze 4 urzędy), urząd Głównego Przedstawiciela Rządu USRS w Łucku i urzędy 18 rejonowych przedstawicieli na terytorium USRS (w kwietniu 1945 r. utworzono jeszcze jeden punkt przedstawicielstwa rejonowego w Czerniowcach). Zostały one obsadzone przez Wydział Kadr KC KP(b)U odpowiedzialnymi pracownikami *narkomatów*, centralnych i obwodowych organizacji i instytucji republiki. Od 5 do 10 października 1944 r. Główny Pełnomocnik i Przedstawiciel Rządu USRS, rejonowi pełnomocnicy i przedstawiciele rozpoczęli pracę w terenie. Na stanowiska zastępców kierowników tych struktur zatrudniono pracowników służb specjalnych.

Zwłokę w utworzeniu urzędów Głównego Pełnomocnika PKWN i pełnomocników rejonowych, a także w przygotowaniu obywateli polskich do przesiedlenia z USRS do Polski tłumaczono tym, że obywateli polskich podlegających przesiedleniu z USRS nie było gdzie lokować, ponieważ znaczna część kraju znajdowała się jeszcze pod okupacją niemiecką.

Dokumenty archiwalne wskazują również na patriotyczną postawę, wymieniając przyczyny sabotowania przesiedleń przez ludność polską zamieszkałą na Kresach. Były nimi: obrona prawa państwa polskiego do ziem Ukrainy Zachodniej, oczekiwanie na wybuch wojny pomiędzy Anglią i Ameryką a Związkiem Sowieckim, a także nieakceptowanie przez Polaków działalności PKWN.

Nikita Chruszczow w dniu 29 września 1944 r. informował Józefa Stalina: „Polacy, szczególnie w mieście Lwowie, przede wszystkim inteligencja związana z polskim rządem emigracyjnym w Londynie, rozpuszczali plotki, że kwestia granic nie została jeszcze ostatecznie rozstrzygnięta i dlatego nie należy wyjeżdżać. Wiemy, że polski rząd emigracyjny w Londynie wydał dyrektywę swoim organizacjom we Lwowie i innych miastach Ukrainy Zachodniej wstrzymania się od ewakuacji obiecując, że podczas konferencji pokojowej uzyska on włączenie miasta Lwowa i innych miast do obszaru Państwa Polskiego”.

W związku z tym N. Chruszczow proponował prowadzenie na Zachodniej Ukrainie następującej polityki: „We wszystkich szkołach wyższych i średnich korzystać z podręczników i prowadzić zajęcia wyłącznie w języku ukraińskim i rosyjskim. W Związku Sowieckim organizowane są szkoły dla dzieci polskich, w których zajęcia prowadzone są w języku polskim i według polskich programów. Zatem wychowanie odbywa się w duchu polskiego państwa burżuazyjno-

вати і в місті Львові. Їм у цьому відмовили і запропонували у всіх українських і польських школах проводити заняття за програмами, затвердженими наркомом освіти УРСР. Ми також вважаємо необхідним відмінити рішення Ради народних комісарів УРСР «Про заборону мобілізації польського населення із західних областей за межі регіону на роботу в промисловість східних областей УРСР та інших республік Радянського Союзу». Треба залучати польське населення до виконання всіх обов'язків, які покладені на все інше населення Радянської України. Це значить, що ми будемо проводити мобілізацію польського населення як чоловіків, так і жінок, що проживають у західних областях УРСР, у промисловість, на будівництво оборонних споруд і для участі в інших заходах нарівні з українським населенням»¹⁶.

Уповноважений ПКНВ прибув до Луцька з апаратом кількістю 10 осіб лише 23 жовтня 1944 року. До 1 листопада того ж року з польського боку був цілком сформований апарат районного уповноваженого тільки в Луцьку, а в міста Ковель, Рівне і Володимир-Волинський прибули лише районні уповноважені та їх заступники. На прохання Головного Уповноваженого ПКНВ Центральний Комітет КП(б)У надав йому допомогу з укомплектування всіх 18 районів західних областей України районними уповноваженими. Було також укомплектовано значну частину їх апаратів з-поміж громадян польської національності, які проживали в західних областях УРСР.

Пізніше заступник Головного Представника Уряду УРСР полковник держбезпеки І. Гребченко у спецповідомленні за № 075 від 27 січня 1945 року інформував секретаря ЦК КП(б)У Д. Коротченка про те, що більшість апаратів районних уповноважених Тимчасового Польського Уряду засмічена націоналістичним елементом, членами Армії Крайової (АК) та іншими ворожими радянській владі особами. Після здійснення перевірки органами НКВД і НКГБ західних областей значну кількість поляків було звільнено з роботи і заарештовано за антирадянську діяльність.

Перші транспорти з українським населенням прибули з Польщі до УРСР на початку листопада 1944 року. Із запізненням, лише в грудні того ж року, прибули перші транспорти з польським населенням з території УРСР до Польщі. З настанням зими кількість бажаючих виїхати з обох сторін значно скоротилася. Основною причиною цього було те, що Люблінська угода не отримала масового схвалення ні з боку українського, ні з боку польського населення.

Це змусило українську і польську сторони, по-перше, неодноразово змінювати і відсувати терміни завершення переселенської акції, а, по-друге, з кінця літа – початку осені 1945 року перейти до застосування виключно примусових заходів щодо переселень.

Такий перебіг подій спричинив підписання у Москві 6 липня 1945 р. Угоди між Тимчасовим Урядом Національної Єдності (ТУНЕ) РП і Урядом

demokratycznego. Polacy domagali się, by takie szkoły zorganizować również w mieście Lwowie. Odmówiono im tego i zaproponowano, by we wszystkich szkołach ukraińskich i polskich prowadzić zajęcia wedle programów zatwierdzonych przez *narkoma* oświaty USRS. Uważamy również za konieczne zniesienie postanowienia RKL USRS »O zakazie mobilizacji ludności polskiej z obwodów zachodnich poza granice regionu do pracy w przemyśle w obwodach wschodnich USRS i innych republikach Związku Sowieckiego«. Trzeba włączać ludność polską w wykonywanie wszelkich obowiązków nałożonych na wszystkich innych mieszkańców Ukrainy Sowieckiej. To znaczy, że będziemy prowadzić mobilizację ludności polskiej, zarówno mężczyzn jak i kobiet zamieszkujących zachodnie obwody USRS do przemysłu, budownictwa obiektów obronnych i udziału w innych przedsięwzięciach na równi z ludnością ukraińską”¹⁶.

Pełnomocnik PKWN przybył do Łucka wraz z 10 osobami personelu w dniu 23 października 1944 r. Do 1 listopada strona polska sformowała urząd pełnomocnika rejonowego jedynie w Łucku, zaś do Kowla, Równego i Włodzimierza Wołyńskiego przybyli tylko pełnomocnicy rejonowi oraz ich zastępcy. Na prośbę Głównego Pełnomocnika PKWN, Komitet Centralny KP(b)U udzielił pomocy w obsadzeniu wszystkich 18 rejonów zachodnich obwodów Ukrainy przez pełnomocników rejonowych. Obsadzono również znaczną część tych urzędów osobami narodowości polskiej zamieszkałymi w zachodnich obwodach USRS.

W późniejszym okresie zastępca Głównego Przedstawiciela Rządu USRS, płk bezp. państw. I. Griebczenko, w meldunku specjalnym nr 075 z dnia 27 stycznia 1945 roku informował sekretarza KC KP(b)U D. Korotczenkę o tym, że większość urzędów rejonowych pełnomocników Rządu Tymczasowego RP „zachwaszczona” jest przez element nacjonalistyczny, członków Armii Krajowej i inne osoby wrogie władzy sowieckiej. Po operacyjnym sprawdzeniu przez organy NKWD i NKGB znaczna część urzędników została zwolniona z pracy i aresztowana za działalność antysowiecką.

Pierwsze transporty ludności ukraińskiej przybyły z Polski do USRS na początku listopada 1944 r. Z opóźnieniem, w grudniu 1944 r., odjechały z Ukrainy pierwsze transporty ludności polskiej. Z nastaniem zimy liczba chętnych do ewakuacji znacznie zmalała po obu stronach, a równocześnie stawało się jasne, że układ lubelski nie zyskał powszechnego poparcia ze strony ludności ukraińskiej, ani też polskiej.

Zmusiło to stronę ukraińską i polską, po pierwsze, do wielokrotnych zmian i przesunięć terminu zakończenia akcji przesiedleńczej, a po drugie, do przejścia od wczesnej jesieni 1945 roku do stosowania wyłącznie środków przymusu.

Dotychczasowe doświadczenia spowodowały podpisanie w Moskwie w dniu 6 lipca 1945 r. porozumienia pomiędzy TRJN RP a rządem ZSRS. Regulowało ono kwestię przesiedleń ludności na całym obszarze obydwu państw, rozszerzając tym samym dotychczasową akcję przesiedleńczą poza tereny objęte działal-

Радянського Союзу. Ця Угода регулювала питання переселень на всій території обох держав, поширюючи переселенську кампанію поза території, охоплені діяльністю комісій, створених на підставі Угоди від 9 вересня 1944 року між Урядом УРСР і ПКНВ. Вона стосувалася також депортованих у 1940 і 1941 роках до Сибіру та Казахстану польських громадян, які на підставі постанов Раднаркому СРСР від 5 квітня і 11 липня 1944 року прибули на територію України зі східних областей Росії¹⁷.

20 вересня 1945 року на нараді у Києві представники Уряду УРСР в особі Голови Раднаркому УРСР М. Хрущова, наркома закордонних справ УРСР Д. Мануїльського і представники Польського Уряду Національної Єдності в особі віце-президента Крайової Ради Народової С. Грабського, віце-міністра Я. Бермана і віце-міністра В. Вольського підписали Протокол, який доповнив Угоду від 9 вересня 1944 року, зокрема щодо питання продовження терміну реєстрації переселенців до 31 грудня 1945 року. Дата завершення переселенської акції в Протоколі не була встановлена.

14 грудня 1945 року у Варшаві представники урядів УРСР і РП підписали черговий Додатковий протокол до Угоди від 9 вересня 1944 року, яким термін реєстрації осіб продовжувався до 15 січня 1946 року, а термін переселення осіб, котрі підпадали під дію цієї Угоди, продовжувався до 15 червня 1946 року. За уповноваженням Уряду УРСР Додатковий протокол підписав заступник Голови Раднаркому УРСР М. Бажан, за уповноваженням Уряду РП – Е. Осубка-Моравський.

Нарешті 6 травня 1947 року у Варшаві підписано Підсумковий протокол до Угоди від 9 вересня 1944 року, в якому обидві сторони із задоволенням стверджували, що переселення польських громадян з території УРСР до Польщі й українського населення з території Польщі до УРСР відбувалось і завершилося в атмосфері взаємного розуміння і згоди. За уповноваженням Уряду РП протокол підписав віце-прем'єр Уряду РП А. Кожицький, за уповноваженням Уряду УРСР – заступник Голови Ради Міністрів УРСР В. Старченко.

7 травня 1947 року з'явилося офіційне повідомлення урядів РП і УРСР про закінчення переселення. У цьому повідомленні, зокрема, зазначалося: „Нині, коли евакуаційні роботи закінчено, обидва уряди вважають, що здійснена евакуація польських громадян з УРСР і українського населення з Польщі є для обох сторін важливим чинником, який служитиме справі подальшого зміцнення приязні, взаємного розуміння і співпраці між нашими братніми народами”¹⁸.

Якою мірою здійснена акція насправді служила „справі зміцнення приязні, взаємного розуміння і співпраці” між українцями і поляками, свідчить рішуча реакція на переселення українського і польського антикомуністичного підпілля. Обидва збройні підпілля діяли як на території УРСР, так

nością komisji powołanych mocą układu zawartego pomiędzy rządem USRS a PKWN w dniu 9 września 1944 roku. Dotyczyło także tych obywateli polskich, których w latach 1940 i 1941 deportowano na Sybir i do Kazachstanu, a na podstawie uchwał RKL ZSRS z 5 kwietnia i 11 lipca 1944 roku przewieziono na terytorium Ukrainy ze wschodnich obwodów Rosji¹⁷.

Na naradzie w Kijowie w dniu 20 września 1945 r. przedstawiciele rządu USRS: przewodniczący RKL N. Chruszczow, *narkom* spraw zagranicznych D. Manuilski oraz przedstawiciele TRJN RP: wiceminister J. Berman i wiceminister W. Wolski oraz wiceprezydent KRN S. Grabski podpisali protokół uzupełniający do układu z dnia 9 września 1944 r., dotyczący przedłużenia do 31 grudnia 1945 r. terminu rejestracji osób zgłaszających się do przesiedlenia. Daty zakończenia akcji przesiedleńczej w protokole nie sprecyzowano.

Kolejny protokół uzupełniający do układu z 9 września 1944 r. został podpisany przez przedstawicieli rządów USRS i Polski w Warszawie w dniu 14 grudnia. Przedłużał on termin rejestracji do 15 stycznia 1946 r., zaś termin przesiedlenia osób objętych tym układem do 15 czerwca 1946 r. Z ramienia rządu USRS protokół podpisał zastępca przewodniczącego RKL USRS M. Bażan, z ramienia rządu polskiego E. Osóbka-Morawski.

Protokół zawierający podsumowanie rezultatów przesiedleń prowadzonych na podstawie układu z dnia 9 września 1944 r. podpisano w dniu 6 maja 1947 roku w Warszawie. Strony ukraińska i polska z zadowoleniem stwierdzały, że przesiedlenie obywateli polskich z USRS do Polski i ludności ukraińskiej z Polski do USRS odbywało się i zostało zakończone w atmosferze wzajemnego porozumienia i zgody. Z ramienia rządu RP protokół ten podpisał wicepremier A. Korzycki, a z ramienia rządu USRS zastępca przewodniczącego Rady Ministrów W. Starczenko.

Oficjalne oświadczenie rządu RP i rządu USRS o zakończeniu przesiedleń wydano 7 maja 1947 roku. Podkreślono w nim z naciskiem: „Obecnie, kiedy prace ewakuacyjne zostały zakończone, oba rządy uważają, że przeprowadzona ewakuacja obywateli polskich z USRS i ukraińskiej ludności z Polski jest dla obu stron ważnym czynnikiem, który będzie służył sprawie dalszego umocnienia przyjaźni, wzajemnego zrozumienia i współpracy pomiędzy naszymi bratnimi narodami”¹⁸.

O tym, w jakiej mierze przeprowadzona akcja w rzeczywistości służyła „umocnieniu przyjaźni, wzajemnego porozumienia i współpracy” między Ukraińcami i Polakami, świadczy stanowcza reakcja na przesiedlenia ze strony ukraińskiego i polskiego podziemia antykomunistycznego. Obydwa zbrojne podziemia działały zarówno na terytorium USRS, jak i Polski. Jest w pełni zrozumiałe, że na terytorium ukraińskim większy opór wobec akcji przesiedleńczej stawiały polskie organizacje podziemne, zwłaszcza AK, a na terytorium

і на території Польщі. Повністю зрозумілим є те, що на українській території більший опір переселенській акції чинили польські підпільні організації, особливо АК, тоді як на польській території – ОУН і УПА, до того ж опір останньої був тривалішим.

Опір поляків переселенню наприкінці 1944 і в першій половині 1945 років, як вже зазначалося, був викликаний, зокрема, небажанням залишати давно обжиті території і надією на можливе входження західноукраїнських земель до складу Польщі за рішенням післявоєнної міжнародної конференції. Спочатку діячі підпілля АК були переконані у необхідності відтягування термінів переселення польського населення з УРСР. Після підписання Договору між Радянським Союзом і Республікою Польщею про радянсько-польський державний кордон від 16 серпня 1945 року, а також посилення репресій радянської влади у зв'язку з переселенням, опір з боку польського підпілля згасає. До кінця 1945 року підпільні структури АК у Західній Україні фактично перестали існувати, хоча, як свідчать деякі опубліковані в цьому томі документи, арешти діячів польського підпілля тривали ще і 1946 року.

Здається, що важливим чинником у проведенні переселення поляків з території УРСР на завершальному етапі була зацікавленість польського Уряду у прискоренні евакуації з огляду на необхідність освоєння повернутих земель, які приєднано до Польщі за рішенням Потсдамської конференції.

Цілком по-іншому вплинуло підписання Договору про радянсько-польський державний кордон на характер опору переселенням з боку ОУН і УПА. Відомо, що з моменту визволення України з-під німецької окупації українське підпілля було об'єктом особливо гострих репресій. Водночас розпочате у вересні 1945 року польським Урядом загальне примусове виселення українців з Польщі до УРСР за участю Війська Польського призвело до подальшої активізації опору, у тому числі за рахунок формувань УПА, які переходили з території УРСР.

УПА, вважаючи територію Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя, що залишилась у кордонах польської держави, споконвічною українською етнічною територією, виступила на захист прав, а пізніше і життя місцевого автохтонного українського населення. Насамперед її загои почали знищувати переселенські комісії, польських військових, здійснювати диверсії на залізницях і дорогах, а також масово спалювати виселені села. Після укладання відповідних домовленостей спільно з УПА в цих акціях брали участь і формування польського підпілля.

Польська влада отримала додаткові аргументи для виправдання своїх дій щодо застосування примусу при виселенні українців, а командування Війська Польського – привід для здійснення репресій проти цивільного населення, підозрюваного у підтримці УПА. Проте всі заходи польських і радянських каральних органів та регулярного війська, спрямовані на боротьбу з УПА, не

polskim OUN i UPA, przy czym opór Ukraińców był zdecydowanie bardziej długotrwały.

Sprzeciw Polaków wobec przesiedlenia na przełomie lat 1944–1945, jak już wspomniano, spowodowany był przede wszystkim niechęcią opuszczenia terenów, na których żyli od dawna i nadzieją powrotu ziem zachodnio-ukraińskich do Polski na mocy decyzji powojennej konferencji międzynarodowej. Początkowo działacze podziemia akowskiego byli zdecydowani co do konieczności odwlekania terminów przesiedlenia ludności polskiej z USRS. Po podpisaniu Umowy pomiędzy Związkiem Socjalistycznych Republik Sowieckich a Rzeczpospolitą Polską o sowiecko-polskiej granicy państwowej z dnia 16 sierpnia 1945 roku, a także nasileniu przez władze sowieckie represji związanych z przesiedlaniem, opór polskiego podziemia przygasa. Do końca 1945 roku podziemne struktury AK na Zachodniej Ukrainie przestały faktycznie istnieć, chociaż, jak świadczą niektóre opublikowane w niniejszym tomie dokumenty, aresztowania działaczy podziemia polskiego trwały jeszcze w 1946 roku.

Wydaje się, że ważnym czynnikiem w końcowym etapie przesiedleń ludności polskiej z Ukrainy było dążenie rządu polskiego do przyspieszenia ewakuacji ze względu na konieczność zasiedlenia Ziemi Odzyskanych, które przypadły Polsce decyzją Konferencji Poczdamskiej.

W zupełnie inny sposób podpisanie umowy o sowiecko-polskiej granicy państwowej odbiło się na charakterze oporu wobec przesiedleń ze strony OUN–UPA. Jak wiadomo, od momentu wyzwolenia Ukrainy spod okupacji niemieckiej, podziemie ukraińskie było tam obiektem wyjątkowo ostrych represji. Równocześnie rozpoczęte przez rząd polski we wrześniu 1945 roku powszechne przymusowe wysiedlanie Ukraińców z Polski do USRS, z wykorzystaniem Wojska Polskiego, doprowadziło do aktywizacji oporu. Szeregi upowskie zasilane były w tym czasie przez formacje UPA przedzierające się z terytorium USRS.

UPA, uważając tereny Łemkowszczyzny, Nadsania, Chełmszczyzny i Podlasia, które znajdowały się w granicach państwa polskiego, za odwieczne etniczne tereny ukraińskie, wystąpiła w obronie praw, a później również i życia miejscowej ludności ukraińskiej. Przede wszystkim oddziały UPA rozpoczęły niszczenie komisji przesiedleńczych, dokonywały aktów dywersji na szlakach kolejowych i drogowych, atakowały mniejsze oddziały wojskowe i posterunki milicji, a także masowo paliły wysiedlone wsie. Po zawarciu odpowiednich porozumień, w akcjach tych brały również udział oddziały polskiego podziemia.

Polskie władze zyskały dodatkowe argumenty usprawiedliwiające stosowanie przymusu podczas wysiedlania Ukraińców, a dowództwo Wojska Polskiego – pretekst do stosowania represji wobec ludności cywilnej podejrzewanej o pomoc dla UPA. Jednakże wszystkie przedsięwzięcia polskich i sowieckich organów bezpieczeństwa oraz regularnych oddziałów wojskowych nie dały w latach 1945–1946 oczekiwanych rezultatów. Rozbijane po kilka razy сотnie

дали в 1945–1946 роках бажаних наслідків. Розбиті декілька разів сотні відновлювалися знову, знаходячи допомогу і підтримку в селах серед мешканців, які симпатизували УПА.

У кінці 1946 року, незважаючи на примусову кампанію з переселення, у південно-східних територіях Польщі проживало близько 200 тис. осіб української національності. Для влади це означало, що українська проблема остаточно не була вирішена.

Наступним кроком стала сумнозвісна операція „Вісла”, що розпочалася навесні 1947 року. Більш докладно про неї йтиметься у спеціальному томі нашої спільної видавничої серії, робота над яким триває.

*
* *
*

Том, який читач зараз тримає в руках, складається з двох частин. У першій частині розміщено віднайдені нами документи про поляків, відправлених 1944 року з Сибіру до України, а пізніше переселених до Польщі. Ці документи, звичайно, є невеликою часткою матеріалів із зазначеної теми, але, на нашу думку, зможуть збагатити знання про ситуацію, у якій опинилося польське населення в колишньому Радянському Союзі під час Другої світової війни.

Архівні матеріали, опубліковані у другій частині цього видання, показують насамперед роль спецслужб в організації і забезпеченні процесу переселень. Наприклад, НКВД УРСР до розробленої Раднаркомом і ЦК КП(б)У інструкції, що регламентувала процес переселень, було внесено кілька власних спеціальних пунктів, виділено своїх працівників на посади заступників Головних уповноважених Уряду УРСР у містах Любліні та Луцьку і відповідних районних уповноважених та представників, усього 31 особу.

Роль спецслужб виявлялась у постійному інформуванні керівних інстанцій про реагування на сам факт укладення Люблінської угоди, про політичні настрої переселенців, їхні побутові умови. При цьому привертає до себе увагу той факт, що матеріали НКВД–НКГБ–МГБ відбивають дуже драматичні ситуації у місцях компактного проживання поляків, які часто-густо були далекими від намальованих ініціаторами переселень в офіційних інформаціях і звітах.

Разом з тим і за умов переселень НКВД–НКГБ–МГБ відігравали притаманну їм специфічну роль у реалізації прийнятих політичним керівництвом рішень, всіляко протидіючи спробам чинити опір переселенням. Так, у одному із спецповідомлень із Рівненської області від 12 березня 1945 року читаємо: „За даними агентури і військової цензури, у ряді районів області щодо Люблінської угоди зафіксовано як позитивні, так і негативні реагування поляків.

odnawiały się, znajdując pomoc i wsparcie mieszkańców wsi, którzy popierali UPA.

Pod koniec 1946 roku, mimo przymusowej akcji przesiedleńczej, południo-wschodnie tereny Polski zamieszkiwało około 200 tys. osób narodowości ukraińskiej. Oznaczało to dla władz, że problem ukraiński nie został rozwiązany.

Następnym krokiem była osławiona akcja „Wisła”, która rozpoczęła się wiosną 1947 r. Bardziej szczegółowo o niej traktować będzie specjalny tom naszej wspólnej serii wydawniczej, nad którym obecnie trwają prace.

*
* *
*

Tom, który przekazujemy Czytelnikowi, składa się z dwóch części. W części I zamieszczono odnalezione przez nas dokumenty dotyczące Polaków, którzy w 1944 roku zostali zwolnieni z zesłania z Sybiru i przybyli na Ukrainę, a później przesiedlono ich do Polski. Dokumenty te stanowią oczywiście tylko nieznaczną część materiałów dotyczących tego tematu, sądzymy jednak, że pozwalają wzbogacić wiedzę o sytuacji, w jakiej znalazła się ludność polska w byłym Związku Sowieckim podczas II wojny światowej.

Dokumenty archiwalne zamieszczone w części II ukazują przede wszystkim rolę służb specjalnych w organizowaniu, prowadzeniu i nadzorowaniu przesiedleń. Na przykład, do opracowanej przez RKL USRS i Komitet Centralny KP(b)U instrukcji regulującej proces przesiedlania, NKWD USRS dodało kilka własnych specjalnych punktów, wyznaczyło swoich pracowników na stanowiska Głównego Pełnomocnika Rządu USRS w Lublinie oraz rejonowych pełnomocników i przedstawicieli – razem 31 funkcjonariuszy.

Rola służb specjalnych polegała też na stałym informowaniu instancji kierowniczych o reakcjach na sam fakt zawarcia układu z dnia 9 września 1944 r., o politycznych nastrojach ludności i warunkach bytowych przesiedleńców. Zwracamy uwagę, że materiały NKWD–NKGB–MGB zawierają często bardzo dramatyczne opisy sytuacji w skupiskach polskich, dalekie od przedstawianych w oficjalnych informacjach i sprawozdaniach inicjatorów przesiedleń.

Równocześnie, podczas przesiedleń, organy NKWD–NKGB–MGB odgrywały specyficzną, charakterystyczną dla nich rolę, zapewniając realizację decyzji podjętych przez kierownictwo polityczne oraz przeciwdziałając próbom sprzeciwu. Przytoczmy dla przykładu meldunek specjalny z dnia 12 marca 1945 roku, dotyczący sytuacji w obwodzie rówieńskim: „Według danych agentury i cenzury wojskowej, w wielu rejonach obwodu odnotowuje się zarówno pozytywne, jak i negatywne reakcje Polaków w związku z Układem Lubelskim.

Ze względu na wrogą działalność polskich organizacji podziemnych – część Polaków nie zamierza wyjeżdżać do Polski licząc na to, że po zakończeniu wojny

Через ворожу діяльність польських підпільних організацій частина поляків не має наміру від'їжджати до Польщі, розраховуючи на те, що після закінчення війни Західна Україна увійде до складу Польщі, а деяка частина поляків, боячись труднощів переселення, зволікає з оформленням документів. [...] Через агентуру продовжуємо виявляти осіб, які здійснюють антирадянську роботу, що спрямована на зрив Люблінської угоди"¹⁹.

Неабиякий інтерес становлять документи про факти зловживань при організації і під час самого перебігу переселень. Вони дозволяють відтворити реальну картину, пояснюють причини багатьох проблем, з якими доводилось стикатися переселенцям.

Під час роботи в архівах нашу увагу привернули також документи, які відіграють велику роль для відтворення статистичного виміру польсько-українських переселень 1944–1946 років. Документи, підібрані нами, відбивають статистику, пов'язану з черговими етапами кампанії з переселення на рівні областей і воєводств, а також у загальному масштабі обох держав.

Не коментуючи їх, хочемо звернути увагу читача на документи МГБ УРСР, опубліковані у цьому томі під № 180 та 181, у яких представлені статистичні дані про кількість осіб, переселених з України до Польщі станом на жовтень 1946 року – 812 688 та з Польщі до УРСР станом на березень 1947 року – 472 635.

Архіви спецслужб зберегли також численні документи, що відбивають опір переселенням і показують, як тодішні панівні системи Польщі та України протидіяли йому. При цьому НКВД–НКГБ–МГБ спрямовували свою діяльність і проти польського підпілля, і проти українського руху опору.

Наприклад, у довідці про підсумки агентурно-оперативної роботи НКГБ УРСР з ліквідації польського підпілля та хід переселення польських громадян до Польщі станом на 1 березня 1946 року йдеться про арешти 3017 осіб, у більшості членів АК, ДР і НСЗ²⁰.

Звіти з польських воєводств показують форми і масштаби тодішнього українського руху опору переселенням та засвідчують, в який спосіб влада придушувала його. Зокрема, в одному з повідомлень коменданта МО в Ліску від 18 серпня 1945 року про критичну ситуацію, що склалася у повіті з прибуттям зі сходу формувань УПА, зазначалося: „[...] з метою ліквідації сильних банд УПА необхідні сильні військові частини, оскільки військові та міліцейські сили є занадто незначні і недостатньо озброєні, щоб ліквідувати численні та добре озброєні банди УПА”²¹.

На жаль, не всі документи з тих, які нам би хотілося включити до цього тому, вдалося знайти. Однак і віднайденого, гадаємо, вистачить для того, щоб підкреслити актуальність і гостру потребу у подальших дослідженнях теми українсько-польських переселень 1944–1946 років.

Zachodnia Ukraina wejdzie w skład Polski, zaś pewna część Polaków bojąc się trudów przesiedlenia – zwleka z załatwieniem formalności związanych z wyjazdem. [...] Poprzez agenturę nadal ujawniamy osoby prowadzące antysowiecką działalność, nastawioną na uniemożliwienie wykonania Układu Lubelskiego”¹⁹. Charakterystyczne są również dokumenty dotyczące nadużyć podczas przesiedleń. Pozwalają one na odtworzenie rzeczywistego obrazu i wyjaśniają przyczyny wielu problemów, na jakie napotykali przesiedleńcy.

Podczas pracy w archiwach naszą uwagę zwróciły dokumenty istotne dla odtworzenia statystycznego wymiaru przesiedleń polsko-ukraińskich w latach 1944–1946. Wybór, jakiego dokonano, obrazuje w liczbach kolejne etapy akcji przesiedleńczej na szczeblu obwodów i województw, a także w skali globalnej obydwu państw.

Pragniemy zwrócić uwagę Czytelnika zwłaszcza na dwa dokumenty MGB USRS, zamieszczone w niniejszej publikacji pod numerami 180 i 181. Zawierają one dane, dotyczące liczby osób przesiedlonych z Ukrainy do Polski i z Polski na Ukrainę. Według stanu na październik 1946 roku, wyjechało z Ukrainy 812 688 obywateli polskich, zaś według podsumowania dokonanego w marcu 1947 roku, ewakuowano z Polski 472 635 Ukraińców.

W archiwach służb specjalnych zachowały się liczne dokumenty świadczące o oporze wobec przesiedleń, a także ukazujące, jak ówczesne systemy panujące w Polsce i na Ukrainie temu przeciwdziałały. Należy przy tym podkreślić, że organy NKWD–NKGB–MGB kierowały swą działalność zarówno przeciwko polskiemu podziemiu, jak i ukraińskiemu ruchowi oporu.

Na przykład, w informacji o wynikach pracy agenturalno-operacyjnej NKGB USRS w sprawie likwidacji polskiego podziemia oraz przebiegu repatriacji i przesiedleń obywateli polskich do Polski według stanu na dzień 1 marca 1946 roku, mówi się o aresztowaniu 3017 osób, w znacznej części członków AK, Delegatury Rządu i NSZ²⁰.

Sprawozdania z polskich województw ukazują formy i skalę ówczesnego ukraińskiego oporu wobec przesiedleń, świadczą o tym, w jaki sposób władze tłumili ten sprzeciw. Dla przykładu można przytoczyć meldunek powiatowego komendanta MO w Lesku z dnia 18 sierpnia 1945 roku, który informując o zaistniałej krytycznej sytuacji w powiecie wobec napływających stale ze wschodu formacji UPA, alarmuje: „[...] w celu zlikwidowania silnych band UPA konieczne są silne oddziały wojska, gdyż siły wojskowe i milicyjne są za szczupłe i niedostatecznie uzbrojone, aby móc zlikwidować liczne i dobrze uzbrojone bandy UPA”²¹.

Niestety, nie udało się odnaleźć wszystkich dokumentów, które pragnęliśmy włączyć do niniejszego tomu. Sądzymy jednak, że nawet to, co udało się odszukać wystarczy, by podkreślić aktualną i pilną potrzebę kontynuowania badań na temat przesiedleń polsko-ukraińskich w latach 1944–1946.

*

* *

Зміст опрацьованих нами матеріалів, сам характер документів підказав архітектоніку 2-го тому. Ми вважали за доцільне побудувати його за хронологічним принципом. Така структура дозволяє побачити вузлові аспекти проблеми переселень, зосередитись на питаннях, що потребують уваги дослідників.

До книжки включено декілька документів, опублікованих раніше. В усіх випадках це обумовлено у примітках.

Як і попередній, другий том є двомовним; в українській частині російськомовні документи не перекладені. У документах, котрі публікуються, збережено стиль, лексику та орфографію оригіналів.

Нумерація документів, заголовки, примітки, а також список скорочень, іменний покажчик та покажчик населених пунктів належать упорядникам.

*

* *

Як і раніше, наша Спільна робоча група Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП працювала над цим томом у порозумінні. До складу творчого колективу з української сторони входили: керівник української частини робочої групи, заступник Голови СБУ генерал-лейтенант Володимир Пристайко; начальник Державного архіву СБУ полковник Олександр Пшенніков; заступник начальника Державного архіву СБУ полковник Петро Кулаковський; керівник Центру історичної політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор Юрій Шаповал. З польської сторони входили: керівник польської частини робочої групи директор Архіву Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП, доктор Гжегож Якубовський; заступник директора Архіву Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП Єнджей Тухольський; головний спеціаліст Зузанна Гайовнічек.

Ми не лише знаходили спільну мову одне з одним, так було і з тими колегами, які допомагали нам в роботі над томом. Наша щира подяка кандидату історичних наук Ігореві Ільюшину, матеріали якого були використані при підготовці цього тому.

Щиро дякуємо всім, хто прихильно і доброзичливо оцінив перший том нашого спільного видання, висловив цінні зауваження, рекомендації, поради. Особливо відчутно це виявилось під час презентацій першого тому, які відбулися у березні і травні 1999 року у Варшаві та Києві за участю керівників Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП, Служби безпеки України, вчених, представників громадськості обох наших країн. Під час презентацій особливо підкреслювалось значення такого роду досліджень для практичного досягнення польсько-українського порозуміння. Будемо раді, якщо поява другого тому також сприятиме цьому.

Київ–Варшава, травень 2000 року

*
* *

Treść odnalezionych i opracowanych materiałów oraz charakter dokumentów określiły strukturę drugiego tomu. Uznaliśmy za celowe usystematyzowanie dokumentów chronologicznie. Układ taki pozwala dostrzec węzłowe aspekty problemu przesiedleń, skupić uwagę na sprawach wymagających dalszych badań.

W trosce o przedstawienie Czytelnikowi spójnego materiału obrazującego przesiedlenia lat 1944–1946, do tomu włączono kilka dokumentów publikowanych wcześniej. Każdorazowo zaznaczono to w przypisach.

Tak samo jak poprzedni, tom drugi jest dwujęzyczny, przy czym w części ukraińskiej dokumenty w języku rosyjskim nie są tłumaczone. W publikowanych materiałach zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginałów.

Numeracja dokumentów, tytuły i przypisy pochodzą od redakcji, jak również wykaz skrótów, indeks nazwisk i pseudonimów oraz spis miejscowości.

*
* *

Praca Wspólnej Grupy Roboczej Służby Bezpieczeństwa Ukrainy i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej przebiegała w atmosferze wzajemnego zrozumienia i troski o przedstawienie Czytelnikowi pełnego spectrum problemów wiążących się z jakże skomplikowaną sprawą przesiedleń. W pracach zespołu redakcyjnego niniejszego tomu uczestniczyli: ze strony ukraińskiej – kierownik ukraińskiej części grupy roboczej, zastępca Szefa SBU generał-lejtenant Wołodymyr Prystajko, naczelnik Państwowego Archiwum SBU pułkownik Ołeksandr Pszennikow, jego zastępca pułkownik Petro Kułakowski oraz kierownik Centrum Politologii Historycznej Instytutu Badań Politycznych i Etno-narodowych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy profesor Jurij Szapował, ze strony polskiej – kierownik polskiej części grupy roboczej, dyrektor Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji doktor Grzegorz Jakubowski, jego zastępca Jędrzej Tucholski oraz Zuzanna Gajowniczek.

Szczególne podziękowanie składamy doktorowi Ihorowi Iljuszynowi, którego materiały wykorzystaliśmy przygotowując ten tom. Dziękujemy również wszystkim, którzy przychylnie i życzliwie ocenili pierwszy tom naszej wspólnej serii wydawniczej, wyrazili cenne uwagi, opinie i rady. Szczególnie zaznaczyło się to podczas jego prezentacji, które odbyły się w marcu i maju 1999 roku w Warszawie i Kijowie. Podkreślono wówczas znaczenie tego typu badań dla realnego osiągnięcia porozumienia polsko-ukraińskiego. Będziemy radzi, jeśli ukazanie się tomu drugiego będzie także temu służyć.

Kijów – Warszawa, w kwietniu 2000 roku.

Примітки

¹ Повернені землі – загальна назва територій Сілезії, Любуської Землі, частини Західного Помор'я до лінії Одри і Ниси Лужицької та південної частини Східної Пруссії і Гданьска. Ці території раніше належали Німеччині і Вільному Місту Гданьску. Включені до складу Польщі за рішенням Потсдамської конференції у липні–серпні 1945. Їх приналежність до Польщі було визнано НДР 1950 року, а 1970 року – ФРН. Цими землями у 1945–1949 рр. опікувалося Міністерство повернених земель; міністром був Владислав Гомулка.

² Szcześniak A., Szota W. *Droga donikąd. Działalność organizacji ukraińskich nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*. – Warszawa: MON, 1973.

³ Czerniakiewicz J. *Repatriacja ludności z ZSRR 1944–1948*. – Warszawa: PWN, 1987; Його ж. *Przemieszczenia Polaków i Żydów na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w ZSRR 1939–1959*. – Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 1991. Див. також: Kersten K. *Repatriacja ludności polskiej po II wojnie światowej*. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1974.

⁴ Misilo E. *Akcja „Wisła”. Dokumenty*. – Warszawa: Archiwum Ukraińskie, 1993; Його ж. *Akcja „Wisła”. Dokumenty*. – Львів–Нью-Йорк: Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, 1997; Його ж. *Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenie Ukraińców z Polski do USSR 1944–1946*. – Т. I, II. – Warszawa: Archiwum Ukraińskie, 1996, 1999.

⁵ Сергійчук В. *Трагедія українців Польщі*. – Тернопіль: „Тернопіль”, 1997; Його ж. *Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 роках. Нові документи і матеріали*. – К.: „Дніпро”, 1998; Його ж. *Депортація поляків з України. Невідомі документи про насильницьке переселення більшовицькою владою польського населення з УРСР в Польщу в 1944–1946 роках*. – К.: „Українська Видавнича Спілка”, 1999.

⁶ Бугай М. *Депортації населення з України (30–50-ті рр.)* // „Український історичний журнал”. – 1990. – № 10; Його ж. *За повідомленням НКВС СРСР (Про депортацію населення України у 30–40-х роках)*. – К., 1992; Білас І. *Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз*. – Т. I, II. – К.: „Либідь” – „Військо України”, 1994.

⁷ *Депортації. Західні землі Українці кінця 30-х – початку 50-х років. Документи, матеріали, спогади. У 3-х томах*. – Т. I, II. – Під ред. Ю. Сливки. – Львів: Національна академія наук України, 1996, 1998.

⁸ *Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944–1947*: Упорядкування і редакція S. Ciesielski. – Warszawa: „Neriton” i Instytut Historii PAN, 1999.

⁹ Див.: Ciesielski S., Hryciuk G., Srebrakowski A. *Masowe deportacje radzieckie w okresie II wojny światowej*. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1993; Буцко О. *Україна – Польща: миграционные процессы 40-х годов*. – К., 1997; G. Мотука *Tak było w Bieszczadach*. – Warszawa: „Volumen”, 1999.

¹⁰ Див.: Гайдай О., Хаварівський Б., Ханас В. *Хто пожав „Бурю”? Армія Крайова на Тернопілі 1941–1945 років*. – Тернопіль: Бережанська районна друкарня, 1996; Ткачов С. *Польсько-український трансфер населення 1944–1946 рр. Виселення поляків з Тернопілля*. – Тернопіль: „Підручники і посібники”, 1997.

¹¹ Lach S. *Osadnictwo ludności ukraińskiej na Ziemiach Odzyskanych po drugiej wojnie światowej*. (Реферат, виголошений на науковій конференції, присвяченій операції „Вісла”. Szczecin, 1992); Pudło K. *Dzieje Łemków po drugiej wojnie światowej. Zarys problematyki // Łemkowie w historii i kulturze Karpat*. Під ред. S. Czajkowski. – Rzeszów, 1992; Zabrowarny S. *Ukraińcy na Pomorzu Zachodnim w latach 1947–1956 // Ukraińcy w Polsce. Poszukiwania i odkrycia*. – Koszalin–Poznań, 1992; Drozd R. *Droga na Zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji „Wisła”*. – Warszawa: „Turysa”, 1997; Трухан М. *Українці в Польщі після другої світової війни, 1944–1984*. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1990.

Przypisy

¹ Ziemie Odzyskane – ogólna nazwa obejmująca terytorialnie Śląsk, Ziemię Lubuską i część Pomorza Zachodniego po linię Odry i Nysy Łużyckiej oraz południową część Prus Wschodnich i Gdańsk. Terytoria te uprzednio należały do Niemiec i Wolnego Miasta Gdańska. Zostały włączone do Polski w wyniku Konferencji Poczdamskiej – lipiec i sierpień 1945. Ich przynależność do Polski została uznana w 1950 przez NRD, a w 1970 przez RFN. Administracją tych ziem w l. 1945–1949 zajmowało się Ministerstwo Ziem Odzyskanych; ministrem był Władysław Gomułka.

² A. Szcześniak, W. Szota, *Droga donikąd. Działalność ukraińskich nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*, wyd. MON, Warszawa 1973.

³ J. Czerniakiewicz, *Repatriacja ludności polskiej z ZSRR 1944–1948*, wyd. PWN, Warszawa 1987; tenże, *Przemieszczenia Polaków i Żydów na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w ZSRR 1939–1959*, wyd. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1991. Por. także: K. Kersten, *Repatriacja ludności polskiej po II wojnie światowej*, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.

⁴ E. Misiło, *Akcja „Wisła”. Dokumenty*, wyd. Archiwum Ukraińskie, Warszawa 1993; tenże, *Akcja „Wisła”. Dokumenty*, wyd. Naukowe Towarzystwo im. Szewczenka u Lwowi, Lwów, Nju-Jork 1997; tenże, *Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenia Ukraińców z Polski do USRR 1944–1946*, t. I, II, wyd. Archiwum Ukraińskie, Warszawa 1996, 1999.

⁵ W. Serhijczuk, *Trahedija ukrajinciw Polsce*, wyd. „Ternopil”, Ternopil 1997; tenże, *Desiat' buremnych lit. Zachidnoukrajinski zemli u 1944–1953 rokach. Nowi dokumenty i materiały*, wyd. „Dnipro”, Kyjiv 1998; tenże, *Deportacija polakiw z Ukrainy. Newidomi dokumenty pro nasylnycke pereselennia biliszowyckuju wladaju polskoho naselennia z URSR w Polsce w 1944–1946 rokach*, wyd. „Ukrajinska Wydawnicza Spilka”, Kyjiv 1999.

⁶ M. Buhaj, *Deportaciji naselennia z Ukrainy (30–50-ti rr.)*, „Ukrajinskyj istorycznyj žurnal”, nr 10, 1990; tenże, *Za powidomlenniam NKWS SRSR... (Pro deportaciju naselennia Ukrainy u 30–40-ch rokach)*, Kyjiv 1992; I. Bilas, *Represywno-karalna systema w Ukraini 1917–1953. Suspilno-politycznyj ta istoryko-prawowyj analiz*, t. I, II, wyd. „Łybid” – „Wijško Ukrainy”, Kyjiv 1994.

⁷ *Deportaciji. Zachidni zemli Ukrainy kincia 30-ch – poczatku 50-ch rokiv. Dokumenty, materiały, spohady. U triocho tomach*, red. J. Sływka, t. I, II, wyd. Nacionalna Akademija Nauk Ukrainy, Lwów 1996, 1998.

⁸ *Przesiedlenie ludności polskiej z Kresów Wschodnich do Polski 1944–1947*, wybór i oprac. S. Ciesielski, wyd. „Neriton” i Instytut Historii PAN, Warszawa 1999.

⁹ Zob. na przykład: S. Ciesielski, G. Hryciuk, A. Srebrakowski, *Masowe deportacje radzieckie w okresie II wojny światowej*, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993; O. Bucko, *Ukraina – Polska: migracionnyje procesy 40-ch godow*, Kijew 1997; G. Motyka, *Tak było w Bieszczadach*, wyd. „Volumen”, Warszawa 1999.

¹⁰ Np. O. Hajdaj, B. Chawariwskyj, W. Chanas, *Chto pozaw „Buriu”? Armija Krajowa na Ternopilli 1941–1945 rokiv*, wyd. Bereżanska Rajonna Drukarnia, Ternopil 1996; S. Tkaczow, *Polško-ukrajinskyj transfer naselennia 1944–1946 rr. Wyselennia polakiw z Ternopilla*, wyd. „Pidrucznyky i Posibnyky”, Ternopil 1997.

¹¹ S. Lach, *Osadnictwo ludności ukraińskiej na Ziemiach Odzyskanych po drugiej wojnie światowej*. Referat ogłoszony na sesji naukowej poświęconej akcji „Wisła”, Szczecin 1992; K. Pudło, *Dzieje Łemków po drugiej wojnie światowej. Zarys problematyki*, [w:] *Łemkowie w historii i kulturze Karpat*, red. S. Czajkowski, Rzeszów 1992; S. Zabrowarny, *Ukraińcy na Pomorzu Zachodnim w latach 1947–1956*, [w:] *Ukraińcy w Polsce. Poszukiwania i odkrycia*, Koszalin–Poznań 1992; R. Drozd, *Droga na Zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji „Wisła”*, wyd. „Tyrsa”, Warszawa 1997; M. Truchan, *Ukrajinci w Polsce pilsa druhoji switowoji winy 1944–1984*, Nju-Jork–Paryż–Sidnej–Toronto 1990.

¹² Motyka G., Wnuk. R. *Pany i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947*. – Warszawa: „Volumen”, 1997.

¹³ *Polska i Ukraina po II wojnie światowej*. Під ред. W. Bonusiak. – Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998.

¹⁴ *Депортації поляків та українців: кінець 1939 – початок 50-х років. До 50-річчя операції „Вісла”*. Упорядник Ю. Сливка. – Львів, 1998.

¹⁵ Там само. – С. 11. Цей погляд поділяє Р. Тожецький, який також покладає на Кремль відповідальність за загострення польсько-українських відносин у роки Другої світової війни і безпосередньо після її завершення. Див.: Torzecki R. *Wisła zaczęła się w Moskwie* // „Gazeta Wyborcza” від 20 травня 1997, с. 23.

¹⁶ Див. примітку 14.

¹⁷ Див. документ № 63 у II-й частині та документи у I-й частині цього тому.

¹⁸ Цит. за: Misiło E. *Akcja „Wisła”...* – С. 231.

¹⁹ Див. документ № 51 на с. 386.

²⁰ Див. документ № 133 на с. 736.

²¹ Див. документ № 67 на с. 472.

¹² G. Motyka, R. Wnuk, *Pany i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947*, wyd. „Volumen”, Warszawa 1997.

¹³ *Polska i Ukraina po II wojnie światowej*, red. W. Bonusiak, wyd. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1998.

¹⁴ *Deportacji Polaków i Ukraińców: kinca 1939 – początek 50-tych lat. Do 50-tych rocznicy operacji „Wisła”*, red. J. Sływa, Lwów 1998.

¹⁵ Tamże, s. 11. Zdanie to podziela R. Torzecki, który również obarcza Kreml odpowiedzialnością za zaognienie stosunków polsko-ukraińskich w okresie II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu. Zob.: R. Torzecki, *Wisła zaczęła się w Moskwie*, „Gazeta Wyborcza” z 20 maja 1997, s. 23.

¹⁶ Zob. przypis 14.

¹⁷ Por. dokument nr 63 w części II oraz dokumenty publikowane w części I niniejszego tomu.

¹⁸ Cyt. za: E. Misiło, *Akcja „Wisła” ...*, s. 231.

¹⁹ Zob. dokument nr 51 na s. 387.

²⁰ Zob. dokument nr 133 na s. 737.

²¹ Zob. dokument nr 67 na s. 473.

ЧАСТИНА ПЕРША

**ПЕРЕСЕЛЕННЯ ПОЛЯКІВ
З СИБІРУ В УКРАЇНУ У 1944 Р.**

CZĘŚĆ PIERWSZA

**PRZESIEDLENIA POLAKÓW
Z SYBIRU NA UKRAINĘ W 1944 R.**

29 липня 1944, Київ. Лист Т. Кальненка С. Савченку про рішення розселити в Україні 29 700 польських громадян, переселених з інших республік СРСР

УССР
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
29 июля 1944 г.
№ а-17971сн^а
гор. КИЕВ

СОВ. СЕКРЕТНО

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УССР –
КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ 3-го РАНГА
тов. САВЧЕНКО¹

В соответствии с постановлением Совнаркома Союза ССР² № 359-105с от 5-го апреля 1944 года и № 854-224с от 11 июля 1944 года „О частичном переселении бывших польских граждан”, Совет Народных Комиссаров УССР своим постановлением № 808-43 от 17 июля 1944 года постановил:

Расселить на территории УССР бывших польских граждан, переселяемых в течение августа и сентября месяцев с.г. из других областей СССР в количестве 29.700 человек, согласно приложению.

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
ПОЛКОВНИК ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
(—) КАЛЬНЕНКО³

29 lipca 1944, Kijów. Pismo T. Kalnienki do S. Sawczenki zawiadamiające o decyzji rozlokowania na Ukrainie 29 700 obywateli polskich przesiedlonych z innych republik ZSRS

USRS
LUDOWY KOMISARIAT
SPRAW WEWNĘTRZNYCH

ŚC[ISLE] TAJNE

29 lipca 1944 r.
nr ^a-17971sn^{-a}
mias[to] KIJÓW

DO LUDOWEGO KOMISARZA
BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO USRS –
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3-iej RANGI
tow. SAWCZENKI¹

Zgodnie z zarządzeniem *Sownarkomu* Związku SRS² nr 359-105s z dnia 5-go kwietnia 1944 roku i nr 854-224s z dnia 11 lipca 1944 roku „O częściowym przesiedleniu byłych obywateli polskich”, Rada Komisarzy Ludowych USRS w swojej uchwale nr 808-43 z dnia 17 lipca 1944 roku postanowiła:

Rozlokować na terenie USRS byłych obywateli polskich, przesiedlanych w miesiącach sierpniu i wrześniu br. z innych obwodów ZSRS w liczbie 29 700 osób, zgodnie z załącznikiem.

ZAST[ĘPCA] LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH
USRS
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(—) KALNIENKO³

ПЛАН РАССЕЛЕНИЯ БЫВШИХ ПОЛЬСКИХ ГРАЖДАН
НА ТЕРРИТОРИИ УССР

Области, в которых расселяются бывшие польские граждане	Общее количество	В том числе расселяются					Из каких областей переселяются	Общее количество
		В совхозах НК Совхозов УССР	В совхозах НК Пищепрома УССР	В совхозах НК Мясомолпрома УССР	В табаксовхозах НК Пищепрома СССР ⁴	В подсобных хозяйствах (совхозы) предприятий и в бывших немецких колониях		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Харьковская	2100	1800	180	120	-	-	Вологодской	2100
Сумская	350	200	-	50	100	-	Казахской ССР	350
Черниговская	570	200	170	-	200	-	- -	570
Полтавская	1900	1500	100	-	300	-	- -	1900
Ворошиловградская	2400	2000	-	-	-	400	- -	2400
Сталинская	1760	1000	330	30	-	400	- -	1760
Одесская	2150	1200	400	50	-	500	- -	2150
Кам.-Подольская	200	-	200	-	-	-	- -	200
Винницкая	670	-	650	20	-	-	Казахская ССР	670
Николаевская	4100	3000	340	30	-	730	Красноярский Край	3000
							Кемеровская обл.	1100
Днепропетровская	3300	2200	350	30	-	720	Молотовская обл.	3300
Кировоградская	1500	1480	-	20	-	-	- -	200
							Каракалпакская АССР	1300
Запорожская	3160	2000	400	60	-	700	Хорезмская обл.	1000
							Тобольский округ	1500
							Свердловская обл.	660
Херсонская	5020	4000	140	-	-	880	Свердловская обл.	5020
Киевская	520	300	140	80	-	-	- -	520
ВСЕГО:	29700	20880	3400	490	600	4330		

ВЕРНО: ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА СЕКРЕТАРИАТА НКВД УССР
КАПИТАН МИЛИЦИИ (—) ДЕМЕХИН⁵

PLAN ROZŁOKOWANIA BYŁYCH OBYWATELI POLSKICH
NA TERENIE USRS

Obwody, w których osiedlono byłych obywateli polskich	Ogólna liczba	W tym osiedleni					Z jakich obwodów przesiedleni	Ogólna liczba
		W sow- chozach NK Sow- chozow USRS	W sow- chozach NK Pisz- czepromu USRS	W sow- chozach NK Mjaso- molpromu USRS	W tytonio- wych sow- chozach NK Pisz- czepromu ZSRS ⁴	W gospo- darstwach pomocni- czych (so- wchozy) przedsię- biorstw i w byłych kolo- niach nie- mieckich		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
charkowski	2100	1800	180	120	-	-	z wołogodzkiego	2100
sumski	350	200	-	50	100	-	z Kazaskiej SRS	350
czernihowski	570	200	170	-	200	-	- -	570
połtawski	1900	1500	100	-	300	-	- -	1900
woroszytów- gradzki	2400	2000	-	-	-	400	- -	2400
staliński	1760	1000	330	30	-	400	- -	1760
odeski	2150	1200	400	50	-	500	- -	2150
kam[ieniecko-] podolski	200	-	200	-	-	-	- -	200
winnicki	670	-	650	20	-	-	z Kazaskiej SRS	670
nikołajewski	4100	3000	340	30	-	730	Krasnojarski Kraj obw. kiemierow- ski	3000 1100
dniepropietrow- ski	3300	2200	350	30	-	720	obw. mołotowski	3300
kirowogradzki	1500	1480	-	20	-	-	- - Karakalpacka ASRS	200 1300
zaporoski	3160	2000	400	60	-	700	obw. chorezmijski	1000
							okręg tobolski	1500
chersoński	5020	4000	140	-	-	880	obw. swierdłowski	660
kijowski	520	300	140	80	-	-	obw. swierdłowski	5020
							- -	520
RAZEM:	29700	20880	3400	490	600	4330		

ZA ZGODNOŚĆ: ZAST[ĘPCA] NACZELNIKA SEKRETARIATU
NKWD USRS
KAPITAN MILICJI (—) DIEMIOCHIN⁵

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 1-3.

Оригінал, машинопис.

Бланк. Зліва вгорі над заголовком державний герб, з правого боку вписаний від руки номер: „вх. 4257”; на тексті нерозбірливі притиски від руки: „31.7” і „2.8.1944 р.”.

“ - “ Вписано від руки.

¹ Савченко Сергій (1904–1966), у 1943–1949 – народний комісар (з 1946 міністр) держбезпеки УРСР. З 1944 комісар держбезпеки 3 рангу, з 1945 генерал-лейтенант.

² Рада Народних Комісарів СРСР, у 1917–1946 вищий виконавчий орган радянської центральної державної влади; з 1941 її очолював Сталін. Відповідником в Україні була Рада Народних Комісарів УРСР.

³ Кальненко Тимофій (нар. 1904), у 1943–1953 – заступник народного комісара (з 1946 міністра) внутрішніх справ УРСР. З 1944 – заступник головного уповноваженого Уряду УРСР у справах переселення українського населення з території Польщі до УРСР; полковник держбезпеки.

⁴ Повинно бути УРСР.

⁵ Демьохін Іван (1900–1951), у 1943–1944 – секретар заступника народного комісара внутрішніх справ УРСР, у 1944–1947 – заступник начальника, начальник Секретаріату НКВД, згодом МВД УРСР. У 1947–1948 – начальник відділу по репатріантам Управління по боротьбі з бандитизмом МВД УРСР. У 1944 капітан міліції, 1945 майор міліції, 1949 підполковник міліції.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 1–3.

Oryginał, maszynopis.

Papier firmowy. W lewym górnym rogu nad nagłówkiem godło państwowe, w prawym rogu wpisany odręcznie nr: wch. 4257; na tekście nieczytelne, odręczne notatki z 31.7 i 2.8.1944 r.

" " Wpisano odręcznie.

¹ Sawczenko Siergiej (1904–1966), w l. 1943–1949 ludowy komisarz (od 1946 minister) bezp. państw. USRS. W 1944 komisarz bezp. państw. 3 rangi, 1945 gen. lejtn.

² Rada Komisarzy Ludowych ZSRS, w l. 1917–1946 najwyższy organ wykonawczy sowieckiej centralnej władzy państwowej; od 1941 na jej czele stał Stalin. Odpowiednikiem na Ukrainie była Rada Komisarzy Ludowych USRS.

³ Kalnienko Timofiej (ur. 1904), w l. 1943–1953 zca ludowego komisarza (od 1946 wiceminister) spraw wewnętrznych USRS. Od 1944 zca głównego pełnomocnika rządu USRS ds. przesiedlenia ludności ukraińskiej z terytorium Polski do USRS; płk bezp. państw.

⁴ Powinno być USRS.

⁵ Diemiochin Iwan (1900–1951), w l. 1943–1944 sekretarz zcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS; 1944–1947 zca naczelnika, potem naczelnik Sekretariatu NKWD, następnie MWD USRS. W l. 1947–1948 naczelnik Oddz. ds. Repatriantów Zarządu ds. Walki z Bandytyzmem MWD USRS. W 1944 kpt. milicji, 1945 mjr milicji, 1949 ppłk milicji.

26 серпня 1944, Київ. Лист П. Медведєва В. Ніколаєву про подання довідки стосовно переселенців

У.С.С.Р.
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ
Украинской ССР

„№26-а” 8 1944 г.
г. Киев

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

НАЧАЛЬНИКУ СПЕЦЧАСТИ СНК УССР
тов. НИКОЛАЕВУ¹

В связи с встретившейся оперативной надобностью просим дать справку нашему работнику – Старшему Лейтенанту тов. ИОВЕНКО² о количестве прибывших из Восточных областей СССР на Украину в порядке переселения бывших польских граждан, как они благоустроены, в какие области и на какую работу направлены.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР –
(—) МЕДВЕДЕВ³

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 12.

Копія, машинопис

Бланк з надрукованим надписом.

№ -а Вписано від руки.

¹ Ніколаєв В., у 1944 – начальник Спеціальної частини РНК УРСР, з 1946 завідуючий Особливим сектором Управління справами Ради Міністрів УРСР.

² Іовенко Андрій (нар. 1913), у 1943–1947 – старший оперуповноважений 2-го відділення 6-го відділу 2-го Управління НКГБ УРСР. З 1943 старший лейтенант держбезпеки, з 1945 капітан держбезпеки.

³ Медведєв Павло (нар. 1905), у 1943–1948 – начальник 2-го Управління НКГБ, потім МГБ УРСР. З 1943 підполковник, з 1945 полковник держбезпеки.

**26 sierpnia 1944, Kijów. Pismo P. Miedwiediewa do W. Nikołajewa
w sprawie udzielenia informacji o przesiedleńcach**

U.S.R.S.
LUDOWY KOMISARIAT BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
Ukraińskiej SRS

„26” 8 1944 r.
m. Kijów

ŚCIŚLE TAJNE

DO NACZELNIKA WYDZIAŁU SPECJALNEGO RKL USRS
tow. NIKOŁAJEWA¹

W związku z potrzebą operacyjną prosimy o udzielenie naszemu pracownikowi, Starszemu Lejtenantowi tow. IOWIENCIE², informacji o liczbie byłych obywateli polskich przybyłych w ramach przesiedlenia ze wschodnich obwodów ZSRS na Ukrainę, jak ich urządzono, do jakich obwodów i do jakiej pracy zostali skierowani.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB USRS –
(—) MIEDWIEDIEW³

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 12.
Kopia, maszynopis.
Papier firmowy.*

* * Wpisano odręcznie.

¹ Nikołajew W., w 1944 naczelnik Wydz. Specjalnego RKL USRS, od 1946 kierownik Sektora Specjalnego Biura Administracyjnego Rady Ministrów USRS.

² Iowienko Andriej (ur. 1913), w l. 1943–1947 st. oficer operacyjny 2 Wydz. 6 Oddz. 2 Zarządu NKGB USRS. W 1943 st. lejnt. bezp. państw., 1945 kpt. bezp. państw.

³ Miedwiediew Paweł (ur. 1905), w l. 1943–1948 naczelnik 2 Zarządu NKGB, potem MGB USRS. W 1943 ppłk, 1945 płk bezp. państw.

26 серпня 1944, Київ. Довідка А. Іовенка про розселення в Україні 4861
переселених поляків

Сов. секретно

СПРАВКА

По данным НКВД УССР, взятым мною в Совнаркоме УССР, на 26/VII¹-44 г. из Архангельской области и Коми АССР на Украину в порядке переселения, согласно решения СНК СССР прибыло 4861 человек бывших польских граждан.

По решению СНК СССР и СНК УССР переселяемые будут использоваться на работах по линии наркомпищепрома, наркоммолмясопрома и наркомсовхозов.

Прибывшая первая партия (4861 ч.) уже распределена по областям:

1. Полтавской	-	1406 человек	
2. Сумской	-	1077	-"-
3. Харьковской	-	741	-"-
4. Кировоградской	-	918	-"-
5. Херсонской	-	565	-"-
6. Запорожской	-	90	-"-
7. Черниговской	-	64	-"-

По данным СНК УССР в Черниговскую область дополнительно направлено – 131 человек быв. польских граждан, в том числе в Вяхновский совхоз – 70 ч., Вейсбаховский совхоз – 61 человек.

По заявлению Уполномоченного СНК УССР по благоустройству и распределению по областям быв. польских граждан-переселенцев, новых партий переселенцев в течение августа месяца, как сообщил ему сегодня – 26/VIII с.г. Уполномоч. союза комских патриотов² некий Леон Миндельзун, не поступало.

Судя по данным НКВД УССР, представленным в СНК УССР, отрицательных реакций со стороны переселенцев не зафиксировано. Жильем и питанием они обеспечены.

Ст. О/уполномоченный 2 Упр. НКГБ УССР
Ст. Лейтенант госбезопасности
(—) Иовенко

26/VIII-44 года

**26 sierpnia 1944, Kijów. Informacja A. Iowienki o rozlokowaniu na Ukrainie
4861 przesiedlonych Polaków**

Śc[is]le tajne

INFORMACJA

Według informacji NKWD USRS, które uzyskałem w *Sownarkomie* USRS, do dnia 26/VII¹-44 r. zgodnie z decyzją RKL ZSRS przybyło z obwodu Archangielskiego i Komi ASRS na Ukrainę w ramach przesiedlenia 4861 osób – byłych obywateli polskich.

Zgodnie z decyzją RKL ZSRS i RKL USRS, przesiedleńcy zostaną przeznaczeni do pracy po linii *narkompiszczepromu, narkommołmjasopromu i narkomsowchozów*.

Pierwsza partia (4861 os.) została już rozmieszczona w obwodach:

1. połtawskim	–	1406	osób
2. sumskim	–	1077	–“–
3. charkowskim	–	741	–“–
4. kirowogradzkim	–	918	–“–
5. chersońskim	–	565	–“–
6. zaporoskim	–	90	–“–
7. czernihowskim	–	64	–“–

Według danych RKL USRS skierowano dodatkowo do obwodu czernihowskiego – 131 osób – był[ych] obywateli polskich, w tym do Sowchozu Wiachnowskiego – 70 os., [do] Sowchozu Wiejsbachowskiego – 61 osób.

Według oświadczenia pełnomocnika RKL USRS do spraw zagospodarowania i rozmieszczenia w obwodach był[ych] polskich obywateli-przesiedleńców, jak powiadomił go dziś – 26/VIII br. pełnom[ocnik] związku patriotów komskich² niejaki Leon Mindelzun, w miesiącu sierpniu nowych transportów przesiedleńców nie było.

Wnioskując na podstawie informacji NKWD USRS przedstawionych RKL USRS, negatywnych reakcji ze strony przesiedleńców nie odnotowano. Zapewniono im mieszkanie i jedzenie.

St. oficer o[peracyjny] 2 Zarządu NKGB USRS
St. Lejtenant Bezpieczeństwa Państ[wowego]
(—) Iowienko

26/VIII-44 roku

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 13-14.

Оригінал, рукопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „К[онтроль], т. Волков. 1. Сегодня же дайте задание по ВЧ этим УНКГБ, чтобы они в 3-х дневной срок представили подробные данные о переселенных к ним поляках в разрезе н[ашей] директивы. 2. Сегодня же получите более подробные данные в НКВД УССР, в разрезе цифр Москвы и составьте общее сообщение в НКГБ СССР. 28.8” і нерозбірливий підпис; зліва на полях нерозбірлива приписка від руки.

¹ Ймовірно повинно бути: VIII.

² Правдоподібно йдеться про відділення Союзу польських патріотів в Комі АРСР.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 13–14.

Oryginał, rękopis.

W lewym górnym rogu odręczna adnotacja: K[ontrola], t. Wołkow. 1. Jeszcze dziś wydajcie przez WCz polecenie tym UNKGB, żeby przedstawiły one w terminie 3 dni szczegółowe dane o przesiedlonych do nich Polakach z punktu widzenia n[aszej] dyrektywy. 2. Jeszcze dziś uzyskajcie bardziej szczegółowe dane w NKGB USRS, z punktu widzenia dyrektyw Moskwy i sporządźcie ogólną informację dla NKGB ZSRS. 28.8, podpis nieczytelny; na lewym marginesie nieczytelna odręczna notatka.

¹ Zapewne powinno być: VIII.

² Prawdopodobnie oddział Związku Patriotów Polskich w Komi ASRS.

28 серпня 1944, Київ. Записка по ВЧ П. Медведева начальникам обласних управлінь НКГБ про подання повідомлень щодо переселених осіб

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ЗАПИСКА по „ВЧ”¹

ПОЛТАВА УНКГБ	тов. ЧЕРНЕЦКОМУ ²	^а Никешин 28/VIII ^а
СУМЫ УНКГБ	тов. ЧЕРМНЫХ ³	^а Лушпенко 29/8 44 ^а
ХАРЬКОВ УНКГБ	тов. ТИХОНОВУ ⁴	^а Кузьменко 28.8.44 ^а
КИРОВОГРАД УНКГБ	т. КОРНИЕНКО ⁵	^а Барабан ^а
ХЕРСОН УНКГБ	тов. КРАШЕНИННИКОВУ ⁶	^а Куриленко 31/8 ^а
ЗАПОРОЖЬЕ УНКГБ	тов. ГОЛУБЕВУ ⁷	^а Саня 31/VIII ^а
ЧЕРНИГОВ УНКГБ	тов. ФЕДОРОВУ ⁸	^а Трофимов 30/VIII ^а

^а1/IX Напоминан[ие] нач. 2 отд.^а

Просим в двухдневный срок представить запиской по „ВЧ” данные о количестве прибывших на территорию Вашей области в порядке переселения из Восточных областей СССР быв. польских граждан, их благоустройстве, медицинском обслуживании, обеспеченности работой, жилплощадью и питанием.

Одновременно отразите положительные и отрицательные реагирования переселяемых, а также отношение к ним местного населения.

В дальнейшем информацию по этому вопросу представляйте ежедневно в соответствии с нашими указаниями № 1573/с от 22 августа с.г.

МЕДВЕДЕВ

НАЧАЛЬНИК 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
Подполковник госбезопасности

МЕДВЕДЕВ

^апередана 28. № 241^а
„^а28^а” августа 1944 г.
№ ____
исп. Иовенко

**28 sierpnia 1944, Kijów. Depesza WCz. P. Miedwiediewa do naczelników
zarządów obwodowych NKGB z poleceniem składania meldunków
o osobach przesiedlonych**

ŚCIŚLE TAJNE

DEPESZA „WCz”¹

POŁTAWA UNKGB do tow. CZERNIECKIEGO² ^a-Nikieszin 28/VIII^{-a}
 SUMY UNKGB do tow. CZERMNYCHA³ ^a-Łuszipienko 29/8 44^{-a}
 CHARKÓW UNKGB do tow. TICHONOWA⁴ ^a-Kuźmienko 28.8.44^{-a}
 KIROWOGRAD UNKGB do t. KORNIJENKI⁵ ^a-Baraban^{-a}
 CHERSOŃ UNKGB do tow. KRASZENINNIKOWA⁶ ^a-Kurilenko 31/8^{-a}
 ZAPOROŻE UNKGB do tow. GOŁUBIEWA⁷ ^a-Saniaja 31/VIII^{-a}
 CZERNIHÓW UNKGB do tow. FIODOROWA⁸ ^a-Trofimow 30/VIII^{-a}
^a-1/IX Przypomnienie nacz. 2 oddz.^{-a}

Prosimy przedstawić w ciągu dwóch dni depeszą „WCz” dane o liczbie by-
 ł[ych] obywateli polskich przybyłych na terytorium Waszego obwodu w ramach
 przesiedlenia ze wschodnich obwodów ZSRS, o ich zagospodarowaniu, obsłu-
 dze lekarskiej, zapewnieniu pracy, powierzchni mieszkalnej i wyżywieniu.

Jednocześnie przedstawcie pozytywne i negatywne reakcje przesiedlanych,
 a także stosunek wobec nich ludności miejscowej.

Na przyszłość informacje w tej sprawie przekazujcie codziennie zgodnie
 z naszymi wskazówkami [zawartymi w piśmie] nr 1573/s z 22 sierpnia br.

MIEDWIEDIEW

NACZELNIK 2 ZARZĄDU NKGB USRS
 Podpułkownik bezpieczeństwa państwowego

MIEDWIEDIEW

^a-nadana 28. Nr 241^{-a}

„^a-28^{-a}” sierpnia 1944 r.

Nr _____

wyk. Iowienko

Вписано від руки.

¹ „ВЧ” – зв’язок високої частоти.

² Чернецький Борис (нар. 1906), у 1943–1946 – в.о. начальника Управління НКГБ УРСР Полтавської області, 1946–1953 – в.о. начальника, потім начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Закарпатської області. У 1946 підполковник держбезпеки, з 1947 полковник держбезпеки.

³ Чермних Олексій (нар. 1901), у 1943–1945 – начальник Управління НКВД–НКГБ УРСР Сумської області, 1945–1952 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Харківської області. З 1944 полковник держбезпеки.

⁴ Тихонов Павло (нар. 1909), у 1939–1945 – заступник начальника, в.о. начальника, начальник Управління НКВД–НКГБ УРСР Харківської області, в 1945–1951 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Сумської області. У 1944 полковник держбезпеки.

⁵ Корнієнко Трохим (1906–1971), у 1943–1944 – начальник Управління НКГБ УРСР Кіровоградської області. У 1944 полковник держбезпеки.

⁶ Крашенінников Михайло (нар. 1904), у 1944–1950 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Херсонської області. Полковник держбезпеки.

⁷ Голубев Олексій (нар. 1902), у 1943–1950 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Запорізької області. У 1943 полковник держбезпеки.

⁸ Федоров Олександр (нар. 1903), у 1943–1951 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Чернігівської області. У 1946 полковник держбезпеки.

" -" Wpisano odręcznie.

¹ „WCz” – wojskowa i rządowa łączność wysokiej częstotliwości.

² Czerniecki Borys (ur. 1906), w l. 1943–1946 p. o. naczelnika UNKGB USRS obwodu połtawskiego, 1946–1953 p. o. naczelnika, potem naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu zakarpackiego. W 1946 ppłk bezp. państw., 1947 płk bezp. państw.

³ Czernych Aleksiej (ur. 1901), w l. 1943–1945 naczelnik UNKWD–UNKGB USRS obwodu sumskiego, 1945–1952 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu charkowskiego. W 1944 płk bezp. państw.

⁴ Tichonow Paweł (ur. 1909), w l. 1939–1945 zca naczelnika, p. o. naczelnika, naczelnik UNKWD–UNKGB USRS obwodu charkowskiego, w l. 1945–1951 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu sumskiego. W 1944 płk bezp. państw.

⁵ Kornijenko Trofim (1906–1971), w l. 1943–1944 naczelnik UNKGB USRS obwodu kirowogradzkiego. W 1944 płk bezp. państw.

⁶ Kraszeninnikow Michaił (ur. 1904), w l. 1944–1950 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu chersońskiego. Płk bezp. państw.

⁷ Gołubiew Aleksiej (ur. 1902), w l. 1943–1950 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu zaporoskiego. W 1943 płk bezp. państw.

⁸ Fiodorow Aleksander (ur. 1903), w l. 1943–1951 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu czernihowskiego. W 1946 płk bezp. państw.

7 вересня 1944, Київ. Записка по ВЧ С. Савченка П. Федотову про становище поляків, переселених в Україну

Совершенно секретно

ЗАПИСКА ПО „ВЧ”
МОСКВА НКГБ СССР
тов. ФЕДОТОВУ¹
На № 8311 от 25.8-1944 года

В соответствии с постановлениями Совнаркома Союза ССР № 359-105с и № 854-224с „О частичном переселении бывших польских граждан”, – СНК УССР своим решением от 17 июля 1944 года № 808-43 постановил расселить на территорию Украины 29.700 бывших польских граждан.

Этот контингент подлежит размещению:

В совхозах Наркомсовхозов УССР	– 20.880 чел.
„ совхозах Наркомпищепрома УССР	– 3.400 –“–
„ совхозах Наркоммясомолпрома УССР	– 490 –“–
„ табаксовхозах Наркомпищепрома УССР	– 600 –“–
„ подсобных хозяйствах предприятий и бывших немецких колониях	– 4.330 –“–

Наибольшее число переселенцев должны принять: Херсонская, Запорожская, Николаевская, Днепропетровская, Харьковская. Ворошиловградская и Одесская области (от 2 тысяч до 5 тыс. чел. каждая).

Поступление переселенцев пока что проходит медленно.

По данным НКВД УССР прибыла только одна партия бывших польских граждан – 4.861 человек, которая размещена в Херсонской, Запорожской, Полтавской, Сумской, Кировоградской, Харьковской и Черниговской областях.

Кроме того, по данным СНК УССР, в Черниговскую область дополнительно направлено 131 человек, из них 70 – в Вяхновский совхоз и 61 человек – в Вейсбаховский совхоз.

В составе переселенцев довольно много детей. Например, из прибывших в Херсонскую область 608 бывших польских граждан – 173 детей; из прибывших в Запорожскую область 89 переселенцев – 25 детей.

Как сообщают УНКГБ областей, все прибывшие переселенцы полностью размещены. Однако, в устройстве их отмечен ряд недочетов.

В Лановецком совхозе, Черниговской области 46 человек размещено в одной комнате.

7 września 1944, Kijów. Depesza WCz. S. Sawczenki do P. Fiedotowa o sytuacji Polaków przesiedlonych na Ukrainę

Ściśle tajne

DEPESZA „WCz”
MOSKWA NKGB ZSRS
do tow. FIEDOTOWA¹
Na nr 8311 z 25.8-1944 roku

Zgodnie z zarządzeniami *Sownarkomu* Związku SRS nr 359-105s i nr 854-224s „O częściowym przesiedleniu byłych obywateli polskich” – RKL USRS w swojej uchwale nr 808-43 z dnia 17 lipca 1944 roku postanowiła rozlokować na terenie Ukrainy 29 700 byłych obywateli polskich.

Kontyngent ten podlega rozmieszczeniu:

w sowchozach <i>Narkomsowchozów</i> USRS	– 20.880 os[ób]
„ sowchozach <i>Narkompiszczepromu</i> USRS	– 3.400 –“–
„ sowchozach <i>Narkommjasomotpromu</i> USRS	– 490 –“–
„ sowchozach tytoniowych <i>Narkompiszczepromu</i> USRS	– 600 –“–
„ gospodarstwach pomocniczych przedsiębiorstw i w byłych koloniach niemieckich	– 4.330 –“–

Największą liczbę przesiedleńców powinny przyjąć obwody: chersoński, zaporoski, nikołajewski, dnipro-pietrowski, charkowski, woroszyłowgradzki i odecki (od 2 tysięcy do 5 tys. os[ób] każdy).

Napływ przesiedleńców odbywa się, jak dotąd, powoli.

Według danych NKWD USRS przybyła tylko jedna partia byłych obywateli polskich – 4.861 osób, która została rozmieszczona w obwodach: chersońskim, zaporoskim, połtawskim, sumskim, kirowogradzkim, charkowskim i czernihowskim.

Ponadto, według danych RKL USRS, do obwodu czernihowskiego skierowano dodatkowo 131 osób, z tego 70 – do Sowchozu Wiachnowskiego i 61 osób – do Sowchozu Wiejsbachowskiego.

Wśród przesiedleńców jest dość dużo dzieci. Na przykład, wśród przybyłych do obwodu chersońskiego 608 byłych obywateli polskich – jest 173 dzieci; wśród przybyłych do obwodu zaporoskiego 89 przesiedleńców – jest 25 dzieci.

Jak informują obwodowe UNKGB, wszyscy przybyli przesiedleńcy zostali rozlokowani. Jednak w ich urzędzaniu odnotowano szereg niedociągnięć.

W Sowchozie Łanowieckim w obwodzie czernihowskim umieszczono 46 osób w jednym pokoju.

В Парафиевском сахарном заводе, той же области, 61 человек помещено в двух сараях.

Медицинская помощь в ряде пунктов отсутствует, вследствие чего имеются желудочные заболевания.

В Кировоградской области всем прибывшим переселенцам – полякам выдан трехмесячный продпаек. Ожидается еще прибытие для них продовольствия и промтоваров, по нарядам Сахаротреста и Облторга (30 центнеров сельдей, 17 цент. масла, 3 вагона промтоваров).

Несмотря на удовлетворительное снабжение, некоторые переселенцы, прибывшие в Кировоградскую область, уклоняются от работы и высказывают намерения выезда в Польшу, „как только Красная Армия освободит Варшаву”². Часть переселенцев обратилась в местные советские органы с просьбой об открытии польских школ и обеспечении детей обувью. Среди населения Кировоградской области, где расселены бывшие польские граждане, отмечены отдельные высказывания недовольства их плохой работой и лучшим, по сравнению с другими жителями, материальным обеспечением.

Прибывшие в Херсонскую область 608 бывших польских граждан, все обеспечены жилплощадью, питанием и медицинским обслуживанием по общим нормам рабочих и служащих. Большая часть устроена на сельскохозяйственных работах.

Имеются, однако, случаи когда отдельные семьи бывших польских граждан переезжают без разрешения Облисполкома. Так, например, из подлежащих трудоустройству через Облпромсовет 68 человек, 39 переселенцев выехали неизвестно куда.

Отмечены также случаи невыхода на работу некоторых переселенцев.

В совхозе „Винорассадник”, Херсонской области, систематически не выходит на работу поляк АНТЮКОВИЧ, 50 лет. Художник Херсонского Облпромсовета, поляк ШКУРКА, 1911 года рождения, подговорил трех бывших польских граждан, ранее добровольно изъявивших желание поехать на уборку хлеба, – отказаться от этой поездки. Председателю артели ШКУРКА заявил: „Достаточно того, что мы имеем советские паспорта, но мы не советские граждане, а польские”.

Отмечено, что многие бывшие польские граждане восстанавливают письменную связь со своими родственниками, проживающими за границей.

ВЦ в гор. Херсоне за период с 7 по 23 августа т.г. зафиксировано 21 письмо от бывших польских граждан-переселенцев в различные страны, в том числе: в Польшу – 10, США – 3, Палестину – 6, Англию – 1 и Иран – 1 письмо.

САВЧЕНКО

W Cukrowni Parafijewskiej w tym samym obwodzie umieszczono 61 osób w dwóch szopach.

W wielu punktach nie zorganizowano pomocy medycznej, wskutek czego odnotowuje się przypadki zachorowań na żołądek.

W obwodzie kirowogradzkim wszystkim przybyłym przesiedleńcom – Polakom wydano trzymiesięczne racje żywnościowe. Oczekuje się jeszcze na dostawę dla nich żywności i artykułów przemysłowych od służb Zjednoczenia Cukrowego i Obwodowej Centrali Handlowej (30 cetnarów śledzi, 17 cet[narów] oleju, 3 wagony artykułów przemysłowych).

Pomimo zadawalającego zaopatrzenia, niektórzy przesiedleńcy przybyli do obwodu kirowogradzkiego uchylają się od pracy i zgłaszają chęć wyjazdu do Polski „jak tylko Armia Czerwona wyzwoli Warszawę”². Część przesiedleńców zwróciła się do miejscowych organów z prośbą o otwarcie polskich szkół i zapewnienie dzieciom obuwia. Wśród ludności obwodu kirowogradzkiego, tam gdzie zostali rozlokowani byli obywatele polscy, odnotowano sporadyczne przypadki wyrażania niezadowolenia z ich złej pracy i lepszego, w porównaniu z innymi mieszkańcami, materialnego zabezpieczenia.

Wszystkim przybyłym do obwodu chersońskiego 608 byłym obywatelom polskim zapewniono powierzchnię mieszkalną, wyżywienie i opiekę medyczną zgodnie z ogólnymi normami dla robotników i urzędników. Większość zatrudniono przy pracach rolnych.

Zdarzają się jednak przypadki, kiedy pojedyncze rodziny byłych obywateli polskich przeprowadzają się bez zgody Obwodowego Komitetu Wykonawczego. I tak, dla przykładu, z podlegających zatrudnieniu przez Obwodową Radę Przemysłu 68 osób, 39 przesiedleńców wyjechało w nieznanym kierunku.

Odnotowano również przypadki niestawienia się do pracy niektórych przesiedleńców.

W sowchozie „Winorassadnik” w obwodzie chersońskim systematycznie nie stawia się do pracy Polak ANTIUKOWICZ, lat 50. Artysta w chersońskim *Obłpromsowiecie*, Polak SZKURKA, urodzony w 1911 roku, namówił trzech byłych obywateli polskich, którzy wcześniej dobrowolnie zgłosili się na wyjazd na żniwa – by odmówili udziału w tym wyjeździe. Prezesowi spółdzielni SZKURKA powiedział: „To fakt, że mamy sowieckie paszporty, ale nie jesteśmy obywatelami sowieckimi, tylko polskimi”.

Odnotowano, że wielu byłych obywateli polskich nawiązuje korespondencję ze swoimi krewnymi mieszkającymi za granicą.

WC w mieście Chersoniu w okresie od 7 do 23 sierpnia br. odnotowała 21 listów od byłych polskich obywateli-przesiedleńców do różnych krajów, w tym: do Polski – 10, USA – 3, Palestyny – 6, Anglii – 1 i Iranu – 1 list.

SAWCZENKO

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УССР

Комиссар Государственной Безопасности 3 ранга
(—) САВЧЕНКО

„7^а” сентября 1944 г.

№ _____

г. Киев

^аПриняла: Милованова

Передал: Грудинин, 8.9.44 г. 8.50^а

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 16–18.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документа зліва вгорі вписано від руки: „Вх. № 13069” і дату: „8.9”; з правого боку приписка від руки: „т. Кадеєва! Это же наш документ, зачем же его регистрировать по входящему журналу, 12.9” і нерозбірливий підпис; зліва на полях резолюції: „т. Хаєт”, „т. Волкову” з нерозбірливими підписами; внизу сторінки: „т. Иовенко. К материалам о польских переселенцах. 12.IX” і нерозбірливий підпис.

^а ^а Вписано від руки.

¹ Федотов Павло (1900–1963), у 1941–1946 – начальник 2-го (з травня 1946 Головного) Управління НКВД–НКГБ–МГБ СРСР; у 1946–1947 – заступник міністра державної безпеки СРСР та начальник 1-го Головного управління МГБ СРСР; з 1940 комісар держбезпеки 3-го рангу, з 1945 генерал-лейтенант.

² Правобережна частина Варшави, Прага, була зайнята загонами 1 Армії ВП та Червоної Армії 14 вересня 1944, а лівобережна частина столиці тільки 17 січня 1945.

Ludowy Komisarz Bezpieczeństwa Państwowego USRS
 Komisarz Bezpieczeństwa Państwowego 3 rangi
 (—) SAWCZENKO

„7-a” września 1944 r.

Nr _____
 m. Kijów

a- Przyjęła: Miłowanowa

Nadał: Grudinin, 8.9.44 r. 8.50^a

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 16–18.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu w lewym górnym rogu wpisany odręcznie: nr wch. 13069 z datą: 8.9; z prawej strony odręczna adnotacja: t. Kadiejewa! To przecież nasz dokument, po co go rejestrować w dzienniku pism przychodzących, 12.9 i nieczytelny podpis.; na lewym marginesie dekrety: t. Chajet, t. Wołkow z nieczytelnymi podpisami; na dole strony: t. Iowienko. Do materiałów o polskich przesiedleńcach. 12.IX i podpis nieczytelny.

a- -a Wpisano odręcznie.

¹ Fiedotow Paweł (1900–1963), w l. 1941–1946 naczelnik 2 (od maja 1946 Głównego) Zarządu NKWD–NKGB–MGB ZSRS, w l. 1946–1947 wiceminister bezp. państw. ZSRS oraz naczelnik 1 Głównego Zarządu MGB ZSRS; od 1940 komisarz bezp. państw. 3 rangi, 1945 gen. lejtn.

² Prawobrzeżna część Warszawy, Praga, została zajęta przez oddziały 1 Armii WP i Armii Czerwonej 14 września 1944, zaś lewobrzeżna część stolicy dopiero 17 stycznia 1945.

5 грудня 1944, Київ. Довідка А. Іовенка про розселення в Україні 8821 переселених поляків

Сов. секретно

Справка

27 окт. 1944 г. № 9937/2 на имя Нач. 2го Упр. НКГБ СССР Комиссара Госбезопасн. тов. Федотова выслано спецсообщение.

В спецсообщении указывается, что в порядке выполнения постановл. СНК СССР № 359 и 854-224с „о частичном переселении бывш. польск. граждан” на 15 октября 1944 г. на Украину прибыло 8.821 чел.¹

по областям:	Николаевская	– 1.905 ч.	Черниговская	651
	Одесская	1.231	Херсонская	608
	Полтавская	1.200 ч.	Винницкая	425
	Харьковская	1.054	Сумская	252
	Кировоградская	918	Запорожская	89
			Сталинская	88

Оканчивается спецсообщ. запросом НКГБ СССР о том, как поступать с переселенцами, которые ходатайствуют перед местными органами (на местах) о выдаче им права на выезд в Польшу в порядке обмена населения предусмотр. Люблинским соглашением².

^аКопия спецсообщения находится в папке „докл. записки и спец. сообщ. НКГБ УССР”.^а

Оперуп. 2го Упр. НКГБ УССР
Ст. Лейт.
(—) Иовенко

5/ХІІ.44 г.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 21.

Оригінал, рукопис.

^а -^а Підкреслено від руки.

¹ У документі помилка, підрахунок дає 8421 особу.

² Див. Е. Miśiło, *Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenia Ukraińców z Polski do USRR 1944–1946*, вид. Archiwum Ukraińskie, Warszawa 1996, т. 1, с. 30 (дали: *Repatriacja czy deportacja...*).

5 grudnia 1944, Kijów. Informacja A. Iowienki o rozlokowaniu na Ukrainie 8821 przesiedlonych Polaków

Śc[isłe] tajne

Informacja

27 paźdz[iernika] 1944 r. wysłano meldunek specjalny nr 9937/2 adresowany do nacz[elnika] 2^{go} Zarz[ądu] NKGB ZSRS, Komisarza Bezpieczeństwa Państ[wowego] tow. Fiedotowa.

W meldunku tym wyjaśnia się, że w ramach realizacji uchwały RKL ZSRS nr 359[-105s] i 854-224s „o częściowym przesiedleniu był[ych] obywateli polsk[ich]”, do dnia 15 października 1944 r. przybyło na Ukrainę 8.821 os[ób]¹

według obwodów:	nikołajewski	– 1.905	czernihowski	– 651
	odeski	1.231	chersoński	608
	połtawski	1.200	winnicki	425
	charkowski	1.054	sumski	252
	kirowogradzki	918	zaporoski	89
			staliński	88

Meldunek specjalny kończy się zapytaniem do NKGB ZSRS, jak postępować z przesiedleńcami, którzy starają się w miejscowych organach (w terenie) o przyznanie im prawa wyjazdu do Polski w ramach wymiany ludności, przewid[ywanej] przez Układ Lubelski².

^a „Kopia meldunku specjalnego przechowywana jest w teczce „raporty i meldunki spec[jalne] NKGB USRS”.”^a

Oficer oper[acyjny] 2^{go} Zarz[ądu] NKGB USRS
St. Lejt[enant]
(—) Iowienko

5/XII.44 r.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 21.
Oryginał, rękopis.

* - * Podkreślono odręcznie.

¹ Sumowanie daje wynik: 8421 osób, gdzieś tkwi błąd.

² Zob. E. Misilo, *Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenia Ukraińców z Polski do USRR 1944–1946*, t. 1, wyd. Archiwum Ukraińskie, Warszawa 1996, s. 30 (dalej: *Repatriacja czy deportacja...*).

**5 грудня 1944, Київ. Повідомлення М. Бондаренка П. Медведєву з доданими
фрагментами листів переселених польських громадян**

Сов. Секретно

**НАЧАЛЬНИКУ 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
ПОДПОЛКОВНИКУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
тов. МЕДВЕДЕВУ**

При этом направляем 15 меморандумов¹ с писем польских семей, прибывших из областей РСФСР на Украину, в которых последние жалуются на тяжелые материально-бытовые условия, в связи с чем некоторые выражают желание выехать в Польшу.-

Приложение: по тексту.-

**а-Зам. а НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ
ПО КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) БОНДАРЕНКО²**

„а-5-а” Декабря 1944 года
№ а-6753/8-а
г. Киев

Сов. секретно

Киев
УНКГБ
1/ХІІ-44 г.
№ 24337

Получ.: Вилинский Вильгельм Францевич
Полевая почта 16186-В
Отправ.: Вилинский В.
Кировоградск. обл. Петровский р-н
Мариупольский совхоз

Меморандум – с польского

„...Дорогой папа! Приехали мы на Украину, голые, босые, с питанием плохо! Наши люди болеют тифом и так помаленьку уничтожается наш народ. Потому как можно быстрее старайся нас вызвать...”

Верно (—)

5 grudnia 1944, Kijów. Pismo M. Bondarienki do P. Miedwiediewa z załączonymi fragmentami listów przesiedlonych obywateli polskich

Śc[is]le Tajne

DO NACZELNIKA 2 ZARZĄDU NKGB USRS
PODPULKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
tow. MIEDWIEDIEWA

Niniejszym przekazujemy 15 *memorandów*¹ z listów rodzin polskich przybyłych na Ukrainę z obwodów RFSRS, w których te ostatnie skarżą się na ciężkie warunki materialno-bytowe, w związku z czym niektóre wyrażają chęć wyjazdu do Polski.–

Załącznik: jak w tekście.–

^a-Zast[ępc]a NACZELNIK ZARZĄDU NKGB
OBWODU KIJOWSKIEGO
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(—) BONDARIENKO²

„^a-5-^a” Grudnia 1944 roku
nr ^a-6753/8-^a
m. Kijów

Śc[is]le tajne

Kijów
UNKGB
1/XII-44 r.
nr 24337

Adres[at]: Wiliński Wilhelm s. Franciszka
Poczta połowa 16186-W
Nadaw[ca]: Wiliński W.
obw[ód] kirowogradzki, r[ejo]n pietrowski
Sowchoz Mariupolski

Memorandum – z polskiego

„...Kochany tato! Przyjechaliśmy na Ukrainę goli, bosi, z jedzeniem kiepsko! Nasi ludzie chorują na tyfus i tak powoli ginie nasz naród. Dlatego, jak tylko można szybko, postaraj się nas zaprosić...”

Za zgodność (—)

г. Киев
УНКГБ
20/XI-44 г.
№ 30524

Получ.: Урбуев В.Г.
Полевая почта 63409-л
Отправ.: Ленговская Екатерина
Николаевская область Варваровский район
к-з Большевик

Меморандум – с польского

„...Семьи военнослужащих на первом месте и нас тоже привезли сюда в колхоз и заверяют, что так около марта месяца завезут нас в Польшу. Но мы им не верим, потому, что нас постоянно обманывают наши Польские паны делегаты. Я хотела бы получить вызов, в колхозе работать не могу, потому, что слабая и больная, а так жить тяжело, хотя Советская власть много помогает. Есть здесь хороший народ, родственный нам народ, но жутко угнетенный немцами. Мучаемся так уже 5 лет...”

Верно (—)

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
13/XI-44 г.
№ 24337

Получ.: Крембушевская Екатерина
Станиславская обл. п/о Заболотов с. Борщив
Отправ.: Ивляк Стефания
Кировоградская область ст. Куцовка
Новгород. р-н к-з Вильный шлях

Меморандум – с польского

„...Когда нас перевозили, думала я, что еду домой. Слезы льются, вывезли нас из Сибири на Украину в Кировоградскую область. Поразбрасывали нас по колхозам и здесь мучаемся. Если можешь так пришли мне вызов, нужно много денег, потому что здесь жизнь ничтожная, все очень дорого, а в колхозе нам дают полкило хлеба и столько же картошки и этим нужно жить. Это такая забота о семьях военнослужащих, я пока живу потому, что одна, а матери с детьми сидят полуголодные...”

Верно (—)

m. Kijów
UNKGB
20/XI-44 r.
nr 30524

Adres[at]: Urbujew W. G.
Poczta polowa 63409-1
Nadaw[ca]: Lengowska Katarzyna
obwód nikołajewski, rejon warwarowski
K[ołcho]z Bolszewik

Memorandum – z polskiego

„...W pierwszej kolejności rodziny wojskowych, a także nas, przywieźli tutaj do kołchozu i zapewniają, że gdzieś w marcu zawiozą nas do Polski. Ale nie wierzymy im, ponieważ nasi polscy panowie delegaci ciągle nas okłamują. Chciałabym dostać zaproszenie, w kołchozie pracować nie mogę, bo jestem słaba i chora, a w ogóle żyje się ciężko, chociaż Władza Sowiecka bardzo pomaga. Naród tu dobry, naród pokrewny, ale strasznie udręczony przez Niemców. Męczymy się już tak 5 lat...”

Za zgodność (—)

Ścisłe tajne

m. Kijów
UNKGB
13/XI-44 r.
nr 24337

Adres[at]: Krembuszewska Katarzyna
obw[ód] stanisławski, p[ocz]ta Zabłotów
w[ieś] Borszczów
Nadaw[ca]: Iwlak Stefania
obwód kirowogradzki
st[acja] Kucowka, r[ejo]n nowgorodz[ki]
K[ołcho]z Wolna Droga

Memorandum – z polskiego

„...Kiedy nas przewozili, myślałam, że jadę do domu. Łzy się cisną, wywieźli nas z Syberii na Ukrainę do obwodu kirowogradzkiego. Porozrzucali nas po kołchozach i tu się męczymy. Jeśli możesz przyślij mi zaproszenie, potrzeba dużo pieniędzy, dlatego że życie tutaj marne, wszystko bardzo drogie, a w kołchozie dają nam pół kilo chleba i tyle samo kartofli i trzeba z tego wyżyć. To taka troska o rodziny wojskowych, ja na razie żyję dlatego, że jestem sama, a matki z dziećmi siedzą na wpół głodne...”

Za zgodność (—)

УНКГБ по К.О.
„ВЦ”
30525
23.XI-44 г.

Получ.: Виленская обл. Дисенский р-н
п/о Прозоровки
д. Глебковщизна
Лопатку Казимиру Б.
Отправ.: Запорожская область,
Мелитопольский район
с/х „Садовая” Степняк

Меморандум – с польского

„...Наконец то мы приехали на эту проклятую Украину, мы думали, что нас везут на нашу любимую Родину Польшу, а оказывается не так. Здесь очень трудно с питанием и вообще совсем хуже, чем было в Средней Азии. Ехало из Средней Азии 2600 человек и всех оставили в Запорожской области. Привезли нас сюда зимой на голод и холод, а работа здесь такая: копать надо рвы и окопы...

Всего описать невозможно ибо письмо до Вас не допустят, чтобы Вы всего о нас не знали...”

Верно (—)

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
20/XI-44 г.
№ 30627

Получ.: Иванув Миколай
Львовская обл., г. Буск, ул. Сокола 66
Отправ.: Келлер Анна Лукашовна
Киевская область, Гребинковский р-н,
с. Соловинка
к-з им. Молотова

Меморандум – с польского

„...Я уже не в Сибири, а на Украине, так нас обманули, чтобы мы собирались уезжать домой, а вместо домой привезли на Украину и так нам теперь тяжело жить. Каждый хотел бы быстрее попасть, вырваться домой, а они не хотят отпускать, только по вызовам. Старайся нас забрать...”

Верно (—)

UNKGB K.O.
„WC”
30525
23.XI-44 r.

Adres[at]: obw[ód] wileński, r[ejo]n dzisieński
p[ocz]ta Prozorowki [Prozoroki]
w[ieś] Glebkowszczyzna
Łopatko Kazimierz B.
Nadaw[ca]: obwód zaporoski
rejon melitopolski
S[ow]ch[oz] „Sadowaja” Stiepiak

Memorandum – z polskiego

„...Na koniec przyjechaliśmy na tę przeklętą Ukrainę, myśleliśmy, że nas wiozą do naszej ukochanej Ojczyzny Polski, a okazało się inaczej. Bardzo trudno tutaj o jedzenie i w ogóle jest ze wszystkim gorzej, niż było w Azji Środkowej. Z Azji Środkowej jechało 2600 osób i wszystkich zostawili w obwodzie zaporoskim. Przywieźli nas tu zimą, na głód i chłód, a pracę tutaj mamy taką: trzeba kopać rowy i okopy...

Nie jest możliwe opisanie wszystkiego, bo listu do Was nie puszczą, żebyście nie wiedzieli o nas wszystkiego...”

Za zgodność (—)

Ścisłe tajne

m. Kijów
UNKGB
20/XI-44 r.
nr 30627

Adres[at]: Iwanów Mikołaj
obw[ód] lwowski, m. Busk, ul. Sokoła 66
Nadaw[ca]: Keller Anna c. Łukasza
obwód kijowski r[ejo]n griebinkowski
w[ieś] Sołowinka
K[ółcho]z im. Mołotowa

Memorandum – z polskiego

„...Jestem już nie na Syberii, a na Ukrainie, tak nas zwiedli, żebyśmy wybrali się w drogę do domu, a zamiast do domu przywieźli nas na Ukrainę i teraz tak ciężko nam się żyje. Każdy chciałby jak najszybciej trafić, wyrwać się do domu, ale oni nie chcą puszcząć, tylko na zaproszenie. Postaraj się nas zabrać [stąd]...”

Za zgodność (—)

НКГБ по КО
„ВЦ”
24302
10.XI-44

Получ.: Москва, Пушечная, 5
Союз Польских Патриотов³.
Отправ.: Одесская область, Первомайский р-н,
п/о Степковка,
Совхоз им. 25 октября, Слука

Перевод с польского

Мы, нижеподписавшиеся польские семьи военнослужащих очень благодарны С.П.П. за оказанную нам помощь ибо переселили нас из Вологодской обл. в вышеуказанную. Мы очень довольны, что СПП что-нибудь делает для нас, для своих граждан. Может быть это очень трудно, но нас это не устраивает в жизни. Например: в совхозе осталось нас 100 человек, большинство женщины и дети, мужчин совсем не видно даже стариков. Квартир нет. Повтакивали в одну комнатку по 2–3 семьи. Топлива нет, обуви и одежды нет, свирепствует эпидемия „скарлатины”, и в таких жизненных условиях можно ожидать и тиф, дизентерию и т.д. Медицинских средств нет. На нашей территории есть фельдшер с 32 летней практикой. Он обратился в район, чтобы его использовали по специальности. Так ему председатель райсовета ответил „у нас нет никакой информации как поступать с поляками и мы Вам не верим.” Были представлены документы из Вологодской области о работе нашего фельдшера, но все равно ничего не помогло, не обращают никакого внимания.

В совхозе есть школа только на украинском языке, а наши дети не могут ее посещать, ибо не понимают языка.

Все наши жизненные условия описать невозможно. Наша колония в большинстве из Барановической области. Очень просим СПП отпустить нас на Родину, там не будет чужого языка для наших детей, а возле родственников мы легче проживем.

С уважением Ян Слука
7 подписей

Верно (—)

NKGB KO
„WC”
24302
10.XI-44

Adres[at]: Moskwa, Puszcznaja 5
Związek Patriotów Polskich³.
Nadaw[ca]: obwód odeski, r[ejo]n pierwomajski,
p[ocz]ta Stiepkowka,
Sowchoz im. 25 października, Słuka.

Tłumaczenie z polskiego

My, niżej podpisane polskie rodziny wojskowych, jesteśmy bardzo wdzięczne Z.P.P. za okazaną nam pomoc, bo przesiedlono nas z obw[odu] wołogodzkiego do wyżej wymienionego. Jesteśmy bardzo zadowoleni, że ZPP robi cokolwiek dla nas, dla swoich obywateli. Być może jest to bardzo trudne, lecz nam nie wystarcza. Na przykład: w sowchozie zostało nas 100 osób, większość to kobiety i dzieci, mężczyzn zupełnie nie widać, nawet starców. Mieszkań nie ma. Poupychali do jednego pokoiku po 2–3 rodziny. Opału nie ma, obuwia i odzieży nie ma, szaleje epidemia „szkarlatyny” i przy takich warunkach życia można się spodziewać tyfusu, dyzenterii itd. Środków medycznych nie ma. Na naszym terenie jest felczer z 32-letnią praktyką. Zwracał się do rejonu, żeby go wykorzystali zgodnie ze specjalnością. Ale przewodniczący *rajsowietu* odpowiedział: „nie mamy żadnych informacji jak postępować z Polakami i my Wam nie wierzymy”. Przedstawiano dokumenty z obwodu wołogodzkiego o pracy naszego felczera, ale mimo wszystko nic to nie pomogło, nie zwracają [na nie] żadnej uwagi.

W sowchozie jest tylko szkoła w języku ukraińskim, a nasze dzieci nie mogą do niej uczęszczać, bo nie rozumieją języka.

Wszystkich naszych warunków życia opisać nie sposób. Nasza kolonia w większości pochodzi z obwodu baranowickiego. Bardzo prosimy ZPP, by nas puszczono do Ojczyzny, tam nie będzie obcego języka dla naszych dzieci, a wśród bliskich będzie nam łatwiej żyć.

Z poważaniem Jan Słuka
7 podpisów

Za zgodność (—)

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
22/ХІ.44 г.
№ 30524

Получ.: Шукова Зузанна
Кустанай. обл. Урицкий р-н
ул. Ворошилова 71.
Отправ.: Кравцова Станислава
Киев. обл., г. Тальное

Меморандум – с польского

„...Наши люди заболели в вагонах на тиф, с нашего вагона уже 5 человек в больнице. Пока не работаем, находимся все в одной комнате...”

Верно (—)

Совершенно секретно

гор. Киев
УНКГБ
16/ХІ.44 г.

Получ.: Трембецкий Иван
Львовск. обл. Городецкий р-н с. Бар
Отправ.: Романович Юлия
Киевская обл., Маньковский р-н
Иваньковский сахарный завод

Меморандум – с польского

„...Когда нам объявили, что едем домой – было много радости, это был самый счастливый момент в России. Чтобы описать наше путешествие нужно очень много. В нашем вагоне появилась какая-то болезнь, в одном вагоне было 30 человек, одетые в тряпье, сколько ниток – столько вшей, так что ничего удивительного – заболели от грязи, нищеты и голода. С нашего вагона заболели 6 человек, 2 человека – тиф, а 4 – грипп. 3 недели езды – и бросились такие вши, о которых мир не слышал. Дали нам квартиру, в одну комнату 15 человек. Кушать пока не варим, нечего. 99% голые и босые, и не можем идти на работу. Сидим ловим вшей, чиним тряпки. Если бы мы знали, что это не домой – не ехали бы, там уже жили кое-как...”

Верно (—)

m. Kijów
UNKGB
22/XI.44 r.
nr 30524

Adres[at]: Szukowa Zuzanna
obw[ód] kustanaj[ski], r[ejo]n uricki
ul. Woroszyłowa 71.
Nadaw[ca]: Krawcowa Stanisława
obw[ód] kijow[ski], m. Talnoje

Memorandum – z polskiego

„...Nasi ludzie zachorowali w wagonach na tyfus, z naszego wagonu już 5 osób jest w szpitalu. Na razie nie pracujemy, przebywamy wszyscy w jednym pokoju...”

Za zgodność (—)

Ściśle tajne

mias[to] Kijów
UNKGB
16/XI.44 r.

Adres[at]: Trembecki Jan
obw[ód] lwowski, r[ejo]n gródecki, w[ieś] Bar
Nadaw[ca]: Romanowicz Julia
obw[ód] kijowski, r[ejo]n mańkowski
Cukrownia Iwańkowska

Memorandum – z polskiego

„...Kiedy nam powiedzieli, że jedziemy do domu – było wiele radości, była to najszczęśliwsza chwila [naszego pobytu] w Rosji. Żeby opisać naszą podróż, trzeba [by pisać] wiele. W naszym wagonie pojawiła się jakaś choroba, w jednym wagonie było 30 ludzi odzianych w szmaty, ile nitek, tyle wszy, tak że nie ma się co dziwić – zachorowaliśmy z brudu, nędzy i głodu. Z naszego wagonu zachorowało 6 osób, 2 osoby – tyfus, a 4 – grypa. 3 tygodnie jazdy – i rzuciły się takie wszy, o jakich świat nie słyszał. Dali nam mieszkanie, do jednego pokoju 15 osób. Jedzenia na razie nie gotujemy w ogóle. W 99% goli i bosy, i nie możemy iść do pracy. Siedzimy, łapiemy wszy, cerujemy szmaty. Gdybyśmy wiedzieli, że nie do domu – nie jechalibyśmy, tam już jakoś nam się żyło...”

Za zgodność (—)

г. Киев
УНКГБ
20/XI.44 г.
№ 30526

Полуг.: Вовк Иван
Львовская, гор. Львов, ул. Курнова. д. 35
Отправ.: Новак Нина Ивановна
Херсонская обл. Каховский р-н
совхоз Розы Люксембург, ул. 3

Меморандум – с польского

„Дорогой папа!

Приехали мы от хорошего, да попали еще лучше. ^бХорошо^б нам было на Урале, но нельзя сравнить еще ^блучше^б. Прошу вырви нас отсюда, нас не отпускают, а то погибнем здесь преждевременно...”

Верно (—) ГАРЛЕЙ

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
28.11.44 г.
№ 24337

Получ.: Союз Польских Патриотов г. Москва
Отправ.: Нойберг И.Л.
Херсонская обл. Новотроицкий р-н
Зерносовхоз им. Чкалова

Меморандум – с польского

„....Я представитель группы поляков переселенцев с Урала извещаю, что следует около 750 человек, польские семьи – в основном инвалиды и семьи военнослужащих. Людей распределили по совхозам.

В плачевных условиях жизни, поместили по 2–3 семьи. Расселяли людей по разным участкам, невозможно проводить общественную работу. Люди работают без нормированного рабочего дня, независимо инвалид он, или же нет. Дело питания представляется тоже критически. Нет возможности организовать польские школы и ясли. Просим помочь, прислать людей, чтобы проверили условия на месте. Прошу помочь организовать на месте общественную работу и политвоспитательную работу в так тяжелых условиях...”

Верно (—)

m. Kijów
UNKGB
20/XI.44 r.
nr 30526

Adres[at]: Wowk Jan obw[ód] lwowski,
m[iasto] Lwów, ul. Kurnowa d[om nr] 35
Nadaw[ca]: Nowak Nina c. Jana
obw[ód] chersoński, r[ejo]n kachowski
Sowchoz Róży Luksemburg, ul. 3

Memorandum – z polskiego

„Kochany tato!

Przyjechaliśmy z dobrego, a trafiliśmy jeszcze lepiej. ^bDobrze^{-b} nam było na Uralu, ale nie można porównywać tego z jeszcze ^blepszym^b. Proszę, wyrwij nas stąd, nas nie wypuszczają, jeśli nie, to zginiemy tutaj przedwcześnie...”

Za zgodność (—) GARLEJ

Ścisłe tajne

m. Kijów
UNKGB
28.11.44 r.
nr 24337

Adres[at]: Związek Patriotów Polskich m. Moskwa
Nadaw[ca]: Nojberg I. L.
obwód chersoński, r[ejo]n nowotroicki
Sowchoz zbożowy im. Czałowa

Memorandum – z polskiego

„...Ja, przedstawiciel grupy Polaków – przesiedleńców z Uralu, powiadamiam, że: przybyło około 750 osób, polskich rodzin – w zasadzie inwalidów i rodzin wojskowych. Ludzi rozdzielili po sowchozach.

W opłakanych warunkach bytowych umieścili po 2–3 rodziny. Rozmieścili ludzi na różnych odcinkach, nie można prowadzić wspólnej pracy. Ludzie pracują bez unormowanego dnia pracy, niezależnie od tego czy to inwalida, czy też nie. Sprawa wyżywienia przedstawia się także krytycznie. Nie ma możliwości zorganizowania polskiej szkoły i żłobka. Prosimy o pomoc, o przysłanie ludzi, żeby skontrolowali warunki na miejscu. Proszę o pomoc w zorganizowaniu na miejscu wspólnej pracy oraz pracy polityczno-wychowawczej w tak ciężkich warunkach...”

Za zgodność (—)

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
28.11.44 г.
№ 24337

Получ.: Союз Польских Патриотов
гор. Москва
Отправ.: Достель Ядвига Яновна
Киев. обл. ст. Сухолисы
Узинский сахарный завод

Меморандум – с польского

„...Извещаю, что поляки, которых привезли с Казахстана, в количестве 112 человек находятся в Киевской области ст. Сухолисы. Часть работает на сахар-заводе, а часть в совхозе. Остались – нет никакой заботы со стороны наших властей. Пишу от имени всех поляков потому, что мне поручили организовать здесь Союз Польских Патриотов. Здесь находятся семьи военнослужащих, которые нуждаются в помощи материальной, в продуктах и одежде. Нужно идти на работу и одеться не во что.

Прошу помочь нам выехать в Отчизну, а мы своей работой поможем государству и фронту. Среди нас есть учителя, которые могли бы работать в школе...”

Верно (—)

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
20.12⁴.44 г.
№ 30627

Получ.: Дзержек Генрику Григорьевичу
Полевая почта 63444
Отправ.: Дзержек Григорий Павлович
Кировоград. обл. Совхоз им. Кирова

Меморандум – с польского

„...В Польше хотя и будет плохо, но все таки лучше жить чем здесь. В Польше куда повернешься везде слышишь родной язык, милый взгляд. Мы находимся теперь на Украине, хотя нам дают 3 раза кушать и хлеб, но мы одним духом хотели бы быть в Польше. Но когда будет такое счастье?...”

Верно (—)

m. Kijów
UNKGB
28.11.44 r.
nr 24337

Adres[at]: Związek Patriotów Polskich
mias[to] Moskwa
Nadaw[ca]: Dostiel Jadwiga c. Jana
obw[ód] kijow[ski] st[acja] Sucholisy
Cukrownia Uzińska

Memorandum – z polskiego

„...Powiadamiam, że Polacy, których przywieziono z Kazachstanu w liczbie 112 osób, znajdują się w obwodzie kijowskim, st[acja] Sucholisy. Część pracuje w cukrowni, a część w sowchozie. Zostaliśmy bez żadnej opieki ze strony naszych władz. Piszę w imieniu wszystkich Polaków dlatego, że polecono mi zorganizować tutaj Związek Patriotów Polskich. Znajdują się tu rodziny wojskowych, które potrzebują pomocy materialnej, w produktach i odzieży. Musimy chodzić do pracy, i nie mamy się w co ubrać.

Proszę o dopomożenie nam w wyjeździe do Ojczyzny, a my swoją pracą pomożemy państwu i frontowi. Są wśród nas nauczyciele, którzy mogliby pracować w szkole...”

Za zgodność (—)

Ściśle tajne

m. Kijów
UNKGB
20.12⁴.44 r.
nr 30627

Adres[at]: Dzierżek Henryk s. Grzegorza
Poczta polowa 63444
Nadaw[ca]: Dzierżek Grzegorz s. Pawła
obw[ód] kirowogradz[ki] Sowchoz im. Kirowa

Memorandum – z polskiego

„...W Polsce, chociaż będzie źle, zawsze łatwiej żyć niż tutaj. W Polsce, gdzie się nie obrócisz, wszędzie słyszysz język ojczysty, [widzisz] miłe spojrzenie. Jesteśmy teraz na Ukrainie i chociaż dają nam 3 razy jeść chleb, ale wszyscy jak jeden mąż chcielibyśmy być w Polsce. Lecz kiedy nastąpi takie szczęście?...”

Za zgodność (—)

г. Киев
УНКГБ
13.11.44 г.
№ 30525

Получ.: Кольбуш Марьян
Полевая почта 25231
Отправ.: Кольбуш Мария
Киевская обл., Кагарлыкский р-н
Кагарлыкский сахар. завод

Меморандум – с польского

....Жалеем, что ехали, с квартирой и топливом что-то жуткое. В Сибири можно было зиму пережить легче, все было дешевле, а здесь живем как дураки, не варим, не стираем, в одной комнате, все испортилось.

Ехали жутко, брали от нас деньги, но не кормили. Запасов сделать нельзя, негде, и так живет с дня на день. Как это все кончится ребенок мне зимой замерзнет, хочу ехать домой, может ты можешь послать мне вызов...”

Верно (—)

Совершенно секретно

г. Киев
УНКГБ
28/XI.44 г.
№ 24337

Получ.: г. Москва. Союз Польских Патриотов
Отправ.: Крышталь П.
Херсонская обл. Новотроицкий р-н
З[ерно]совхоз им. Чкалова

Меморандум – с польского

....Я, бывший руководитель Арамильского р-на Свердловской области, а в настоящее время нахожусь в Херсонской области в совхозе с группой поляков 250 человек, большинство больные и старые, и семьи военнослужащих. Приехали. Нас никто не ожидал, 6 дней стояли в вагонах. В совхозе детсады в запущенном виде, зарплата рабочим очень низкая – 100 р. в месяц, нет совсем мыла, нет для людей одежды, климатические условия плохие (дождь, ветер, грязь), а люди, когда ехали на Украину продали все, разочаровались. Для больных нет никакого лечения. Совхоз не обеспечит продуктами на зиму. Прошу выслать нам удостоверение личности и газеты – здесь нет, в нашем р-не находится 700 поляков...”

Верно (—)

m. Kijów
UNKGB
13.11.44 r.
nr 30525

Adres[at]: Kolbusz Marian
Poczta polowa 25231
Nadaw[ca]: Kolbusz Maria
obw[ód] kijowski, r[ejo]n kagarłycki
Cukrownia Kagarłycka

Memorandum – z polskiego

„...Żałujemy, że jechaliśmy, z mieszkaniem i opałem coś okropnego. Na Syberii łatwiej można było przeżyć zimę, wszystko było tańsze, a tutaj żyjemy jak głupcy, nie gotujemy, nie pierzemy, w jednym pokoju, wszystko się popsulo.

Jechaliśmy strasznie, brali od nas pieniądze, ale nie karmili. Zapasów zrobić nie można, nie ma gdzie i tak żyjemy z dnia na dzień. Jak się to wszystko [nie] skończy – dziecko zamarznie mi zimą, chcę jechać do domu, może ty mógłbyś przysłać mi zaproszenie...”

Za zgodność (—)

Ściśle tajne

m. Kijów
UNKGB
28/XI.44 r.
nr 24337

Adres[at]: m. Moskwa. Związek Patriotów Polskich
Nadaw[ca]: Kryształ P.
obw[ód] chersoński r[ejo]n nowotroicki
Sowchoz z[bożowy] im. Czkałowa

Memorandum – z polskiego

„...Byłem kierownikiem w r[ejo]nie aramilijskim w obwodzie swierdłowskim, a obecnie znajduję się w obwodzie chersońskim, w sowchozie, z grupą Polaków [liczącą] 250 osób, większość to starzy i chorzy oraz rodziny wojskowych. Przyjechaliśmy. Nikt na nas nie czekał, 6 dni staliśmy w wagonach. W sowchozie przedszkola są zaniedbane, płaca robotników bardzo niska – 100 r[ubli] na miesiąc, nie ma wcale mydła, nie ma odzieży dla ludzi, warunki klimatyczne złe (deszcz, wiatr, błoto), a ludzie, kiedy jechali na Ukrainę sprzedali wszystko, są rozczarowani. Chorzy w ogóle nie są leczeni. Sowchoz nie zabezpieczył produktów na zimę. Proszę o przysłanie nam dowodów osobistych i gazet – tutaj nie ma, w naszym r[ejo]nie znajduje się 700 Polaków...”

Za zgodność (—)

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 22–38.

Оригінал, супровідний лист – машинопис, меморандуми – рукописи.

На супровідному листі зліва вгорі під датою: „6/XII” вписано від руки „вх. № 21551”. На тексті кося дві приписки від руки. Перша від 6.XII: „т. Мазину, т. Волкову. Что можно использовать для информации о настроениях по Соглашению” і нерозбірливий підпис. Друга від 8.XII: „т. Иовенко. Используйте для информации, запросите, что сделано УНКГБ для оказ. помощи, урегулируй. возможные вопросы с обеспечением переселенцев”; підпис можливо Медведєва.

а-а Вписано від руки.

б-б Підкреслено від руки.

¹ Меморандуми у даному випадку – витяги. Публікуємо лише 14 фрагментів листів, оскільки останній є ідентичний з іншим, опублікованим раніше.

² Бондаренко Михайло (нар. 1901), у 1943–1952 – начальник Управління НКГБ (потім МГБ) УРСР Київської області; з 1944 полковник держбезпеки. Цей документ підписав його заступник.

³ Союз Польських Патріотів (СПП) – політична організація, яка діяла в СРСР з березня 1943 до серпня 1946, утворена польськими комуністами з метою приготувати умови й кадри для того, щоб сили, пов’язані з СРСР, могли взяти владу в післявоєнній Польщі; співорганізатор 1 Дивізії Піхоти ім. Тадеуша Костюшка, потім Армії Польської в СРСР. З липня 1944 (після утворення ПКНВ) СПП сконцентрував свою діяльність на організації репатріації поляків з СРСР; республіканські, обласні і районні управління СПП тісно співпрацювали з польсько-радянською змішаною комісією і управліннями польських уповноважених у справах евакуації.

⁴ Правдоподібно повинно бути: 11 (листопад).

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 22–38.

Oryginał, pismo przewodnie – maszynopis, memoranda – rękopisy.

Na piśmie przewodnim w lewym górnym rogu pod datą 6/XII wpisano odręcznie: nr wch. 21551. Na tekście ukosem dwie odręczne adnotacje. Pierwsza z 6.XII: t. Mazin, t. Wołkow. Co można wykorzystać w informacji o nastrojach wobec Układu i podpis nieczytelny. Druga z 8.XII: t. Iowienko. Wykorzystajcie dla informacji, zapytajcie, co UNKGB zrobił w celu okazania pomocy, uregulujcie możliwe sprawy dotyczące zabezpieczenia przesiedleńców; być może podpis Miedwiediewa.

^a -^a Wpisano odręcznie.

^b -^b Podkreślono odręcznie.

¹ Memoranda – tutaj wyjątki. Publikuje się 14 fragmentów listów, gdyż jeden z nich stanowi w zasadzie powtórzenie – zmienił się tylko adresat.

² Bondarienko Michaił (ur. 1901), w l. 1943–1952 naczelnik UNKGB (potem UMGB) USRS obwodu kijowskiego; w 1944 płk bezp. państw. Dokument ten podpisał jego zca, podpis nieczytelny.

³ Związek Patriotów Polskich (ZPP) – organizacja polityczna działająca w ZSRS od marca 1943 do sierpnia 1946, założona przez komunistów polskich w celu przygotowania warunków i kadr dla przejęcia władzy w powojennej Polsce przez siły związane z ZSRS. Współorganizował 1 Dywizję Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, następnie Armię Polską w ZSRS. Od lipca 1944 (po utworzeniu PKWN) ZPP skoncentrował swoją działalność na organizowaniu repatriacji Polaków z ZSRS; zarządy republikańskie, obwodowe i rejonowe ZPP ściśle współpracowały z polsko-sowiecką Komisją Mieszaną i urzędami polskich pełnomocników ds. ewakuacji.

⁴ Prawdopodobnie powinno być: 11 (listopad).

ЧАСТИНА ДРУГА

**ПЕРЕСЕЛЕННЯ У РАМКАХ
ДВОСТОРОННІХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ
У 1944–1946 РОКАХ**

CZĘŚĆ DRUGA

**PRZESIEDLENIA W RAMACH
POROZUMIEŃ DWUSTRONNYCH
W LATACH 1944–1946**

3 серпня 1944, Київ. Записка по ВЧ В. Рясного Л. Берії про ліквідацію
Делегатури Уряду та Армії Крайової у Львові

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
ЗАПИСКА ПО „ВЧ“

МОСКВА
НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СОЮЗА ССР
ГЕНЕРАЛЬНОМУ КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
тов. БЕРИЯ Л.П.¹

В городе Львове ликвидируется польская националистическая организация, сокращенно называемая „ПСЦ“ (Панство Служба Цивильна²), создана в 1941 году по заданию польского эмигрантского правительства.

В период оккупации города Львова немцами „ПСЦ“ находилась на нелегальном положении, имела непосредственно радиосвязь с Варшавой и Лондоном, откуда получала директивы.

Во Львове находилось руководство, так называемой, делегатуры Жонда Львовской опшары, в состав которой входили: Львовская, Станиславская, Дрогобычская и Тернопольская области.

Руководителем организации был ОСТРОВСКИЙ Адам Францискович, псевдоним „ТОМАШ“³.

В июле с.г. он ездил в Варшаву, откуда вернулся за 2 дня до освобождения Львова.

ОСТРОВСКИЙ имел непосредственный контакт с руководителем польской военной повстанческой организации – „ПЗП“ (армия краева⁴) – генерал-майором бывшей польской армии ФИЛИППОВСКИМ Адамом, псевдоним „ЛЮДВИГ“⁵.

Задачей организации было восстановление Польши в границах до 1939 года; вербовка членов в организацию, воспитание их в националистическом духе и подготовка к захвату власти.

Никакой активной борьбы против немцев эта организация не вела. Усиленно культивировали среди польского населения, что Львов должен быть польским, а не советским.

Участники организации в первые дни освобождения гор. Львова, вооружившись винтовками, револьверами и гранатами производили незаконные обыски, облавы и аресты среди украинского населения.

Имели место отдельные случаи самовольных расстрелов украинцев.

В настоящее время среди польского населения распространяется версия,

**3 sierpnia 1944, Kijów. Depesza WCz. W. Riasnego do Ł. Berii o likwidacji
we Lwowie Delegatury Rządu i Armii Krajowej**

ŚCIŚLE TAJNE
DEPESZA „WCz”

MOSKWA

DO LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH
ZWIĄZKU SRS
GENERALNEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO]
tow. BERII Ł.P.¹

W mieście Lwowie likwiduje się organizację nacjonalistyczną nazywaną w skrócie „PSC” („Państwo[wa] Służba Cywilna”²), utworzoną w 1941 roku na polecenie polskiego rządu emigracyjnego.

W okresie okupacji miasta Lwowa przez Niemców, „PSC” działała nielegalnie, utrzymywała bezpośrednią łączność radiową z Warszawą i Londynem, skąd otrzymywała dyrektywy.

We Lwowie znajdowało się kierownictwo tak zwanej Delegatury Rządu Obszaru Lwowskiego, w skład którego wchodziły obwody: lwowski, stanisławski, drohobycki i tarnopolski.

Kierownikiem organizacji był OSTROWSKI Adam s. Franciszka, pseudonim „TOMASZ”³.

W lipcu br. jeździł on do Warszawy, skąd wrócił na 2 dni przed wyzwoleniem Lwowa.

OSTROWSKI miał bezpośredni kontakt z kierownikiem polskiej wojskowej organizacji powstańczej „PZP” (Armia Krajowa⁴) – generałem-majorem byłej armii polskiej FILIPPOWSKIM Adamem, pseudonim „LUDWIK”⁵.

Zadaniem organizacji było przywrócenie Polski w granicach sprzed 1939 roku, werbunek członków do organizacji, wychowanie ich w duchu nacjonalistycznym, przygotowanie do zagarnięcia władzy.

Organizacja ta nie prowadziła w ogóle aktywnej walki z Niemcami. Usilnie kultywowano wśród ludności polskiej [przekonanie], że Lwów powinien być polski, a nie sowiecki.

Członkowie organizacji w pierwszych dniach po wyzwoleniu m. Lwowa, uzbrojeni w karabiny, rewolwery i granaty, dokonywali bezprawnych rewizji, obław i aresztowań wśród ludności ukraińskiej.

Miały miejsce pojedyncze przypadki samowolnych rozstrzeliwań Ukraińców.

что по окончании войны вопрос о принадлежности Львова к Польше или к СССР будет решен плебисцитом.

Проведенной операцией в ночь на 1-ое августа по изъятию руководящих кадров организации, УНКГБ арестовано 12 активных участников, в том числе:

1. ОСТРОВСКИЙ Адам Францишкович, 1911 года рождения, уроженец гор. Львова, поляк, член ППС с 1941 года, бывший ассистент Львовского университета. В организации являлся делегатом польского лондонского правительства по Львовской области.
2. ВАХЕМАН Вячеслав Леонтьевич⁶ – 1902 года рождения, уроженец гор. Кракова, поляк, образование – высшее, юридическое. В организации был руководителем разведки и контрразведки. Имел псевдоним „СЕБА-СТЬЯН”.
3. ВАЙДА Николай Михайлович – 1907 года рождения, уроженец города Раздув, поляк, окончил школу летчиков в Гемблие в 1940–41 г. Работал инструктором в английской авиационной школе.

В организации являлся командиром батальона, имел псевдоним „ЛИС”⁷. „СМЕРШ”⁸ 1-го Украинского фронта арестован генерал-майор бывшей польской армии – ФИЛИППОВСКИЙ.

Большинство командного состава армии „краевой” ушло в подполье.

Операция продолжается.

За время разработки и ликвидации организации (Панства Служба Цивильна) органами НКВД изъято три склада оружия и боеприпасов, в следующем количестве:

Минометов	–	11
Мин	–	26 ящиков
Пулеметов станковых	–	1
Пулеметов ручных	–	19
Винтовок разных	–	192
Гранат	–	298 и 10 ящиков
ПТР	–	1
Автоматов	–	6
Патрон винтовочных	–	10 тыс. и 161 ящик
Патрон к ПТР	–	1 ящик
Патрон немецких	–	99 ящиков
Патрон Японских	–	12 –“–
Австрийских	–	21 –“–
Мадьярских	–	60 –“–
Взрывчатки	–	75 –“–
Перекселиновых шашек	–	5 –“–
Капсулей к гранатам РГД	–	7 коробок
Капсулей к минам	–	13 ящиков

Obecnie wśród ludności polskiej upowszechnia się wersja, że po zakończeniu wojny sprawa przynależności Lwowa do Polski, albo do ZSRS, zostanie rozstrzygnięta drogą plebiscytu.

W wyniku przeprowadzonej w nocy na 1 sierpnia akcji eliminowania kadr kierowniczych organizacji, UNKGB aresztowało 12 aktywnych uczestników, w tym:

1. OSTROWSKI Adam s. Franciszka, urodzony w 1911 roku, mieszkaniec m. Lwowa, Polak, członek PPS od 1941 roku, były asystent Uniwersytetu Lwowskiego. W organizacji był delegatem polskiego rządu londyńskiego na obwód lwowski.
2. WACHEMAN Wacław s. Leona⁶, urodzony w 1902 roku, mieszkaniec m. Krakowa, Polak, wyższe wykształcenie prawnicze. W organizacji był kierownikiem wywiadu i kontrwywiadu. Miał pseudonim „SEBASTIAN”.
3. WAJDA Mikołaj s. Michała, urodzony w 1907 roku, mieszkaniec miasta Rozwadowa, Polak, ukończył szkołę lotniczą w Giemblie [?] w latach 1940–41. Pracował jako instruktor w angielskiej szkole lotniczej. W organizacji był dowódcą batalionu, nosił pseudonim „LIS”⁷. Przez „SMIERSZ”⁸ I Frontu Ukraińskiego został aresztowany generał-major byłej armii polskiej – FILIPPOWSKI.

Większa część dowództwa Armii „Krajowej” zesłała do podziemia.

Operację kontynuujemy.

Podczas rozpracowywania i likwidacji organizacji (Państwowa Służba Cywilna) przez organy NKWD wykryto trzy składy broni i amunicji w ilości:

moździerz	– 11
pocisków moździerzowych	– 26 skrzynek
ciężkich karabinów maszynowych	– 1
ręcznych karabinów maszynowych	– 19
różnych karabinów	– 192
granatów	– 298 i 10 skrzynek
PTR	– 1
automatów	– 6
naboi do karabinów	– 10 tys. i 161 skrzynek
naboi do PTR	– 1 skrzynka
naboi niemieckich	– 99 skrzynek
naboi japońskich	– 12 –“–
naboi austriackich	– 21 –“–
[naboi] węgierskich	– 60 –“–
materiałów wybuchowych	– 75 –“–
petard	– 5 –“–
zapalników do granatów RGD	– 7 pudełek
zapalników do pocisków moździerzowych	– 13 skrzynek

Арестованные свои показания ограничивают названием отдельных участников организации, развернутых показаний не дают, выражают надежду на освобождение их с помощью польского эмиграционного правительства, возглавляемого МИКОЛАЙЧИКОМ⁹.

Добровольно сдано организацией:

Пулеметов ручных	-	32
— «— зенитных	-	4
Минометов	-	2
ПТР	-	1
Винтовок	-	629
Обрезов	-	5
Гранат разных	-	2218
Мин к минометам	-	29
Ракет	-	55
Патронов	-	5 ящиков
Взрывчатых веществ	-	150 кгр.

**НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
КОМИССАР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ З РАНГА
(—) РЯСНОЙ¹⁰**

„^а-3-^а” августа 1944 г.
№ ^а-1840/сн-^а
г. Киев
дб

^а-Передал: Демура
Приняла: Сидорова
4/VIII-44 г. 6.00-^а

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), спр. 1, арк. 108–109.
Оригінал, машинопис.

^а-^а Вписано від руки.

¹ Берія Лаврентій (1899–1953), в органах державної безпеки з 1921. У 1938–1945 – народний комісар внутрішніх справ, з 1941 – заступник Голови РНК, потім – Ради Міністрів СРСР, останнім часом (1953) – перший заступник Голови Ради Міністрів і міністр внутрішніх справ. У 1939–1953 – член Політбюро, потім Президії ЦК ВКП(б)–КПРС. З 1945 Маршал Радянського Союзу. Страчений 23.12.1953.

² Державна служба цивільна (ПСЦ) – криптонім Делегатури Уряду (ДР). Делегатура Уряду в Країні – підпільне представництво Уряду РП в еміграції в Лондоні, утворене в 1940. Місцевими відділеннями ДР були окружні і повітові представництва з завданням відтворення державної адміністрації після визволення Польщі. ДР ліквідовано 1 липня 1945.

³ Островський Адам (1911–1977), псевдо „Томаш Недзеля”, юрист, з 1943 у ППС-ВРН, з березня 1944 – окружний представник Уряду, 31 липня 1944 заарештований НКВД, погодився на співпрацю з ПКНВ, звільнений. У ПКНВ – заступник керівника РАП, з лютого до березня 1945 – заступник міністра МАП, потім Краківський воєвода; у 1945–1950 – посол у Стокгольмі і Римі; автор історичних видань.

Aresztowani swoje zeznania ograniczają do wymienienia poszczególnych uczestników organizacji, nie składają wyczerpujących zeznań, mają nadzieję na uwolnienie ich dzięki polskiemu rządowi emigracyjnemu, na którego czele stoi MIKOŁAJCZYK⁹.

Dobrowolnie organizacja oddała:

ręcznych karabinów maszynowych	–	32
karabinów maszynowych przeciwlotniczych	–	4
moździerzy	–	2
PTR	–	1
karabinów	–	629
obrzynów	–	5
różnych granatów	–	2218
pocisków moździerzowych	–	29
rakiet	–	55
naboi	–	5 skrzynek
materiałów wybuchowych	–	150 kg

LUDOWY KOMISARZ SPRAW WEWNĘTRZNYCH USRS
KOMISARZ BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI
(—) RIASNOJ¹⁰

„3-3” sierpnia 1944 r.
Nr 1840/sn^a
m. Kijów
db

^aNadał: Diemura
Przyjęła: Sidorowa
4/VIII-44 r. 6.00^a

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37 (1951), spr. 1, ark. 108–109.
Oryginał, maszynopis.

^a ^a Wpisano odręcznie.

¹ Beria Ławrientij (1899–1953), w organach bezpieczeństwa państwowego od 1921. W l. 1938–1945 ludowy komisarz spraw wewnętrznych, od 1941 zca przewodniczącego RKL, następnie Rady Ministrów ZSRS, a ostatnio (1953) pierwszy zca przewodniczącego Rady Ministrów i minister spraw wewnętrznych. W l. 1939–1953 członek Politbiura, następnie Prezydium KC WKP(b)–KPZS. Od 1945 marszałek ZSRS. Stracony 23.12.1953.

² Państwowa Służba Cywilna (PSC) – kryptonim Delegatury Rządu (DR). Delegatura Rządu na Kraj – konspiracyjna reprezentacja legalnego rządu RP na wychodźstwie w Londynie, utworzona w 1940. Terenowymi agendami DR były delegatury okręgowe i powiatowe, których zadaniem było odtworzenie administracji państwowej po wyzwoleniu Polski. DR została rozwiązana 1 lipca 1945.

³ Ostrowski Adam (1911–1977), ps. „Tomasz Niedziela”, prawnik, od 1943 w PPS-WRN, od marca 1944 Okręgowy Delegat Rządu, 31 lipca t. r. aresztowany przez NKWD, przesłuchany, zgodził się na podjęcie współpracy z PKWN, zwolniony. W PKWN – zca kierownika RAP,

⁴ Армія Крайова (один з криптонімів ПЗП) – підпільна військова організація, утворена 14.2.1942 внаслідок перетворення Союзу Збройної Боротьби, підпорядкована Верховному Головнокомандувачу і Урядові РП в еміграції. Її кількість у 1944 перевищувала 300 тис. вояків. Генерал Леопольд Окулицький, останній командувач АК, видав 19.1.1945 наказ про її розформування, однак частина членів АК продовжувала діяльність, спрямовану на повернення самостійності, у підпільних організаціях „He”, ДСЗ, ВіН та РОАК.

⁵ Точніше Філіпковський Владислав (1892–1950), псевдо „Ціс”, „Янка” та інші, полковник, у 1943–1944 – комендант Регіону АК Львів; після закінчення боїв за Львів 31 липня 1944 очолив делегацію АК на переговорах з генералом М. Ролею-Жимерським у Житомирі, де вночі з 2 на 3 серпня всю делегацію заарештували. В'язень тюрем і таборів у Києві, Львові, Харкові, Рязані-Дягілеві, Грязовці і Бресті; у листопаді 1947 звільнений, повернувся до Польщі. На переговорах з радянським командуванням за дорученням Головнокомандувача АК видавав себе за генерала. У 1994 присвоєно посмертно звання генерала бригади.

⁶ Невідомий, прізвище конспіративне.

⁷ Підпоручник авіації Бородей Мечислав виступав у підпіллі як Мар'ян Вайда, псевдо „Ліс”.

⁸ „Смерш” (від рос. „Смерть шпионам”, тобто „Смерть шпигунам”) існував у 1943–1946. У квітні 1943, виходячи з інтересів поліпшення контррозвідувального захисту діючої радянської армії, на базі особливих відділів НКВД створюється Головне управління контррозвідки „Смерш” Наркомату оборони СРСР.

⁹ Міколайчик Станіслав (1901–1966), політик, діяч селянського руху. Після вересневої кампанії 1939 перебував на чужині, виконуючи у 1939–1940 обов'язки заступника голови РН, у 1940–1943 – заступника прем'єр-міністра Уряду РП, з липня 1943 до листопада 1944 – прем'єр-міністра. У 1945 повернувся до Польщі, де зайняв пост заступника прем'єр-міністра та міністра аграрних реформ. Був депутатом Крайової Ради Народової (КРН), у 1947 – депутатом Сейму. Один з організаторів ПСЛ, якою керував до часу виїзду з держави. У жовтні 1947 під загрозою арешту виїхав з Польщі і поселився у США. У 1947–1966 – голова еміграційної ПСЛ.

¹⁰ Рясной Василь (1904–1995), у 1943–1946 – заступник наркома внутрішніх справ УРСР, у 1946–1947 – перший заступник наркома (потім міністра) внутрішніх справ СРСР, у 1947–1952 – заступник міністра внутрішніх справ СРСР. У 1944 комісар держбезпеки 3-го рангу, 1946 генерал-лейтенант.

od lutego do marca 1945 podsekretarz stanu w MAP, następnie wojewoda krakowski; w l. 1945–1950 był ambasadorem w Sztokholmie i Rzymie; autor publikacji historycznych.

⁴ Armia Krajowa (jeden z kryptonimów: PZP) – podziemna organizacja wojskowa powstała 14.2.1942 z przekształcenia Związku Walki Zbrojnej, podlegała Naczelnemu Wodzowi i Rządowi RP na wychodźstwie. Stan jej w 1944 przekroczył 300 tys. żołnierzy. Gen. Leopold Okulicki, ostatni dowódca AK, wydał 19.1.1945 rozkaz o jej rozwiązaniu, jednak część członków kontynuowała działalność niepodległościową w konspiracyjnych organizacjach: „Nie”, DSZ, WiN oraz ROAK.

⁵ Właśc. Filipkowski Władysław (1892–1950), ps. „Cis”, „Janka” i in., płk, w l. 1943–1944 komendant Obszaru AK Lwów; po zakończonych walkach o Lwów, 31 lipca 1944 udał się na czele delegacji AK do Żytomierza na rozmowy z gen. Rolaż-Zymierskim, po czym całą delegację aresztowano w nocy z 2 na 3 sierpnia; był więziony kolejno w Kijowie, Lwowie, Charkowie, Riazaniu-Diagilewie, Griazowcu i Brześciu; w listopadzie 1947 zwolniony, powrócił do kraju. W rozmowach z dowódcami sowieckimi, na polecenie Komendanta Głównego AK występował jako generał. W 1994 awansowany pośmiertnie na gen. bryg.

⁶ NN, nazwisko konspiracyjne.

⁷ Ppor. lot. Borodej Mieczysław występował w konspiracji jako Marian Wajda ps. „Lis”.

⁸ „Smiersz” (z ros. „Śmiert szpionam”, tzn. „Śmierć szpiegom”) istniał w l. 1943–1946. W kwietniu 1943, mając na względzie polepszenie ochrony kontrwywiadowczej armii sowieckiej, na bazie oddziałów specjalnych NKWD utworzono Główny Zarząd Kontrwywiadu „Smiersz” Ludowego Komisarjatu Obrony ZSRS.

⁹ Mikołajczyk Stanisław (1901–1966), polityk, działacz ruchu ludowego. Po kampanii wrześniowej 1939 przebywał na emigracji pełniąc w l. 1939–1940 funkcję wiceprzewodniczącego RN, 1940–1943 wicepremiera Rządu RP, od lipca 1943 do listopada 1944 premiera. W 1945 wrócił do Polski i objął funkcję wicepremiera oraz ministra reform rolnych. Był posłem do KRN, w 1947 posłem na Sejm. Współorganizator PSL, kierował nim do czasu wyjazdu z kraju. W październiku 1947 zagrożony aresztowaniem opuścił Polskę i osiadł na stałe w Stanach Zjednoczonych. W l. 1947–1966 prezes emigracyjnego PSL.

¹⁰ Riasnoj Wasilij (1904–1995), w l. 1943–1946 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS, 1946–1947 pierwszy zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS, w l. 1947–1952 wiceminister spraw wewnętrznych ZSRS. W 1944 komisarz bezp. państw. 3 rangi, 1946 gen. lejtn.

31 серпня 1944, Москва. Наказ наркомів внутрішніх справ, державної безпеки, юстиції та прокурора СРСР з доданою інструкцією про порядок застосування Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 серпня 1944 р. „Про надання амністії польським громадянам, засудженим за злочини, вчинені на території СРСР”

СОВ. СЕКРЕТНО

^а2 экз.^а

ПРИКАЗ

Народного Комиссара Внутренних Дел Союза ССР,
Народного Комиссара Государственной Безопасности Союза ССР,
Народного Комиссара Юстиции Союза ССР
и
Прокурора Союза ССР
за 1944 год

СОДЕРЖАНИЕ:

001068/00326/0073/212сс С объявлением утвержденной Совнаркомом Союза ССР инструкции о применении Указа Президиума Верховного Совета Союза ССР от 10 августа 1944 года „О предоставлении амнистии польским гражданам, осужденным за совершение преступлений на территории СССР”.

№ 001068/00326/0073/212сс

31 августа 1944 г.

г. Москва

Объявляя для руководства утвержденную Совнаркомом Союза ССР инструкцию о применении Указа Президиума Верховного Совета Союза ССР от 10 августа 1944 г. „О предоставлении амнистии польским гражданам, осужденным за совершение преступлений на территории СССР”,

ПРИКАЗЫВАЕМ:

1. Наркомам внутренних дел и государственной безопасности республик, начальникам Управлений НКВД и НКГБ краев, областей истребовать дела на польских граждан, находящиеся в производстве городских и районных

**31 sierpnia 1944, Moskwa. Rozporządzenie ludowych komisarzy spraw wewnętrznych, bezpieczeństwa państwowego, sprawiedliwości oraz prokuratora ZSRS z załączoną instrukcją o trybie wykonania dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z 10 sierpnia 1944 r.:
O amnestionowaniu obywateli polskich skazanych za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS**

ŚC[IŚLE] TAJNE
"2 egz."^a

ROZPORZĄDZENIE

Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Związku SRS,
Ludowego Komisarza Bezpieczeństwa Państwowego Związku SRS,
Ludowego Komisarza Sprawiedliwości Związku SRS
i
Prokuratora Związku SRS
za 1944 rok

ZAWIERA:

Nr 001068/00326/0073/212ss wraz z obwieszczeniem zatwierdzonej przez *Sownarkom* Związku SRS instrukcji o wykonaniu Dekretu Prezydium Rady Najwyższej Związku SRS z dnia 10 sierpnia 1944 roku „O udzieleniu amnestii obywatelom polskim skazanym za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS”.

Nr 001068/00326/0073/212ss

31 sierpnia 1944 r.

m. Moskwa

Ogłaszając w charakterze wytycznych zatwierdzonej przez *Sownarkom* Związku SRS instrukcję o wykonaniu Dekretu Prezydium Rady Najwyższej Związku SRS z dnia 10 sierpnia 1944 roku „O udzieleniu amnestii obywatelom polskim skazanym za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS”,

NAKAZUJEMY:

1. *Narkomom* spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa państwowego republik, naczelnikom zarządów NKWD i NKGB krajów, obwodów – zażądać spraw

органов НКВД, милиции и НКГБ и в надлежащих случаях прекратить их производством постановлением соответствующего НКВД–НКГБ, УНКВД–УНКГБ, утвержденным прокурором республики, края, области.

2. Начальникам Управлений НКЮ истребовать дела на польских граждан из народных судов и передать их в областные суды. Областным судам рассмотреть эти дела в подготовительных заседаниях, с обязательным участием прокуроров и в надлежащих случаях своим определением прекратить производством.

3. Областным прокурорам истребовать следственные дела на польских граждан, находящиеся в производстве городских и районных прокуроров и в надлежащих случаях прекратить производством своим постановлением.

4. Народным комиссарам внутренних дел, государственной безопасности, Юстиции союзных республик и прокурорам союзных республик контролировать правильное применение подчиненными органами Указа Президиума Верховного Совета Союза ССР от 10 августа 1944 года „О предоставлении амнистии польским гражданам, осужденным за совершение преступлений на территории СССР”.

5. О всех освобожденных из мест заключения польских гражданах НКВД–УНКВД и начальникам исправительно-трудовых лагерей НКВД ежедекадно сообщать в 1 Спецотдел НКВД СССР, независимо от того, каким органом вынесено постановление (определение) об освобождении.

О польских гражданах, не содержащихся под стражей, дела на которых прекращены следственными органами и судами, сведения высылать прокурорам областей в Прокуратуру Союза ССР.

Народный Комиссар
Внутренних Дел СССР
Генеральный Комиссар
Госбезопасности
Л. БЕРИЯ

Народный Комиссар
Государственной Безопасности СССР
комиссар госбезопасности
1 ранга
В. МЕРКУЛОВ¹

Народный Комиссар
Юстиции СССР
генерал-лейтенант юстиции
Н. РЫЧКОВ

Зам. прокурора СССР
Государственный советник
юстиции 1 класса
Г. САФОНОВ

obywateli polskich rozpatrywanych przez miejskie i rejonowe organy NKWD, milicji i NKGB i w stosownych przypadkach zamknąć postępowanie w tych sprawach postanowieniem właściwego NKWD–NKGB, UNKWD–UNKGB zatwierdzonym przez prokuratora republiki, kraju, obwodu.

2. Naczelnikom zarządów NKJ – zażądać spraw obywateli polskich z sądów ludowych i przekazać je do sądów obwodowych. Sądom obwodowym – rozpatrzyć te sprawy na posiedzeniach przygotowawczych z obowiązkowym udziałem prokuratorów i w stosownych przypadkach zamknąć postępowanie swoim orzeczeniem.

3. Prokuratorom obwodowym – zażądać spraw śledczych obywateli polskich rozpatrywanych przez prokuratorów miejskich i rejonowych i w stosownych przypadkach zamknąć postępowanie swoim postanowieniem.

4. Ludowym komisarzom spraw wewnętrznych, bezpieczeństwa państwowego, sprawiedliwości republik związkowych i prokuratorom republik związkowych – skontrolować przez podległe organy prawidłowość wykonania dekretu Prezydium Rady Najwyższej Związku SRS z dnia 10 sierpnia 1944 roku „O udzieleniu amnestii obywatelom polskim skazanym za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS”.

5. NKWD–UNKWD i naczelnikom poprawczych obozów pracy NKWD – informować co dekadę 1 Oddział Specjalny NKWD ZSRS o wszystkich obywatelach polskich zwolnionych z miejsc odosobnienia niezależnie od tego, jaki organ wydał decyzję (orzeczenie) o zwolnieniu.

Informacje o obywatelach polskich nie przebywających w areszcie, których sprawy zostały przerwane przez organy śledcze i sądy, mają wysyłać prokuratorzy obwodów do Prokuratury Związku SRS.

Ludowy Komisarz
Spraw Wewnętrznych ZSRS
Generalny Komisarz Bezpieczeństwa
Państwowego
Ł. BERIA

Ludowy Komisarz
Bezpieczeństwa Państwowego ZSRS
komisarz bezpieczeństwa
państwowego 1 rangi
W. MIERKUŁOW¹

Ludowy Komisarz Sprawiedliwości ZSRS
generał-lejtenant sprawiedliwości
N. RYCZKOW

Zast[ępc]a prokuratora ZSRS
Państwowy radca prawny 1 klasy
G. SAFONOW

Утверждена Совнаркомом СССР
№ 17388-рс от 25 августа 1944 г.

ИНСТРУКЦИЯ

о порядке применения Указа Президиума Верховного Совета СССР от 10 августа 1944 г. „О предоставлении амнистии польским гражданам, осужденным за совершение преступлений на территории СССР”.

1. Под польскими гражданами, подлежащими амнистии, следует понимать:

а) лиц, за которыми, в результате проведенной паспортизации бывших польских граждан, признано право на польское гражданство;

б) бывших граждан Польского государства, которые на основании п. „б” ст. 4 инструкции „О порядке паспортизации бывших польских граждан”, объявленной приказом НКВД СССР от 9 февраля 1943 г. № 00265 с изменениями, внесенными приказом НКВД СССР от 3 апреля 1943 г. № 00653, имеют право на оформление польского гражданства, но не оформили его вследствие нахождения под стражей или по другим причинам (выписка из инструкции прилагается).

2. Лица, подавшие заявления о переходе в польское гражданство на основании Указа Президиума Верховного Совета СССР от 22 июня 1944 г. „О праве на переход в польское гражданство военнослужащих Польской Армии в СССР и лиц, помогающих ей в борьбе за освобождение Польши, а также членов их семей” и Указа Президиума Верховного Совета СССР от 14 июля 1944 г., освобождаются лишь после того, как заявление о переходе в польское гражданство будет удовлетворено, и при условии, если по составу совершенного преступления они подлежат амнистии.

3. Принадлежность к польскому гражданству устанавливается на основании имеющихся документов, а при наличии сомнений уточняется путем допроса как лица, в отношении которого решается вопрос о применении амнистии, так и лиц, знавших его в период проживания на территории Польского государства.

При невозможности решить этот вопрос на основании имеющихся данных в отношении осужденных, отбывающих наказание в местах заключения, соответствующие прокуроры должны истребовать на них дела, по которым они были осуждены, или соответствующие справки по этим делам.

4. Освобождению подлежат польские граждане:

а) осужденные советскими судами, а также судами Польской Армии в СССР (независимо от отбытого срока наказания);

Zatwierdzona przez Sownarkom ZSRS
Nr 17388-rs z 25 sierpnia 1944 r.

INSTRUKCJA

o trybie wykonania dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z dnia 10 sierpnia 1944 r. „O udzieleniu amnestii obywatelom polskim skazanym za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS”.

1. Przez obywateli polskich podlegających amnestii należy rozumieć:

a) osoby, którym w rezultacie przeprowadzonej paszportyzacji byłych obywateli polskich przyznano prawo do obywatelstwa polskiego;

b) byłych obywateli Państwa Polskiego, którzy na podstawie p. „b” art. 4 instrukcji „O trybie paszportyzacji byłych obywateli polskich” ogłoszonej rozkazem NKWD ZSRS z dnia 9 lutego 1943 r. nr 00265 ze zmianami wprowadzonymi rozkazem NKWD ZSRS z dnia 3 kwietnia 1943 r. nr 00653 mają prawo do załatwienia formalności związanych z przyznaniem obywatelstwa polskiego, ale nie załatwili związanych z tym formalności ze względu na przebywanie w areszcie albo z innych przyczyn (wyciąg z instrukcji w załączeniu).

2. Osoby, które złożyły podania o przejście na obywatelstwo polskie na podstawie dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z 22 czerwca 1944 r. „O prawie do przejścia na obywatelstwo polskie wojskowych Armii Polskiej w ZSRS i osób wspomagających ją w walce o wyzwolenie Polski, a także członków ich rodzin” i dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z dnia 14 lipca 1944 r., mogą zostać zwolnione dopiero wówczas, kiedy podanie o przejście na obywatelstwo polskie zostanie rozpatrzone pozytywnie i pod warunkiem, że na podstawie całokształtu popełnionych przestępstw podlegają one amnestii.

3. Posiadanie obywatelstwa polskiego jest ustalane na podstawie posiadanych dokumentów, a przy pojawieniu się wątpliwości uściślone jest drogą przesłuchania zarówno osoby, wobec której rozstrzyga się sprawę o udzielenie amnestii, jak i osób, które znały ją w okresie zamieszkiwania na terytorium Państwa Polskiego.

Przy niemożności rozstrzygnięcia tej sprawy na podstawie posiadanych informacji w odniesieniu do skazanych odbywających karę w miejscach odosobnienia, właściwi prokuratorzy powinni zażądać akt spraw, na podstawie których zostali oni skazani, albo odpowiednich informacji o tych sprawach.

4. Zwolnieniu podlegają obywatele polscy:

a) skazani przez sądy sowieckie, a także sądy Armii Polskiej w ZSRS (niezależnie od odbytego okresu kary);

б) лица, подвергнутые наказанию в административном порядке, в том числе и лица, находящиеся в ссылке, высылке и спецпоселениях;

в) отбывшие срок наказания, но задержанные в местах заключения по директиве НКВД СССР и Прокурора СССР от 29 апреля 1942 г. № 185;

г) привлеченные к уголовной ответственности, дела на которых были возбуждены до 11 августа с.г. и находятся в производстве следственных и судебных органов.

5. Не подлежат освобождению польские граждане, осужденные судами по ст. ст. 58-1а, 58-1б, 58-3, 58-6, 58-8, 58-9, 59-3, 136, 137, 142 ч. II, 165 ч. II и III, 167, 193-28 УК РСФСР и соответствующим ст. ст. УК других союзных республик, а также осужденные Особым совещанием при НКВД СССР за преступления, предусмотренные этими статьями.

6. Лица, отбывающие наказание в лагерях, освобождаются постановлением начальника лагеря, утвержденным прокурором лагеря, а лица, содержащиеся в колониях, тюрьмах и местах ссылки (высылки) – постановлением начальника УНКВД, утвержденным соответствующим территориальным прокурором.

Освобожденным выдается на руки справка с указанием: „Освобожден на основании Указа Президиума Верховного Совета СССР от 10 августа 1944 г. «О предоставлении амнистии польским гражданам, осужденным за совершение преступлений на территории СССР»”.

7. Польские граждане, отбывшие срок наказания и задержанные в лагерях на основании директивы НКВД СССР и Прокурора СССР от 29 апреля 1942 г. № 185, освобождаются с выдачей на руки справки об освобождении за отбытием срока наказания без ссылки на Указ.

Польские граждане, осужденные за преступления, перечисленные в ст. 5 настоящей инструкции, и после отбытия срока наказания задержанные в лагерях на основании директивы НКВД СССР и Прокурора СССР от 29 апреля 1942 г. № 185, – освобождению не подлежат.

8. Следственные дела на польских граждан, находящиеся в производстве в органах Прокуратуры, НКГБ, НКВД и милиции, прекращаются производством на основании Указа от 10 августа 1944 года по постановлению соответствующего следственного органа, утвержденному Прокурором. Не подлежат прекращению дела по обвинению польских граждан в преступлениях, указанных в ст. 5 настоящей инструкции.

9. Дела на польских граждан, находящиеся в производстве верховных, краевых, областных, окружных, городских и народных судов и военных трибуналов, прекращаются на основании Указа от 10 августа 1944 г. определением суда, в какой бы стадии производства эти дела ни находились.

В тех случаях, когда приговор вступил в законную силу, но не обращен к

b) osoby ukarane w trybie administracyjnym, w tym również osoby przebywające na zesłaniu, deportowane i *specposielenicy*;

c) ci, którzy odbyli karę, ale zostali zatrzymani w miejscach odosobnienia na podstawie dyrektywy nr 185 NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS z dnia 29 kwietnia 1942 r.;

d) pociągnięci do odpowiedzialności karnej, których sprawy zostały wszczęte przed 11 sierpnia br. i są rozpatrywane przez organy śledcze i sądowe.

5. Nie podlegają zwolnieniu obywatele polscy skazani przez sądy z art. art. 58-1a, 58-1b, 58-3, 58-6, 58-8, 58-9, 59-3, 136, 137, 142 cz. II, 165 cz. II i III, 167, 193-28 KK RFSRS i z odpowiednich art. art. KK innych republik związkowych, jak również skazani przez Kolegium Specjalne przy NKWD ZSRS za przestępstwa przewidziane tymi artykułami.

6. Osoby, które odbywają karę w obozach, mogą być zwolnione na podstawie postanowienia naczelnika obozu zatwierdzonego przez prokuratora obozu, a osoby przebywające w koloniach, więzieniach i miejscach zesłania (deportacji) – na podstawie postanowienia naczelnika UNKWD, zatwierdzonego przez właściwego terytorialnie prokuratora.

Zwolnionym wydaje się do rąk zaświadczenie z informacją: „Zwolniony na podstawie dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z dnia 10 sierpnia 1944 r. »O udzieleniu amnestii obywatelom polskim skazanym za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS«”.

7. Obywatele polscy, którzy odbyli karę i zostali zatrzymani w obozach na podstawie dyrektywy nr 185 NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS z dnia 29 kwietnia 1942 r., są zwalniani i wydaje się im zaświadczenia o ukończeniu odbywania kary bez powoływania się na dekret.

Obywatele polscy skazani za przestępstwa wymienione w art. 5 niniejszej instrukcji i po odbyciu kary zatrzymani w obozach na podstawie dyrektywy nr 185 NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS z dnia 29 kwietnia 1942 r. – nie podlegają zwolnieniu.

8. Sprawy śledcze dotyczące obywateli polskich rozpatrywane przez organy prokuratury, NKGB, NKWD i milicji, przerywa się na mocy dekretu z dnia 10 sierpnia 1944 roku na podstawie postanowienia właściwego organu śledczego, zatwierdzonego przez prokuratora. Nie podlegają przerwaniu sprawy z oskarżenia obywateli polskich o przestępstwa wymienione w art. 5 niniejszej instrukcji.

9. Sprawy dotyczące obywateli polskich rozpatrywane przez sądy najwyższe, krajowe, obwodowe, okręgowe, miejskie i ludowe oraz trybunały wojskowe zamyka się na podstawie dekretu z dnia 10 sierpnia 1944 r. orzeczeniem sądu, niezależnie od stadium w jakim znajduje się postępowanie.

W tych przypadkach, kiedy wyrok nabrał mocy prawnej lecz nie został wy-

исполнению, суд выносит определение об освобождении осужденного от отбывания наказания в силу амнистии.

10. Лицам, в отношении которых дела производством прекращены следственными органами и судами (пп. 8–9 настоящей инструкции), выдаются справки об освобождении в силу амнистии.

11. Освобождаемые по амнистии польские граждане могут избирать для жительства любой пункт на территории СССР, кроме режимных местностей и местностей, объявленных на военном положении. В режимных местностях и местностях, объявленных на военном положении, они могут избирать место жительства лишь в целях воссоединения с семьей, если последняя там проживает. Проездными билетами, деньгами и продуктами питания на время проезда до избранного места жительства освобождаемые по амнистии обеспечиваются администрацией мест заключения.

Освобожденным из мест заключения польским гражданам возвращаются под расписку отобранные у них при аресте документы, вещи и деньги, если они не конфискованы и не хранятся при деле в качестве вещественных доказательств.

12. Работу по освобождению польских граждан в силу амнистии закончить в 2-месячный срок.

СОВ. СЕКРЕТНО

Приложение к инструкции о порядке применения Указа Президиума Верховного Совета СССР от 10 августа 1944 года.

ВЫПИСКА

из инструкции о порядке паспортизации бывших польских граждан, объявленной приказом НКВД СССР № 00265 – 1943 года, с изменениями, внесенными приказом НКВД СССР № 00653 – 1943 года.

...4. По результатам опроса оперативный работник определяет, кому из опрашиваемых надлежит предложить получить советский паспорт и кому предложить документально доказать, что он имеет право на оформление польского гражданства, руководствуясь при этом следующим:

а) Советскими гражданами являются:

1) Все лица, без различия национальности, состоявшие в польском

konany, sąd wydaje orzeczenie o zwolnieniu skazanego od odbycia kary na mocy amnestii.

10. Osobom, których sprawy zostały zamknięte przez organy śledcze i sądy (pp. 8–9 niniejszej instrukcji), wydawane są zaświadczenia o zwolnieniu na mocy amnestii.

11. Zwalniani na podstawie amnestii obywatele polscy mogą wybrać na miejsce zamieszkania dowolne miejsce na terytorium ZSRS oprócz miejscowości zastrzeżonych i miejscowości, w których ogłoszono stan wojenny. W miejscowościach zastrzeżonych i miejscowościach, w których ogłoszono stan wojenny, mogą oni zamieszkać jedynie w celu połączenia się z rodziną, o ile ta ostatnia tam zamieszkuje. Bilety na przejazd, pieniądze i artykuły żywnościowe na czas przejazdu do wybranego miejsca zamieszkania zapewnia zwalnianym na mocy amnestii administracja miejsc odosobnienia.

Zwalnianym z miejsc uwięzienia obywatelom polskim zwracane są za pokwitowaniem odebrane im podczas aresztowania dokumenty, przedmioty i pieniądze, o ile nie zostały one skonfiskowane i nie są przechowywane w aktach sprawy w charakterze dowodów rzeczowych.

12. Prace związane ze zwolnieniem obywateli polskich na mocy amnestii zakończyć w przeciągu 2 miesięcy.

ŚC[ISLE] TAJNE

Załącznik do instrukcji o trybie wykonania Dekretu Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z dnia 10 sierpnia 1944 roku.

WYCIĄG

z instrukcji o trybie paszportyzacji byłych obywateli polskich ogłoszonej rozkazem NKWD ZSRS nr 00265 – 1943 roku, ze zmianami wprowadzonymi rozkazem NKWD ZSRS nr 00653 – 1943 roku.

„...4. Na podstawie wyników przesłuchania pracownik operacyjny określa, któremu z przesłuchiwanym należy przyznać paszport sowiecki, a któremu polecić na podstawie dokumentów udowodnienie, że ma prawo do załatwienia formalności związanych z przyznaniem obywatelstwa polskiego kierując się przy tym następującymi zasadami:

a) Sowieckimi obywatelami są:

1) Wszystkie osoby bez względu na narodowość, które miały obywatelstwo

гражданстве, находившиеся на территориях западных областей Украины к 1 ноября 1939 года и Белоруссии ко 2 ноября 1939 года, за исключением лиц, не являвшихся жителями этих территорий и находившихся здесь лишь временно – не больше полугода.

2) Все бывшие польские граждане, без различия национальности, хотя и не находившиеся на территориях западных областей, но постоянно проживавшие в них и связанные с ними имущественными, служебными или семейными интересами.

3) Все лица, без различия национальности, хотя и не проживавшие постоянно на территории западных областей УССР и БССР, но принятые в советское гражданство в установленном законом порядке.

4) Лица, прибывшие в СССР на основании соглашения между правительством Союза ССР и правительством Германии от 16 ноября 1939 года, а также в связи с передачей по договору от 10 октября 1939 года Союзом ССР гор. Вильно и Виленской области Литовской республике.

5) Бывшие польские граждане, без различия национальности, принятые в литовское, латвийское или эстонское гражданство.

6) Все бывшие польские граждане, без различия национальности, прибывшие во внутренние области СССР из советских республик Прибалтики, если они являются жителями западных областей УССР и БССР и связаны с этими территориями имущественными, служебными или семейными интересами.

7) Бывшие польские граждане, арестованные в период до 1 ноября 1939 года (для жителей Западной Украины) и до 2 ноября 1939 года (для жителей Западной Белоруссии), если они являлись постоянными жителями этих территорий или были связаны с этими территориями имущественными, служебными или семейными интересами.

б) Имеют право на оформление польского гражданства:

1) Все лица, без различия национальности, ранее постоянно проживавшие на территории Генерал-Губернаторства² или других польских областей, захваченных Германией в 1939 году (Польская Силезия, Познанское, Поморское и Лодзинское воеводства), связанные с этими территориями имущественными, служебными или семейными интересами, в том случае, если они не оформляли советского гражданства в установленном законом порядке.

2) Лица польской национальности, до 17 сентября 1939 года состоявшие в польском гражданстве и прибывшие во внутренние области СССР из советских республик Прибалтики, которые до прибытия в Прибалтику постоянно проживали на территории Генерал-Губернаторства Польши или других областей, захваченных в 1939 году Германией (Польская Силезия, Познанское, Поморское и Лодзинское воеводства), были связаны с этими

polskie i przebywały na terytorium zachodnich obwodów Ukrainy przed 1 listopada 1939 roku i Białorusi przed 2 listopada 1939 roku, za wyjątkiem osób nie będących mieszkańcami tych terenów i znajdujących się tu tylko przez krótki okres czasu – nie dłużej niż pół roku.

2) Wszyscy byli obywatele polscy bez względu na narodowość, którzy chociaż nie przebywali na terenach zachodnich obwodów, ale stale zamieszkiwali w nich i są związani z nimi interesami majątkowymi, służbowymi lub rodzinnymi.

3) Wszystkie osoby bez względu na narodowość, które chociaż nie zamieszkiwały stale na terenach zachodnich obwodów USRS i BSRS, ale przyjęły obywatelstwo sowieckie na zasadach ustalonych przez prawo.

4) Osoby, które przybyły do ZSRS na podstawie porozumienia między rządem Związku SRS i rządem Niemiec z dnia 16 listopada 1939 roku, a także w związku z przekazaniem na podstawie porozumienia z dnia 10 października 1939 roku przez Związek SRS mias[ta] Wilna i obwodu wileńskiego Republice Litewskiej.

5) Byli obywatele polscy bez względu na narodowość, którzy przyjęli obywatelstwo litewskie, łotewskie albo estońskie.

6) Wszyscy byli obywatele polscy bez względu na narodowość, którzy przybyli do wewnętrznych obwodów ZSRS z sowieckich republik nadbałtyckich, jeśli są mieszkańcami zachodnich obwodów USRS i BSRS i są związani z tymi terenami interesami majątkowymi, służbowymi lub rodzinnymi.

7) Byli obywatele polscy aresztowani w okresie do 1 listopada 1939 roku (dla mieszkańców Zachodniej Ukrainy) i do 2 listopada 1939 roku (dla mieszkańców Zachodniej Białorusi), jeśli byli oni stałymi mieszkańcami tych terenów albo byli związani z tymi terenami interesami majątkowymi, służbowymi lub rodzinnymi.

b) Mają prawo do załatwienia formalności związanych z przyznaniem obywatelstwa polskiego:

1) Wszystkie osoby bez względu na narodowość, które wcześniej mieszkały na terenie Generalnego Gubernatorstwa² albo w innych polskich obwodach zajętych przez Niemcy w 1939 roku (Polski Śląsk, województwa: poznańskie, pomorskie i łódzkie), związane z tymi terenami interesami majątkowymi, służbowymi lub rodzinnymi, o ile nie załatwiły one formalności związanych z przyjęciem obywatelstwa sowieckiego na zasadach ustalonych przez prawo.

2) Osoby narodowości polskiej posiadające do 17 września 1939 roku obywatelstwo polskie i przybyłe do wewnętrznych obwodów ZSRS z sowieckich republik krajów nadbałtyckich, które do czasu przybycia do krajów nadbałtyckich mieszkały na stałe w Polsce na terytorium Generalnego Gubernatorstwa albo w innych obwodach zajętych w 1939 roku przez Niemcy (Polski Śląsk, województwa: poznańskie, pomorskie i łódzkie), były związane z tymi terenami

территориями имущественными, служебными или семейными интересами, если они при этом прибыли в Прибалтику после 17 сентября 1939 года.

3) Бывшие польские граждане, арестованные в период времени до 1 ноября 1939 года (для жителей Западной Украины) и до 2 ноября 1939 года (для жителей Западной Белоруссии), если они не являлись жителями этих территорий или не были связаны с этими территориями служебными, имущественными или семейными интересами.

4) Постоянные жители территории Генерал-Губернаторства или других польских областей, захваченных в 1939 году Германией (Польская Силезия, Познанское, Поморское и Лодзинское воеводства), без различия их национальности, арестованные при нелегальном переходе государственной границы СССР после 1 ноября 1939 года (для граждан Западной Украины) и 2 ноября 1939 года (для граждан Западной Белоруссии).

5) Бывшие польские граждане, хотя и находившиеся на территориях Западной Украины к 1 ноября 1939 года и Западной Белоруссии ко 2 ноября 1939 года, но не являвшиеся постоянными жителями этих территорий и пребывавшие на них лишь кратковременно, т.е. не более полугода.

Примечание. 1 ноября 1939 года является датой волеизъявления Народного Собрания Западной Украины о воссоединении с СССР.

2 ноября 1939 года – дата волеизъявления о воссоединении с СССР Народного Собрания Западной Белоруссии.

ДА СБУ (Київ), ф. 9, оп. 30, спр. 619, арк. 243–249.

Оригінал, друк.

На першій сторінці наказу вписаний від руки номер: „Вх. 68” з датою: „5.9.1944 г.”; нижче резолюція: „Тов. Бабасеву³, т. Рафаэлю, т. Углеву⁴. Для исполнения, доложите мне 15.11.44 г.” з датою: „19.IX.” та підписом Бондаренка.

“ “ Вписано від руки.

¹ Меркулов Всеволод (1895–1953), у 1943–1946 – нарком (згодом міністр) державної безпеки СРСР, у 1947–1950 – начальник Головного управління радянським майном за кордоном при Раді Міністрів СРСР. З 1943 комісар держбезпеки 1-го рангу, з 1945 генерал армії.

² Генеральне губернаторство (нім. Generalgouvernement) – окупаційна німецька адміністративна одиниця, що охоплювала території центральної і півд.-сх. Польщі. Існувала з 12.10.1939 на територіях довоєнних воєводств: частини Варшавського, Келецького, Лудзького, Львівського та Краківського, а також цілого Люблінського воєводства. У 1941 приєднано решту Львівського воєводства та Тернопільське і Станіславське воєводства. ГГ було для третього рейху сировинною і продовольчою базами та джерелом дешевої робочої сили. Вживаючи нещадний терор, німецькі окупанти проводили кампанію по винищенню польського і єврейського населення, яке проживало на цій території, що була одним з найбільш активних у Європі осередків руху опору і військового підпілля.

³ Бабасев Михайло (нар. 1903), у 1944–1953 – начальник відділу „А” УНКГБ–УМГБ УРСР Київської області, полковник держбезпеки (1944).

⁴ Углев Дмитро (нар. 1906), у 1944–1947 – начальник 2-го відділу УНКГБ УРСР Київської області, підполковник держбезпеки (1944).

interesami majątkowymi, służbowymi lub rodzinnymi, o ile przy tym przybyły one z krajów nadbałtyckich po 17 września 1939 roku.

3) Byli obywatele polscy aresztowani w okresie do 1 listopada 1939 roku (dla mieszkańców Zachodniej Ukrainy) i do 2 listopada 1939 roku (dla mieszkańców Zachodniej Białorusi), jeśli nie byli oni mieszkańcami tych terenów lub nie byli związani z tymi terenami interesami służbowymi, majątkowymi lub rodzinnymi.

4) Stali mieszkańcy terytorium Generalnego Gubernatorstwa lub innych polskich obwodów zajętych w 1939 roku przez Niemcy (Polski Śląsk, województwa: poznańskie, pomorskie i łódzkie) bez względu na narodowość, aresztowani podczas nielegalnego przekroczenia granicy państwowej ZSRS po 1 listopada 1939 roku (dla obywateli Zachodniej Ukrainy) i 2 listopada 1939 roku (dla obywateli Zachodniej Białorusi).

5) Byli obywatele polscy, którzy chociaż przebywali na terytorium Zachodniej Ukrainy do 1 listopada 1939 roku i Zachodniej Białorusi do 2 listopada 1939 roku, ale nie byli stałymi mieszkańcami tych terenów i przebywali na nich tylko przez krótki okres czasu, tj. nie dłużej niż pół roku.

Uwaga. 1 listopada 1939 roku jest datą wyrażenia woli Zgromadzenia Ludowego Zachodniej Ukrainy o zjednoczeniu z ZSRS.

2 listopada 1939 roku to data wyrażenia woli o zjednoczeniu z ZSRS przez Zgromadzenie Ludowe Zachodniej Białorusi.

PA SBU (Kijów), f. 9, op. 30, spr. 619, ark. 243–249.

Oryginał, druk.

Na pierwszej stronie wpisany odręcznie nr: wch. 68, data: 5.9.1944 r.; niżej dekretecja: Tow. Babasiew¹, t. Rafael, t. Uglew⁴. Do wykonania, zameldujcie mi do 15.11.44 r., data: 19.IX i podpis Bondarienki.

^a - ^u Wpisano odręcznie.

¹ Mierkułow Wsiewołod (1895–1953), w l. 1943–1946 ludowy komisarz (następnie minister) bezp. państw. ZSRS, w l. 1947–1950 naczelnik Zarządu Głównego ds. mienia sowieckiego za granicą przy Radzie Ministrów ZSRS; w 1943 komisarz bezp. państw. I rangi, 1945 gen. armii.

² Generalne Gubernatorstwo (niem. Generalgouvernement) – okupacyjna niemiecka jednostka administracyjna, w skład której wchodziły ziemie centralnej i pld.-wsch. Polski. Istniało od 12.10.1939 i obejmowało tereny przedwojennych województw: części warszawskiego, kieleckiego, łódzkiego, lwowskiego oraz krakowskiego, a także całe woj. lubelskie. W 1941 przyłączono pozostałą część woj. lwowskiego oraz województwa tarnopolskie i stanisławowskie. GG było dla III Rzeszy bazą surowcową i żywnościową oraz źródłem taniej siły roboczej; stosując bezwzględny terror, Niemcy prowadzili wielostronną akcję wyniszczania ludności polskiej i żydowskiej zamieszkałej na tym obszarze, będącym jednym z najaktywniejszych w Europie terenów ruchu oporu i konspiracji wojskowej.

³ Babasiew Michaił (ur. 1903), w l. 1944–1953 naczelnik Oddz. „A” UNKGB–UMGB USRS obwodu kijowskiego. W 1944 płk bezp. państw.

⁴ Uglew Dmitrij (ur. 1906), w l. 1944–1947 naczelnik 2 Oddz. UNKGB USRS obwodu kijowskiego. W 1944 ppłk bezp. państw.

17 вересня 1944, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про
реагування польського населення на інформацію
щодо переселення

По „ВЧ” из Дрогобыча
17.9.44 г.

НКГБ УССР тов. САВЧЕНКО

В связи с опубликованием соглашения между Польским Комитетом Национального Освобождения¹ и правительством УССР об эвакуации польских граждан с территории УССР и украинского населения с территории Польши, зафиксированы следующие реагирования:

„Если мне в Польше дадут землю, хозяйство, тогда поеду туда, а если земли и хозяйства не дадут – не поеду. Работать здесь буду, зачем туда ехать” –

(КАЛАШ Павел, рабочий кочегар)

„Отсюда никуда не поеду, потому что территория ^аЗападной Украины^а, как принадлежавшая Польше, будет ^апольской^а”.

(ЛЯТУШЕК, поляк, стрелочник станции Стрий)

„Я по специальности педагог, везде себе найду работу при любой системе государства. Мне нравится порядок в советской школе, но все же, хочу жить там, где больше поляков”.

(ЧИЖЕВСКИЙ Юрко, директор школы)

„Очередная комедия, в польском правительстве большевики, ^аПольша будет советской^а”.

(СТАТСКАЯ Франя, учительница)

„Поехал бы в Польшу, да жаль собственности. Тут продашь, там купишь. Конечно, лучше быть среди своих”.

(ДРОЗДОВСКИЙ Карл, служащий леспромхоза)

„Очень буду рада, мне предоставляется возможность ехать в Польшу. Что здесь делать, здесь будут жить русские, украинцы, хочу жить, где живут поляки. Здесь советская власть не будет предавать польские выгоды. Здесь будет Польша”.

(ЗАВАДСКАЯ Анна, полька, акушерка больницы)

„Мне безразлично где работать, там моя родина – где платят. Мне безразлично Польша это или СССР”.

(ДРОЗДОВСКИЙ Тадеуш, поляк, техник леспромхоза)

17 września 1944, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczeni
o reakcjach ludności polskiej na wiadomość o mających
nastąpić przesiedleniach

„WCz” z Drohobycza
17.9.44 r.

NKGB USRS tow. SAWCZENKO

W związku z opublikowaniem układu pomiędzy Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego¹ a rządem USRS o ewakuacji obywateli polskich z terytorium USRS i ludności ukraińskiej z terytorium Polski, odnotowano następujące reakcje:

„Jeśli dadzą mi w Polsce ziemię, gospodarstwo, to tam pojedę, a jeśli ziemi i gospodarstwa nie dadzą – nie pojedę. Będę tutaj pracować, po co mam tam jechać” –

(KAŁASZ Paweł, robotnik palacz)

„Nigdzie stąd nie pojedę, ponieważ terytorium ^a„Zachodniej Ukrainy”, jako należące do Polski będzie ^a„polskie^a”.

(LATUSZEK, Polak, zwrotniczy na stacji Stryj)

„Jestem z zawodu pedagogiem, wszędzie znajdę sobie pracę w dowolnym systemie państwowym. Podoba mi się system w szkołach sowieckich, lecz mimo to chcę mieszkać tam, gdzie jest więcej Polaków”.

(CZYŻEWSKI Jurko, dyrektor szkoły)

„Kolejna komedia, w rządzie polskim są bolszewicy, ^a„Polska będzie sowiecka^a”.

(STATSKA Frania, nauczycielka)

„Pojechałbym do Polski, ale żal tego, co posiadam. Tu sprzedasz, tam nie kupisz. Oczywiście, lepiej być wśród swoich”.

(DROZDOWSKI Karol, pracownik zakładu obróbki drewna)

„Będę bardzo zadowolona, [ponieważ] daje mi się możliwość wyjazdu do Polski. Co mam tutaj robić, tu będą mieszkać Rosjanie, Ukraińcy, chcę mieszkać tam, gdzie mieszkają Polacy. Władza sowiecka nie będzie tu oddawać polskich dóbr. Tu będzie Polska”.

(ZAWADZKA Anna, Polka, położna w szpitalu)

„Wszystko mi jedno gdzie pracuję, moja ojczyzna tam – gdzie płacą. Jest mi obojętne czy to Polska, czy ZSRS”.

(DROZDOWSKI Tadeusz, Polak, technik w zakładzie obróbki drewna)

„^а Америка никогда не допустит^а, чтобы земли Западной Украины принадлежали СССР”.

(СТАДНЕНКО, поляк, директор курорта)

„Вопрос Западной Украины является спорным, с одной стороны Польша, с другой СССР”.

(ЗАВАДСКИЙ Вячеслав, бухгалтер курорта)

„Никуда из Дрогобыча не уеду, не думаю уезжать и в Польшу. Здесь работаю давно, мне будет не плохо”.

(ХМУРА Зигмунд, поляк, лесник)

„Ехать в Польшу или нет – надо подумать, вопрос сложный”.

(ЯГЕР Иосиф, бухгалтер, поляк)

„Это хорошо, поеду в Польшу, буду жить хорошо. Буду иметь свое хозяйство”.

(КАЛАС Ядвига, домохозяйка)

МОРОЗ²

ПЕРЕДАЛ: КРАСНОСНОБЦЕВ

ПРИНЯЛА: БУГАЕВСКАЯ

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 1–2.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „Использовано для спецсообщ.”, дата: „27.IX” і нерозбірливий підпис.

^а – ^а Підкреслено від руки.

¹ Польський Комітет Національного Визволення – тимчасовий орган виконавчої влади на польській території, зайнятій Червоною Армією; утворений 20.7.1944 у Москві членами Центрального Управління Комуністів Польщі у СРСР і Союзу Польських Патріотів, остаточне рішення про його утворення й особовий склад ухвалив Сталін.

² Мороз Микола (нар. 1908), у 1944–1948 – заступник начальника, в 1948–1951 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Дрогобицької області. З 1945 підполковник держбезпеки, з 1949 полковник держбезпеки.

„Ameryka nigdy nie dopuści^a”, by ziemie Zachodniej Ukrainy należały do ZSRS”.

(STADNIENKO, Polak, dyrektor uzdrowiska)

„Kwestia Zachodniej Ukrainy jest sporna, z jednej strony Polska, z drugiej ZSRS”.

(ZAWADZKI Wiaczesław, księgowy w uzdrowisku)

„Nigdzie z Drohobycza nie wyjadę, nie zamierzam wyjeżdżać do Polski. Tu pracuję od dawna, nie będzie mi tutaj źle”.

(CHMURA Zygmunt, Polak, leśnik)

„Jechać do Polski, czy nie – trzeba to przemyśleć, sprawa jest skomplikowana”.

(JAGIER Józef, księgowy, Polak)

„Dobrze, pojedę do Polski, będę dobrze żyć. Będę mieć swoje gospodarstwo”.

(KAŁAS Jadwiga, gospodyni domowa)

MOROZ²

NADAŁ: KRASNOSNOBCEW
PRZYJĘŁA: BUGAJEWSKAJA

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 1–2.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu odręczna adnotacja: Wykorzystano w meldunku specjalnym, data: 27.IX i nieczytelny podpis.

^a -^a Podkreślono odręcznie.

¹ Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego – tymczasowy organ władzy wykonawczej na ziemiach polskich zajętych przez Armię Czerwoną, powołany 20.7.1944 w Moskwie przez członków Centralnego Biura Komunistów Polski w ZSRS i Związku Patriotów Polskich, choć ostateczną decyzję o jego powstaniu i składzie osobowym podjął Stalin.

² Moroz Nikołaj (ur. 1908), w l. 1944–1948 zca naczelnika, w l. 1948–1951 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu drohobyckiego. W 1945 ppłk bezp. państw., 1949 płk bezp. państw.

17 вересня 1944, 23 година, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку,
про висловлювання поляків у зв'язку з переселенням

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

По „ВЧ” из Дрогобыча

17.9.44 г. 23.00

НКГБ УССР

тов. САВЧЕНКО

В связи с опубликованием соглашения между Польским Комитетом Национального Освобождения и правительством украинской республики об эвакуации граждан с территории Украины и украинского населения с территории Польши зафиксированы следующие высказывания:

„...Как только будет разрешен выезд, сразу же выеду в Польшу...”

(АЗБЕСТБАУН, поляк, инженер электростанции)

„...Я в Польшу поеду потому, что там живут мои родные, а Польша моя родина... „

(САЛОФРАНК, рабочий электрик)

„...Как только будет разрешен выезд в Польшу я сразу же поеду потому, что я ^аполька^а, владею польским языком и жить буду среди своих поляков...”

(^аСЫРОВАТКО Марьян^а, поляк, рабочий завода № 2)

^б„...Мне все равно. Если в Польше бесплатно кормили бы и не нужно было работать я сразу же поехал бы, а раз этого там не будет и нужно будет работать, я останусь здесь тем более, что здесь я работаю, а когда была Польша до 1939 г. я работал дня 3 в неделю, а остальное время был безработным...”^б

(ГНАТИК Ян, рабочий кирпичного з-да, поляк)

„...Теперь мы имеем польское правительство, которое находится в гор. Люблине. Оно беспокоится о нас и оказывает нам всякую помощь. Польская армия совместно с Красной Армией освободила Прагу, скоро освободит Варшаву. Но я в Польшу ехать не думаю...”

(КОВАЛЬСКИЙ Петр, поляк, служащий)

„...Поеду в Польшу, там свободно можно будет организовать заработок по специальности...”

(МОРОЗ Станислав, поляк, служащий)

17 września 1944, godz. 23, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków na temat przesiedleń

ŚCIŚLE TAJNE
„WCz” z Drohobycza
17.9.44 r. 23.00

NKGB USRS

tow. SAWCZENKO

W związku z opublikowaniem układu pomiędzy Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a rządem republiki ukraińskiej o ewakuacji obywateli [polskich] z terytorium Ukrainy i ludności ukraińskiej z terytorium Polski, odnotowano następujące wypowiedzi:

„...Jak tylko będzie zezwolenie na wyjazd, od razu wyjadę do Polski...”

(AZBESTBAUN, Polak, inżynier w elektrowni)

„...Pojadę do Polski, bo tam mieszkają moi krewni, a Polska jest moją ojczyzną...”

(SAŁO FRANK, robotnik elektryk)

„...Jak tylko będzie zezwolenie na wyjazd do Polski, wyjadę od razu ponieważ jestem ^aPolką^a, władam polskim językiem i będę mieszkać wśród swoich – Polaków...”

(^aSYROWATKO Marian^a, Polak, robotnik w Zakładzie nr 2)

^b „...Wszystko mi jedno. Gdyby w Polsce karmili za darmo i nie trzeba było pracować, od razu bym pojechał, a jeśli tam tego nie będzie i trzeba będzie pracować, zostanę tutaj, tym bardziej, że tu pracuję, a gdy była Polska do 1939 r. pracowałem 3 dni w tygodniu i przez resztę czasu byłem bezrobotny...”^b

(GNACIK Jan, robotnik w cegielni, Polak)

„...Mamy teraz polski rząd z siedzibą w Lublinie. Troszczy się o nas i okazuje nam wszelką pomoc. Wojsko Polskie wspólnie z Armią Czerwoną wyzwoliło Pragę, wkrótce wyzwoli Warszawę. Ale ja do Polski jechać nie myślę...”

(KOWALSKI Piotr, Polak, urzędnik)

„...Pojadę do Polski, tam swobodnie będzie można znaleźć pracę w zawodzie...”

(MOROZ Stanisław, Polak, urzędnik)

„...Ехать в Польшу дело неплохое, но я сейчас не знаю, что делать.
Над этим вопросом надо подумать...”

(КУЛЬЧИЦКИЙ Владимир, поляк, бухгалтер)

МОРОЗ

ПЕРЕДАЛ – ЗУБАКОВ

ПРИНЯЛА – (—) БРАСЛАВСКАЯ

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 3.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „Использовано для спецсообщ.“, дата: „27.IX” і нерозбірливий підпис.

а- а Підкреслено від руки, поруч поставлено знак запитання.

б- б Абзац перекреслений, зазначений на полях вертикальною рискою.

„...Wyjazd do Polski to niezły pomysł, ale obecnie nie wiem co robić.
Trzeba tę sprawę przemyśleć...”
(KULCZYCKI Włodzimierz, Polak, księgowy)

MOROZ

NADAŁ – ZUBAKOW
PRZYJĘŁA – (—) BRASŁAWSKAJA

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 3.
Oryginał, maszynopis.*

W lewym górnym rogu odręczna adnotacja: Wykorzystano w meldunku specjalnym, data: 27.IX i nieczytelny podpis.

^{a- -a} Podkreślono odręcznie i postawiono znak zapytania.

^{h- -h} Akapit odręcznie przekreślony oraz zaznaczony na marginesie pionową kreską.

18 вересня 1944, Тернопіль. Записка по ВЧ В. Майструка С. Савченку про висловлювання поляків і українців у зв'язку з переселенням

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

По „ВЧ” из Тарнополя

18.9.44 г. 2.00

НКГБ УССР

тов. САВЧЕНКО

„О реагированиях на Люблинское соглашение”

ГАЦЕК Иосиф, уроженец г. Чертково, поляк, зав. буфетом, по вопросу Люблинского соглашения сказал:

„...Это решение правительства. Однако, тяжело уезжать из родного города, где родился, воспитывался. ^аЕсли это решение не обязательно, я бы лично не поехал^а...”

СУХАВСКИЙ Владимир Иванович, молотобоец на железной дороге, 1904 года рождения, уроженец гор. Чертков, поляк:

„...Я думаю, что это мероприятие будет на ^адобровольных началах^а и если я не желаю ехать в Польшу то меня никто не имеет права заставить, тем более, если не все поляки встретят это мероприятие сочувственно. Поляки согласны выехать из Западной Украины, лишь бы избавиться от оуновцев...”

Украинка (фамилия не установлена):

„...Очень хорошо, что уберут от нас поляков, тогда и войны никакой не будет...”

ЦЕРСКАЯ Осипа, 20 лет, полька, работает на почте:

„...Если отдадут такой приказ, то я поеду. Я одна, все равно где работать. В Польше нас обеспечат квартирой, там будут все свои и бендеровцев [!] не будет...”

ОПСИК Вера, 22 лет, полька, работает в партийном кабинете:

„...Если будет распоряжение ^ав принудительном порядке^а, то будет очень жаль уехать, ибо я здесь привыкла, больше нигде не была, а если это мероприятие будет добровольным, то я согласна остаться здесь...”

БРАВИНСКИЙ Лев, 50 лет, рабочий маслос[ыро]варочного завода:

18 września 1944, Tarnopol. Depesza WCz. W. Majstruka do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków i Ukraińców na temat przesiedleń

ŚCIŚLE TAJNE
„WCz” z Tarnopola
18.9.44 r. 2.00

NKGB USRS

tow. SAWCZENKO

„O reakcjach na Układ Lubelski”

W sprawie Układu Lubelskiego GACEK Józef, urodzony w m. Czortkowie, Polak, kier[ownik] bufetu, powiedział:

„...To jest decyzja rządu. Jednak ciężko jest wyjeżdżać z rodzinnego miasta, gdzie się urodziłem i wychowałem. ^a„Gdyby decyzja ta nie była obowiązkowa, osobiście nie pojechałbym”^a...”

SUCHAWSKI Włodzimierz s. Jana, młotnik na kolei, urodzony w 1904 roku w mieś[cie] Czortkowie, Polak:

„...Myślę, że to przedsięwzięcie będzie się odbywać na ^a„zasadach dobrowolności”^a i jeśli nie chcę jechać do Polski, to nikt nie ma prawa mnie zmusić, tym bardziej jeśli nie wszyscy Polacy podejną do tego przedsięwzięcia przychylnie. Polacy zgadzają się na wyjazd z Zachodniej Ukrainy tylko po to, by uchronić się od ounowców...”

Ukrainka (nazwiska nie ustalono):

„...Bardzo dobrze, że zabiorą od nas Polaków, wtedy nie będzie żadnej wojny...”

CIERSKA Józefa, 20 lat, Polka, pracuje na poczcie:

„...Jeśli wydadzą taki rozkaz, to pojedę. Jestem sama, wszystko mi jedno gdzie będę pracować. W Polsce zapewnią nam mieszkanie, tam będą wszyscy swoi i nie będzie banderowców...”

OPSIK Wiera, 22 lata, Polka, pracuje w gabinecie partyjnym:

„...Jeśli wydane zostanie rozporządzenie ^a„w trybie przymusowym”^a, to będzie wielki żal wyjeżdżać, gdyż przyzwyczaiałam się tutaj, nigdzie więcej nie byłam, a jeżeli będzie to przedsięwzięcie dobrowolne, zgadzam się tu pozostać...”

BRAWIŃSKI Leon, 50 lat, robotnik w zakładzie mleczarskim:

.....Нас будут выселять из-за тех, которые выступают против Советской власти. Из насиженных мест выезжать трудно...”

БАНДУРА, 58 лет, поляк, без определенных занятий:

.....Мне ехать в Польшу незачем. Что здесь работать, что там работать. Здесь я имею свой дом, для которого всю жизнь работал, а там что меня ожидает? Даже если выдадут стоимость дома, то все равно, я там эти деньги израсходую и буду ходить по людям просить на пропитание...”

РИСА Кивиц Ильич, инженер-архитектор, 72 года, поляк:

.....Я на территорию Польши не поеду, ибо для меня существует целый свет. В Польшу могут ехать только молодые люди или лица, которые имеют большие преступления перед Советским Союзом...”

Преподаватель средней школы (фамилия не установлена)

.....В обращении Люблинского обращения [так у тексті] имеется много непонятного, т.е. когда будет происходить переселение и куда? На территории Западной Украины проживают около 2 мил. поляков. В настоящее время переключить такое количество людей в Польшу, очень трудно и некуда, потому, что из польской территории освобождены только две области¹ – границы не определены. Претворяются слова ГИТЛЕРА, когда он провозгласил «Польша для поляков, Украина для украинцев, Россия для русских». Только у немцев это была ширма, а у Советского Союза с польским правительством действительность.

Украинцы сюда возвращаться не будут, так как они совершили большие преступления перед Советской Властью и народом – являются изменниками Родины. Это относится к тем лицам, которые бежали с территории Западной Украины. Я, примерно, желал бы переселиться на территорию Польши, но я не знаю, куда переселяться, так как Краков и Варшава не освобождены², где имеются у меня родственники.”

Софья Аполлоновна (фамилия не установлена), полька:

.....Я на территорию Польши не поеду. Здесь я родилась, здесь и умру. К тому же сын у меня находится в Красной Армии и когда он приедет, то пусть и решит этот вопрос сам...”

СМАРТИНСКАЯ Янна, полька:

.....Мне безразлично где ни быть, здесь или в Польше. Я не хочу ехать, ибо мне не к кому. Здесь мне лучше, я имею родных и много знакомых...”

ЧЕРЕВИН Петр Николаевич, 1901 года рождения, ^a«украинец^a», работает в сельском хозяйстве:

.....Мы поляков не держим, но поляки имеющие свое хозяйство не желают ехать с Украины, а бывшие польские чиновники все уедут...”

„...Będą nas wysiedlać przez tych, którzy występują przeciwko Władzy Sowieckiej. Trudno wyjeżdża się z miejsc, w których się zasiedziało...”

BANDURA, 58 lat, Polak, bez stałego zajęcia:

„...Nie mam po co jechać do Polski. Tu się pracuje i tam się pracuje. Tutaj mam swój dom, na który pracowałem całe życie, a tam co mnie czeka? Nawet, jeśli wypłacą mi tyle ile wart jest dom, to i tak wydam tam te pieniądze i będę chodzić po ludziach po prośbie na jadło...”

RISA Kiwic s. Ilii, inżynier architekt, 72 lata, Polak:

„...Ja na terytorium Polski nie pojedę, bo dla mnie [tu] jest cały świat. Do Polski mogą jechać tylko ludzie młodzi albo osoby, które dokonały poważnych wykroczeń przeciwko Związkowi Sowieckiemu...”

Nauczyciel szkoły średniej (nazwiska nie ustalono):

„...W odezwie Odezwy Lubelskiej [tak w tekście] jest wiele rzeczy niezrozumiałych, np. kiedy zostanie przeprowadzone przesiedlenie i dokąd? Na terytorium Zachodniej Ukrainy mieszka około 2 mln Polaków. W chwili obecnej skierowanie takiej liczby osób do Polski jest bardzo trudne, no i nie ma dokąd, ponieważ z terytorium Polski wyzwolone zostały tylko dwa obwody¹ – granic [jeszcze] nie ustalono. Realizuje się słowa HITLERA, który głosił: »Polska dla Polaków, Ukraina dla Ukraińców, Rosja dla Rosjan«. Tyle, że dla Niemców był to tylko parawan, a dla Związku Sowieckiego wraz z polskim rządem to rzeczywistość.

Ukraińcy tutaj wracać nie będą, ponieważ dokonali poważnych wykroczeń przeciwko Władzy Sowieckiej i narodowi – są zdrajcami Ojczyzny. Dotyczy to osób, które uciekły z terytorium Zachodniej Ukrainy. Ja na przykład chciałem przesiedlić się na terytorium Polski, ale nie wiem dokąd się przesiedlić, bo Kraków i Warszawa gdzie mam krewnych, nie zostały [jeszcze] wyzwolone².

Zofia c. Apollona (nazwiska nie ustalono), Polka:

„...Nie wyjadę na terytorium Polski. Tu się urodziłam i tu umrę. A syna mam w Armii Czerwonej i kiedy przyjedzie, to niech sam zadecyduje w tej sprawie...”

SMARTYŃSKA Janna [?], Polka:

„...Jest mi obojętne gdzie mam egzystować, tu czy w Polsce. Nie chcę jechać, bo nie mam do kogo. Tutaj jest mi lepiej, mam krewnych i wielu znajomych...”

CZERIEWIN Petro Mykołajowycz, urodzony w 1901 roku, ^a„Ukraińiec”, pracuje na gospodarstwie rolnym:

„...My Polaków nie trzymamy, ale Polacy posiadający [tu] swoje gospodarstwa nie zechcą wyjechać z Ukrainy, zaś byli polscy urzędnicy – wszyscy wyjadą...”

РАДЧУК Софон Алексеевич, 1890 года рождения, украинец, житель с. Бурдяковцы, занимается сельским хозяйством:

„...На Украине всем земли хватит и полякам и украинцам...”

Из шести девушек, работающих в столовой Чертковского горторга, из'явила желание выехать только одна **ПАТЛЯ Мария**, работающая в должности калькулятора. Отец **ПАТЛЯ** в прошлом служил в польской армии офицером, в настоящее время, также призван в польскую армию.

ИЖНЕРЕ Василий, поляк:

„...Это трюк Советского Союза спасти Западную Украину перед присоединением ее к Польше. Эта политика не приведет ни к чему, так как Англия категорически заявила, что она признает границы только существующие после Версальского договора³ и считает правительство в Польше только **СОСНКОВСКОГО**⁴. Нам выезжать никуда не следует, так как Польша здесь была и будет, а Советский Союз не сегодня, завтра лопнет, ибо недовольство масс существующим Советским правительством растет с каждым днем...”

ВОЛЬШЕНЯК Иосиф, 52 лет, поляк, работает на железной дороге в гор.

Львове:

„...Этот договор заключен Вандой **ВАСИЛЕВСКОЙ**⁵. Мы не хотим коммунистической Польши и не будем подчиняться коммунистическому правительству. Мы считаем себя дома и нам не нужно никуда переезжать. Будем ждать восстановления порядка в Польше с нашим правительством, которое в настоящее время находится в Англии...”

ДРОНЖЕК Вацлав, 35 лет, работает в Райздравотделе в качестве санинспектора, член польской националистической организации:

„...Ванда **ВАСИЛЕВСКАЯ** стремится организовать польское население с территории Генерал-Губернаторства и установить там порядки, но поляки собственной Польши не выполняют указаний Ванды **ВАСИЛЕВСКОЙ** в связи с чем она вынуждена была обратиться к б-тов. б **ХРУЩЕВУ**⁶, чтобы он помог переселить поляков с Украины. Поэтому в Чертков приедет комиссия и будет переселять поляков в собственную Польшу, а на место поляков из Польши прибудут украинцы, но поляки в собственную Польшу не поедут потому, что польские националисты объявили бойкот Советской Власти и будут уничтожать рабочих, которые приедут из Советской Украины...”

НОВОСЯК Розалия, 36 лет, при немцах работала в криминальной полиции в качестве уборщицы:

„...Советы повторяют 1940 г., когда было предложено всем немцам и полякам, желающим выехать на территорию Генерал-Губернатор-

RADCZUK Sofon Ołeksijowycz, urodzony w 1890 roku, Ukraińiec, mieszkaniec w[si] Burdiakowcy [Burdiakowce], zajmuje się rolnictwem:

„...Na Ukrainie dla wszystkich starczy ziemi, i dla Polaków, i dla Ukraińców...”

Z sześciu dziewcząt pracujących w stołowce czortkowskiej miejskiej centrali handlowej, chęć wyjazdu wyraziła tylko jedna – PATLA Maria, pracująca jako kalkulator. Ojciec PATLI służył przedtem jako oficer w Wojsku Polskim, obecnie również został powołany do Wojska Polskiego.

IŻNIERIE Wasilij [?], Polak:

„...To chwył Związku Sowieckiego, aby uratować Zachodnią Ukrainę przed przyłączeniem jej do Polski. Ta polityka do niczego nie doprowadzi, bo Anglia kategorycznie oświadczyła, że uznaje wyłącznie granice ustalone po traktacie wersalskim³ i uznaje w Polsce tylko rząd SOSN-KOWSKIEGO⁴. Nie musimy nigdzie wyjeżdżać, bo Polska tutaj była i będzie, a Związek Sowiecki jak nie dziś, to jutro upadnie, bo niezadowolone mas z istniejącego Rządu Sowieckiego rośnie z dnia na dzień...”

WOLSZENIAK Józef, 52 lata, Polak, pracuje na kolei w mieś[cie] Lwowie:

„...Ten układ został zawarty przez Wandę WASILEWSKĄ⁵. My nie chcemy komunistycznej Polski i nie będziemy podporządkowywać się komunistycznemu rządowi. Uważamy, że jesteśmy u siebie w domu i nie musimy nigdzie wyjeżdżać. Będziemy czekać na przywrócenie w Polsce porządku przez nasz rząd, który obecnie znajduje się w Anglii...”

DRAŻEK Wacław, 35 lat, pracuje w Rejonowym Wydziale Ochrony Zdrowia w charakterze inspektora sanitarnego, członek polskiej organizacji nacjonalistycznej:

„...Wanda WASILEWSKA usiłuje zorganizować ludność polską z terytorium Generalnego Gubernatorstwa i zaprowadzić tam porządki, ale Polacy z właściwej Polski nie podporządkowują się dyrektywom Wandy WASILEWSKIEJ. W związku z tym zmuszona została ona do tego, by zwrócić się do b¹-tow. b² CHRUSZCZOWA⁶ o pomoc w przesiedleniu Polaków z Ukrainy. Dlatego do Czortkowa przyjedzie komisja i będzie przesiedlać Polaków do właściwej Polski, a na miejsce Polaków przyjadą z Polski Ukraińcy, ale Polacy do właściwej Polski nie pojedą, ponieważ nacjonałiści polscy ogłosili bojkot Władzy Sowieckiej i będą niszczyć robotników, którzy przyjadą z Sowieckiej Ukrainy...”

NOWOSIAK Rozalia, 36 lat, za Niemców pracowała jako sprzątaczką w policji kryminalnej:

„...Sowietci powtarzają 1940 r., kiedy nakazano [zarejestrować się] wszystkim Niemcom i Polakom chcącym wyjechać na terytorium Gene-

ства. Были сделаны списки, а за тем НКВД желающих ехать высе-
лило в Сибирь и арестовало. Сейчас советы также хотят провести
комиссию...”

МАЙСТРУК⁷

ПЕРЕДАЛ – ГУРЕЕВ ПРИНЯЛА – БРАСЛАВСКАЯ

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 185–188.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „Использовано для доклада в НКГБ СССР”, дата: „27.IX”
і нерозбірливий підпис.

^а - ^а Підкреслено від руки.

^б - ^б Перекреслено від руки.

¹ Тобто два воєводства.

² Краків і Варшаву визволили 17 і 18 січня 1945.

³ Підписаний 28.6.1919 між державами Антанти і Німеччиною під час мирної конференції у Парижі, яка встановила нову територіальну і політичну структури Європи і визнала неза-
лежність Польщі.

⁴ Йдеться про легальний Уряд РП у Лондоні, прем'єр-міністром якого був Станіслав Міко-
лайчик.

Соснковський Казімеж (1885–1969). Діяч національно-визвольного руху. Студював у
Варшавському і Львівському політехнічних інститутах. Член ППС, один з керівників Бойової
організації ППС. У 1908 – засновник Союзу активної боротьби, в 1910 – один із засновників
Стрілецького союзу. Під час I світової війни в Легіонах Польських, начальник штабу I Бригади,
заарештований разом з Пілсудським, перебував з ним у тюрмі в Німеччині в 1917–1918. Після
повернення до Польщі – один з організаторів ВП. Під час польсько-радянської війни член Ради
оборони держави, командувач Запасної армії і Північно-східного фронту, у 1921–1924 – міністр
військових справ. Представник Польщі у справах роззброєння у Лізі націй. Інспектор Армії
„Поділля”, а потім Армії „Полісія”. У вересневій кампанії 1939 командував Південним фронтом,
потім через Карпати й Угорщину перебрався у Париж, де виконував вищі державні обов'язки –
заступника президента РП, голови Комітету з питань Польщі і Політичного Комітету в уряді
В. Сікорського. З листопада 1939 до червня 1940 також головний комендант СЗБ. Після поразки
Франції Соснковський, перебуваючи у Лондоні, у знак протесту поступкам у договорі Сікорсько-
го–Майського у питанні польського східного кордону, у липні 1941 вийшов з уряду. Потім без-
результатно добивався призначення у військо. Після смерті генерала Сікорського призначений
Верховним головнокомандувачем. Переконаний противник встановлення співпраці з Радян-
ським Союзом до нормалізації політичних відносин з ним, виступав також проти Варшавського
повстання. Під тиском Великобританії звільнений з посади 30.9.1944; поселився в Канаді. Один з
фактичних лідерів польської еміграції; генерал броні.

⁵ Договір з Урядом УРСР про репатріацію підписав з польської сторони Едвард Осубка-
-Моравський.

Васілевська Ванда (1905–1964), партійна і державна діячка, письменниця, доктор філософії.
З 1939 у Львові, потім у Москві, у 1940–1964 – депутат Верховної Ради СРСР, з 1941 член ВКП(б),
у 1941–1943 – політичний комісар у Червоній Армії; одна з організаторів СПП (голова ГУ СПП)
і I Дивізії піхоти ім. Т. Костюшка; заступник голови ПКНВ і депутат КРН. Через те, що увесь
час перебувала в Радянському Союзі, фактично не виконувала цих обов'язків.

ralnego Gubernatorstwa. Sporządzono spisy, a potem NKWD pragnących wyjechać wysiedliło na Sybir i aresztowało. Teraz sowieci też chcą utworzyć komisję...”

MAJSTRUK⁷

NADAŁ – GURIEJEW PRZYJĘŁA – BRASŁAWSKAJA

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 185–188.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu odręczna adnotacja: Wykorzystano w raporcie dla NKGB ZSRS, data: 27.IX i nieczytelny podpis.

^a- ^u Podkreślono odręcznie.

^b- ^b Przekreślono odręcznie.

¹ Tj. dwa województwa.

² Stało się to dopiero 17 i 18 stycznia 1945.

³ Traktat zawarty 28.6.1919 między państwami Ententy a Niemcami na konferencji pokojowej w Paryżu, ustalający nową strukturę terytorialną i polityczną Europy wraz z uznaniem niepodległości Polski.

⁴ Mowa o legalnym Rządzie RP – wówczas w Londynie, którego premierem był Stanisław Mikołajczyk.

Sosnkowski Kazimierz (1885–1969), działacz niepodległościowy. Studiował na Politechnice Warszawskiej oraz Lwowskiej. Członek PPS, jeden z przywódców Organizacji Bojowej PPS. W 1908 założyciel Związku Walki Czynnej, w 1910 współorganizator Związku Strzeleckiego. Podczas I wojny światowej w Legionach Polskich, szef sztabu I Brygady, aresztowany wraz z Piłsudskim i razem z nim więziony w Niemczech w l. 1917–1918. Po powrocie do kraju współorganizator WP. W czasie wojny polsko-sowieckiej członek Rady Obrony Państwa, dca Armii Odwodowej i Frontu Północno-Wschodniego, 1921–1924 minister spraw wojskowych. Delegat Polski ds. rozbrojenia w Lidze Narodów. Inspektor Armii „Podole” a potem Armii „Polesie”. W kampanii wrześniowej 1939 dca Frontu Południowego, następnie przedostał się przez Karpaty i Węgry do Paryża, gdzie pełnił najwyższe funkcje państwowe – zcy prezydenta RP, przewodniczącego Komitetu ds. Kraju i Komitetu Politycznego w rządzie Sikorskiego. Od listopada 1939 do czerwca 1940 także komendant główny ZWZ. Po klęsce Francji w Londynie, na znak protestu przeciwko ustępstwom w sprawie polskiej granicy wschodniej w układzie Sikorski–Majski, w lipcu 1941 ustąpił z rządu. Potem bezskutecznie zabiegał o przydział w wojsku. Po śmierci gen. Sikorskiego mianowany Naczelnym Wodzem. Zdecydowany przeciwnik nawiązania współpracy ze Związkiem Sowieckim przed unormowaniem stosunków politycznych, był również przeciwny wybuchowi Powstania Warszawskiego. Pod naciskiem Wielkiej Brytanii zdymisjonowany 30 września 1944, osiadł na stałe w Kanadzie. Jeden z faktycznych przywódców emigracji polskiej; gen. broni.

⁵ Układ z rządem USRS o repatriacjach podpisał w imieniu strony polskiej Edward Osóbka-Morawski.

Wasilewska Wanda (1905–1964), działaczka partyjna i państwowa, pisarka, dr filozofii. Od 1939 we Lwowie, potem w Moskwie, w l. 1940–1964 deputowana do Rady Najwyższej ZSRS, od 1941 członek WKP(b), w l. 1941–1943 komisarz polityczny w Armii Czerwonej; w 1943 współorganizowała ZPP (przewodnicząca ZG ZPP) i 1 DP im. T. Kościuszki; wiceprzewodnicząca PKWN i posłanka do KRN, przebywając cały czas w Związku Sowieckim faktycznie obu tych funkcji nie sprawowała.

⁶ Хрущов Микита (1894–1971), партійний і державний діяч, з 1918 – член більшовицької партії, учасник громадянської війни. З 1934 – член ЦК, з 1939 – член Політбюро ЦК ВКП(б)–КПРС. У 1938–1949 – перший секретар ЦК КП(б)У, у 1944–1947 – Голова Ради Народних Комісарів (з 1946 – Ради Міністрів) УРСР. З вересня 1953 до 1964 – I секретар ЦК КПРС, у 1958–1964 – Голова Ради Міністрів СРСР.

⁷ Майструк Володимир (нар. 1903), у 1943–1944 – заступник начальника Управління НКВД–НКГБ УРСР Ворошиловградської області, у травні–жовтні 1944 – заступник начальника Управління НКГБ УРСР Тернопільської області, у 1944–1948 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Дрогобицької області, у 1948–1952 – начальник Управління МГБ УРСР Львівської області. У 1944 полковник держбезпеки.

⁶ Chruszczow Nikita (1894–1971), działacz partyjny i państwowy, od 1918 członek partii bolszewickiej, uczestnik wojny domowej. Od 1934 członek Komitetu Centralnego, od 1939 w Biurze Politycznym KC WKP(b)–KPZS. W l. 1938–1949 I sekretarz KC KP(b)U, 1944–1947 przewodniczący RKL (od 1946 Rady Ministrów) USRS. Od września 1953 do 1964 I sekretarz KPZS, w l. 1958–1964 premier ZSRS.

⁷ Majstruk Władimir (ur. 1903), w l. 1943–1944 zca naczelnika UNKWD–UNKGB USRS obwodu woroszyłowgradzkiego, od maja do października 1944 zca naczelnika UNKGB USRS obwodu tarnopolskiego, w l. 1944–1948 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu drohobyckiego, w l. 1948–1952 naczelnik UMGB USRS obwodu lwowskiego. W 1944 płk bezp. państw.

19 вересня 1944, Київ. Лист В. Рясного В. Чернишову про інструкцію щодо порядку переселення

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ЗАМЕСТИТЕЛЮ НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 2-го РАНГА
тов. ЧЕРНЫШОВУ¹

При этом направляется соглашение между правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польского населения с территории УССР.

Для осуществления соглашения, СНК и ЦК КП(б)У разработана инструкция, в которую нами включены следующие пункты:

1. Эвакуируемые с территории Украинской ССР на территорию Польши, обязаны сдать свои паспортные и другие документы, удостоверяющие личность, за исключением метрических выписей, районному представителю Главного представителя Правительства УССР или его заместителю и вместо их получить удостоверение на эвакуацию у районных уполномоченных Главного уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения.

2. Всем гражданам, эвакуируемым с территории Польши на территорию УССР удостоверение на эвакуацию выдают районные уполномоченные Главного уполномоченного Правительства УССР.

3. Удостоверение на эвакуацию служит документом на право передвижения к пункту назначенного местожительства и выдается всем эвакуируемым на территорию Украинской ССР гражданам, достигшим 14-летнего возраста. Дети до 14-летнего возраста вписываются в удостоверение на эвакуацию, выдаваемое главе семьи.

4. Пропуск эвакуированных через контрольно-пропускные пункты производится по удостоверениям на эвакуацию и спискам, составляемым районными уполномоченными Главного Уполномоченного Правительства УССР. Один экземпляр списка сопровождающий эвакуируемых передает контрольно-пропускному пункту, а другой исполкомам Советов депутатов трудящихся в районах расселения эвакуированных.

5. Паспортные и другие документы, удостоверяющие личность, сданные эвакуируемыми гражданами, а также выданные им удостоверения на эвакуацию, регистрируются в журнале (форма прилагается).

19 września 1944, Kijów. Pismo W. Riasnego do W. Czernyszowa informujące o instrukcji w sprawie trybu przesiedleń

ŚCIŚLE TAJNE

**DO ZASTĘPCY LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW
WEWNĘTRZNYCH ZSRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 2-ej RANGI
tow. CZERNYSZOWA¹**

W załączeniu przesyłamy układ między rządem USRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i ludności polskiej z terytorium USRS.

Dla realizacji układu, RKL USRS i KC KP(b)U opracowały instrukcję, w której zawarte zostały następujące punkty:

1. Ewakuowani z terytorium Ukraińskiej SRS na terytorium Polski zobowiązani są do zdania rejonowemu przedstawicielowi Głównego Przedstawiciela Rządu USRS albo jego zastępcy, swoich dowodów osobistych i innych dokumentów stwierdzających tożsamość, z wyjątkiem wyciągów metrykalnych. Zamiast nich otrzymają oni od rejonowych pełnomocników Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego zaświadczenia na ewakuację.

2. Wszystkim obywatelom ewakuowanym z terytorium Polski na terytorium USRS zaświadczenia na ewakuację wydają rejonowi pełnomocnicy Głównego Pełnomocnika Rządu USRS.

3. Zaświadczenie na ewakuację jest dokumentem uprawniającym na przejazd do wyznaczonego miejsca zamieszkania i wydawane jest wszystkim obywatelom ewakuowanym na terytorium Ukraińskiej SRS, którzy osiągnęli wiek 14 lat. Dzieci w wieku do lat 14 wpisywane są do zaświadczenia na ewakuację wydawanego głowie rodziny.

4. Przepuszczanie ewakuowanych przez kontrolne punkty przejściowe odbywa się na podstawie zaświadczeń na ewakuację i list sporządzonych przez rejonowych pełnomocników Głównego Pełnomocnika Rządu USRS. Jeden egzemplarz listy osoba konwojująca ewakuowanych przekazuje w kontrolnym punkcie przejściowym, a drugi oddaje komitetom wykonawczym Rad Deputowanych Robotniczych w rejonach rozsiadlenia ewakuowanych.

5. Dowody osobiste oraz inne dokumenty stwierdzające tożsamość, zdane przez ewakuowanych obywateli, jak również wydane im zaświadczenia na ewakuację, należy rejestrować w dzienniku (wzór w załączeniu).

6. Эвакуируемые, получившие удостоверение на эвакуацию, обязаны выехать из пределов Украинской ССР не позже как в 15-ти дневный срок с момента получения удостоверения.

7. Сданные эвакуируемыми паспортные и другие документы, удостоверяющие личность, Главным представителем Правительства Украинской ССР при описи направляются в УССР.

Граждане, эвакуируемые с территории Польши на территорию Украины, по прибытии в места расселения, обязаны в паспортизированных местностях² в течение 3-х суток явиться в органы милиции, для получения паспортных документов и производства прописки, а в непаспортизированной местности – явиться в сельский (поселковый) Совет для сдачи удостоверения на эвакуацию и внесения в поселковые списки. Сельские (поселковые) Советы обязаны удостоверения на эвакуацию направлять в органы милиции.

9. Органы милиции в паспортизированной местности на основании удостоверений на эвакуацию, выдают эвакуированным гражданам паспортные документы, предусмотренные соответствующим положением и прописывают на постоянное жительство.

Для участия в работе по эвакуации – НКВД УССР выделил по одному работнику НКВД в качестве заместителей – Главного Уполномоченного Правительства УССР в гор. Люблине, Главного представителя Правительства УССР в гор. Луцке и соответствующих районных уполномоченных и представителей – всего 31 человек.

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР КОМИССАР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 3 РАНГА РЯСНОЙ

„^а-19-^а” сентября 1944 г.

^а-№ 2363/СН-^а

г. Киев

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 7 (1951), спр. 4, арк. 161–162.

Копія, машинопис.

Додатки не публікуються.

^а - ^а Вписано від руки.

¹ Чернишов Василь (1896–1952), у 1937–1952 – заступник народного комісара (з 1946 – міністра) внутрішніх справ СРСР. З 1943 комісар держбезпеки 2-го рангу, з 1945 генерал-полковник.

² Тобто в місцевостях, охоплених паспортизацією. Систему паспортизації введено на зайнятих територіях постановою РНК СРСР (30.12.1939) слідом за розпорядженням Верховної Ради СРСР від 29.11.1939 „Про надання громадянства СРСР жителям західних областей Української і Білоруської РСР”; на територіях, включених до УРСР, паспорти видавалися з

6. Ewakuowani, którzy otrzymali zaświadczenia na ewakuację, zobowiązani są do wyjechania poza granice Ukraińskiej SRS nie później niż w ciągu 15 dni od chwili otrzymania zaświadczenia.

7. Zdane przez ewakuowanych dowody osobiste oraz inne dokumenty stwierdzające tożsamość mają być przekazane przez Głównego Przedstawiciela Rządu Ukraińskiej SRS do NKWD USRS wraz ze spisem.

[8.] Obywatele ewakuowani z terytorium Polski na terytorium Ukrainy, po przybyciu do miejsc rozszedlenia są zobowiązani w miejscowościach objętych paszportyzacją² do stawienia się w ciągu 3 dni w organach milicji w celu otrzymania dowodów tożsamości i dokonania zameldowania, a w miejscowościach nie objętych paszportyzacją – do stawienia się w Radzie Wiejskiej (Radzie Osady) w celu oddania zaświadczenia na ewakuację i umieszczenia na liście [mieszkańców] osady. Rady Wiejskie (Rady Osady) zobowiązane są do przesyłania zaświadczeń na ewakuację organom milicji.

9. Organa milicji w miejscowościach objętych paszportyzacją, na podstawie zaświadczeń na ewakuację, wystawiają ewakuowanym obywatelom dowody tożsamości przewidziane odpowiednimi przepisami i meldują na pobyt stały.

Do uczestniczenia w pracy ewakuacyjnej – NKWD USRS wyznaczyło po jednym pracowniku NKWD w charakterze zastępców Głównego Pełnomocnika Rządu USRS w mieście Lublinie, Głównego Przedstawiciela Rządu USRS w mieście Łucku i odpowiednich rejonowych pełnomocników i przedstawicieli – łącznie 31 osób.

LUDOWY KOMISARZ SPRAW WEWNĘTRZNYCH USRS KOMISARZ BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI RIASNOJ

„^a-19^a” września 1944 r.

nr ^anr 2363/SN^a

m. Kijów

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 7 (1951), spr. 4, ark. 161–162.

Kopia, maszynopis.

Załączników nie publikuje się.

^a -^a Wpisano odręcznie.

¹ Czernyszow Wasilij (1896–1952), w l. 1937–1952 zca ludowego komisarza (od 1946 wice-minister) spraw wewnętrznych ZSRS. W 1943 komisarz bezp. państw. 2 rangi, 1945 gen. płk.

² Tj. w miejscowościach objętych systemem paszportowym. Został on wprowadzony na zaanektowanych obszarach uchwałą RKL ZSRS z 30.12.1939 w ślad za dekretem Rady Najwyższej ZSRS z 29.11.1939 „O nabyciu obywatelstwa ZSRS przez mieszkańców zachodnich obwodów Ukraińskiej i Białoruskiej SRS”; na terenach włączonych do USRS paszporty wydawano od lutego do maja 1940. Obowiązek posiadania tego dokumentu mieli stali mieszkańcy

лютого до травня 1940. Цей документ зобов'язані були мати постійні жителі міст, робітничих поселень, полоси 7,5 км від кордону та особи, які працювали на транспорті, в радгоспах і на новобудовах. Там, де впроваджувалась ця система, заборонялося перебувати особам, які не мали паспортів. Ці правила, за порушення яких загрожувала кримінальна відповідальність, стосувалися також поляків, що проти волі стали радянськими громадянами. Див. A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939–1941*, вид. II, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, с. 78–85.

miast, osiedli robotniczych, pasa 7,5 km od granicy oraz osoby zatrudnione w transporcie, sowchozach i na nowych budowach. Wszędzie, gdzie wprowadzano ten system, było zabronione przebywanie osobom bez paszportu. Przepisy te, za naruszenie których groziła odpowiedzialność karna, dotyczyły także Polaków, którzy wbrew własnej woli stali się obywatelami sowieckimi. Zob. A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939–1941*, wyd. II, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, s. 78–85.

**19 вересня 1944, Київ. Постанова № 1237/69 РНК УРСР і ЦК КП(б)У
стосовно реалізації договору між Урядом УРСР і ПКНВ про
евакуацію українського населення з території Польщі
і польського населення з території УРСР**

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Экз. №

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ №-1237/69
СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ УССР и ЦК КП(б)У
19 сентября 1944 г.
г. Киев**

О реализации соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального освобождения по эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР

В целях реализации состоявшегося соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения по эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР, – Совет Народных Комиссаров УССР и Центральный Комитет КП(б)У – ПОСТАНОВЛЯЮТ:

1. Утвердить Главным Уполномоченным Правительства Украинской ССР в Люблине тов. Подгорного Н.В.¹

Заместителем Главного Уполномоченного Правительства Украинской ССР т.т. Кальненко Т.С. и Ромашенко М.А.²

2. Утвердить Главным Представителем Правительства Украинской ССР в Луцке тов. Цоколь А.А.

Заместителями Главного Представителя Правительства Украинской ССР в Луцке т.т. Гребченко И.К.³ и Могила А.О.

3. Утвердить инструкцию по проведению эвакуации (приложение №-1).

4. Утвердить районных уполномоченных и их заместителей, районных представителей и их заместителей (приложение №-2).

5. Организовать при СНК УССР на период эвакуации Управление, а при облисполкомах западных областей УССР отделы по эвакуации и расселению украинского и польского населения.

Начальником Управления утвердить зам. наркома Госконтроля УССР тов. Иванова по совместительству. Управлению Делами СНК УССР выделить 8 комнат для размещения аппарата Управления.

**19 września 1944, Kijów. Uchwała nr 1237/69 RKL USRS i KC KP(b)U
w sprawie realizacji układu pomiędzy rządem USRS a PKWN
o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski
i obywateli polskich z terytorium USRS**

ŚCIŚLE TAJNE

Egz. nr

**UCHWAŁA Nr-1237/69
RADY KOMISARZY LUDOWYCH USRS i KC KP(b)U
19 września 1944 r.
m. Kijów**

W sprawie realizacji układu pomiędzy Rządem Ukraińskiej SRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego dotyczącego ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS

W celu realizacji układu zawartego pomiędzy Rządem Ukraińskiej SRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego w sprawie ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS – Rada Komisarzy Ludowych USRS i Komitet Centralny KP(b)U – **POSTANAWIAJĄ:**

1. Zatwierdzić na Głównego Pełnomocnika Rządu Ukraińskiej SRS w Lublinie tow. Podgornego N. W.¹

Na zastępcę Głównego Pełnomocnika Rządu Ukraińskiej SRS – t.t. Kalnienkę T. S. i Romaszczenkę M. A.²

2. Zatwierdzić na Głównego Przedstawiciela Rządu Ukraińskiej SRS w Łucku tow. Cokola A. A.

Na zastępców Głównego Przedstawiciela Rządu Ukraińskiej SRS w Łucku – t.t. Griebczenkę I. K.³ i Mogiłę A. O.

3. Zatwierdzić instrukcję w sprawie przeprowadzenia ewakuacji (załącznik nr 1).

4. Zatwierdzić rejonowych pełnomocników i ich zastępców, rejonowych przedstawicieli i ich zastępców (załącznik nr 2).

5. Zorganizować na czas ewakuacji Zarząd przy RKL USRS, a przy obwodowych komitetach wykonawczych w zachodnich obwodach USRS oddziały do spraw ewakuacji i roziedlenia ludności ukraińskiej i polskiej.

Na Naczelnika Zarządu powołać zast[ępcę] *Narkoma* Kontroli Państwowej USRS tow. Iwanowa poprzez połączenie obowiązków. Dla Biura Administracyjnego RKL USRS wydzielić 8 pokoi w celu rozlokowania aparatu Zarządu.

6. Zlecić t.t. Korotczence⁴, Kiriczence⁵, Starczence⁶ rozpatrzenie i zatwierdzenie:

6. Поручить т.т. Коротченко⁴, Кириченко⁵, Старченко⁶ рассмотреть и утвердить:

а) штаты Главного Уполномоченного, Главного Представителя, районных уполномоченных и районных представителей;

б) штаты Главного Управления по эвакуации при СНК УССР и отделов по эвакуации при облисполкомах.

7. Обязать Наркома Внутренних Дел УССР тов. Рясного обеспечить надлежащую охрану эвакуируемых и лиц, занимающихся эвакуацией.

8. Наркому Внутренних Дел УССР тов. Рясному совместно с Главным Уполномоченным и Главным Представителем определить маршруты следования эвакуируемых и организовать работу контрольно-пропускных пунктов.

9. Обязать Облисполкомы и обкомы КП(б)У западных областей обеспечить полный учет, прием и сохранность имущества и строений, оставляемых эвакуируемыми гражданами, для чего выделить в городах, районах и селах, из которых будет проводиться эвакуация, ответственных лиц, на которых возложить сохранение оставляемого имущества.

10. Наркомзему и Наркомхозу УССР к 10 октября с.г. представить СНК УССР и ЦК КП(б)У на утверждение план расселения прибывающего с территории Польши населения.

11. Уполномоченному Наркомата Заготовок СССР при СНК УССР тов. Калашникову обеспечить приемку сдаваемой сельскохозяйственной продукции гражданами, эвакуированными в Польшу, а также выдачу продукции гражданам, эвакуированным из Польши.

12. Тов. Старченко и тов. Бутенко⁷ разработать и представить к 10 октября с.г. Совнаркому УССР и ЦК КП(б)У мероприятия по землеобеспечению эвакуированных граждан из Польши.

13. Обязать облисполкомы и обкомы КП(б)У западных областей принять и разместить в городах эвакуированных из Польши рабочих, ремесленников, врачей, художников, ученых, служащих и других городских жителей, оказав им помощь в трудоустройстве.

14. Обязать обкомы, горкомы и райкомы КП(б)У выделить в расселяемые пункты коммунистов-агитаторов для проведения массово-политической работы среди прибывших граждан с территории Польши.

15. Обязать Главного Уполномоченного тов. Подгорного и Главного Представителя тов. Цоколь, совместно с наркомом Финансов УССР тов. Сахновским, разработать и представить к 1.X-1944 года на утверждение Совнаркома УССР смету расходов по содержанию аппаратов Главного и районных уполномоченных и Главного и районных представителей по эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР.

- a) etatów Głównego Pełnomocnika, Głównego Przedstawiciela, rejonowych pełnomocników i rejonowych przedstawicieli;
- b) etatów Zarządu Głównego do spraw ewakuacji przy RKL USRS i oddziałów do spraw ewakuacji przy obwodowych komitetach wykonawczych.
7. Zobowiązać *Narkoma* Spraw Wewnętrznych USRS tow. Riasnego do zapewnienia należytej ochrony ewakuowanym i osobom zajmującym się ewakuacją.
8. [Polecić] *Narkomowi* Spraw Wewnętrznych USRS tow. Riasnemu ustalenie wspólnie z Głównym Pełnomocnikiem i Głównym Przedstawicielem marszrut podróży dla [osób] ewakuowanych i zorganizowanie pracy kontrolnych punktów przejściowych.
9. Zobowiązać obwodowe komitety wykonawcze i obwodowe komitety KP(b)U zachodnich obwodów, by zapewniły pełną ewidencję przejmowania i zachowania w stanie nienaruszonym dobytku i budynków pozostawianych przez ewakuujących się obywateli. W tym celu wyznaczyć w miastach, rejonach i wsiach, z których zostanie przeprowadzona ewakuacja osoby odpowiedzialne, którym należy zlecić ochronę pozostawionego dobytku.
10. [Zlecić] Ludowemu Komisariatowi Gospodarki Rolnej i Ludowemu Komisariatowi ds. Gospodarki przedstawienie do 10 października br., do zatwierdzenia przez RKL USRS i KC KP(b)U planu rozlokowania ludności przyjeżdżającej z Polski.
11. [Polecić] Pełnomocnikowi *Narkomatu* Zaopatrzenia ZSRS przy RKL USRS tow. Kałasznikowowi zabezpieczenie przyjmowania produktów rolnych zdawanych przez obywateli ewakuowanych do Polski, a także wydawanie produktów obywatelom ewakuowanym z Polski.
12. [Polecić] tow. Starczenko i tow. Butience⁷ opracowanie i przedstawienie do 10 października br. *Sownarkomowi* USRS i KC KP(b)U przedsięwzięć mających zapewnić przydział ziemi obywatelom ewakuowanym z Polski.
13. Zobowiązać obwodowe komitety wykonawcze i obwodowe komitety KP(b)U zachodnich obwodów do przyjęcia i rozmieszczenia w miastach ewakuowanych z Polski robotników, rzemieślników, lekarzy, artystów, uczonych, urzędników i innych mieszkańców miast i okazania im pomocy w podjęciu pracy.
14. Zobowiązać komitety obwodowe, komitety miejskie i komitety rejonowe KP(b)U do przydzielenia do punktów rozsiadania komunistów-agitatorów, w celu przeprowadzenia masowej pracy politycznej wśród obywateli przybyłych z terenu Polski.
15. Zobowiązać Głównego Pełnomocnika tow. Podgornego i Głównego Przedstawiciela tow. Cokola wspólnie z *Narkomem* Finansów USRS tow. Sachnowskim, do opracowania i przedstawienia do 1.X-1944 roku do zatwierdzenia przez *Sownarkom* USRS preliminarza wydatków na utrzymanie biur Głównego i rejonowych pełnomocników oraz Głównego i rejonowych przedstawicieli do spraw ewakuacji ludności ukraińskiej z terenu Polski i obywateli polskich z terenu USRS.

До утверждения сметы обязать народного комиссара финансов УССР тов. Сахновского, за счет республиканского бюджета, финансировать авансом Главного Уполномоченного Правительства УССР и Главного Представителя на неотложные нужды по их заявкам.

16. Выделить 10 исправных легковых и 4 грузовых автомашины с водителями для Главного Уполномоченного и районных уполномоченных, а также для Главного Представителя и районных представителей.

Поручить тов. Коротченко мобилизовать указанное количество машин в наркоматах и центральных организациях УССР.

Укрнефтеснабу (тов. Завадский) обеспечить машины необходимым количеством горючего из фондов УССР.

17. Обязать Управление Гражданского Воздушного флота (тов. Гребнев) выделить в распоряжение Главного Уполномоченного в гор. Люблине один самолет У-2 и для Главного Представителя в Луцке один самолет У-2.

18. Обязать начальника Украинского штаба партизанского движения тов. Строкач⁸ выделить для Главного Представителя и Главного Уполномоченного по одной рации с радистами-шифровальщиками.

19. Обязать Уполнаркомсвязи СССР при СНК УССР тов. Садовниченко обеспечить необходимую телефонную связь районных представителей с Главным Представителем.

20. Выделить в распоряжение Главного Уполномоченного 5 машинисток с машинками и Главному Представителю 3 машинистки с машинками (приложение № 3).

21. Обязать секретарей обкомов, секретарей райкомов КП(б)У, председателей облисполкомов и райисполкомов обеспечить служебными и жилыми помещениями Главного Представителя, районных представителей и их аппараты, а также Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения и районных уполномоченных и их аппараты в местах размещения.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВЕТА
НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ УССР
Н. ХРУЩЕВ

СЕКРЕТАРЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КП(б)У
Д. КОРОТЧЕНКО

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 3 (1948), спр. 5, арк. 23-27.

Копія, машинопис.

Під текстом круга гербова печатка УРСР з написом українською і російською мовами: „Україн. Совет. Соціал. Республіка; Україн. Радян. Соціал. Республ.“ та „Управління справами Ради Народних Комісарів“.

Додатки не публікуються.

Do zatwierdzenia preliminarza zobowiązać Ludowego Komisarza Finansów USRS tow. Sachnowskiego; z budżetu republiki sfinansować zaliczki na pilne potrzeby Głównego Pełnomocnika Rządu USRS i Głównego Przedstawiciela, według ich zapotrzebowań.

16. Wydzielić 10 sprawnych samochodów osobowych i 4 ciężarowe z kierowcami dla Głównego Pełnomocnika i pełnomocników rejonowych, a także dla Głównego Przedstawiciela i przedstawicieli rejonowych.

Polecić tow. Korotczence zmobilizowanie powyższej ilości samochodów w *narkomatach* i organizacjach centralnych USRS.

[Zobowiązać] Ukrainką Centralę Zaopatrzenia Naftowego (tow. Zawadskij) do zapewnienia samochodom niezbędnej ilości paliwa z zasobów USRS.

17. Zobowiązać Zarząd Lotnictwa Cywilnego (tow. Griebniew) do wydzielania do dyspozycji Głównego Pełnomocnika w mieś[cie] Lublinie jednego samolotu U-2 oraz dla Głównego Przedstawiciela w Łucku jednego samolotu U-2.

18. Zobowiązać naczelnika Ukrainkiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego tow. Strokacza⁸ do przydzielenia Głównemu Przedstawicielowi i Głównemu Pełnomocnikowi po jednej przenośnej radiostacji z radiooperatorami-szyfrantami.

19. Zobowiązać Pełnomocnika Ludowego Komisariatu Łączności ZSRS przy RKL USRS tow. Sadowniczego do zapewnienia niezbędnej łączności telefonicznej rejonowych przedstawicieli z Głównym Przedstawicielem.

20. Wydzielić do dyspozycji Głównego Pełnomocnika 5 maszynistek z maszynami do pisania i [dla] Głównego Przedstawiciela 3 maszynistki z maszynami (załącznik nr 3).

21. Zobowiązać sekretarzy komitetów obwodowych, sekretarzy komitetów rejonowych KP(b)U, przewodniczących obwodowych komitetów wykonawczych i rejonowych komitetów wykonawczych do zapewnienia pomieszczeń służbowych i mieszkalnych Głównemu Przedstawicielowi, przedstawicielom rejonowym i ich urzędem, a także Głównemu Pełnomocnikowi Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i pełnomocnikom rejonowym i ich urzędem w miejscach dyslokacji.

PRZEWODNICZĄCY RADY
KOMISARZY LUDOWYCH USRS
N. CHRUSZCZOW

SEKRETARZ KOMITETU
CENTRALNEGO KP(b)U
D. KOROTCZENKO

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 3 (1948), spr. 5, ark. 23–27.

Kopia, maszynopis.

Pod tekstem okrągła pieczęć z godłem państwowym USRS w środku i napisem w otoku w języku ukraińskim oraz rosyjskim: Ukrain[iska] Socjal[istyczna] Republika Sow[iecka]. Biuro Administracyjne Rady Komisarzy Ludowych.

Załączników nie publikuje się.

¹ Підгорний Микола (1903–1983), у 1944–1946 – Головний уповноважений Уряду УРСР у справах переселення українського населення з території Польщі до СРСР, у 1946–1950 – постійний представник Ради Міністрів УРСР при Уряді СРСР.

² Ромашенко Михайло, з 1944 – заступник Головного уповноваженого, з 1946 – Головний уповноважений Уряду УРСР у справах переселення українського населення з території Польщі до СРСР.

³ Гребченко Іван – полковник держбезпеки.

⁴ Коротченко Дем'ян (1894–1969), у 1938–1939 – Голова Ради Народних Комісарів УРСР, у 1939–1947 – секретар ЦК КП(б)У, у 1947–1954 – Голова Ради Міністрів УРСР.

⁵ Кириченко Олексій (1908–1975), у 1944–1945 – секретар ЦК КП(б)У по кадрах, потім у 1945–1949 – перший секретар Одеського обласного комітету КП(б)У.

⁶ Старченко Василь, заступник Голови Ради Міністрів УРСР з 1946.

⁷ Бутенко Г., у 1946 – міністр землеробства УРСР, з 1947 – міністр сільського господарства УРСР.

⁸ Строкач Тимофій (1903–1963), у 1941–1946 – заступник народного комісара внутрішніх справ УРСР, у 1942–1945 – начальник Українського штабу партизанського руху, у 1946–1956 – міністр внутрішніх справ УРСР; 1944 генерал-лейтенант.

¹ Podgornyj Nikołaj (1903–1983), w l. 1944–1946 główny pełnomocnik rządu USRS ds. przesiedlenia ludności ukraińskiej z terytorium Polski do ZSRS, w l. 1946–1950 stały przedstawiciel Rady Ministrów USRS przy rządzie ZSRS.

² Romaszczenko Michaił, od 1944 zca głównego pełnomocnika, od 1946 główny pełnomocnik rządu USRS ds. przesiedlenia ludności ukraińskiej z terytorium Polski do ZSRS.

³ Plk bezp. państw. Iwan Griebczenko.

⁴ Korotczenko Diemjan (1894–1969), w l. 1938–1939 przewodniczący RKL USRS, 1939–1947 sekretarz KC KP(b)U, w l. 1947–1954 przewodniczący Rady Ministrów USRS.

⁵ Kiriczenko Aleksiej (1908–1975), w l. 1944–1945 sekretarz KC KP(b)U ds. kadr, w l. 1945–1949 pierwszy sekretarz Komitetu Obwodowego KP(b)U w Odessie.

⁶ Starczenko Wasilij – wicepremier Rady Ministrów USRS od 1946.

⁷ Butienko G. – w 1946 minister rolnictwa USRS, od 1947 minister gospodarki rolnej USRS.

⁸ Strokacz Timofiej (1903–1963), w l. 1941–1946 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS, 1942–1945 naczelnik Ukraińskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego, w l. 1946–1956 minister spraw wewnętrznych USRS; 1944 gen. lejtn.

20 вересня 1944, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про висловлювання поляків і українців у зв'язку з переселенням

По „ВЧ” из Дрогобыча
20.9.44 года

КИЕВ НКГБ УССР тов. САВЧЕНКО

В связи с подписанием соглашения между польским комитетом национального освобождения и правительством УССР об эвакуации польских граждан с территории Украины и украинцев с территории Польши, зацитированы следующие реагирования:

„Наступило время, когда у поляков закончилось мучение под немецко-фашистским ярмом. Немцы нас ненавидели и издевались. Благодаря Советскому Союзу и Красной Армии мы получили право жить на родине в Польше. ^аЯ со своей семьей думаю выехать в Польшу^а”.

(СОКОЛОВСКИЙ, поляк, врач горбольницы г. Самбора)

„Скорее бы разработали вопрос о выезде, чтобы ^адолго не ожидать^а, а скорее выехать в Польшу”.

(ЭМЕРЛИК Казимир, поляк, охранник завода № 2 г. Дрогобыч)

„Все равно, что здесь советы, что ^ав Польше будут советы, поэтому нет никакого интереса выезжать^а”.

(ОЛЕННИК Владислав, электромонтер завода № 2 г. Дрогобыч)

„Если только сюда переселятся украинцы и не останется здесь поляков, то я тоже отсюда переселюсь в Польшу, т.к. мне среди украинцев делать будет нечего, а может быть и такое положение, что это раньше будет пересмотрено и граница Польши будет установлена под Станиславом¹, потому что Англия и Америка сами решают эти вопросы. Граница установлена в данное ^бвремя^б неправильно², так как ^атерритория Дрогобычской области издавна является Польшей^а”.

(ПОЗЕХА Арнольд, поляк, кузнец рембазы г. Дрогобыч)

„Я выеду в Польшу потому, что польское правительство будет во всем помогать полякам, которые будут выезжать с Украины”.

(МАЕВСКИЙ Казимир, поляк, рабочий завода № 1 г. Дрогобыч)

20 września 1944, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków i Ukraińców na temat przesiedleń

„WCz” z Drohobycza
20.9.44 roku

KIJÓW NKGB USRS tow. SAWCZENKO

W związku z podpisaniem układu pomiędzy polskim komitetem wyzwolenia narodowego a rządem USRS o ewakuacji obywateli polskich z terenu Ukrainy i Ukraińców z terenu Polski, przytacza się [przykłady] następujących reakcji:

„Nadszedł czas, że zakończyła się męka Polaków pod jarzmem niemiecko-faszystowskim. Niemcy nienawidzili nas i znęcali się. Dzięki Związkowi Sowieckiemu i Armii Czerwonej otrzymaliśmy prawo do życia w ojczyźnie, w Polsce. ^a„Zamierzam ze swoją rodziną wyjechać do Polski^a”.

(SOKOŁOWSKI, Polak, lekarz szpitala miejskiego, m. Sambor)

„Mogliby szybciej załatwić sprawę wyjazdu, ^a„żeby długo nie czekać^a i szybciej wyjechać do Polski”.

(EMERLIK Kazimierz, Polak, wartownik w Zakładzie nr 2, m. Drohobycz)

„Wszystko jedno, tu sowieci, ^aw Polsce będą sowieci i dlatego nie ma żadnego interesu wyjeżdżać^a”.

(OLENNIK Władysław, elektromonter w Zakładzie nr 2, m. Drohobycz)

„Jeśli tylko przesiedlą się tutaj Ukraińcy i nie pozostaną tu Polacy, ja też przesiedlę się stąd do Polski, bo wśród Ukraińców nie będę miał co robić, ale może być i tak, że zostanie to wcześniej ponownie rozpatrzone i granica Polski będzie ustanowiona pod Stanisławem¹ ponieważ Anglia i Ameryka same rozstrzygają owe kwestie. W ^bchwili^b obecnej granica została ustalona nieprawidłowo² dlatego, że ^aobszar obwodu drohobyckiego z dawien dawna jest Polską^a”.

(POZIECHA Arnold, Polak, kowal w bazie remontowej, m. Drohobycz)

„Wyjadę do Polski dlatego, że rząd polski będzie we wszystkim pomagać Polakom, którzy będą wyjeżdżali z Ukrainy”.

(MAJEWSKI Kazimierz, Polak, robotnik w Zakładzie nr 1, m. Drohobycz)

„Я имею желание выехать в Польшу потому, что я поляк, учился польском языке и мне легче будет там устроиться работать”.

(БОБЕР Франк, поляк, служащий ОблЗО г. Дрогобыч)

„Я в Польшу не поеду, т.к. в Дрогобыче я привык жить, мой брат служит в Красной Армии, да и зачем ехать, когда в Польше, так как и здесь ^абудет советская власть^а”.

(ЯЧИК, поляк, служащий Леспромхоза, г. Дрогобыч)

„Зачем я поеду в Польшу, здесь потеряю свое хозяйство, а там кто знает получишь работу от польского правительства или нет. Мне здесь неплохо будет жить, тем более, что скоро окончится война”.

(БАЛЕЦКИЙ Станислав, поляк, домовладелец г. Дрогобыч)

„^а Англия продиктовала^а Советскому Союзу создать национальную Польшу. Советский Союз был вынужден это сделать. Несомненно, что Англия совместно с Америкой продиктуют Советскому Союзу создать ^асамостоятельное украинское государство^а”.

(КУПЧИК Михаил, ^аучастник ОУН^а, украинец)

„Америка и Англия сотворили польское государство, они тоже самое в ближайшее время сотворят ^асамостоятельную Украину^а. В Красную Армию идти не нужно, т.к. облав больше не будет и самостоятельная Украина будет объявлена в ближайшие дни”.

(ЗАЯЦ Василий Федорович, украинец, ^аучастник ОУН^а)

МОРОЗ

передал: Собко

приняла: (—) Бугаевская

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 4–5.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі вписаний від руки вхідний номер: „158” і дата: „21.9.1944”, нижче резолюції: „2-е Упр.”, „т. Волкову”; „т. Мазину” з датою: „21.1X” і нерозбірливим підписом; зліва на полях приписки: „т. Волкову, Включить в с/сообщение”, дата: „22/1X” і нерозбірливий підпис; „Используй для спецобщ.”, дата: „27.1X” і нерозбірливий підпис.

^а - ^а Підкреслено від руки.

^б - ^б Вписано від руки.

¹ До вересня 1939 Станіславів, центр Станіславівського воєводства. Потім Станіслав, зараз Івано-Франківськ, обласний центр.

² Йдеться про кордон, встановлений (з деякими відхиленнями) по лінії Керзона, який ПКНВ прийняв у липні 1944. Уряд РП у Лондоні не погодився зі зміною довоєнних кордонів.

„Chcę wyjechać do Polski ponieważ jestem Polakiem, uczyłem się języka polskiego i będzie mi łatwiej znaleźć tam pracę”.

(BOBER Frank, Polak, urzędnik w Obwodowym Wydziale Rolnym, m. Drohobycz)

„Nie pojedę do Polski, bo przywykłem żyć w Drohobyczu, mój brat służy w Armii Czerwonej, no i po co mam jechać jeśli w Polsce, tak samo jak i tutaj, ^a„będzie władza sowiecka”^a”.

(JACZYK, Polak, urzędnik w Przedsiębiorstwie Przemysłu Drzewnego, m. Drohobycz)

„Po co mam jechać do Polski, tutaj stracę swoje gospodarstwo, a tam kto wie, czy dostanie się pracę od rządu polskiego, czy nie. Będzie mi się tutaj nieźle żyło, tym bardziej że niedługo skończy się wojna”.

(BALECKI Stanisław, Polak, właściciel domu, m. Drohobycz)

„^a„Anglia nakazała”^a Związkowi Sowieckiemu utworzenie narodowej Polski. Związek Sowiecki był zmuszony to zrobić. Nie ulega wątpliwości, że Anglia wspólnie z Ameryką podyktują Związkowi Sowieckiemu utworzenie ^a„niezależnego państwa ukraińskiego”^a”.

(KUPCZYK Mychajło, członek OUN, Ukrainiec)

„Ameryka i Anglia utworzyły państwo polskie, tak samo utworzą one wkrótce ^a„niezależną Ukrainę”^a. Do Armii Czerwonej wstępować nie należy, ponieważ nie będzie więcej obław, a niezależna Ukraina zostanie ogłoszona w najbliższych dniach”.

(ZAJAC Wasyl Fedorowycz, Ukrainiec, ^a„członek OUN”^a)

MOROZ

nadał: Sobko

przyjęła: (—) Bugajewskaja

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 4–5.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu odręcznie wpisany nr wch.: 158, data: 21.9.1944; niżej dekrety: 2-gi Zarz[ąd]; t. Wołkow; t. Mazin, data: 21.IX i nieczytelny podpis; na lewym marginesie adnotacje: t. Wołkow, Włączyć do meldunku s[pecjalnego], data: 22.IX i nieczytelny podpis; Wykorzyst[ano] w meldunku specjalnym, data: 27.IX i nieczytelny podpis.

^a ^a Podkreślono odręcznie.

^b ^b Wpisano odręcznie.

¹ Do września 1939 Stanisławów, stolica woj. stanisławowskiego. Następnie Stanisław, obecnie Iwanofrankowsk, stolica obwodu iwanofrankowskiego.

² Mowa o granicy biegnącej (z pewnymi odchyleniami) wzdłuż linii Curzona, na którą PKWN przysłał w lipcu 1944. Rząd RP w Londynie nie wyraził nigdy zgody na zmianę granic przedwojennych.

24 вересня 1944, Дрогобич. Записка по ВЧ М. Мороза С. Савченку про висловлювання поляків і українця у зв'язку з переселенням

по „ВЧ” из Дрогобыча
24.9.44 года

КИЕВ НКГБ УССР тов. САВЧЕНКО

В связи с подписанием соглашения между польским комитетом национального освобождения и правительством УССР об эвакуации польских граждан с территории СССР и украинского населения с территории Польши, дополнительно зафиксированы следующие высказывания:

„^аМне нечего ехать в Польшу, мне и при советской власти неплохо.” В Польше у меня никого нет из знакомых, кроме того я не знаю какие там будут порядки”.

(РУЧИК Матвей, поляк, работник электростанции г. Дрогобыч)

„В Польшу я не поеду. ^аМне хорошо и здесь^а, у меня здесь дом, хозяйство, а туда приеду и можно с голоду умереть. Мне хорошо и при советской власти”.

(СЕНА Стефан, поляк, работник сользавода г. Дрогобыч)

„Соглашение о переселении ^ахорошее, правильное^а, поляки довольны этим и многие добровольно поедут в Польшу. Будем там жить в своем польском государстве”.

(БУЧЕВСКИЙ Ян, поляк, работник – кузнец завода № 2, г. Дрогобыч)

„Я читал соглашение, оно ^адействительно правильное^а. За эти годы народ разбрелся, а теперь собираются и будут жить вместе, поляки с поляками, украинцы с украинцами. Так будет лучше”.

(КУЦАК Даниил, украинец, рабочий завода № 1 г. Дрогобыч)

„Теперь все поляки поедут в Польшу. Там жить будет лучше, чем здесь. Я думаю, что мало кто из поляков останется здесь на Украине. Все, конечно, захотят поехать к своим”.

(МОНГОЛЬД Альфред, поляк, рабочий ^аМПВО^а г. Дрогобыч).

„^аСоветы также как раньше Россия умеют вести политику.^а Украинцам и полякам бросают кость, а сами получают мясо”.

(КИНДИККЕВИЧ Сигизмунд, поляк, архитектор горкомхоза г. Дрогобыч)

24 września 1944, Drohobycz. Depesza WCz. N. Moroza do S. Sawczenki zawierająca wypowiedzi Polaków i Ukraińca na temat przesiedleń

„WCz” z Drohobycza
24.9.44 roku

KIJÓW NKGB USRS tow. SAWCZENKO

W związku z podpisaniem układu pomiędzy polskim komitetem wyzwolenia narodowego a rządem USRS o ewakuacji obywateli polskich z terenu ZSRS i ludności ukraińskiej z terenu Polski, odnotowano jeszcze następujące wypowiedzi:

„^aNie mam po co jechać do Polski, jest mi dobrze i przy władzy sowieckiej.”^a W Polsce nie mam żadnych znajomych, nie wiem też jakie będą tam porządki”.

(RUCZYK Maciej, Polak, robotnik w elektrowni, m. Drohobycz)

„Do Polski nie pojedę. ^aDobrze mi i tutaj, ^a mam tu dom, gospodarstwo, a tam pojedę i może przyjdzie umrzeć z głodu. Dobrze mi i przy władzy sowieckiej”.

(SIENA Stefan, Polak, robotnik w warzelni soli, m. Drohobycz)

„Porozumienie o przesiedleniu jest ^adobrze, słuszne, ^a Polacy są z niego zadowoleni i wielu dobrowolnie pojedzie do Polski. Będziemy tam mieszkać w swoim państwie polskim”.

(BUCZEWSKI Jan, Polak, robotnik – kowal w Zakładzie nr 2, m. Drohobycz)

„Czytałem porozumienie, ^ajest ono rzeczywiście słuszne.”^a Przez te lata naród rozproszył się, a teraz gromadzą się i będą mieszkać razem Polacy z Polakami, Ukraińcy z Ukraińcami. Tak będzie lepiej”.

(KUCAK Danyło, Ukraińiec, robotnik w Zakładzie nr 1, m. Drohobycz)

„Teraz wszyscy Polacy pojedą do Polski. Tam będzie się żyło lepiej niż tutaj. Myślę, że mało kto z Polaków zostanie tu na Ukrainie. Wszyscy, oczywiście, zechcą pojechać do swoich”.

(MONGOLD Alfred, Polak, pracownik ^aMPWO^a, m. Drohobycz)

„^aSowieci, tak jak wcześniej Rosja, potrafią prowadzić politykę.”^a Ukraińcom i Polakom rzucają kość, a sami dostają mięso”.

(KINDIKKIEWICZ Zygmunt, Polak, architekt w Przedsiębiorstwie Miejskiej Gospodarki Komunalnej, m. Drohobycz)

„Я в Польшу не поеду, это не принудительное переселение, а добровольное. Мне и здесь хорошо жить. Что меня там ожидает я не знаю. Здесь я имею квартиру, работаю, а туда приеду без работы будешь находится, здесь я привык и кругом свои люди”.

(ЧАЙКЕВИЧ Казимир, поляк, служащий сользавода г. Дрогобыч)

„Что в газете по поводу переселения написано это неправда. ^аВ действительности этого не будет^а”.

(ФАНИШИН Тауфиль, поляк, служащий завода № 1 г. Дрогобыч)

„Пусть русские не торопятся выселять поляков из Западной Украины, ^аони еще сами не знают, что их ожидает впереди^а”.

(БАТОЖ Манько, поляк, дежурный ст. Дрогобыч)

„Никуда я отсюда не уеду лишь потому, что мне уже 66 лет, имею свое хозяйство. А чего я отсюда поеду туда, к чему я приеду. Еще неизвестно и не видно где будет жить лучше. Я здесь при советах доживу до смерти”.

(ХРУЩ Станислав, поляк, служащий облздравотдела г. Дрогобыч)

„Я никуда отсюда не поеду. Я здесь буду жить, здесь я родился, здесь моя родина. Для меня на территории Украины жизнь будет неплохая”.

(МАР Владислав, поляк, работник пожарной команды г. Дрогобыч)

„^аВойна еще не окончена^а, где будет победа неизвестно. На территорию Польши ехать не думаю, польское правительство в Лондоне находится на которое мы надеемся. ^аОни добьются того, что территория Польши будет от моря и до моря^а”.

(РОТАЙ Мелизна, полька, медсестра больницы г. Дрогобыч)

„Это все очень хорошо, что они договариваются, но вопрос состоит в том, что не каждый поляк поедет, потому что имеет здесь свое хозяйство, кроме того, неизвестно, как там будет жить и не известно, что там получить. Я не поеду, мне и здесь неплохо. ^аЗдесь большой костел^а, народу очень много”.

(БАНАСЬ Станислав, поляк, ^аксенз^а, г. Дрогобыч)

„Вот мне лично так совершенно не хочется ехать в Польшу, я уже здесь привык”.

(ПИХОВИЧ Казимир, поляк, служащий ст. Дрогобыч)

„Я отсюда уеду в Польшу. Вот сейчас продаю вещи и поеду отсюда, нечего мне здесь жить”.

(КУШНИР Евстафий, поляк, лесничий г. Дрогобыч)

„Nie pojedę do Polski, to nie jest przesiedlenie przymusowe, lecz dobrowolne. Mnie i tutaj żyje się dobrze. Czy na mnie tam czekają, nie wiem. Tutaj mam mieszkanie, pracuję, a tam przyjadę i będę bez pracy, tutaj przywykłem i dookoła moi ludzie”.

(CZAJKIEWICZ Kazimierz, Polak, urzędnik w warzelni soli, m. Drohobycz)

„To, co napisano w gazecie w sprawie przesiedlenia, to nieprawda. ^aW rzeczywistości tak nie będzie^a”.

(FANISZYN Teofil, Polak, urzędnik w Zakładzie nr 1, m. Drohobycz)

„Niech Rosjanie nie spieszą się z wysiedlaniem Polaków z Zachodniej Ukrainy, ^aoni sami jeszcze nie wiedzą, co ich czeka w przyszłości^a”.

(BATOŻ Mańko, Polak, dyżurny st[acji] Drohobycz)

„Nigdzie stąd nie wyjadę tylko dlatego, że mam już 66 lat, mam swoje gospodarstwo. A po co mam tam wyjeżdżać stąd, do czego przyjadę. Jeszcze nie wiadomo, gdzie będzie się lepiej żyło. Tu przy sowietach dożyję do śmierci”.

(CHRUSZCZ Stanisław, Polak, urzędnik w Obwodowym Ośrodku Ochrony Zdrowia, m. Drohobycz)

„Nigdzie stąd nie pojedę. Tu będę mieszkać, tutaj się urodziłem, tutaj jest moja ojczyzna. Życie na terenie Ukrainy nie będzie dla mnie złe”.

(MAR Władysław, Polak, pracownik straży pożarnej, m. Drohobycz)

„^aWojna jeszcze się nie skończyła,^a komu przypadnie zwycięstwo, nie wiadomo. Na terytorium Polski wyjeżdżać nie zamierzam, rząd polski, na który liczymy, przebywa w Londynie. ^aOni dopną tego, że terytorium Polski będzie od morza do morza^a”.

(ROTAJ Mielizna [?], Polka, pielęgniarka w szpitalu, m. Drohobycz)

„Bardzo dobrze, że porozumieli się, ale problem polega na tym, że nie każdy Polak pojedzie dlatego, że ma tutaj swoje gospodarstwo. Prócz tego nie wiadomo, jak będzie się tam żyło i nie wiadomo, co się tam dostanie. Ja nie pojedę, mnie i tu nie jest źle. ^aMamy tutaj duży kościół^a, ludzi też jest wielu”.

(BANAS Stanisław, Polak, ^aksiądz^a, m. Drohobycz)

„Mnie osobiście nie chce się tak bardzo jechać do Polski, przyzwyczailem się już tutaj”.

(PICHOWICZ Kazimierz, Polak, urzędnik na st[acji] Drohobycz)

„Wyjadę stąd do Polski. Teraz akurat sprzedaję rzeczy i wyjadę stąd, nie mam po co tutaj mieszkać”.

(KUSZNIR Eustachy, Polak, leśniczy, m. Drohobycz)

„Муж мой служит в польской армии, бьется за освобождение Польши от немецких захватчиков, я не поеду в Польшу и буду жить среди своих поляков”.

(ЯКУБОВИЧ Тауфиля, полька, домохозяйка г. Дрогобыч)

„Не нужно сразу ехать на запад, нужно сначала только узнать, что будет с людьми, которые ^а выедут, только тогда можно решаться ^а ехать или нет”.

(ПАШУЛЬКА Адам, поляк, служащий завода № 1 г. Дрогобыч).

МОРОЗ

передал: Коврыгин
приняла: Бугаевская

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 6–8.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі вписаний від руки вхідний номер: „182” і дата: „25.9.44 з.”; нижче частково на тексті приписка від руки: „т. Волкову. К материалам”, дата: „25.IX” і нерозбірливий підпис; зліва на полях приписка: „Использов. для спецобщения”, дата: „27.IX” і нерозбірливий підпис.

^а ^а Підкреслено від руки.

„Mój mąż służy w polskim wojsku, walczy o wyzwolenie Polski spod niemieckich najeźdźców, ja zaś pojedę do Polski i będę mieszkać wśród swoich Polaków”.

(JAKUBOWICZ Teofila, Polka, gospodyni domowa, m. Drohobycz)

„Nie należy od razu wyjeżdżać na zachód, trzeba naprzód dowiedzieć się, co będzie z ludźmi którzy wyjadą, “dopiero wtedy będzie można postanowić”^a, jechać czy nie”.

(PASZULKA Adam, Polak, urzędnik w Zakładzie nr 1, m. Drohobycz).

MOROZ

nadał: Kowrygin

przyjęła: Bugajewskaja

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 6–8.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu wpisany odręcznie nr wch: 182 i data: 25.9.44 r.; niżej zachodząca na tekst odręczna adnotacja: t. Wołkow. Do materiałów, data: 25.IX i nieczytelny podpis; na lewym marginesie odręczna adnotacja: Wykorzyst[ano] w meldunku specjalnym, data: 27.IX i nieczytelny podpis.

^a - ^a Podkreślono odręcznie.

3 жовтня 1944, [б.м.в.]. Циркуляр С. Котек-Агрошевського органам місцевої адміністративної влади про надання допомоги польським і українським працівникам, відрядженим для проведення кампанії з переселення

**ПОЛЬСЬКИЙ КОМІТЕТ
НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ**

Копія

№ А.П. 360/44
3 жовтня 1944 р.

ЦИРКУЛЯР

До
Голови
Повітової Ради Народової
в _____

У зв'язку з виконанням Угоди про евакуацію між Польським Комітетом Національного Визволення і Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки повідомляю, що до вищеназваних пунктів у перших днях жовтня 1944 р. з'їдуться повітові представники Польського Комітету Національного Визволення і уповноважені Української РСР разом із своїми заступниками з метою започаткувати роботу, пов'язану з евакуацією українського населення.

З огляду на це ^апрошу громадян^а голів, старост, війтів і солтисів ^анадати всіляку допомогу у виконанні завдань, пов'язаних з реалізацією вищезгаданої Угоди^а, і, передусім, прошу забезпечити представникам, уповноваженим, їхнім заступникам і всьому їхньому персоналові безпеку, а також виділити приміщення під канцелярії для польських представників та для українських уповноважених відповідні приміщення для приватного мешкання вищеназваних осіб та їхніх заступників і працівників канцелярії. Забезпечити харчування вищеназваним уповноваженим, представникам, заступникам та їхньому персоналові, тобто організувати їдальні, які б гарантували вищеназваним особам сніданки, обіди й вечери.

Слід також надати вищеназваним особам всіляку канцелярську допомогу, тобто можливість користуватися безперешкодно друкарськими машинками, необхідним канцелярським обладнанням і речами домашнього вжитку, а також засобами пересування, оскільки вони поки що не мають своїх власних засобів пересування.

Насамперед, слід пам'ятати, що представники і уповноважені разом з усім персоналом виконують важливу роботу, що вони представляють одні

3 października 1944, [b.m.w.]. Okólnik S. Kotka-Agroszewskiego do terenowych władz administracyjnych w sprawie udzielenia pomocy pracownikom polskim i ukraińskim oddelegowanym z zadaniem przeprowadzenia akcji przesiedleńczej

POLSKI KOMITET
WYZWOLENIA NARODOWEGO

Nr. A.P. 360/44
3 października 1944 r.

Odpis

OKÓLNIK

Do
Przewodniczącego
Powiatowej Rady Narodowej
w _____

W związku z wykonaniem Układu pomiędzy Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a Rządem Ukraińskim Socjalistycznej Republiki Rad w sprawie ewakuacji, podaje się do wiadomości, że do wyżej wymienionych punktów zjadą w pierwszych dniach października 1944 r. Przedstawiciele powiatowi Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i Pełnomocnicy Ukraińskiej S.R.R. wraz ze swymi zastępcami celem rozpoczęcia prac związanych z ewakuacją ludności ukraińskiej.

Wobec powyższego ^auprasza się obywateli^a przewodniczących, Starostów, Wójtów i Sołtysów ^ao okazanie wszelkiej pomocy przy wykonywaniu zadań związanych z realizacją wyżej wymienionego^a Układu a przedewszystkiem o zapewnienie przedstawicielom, pełnomocnikom, ich zastępcom i całemu ich personelowi bezpieczeństwa oraz dostarczenie kwater na biura dla polskich przedstawicieli oraz dla ukraińskich pełnomocników, odpowiednich lokali na mieszkania prywatne dla wyżej wymienionych i ich zastępców oraz personelu biurowego. O zapewnienie wyżywienia dla wyżej wymienionych pełnomocników, przedstawicieli, zastępców i ich personelu t.j. o zorganizowanie stołówek gwarantujących wyżej wymienionym śniadania, obiady i kolacje.

Zapewnić należy również wyżej wymienionym wszelką pomoc biurową, jako to możliwość korzystania bez przeszkód z maszyn do pisania, niezbędnych sprzętów biurowych i mieszkalnych i środków lokomocji, o ile wyżej wymienieni nie będą jeszcze narazie posiadać swoich środków lokomocji.

Pamiętać nadewszystko należy, że przedstawiciele i pełnomocnicy wraz z całym personelem wykonywują prace o znaczeniu doniosłym, że reprezentują jedni

– польську владу, а інші – владу сусідньої дружньої країни і тому повинні користуватися всілякими пільгами і допомогою.

Керівник
Відомства громадської адміністрації
Станіслав Котек Агрошевський¹
(—) за керівника Магістр Адам Островський

A MBSiA RP, ф. PKWN RAP 6, арк. 1.

Копія, машинопис.

Документ був опублікований (на підставі іншого примірника) у книзі: E. Misilo, Repatriacja czy deportacja..., с. 63–64.

¹ Підкреслено від руки.

¹ Котек-Агрошевський Станіслав (1905–1985), з липня до листопада 1944 – керівник РАП ПКНВ, у 1944–1952 – депутат КРН і Законодавчого Сейму; член СЛ, під час війни у підпіллі СЛ „Рох” і БХ, з лютого до вересня 1944 – заступник голови ЗГ „Воля Люду”, у 1945–1949 – член РН і голова ГКР СЛ. Усунутий від політичної діяльності, повернувся до неї після 1956; у 1961–1962 – голова Столичного комітету ЗСЛ.

władzę polską, a drudzy władze sąsiedniego zaprzyjaźnionego państwa i dlatego korzystać winni z wszelkich ułatwień i pomocy.

Kierownik Resortu
Resortu Administracji Publicznej
Stanisław Kotek Agroszewski¹
(—) w.z. Mgr. Adam Ostrowski

A MSWiA, PKWN RAP 6, k. 1.

Kopia, maszynopis.

Treść dokumentu opublikowana (na podstawie innego egzemplarza) w: E. Misilo, Repatriacja czy deportacja..., s. 63–64.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

“ ” Podkreślono odręcznie.

¹ Kotek-Agroszewski Stanisław (1905–1985), od lipca do listopada 1944 kierownik RAP PKWN, w l. 1944–1952 poseł do KRN i na Sejm Ustawodawczy; członek SL, podczas wojny w konspiracji SL „Roch” i BCh, od lutego do września 1944 wiceprezes ZG „Wola Ludu”, w l. 1945–1949 członek RN i przewodniczący GKR SL. Odsunięty od działalności politycznej, powrócił do niej po 1956; w l. 1961–1962 prezes Stołecznego Komitetu ZSL.

3 жовтня 1944, Київ. Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У про забезпечення автотранспортом Головного уповноваженого і Головного представника у справах переселення українців з території Польщі і польських громадян з території України до Польщі

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 1297
СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ УССР
и ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КП(б)У
3 октября 1944 года
г. Киев**

Об обеспечении автотранспортом Главного Уполномоченного и Главного Представителя по переселению украинцев с территории Польши и польских граждан с территории Украины в Польшу

Совет Народных Комиссаров УССР и Центральный Комитет КП(б)У постановляют:

Обязать Наркомат Автотранспорта УССР, НКГБ УССР, НКВД УССР, Управляющих Делами ЦК КП(б)У, Президиума Верховного Совета УССР и СНК УССР выделить автомашины для Главного Уполномоченного и Главного Представителя, согласно приложению.

**Заместитель Председателя
Совета Народных Комиссаров УССР
Л. КОРНИЕЦ¹**

**Секретарь Центрального
Комитета КП(б)У
Д. КОРОТЧЕНКО**

**3 października 1944, Kijów. Uchwała RKL USRS i KC KP(b)U
o przydziale transportu samochodowego dla Głównego Pełnomocnika
i Głównego Przedstawiciela ds. przesiedlenia Ukraińców z terytorium
Polski i obywateli polskich z terytorium Ukrainy do Polski**

UCHWAŁA Nr 1297
RADY KOMISARZY LUDOWYCH USRS
i KOMITETU CENTRALNEGO KP(b)U
3 października 1944 roku
m. Kijów

W sprawie zapewnienia transportu samochodowego dla Głównego Pełnomocnika
i Głównego Przedstawiciela do spraw przesiedlenia Ukraińców z terytorium Polski
i obywateli polskich z terytorium Ukrainy do Polski

Rada Komisarzy Ludowych USRS i Komitet Centralny KP(b)U postanawiają:

Zobowiązać *Narkomat* Transportu Kołowego USRS, NKGB USRS, NKWD USRS, kierowników działów administracyjno-gospodarczych KC KP(b)U, Prezydium Rady Najwyższej USRS i RKL USRS do wydzielenia samochodów dla Głównego Pełnomocnika i Głównego Przedstawiciela, zgodnie z załącznikiem.

Zastępca Przewodniczącego
Rady Komisarzy Ludowych USRS
L. KORNIJEC¹

Sekretarz Komitetu
Centralnego KP(b)U
D. KOROTCZENKO

Rot[aprint] RKL
Nr 287
Nakł[ad] 22

Приложение к постановл.
СНК УССР и ЦК КП(б)У
№ 1297 от 3 октября 1944 года

О ВЫДЕЛЕНИИ ЛЕГКОВЫХ И ГРУЗОВЫХ АВТОМАШИН
ДЛЯ ГЛАВНОГО УПОЛНОМОЧЕННОГО И ГЛАВНОГО
ПРЕДСТАВИТЕЛЯ ПРАВИТЕЛЬСТВА УССР

№ № п/п	Наименование организаций	Для Главного Уполномо- ченного		Для Главного Представителя	
		Лег- ковых	Гру- зовых	Лег- ковых	Гру- зовых
1.	Управление Делами ЦК КП(б)У	2	-	-	-
2.	Управление Делами СНК УССР	-	-	2	-
3.	Управление Делами Верховного Совета УССР	1	-	-	1
4.	НКГБ УССР	1	1		-
5.	НКВД УССР	1	1	1	1
6.	Наркомат Автомобильного транс- порта УССР	-	1	-	1
	Всего:	5	3	3	3

С подлинным верно: (—)

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 3 (1948), спр. 5, арк. 28-29.

Копія, машинопис.

Вгорі першої сторінки вписано від руки: „НКГБ УССР”; під текстом постанови нерозбірлива кругла печатка.

¹ Корнієць Леонід (1901-1969), у 1944-1950 – перший заступник Голови Ради Народних Комісарів (з 1946 – Ради Міністрів) УРСР, у 1950-1953 – заступник Голови Ради Міністрів УРСР.

**O WYDZIELENIU SAMOCHODÓW OSOBOWYCH I CIĘŻAROWYCH
DLA GŁÓWNEGO PEŁNOMOCNIKA
I GŁÓWNEGO PRZEDSTAWICIELA RZĄDU USRS**

Lp.	Nazwa organizacji	Dla Głównego Pełnomocnika		Dla Głównego Przedstawiciela	
		Osobowych	Ciężarowych	Osobowych	Ciężarowych
1.	Dział administracyjno-gospodarczy KC KP(b)U	2	–	–	–
2.	Dział administracyjno-gospodarczy RKL USRS	–	–	2	–
3.	Dział administracyjno-gospodarczy Rady Najwyższej USRS	1	–	–	1
4.	NKGB USRS	1	1	–	–
5.	NKWD USRS	1	1	1	1
6.	<i>Narkomat</i> Transportu Kołowego USRS	–	1	–	1
	Razem:	5	3	3	3

Za zgodność z oryginałem: (—)

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 3 (1948), spr. 5, ark. 28–29.

Kopia, maszynopis.

U góry pierwszej strony odręcznie dopisano: NKGB USRS; pod tekstem uchwały okrągła nieczytelna pieczęć.

¹ Kornijec Leonid (1901–1969), w l. 1944–1950 pierwszy zca przewodniczącego RKL (od 1946 Rady Ministrów) USRS, w l. 1950–1953 zca przewodniczącego Rady Ministrów USRS.

5 жовтня 1944, Люблін. Доповідна записка Т. Кальненка Д. Коротченку
і В. Рясному про ситуацію в Холмському, Красноставському
і Володавському повітах

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СЕКРЕТАРЮ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ
ПАРТИИ (большевиков) УКРАИНЫ

тов. КОРОТЧЕНКО

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНСКОЙ ССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 3 РАНГА

тов. РЯСНОМУ
гор. Киев

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

Выездом в КРАСНОСТАВСКИЙ, ХОЛМСКИЙ и ВЛАДАВСКИЙ уезды Польши установлено:

В уездах организованы уездные народные советы (повітові ради народові), а на территории уездов организованы волостные советы, которых насчитывается:

а) в Красноставском уезде	- 17
б) в Владавском уезде	- 16
в) в Холмском уезде	- 13

46

в состав волости входит от 35 до 50 сел.

В г.г. КРАСНОСТАВЕ, ХОЛМЕ и ВЛАДАВЕ организованы городские народные советы (магистраты), возглавляют руководство этими советами (председатель комитета Ради народовой).

В уездных городах и населенных пунктах, где находятся волостные советы, организованы карательные органы:

- а) прокуратура
- б) суды
- в) гражданская милиция— обеспечивающая порядок и борьбу с уголовной преступностью.

**5 października 1944, Lublin. Raport T. Kalnienki dla D. Korotczenki
i W. Riasnego o sytuacji w powiatach chełmskim,
krasnostawskim i włodawskim**

ŚCIŚLE TAJNE

DO SEKRETARZA KOMITETU CENTRALNEGO KOMUNISTYCZNEJ
PARTII (bolszewików) UKRAINY

tow. KOROTCZENKI

DO LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH
UKRAIŃSKIEJ SRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI

tow. RIASNEGO
mias[to] Kijów

RAPORT

Podczas wyjazdu do polskich powiatów: KRASNOSTAWSKIEGO,
CHEŁMSKIEGO i WŁODAWSKIEGO ustalono:

W powiatach zorganizowano powiatowe rady narodowe, a w terenie, w
tychże powiatach zorganizowano rady gminne w ilości:

a) w powiecie krasnostawskim	- 17
b) w powiecie włodawskim	- 16
c) w powiecie chełmskim	- 13

46

gminę tworzy od 35 do 50 wsi.

W m.m. KRASNYMSTAWIE, CHEŁMIE i WŁODAWIE zorganizowane
zostały miejskie rady narodowe (magistraty), na czele tych rad stoją przewodni-
czący komitetu Rady Narodowej.

W miastach powiatowych i miejscowościach, w których działają rady gminne
zorganizowano organy wymiaru sprawiedliwości:

- a) prokuraturę
- b) sądy
- c) milicję obywatelską – zapewniającą porządek i walkę z przestępczością
kryminalną

г) обеспеченство – в обязанности которого входит борьба с политическими преступлениями.

От 1-го Украинского и 2-го Белорусского фронтов в уездных городах (по территориальности) учреждены военные комендатуры, которые в свою очередь имеют военные комендатуры в населенных пунктах при волостных советах.

По заявлению военных комендантов г.г. ХОЛМА, ВЛАДАВА и КРАСНОСТАВ, выдающихся происшествий на территории этих уездов не зарегистрировано.

Имели место единичные случаи убийств местных жителей на почве ревности, грабежа и мести. В гор. ХОЛМЕ в конце сентября месяца было убийство офицера Красной Армии, причина убийства неустановлена.

По данным военных комендантов на территории вышеупомянутых уездов бандформирований не имеется.

На территории Польши сторонниками Лондонского эмиграционного польского правительства¹ в начале 1944 г. организованы воинские формирования „АК” (Армия Краева), ставившие своей целью захвата власти в свои руки. С приходом частей Красной Армии на территорию Польши, эти части были разоружены и после соответствующей фильтрации, сержантский и рядовой состав направлен на пополнение 1-й польской армии, сформированной в СССР², а офицерский состав и некоторые руководители этих частей арестованы органами КРО „СМЕРШ” фронтов.

В отдельных случаях бойцы „АК”, уклонившиеся от направления в армию и дезертировавшие из армии перешли на нелегальное положение.

Имеются данные о нелегальных формированиях бойцов „АК” на борьбу с существующим в Польше строем, которые скрываются в лесах. Эти формирования имеют большую поддержку со стороны помещиков и зажиточных слоев населения Польши, снабжающих их продуктами питания, деньгами, для приобретения оружия и боеприпасов. Проявлений со стороны этих формирований не зарегистрировано.

Банды ОУН и УПА на территории этих уездов себя не проявляют и о их наличии данных нет.

По непроверенным данным украинское население ВЛАДАВСКОГО уезда сочувствует бандам ОУН и УПА, оперирующим на территории Западной Украины.

Точных данных о количестве проживающего в уездах украинского, русского, белорусского и др. населения национальностей, подлежащего переселению на территорию УССР в уездных советах не имеется.

По состоянию на 1 марта 1943 г. в ХОЛМСКОМ уезде проживало населения национальностей, подлежащих переселению в УССР – 43.594 чел., а ВЛАДАВСКИЙ уездный совет располагает данными о численности этого

d) bezpieczeństwo – do którego zakresu obowiązków należy walka z przestępstwami politycznymi.

1 Front Ukraiński i 2 Front Białoruski ustanowiły w miastach powiatowych komendantury wojskowe (dla danego powiatu), które z kolei posiadają w miejscowościach przy radach gminnych komendantury wojskowe.

Według oświadczeń komendantów wojskowych m.m. CHEŁMA, WŁODAWY i KRASNEGOSTAWU, ważniejszych wydarzeń na terenie tych powiatów nie odnotowano.

Miały miejsce pojedyncze przypadki zabójstw miejscowej ludności na tle rabunkowym, z zawiści i zemsty. W mieś[cie] CHEŁMIE pod koniec miesiąca września został zabity oficer Armii Czerwonej, przyczyny zabójstwa nie ustalono.

Według informacji komendantów wojskowych, na terenie wyżej wymienionych powiatów nie odnotowano obecności band.

Na terytorium Polski, zwolennicy Londyńskiego Polskiego Rządu Emigracyjnego¹ zorganizowali na początku 1944 r. formacje wojskowe „AK” (Armia Krajowa), które stawiają sobie za cel przejęcie władzy w swoje ręce. Po wkroczeniu na terytorium Polski oddziałów Armii Czerwonej, oddziały te rozbrojono i po odpowiedniej selekcji podoficerów i żołnierzy szeregowych odesłano jako uzupełnienie do 1 Armii Polskiej utworzonej w ZSRS², a oficerowie i niektórzy dowódcy tych oddziałów zostali aresztowani przez organa frontów KRO „SMIERSZ”.

W pojedynczych przypadkach żołnierze „AK”, którzy uchylili się od skierowania do armii i którzy z armii zdezerterowali, zaczęli się ukrywać.

Dysponujemy informacjami o nielegalnych, ukrywających się w lasach formacjach żołnierzy „AK”, utworzonych w celu walki z panującym w Polsce ustrojem. Formacje te cieszą się znacznym poparciem ze strony ziemiaństwa i zamożnych warstw ludności polskiej, która dostarcza im artykuły spożywcze, pieniądze na zakup broni i amunicji. Działan z strony tych formacji nie odnotowano.

Bandy OUN i UPA na terenie tych powiatów nie ujawniają się i brak informacji o ich obecności.

Według niesprawdzonych informacji, ludność ukraińska powiatu WŁODAWSKIEGO sprzyja bandom OUN i UPA działającym na terytorium Zachodniej Ukrainy.

Dokładnych informacji o liczbie zamieszkującej powiaty ludności ukraińskiej, rosyjskiej, białoruskiej i in[nych] narodowości, podlegającej przesiedleniu na terytorium USRS, nie posiadają w radach powiatowych.

Według stanu na dzień 1 marca 1943 r., powiat CHEŁMSKI zamieszkiwały 43.594 osoby – narodowości podlegających przesiedleniu do USRS, a WŁODAWSKA rada powiatowa dysponuje danymi o ilości tejsze ludności za rok

населения за 1921 г. где насчитывалось 9.662 чел., КРАСНОСТАВСКИЙ уездный совет никаких данных не имеет.

Со слов уездных военных комендантов украинское, русское и белорусское население, проживающее на территории Польши проявляют особую симпатию к воинам Красной Армии, высказывают свое желание о присоединении части Польши (особенно в ХОЛМСКОМ уезде) к УССР или же в крайнем случае выехать на Украину.

До 1939 г., т.е. до оккупации Польши Германией, украинское, русское и белорусское население угнеталось польскими властями, а с приходом Красной Армии, особенно за последнее время между украинцами и поляками возросла национальная вражда, вырастающая в открытое антисоветское контрреволюционное выступление со стороны поляков, так например:

В ХОЛМСКОМ уезде поляки, не только население, но даже находящиеся во власти заявляют: „Вам украинцам не место здесь, т.е. на территории Польши”, в результате чего в том же ХОЛМЕ из Народной милиции уволили всех украинцев, отобрали ^а-им^а церковь и оборудовали ее под костел.

Украинское население не имеет своих школ (на украинском языке) и с некоторых украинских населенных пунктов приходила делегация в Люблин, в комитет национального освобождения, с просьбой разрешить открыть украинские школы.

Кроме того, контрреволюционные элементы проводят агитацию против мобилизации поляков в армию и мероприятий по заготовкам сельхозпродуктов для армии, так например:

В том же ХОЛМСКОМ уезде, на заседании уездного совета, начальник призывного пункта заявил, что – „украинцы должны итти на фронт, а поляки в милицию”. Характерно, что этому выступлению из присутствующих никто не возразил.

Во время оккупации территории Польши немцами, среди поляков и украинцев велась большая национальная вражда, имели место случаи убийств, тер[р]ора, уничтожение отдельных сел и т.д. (поляки жгли украинцев и наоборот).

С приходом частей Красной Армии, к власти пришли поляки и гонение на украинцев продолжается в разных формах, поэтому украинское население имеет большое желание немедленно эвакуироваться на Украину.

Подготовительная работа по переселению на местах еще не начата, в связи с отсутствием работников аппарата Райуполномоченного (еще не прибыли из Киева), нет документации (объявления, инструкции, всевозможные бланки и т.д.). Отсутствует транспорт для райуполномоченного.

Кроме того, член Военного Совета 4-го Украинского Фронта товарищ МЕХЛИС³, телеграммой на имя товарища БУЛГАНИНА⁴ сообщил, что с

1921, kiedy owa liczba wynosiła 9.662 osoby. Rada powiatu KRASNOSTAWSKIEGO nie posiada żadnych informacji.

Według słów powiatowych komendantów wojskowych, ludność ukraińska, rosyjska i białoruska zamieszkująca terytorium Polski przejawia szczególną sympatię wobec żołnierzy Armii Czerwonej, wyraża chęć przyłączenia części Polski (szczególnie w powiecie CHEŁMSKIM) do USRS lub w ostateczności wyjazdu na Ukrainę.

Przed 1939 r., tzn. do okupacji Polski przez Niemcy, ludność ukraińska, rosyjska i białoruska była uciskana przez władze polskie, a po wkroczeniu Armii Czerwonej, szczególnie w ostatnim czasie, między Ukraińcami a Polakami nasiliła się wrogość na podłożu narodowościowym, przekształcająca się w jawne kontrrewolucyjne wystąpienia antysowieckie ze strony Polaków, na przykład:

W powiecie CHEŁMSKIM Polacy, nie tylko ludność, lecz również osoby należące do władz oświadczają: „Dla was Ukraińców nie ma tu, tzn. na terytorium Polski, miejsca”, w rezultacie czego w tymże CHEŁMIE zwolniono z Milicji Obywatelskiej wszystkich Ukraińców, odebrano ^aim^a cerkiew i urządzono w niej kościół.

Ludność ukraińska nie ma swoich szkół (z językiem ukraińskim) i z niektórych ukraińskich miejscowości przychodziły delegacje do Lublina, do [Polskiego] Komitetu Wyzwolenia Narodowego z prośbą o zezwolenie na otwarcie ukraińskich szkół.

Oprócz tego, element kontrrewolucyjny prowadzi agitację przeciwko mobilizacji Polaków do armii i przedsięwzięciom mającym zapewnić armii dostawy produktów rolnych, na przykład:

W tymże powiecie CHEŁMSKIM, na posiedzeniu rady powiatowej naczelnik punktu poborowego oświadczył, że – „Ukraińcy powinni iść na front, a Polacy do milicji”. Znamienne jest, że nikt z obecnych nie zaprotestował przeciwko temu wystąpieniu.

Podczas okupacji terytorium Polski przez Niemców, wśród Polaków i Ukraińców panowała duża wrogość o podłożu narodowościowym, miały miejsce przypadki zabójstw, terroru, niszczenia poszczególnych wsi itp. (Polacy palili Ukraińców i na odwrót).

Wraz z wkroczeniem oddziałów Armii Czerwonej do władzy doszli Polacy i prześladowania Ukraińców są kontynuowane w różnych formach, dlatego ludność ukraińska bardzo chce niezwłocznie ewakuować się na Ukrainę.

Praca przygotowawcza do przesiedlenia jeszcze się nie rozpoczęła w terenie w związku z brakiem pracowników aparatu Pełnomocnika Rejonowego (nie przybyli jeszcze z Kijowa), nie ma dokumentacji (obwieszczeń, instrukcji, najrozmaitszych formularzy itd.). Brak jest transportu dla pełnomocnika rejonowego.

Ponadto członek Rady Wojennej 4 Frontu Ukraińskiego, towarzysz MECHLIS³, w telegramie adresowanym do towarzysza BUŁGANINA⁴ poinformo-

освобождением САНКОВСКОГО уезда от немецких захватчиков, в том же уезде имеется много украинцев, которые желают выехать на Украину и просят выслать представителя для проведения эвакуации.

Поэтому прошу Вашего указания отделу кадров ЦК КП(б)У выделить райуполномоченного и аппарат ему, для направления в САНКОВСКИЙ уезд.

Польский комитет национального освобождения во все уезды, указанные в соглашении послал директивное указание о подготовке помещений для аппарата Райуполномоченных, организации питания и оказании помощи в работе нашим Райуполномоченным.

С большинством военных комендантов имеется договоренность в обеспечении охраной помещений Райуполномоченных и сотрудников.

Для работы Главного Уполномоченного в Люблине и жилья сотрудников, при помощи Заместителя Представителя СССР при польском комитете национального освобождения Генерал-Майора тов. БАЮКОВА выделено 2-х этажное здание по улице Скадовского⁵ № 5. Начальник гарнизона Генерал-Майора тов. СЕНЧИЛО выставил охрану и оказывает помощь в оборудовании помещения.

С прибытием работников и документации работу по эвакуации начнем немедленно, о чем буду информировать Вас более подробно.

ЗАМ. ГЛАВНОГО УПОЛНОМОЧЕННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА
УКРАИНСКОЙ ССР –
(—) КАЛЬНЕНКО

„6-5-6“ октября 1944 г.

гор. Люблин

6-№ 245/с.-6

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), спр. 4, арк. 74–79.

Оригінал, машинопис.

Документ був опублікований у книзі: В. Сергійчук, Трагедія українців Польщі, вид. „Тернопіль”, Тернопіль 1997, с. 109–112 та неповний російською мовою в книзі: Е. Мисило, Repatriacja czy deportacja..., с. 60–62.

^{а-а} Перекреслено від руки і дописано: „у українцев”.

^{б-б} Вписано від руки

¹ Точніше: Уряд Республіки Польщі, утворений Президентом В. Рачкевичем 1.10.1939 у Франції після інтернування властей РП в Румунії. З червня 1940 перебував у Лондоні. Визнавався до липня 1945 головними державами антигітлерівської коаліції та більшістю держав, йому підпорядковувалися Польські Збройні Сили (ПСЗ) за кордоном та Союз Збройної Боротьби, з лютого 1942 – Армія Крайова в окупованій Польщі. У грудні 1940 утворив на польській території під окупацією підпільний орган державної адміністрації – Делегатуру Уряду в Країні.

wał, że po wyzwoleniu powiatu SANKOWSKIEGO [sanockiego] od niemieckich najeźdźców [okazało się, że] w powiecie tym jest wielu Ukraińców, którzy chcą wyjechać na Ukrainę i prosi o wysłanie przedstawiciela w celu przeprowadzenia ewakuacji.

Dlatego proszę Was o danie wydziałowi kadr KC KP(b)U wytycznych w sprawie wyznaczenia pełnomocnika rejonowego i jego aparatu, w celu wysłania do powiatu SANKOWSKIEGO.

Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego przesłał do wszystkich powiatów wymienionych w układzie dyrektywy w sprawie przygotowania pomieszczeń dla urzędu Pełnomocników Rejonowych, organizacji wyżywienia i okazania naszym Pełnomocnikom Rejonowym pomocy w pracy.

Z większością komendantów wojskowych mamy umowy o zapewnieniu ochrony pomieszczeń Pełnomocników Rejonowych i [ich] pracowników.

Przy pomocy Zastępcy Przedstawiciela ZSRS przy Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego, generała-majora tow. BAJUKOWA, Głównemu Pełnomocnikowi wyznaczono piętrowy budynek przy ulicy Skadowskiego⁵ nr 5 w Lublinie, do pracy i na mieszkania dla pracowników. Naczelnik garnizonu, generał-major tow. SIENCZYŁO wystawił ochronę i okazuje pomoc przy wyposażeniu pomieszczeń.

Pracę nad ewakuacją rozpoczniemy natychmiast po przybyciu pracowników i dokumentacji, o czym będę informować Was bardziej szczegółowo.

ZAST[ĘPCA] GŁÓWNEGO PEŁNOMOCNIKA RZĄDU
UKRAIŃSKIEJ SRS –
(—) KALNIENKO

„b-5-b” października 1944 r.
mias[to] Lublin
b- nr 245/s.-b

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37 (1951), spr. 4, ark. 74–79.

Oryginał, maszynopis.

Dokument opublikowany w: W. Serhijczuk, Trahedija Ukrajinciw Polsce, wyd. „Ternopil”, Ternopil 1997, s. 109–112 oraz niepełny w języku rosyjskim w: E. Misilo, Repatriacja czy deportacja..., s. 60–62.

a- -a Przekreślono odręcznie i nadpisano: Ukraińcom.

b- -b Wpisano odręcznie.

¹ Właśc.: Rząd Rzeczypospolitej Polskiej powołany przez Prezydenta W. Raczkiewicza 1.10.1939 we Francji po internowaniu władz RP w Rumunii. Od czerwca 1940 siedzibą jego był Londyn. Był on uznawany do lipca 1945 przez główne mocarstwa koalicji antyhitlerowskiej i większość państw, sprawował zwierzchnictwo nad Polskimi Siłami Zbrojnymi (PSZ) poza granicami kraju oraz Związkiem Walki Zbrojnej, a od lutego 1942 Armią Krajową w okupowanej Polsce. W grudniu 1940 powołał na ziemiach polskich pod okupacją konspiracyjny organ

У наступні роки визнавався поляками, які жили на чужині в різних державах. продовжував діяти, підтримував демократичну і спрямовану на повернення незалежності опозицію в Польщі. Діям до повернення Польщі самостійності і обрання Леха Валенси Президентом РП у грудні 1990.

² Точніше: Армія Війська Польського. Йдеться про Армію Польську в СРСР, утворену в березні 1944 за договором СПП з радянським урядом. Постала внаслідок розширення 1 корпусу Польських Збройних Сил у СРСР; підпорядковувалася радянському командуванню.

³ Мехліс Лев (1889–1953), член Військової Ради 4-го Українського фронту, у 1940–1950 – народний комісар (з 1946 міністр) державного контролю СРСР.

⁴ Булганін Микола (1895–1975), державний і партійний діяч; член більшовицької партії з 1917. У 1937–1938 – прем'єр-міністр РРФСР, до 1941 – заступник Голови РНК СРСР. Під час Другої світової війни – член військових рад кількох фронтів та Державного Комітету оборони. У серпні 1944 призначений представником РНК СРСР при ПКНВ. Після війни – міністр оборони СРСР (1947–1949 і 1953–1955), Голова Ради Міністрів СРСР (1955–1958). Член Політбюро ЦК КПРС, маршал СРСР.

⁵ Правдоподібно: вулиця Марії Кюрі-Склодовської.

administracji rządowej – Delegaturę Rządu na Kraj. W latach następnych, uznawany przez Polonię wielu krajów, kontynuował działalność, m. in. wspierając opozycję demokratyczną i niepodległościową w Polsce. Istniał do czasu odzyskania przez Polskę pełnej suwerenności i wybrania Lecha Wałęsy Prezydentem RP w grudniu 1990.

² Właśc.: I Armia Wojska Polskiego. Mowa o Armii Polskiej w ZSRS utworzonej w marcu 1944 na mocy porozumienia ZPP z rządem sowieckim i powstałej z rozwinięcia I Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRS; podlegała dowództwu sowieckiemu.

³ Mechlis Lew (1889–1953), członek Rady Wojennej 4 Frontu Ukraińskiego, w l. 1940–1950 ludowy komisarz (od 1946 minister) kontroli państwowej ZSRS.

⁴ Bułganin Nikołaj (1895–1975), działacz państwowy i partyjny; członek partii bolszewickiej od 1917. W l. 1937–1938 premier RFSRS, potem do 1941 zca przewodniczącego RKL ZSRS. W czasie II wojny światowej członek rad wojennych kilku frontów oraz Państwowego Komitetu Obrony. W sierpniu 1944 mianowany przedstawicielem RKL ZSRS przy PKWN. Po wojnie minister obrony ZSRS (1947–1949 i 1953–1955), przewodniczący Rady Ministrów (1955–1958). Był także członkiem Biura Politycznego KC KPZS; marszałek ZSRS.

⁵ Prawdopodobnie ulica Marii Curie-Skłodowskiej.

5 жовтня 1944, Київ. Довідка П. Рокитка щодо амністованих поляків

Сов. секретно

Справка

На имя Зам. Наркома Внутренних дел УССР получено (отношение) сообщение о том, что в Управлении милиции НКВД Полтавской области обращаются с заявлениями быв. польские граждане, освобожденные по амнистии на основании Указа Президиума Верховного Совета СССР в 1941 и в 1944 г.г.¹ расселены на жительство по районам Полтавской области в количестве 1300 человек, о выдаче им пропусков для въезда на территорию Западных областей УССР и БССР.

Некоторые из них имеют разрешения Ровенского обл. Совета Депутатов Трудящихся на въезд в гор. Ровно и районы Ровенской области.

Кроме этого, поступают заявления, со ссылкой на соглашение Польского Комитета Национального Освобождения с правительством УССР от 9/IX-44 г.

Большинство из наличия бывшие польские граждане являются выходцами из территории Генерал-Губернаторства и прибыли в Западные области УССР и БССР в 1939 г. как беженцы.

Приказа, каким образом будет осуществляться соглашение от 9/IX-1944 г. – у нас нет, поэтому прошу Вашего распоряжения начальнику ОВИР о высылке соответствующих указаний по всем этим вопросам.

Зам. Нач. УНКВД по Милиции
Рокитко²

г. Полтава
5 октября 1944 г.
№ 7/950.

Верно: (—) Сотрудник 2 Управления НКГБ УССР

21/X-1944 г.
Київ

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 19.
Засвідчена копія, рукопис.

**5 października 1944, Kijów. Notatka P. Rokitki dotycząca
amnestionowanych Polaków**

Śc[is]le tajne

Notatka

Do zast[ępcy] Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS wpłynęło pismo informujące o tym, że do Zarządu Milicji NKWD obwodu połtawskiego zwracają się z podaniami b[yli] obywatele polscy zwolnieni na mocy amnestii ogłoszonej Dekretem Prezydium Rady Najwyższej ZSRS w 1941 i w 1944 r.¹, osiedleni w rejonach obwodu połtawskiego w liczbie 1300 osób, o wydanie im przepustek upoważniających do wyjazdu na teren zachodnich obwodów USRS i BSRS.

Niektórzy z nich posiadają pozwolenia Rady Delegatów Robotniczych obw[odu] rówieńskiego na wjazd do mias[ta] Równe i do rejonów obwodu rówieńskiego.

Oprócz tego wpływają podania powołujące się na porozumienie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z rządem USRS z dnia 9/IX-44 r.

Większość z obecnych byłych obywateli polskich pochodzi z terytorium *General-Gubernatorstwa*²; przybyli oni do zachodnich obwodów USRS i BSRS w 1939 r. jako uchodźcy.

Nie posiadamy zarządzenia dotyczącego sposobu realizacji układu z 9/IX-1944 r., dlatego proszę Was o wydanie naczelnikowi OWIR polecenia, aby wysłał odpowiednie wytyczne dotyczące tych wszystkich spraw.

Zast[ępc]a Nacz[elnika] UNKWD ds. Milicji
Rokitko³

m. Połtawa
5 października 1944 r.
Nr 7/950.

Za zgodność: (—) Pracownik 2 Zarządu NKGB USRS

21/X-1944 r.
Kijów

¹ Внаслідок підписання 30 липня 1941 у Лондоні польсько-радянської угоди (договір Сікорського–Майського) Президія Верховної Ради СРСР оголосила 12 серпня 1941 декрет про амністію польських громадян, які перебували на території СРСР; 10 серпня 1944 Верховна Рада СРСР амністувала поляків, засуджених за злочини, скоєні на території СРСР. Пор. документ 2 у II частині.

² Рокитко Павло (нар. 1903), заступник начальника Управління НКВД УРСР Полтавської області. Підполковник держбезпеки.

¹ W wyniku podpisanej 30 lipca 1941 w Londynie umowy polsko-sowieckiej (układ Sikorski–Majski), Prezydium Rady Najwyższej ZSRS ogłosiło 12 sierpnia 1941 dekret, na mocy którego udzielono amnestii polskim obywatelom znajdującym się na terytorium ZSRS; 10 sierpnia 1944 ogłoszono kolejny dekret amnestyjny dla Polaków skazanych za przestępstwa popełnione na terytorium ZSRS. Por. dokument nr 2 w części II.

² Właśc. Generalne Gubernatorstwo.

³ Rokitko Paweł (ur. 1903), zca naczelnika UNKWD USRS obwodu połtawskiego; ppłk bezp. państw.

**6 жовтня 1944, Київ. Записка по ВЧ І. Лобуренка П. Бурмаку
про працівників, які машинами їдуть до Польщі**

гор. Львов

Записка по „ВЧ”

**НАЧАЛЬНИКУ ПОГРАНИЧНЫХ ВОЙСК УКРАИНСКОГО ОКРУГА
ГЕНЕРАЛ-МАЙОРУ
тов. БУРМАК¹**

Прошу Вашего указания о пропуске через контрольно-пропускной пункт группы товарищей в числе 11 человек, следующих в гор. Люблин для проведения работы по эвакуации украинского населения.

Старшим группы является тов. ВАКУЛЕНКО И.И.

Одновременно с ними прошу пропустить следующие 5 автомашин при водителях:

1. Грузовая ГАЗ-АА ФП-00-31 № паспорта 009329 – водитель ГРИЦАЙ Павел Иванович.
2. Легковая М-І ФП-79-02 № паспорта 009425 – водитель ЛИСЮЧЕНКО Николай Гаврилович.
3. Легковая М-І ФП-56-59 № паспорта 002741 – водитель НЕЖЕЛЬСКИЙ Петр Григорьевич.
4. Легковая М-І ФП-88-86 № паспорта 009285 – водитель ПАВЛОВ Григорий Павлович.
5. Легковая „Мерседес” ФП-09-90 № паспорта 009779 – водитель ПРОНИН Сергей Павлович.

Все они следуют через г. Владимир-Волынский.

**ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
КОМИССАР МИЛИЦИИ 3 РАНГА**

(—) ЛОБУРЕНКО²

„6” октября 1944 г.

№ а-2622/СН^а

а-7/Х 3^{20-а} а-Принял Смирнов^а

а-Передал Пугачевский^а

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), спр. 4, арк. 83.
Оригінал, машинопис.

**6 października 1944, Kijów. Depesza WCz. I. Łoburienki do P. Burmaka
w sprawie pracowników udających się samochodami do Polski**

mias[to] Lwów

Depesza „WCz”

**DOWÓDCA WOJSK POGRANICZNYCH OKRĘGU UKRAIŃSKIEGO
GENERAŁ MAJOR
tow. BURMAK¹**

Proszę Was o wydanie wytycznych dotyczących przepuszczenia przez kontrolny punkt przejściowy grupy towarzyszy w liczbie 11 osób, jadących do m. Lublina w celu przeprowadzenia prac związanych z ewakuacją ludności ukraińskiej.

Szefem grupy jest tow. WAKULENKO I. I.

Razem z nimi proszę przepuścić 5 następujących samochodów z kierowcami:

1. Samochód ciężarowy GFS-AA FP-00-31 Nr paszportu 009329 – kierowca GRICAJ Paweł Iwanowicz.
2. Samochód osobowy M-1 FP-79-02 Nr paszportu 009425 – kierowca LISIU-CZENKO Nikołaj Gawriłowicz.
3. Samochód osobowy M-1 FP-56-59 Nr paszportu 002741 – kierowca NIE-ŻELSKIJ Piotr Grigorjewicz.
4. Samochód osobowy M-1 FP-88-86 Nr paszportu 009285 – kierowca PAW-ŁOW Grigorij Pawłowicz.
5. Samochód osobowy „Mercedes” FP-09-90 Nr paszportu 009779 – kierowca PRONIN Siergiej Pawłowicz.

Wszyscy jadą przez m. Włodzimierz Wołyński.

**ZAST[ĘPCA] LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH
USRS
KOMISARZ MILICJI 3 RANGI**

(—) ŁOBURIENKO²

„^{a-6-a}” października 1944 r.

Nr ^{a-2622/SN}-^a

^{a-7/X 320}-^a ^{a-Przyjął Smirnow}-^a

^{a-Nadał Pugaczewskij}-^a

" " Вписано від руки.

¹ Бурмак Петро, до березня 1946 – начальник прикордонних військ НКВД–МВД Українського округу, з 30 березня 1946 – начальник Головного управління внутрішніх військ МВД СРСР (з 20 січня 1947 – МГБ СРСР); генерал-лейтенант.

² Лобуренко Іван (нар. 1906), заступник народного комісара (з 1946 – міністра) внутрішніх справ УРСР, до 1948 – начальник Управління виправно-трудових таборів і колоній НКВД–МВД УРСР. Комісар міліції 3-го рангу.

u- u Wpisano odręcznie.

¹ Burmak Piotr, do marca 1946 dca Wojsk Pogranicznych NKWD-MWD Okręgu Ukraińskiego, od 30 marca 1946 szef Głównego Zarządu Wojsk Wewnętrznych MWD ZSRS (od 20 stycznia 1947 MGB ZSRS); gen. lejtn.

² Łoburienko Iwan (ur. 1906), zca ludowego komisarza (od 1946 wiceminister) spraw wewnętrznych USRS, do 1948 naczelnik Zarządu Poprawczych Obozów Pracy i Poprawczych Kolonii Pracy NKWD-MWD USRS; komisarz milicji 3 rangi.

6 жовтня 1944, Київ. Список працівників і службовців, від'їжджаючих до Польщі для проведення евакуації українського населення

СПИСОК

від'їжджаючих товаришів в м. Люблін автомашинами

№№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Посада	Примітка
1.	МИХАЙЛЕНКО Олексій Тарасович	Комендант будинку та охорони Головного Уповноваженого	
2.	ШУЛЬГА Євдоким Гаврилович	Працівник комендатури Головного Уповноваженого	
3.	КОШЕВОЙ Василь Іванович	— —	
4.	ГРАДИЛЬ Олексій Юхимович	— —	
5.	КОНОНЕНКО Олександр Якимович	Комендант охорони ^а Хелмського району ^а	
6.	БЕЛОУС Іван Микитович	Комендант охорони ^а Красноставського району ^а	
7.	МАЛИШ Андрій Олександрович	Комендант охорони ^а Томашувського району ^а	
8.	АФНАСЕНКО Іван Миколайович	Комендант охорони ^а Перемишльського району ^а	
9.	ЯЦИШИН Іван Остапович	Комендант охорони ^а Влодавського району ^а	
10.	ДАНЬКО Василь Трохимович	Референт ^а Грубешувського району ^а	
11.	ВАКУЛЕНКО Іван Іванович	Референт Томашувського району	

ЗАСТ. ГОЛОВНОГО УПОВНОВАЖЕНОГО
УРЯДУ УРСР
(—) М. РОМАЩЕНКО

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37, спр. 4, арк. 82.

Копія, машинопис.

^а - ^а Підкреслено від руки.

6 października 1944, Kijów. Wykaz funkcjonariuszy i urzędników wyjeżdżających do Polski w celu przeprowadzenia ewakuacji ludności ukraińskiej

LISTA
towarzyszy wyjeżdżających do m. Lublina samochodami

Lp.	Nazwisko, imię i <i>otczestwo</i>	Stanowisko	Uwagi
1.	MICHAJLENKO Aleksiej Tarasowicz	Komendant budynku i ochrony Głównego Pełnomocnika	
2.	SZULGA Jewdokim Gawriłowicz	Pracownik Komendy Głównego Pełnomocnika	
3.	KOSZEWOJ Wasilij Iwanowicz	— —	
4.	GRADIL Aleksiej Jefimowicz	— —	
5.	KONONIENKO Aleksander Akimowicz	Komendant ochrony ^a rejonu chełmskiego ^a	
6.	BIEŁOUS Iwan Nikitowicz	Komendant ochrony ^a rejonu krasnostawskiego ^a	
7.	MAŁYSZ Andriej Aleksandrowicz	Komendant ochrony ^a rejonu tomaszowskiego ^a	
8.	AFANASIENKO Iwan Nikołajewicz	Komendant ochrony ^a rejonu przemyskiego ^a	
9.	JACYSZYN Iwan Jefstafjewicz	Komendant ochrony ^a rejonu włodawskiego ^a	
10.	DAŃKO Wasilij Trofimowicz	Referent ^a rejonu hrubieszowskiego ^a	
11.	WAKULENKO Iwan Iwanowicz	Referent rejonu tomaszowskiego	

ZAST[ĘPCA] GŁÓWNEGO PEŁNOMOCNIKA
RZĄDU USRS
(—) M. ROMASZCZENKO

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37, spr. 4, ark. 82.
Kopia, maszynopis.

^a ^a Podkreślono odręcznie.

19 жовтня 1944, Дрогобич. Доповідна записка М. Мороза і М. Сотнікова П. Медведєву про ситуацію та настрої в Дрогобицькій області на початку роботи комісії з переселення

Совершенно секретно

НАЧАЛЬНИКУ 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
ПОДПОЛКОВНИКУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
тов. МЕДВЕДЕВУ
гор. Киев

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

„О ходе подготовительной работы к обмену польским и украинским населением”.

На основании Люблинского соглашения от 9 сентября 1944 года по вопросу обмена украинским и польским населением, на территории Дрогобычской области организовано четыре пункта, где будет происходить работа комиссий украинского и польского правительства.

^а Утвержденными пунктами для работы комиссий являются города: Дрогобыч, Самбор, Стрий и Ходоров, к которым соответственно прикреплены районы области.^а \

^а Пограничными пунктами, откуда будет производиться обмен украинским и польским населением, установлены: Медики, Лисковичи, Устьзяново и Вяцковицне.^а

В городе Дрогобыче комиссия украинского правительства приступила к работе 15.10.1944 года и председателем ее является ГОГОЛЬ Иван Иванович, командированный из Киева.

Представители Польского правительства на территорию областей еще не прибыли и время их приезда неизвестно.

Комиссия нашего правительства по согласованию с Совнаркомом УССР, не ожидая приезда представителей из Польши приступила к работе, о чем оповестила население.

В целях агентурного обслуживания членов польской комиссии по месту их работы, жительства и питания, нами подготовлена сеть в составе агентов: „ВАСИЛЬЕВА”, „ИВАНОВА”, „ВОЛК”, „КАЛЕРАНИЯ” и „ПЕТРОВА”.

Кроме того, будет дополнительно произведена вербовка агентуры из числа лиц оформляемых в настоящее время на техническую работу по об-

19 października 1944, Drohobycz. Raport N. Moroza i M. Sotnikowa dla P. Miedwiediewa o sytuacji i nastrojach w obwodzie drohobyckim z chwilą rozpoczęcia pracy przez komisję przesiedleńczą

Ściśle tajne

DO NACZELNIKA 2 ZARZĄDU NKGB USRS
 PODPUŁKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
 tow. MIEDWIEDIEWA
 mias[to] Kijów

RAPORT

„Z przebiegu prac przygotowawczych do wymiany ludności polskiej i ukraińskiej”.

Na podstawie układu lubelskiego z 9 września 1944 roku w sprawie wymiany ludności ukraińskiej i polskiej, na terenie obwodu drohobyckiego zorganizowano cztery punkty, gdzie będzie prowadzona praca komisji rządów ukraińskiego i polskiego.

^aZatwierdzone punkty pracy komisji to miasta: Drohobycz, Sambor, Stryj i Chodorów, do których zostały odpowiednio przypisane rejony obwodu.^a

^aJako punkty graniczne, przez które będzie prowadzona wymiana ludności ukraińskiej i polskiej wyznaczono: Medykę, Liskowiczi [Liskowate], Ust'zianowo [Ustianową] i Wiackowicne [Wackowice].^a

W mieście Drohobyczu komisja rządu ukraińskiego przystąpiła do pracy 15.10.1944 roku, a jej przewodniczącym został GOGOL Iwan Iwanowicz, delegowany z Kijowa.

Przedstawiciele rządu polskiego jeszcze nie przybyli na teren obwodu, a termin ich przyjazdu jest nieznan.

Komisja naszego rządu w uzgodnieniu z *Sownarkomem* USRS, nie czekając na przyjazd przedstawicieli z Polski przystąpiła do pracy, o czym obwieściła ludności.

W celu obsługi agenturalnej członków polskiej komisji w miejscu ich pracy, zamieszkania i posiłków, przygotowaliśmy sieć składającą się z agentów: „WASILJEWA”, „IWANOWA”, „WOŁK”, „KALERANIJA” i „PIETROWA”.

Oprócz tego będzie przeprowadzony uzupełniający werbunek agentury spośród osób załatwiających obecnie formalności do pracy technicznej związanej z

служиванию комиссии. Вся наличная сеть УНКГБ и периферии направлена на выявление организованного антисоветского подполья и лиц ведущих провокаторскую работу, как среди польского, так и украинского населения, о чем специально разработаны мероприятия и указания.

^аИмеющиеся в нашем распоряжении материалы, свидетельствуют о том, что большая часть поляков высказывается за то, чтобы остаться по месту жительства и не выезжать в Польшу.^а

Так, житель гор. Самбор, служащий комиссионного магазина ЛУКАЧИВСКИЙ Зигмунд в беседе с нашим источником заявил:

^а „...Мне ехать на жительство в Польшу незачем, имения в Польше я не имею и иметь не буду. Я двадцать лет проработал в польском государстве и весь этот период был простым рабочим и не мог заработать для того, чтобы обеспечить самым необходимым свою семью. Я полагаю, что в Польше все равно будет установлена Советская власть поэтому, какая же разница жить здесь или переезжать в Польшу да при том, еще неизвестно, что тебя там ожидает и куда тебя загонят...”^а

Житель села Высковичи, Самборского района, крестьянин бедняк, БОРОДИНСКИЙ Франек Станиславович, по вопросу переселения сказал:

^б „...Здесь, в СССР, я имею свое маленькое хозяйство, клочек земли и скот, и никуда отсюда не поеду. В Польшу я поеду только в принудительном порядке, но мне кажется, что Советская власть этого делать не будет с бедняками и середняками, так как она одинаково относится ко всем национальностям...”^б

Житель гор. Дрогобыча, рабочий кирпичного завода ГНАТЫК Ян говорит:

^б „...Мне все равно. Если бы в Польше бесплатно кормили и не нужно было работать, так я бы туда поехал сразу, а раз этого не будет, то я остаюсь здесь, тем более, что я здесь работаю, а при Польше я работал всего три дня в неделю, остальное же время был без работы...”^б

Тенденции не выезжать в Польшу и оставаться на жительство в Советском Союзе имеют место и среди лиц антисоветски настроенных, в надежде на восстановление Польши в границах 1939 года.

Так, жительница гор. Дрогобыча, домохозяйка МАНДЕРИКА Елена Михайловна, в беседе с нашим агентом, заявила:

^а „...Польские деньги надо беречь, так как они скоро будут нужны. Сейчас польское правительство, возглавляемое Миколайчиком, выехало из Лондона в Москву, для переговоров с Советским правительством¹. После переговоров война будет закончена и поляки добьются от Советской власти, чтобы она отдала Польше территорию в границах 1939 года. Города Львов и Вильно поляки

obsługą komisji. Cała gotowa sieć UNKGB wraz z uzupełnieniami jest ukierunkowana na ujawnienie zorganizowanego podziemia antysowieckiego i osób prowadzących robotę prowokacyjną zarówno wśród ludności polskiej, jak i ukraińskiej, przy czym opracowano specjalne zarządzenia i instrukcje.

^a„Materiały znajdujące się w naszej dyspozycji świadczą o tym, że duża część Polaków opowiada się za tym, żeby pozostać w miejscu zamieszkania i nie wyjeżdżać do Polski.”^a

I tak, mieszkaniec mias[ta] Sambora, urzędnik w sklepie komisowym ŁUKACZYWSKI Zygmunt, oświadczył podczas rozmowy z naszym informatorem:

^a„...Nie mam po co jechać do Polski by tam zamieszkać, majątku w Polsce nie mam i mieć nie będę. Przepracowałem dwadzieścia lat w państwie polskim i przez cały ten czas byłem prostym robotnikiem i nie mogłem zarobić na to, żeby zapewnić swojej rodzinie to, co najniezbędniejsze. Sądzę, że w Polsce i tak zostanie ustanowiona Władza Sowiecka, dlatego jaka to różnica żyć tutaj, czy wyjechać do Polski, a na dodatek nie wiadomo jeszcze, co cię tam czeka i do czego cię zagonią...”^a

Mieszkaniec wsi Wyskowiczi [Biskowice] w rejonie samborskim, chłop małorolny BORODYŃSKI Franek s. Stanisława, w sprawie przesiedlenia oznajmił:

^b„...Tu, w ZSRS, mam swoje małe gospodarstwo, skrawek ziemi i bydło i nigdzie stąd nie pojadę. Do Polski pojadę tylko pod przymusem, ale wydaje mi się, że Władza Sowiecka nie będzie tak postępować z biedniakami i średniakami, ponieważ odnosi się ona jednakowo do wszystkich narodowości...”^b

Mieszkaniec mias[ta] Drohobycza, robotnik w cegielni GNACIK Jan, mówi:

^b„...Wszystko mi jedno. Gdyby w Polsce karmili za darmo i nie trzeba było pracować, od razu bym tam pojechał, a jeśli tam tego nie będzie, zostaję tutaj, tym bardziej że tu pracuję, a za Polski pracowałem tylko trzy dni w tygodniu, zaś przez resztę czasu byłem bez pracy...”^b

Tendencje, by nie wyjeżdżać do Polski i nadal zamieszkiwać w Związku Sowieckim odnotowuje się też wśród osób o nastawieniu antysowieckim, które mają nadzieję na przywrócenie Polski w granicach [sprzed] 1939 roku.

I tak, mieszkanka mias[ta] Drohobycza, gospodyni domowa MANDERIKA Helena w rozmowie z naszym agentem oświadczyła:

^a„Trzeba zachować polskie pieniądze, bo niedługo będą potrzebne. Teraz rząd polski, na którego czele stoi Mikołajczyk wyjechał z Londynu do Moskwy na rozmowy z Rządem Sowieckim¹. Po rozmowach wojna zostanie zakończona, a Polacy wymogą na Władzy Sowieckiej, żeby oddała ona Polsce terytorium w granicach [sprzed] 1939 roku. Miast Lwowa i Wilna Polacy nigdy nie oddadzą Związkowi Sowiec-

никогда не отдадут Советскому Союзу. Когда установится Польша, то тогда поляки выгонят из Польши всех украинцев...”^а

Житель с. Висковичи, Самборского района, кулак, БОРОДАЧ Барбарс, в беседе с нашим агентом, сказал:

“...Скоро произойдут изменения в установлении границ между Польшей и СССР.

Дрогобычская и Львовская области будут переданы Польше, а может быть к ней перейдут и все области Западной Украины, т.к. Англия и Америка этот вопрос поставили перед Советским правительством и не признают польское правительство созданное в СССР. В Польше будет настоящее польское правительство, находящееся в Лондоне...”^а

Житель гор. Борислав КРИВДА Владислав, буровщик нефтепромыслов, заявил:

“...Я имею на территории Польши в Кросненском повите семью – жену и дочь, а также свое хозяйство, а поэтому выеду на территорию Польши”.

Рабочий – электрик, житель гор. Дрогобыча САЛО Франек, в беседе с источником, сказал:

“...Я в Польшу поеду потому, что там проживают мои родные, а сама Польша является моей родиной...”

Наравне с высказываниями отдельных групп поляков, по поводу переселения, по сообщению агентуры, часть поляков заняли выжидательную политику, ^абоясь что Советское правительство будет применять репрессии к лицам, желающим выехать на территорию Польши.”^а

Отсутствие в комиссии представителей польского правительства в известной мере также влияет на подачу заявлений о переселении со стороны поляков, желающих выехать в Польшу.

^аЗа 4 дня работы комиссии, по состоянию на 18 октября 1944 года по Дрогобычскому кусту подано заявлений о ^апереселении в Польшу всего от 6 человек.”^в ^а

В целях обеспечения выполнения всех мероприятий по переселению поляков и пресечения антисоветской деятельности отдельных лиц, как среди украинцев, так и поляков, направляем имеющуюся агентурно-осведомительную сеть на выявление организованной вражеской деятельности и пресечения ее.

ВРИД. НАЧАЛЬНИКА УНКГБ ДРОГОБЫЧ. ОБЛ.
МАЙОР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ – (—) МОРОЗ

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА 2 ОТДЕЛА УНКГБ Д.О.
МАЙОР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ – (—) СОТНИКОВ²

kiemu. Kiedy zostanie ustanowiona Polska, wtedy Polacy wygonią z Polski wszystkich Ukraińców...”^a

Mieszkaniec w[si] Wiskowiczi [Biskowice] w rejonie samborskim, kułak BO-RODACZ Barbars [?], podczas rozmowy z naszym agentem powiedział:

^a „...Wkrótce nastąpią zmiany w ustaleniu granic między Polską a ZSRS.

Obwody drohobycki i lwowski przekazane zostaną Polsce, a być może przekazane zostaną jej wszystkie obwody Zachodniej Ukrainy ponieważ Anglia i Ameryka sprawę tę przedstawiły Rządowi Sowieckiemu i nie uznają rządu polskiego utworzonego w ZSRS. W Polsce będzie prawdziwy polski rząd, który teraz przebywa w Londynie...”^a

Mieszkaniec mias[ta] Borysławia KRYWDA Władysław, wiertniczy w kopalni ropy naftowej, oświadczył:

„...Mam na terenie Polski w powiecie krośnieńskim rodzinę – żonę i córkę, a także swoje gospodarstwo i dlatego wyjadę na terytorium Polski”.

Robotnik – elektryk, mieszkaniec mias[ta] Drohobycza SAŁO Franek, podczas rozmowy z informatorem powiedział:

„...Do Polski pojadę dlatego, że mieszkają tam moi krewni, a sama Polska jest moją ojczyzną...”

Obok [takich] poglądów poszczególnych grup Polaków w sprawie przesiedlenia, według doniesień agentury część Polaków zajęła wyczekującą pozycję ^a „bojąc się, że Rząd Sowiecki zastosuje represje wobec osób chcących wyjechać na terytorium Polski.”^a

Nieobecność w komisji przedstawicieli rządu polskiego, w pewnej mierze ma również wpływ na składanie podań o przesiedlenie przez Polaków chcących wyjechać do Polski.

^a „W ciągu 4 dni pracy, według stanu na 18 października 1944 roku, ^c podania o przesiedlenie do Polski złożyło tylko 6 osób^c z rejonu drohobyckiego.”^a

W celu zapewnienia wykonania wszystkich zarządzeń związanych z przesiedleniem Polaków oraz zapobieżenia antysowieckiej działalności poszczególnych osób, zarówno wśród Ukraińców jak i Polaków ukierunkowujemy działania sieci agenturalno-informacyjnej na ujawnienie zorganizowanej wrogiej działalności i jej przerwanie.

P.O. NACZELNIKA UNKGB OBW[ODU] DROHOBYC[KIEGO]
MAJOR BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO – (—) MOROZ

ZAST[ĘPCA] NACZELNIKA 2 ODDZIAŁU UNKGB D.O.
MAJOR BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO – (—) SOTNIKOW²

„Г-19-Г” октября 1944 года

№ Г-2/8/356-Г

гор. Дрогобыч

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 9-11.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі вписаний від руки вхідний номер: „16333” і дата: „27.10.44”; нижче резолюція: „т. Мазину”, дата: „28.X.44 г.” і нерозбірливий підпис; на першій сторінці три приписки від руки: „т. Волков. Имеются ли данные по другим УНКГБ. Доложите!”, дата: „28.X” і нерозбірливий підпис; „т. Иовенко. Срочно запросите по ВЧ сведения из других областей (по списку)”, дата: „31.X” і нерозбірливий підпис; „Использовано в спецсообщении в НКГБ СССР”, дата: „18/XI” і нерозбірливий підпис.

- а-а Поруч на полях вертикальна риска.
- б-б Поруч на полях вертикальна риска і приписка від руки: „учтено”.
- в-в Підкреслено від руки.
- г-г Вписано від руки.

¹ Йдеться про московські переговори С. Міколайчика, Т. Ромера і С. Грабського із Сталіним і представниками ПКНВ за участю У. Черчілля 13–17.10.1944, які були безрезультатними.

² Сотніков Михайло (нар. 1908), у 1944–1945 – заступник начальника 2-го відділу Управління НКГБ УРСР Дрогобицької області, у 1945–1947 – заступник начальника 2-го відділу Управління НКГБ–МГБ УРСР Закарпатської області. З 1943 майор держбезпеки, з 1946 підполковник держбезпеки.

„^d-19^d” października 1944 roku
nr ^d-2/8/356^d
mias[to] Drohobycz

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 9–11.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu wpisany odręcznie nr wch.: 16333 i data: 27.10.44; niżej dekreteacja: t. Mazin, data: 28.X.44 r. i nieczytelny podpis; oprócz tego na pierwszej stronie trzy odręczne adnotacje: t. Wołkow. Czy mamy informacje z innych UNKGB. Zameldujcie!, data: 28.X i nieczytelny podpis; t. Iowienko. Pilnie zapotrzebujecie przez WCz informacje z innych obwodów (według wykazu), data: 31.X i nieczytelny podpis; Wykorzystano w meldunku specjalnym dla NKGB ZSRS, data: 18/XI i nieczytelny podpis.

- ^a-^u Wzdłuż akapitu na marginesie pionowa kreska.
- ^b-^h Wzdłuż akapitu na marginesie pionowa kreska i odręczna adnotacja: uwzględniono.
- ^c-^c Podkreślono odręcznie.
- ^d-^d Wpisano odręcznie.

¹ Mowa o moskiewskich rozmowach S. Mikołajczyka, T. Romera i S. Grabskiego ze Stalinem i przedstawicielami PKWN przy udziale W. Churchilla 13–17.10.1944, podczas których strony nie doszły do porozumienia.

² Sotnikow Michaił (ur. 1908), w l. 1944–1945 zca naczelnika 2 Oddz. UNKGB USRS obwodu drohobyckiego, w l. 1945–1947 zca naczelnika 2 Oddz. UNKGB–UMGB USRS obwodu zakarpackiego. W 1943 mjr bezp. państw., 1946 ppłk bezp. państw.

25 жовтня 1944, Київ. Список працівників, від'їжджаючих до Польщі для проведення евакуації українського населення

СПИСОК
товарищей едущих в гор. Люблин по специальному заданию правительства УССР

№ № пп	Фамилия имя и отчество	Занимаемая должность
1.	РОМАЩЕНКО Михаил Алексеевич	Зам. Главн. Уполномоч. Правит. УССР
2.	БАТРУК Сергей Михайлович	Референт Главного Уполномоч.
3.	БОЙКО Галина Степановна	Секретарь Зам. Главн. Уполномоч.
4.	ОСТРОВСКАЯ Людмила Алексеевна	Статистик Грубешувского райуполномоченного
5.	ПРЕСНАЯ Людмила Николаевна	Бухгалтером Белгорайского райуполномоченного
6.	ЛЕОНЕНКО Иван Прокофьевич	Главн. бухг. Грубешувского райуполномочен.
7.	ХОМЕНКО Любовь Ивановна	Статистиком Лисковского райуполномочен.
8.	ПОЛЕЩУК Николай Федорович	Бухгалтером Влодавского райуполномоченного
9.	СТРЕЛЬЦОВА Наталия Яковлевна	Статистиком Томашувского райуполномоченного

**ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО УПОЛНОМОЧЕННОГО
ПРАВИТЕЛЬСТВА УССР (—) РОМАЩЕНКО**

25 октября 1944 г.

*ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), спр. 4, арк. 89.
Копія, машинопис.*

**25 października 1944, Kijów. Wykaz urzędników wyjeżdżających do Polski
w celu przeprowadzenia ewakuacji ludności ukraińskiej**

LISTA

towarzyszy wyjeżdżających do mias[ta] Lublina w związku ze specjalnym
zadaniem rządu USRS

Lp.	Nazwisko, imię, <i>otczestwo</i>	Zajmowane stanowisko
1.	ROMASZCZENKO Michaił Aleksiejewicz	zast[ępcą] Główn[ego] Pełnomocnika Rządu USRS
2.	BATRUK Siergiej Michajłowicz	referent Głównego Pełnomocnika
3.	BOJKO Galina Stiepanowna	sekretarz zast[ępcą] Główn[ego] Pełno- mocnika
4.	OSTROWSKAJA Ludmiła Aleksiejewna	statystyk hrubieszowskiego pełnomocni- ka rejonowego
5.	PRIESNAJA Ludmiła Nikołajewna	księgowa biłgorajskiego pełnomocnika rejonowego
6.	LEONIENKO Iwan Prokofjewicz	główny księgowy hrubieszowskiego peł- nomocnika rejonowego
7.	CHOMIENKO Lubow Iwanowna	statystyk liskowskiego [leskiego] pełno- mocnika rejonowego
8.	POLESZCZUK Nikołaj Fiodorowicz	księgowy włodawskiego pełnomocnika rejonowego
9.	STRIELCOWA Natalia Jakowlewna	statystyk tomaszewskiego pełnomocnika rejonowego

**ZASTĘPCA GŁÓWNEGO PEŁNOMOCNIKA
RZĄDU USRS**

(—) ROMASZCZENKO

25 października 1944 r.

*PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37 (1951), spr. 4, ark. 89.
Kopia, maszynopis.*

26 жовтня 1944, Чортків. Спецповідомлення П. Пугача і М. Коцербю С. Савченку про підготовку до кампанії з переселення у Тернопільській області та реагування на це місцевих поляків і євреїв

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕН.
БЕЗОПАСНОСТИ УССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 3 РАНГА
тов. САВЧЕНКО
гор. КИЕВ

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

О реагировании польского населения
на Люблинское соглашение

По вопросу Люблинского соглашения агроном Чертковского РайЗО ПОДРУЖЕН Александр Иосифович, поляк по национальности, 6 октября 1944 года в беседе со своими сотрудниками сказал:

^а „Как только можно будет выехать на Запад в Польшу, то я поеду первым. Однако лучше сделал ЦИХОЦКИЙ, он не стал ожидать никаких комиссий, взял да и сам выехал. И очень просто сделал.

^б Уплатил за пропуск 1000 рублей^б, забрал свои вещи и уехал на Запад в Польшу в город Ланьцут”.^а

7 октября с/г. заведующий того же РайЗО ГУНЬКА Иван Германович, поляк, в разговоре с сотрудниками РайЗО заявил:

^в „В гор. Чертков уже приехала комиссия по вопросам переселения. Я думаю теперь ехать в Польшу. Все равно и неизбежно возникнет война между Англией, Америкой (союзники) и Советским Союзом и эта территория будет полем боя. Так лучше сейчас выехать из этой территории, а после войны обратно возвратиться сюда”.^в

И далее он сказал:

^г „Я слышал от одного русского, партийца (фамилию не назвал), что на территории Западных областей Украины будет массовое переселение. Всех поляков вышлют в Польшу, а украинцев в Сибирь, а сюда приедут жить русские”.^г

Бухгалтер Чертковского РайЗО ПШИБИЛЬСКАЯ Андрияна Августов-

26 października 1944, Czortków. Meldunek specjalny P. Pugacza i M. Kocierubo dla S. Sawczenki zawierający informację o przygotowaniach w obwodzie tarnopolskim do akcji przesiedleńczej oraz wypowiedzi tamtejszych Polaków i Żydów na temat przesiedlania

ŚCIŚLE TAJNE

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃ[STWA]
PAŃSTWOWEGO USRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI
tow. SAWCZENKI
mias[to] KIJÓW

MELDUNEK SPECJALNY

O reakcji ludności polskiej na układ lubelski.

W sprawie układu lubelskiego, agronom czortkowskiego RajZO PODRUZEN Aleksander s. Józefa, narodowości polskiej, powiedział 6 października 1944 roku podczas rozmowy ze swoimi pracownikami:

^{a-} „Jak tylko będzie można wyjechać na Zachód do Polski, pojedę pierwszy. Jednak lepiej zrobił CICHOCKI, nie czekał na żadne komisje, wziął i sam wyjechał. A zrobił to bardzo prosto. ^{b-} Zapłacił za przepustkę 1000 rubli^{b-}, zabrał swoje rzeczy i wyjechał na Zachód do Polski do miasta Łańcuta”^{-a}

7 października br. kierownik tegoż RajZO – GUŃKA Jan s. Hermana, Polak, podczas rozmowy z pracownikami RajZO oświadczył:

^{c-} „Do mias[ta] Czortkowa przyjechała już komisja do spraw przesiedlenia. Zamierzam teraz jechać do Polski. I tak wybuch wojny między Anglią, Ameryką (sojusznicy) a Związkiem Sowieckim jest nieuchronny i tereny te staną się polem walki. Więc lepiej już teraz wyjechać z tego terytorium, a po wojnie wrócić tutaj z powrotem”^{-c}

Następnie powiedział:

^{d-} „Słyszałem od jednego Rosjanina, partyjniaka (nie podał nazwiska), że na terenie zachodnich obwodów Ukrainy nastąpi masowe przesiedlenie. Wszystkich Polaków wyślą do Polski, a Ukraińców na Sybir, zaś tutaj przyjadą mieszkać Rosjanie”^{-d}

Księgowa czortkowskiego RajZO PRZYBYLSKA Adrianna c. Augusta,

на, по национальности поляка, 9 октября с/г. в разговоре с нашим источником заявила:

д. „Я очень рада, что разрешен выезд полякам в Польшу, и я с удовольствием бы выехала, но боюсь этого делать. Многие поляки согласятся выехать в Польшу. Но их вместо Польши вывезут в Сибирь, а потом скажут, что мол они сами добровольно согласились выехать”.-д

9 октября 1944 года работник УШОСДОРА ГАНКЕВИЧ, поляк по национальности, в разговоре с источником заявил:

„Да, настанет час, когда жить на этой территории будет опасно. А поэтому думаю выехать в Польшу”.

11 октября с/г. КРАКОВСКАЯ Юзефа Франковна, поляка по национальности, нигде не работает, в разговоре нашему источнику сказала:

г. „Поляки в массовом порядке будут выезжать в Польшу, ибо здесь жить не безопасно. Цель этого переселения такова, что Советское правительство выселит отсюда поляков и когда будет плебисцит, то Советский Союз перед миром докажет фактом, что здесь проживает большинство украинцев и следовательно эти земли принадлежат Советской Украине”.-г

Ветврач ЧЕРТКОВСКОГО РайЗО УНТЕНБЕРГ Арнольд Вильгельмович, еврей по национальности, но говорит, что он поляк, в беседе 7/Х-44 года с сотрудниками сказал:

е. „Как только начнет работать комиссия по переселению так я первый запишусь на выезд в Польшу, ибо здесь очень тяжело работать и я никак не могу привыкнуть до Советской системы работы. А в Польше я буду работать самостоятельно”.-е

12 октября с/г. работник ЗАГС-а гор. Черткова САВИЦКИЙ, по национальности поляк, нашему источнику в разговоре сказал:

е. „Я слышал, что приехала комиссия по переселению, но я не знаю какой будет порядок. Я не знаю, можно ли будет здесь остаться, я бы этого желал, так как имею тут свой собственный дом и не хотел бы его лишаться”.-е

Завхоз ОблЗО ОНУФРОВСКИЙ, поляк по национальности, 12 октября с/г. в разговоре с нашим источником сказал:

ж. „Я слышал про переселение поляков в Польшу, считаю, что это будет проходить принудительно. В Польше я никого не имею и мне очень тяжело туда переезжать, да еще тем более, что ехать туда на зиму”.-ж

Житель с. Рудодубы, Белобожницкого района (фамилия не установлена), 13 октября 1944 года в разговоре с жителями гор. Черткова сказал:

„Поляков из нашего села не очень много поедет в Польшу, ибо

narodowości polskiej, 9 października br. podczas rozmowy z naszym informatorem oświadczyła:

^c „Bardzo się cieszę, że pozwolono Polakom wyjechać do Polski, ja też chętnie bym pojechała, ale boję się to uczynić. Wielu Polaków zgodziło się wyjechać do Polski. Ale zamiast do Polski wywożą ich na Sybir a potem powiedzą, że to niby oni dobrowolnie zgodzili się na wyjazd”.^c

9 października 1944 roku robotnik Zarządu Dróg GANKIEWICZ, narodowości polskiej, podczas rozmowy z informatorem oświadczył:

„Tak, nadejdzie czas, że życie na tym terenie będzie niebezpieczne. I dlatego zamierzam wyjechać do Polski”.

11 października br. KRAKOWSKA Józefa c. Franciszka, narodowości polskiej, nigdzie nie pracuje, powiedziała podczas rozmowy naszemu informatorowi:

^d „Polacy będą masowo wyjeżdżać do Polski, bo życie tutaj nie jest bezpieczne. Cel tego przesiedlenia jest taki, [że] Rząd Sowiecki wysiedli stąd Polaków i kiedy odbędzie się plebiscyt, wówczas Związek Sowiecki postawi świat wobec faktu, że mieszka tu większość Ukraińców, a więc ziemie te należą do Sowieckiej Ukrainy”.^d

Weterynarz czortkowskiego RajZO UNTENBERG Arnold s. Wilhelma, narodowości żydowskiej, lecz powiada że jest Polakiem, 7/X-44 roku podczas rozmowy z pracownikami powiedział:

^f „Jak tylko zaczniesz pracować komisja do spraw przesiedlenia, to jako pierwszy zapiszę się na wyjazd do Polski, bo tutaj pracuje się bardzo ciężko i w żaden sposób nie mogę się przyzwyczaić do sowieckiego systemu pracy. A w Polsce będę pracować samodzielnie”.^f

12 października br. pracownik ZAGS-u mias[ta] Czortkowa SAWICKI, narodowości polskiej, podczas rozmowy powiedział naszemu informatorowi:

^g „Słyszałem, że przyjechała komisja do spraw przesiedlenia, ale nie wiem jaki będzie tryb [działania]. Nie wiem czy będzie można zostać tutaj, chciałbym żeby tak było, bo mam tu swój własny dom i nie chciałbym go stracić”.^g

Kierownik działu gospodarczego ObłZO ONUFROWSKI, narodowości polskiej, 12 października br. podczas rozmowy z naszym informatorem powiedział:

^h „Słyszałem o przesiedleniu Polaków do Polski, myślę że będzie się to odbywać pod przymusem. W Polsce nie mam nikogo i bardzo ciężko będzie mi tam wyjeżdżać, tym bardziej że będzie się tam jechać na zimą”.^h

Mieszkaniec w[si] Rudoduby w rejonie białobożnickim (nazwiska nie ustalono), 13 października 1944 roku podczas rozmowy z mieszkańcami mias[ta] Czortkowa powiedział:

„Polaków z naszej wsi nie pojedzie zbyt wielu do Polski, bo każdy będzie

каждый будет держаться за свою землю. Я так же уверен, что украинцы, которые убежали с немцами, не захотят ехать обратно в Западную Украину”.

13 октября с/г. работник поликлиники гор. Черткова ШОРР, по национальности еврей, в разговоре с источником заявил:

“Я слышал, что приехала комиссия по переселению. Увидим какой будет порядок переселения, тогда и решу вопрос о выезде в Польшу”.³

Житель города Коропец КВИЦЕНЬ Юсь Григорьевич, поляк по национальности, в разговоре 25 сентября с/г. с жителями сказал:

„Вероятно, украинцы настояли перед правительством СССР о подписании Люблинского соглашения, чтобы нас, поляков, удалить с территории УССР. Я не верю, что это соглашение в части эвакуации нас в Польшу, есть обязательное. А поскольку это будет не в приказном порядке, то вряд ли кто из поляков согласится эвакуироваться с территории УССР в Польшу”.^Г

26 сентября 1944 года житель города КОРОПЕЦ МОРОЗ Антон Петрович, 1904 года рождения, украинец по национальности, в разговоре нашему источнику заявил:

„Люблинское соглашение заключено в связи с национальной враждой между поляками и украинцами. Но надо сказать, что на территории Польши в данное время также не спокойно, как и у нас здесь. На территории Польши, освобожденной от немецких оккупантов, среди польского населения имеются бандитские проявления по отношению к украинцам. Я уверен, что поляки добровольно не желают эвакуироваться на территорию Польши, потому, что там очень плохие земли. Поляки могут эвакуироваться только в принудительном порядке”.

Житель села Мильно, Заложцевского района, ЗАЛЕЦКИЙ Иван Петрович, 1902 года рождения, по национальности поляк, 29 сентября 1944 года в разговоре нашему источнику заявил:

“Если бы польское правительство уже сейчас разрешило выезжать нам, полякам, в Польшу, поляки немедленно бы уехали. Жить здесь не возможно, свирепствуют банды”.^Г

30 сентября с/г., председатель с/совета с. Гаи-Растоцкие, Заложцевского района, КВАСНИЦКИЙ Франко Михайлович, 1902 года рождения, поляк по национальности, в беседе с жителями заявил:

“Я одобряю Люблинское соглашение и сам еду в Польшу. Что это за жизнь здесь, когда не могу ночевать в своем доме. Всюду банды”.^Г

się trzymać swojej ziemi. Jestem pewien, że Ukraińcy, którzy uciekli z Niemcami nie zechcą wrócić z powrotem na Zachodnią Ukrainę”.

13 października br. pracownik polikliniki mias[ta] Czortkowa SZORR, narodowości żydowskiej, podczas rozmowy z informatorem oświadczył:

ⁱ⁻ „Słyszałem, że przyjechała komisja do spraw przesiedlenia. Zobaczymy w jakim trybie będzie się odbywać przesiedlenie, wtedy rozstrzygnę sprawę wyjazdu do Polski”.ⁱ

Mieszkaniec miasta Koropiec KWICIEŃ Juś [?] s. Grzegorza, narodowości polskiej, 25 września br. podczas rozmowy z mieszkańcami powiedział:

„Prawdopodobnie Ukraińcy przeforsowali w rządzie ZSRS podpisanie układu lubelskiego, żeby nas Polaków wygonić z terytorium USRS. Nie wierzę, że układ ten jest w części [dotyczącej] naszej ewakuacji do Polski obowiązkowy. A jeżeli nie będzie się to ^{d-}odbywać w trybie przymusowym, to jest wątpliwe, czy ktoś z Polaków zgodzi się na ewakuację z terytorium USRS do Polski”^{d-}.

26 września 1944 roku mieszkaniec miasta KOROPIEC MOROZ Anton Petrowycz, urodzony w 1904 roku, narodowości ukraińskiej, podczas rozmowy oświadczył naszemu informatorowi:

„Układ lubelski zawarto w związku z narodową nienawiścią między Polakami a Ukraińcami. Ale trzeba powiedzieć, że na terytorium Polski w chwili obecnej również jest niespokojnie, tak jak u nas tutaj. Na terenie Polski wyzwolonym spod okupacji niemieckiej zdarzają się wśród ludności polskiej przejawy bandytyzmu wobec Ukraińców. Jestem pewien, że Polacy dobrowolnie nie zechcą ewakuować się na terytorium Polski dlatego, że tam są bardzo słabe ziemie. Polacy mogą ewakuować się wyłącznie pod przymusem”.

Mieszkaniec wsi Milno w rejonie Założce ZALECKI Jan s. Piotra, urodzony w 1902 roku, narodowości polskiej, 29 września 1944 roku podczas rozmowy oświadczył naszemu informatorowi:

^{d-} „Jeśli rząd polski już teraz pozwoliłby wyjechać nam Polakom do Polski, Polacy natychmiast by wyjechali. Życ tutaj nie można, szaleją bandy”.^{d-}

30 września br. przewodniczący rady gminnej w[si] Gai-Rastockije [Gaje Roztockie] w rejonie Założce, KWAŚNICKI Franko s. Michała, urodzony w 1902 roku, narodowości polskiej, podczas rozmowy z mieszkańcami oświadczył:

^{d-} „Popieram układ lubelski i sam jadę do Polski. Co to za życie tutaj, jeśli nie mogę nocować w swoim domu. Wszędzie bandy”.^{d-}

Obecna przy tym pracownik Rejonowego Wydziału Finansowego KWAŚNICKA Stefa c. Michała, urodzona w 1922 roku, narodowości polskiej, powiedziała:

Присутствующая при этом работник Райфинотдела КВАСНИЦКАЯ Стефа Михайловна, 1922 года рождения, полька по национальности, сказала: "„Да, я как полька имею возможность на основании данного соглашения выехать в Польшу. Но туда я не поеду ибо мне и здесь жить хорошо”."

1 октября с/г. работник Райпромкомбината Заложцевского района, ЗДО-РОВЯГ Иосиф Николаевич, 1898 года рождения, в разговоре с источником сказал:

Г. „Поляки все намерены выехать в Польшу в связи с тем, что здесь их преследуют бандеровцы”."

О РАБОТЕ КОМИССИИ ПО ПЕРЕСЕЛЕНИЮ:

Наш уполномоченный и комиссия из Киева прибыла 3 октября, но не в полном своем составе, пополнение ее производится на месте.

При исполкоме Облсовета Депутатов Трудящихся создан специальный отдел по переселению, для руководства и оказания практической помощи в работе уполномоченным и комиссиям, находящимся в г.г. Черткове, Тернополе и Кременце.

Состав отдела утвержден бюро Обкома КП(б)У.

13 октября с/г. отделом по переселению при Облсполкоме совместно с прибывшим нашим уполномоченным проведено инструктивное совещание с руководителями ОблЗО, ОблФО и Уполнаркомзага по вопросам мероприятий, связанных с обменом польского и украинского населения, где им также было предложено о даче соответствующих указаний на места – районам.

Г. Наш уполномоченный и состав комиссии к основной своей работе еще не приступил. В данное время заняты организацией и оборудованием служебного помещения. Нужное и соответствующее количество бланков для проведения работы по переселению со Львова уже получены."

Г. Уполномоченный польского комитета национального освобождения из гор. Люблина еще не прибыл. Прибытие его в гор. Чертков ожидается днями."

Со своей стороны принимаем меры к агентурному обслуживанию всех участков работы комиссий по переселению (в разрезе Ваших указаний).

Соответствующие указания по агентурному обслуживанию работы комиссий даны всем Горрайаппаратам области и, в первую очередь, Тернопольскому и Кременецкому ГО НКВД, где определены пункты по переселению и где будут непосредственно находиться уполномоченные Польши.

О работе комиссий в гор. Тернополе и Кременце сведений не имеем.

О ходе работы по обмену украинского и польского населения будем информировать в установленные Вами сроки.

^j „Tak, jako Polka mam możliwość wyjazdu do Polski na podstawie tego układu. Ale tam nie pojedę, bo mnie i tutaj żyje się dobrze”.^j

1 października br. pracownik Rejonowego Kombinatoru Przemysłowego w rejonie Założce, ZDOROWIAG Josif Nikołajewicz, urodzony w 1898 roku, podczas rozmowy z informatorem powiedział:

^d „Wszyscy Polacy zamierzają wyjechać do Polski w związku z tym, że tutaj prześladują ich banderowcy”.^d

O PRACY KOMISJI DO SPRAW PRZESIEDLENIA

Nasz pełnomocnik oraz komisja z Kijowa przybyła 3 października, ale nie w swoim pełnym składzie, uzupełnia się ją na miejscu.

Przy komitecie wykonawczym Obwodowej Rady Deputowanych Robotniczych utworzono specjalny oddział do spraw przesiedlenia mający kierować i udzielać praktycznej pomocy w pracy pełnomocników i komisji, znajdujących się w m. m. Czortkowie, Tarnopolu i Krzemieńcu.

Skład oddziału został zatwierdzony przez biuro Komitetu Obwodowego KP(b)U.

13 października br. oddział do spraw przesiedlenia przy Obwodowym Komitecie Wykonawczym wspólnie z przybyłym naszym pełnomocnikiem przeprowadził naradę instruktażową z kierownikami ObłZO, ObłFO i pełnomocnikiem Ludowego Komisariatu Zaopatrzenia, w sprawie działań związanych z wymianą ludności polskiej i ukraińskiej, na której polecono im również wydawanie odpowiednich dyrektyw na miejscu – w rejonach.

^d Nasz pełnomocnik i personel komisji nie przystąpili jeszcze do swojej zasadniczej pracy. W chwili obecnej zajęci są organizacją i urządzeniem pomieszczenia służbowego. Niezbędne, w odpowiedniej ilości, formularze do pracy przesiedleńczej otrzymano już ze Lwowa.^d

^d Pełnomocnik polskiego komitetu wyzwolenia narodowego jeszcze nie przyjechał z mias[ta] Lublina. Oczekuje się jego przyjazdu do mias[ta] Czortkowa] w ciągu najbliższych dni.^d

Ze swej strony podejmujemy działania w celu obsługi agenturalnej wszystkich odcinków pracy komisji do spraw przesiedlenia (zgodnie z Waszymi dyrektywami).

Odpowiednie wytyczne w sprawie agenturalnej obsługi pracy komisji zostały wydane wszystkim miejskim urządcom rejonowym obwodu i w pierwszej kolejności Tarnopolskiemu i Krzemienieckiemu GO NKWD, gdzie wyznaczono punkty przesiedleńcze i bezpośrednio będą przebywać pełnomocnicy Polski.

O pracy komisji w mieś[cie] Tarnopolu i Krzemieńcu informacji nie mamy.

O przebiegu prac nad wymianą ludności ukraińskiej i polskiej będziemy informować w ustalonych przez Was terminach.

'И.О.' НАЧАЛЬНИКА УНКГБ ПО ТЕРНОПОЛЬСК. ОБЛ.
ПОДПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) ПУГАЧ¹

НАЧАЛЬНИК 2 ОТДЕЛА УНКГБ ПО ТЕРНОП. ОБЛ.
МАЙОР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
КОЦЕРУБО²

„126⁻¹” октября 1944 г.

№ 1721/2⁻¹

гор. Чертков

2 экз.

1-й экз. адресату

2-й экз. в дело

РП

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 189–191.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документа зліва вгорі вписано від руки: „Вх. № 19720, 3-ХІ-44 з.”, зліва внизу штамп про надходження з вписаною від руки датою: „2 ХІ 44”; крім того, приписки від руки: „т. Іовенко. Составьте общюю докл. записку в Москву (к 11.ХІ)”, дата: „2.ХІ” і нерозбірливий підпис; „т. Мазину. К информации НКГБ СССР” і нерозбірливий підпис; частково нерозбірлива приписка: „т. Волков. Проследите за остальными УНКГБ и с/сообщение в Москву [...] ш/т”, дата: „6.ХІ” і нерозбірливий підпис; „Использовано для сп. сооб. в НКГБ СССР”, дата: „15.ХІ” і нерозбірливий підпис.

а-а Зліва на полях приписка від руки: „Почему не написано, о какой махинации здесь идет речь?”.

б-б Підкреслено від руки.

в-в Текст зазначений подвійною вертикальною рисою зліва на полях, поруч частково нерозбірлива приписка від руки: „в [...] деятельность нац. элем.”.

г-г Текст зазначений подвійною вертикальною рисою зліва на полях.

д-д Текст зазначений подвійною вертикальною рисою на полях, поруч вписано від руки: „провокац.”.

е-е На полях зліва вписано від руки: „а/с”.

є-є Текст зазначений подвійною вертикальною рисою на полях, поруч дві приписки від руки, одна нерозбірлива, друга частково розбірлива: „Отметить плохую [...] раз'яснительной работы”, дата: „6.ХІ-” і нерозбірливий підпис.

ж-ж Текст зазначений вертикальною рисою на полях, поруч вписано від руки: „тоже самое”.

з-з Текст зазначений подвійною вертикальною рисою на полях, поруч вписано: „не решит.”.

и-и Текст зазначений подвійною вертикальною рисою на полях, поруч вписано: „учесть”.

і-і Надписано від руки: „Зам.”.

у-у Вписано від руки.

^k-P.O.^k NACZELNIKA UNKGB OBW[ODU] TARNOPOLSK[IEGO]
PODPULKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(-) PUGACZ¹

NACZELNIK 2 ODDZIAŁU UNKGB OBW[ODU] TARNOP[OLSKIEGO]
MAJOR BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
KOCIERUBO²

„1-26-1” października 1944 r.
nr 1721/2-1
mias[to] Czortków

2 egz.
1 egz. adresat
2 egz. do akt sprawy
RP

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 189–191.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu w lewym górnym rogu wpisano odręcznie: Nr wch. 19720, 3-XI-44 r., w lewym dolnym rogu pieczętka wpływu z wpisaną odręcznie datą: 2 XI 44; ponadto odręczne adnotacje: t. Iowienko. Sporządźcie ogólny raport dla Moskwy (do 11.XI), data: 2.XI i nieczytelny podpis; t. Mazin. Do informacji dla NKGB ZSRS i nieczytelny podpis; częściowo nieczytelna adnotacja: t. Wołkow. Sprawdźcie w pozostałych UNKGB i meldunek s[pecjalny] dla Moskwy [...] sz[yfrowy]t[elegram], data: 6.XI i nieczytelny podpis; Wykorzystano w meldunku s[pecjalnym] dla NKGB ZSRS, data: 15.XI i nieczytelny podpis.

^a - ^a Na lewym marginesie odręczna adnotacja: Dlaczego nie napisano o jaką machinację tu chodzi?

^b - ^b Podkreślono odręcznie.

^c - ^c Tekst zaznaczony na lewym marginesie podwójną pionową kreską, obok częściowo nieczytelny odręczny dopisek: do [...] działalności elem[entu] nacjonalistycznego].

^d - ^d Tekst zaznaczony na lewym marginesie podwójną pionową kreską.

^e - ^e Tekst zaznaczony na marginesie podwójną pionową kreską, obok zanotowano odręcznie: prowokacja].

^f - ^f Na lewym marginesie wpisano odręcznie: a/s.

^g - ^g Tekst zaznaczony na marginesie podwójną pionową kreską, obok dwie odręczne adnotacje, jedna nieczytelna, druga częściowo czytelna: Zwrócić uwagę na słabą [...] działalności uświadamiającej, data 6.XI i nieczytelny podpis.

^h - ^h Tekst zaznaczony na marginesie pionową kreską, obok wpisano odręcznie: to samo.

ⁱ - ⁱ Tekst zaznaczony na marginesie podwójną pionową kreską, obok wpisano: niezdecyd[owany].

^j - ^j Tekst zaznaczony na marginesie podwójną pionową kreską, obok wpisano: uwzględnić.

^k - ^k Nadpisano odręcznie: Zast[ępcą].

^l - ^l Wpisano odręcznie.

¹ Пугач Петро (нар. 1905), у 1943–1944 – заступник начальника Управління НКГБ УРСР Дніпропетровської області, у травні–серпні 1944 – начальник оперативної групи НКГБ УРСР у Дрогобицькій області, у 1944–1949 – заступник начальника, в.о. начальника Управління НКГБ–МГБ УРСР Тернопільської області. З 1944 підполковник держбезпеки, з 1948 полковник держбезпеки.

² Коцербю Михайло (нар. 1905), у 1944–1945 – в.о. начальника 2-го відділу Управління НКГБ УРСР Тернопільської області, у 1945–1950 – в.о. начальника, згодом начальник 2-го відділу Управління НКГБ–МГБ УРСР Вінницької області. З 1943 майор держбезпеки, з 1946 підполковник держбезпеки.

¹ Pugacz Piotr (ur. 1905), w l. 1943–1944 zca naczelnika UNKGB USRS obwodu dniepropietrowskiego, od maja do sierpnia 1944 naczelnik grupy operacyjnej UNKGB USRS w obwodzie drohobyckim, w l. 1944–1949 zca naczelnika, p.o. naczelnika UNKGB–UMGB USRS obwodu tarnopolskiego. W 1944 ppłk bezp. państw., 1948 płk bezp. państw.

² Kocierubo Michaił (ur. 1905), w l. 1944–1945 p.o. naczelnika 2 Oddz. UNKGB USRS obwodu tarnopolskiego, w l. 1945–1950 p.o. naczelnika, potem naczelnik 2 Oddz. UNKGB–UMGB USRS obwodu winnickiego. W 1943 mjr bezp. państw., 1946 ppłk bezp. państw.

6 листопада 1944, Київ. Спецдонесення П. Бурмака і А. Тер-Григор'яна
В. Рясному про ситуацію в Польщі та настрої українського населення
у зв'язку з переселенням

УПРАВЛЕНИЕ ПОГРАНИЧНЫХ ВОЙСК НКВД
УКРАИНСКОГО ОКРУГА

„а-б-а” ноября 1944 года.

№ 5/00^а-386^а

гор. Львов
Совершенно секретно
Серия „К” „КН”
Экз. № 1

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ 3 РАНГА
товарищу РЯСНОМУ

СПЕЦДОНЕСЕНИЕ

О настроениях среди Украинского населения, проживающего на территории
Польши, в связи с предстоящим переселением на территорию
Украинской ССР.

(В дополнение к № 5/00296 от 7.10.44)

По состоянию на 4.11.1944 года.

ДОКЛАДЫВАЮ:

По данным закордонной агентуры 98 пограничного отряда НКВД, реакционно-националистическая часть польского населения и особенно участники „АК” в ответ на соглашение между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения о переселении, заявляют о том, что все Украинцы, проживающие на территории Польши, будут выгнаны в СССР „голыми”.

Эти заявления находят свое отражение в усилившемся грабеже Украинского населения со стороны „АК”. В частности, в октябре месяце 1944 года против участка 98 погранотряда зафиксировано 7 случаев открытого ограбления бандами „АК” Украинцев, во время которых пострадало 17 семейств.

Боясь террора со стороны банд „АК”, Украинское население Холмского уезда, проживающее вблизи к пограничной линии, находится в нерешительности и заявлений о желании переселиться в своем большинстве пока не подает.

6 listopada 1944, Kijów. Meldunek specjalny P. Burmaka i A. Tier-Grigorjana dla W. Riasnego o sytuacji w Polsce i nastrojach ludności ukraińskiej w związku z przesiedleniami

**ZARZĄD WOJSK POGRANICZNYCH NKWD
OKRĘGU UKRAIŃSKIEGO**

„6” listopada 1944 roku.

nr 5/00-386

mias[to] Lwów
Ściśle tajne
Seria „K” „KN”
Egz. nr 1

**DO LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH USRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO] 3 RANGI
towarzysza RIASNEGO**

MELDUNEK SPECJALNY

O nastrojach wśród ludności ukraińskiej mieszkającej na terytorium Polski w związku z mającym nastąpić przesiedleniem na terytorium Ukraińskiej SRS.

(Jako uzupełnienie [pisma] nr 5/00296 z 7.10.44)
Według stanu na 4.11.1944 roku.

INFORMUJĘ:

Według danych zagranicznej agentury 98 oddziału pogranicznego NKWD, reakcyjno-nacjonalistyczna część ludności polskiej, a zwłaszcza członkowie „AK”, w odpowiedzi na układ pomiędzy Rządem Ukraińskiej SRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego w sprawie przesiedlenia oświadczają, że wszyscy Ukraińcy mieszkający na terenie Polski zostaną wygnani do ZSRS „goli”.

Te oświadczenia znajdują swoje odbicie w nasilających się ze strony „AK” grabieżach ludności ukraińskiej. W szczególności, w miesiącu październiku 1944 roku, naprzeciw odcinka 98 oddziału pogranicznego odnotowano 7 przypadków otwartej grabieży Ukraińców przez bandytów „AK”, podczas których poniosło straty 17 rodzin.

Bojąc się terroru ze strony band „AK”, ludność ukraińska powiatu chełmskiego mieszkająca w pobliżu linii granicznej jest niezdecydowana i w większości nie składa na razie podań, w których deklarowałyby chęć ewakuowania się.

По данным специально направленной агентуры 90 пограничного отряда НКВД в населенные пункты, расположенные в районе гор. Грубешув: Гусынке (3608), Морогин (3606), Стыжув (3890) и другие, установлено, что подавляющее большинство Украинцев, проживающих в этих селах, имеет намерение переселиться на жительство в УССР.

Одновременно с этим, среди жителей указанных населенных пунктов имеются также отдельные лица, которые переселяться не желают, мотивируя это тем, что будто-бы у всех переселившихся органы Советской власти отберут весь хлеб, а самих переселенцев-Украинцев репрессируют, вышлют в Сибирь.

Из бесед с участниками первой группы переселенцев Грубешувского уезда, прибывшей 26.10.1944 года в гор. Владимир Волынский, выясняется, что провокационные слухи в Грубешувском уезде о репрессиях со стороны органов Советской власти над украинцами, переселяющимися на жительство в УССР, распускаются польскими националистическими элементами, которые прямо заявляют, что каждый переселившийся в УССР Украинец будет выслан в Сибирь.

Следует отметить, что под влиянием этой агитации значительная часть Украинцев, несмотря на имеющееся желание переселиться, находится в нерешительности и до сих пор определенно этот вопрос не решила.

За пограничной линией против участка 89 пограничного отряда НКВД (район гор. Перемышль) среди украинцев ходят упорные слухи о том, что граница между СССР и Польшей будет проходить по р. Сан и поэтому переселяться в УССР нет надобности.

В связи с этим, несмотря на официальное об'явление о подаче до 31.10.1944 года заявлений от всех желающих переселиться, на 30.10.1944 года по с. Кальников (3274) не поступило ни одного заявления.

**НАЧАЛЬНИК ПОГРАНИЧНЫХ ВОЙСК НКВД
УКРАИНСКОГО ОКРУГА – ГЕНЕРАЛ МАЙОР
(—) БУРМАК**

**НАЧАЛЬНИК 5 ОТДЕЛА УПВ НКВД УКР.
ОКРУГА – ПОДПОЛКОВНИК
(—) ТЕР-ГРИГОРЬЯН¹**

Отп. 3 экз.

Экз. №-1 – Наркому Вн. Дел УССР т. Рясному.

— №-2 – Нач. ПВ НКВД СССР т. Стаханову.

— №-3 – в дело.

исп. Новинский.

Według danych agentury 90 oddziału pogranicznego NKWD delegowanej specjalnie do miejscowości leżących w rejonie mias[ta] Hrubieszowa: Husynne (3608), Morogin [Moroczyn] (3606), Styżów [Strzyżów] (3890) i innych, ustalono że przeważająca większość Ukraińców mieszkających w tych wsiach ma zamiar przesielić się do USRS.

Jednocześnie, wśród mieszkańców powyższych miejscowości są pojedyncze osoby, które nie chcą się przesielać motywując to tym, że rzekomo wszystkim przesiadającym się organy Władzy Sowieckiej zabiorą całe zboże, a samych przesiadających-Ukraińców będą represjonować i wyślą na Sybir.

Z rozmów z ludźmi z pierwszej grupy przesiadających z powiatu hrubieszowskiego, która przyjechała 26.10.1944 roku do mias[ta] Włodzimierza Wołyńskiego staje się jasne, że prowokacyjne plotki szerzące się w powiecie hrubieszowskim o represjach ze strony organów Władzy Sowieckiej wobec przesiadających się do USRS Ukraińców rozpuszczane są przez polski element nacjonalistyczny, który oświadcza wprost, że każdy Ukraińiec, który przesiadli się do USRS zostanie wysłany na Sybir.

Należy zaznaczyć, że pod wpływem tej agitacji znaczna część Ukraińców pomimo tego, że chce się przesielić, okazuje niezdecydowanie i do tej pory nie zdecydowała się jeszcze na ostateczną decyzję w tej sprawie.

Za linią graniczną, naprzeciwko odcinka 89 oddziału pogranicznego NKWD (okolice mias[ta] Przemyśla), krążą wśród Ukraińców uporczywe plotki o tym, że granica między ZSRS a Polską będzie biegła wzdłuż rz[eki] San i dlatego nie ma potrzeby, by przesielać się do USRS.

W związku z tym, pomimo oficjalnego ogłoszenia o składaniu do 31.10.1944 roku podań przez wszystkich, którzy chcą się przesielić, do 30.10.1944 roku ze w[si] Kalników (3274) nie wpłynęło ani jedno podanie.

NACZELNIK WOJSK POGRANICZNYCH NKWD
OKRĘGU UKRAIŃSKIEGO – GENERAŁ MAJOR
(—) BURMAK

NACZELNIK 5 WYDZIAŁU UPW NKWD
OKRĘGU UKR[AIŃSKIEGO] – PODPUŁKOWNIK
(—) TIER-GRIGORJAN¹

Odb[ito] 3 egz.

Egz. Nr 1 – *narkom* spraw wewn[ętrznych] USRS t. Riasnoj.

— Nr 2 – naczelnik PW NKWD ZSRS t. Stachanow.

— Nr 3 – do akt sprawy.

wyk. Nowinskij

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), стр. 4, арк. 92–93.

Оригінал, машинопис.

З правого боку вгорі вписано від руки: „8/XI-44 г., Вх. № 44“; зліва: „Вх. 3789, 15/XI-44 г.“; зліва на полях резолюція від руки: „тов. Лобуренко, 11/XI“ з нерозбірливим підписом.

“ ” Вписано від руки.

¹ Тер-Григор'ян Арташес (нар. 1905), у 1943–1944 – начальник 5-го відділу Управління прикордонних військ НКВД Українського округу; підполковник.

PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37 (1951), spr. 4, ark. 92–93.

Oryginał, maszynopis.

W prawym górnym rogu wpisano odręcznie: 8/XI-44 r., nr wch. 44; w lewym rogu: Wch. 3789, 15.XI-44 r.; na lewym marginesie odręczna dekretacja: tow. Łoburienko, 11/XI i nieczytelny podpis.

u- " Wpisano odręcznie.

¹ Tier-Grigorjan Artasz (ur. 1905), w l. 1943–1944 naczelnik 5 Oddz. Zarządu Wojsk Pogranicznych NKWD Okręgu Ukraińskiego; ppłk.

7 листопада 1944, Люблін. Циркуляр М. Рогальського керівникам відомств
ПКНВ стосовно пільг українцям, бажаючим виїхати з Польщі

ПОЛЬСЬКИЙ КОМІТЕТ
НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ

Люблін, 7.XI.1944 р.

Відомство закордонних справ

№ 222/44 Б/М

До

гр. гр. Керівників Відомств

1. Громадської адміністрації

2. Народного господарства і фінансів

3. Уповноваженому ПКНВ з питань
військових повинностей

у Любліні

Відповідно до ст. 3-ої Угоди, укладеної між Польським Комітетом Національного Визволення і Урядом УРСР від 9.IX.1944 р. про евакуацію ^аукраїнського населення^а з території Польщі, прошу видати розпорядження всім підлеглим ПТ і відповідним органам влади у нижчезгаданих повітах про ^анадання^а переселенцям на територію України ^апільг^а, передбачених вищеназваною Угодою.

Ці пільги полягають в:

1. Анулюванні (погашенні) всілякої заборгованості, пов'язаної з натуральними повинностями;
2. Анулюванні всілякої податкової заборгованості;
3. Анулюванні всіляких несплачених плат (внесків) по страхуванню.

Одночасно із заборгованостями повинна бути анульована також виплата поточних податків, натуральних повинностей і внесків по страхуванню.

Скасування цієї заборгованості і поточних виплат відбувається відповідно до пропозиції районного представника ПКНВ у справах евакуації і районного уповноваженого Уряду УРСР.

Під пільгами при анулюванні натуральних повинностей слід розуміти звільнення українців-переселенців від стягнення з них коней і возів з упряжжю, що було встановлено розпорядженням від 6.X.1944 р. про часткову мобілізацію коней і возів.

Передбачені згаданою угодою пільги для осіб української національності, які бажають виїхати, повинні бути надані в повітах: Люблінському, Холмському, Грубешівському, Томашівському, Любачівському, Ярославському, Перемиському, Ліському, Замостівському, Красноставському,

7 listopada 1944, Lublin. Pismo okólne M. Rogalskiego do kierowników resortów PKWN w sprawie ulg dla Ukraińców zgłaszających chęć opuszczenia Polski

**POLSKI KOMITET
WYZWOLENIA NARODOWEGO**

Resort Spraw Zagranicznych

Nr 222/44 B/M

Lublin, dn. 7.XI.1944 r.

Do

ob. ob. Kierowników Resortów

1. Administracji Publicznej
2. Gospodarki Narodowej i Finansów
3. Pełnomocnika P.K.W.N. dla Spraw Świadczeń Wojennych

w Lublinie

W myśl art. 3-go Układu zawartego między Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a Rządem U.S.S.R. z dnia 9.IX.1944 r. w sprawie ewakuacji "ludności ukraińskiej" z terytorium Polski, uprasza się o wydanie zlecenia wszystkim podległym P.T. i rzeczowo właściwym władzom w niżej wyszczególnionych powiatach "stosowania" dla przesiedlających się na terytorium Ukrainy "ulg", przewidzianych cytowanym Układem.

Ulg te polegają na:

1. Anulowaniu (umorzeniu) wszelkich zaległości, dotyczących świadczeń w naturze;
2. Anulowaniu wszelkich zaległości podatkowych;
3. Anulowaniu wszelkich zaległych opłat (składek) ubezpieczeniowych.

Na równi z zaległościami winny być anulowane również bieżące wymiary podatków, świadczeń w naturze i opłat ubezpieczeniowych.

Skreślenie tych zaległości i bieżących wymiarów następuje na wniosek przedstawiciela rejonowego P.K.W.N. do Spraw Ewakuacji i pełnomocnika rejonowego Rządu U.S.S.R.

Pojęcie ulg o anulowaniu świadczeń w naturze obejmuje zwolnienie przesiedlających się Ukraińców od poboru koni i wozów z uprzężą, ustanowionego Rozporządzeniem z dn. 6.X.1944 r. o częściowej mobilizacji koni i wozów.

Przewidziane wzmiankowanym układem ulgi dla zgłaszających chęć wyjazdu osób narodowości ukraińskiej winny być stosowane w powiatach: Lubelskim, Chełmski[m], Hrubieszowskim, Tomaszowskim, Lubaczowskim, Jarosławskim, Przemyskim, Leskowskim [Leskim], Zamojskim, Krasnostawskim, Biłgorajskim i Włodawskim oraz innych, o ile znajdują się tam zgłaszający.

Білгорайському і Володавському, а також в інших, якщо будуть там бажуючі.

З огляду на те, що кампанія по переселенню вже триває, прошу ^а-негайно-^а втрутитися у розв'язання вищезазначеної справи з метою уникнення затримки і перешкод у виконанні договору міжнародного значення.

Головний представник ПКНВ
(—) Консул Рогальський¹

А МВСіА РП, ф. РКWN RAP 6, арк. 19.

Оригінал, машинопис.

Бланк; зліва вгорі над заголовком державний герб та приписка від руки: „Заступник міністра Островський”; під заголовком вписаний від руки номер: „а.11.71/44”; з правого боку вгорі приписка від руки: „Отримано 13 листопада 1944 р. № А.П. 598/44” і нерозбірливий підпис.

^а-^а Підкреслено від руки.

¹ Рогальський Мечислав (1888–1952), дипломат, у 1935 – консул РП у Квідзіні, у 1936–1939 – віце-консул в Елку; у 1944 у ПКНВ, до 30.4.1945 – головний представник Уряду РП з питань евакуації українського населення з Польщі; директор Консульського департаменту МСЗ, депутат КРН, член СД (1944 – Президії ЗГ СД).

Ze względu na będącą już w toku akcję przesiedleniową uprasza się o „pilne traktowanie” niniejszej sprawy, a to celem uniknięcia zwłoki i przeszkód w wykonaniu umowy o znaczeniu międzynarodowym.

Przedstawiciel Główny P.K.W.N.
(—) Konsul Rogalski¹

A MSWiA, PKWN RAP 6, k. 19.

Oryginał, maszynopis.

Papier firmowy; w lewym górnym rogu nad nagłówkiem godło państwowe oraz odręczna adnotacja: Vice-minister Ostrowski; pod nagłówkiem odręcznie wpisany numer: a.II.71/44; w prawym górnym rogu odręczna adnotacja: Otrzymało 13 listopada 1944 r. N A.P. 598/44 i nieczytelny podpis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

„ — ” Podkreślono odręcznie.

¹ Rogalski Mieczysław (1888–1952), dyplomata, w 1935 konsul RP w Kwidzynie, w l. 1936–1939 wicekonsul w Elku, w 1944 w PKWN, następnie do 30.4.1945 przedstawiciel główny rządu RP ds. ewakuacji ludności ukraińskiej z Polski; dyrektor Departamentu Konsularnego MSZ, poseł do KRN, członek SD (w 1944 w Prezydium ZG SD).

8 листопада 1944, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка і Б. Цитовича
П.Медведєву про ставлення польського населення до переселення

Совершенно секретно

НАЧАЛЬНИКУ 2-го УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
ПОДПОЛКОВНИКУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
тов. МЕДВЕДЕВУ
гор. Киев

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

о ходе подготовительной работы к эвакуации
польского населения на территорию Польши

В дополнение к нашей докладной записке № 2/8/356 от 19/X-1944 года о ходе подготовки к обмену польским и украинским населением установлено, ^а что польское население, в большинстве настроено не выезжать в Польшу, по различным мотивам. ^а

В результате этого, ^а по состоянию на 31/X-1944 года ^а, по Дрогобычской области в советско-польские комиссии подано на выезд в Польшу всего ^а 56 ^а заявлений, из коих:

По Дрогобычскому пункту	- 28
„ Самборскому пункту	- 12
„ Стрийскому пункту	- 3
„ Ходоровскому пункту	- 13

По данным агентуры, нежелание поляков эвакуироваться в Польшу ^а объясняется надеждой на восстановление Польши в границах 1939 года и отсутствия до настоящего времени в составе советско-польской комиссии представителей Польши. ^а

Пытаясь сорвать мероприятия, по переселению поляков, враждебно настроенные к Советской власти лица, на многих объявлениях, о правилах переселения поляков, в гор. Стрий, учинили следующие надписи:

^б „Мы отсюда никуда не поедем, мы здесь Польшу иметь будем”. ^б

Аналогичны по своему содержанию и реагирования большинства других поляков.

Так, в беседе с нашим источником, житель гор. Стрий КРУШЕЛЬНИЦКИЙ Янек, 24-х лет, без определенных занятий, заявил:

„...Эти земли принадлежали Польше и будут принадлежать ей, а поэтому, я никуда отсюда не поеду...”

8 listopada 1944, Drohobycz. Raport W. Majstruka i B. Citowicza dla
P. Miedwiediewa o stosunku ludności polskiej do przesiedleń

Ścisłe tajne

DO NACZELNIKA 2-go ZARZĄDU NKGB USRS
PODPULKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
tow. MIEDWIEDIEWA
mias[to] Kijów

RAPORT

z przebiegu prac przygotowawczych do
ewakuacji ludności polskiej na terytorium Polski

W uzupełnieniu naszego raportu nr 2/8/356 z 19/X-1944 roku o przebiegu przygotowań do wymiany ludności polskiej i ukraińskiej ustalono, ^{a-} że ludność polska w większości nie chce wyjeżdżać do Polski z różnych powodów^{a-}.

W rezultacie, ^{a-} według stanu na 31/X-1944 roku^{a-}, w obwodzie drohobyckim złożono komisjom sowiecko-polskim tylko ^{a-} 56^{a-} podań o wyjazd do Polski, w tym:

w punkcie drohobyckim	- 28
w punkcie samborskim	- 12
w punkcie stryjskim	- 3
w punkcie chodorowskim	- 13

Według danych agentury, niechęć ewakuowania się Polaków do Polski ^{a-} tłumaczyć należy nadzieją na przywrócenie Polski w granicach [sprzed] 1939 roku i do chwili obecnej nieobecnością w składzie komisji sowiecko-polskiej przedstawicieli Polski^{a-}.

Starając się udaremnić działania przedsięwzięte w sprawie przesiedlenia Polaków, osoby wrogo nastawione do Władzy Sowieckiej umieściły w mieście Stryju następujące napisy na wielu obwieszczeniach o zasadach przesiedlenia Polaków:

^{b-} „Nigdzie stąd nie wyjedziemy, tutaj będziemy mieć Polskę”.^{b-}

Analogiczne w swej treści są reakcje większości innych Polaków.

I tak, podczas rozmowy z naszym informatorem, mieszkaniec mias[ta] Stryja, KRUSZELNICKI Janek, 24 lata, bez stałego zajęcia, oświadczył:

„...Te ziemie należały do Polski i będą do niej należeć i dlatego nigdzie stąd nie pojedę...”

Житель гор. Дрогобыча ЛИВИНСКИЙ Иосиф Дмитриевич, старший кассир Областной конторы Госбанка, говорит:

„...Из Швейцарии передавали по радио, что между Советским Союзом и Польшей заключен договор о том, что Польша будет восстановлена в границах 1939 года, если это так, то зачем же ехать в Польшу...”

Бухгалтер Домууправления г. Дрогобыча СКАЛЬСКАЯ Людмила Осиповна, заявила источнику:

“...Я бы с удовольствием выехала отсюда, но я боюсь, так как хорошо знаю, что в Польшу никто из поляков не поедет. Всех поляков, которые пожелают выехать в Польшу отправят в Сибирь. Это будет точно так, как сделали немцы, когда они записывали людей, якобы, на работу, а потом насильно отправляли в Германию...”^в

БАБИШ Станислав, крестьянин с. Угерцы, Самборского района, среди жителей села, сказал:

“...Органы НКВД и НКГБ в связи с кампанией по переселению поляков, усилили свои репрессии к полякам, но это будет недолго. Скоро Советской власти здесь не будет т.к. Англия и Америка добьются, что здесь будет польская территория, а следовательно полякам выезжать отсюда нечего...”^в

Житель с. Моршино, Самборского района, ЗАВАДСКИЙ Мечеслав, адвокат, работает бухгалтером Моршинского курорта, состоящий у нас на оперативном учете, в беседе с агентом заявил:

“...Я через имеющиеся у меня связи во Львове получил письмо из Польши, из которого видно, что там происходят беспорядки. Поляки враждебно настроены к коммунистическому польскому правительству Ванды ВАСИЛЕВСКОЙ и никто не хочет воевать в польской армии, все из нее убегают. Америка уже перестала помогать русским...”^г

ЕНДРОВСКИЙ Борислав, поляк, житель гор. Самбор, рабочий артели, –

“...Поляки ожидают сейчас помощи от Англии и Америки. Польское правительство, находящееся в Лондоне говорит, что польский народ не должен переселяться. Польское правительство находящееся в Лондоне возьмет Польшу в свои руки и оно будет править Польшей”^б

Житель с. Угерцы, Самборского района, Дрогобычской области ДРОЗДЕЦКИЙ Владек, 30 лет, поляк, без определенных занятий, говорит:

“...Мы поляки родились здесь и умрем, и никуда из Самборского района не поедем. Здесь скоро Советской власти не будет, ибо Англия и Америка предложили Советскому Союзу отдать территорию Польши по р. Днестр, а поэтому, отсюда ни один поляк не

Mieszkaniec mias[ta] Drohobycza, LIWIŃSKI Józef s. Dymitra, starszy kasjer w Oddziale Obwodowym Banku Państwowego, mówi:

„...Ze Szwajcarii nadawali przez radio, że między Związkiem Sowieckim a Polską został podpisany układ o tym, że Polska będzie przywrócona w granicach [sprzed] 1939 roku, a jeśli tak, to po co jechać do Polski...”

Księgowa w Zarządzie Domów m. Drohobycza, SKALSKA Ludmiła c. Józefa, oświadczyła informatorowi:

„...Chętnie bym stąd wyjechała, ale boję się, bo wiem dobrze, że do Polski nikt z Polaków nie pojedzie. Wszystkich Polaków, którzy zechcą wyjechać do Polski wyślą na Sybir. Będzie dokładnie tak, jak zrobili Niemcy kiedy zapisywali ludzi niby to do pracy, a potem przymusowo wysyłali do Niemiec...”^c

BABISZ Stanisław, chłop ze w[si] Uhercy [Uherce Zapłatyńskie] w rejonie samborskim, powiedział wśród mieszkańców wsi:

„...Organy NKWD i NKGB w związku z kampanią na rzecz przesiedlenia Polaków nasiliły swoje represje wobec Polaków, ale to nie potrwa długo. Wkrótce Władzy Sowieckiej tutaj nie będzie, bo Anglia i Ameryka osiągną, że będzie tu terytorium polskie, a więc Polacy nie mają po co stąd wyjeżdżać...”^c

Mieszkaniec w[si] Morszyno [Morszyn] w rejonie samborskim, ZAWADZKI Mieczysław, adwokat, pracuje jako księgowy w morszyńskim uzdrowisku, widniejący u nas w ewidencji operacyjnej, oświadczył podczas rozmowy z naszym agentem:

„...Dzięki kontaktom jakie mam we Lwowie dostałem list z Polski, z którego wynika, że odbywają się tam zamieszki. Polacy są wrogo nastawieni do komunistycznego rządu polskiego Wandy WASILEWSKIEJ i nikt nie chce walczyć w polskim wojsku, wszyscy z niego uciekają. Ameryka już przestała pomagać Rosjanom...”^d

JĘDROWSKI Borysław, Polak, mieszkaniec mias[ta] Sambora, pracownik spółdzielni –

„...Polacy czekają teraz na pomoc Anglii i Ameryki. Rząd polski znajdujący się w Londynie mówi, że ludność polska nie powinna się przesiedlać. Rząd polski znajdujący się w Londynie weźmie Polskę w swoje ręce i będzie rządzić Polską”.^b

Mieszkaniec w[si] Uhercy w rejonie samborskim w obwodzie drohobyckim, DROZDECKI Władek, 30 lat, Polak, bez stałego zajęcia, mówi:

„...My, Polacy, urodziliśmy się i umrzemy tutaj i nigdzie z rejonu samborskiego nie pojedziemy. Tu Władzy Sowieckiej wkrótce nie będzie, bo Anglia i Ameryka poleciły Związkowi Sowieckiemu oddać Polsce terytorium po rz. Dniestr i dlatego żaden Polak stąd nie wyjedzie. U nas we w[si] Uhercy jest około 200 polskich rodzin, ale nikt

уедет. У нас в с. Угерцы около 200 польских семей, но никто не думает переселяться в Польшу и никто не подал в комиссию по переселению, ни одного заявления...”^д

Часть поляков заняла выжидательную политику, ожидая результатов переговоров, которые происходили в Москве между Советским Правительством и представителями польского эмигрантского правительства.

Житель гор. Стрий, Дрогобычской области САЗОВСКИЙ Кирило, 50 лет, плотник железной дороги, агенту заявил по этому вопросу так:

.....По моему мнению польский народ ожидает результатов Московской конференции. Переселяться в Польшу будут после установления точной границы Польши на Востоке. Когда в комиссии по переселению будут представители польского эмиграционного правительства и когда эта комиссия будет состоять из поляков...”

Многие поляки свой отказ от эвакуации в Польшу мотивируют наличием здесь своего хозяйства и имущества.

Так, житель гор. Дрогобыча, дистиллятор Нефтеперегонного завода № 2 КОЧКАРОВСКИЙ Ян, в разговоре с нашим агентом высказался:

.....Зачем я поеду в Польшу, когда здесь я имею работу, квартиру и т.д., а приеду в Польшу – еще неизвестно, что я там получу...”

КУНУШ Юзеф, рабочий того-же завода, агенту заявил:

^д „...Я не знаю, что делать – уезжать в Польшу или нет. Подожду и посмотрю, как будут поступать другие поляки, проживающие в г. Дрогобыче, если они будут подавать заявления и уезжать, то и я тоже самое сделаю, а сейчас, временно воздержусь, т.к. среди поляков есть разговоры о том, что жизнь в Польше очень дорогая, продукты питания дороже чем здесь. Ехать поэтому нет смысла, тем более, что я обеспечен здесь неплохо, имею, хотя немного, но все же свое имущество...”^д

В целях обеспечения выполнения всех мероприятий по эвакуации поляков и пресечения вражеской деятельности антисоветских элементов, нами намечен к аресту ряд лиц, проводящих активную антисоветскую агитацию против переселения.

Имеющаяся агентурно-осведомительная сеть направлена на выявление организованной вражеской деятельности агентуры противника и лиц, распространяющих антисоветские провокационные измышления.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕН. НКГБ ДРОГОБ. ОБЛ.

ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВ. БЕЗОПАСНОСТИ – (—) МАЙСТРУК

НАЧАЛЬНИК 2 ОТДЕЛА УНКГБ ДРОГОБ. ОБЛ.

МАЙОР ГОСУДАРСТВЕН. БЕЗОПАСНОСТИ – (—) ЦИТОВИЧ¹

nie zamierza przesiedlać się do Polski i nikt nie złożył w komisji do spraw przesiedlenia ani jednego podania...”^c

Część Polaków przyjęła wyczekującą postawę czekając na rezultaty rozmów, które odbywały się w Moskwie między Rządem Sowieckim a przedstawicielami polskiego rządu emigracyjnego.

Mieszkaniec mias[ta] Stryja w obwodzie drohobyckim, SAZOWSKIJ Kiriło, 50 lat, cieśla na kolei, tak oświadczył agentowi w tej sprawie:

„...Według mnie ludność polska czeka na rezultaty konferencji moskiewskiej. Przesiedlać się do Polski będzie dopiero po ustaleniu dokładnej granicy Polski na wschodzie, kiedy w komisji do spraw przesiedlenia będą przedstawiciele polskiego rządu emigracyjnego i kiedy ta komisja składać się będzie z Polaków”.

Wielu Polaków swoją odmowę ewakuacji do Polski motywuje posiadaniem tutaj swego gospodarstwa i dobytku.

I tak, mieszkaniec mias[ta] Drohobycza, destylator w Rafinerii Ropy Naftowej nr 2, KOCZKAROWSKI Jan, rozmawiając z naszym agentem wypowiedział się:

„...Po co mam jechać do Polski, skoro mam tutaj pracę, mieszkanie itd., a przyjadę do Polski – jeszcze nie wiadomo, co tam otrzymam...”

KUNUSZ Józef, robotnik w tym samym zakładzie, oświadczył agentowi:

„...Nie wiem, co robić – wyjeżdżać do Polski, czy nie. Poczekam i popatrzę jak będą postępować inni Polacy mieszkający w m[ieście] Drohobyczu, jeśli będą składać podania i wyjeżdżać, to i ja zrobię tak samo, a teraz wstrzymam się na razie, bo wśród Polaków mówi się o tym, że życie w Polsce jest bardzo drogie, artykuły spożywcze droższe niż tutaj. Dlatego wyjazd nie ma sensu, tym bardziej że tutaj zabezpieczony jestem nienajgorzej, chociaż mam niewiele, ale zawsze to własny majątek...”^c

W celu zapewnienia wykonania wszystkich przedsięwzięć związanych z ewakuacją Polaków i przerwania wrogiej działalności elementów antysowieckich, zaplanowaliśmy aresztowanie szeregu osób prowadzących aktywną antysowiecką agitację przeciwko przesiedleniu.

Istniejąca sieć agenturalno-informacyjna jest ukierunkowana na ujawnienie zorganizowanej, wrogiej działalności agentury przeciwnika oraz osób, które rozpowszechniają antysowieckie prowokacyjne wymysły.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBW[ODU] DROHOB[YCKIEGO]
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO –(—) MAJSTRUK

NACZELNIK 2 ODDZIAŁU UNKGB OBW[ODU] DROHOB[YCKIEGO]
MAJOR BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO – (—) CITOWICZ¹

„^{е-8-е}” **ноября 1944 года**

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 12–14.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документа зліва вгорі вписано від руки: „Вх. № 20217, 14-ХІ”; крім того, на цій же сторінці приписки від руки: „т. Мазин. Надо подготовить дополнит. информацию по этому вопросу”, дата: „14.ХІ” і нерозбірливий підпис; „т. Волкову. Продолжайте накопление материалов, повторите записку по „ВЧ” УНКГБ не выполнившим намеч. задания”, дата: „15.ХІ” і нерозбірливий підпис; частково нерозбірлива приписка: „т. Иовенко. К материалам по общему [...] укр. населения. К пополнению”, дата: „16.ХІ” і нерозбірливий підпис; „Использовано в спецсообщении для НКГБ СССР на 9/ХІІ”, дата: „8/ХІІ” і нерозбірливий підпис.

^{а-а} Підкреслено від руки.

^{б-б} Текст зазначений на полях вертикальною рисою, поруч вписано від руки: „учесть”.

^{в-в} Текст зазначений на полях вертикальною рисою, поруч вписане від руки слово: „учесть”, яке потім перекреслено і дописано: „учтено”.

^{г-г} Текст зазначений на полях вертикальною рисою, поруч нерозбірлива приписка від руки.

^{д-д} Текст зазначений від руки вертикальною рисою на полях.

^{е-е} Вписано від руки.

¹ Цитович Борис, до 1944 – начальник 2-го відділу Управління НКГБ УРСР Дрогобицької області. Майор держбезпеки.

„f-8-f” listopada 1944 roku

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 12–14.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu w lewym górnym rogu wpisano odręcznie: Nr wch. 20217, 14-XI; ponadto na tej samej stronie odręczne adnotacje: t. Mazin. Trzeba przygotować dodatkową informację w tej sprawie, data: 14.XI i nieczytelny podpis; t. Wołkow. Kontynuujcie gromadzenie materiałów, wyślijcie powtórnie depezę „WCz” do UNKGB, które nie wykonały powierzonego im zadania, data: 15.XI i nieczytelny podpis; częściowo nieczytelna adnotacja: t. Iowienko. Do materiałów o ogólnym [...] ludności ukr. Jako uzupełnienie, data: 16.XI i nieczytelny podpis; Wykorzystano w meldunku specjalnym dla NKGB ZSRS na dzień 9/XII, data: 8/XII i nieczytelny podpis.

a- -a Podkreślono odręcznie.

b- -b Tekst zaznaczony na marginesie pionową kreską, obok wpisano odręcznie: uwzględnić.

c- -c Tekst zaznaczony na marginesie pionową kreską, obok wpisano odręcznie: uwzględnić.

Potem przekreślono i dopisano: uwzględniono.

d- -d Tekst zaznaczony na marginesie pionową kreską, obok nieczytelna odręczna adnotacja.

e- -e Tekst zaznaczony na marginesie odręczną pionową kreską.

f- -f Wpisano odręcznie.

¹ Citowicz Borys, do 1944 naczelnik 2 Oddz. UNKGB USRS obwodu drohobyckiego; mjr bezp. państw.

17 листопада 1944, Люблін. Довідка К. Сідора Президії КРН і ПКНВ про
недоліки економічного характеру на Люблінщині під час переселення
українського населення

ЛЮБЛІНСЬКИЙ ВОЄВОДА

Люблін, 17 листопада 1944 р.

Цілком таємно

До

Президії Крайової Ради Народової

Польського Комітету Національного Визволення
в Любліні

У зв'язку із своїм попереднім рапортом від 2 листопада 1944 р. додатково інформую про наступне:

При розподілі повинностей (хлібних і м'ясних) бралась до уваги вся територія Люблінського воєводства, також повіти, що частково заселені українським населенням.

Як вже вище згадував, українське населення завдяки позитивному ставленню в основній своїй масі до німецьких окупантів отримало значні знижки при визначенні обов'язкових поставок. При цьому на території Грубешівського, Замостівського, Білгорайського і Томашівського [повітів], де польське населення масово винищувалося і звідки воно виселялося, все майно з дозволу німців перейшло до українців і залишається у них по сьогоднішній день.

Нині через неслухне розуміння справи, а також злу волю місцевого українського населення, це населення зовсім не здійснює обов'язкові поставки. З цієї причини речовими повинностями обтяжені лише польські села, що і так сильно зубожіли під час окупації. Крім того, українські села, що вирішили виїхати до Української Радянської Республіки, всупереч угоді розпродають збіжжя, майно та інвентар, які повинні залишитися для польського населення, переселеного з території Радянського Союзу. Такий стан речей підтримується місцевою радянською військовою владою, яка схвалює кожний крок українського населення, спрямований проти польського населення. Трапляються злісні випадки спалення поселень, з яких українське населення виїхало до Української Радянської Республіки.

Справи просунулися так далеко, що Український репатріаційний комітет розклеїв на території, де проживає українське населення, оголошення з повідомленням про те, що українське населення звільнено від обов'язкових поставок. Збіжжя й майно, що залишилися в селах після переселення з них українців, Червона Армія звозить до визначених місць, вважаючи це власністю Радянського Союзу.

**17 listopada 1944, Lublin. Informacja K. Sidora dla Prezydium KRN
i PKWN o nieprawidłowościach natury ekonomicznej zaistniałych na
Lubelszczyźnie podczas przesiedlania ludności ukraińskiej**

WOJEWODA LUBELSKI

Lublin, dn. 17 listopada 1944 r.
Ściśle tajne

Do
Prezydium Krajowej Rady Narodowej
Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego
w Lublinie

Nawiązując do swego raportu z dnia 2 listopada 1944 r. informuję dodatkowo co następuje:

Przy rozkładaniu świadczeń rzeczowych (zbożowych i mięsnych) brana była pod uwagę cała przestrzeń województwa lubelskiego łącznie z powiatami zamieszkałymi częściowo przez ludność ukraińską.

Jak już wyżej wzmiankowałem, ludność ukraińska dzięki pozytywnemu nastawieniu w swej masie do okupanta niemieckiego, uzyskała duże obniżki kontyngentu. Przy tym na obszarach [powiatów] Hrubieszowskiego, Zamojskiego, Biłgorajskiego, Tomaszowskiego, gdzie ludność polska była masowo tępiona i wysiedlana, cały dobytek za zezwoleniem Niemców przeszedł w ręce Ukraińców, pozostając u nich aż do dzisiaj.

Obecnie dzięki złej interpretacji, a także dzięki złej woli miejscowej ludności ukraińskiej, ludność ta zupełnie nie oddaje kontyngentu. Tym samym świadczenia rzeczowe siłą rzeczy obciążają tylko wsie polskie i tak mocno zubożałe w czasie okupacji. Ponadto wsie ukraińskie, które zdecydowały się na wyjazd do Radzieckiej Republiki Ukraińskiej, wbrew umowie wyprzedają zboże, dobytek i sprzęt, który powinien pozostać dla ludności polskiej przesiedlonej z terytorium Związku Radzieckiego. Stan ten jest aprobowany przez miejscowe władze wojskowe sowieckie, które dają aplaus każdemu posunięciu ludności ukraińskiej z wyraźną szkodą ludności polskiej. Zdarzają się złośliwe wypadki palenia osiedli, z których ludność ukraińska wyjechała do Radzieckiej Republiki Ukraińskiej.

Sprawy posunęły się tak daleko, że Ukraiński Komitet Repatriacyjny rozplakatował na terenach zamieszkałych przez ludność ukraińską ogłoszenie powiadamiające o tym, że ludność ukraińska została zwolniona od kontyngentu. Zboże i dobytek pozostały po wsiach po przesiedlonych Ukraińcach, Czerwona Armia zwozi do ustalonych miejsc traktując je jako własność Związku Radzieckiego.

Якщо брати до уваги важку ситуацію у господарському відношенні, що склалася на Люблінщині (тягар у забезпеченні харчуванням Червоної і Польської Армії, а також цивільного населення, ліг виключно на цю територію), а також те, що репатріанти з-за Буга, які прийдуть до нас, будуть цілком позбавлені не тільки збіжжя і майна, але найнеобхіднішого інвентарю й одягу, пропоную, щоб за Буг разом з українськими репатріантами вивозилася лише така кількість худоби, збіжжя та інвентарю, яку буде привезено звідти до нас.

В протилежному разі після вивезення безлічі майна разом з переселеними українцями наше сільське і тваринницьке господарство, як і все наше господарство в цілому, занепаде, оскільки поголів'я коней і худоби і так було значно винищене окупантами.

Воєвода

(—)^a[...]^a К. Сідор¹

А МВСiА РП, ф. РКWN RAP 6, арк. 25.

Копія, машинопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „II Ст. (гр. Шнек)”.

^a · ^a Вписане від руки нерозбірливе слово, правдоподібно: підполковник.

¹ Сідор Казімеж (1915–1981), псевдо „Крук”, „Гарди”, під час окупації член Окружного комітету ППР, а з 1943 – командир Люблінського округу ГЛ, у березні 1944 поїхав до СРСР; у 1944–1945 – Люблінський воєвода й голова ВРН у Любліні; у 1944–1947 – депутат КРН; полковник.

Biorąc pod uwagę ciężkie położenie Lubelszczyzny pod względem gospodar-
czym (ciężar wyżywienia Armii Czerwonej i Polskiej oraz ludności cywilnej spadł
wyłącznie na tenże teren) oraz to, że repatrianci z za Buga, którzy do nas przy-
jdą, będą całkowicie pozbawieni nie tylko zboża i dobytku, ale najniezbędniej-
szego sprzętu i odzieży, proponuję by za Bug wraz z repatriantami ukraińskimi
zwalniana była tylko taka ilość bydła, zboża i sprzętu, jaka przyjdzie stamtąd
do nas.

W innym wypadku po odpłynięciu masy dobytku wraz z przesiedleńcami
Ukraińcami, nasza gospodarka rolna i hodowlana, a tym samym nasza cała
gospodarka załame się zupełnie biorąc pod uwagę to, że pogłowie końskie
i bydłęce i tak zostało ogromnie przez okupanta przetrzebione.

Wojewoda

(—) ^a[...] ^aK. Sidor¹

A MSWŁA, PKWN RAP 6, k. 25.

Kopia, maszynopis.

W lewym górnym rogu odręczna adnotacja: II Sp. (ob. Sznek).

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

^a ^a Odręczny wyraz nieczytelny, prawdop.: ppłk.

¹ Sidor Kazimierz (1915–1981), ps. „Kruk”, „Hardy” – w czasie okupacji członek Komitetu
Okręgowego PPR i od 1943 dca Okręgu Lubelskiego GL, w marcu 1944 udał się do ZSRS;
w l. 1944–1945 wojewoda lubelski i przewodniczący WRN w Lublinie; w l. 1944–1947 poseł do
KRN; płk.

17 листопада 1944, Київ. Лист І. Лобуренка Д. Коротченку щодо відрядження до Польщі солдатів внутрішніх військ НКВД

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СЕКРЕТАРЮ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ
ПАРТИИ (большевиков) УКРАИНЫ
тов. КОРОТЧЕНКО Д.С.

По сообщению Заместителя Главного Уполномоченного Правительства УССР в г. Люблине – тов. КАЛЬНЕНКО, во исполнение постановления СНК УССР и ЦК КП(б)У, распоряжением Зам. Наркома Внутренних Дел Союза ССР – тов. СЕРОВА¹, для охраны аппаратов Райуполномоченных по эвакуации украинского населения с территории Польши, выделено 5–7 бойцов автоматчиков внутренних войск НКВД.

Для охраны эвакуируемого населения в пути следования от населенного пункта до станции погрузки в распоряжение каждого Райуполномоченного выделяется по 15–20 бойцов войск НКВД.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
ЛОБУРЕНКО

„17” ноября 1944 г.

^а № 2023/сн^а

г. Киев

*ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), спр. 1, арк. 134.
Копія, машинопис.*

^а ^а Вписано від руки.

¹ Серов Іван (1905–1990), у 1939–1941 – народний комісар внутрішніх справ УРСР, у лютому–липні 1941 – перший заступник наркома державної безпеки СРСР, у 1941–1947 – заступник наркома, згодом міністра внутрішніх справ СРСР, у січні–липні 1945 – уповноважений НКВД по 1 Білоруському фронту, потім заступник командувача 1 Білоруського фронту у справах цивільної адміністрації, у березні–квітні 1945 – радник НКВД СРСР при МБП Тимчасового Уряду Національної Єдності РП, у червні 1945 – лютому 1947 – заступник голови Радянської військової адміністрації та уповноважений НКВД–МВД СРСР у радянській окупаційній зоні Німеччини, у 1947–1954 – перший заступник міністра внутрішніх справ СРСР, у 1954–1958 – голова Комітету державної безпеки при Раді Міністрів СРСР. З 1943 комісар державної безпеки 2-го рангу, з 1945 генерал-полковник, з 1955 генерал армії.

17 listopada 1944, Kijów. Pismo I. Łoburienki do D. Korotczenki dotyczące wysłania żołnierzy wojsk wewnętrznych NKWD do Polski

ŚCIŚLE TAJNE

DO SEKRETARZA KOMITETU CENTRALNEGO KOMUNISTYCZNEJ
PARTII (bolszewików) UKRAINY
tow. KOROTCZENKI D. S.

Według informacji Zastępcy Głównego Pełnomocnika Rządu USRS w m. Lublinie – tow. KALNIENKI, w celu realizacji uchwały RKL USRS i KC KP(b)U zgodnie z rozporządzeniem Zast[ępcy] Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Związku SRS – tow. SIEROWA¹, dla ochrony organów pełnomocników rejonowych do spraw ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski wydzielono [po] 5–7 fizylierów, żołnierzy wojsk wewnętrznych NKWD.

Do ochrony ewakuowanej ludności, w drodze od miejsca zamieszkania do stacji załadowniczej, do dyspozycji każdego z pełnomocników rejonowych przydziela się po 15–20 żołnierzy wojsk NKWD.

ZASTĘPCA LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH
USRS

ŁOBURIENKO

„17” listopada 1944 r.

Nr ^a-2023/sn^a

m. Kijów

*PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37 (1951), spr. 1, ark. 134.
Kopia, maszynopis.*

^a -^a Wpisano odręcznie.

¹ Sierow Iwan (1905–1990), w l. 1939–1941 ludowy komisarz spraw wewnętrznych USRS, od lutego do lipca 1941 pierwszy zca ludowego komisarza bezp. państw. ZSRS, w l. 1941–1947 zca ludowego komisarza, potem ministra spraw wewnętrznych ZSRS, od stycznia do lipca 1945 pełnomocnik NKWD przy 1 Froncie Białoruskim, następnie zca dcy 1 Frontu Białoruskiego ds. administracji cywilnej, w marcu–kwietniu 1945 doradca NKWD ZSRS przy MBP TRJN RP, od czerwca 1945 do lutego 1947 zca przewodniczącego Sowieckiej Administracji Wojskowej i Pełnomocnik NKWD–MWD ZSRS w sowieckiej strefie okupacyjnej Niemiec, w l. 1947–1954 I wiceminister spraw wewnętrznych ZSRS, a od 1954 do 1958 przewodniczący Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów ZSRS. Od 1943 komisarz bezp. państw. 2 rangi, od 1945 gen. płk, od 1955 gen. armii.

24 листопада 1944, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка і Б. Цитовича
П. Медведєву про хід підготовчої роботи з переселення
польського населення

Совершенно секретно

НАЧАЛЬНИКУ 2-го УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
ПОДПОЛКОВНИКУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
тов. МЕДВЕДЕВУ
гор. Киев

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА
о ходе подготовительной работы к эвакуации
польского населения на территорию Польши

В дополнение к нашей докладной записке за № 2/11/548 от 8/XI-44 года о ходе подготовки к обмену польским и украинским населением сообщаем, что настроения большинства польского населения не выезжать в Польшу по различным мотивам, продолжают иметь место и на сегодняшний день.

По состоянию на 20 ноября с.г. по Дрогобычской области в советско-польские комиссии подано на выезд в Польшу 536 заявлений, из коих:

По Дрогобычскому пункту	–	200	человек
„ Самборскому	–“–	–	237 –“–
„ Ходоровскому	–“–	–	56 –“–
„ Стрийскому	–“–	–	43 –“–

^а536 чел.^а

По данным агентуры нежелание поляков эвакуироваться в Польшу об’ясняется различными причинами, а именно:

Жительница гор. Самбор МАНДРАЯ Елена Михайловна, в беседе с нашим источником заявила:

„...До этого мы не знали, как будет состоять вопрос с выездом в Польшу. Муж уже перестал выходить на работу и подготавливались к выезду, но теперь в связи с тем, что СОСНКОВСКИЙ и КОМАРОВСКИЙ¹ решают польские вопросы в Лондоне, а русские войска перешли Карпаты и будут подходить к германской границе, Англия и Америка пред’явят России чтобы она оставила территорию Польши и нам незачем будет выезжать...”

Житель гор. Дрогобыча МЕЛЬНИК Константин, работающий на Неф-

**24 listopada 1944, Drohobycz. Raport W. Majstruka i B. Citowicza dla
P. Miedwiediewa z przebiegu prac przygotowawczych do przesiedlenia
ludności polskiej**

Ścisłe tajne

DO NACZELNIKA 2-go ZARZĄDU NKGB USRS
PODPULKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
tow. MIEDWIEDIEWA
mias[to] Kijów

RAPORT

z przebiegu prac przygotowawczych
do ewakuacji ludności polskiej na terytorium Polski

W uzupełnieniu naszego raportu nr 2/11/548 z 8/XI-44 roku o przebiegu przygotowań do wymiany ludności polskiej i ukraińskiej informujemy, że w dalszym ciągu, również na dzień dzisiejszy, nastroje większości ludności polskiej z różnych powodów są takie, by nie wyjeżdżać do Polski.

Według stanu na 20 listopada br., w obwodzie drohobyckim w komisjach sowiecko-polskich złożono 536 podań, z czego:

w punkcie drohobyckim	– 200 osób
„ –„ samborskim	– 237 –„–
„ –„ chodorowskim	– 56 –„–
„ –„ stryjskim	– 43 –„–

^a-536 os[ób]^a

Według danych agencji, niechęć Polaków do ewakuowania się do Polski tłumaczyć można różnymi przyczynami, a mianowicie:

Mieszkanca mias[ta] Sambora MAJRA Helena c. Michała, w rozmowie z naszym informatorem oświadczyła:

„...Nie wiedzieliśmy dotąd, jak będzie wyglądała sprawa wyjazdu do Polski. Mąż już przestał chodzić do pracy i przygotowaliśmy się do wyjazdu, ale teraz w związku z tym, że SOSNKOWSKI i KOMOROWSKI¹ rozstrzygają o sprawach polskich w Londynie, a wojska rosyjskie przeszły Karpaty i będą podchodzić do granicy niemieckiej, Anglia i Ameryka poleca Rosji, żeby pozostawiła ona terytorium Polski i nie będziemy mieli po co wyjeżdżać...”

Mieszkaniec mias[ta] Drohobycza MIELNIK Konstanty, pracujący w Rafi-

теперегонном заводе № 2 слесарем, в разговоре с рабочим этого же завода ЛЕСНЯКОМ, заявил:

„...В Польшу выезжать теперь не надо, так как по решению специально созданной комиссии, Польша останется в границах, существовавших до 1939 года...”

Жительница гор. Самбор КОЛБУС Ланда, домохозяйка, заявила:

„...То, что переселяют поляков с территории Западной Украины, это делается неправильно, так как на территории Польши земля всегда принадлежала последней и полякам некуда отсюда уходить...”

Жительница гор. Самбора ВАСЮТИК Мария, домохозяйка, в беседе с нашим источником сказала:

„...Несмотря на то, что советские войска очистили всю территорию Западной Украины, дошли до Венгрии, Россия все равно отступит с польской территории на границу 1939 года и полякам выезжать нечего...”

Аналогичное заявление о том, что Дрогобычская область останется за Польшей, высказал завхоз Дрогобычского Леспромхоза ВЕНЖИНЯК Юзеф, работающий в гор. Дрогобыче –

„...Зачем мне ехать в Польшу. Война еще будет продолжаться между Советским Союзом, Англией и Америкой. В Дрогобыче нефтезавод № 2 принадлежит англичанам, так что здесь будет Польша и поэтому мне ехать нечего...”

Многие лица, из числа польского населения мотивируют свой отказ от выезда в Польшу и такими настроениями, в частности:

Житель с. Журава, Ходоровского района МАЕХА Мячеслав Антонович, в разговоре с нашим источником сказал:

„...Добровольно в Польшу я не поеду, разве только насильно вывезут. Там придется умирать с голоду. На работу скоро не устроишься, будут считать чужим, а здесь я чувствую себя хозяином. В любой день могу легко получить работу, а там для этого нужно иметь полный карман денег и давать взятки, как это было раньше здесь при Польше...”

Житель гор. Дрогобыча ВЗОРЕК Ян, 60 лет, в разговоре с источником по поводу переселения заявил:

„...Переселение поляков из Украины в Польшу основано на добровольных началах, а поэтому я никуда не поеду. Мне и здесь хорошо...”

Рабочий Дрогобычского нефтеперегонного завода № 1 ПТАШНИК заявил:

„...В Польшу ехать незачем. Я все время работаю на заводе, мне

nerii Ropy Naftowej nr 2 jako ślusarz, podczas rozmowy z robotnikiem z tegoż zakładu LEŚNIAKIEM oświadczył:

„...Do Polski wyjeżdżać teraz nie należy, ponieważ zgodnie z decyzją specjalnie utworzonej komisji, Polska pozostanie w granicach, w jakich istniała przed 1939 rokiem...”

Mieszkanka mias[ta] Sambora KOŁBUS Łanda [Wanda], gospodyni domowa, oświadczyła:

„...To, że przesiedlają Polaków z terenu Zachodniej Ukrainy dzieje się bezprawnie, bo na terytorium Polski ziemia wszędzie należała do tej ostatniej i Polacy nie mają stąd dokąd iść...”

Mieszkanka mias[ta] Sambora WASIUTIK Maria, gospodyni domowa, w rozmowie z naszym informatorem powiedziała:

„...Pomimo tego, że wojska sowieckie oczyściły całe terytorium Zachodniej Ukrainy [i] doszły do Węgier, wszystko jedno, Rosja wycofa się z terytorium Polski do granicy [sprzed] 1939 roku i Polacy nie mają po co wyjeżdżać...”

Analogiczne oświadczenie o tym, że obwód drohobycki pozostanie w Polsce, złożył kierownik działu gospodarczego drohobyckiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Drzewnego WĘŻYNIAK Józef, pracujący w mieś[cie] Drohobyczu –

„...Po co mam jechać do Polski. Nastąpi jeszcze wojna pomiędzy Związkiem Sowieckim, Anglią i Ameryką. W Drohobyczu rafineria nr 2 należy do Anglików, a więc tu będzie Polska i dlatego nie mam po co wyjeżdżać...”

Wiele osób spośród ludności polskiej motywuje swoją odmowę wyjazdu do Polski takimi oto nastrojami, w szczególności:

Mieszkaniec w[si] Żurawa [prawdop. Żurawno] w rejonie chodorowskim MAJECHA Mieczysław s. Antoniego, rozmawiając z naszym informatorem powiedział:

„...Dobrowolnie do Polski nie pojedę, chyba że wywiozą przymusowo. Tam przyjdzie umierać z głodu. Pracy szybko nie znajdziesz, będą uważać za obcego, a tutaj czuję się gospodarzem. Każdego dnia mogę łatwo dostać pracę, a tam trzeba będzie mieć na to pełną kieszeń pieniędzy i dawać łapówki, tak jak to było tu wcześniej za Polski...”

Mieszkaniec mias[ta] Drohobycza WZOREK Jan, 60 lat, rozmawiając z informatorem oświadczył w sprawie przesiedlenia:

„...Przesiedlenie Polaków z Ukrainy do Polski oparto na zasadzie dobrowolności i dlatego nigdzie stąd nie pojedę. Mnie i tutaj dobrze...”

Robotnik w drohobyckiej Rafinerii Ropy Naftowej nr 1 PTASZNIK oświadczył:

„...Do Polski nie ma po co jechać. Cały czas pracuję w zakładzie, dobrze

было хорошо во время Польши, при Советской власти в 1939–41 годах и сейчас не плохо...”

Аналогичные реагирования зафиксированы со стороны ряда лиц, из числа польского населения гор. Дрогобыча, Самбора, Стрия и Ходорова.

Отмечены факты, когда при отказе выезжать в Польшу некоторые поляки вызываются членами комиссии и в беседе заявляют, что они не считают себя поляками, так как родились на территории Западной Украины и намерены оставаться здесь, не из'являя никакого желания переезжать в польское государство.

Прибывший в гор. Дрогобыч представитель польского правительства КОФЛА Мячеслав Леопольдович, ознакомившись с неудовлетворительными результатами подачи заявлений на переселение польского населения, выехал для доклада Комитету Национального освобождения.

Учитывая, что установленный срок подачи заявлений на выезд в Польшу, 15 ноября истек, а прием заявлений продолжается, имеющуюся агентуру и осведомление направляем на выявление организованных попыток со стороны враждебных элементов сорвать переселение.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ДРОГОБ. ОБЛ.
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВ. БЕЗОПАСНОСТИ – (—) МАЙСТРУК

НАЧАЛЬНИК 2 ОТДЕЛА УНКГБ ДР. ОБЛАСТИ
МАЙОР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ – (—) ЦИТОВИЧ

„^а24^а” ноября 1944 года
№ ^а2/11/752^а

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 15–16.
Оригінал, машинопис.

^а - ^а Вписано від руки.

¹ Правильно Коморовський Тадеуш (1895–1966), псевдо „Бур”, генерал дивізії, політик, учасник Олімпійських ігор; у 1913–1918 – австро-угорський офіцер, потім у ВП; у 1928–1938 – командир 9 полку уланів; у 1938–1939 – командир Центру підготовки кавалеристів; у вересневій кампанії – командувач сектору оборони р. Вісли: Гура Кальварія – Демблін, згодом заступник командира збірної БК, потім у підпіллі СЗБ–АК; з 1941 – заступник головнокомандувача, з 17.7.1943 – головнокомандувач; учасник Варшавського повстання, 30 вересня 1944 призначений Верховним головнокомандувачем ПСЗ, після капітуляції повстання з жовтня 1944 до травня 1945 у німецькому полоні; потім в еміграції; з травня 1945 до листопада 1946 – Верховний головнокомандувач, у 1947–1949 – прем'єр-міністр Уряду РП в еміграції; автор книжки *Armia Podziemna*, вид. Studium Polski Podziemnej, Londyn 1951 і наступні видання.

mi było za czasów Polski, za Władzy Sowieckiej w latach 1939–41, a i teraz nie jest źle...”

Analogiczne reakcje odnotowano ze strony szeregu osób spośród ludności polskiej mias[ta] Drohobycza, Sambora, Stryja i Chodorowa.

Odnotowano fakty, kiedy po odmowie wyjazdu do Polski niektórzy Polacy wzywani przez członków komisji oświadczają podczas rozmowy, że nie uważają się za Polaków, bo urodzili się na terytorium Zachodniej Ukrainy i zamierzają pozostać tutaj, nie wyrażając wcale chęci wyjechania do państwa polskiego.

Przedstawiciel rządu polskiego, który przyjechał do mias[ta] Drohobycza, KOFŁA Mieczysław s. Leopolda, po zapoznaniu się z niezadowolającymi rezultatami napływu podań ludności polskiej o przesiedlenie, wyjechał aby zameldować o tym [Polskiemu] Komitetowi Wyzwolenia Narodowego.

Uznając, że ustalony termin składania podań o wyjazd do Polski upłynął 15 listopada, a przyjmowanie podań trwa nadal, ukierunkowujemy posiadaną agencję i sieć informacyjną na ujawnianie zorganizowanych prób udaremnienia przesiedlenia przez wrogie elementy.

**NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBW[ODU] DROHOB[YCKIEGO]
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO –(—) MAJSTRUK**

**NACZELNIK 2 ODDZIAŁU UNKGB OBWODU DR[OHOBYSKIEGO]
MAJOR BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO – (—) CITOWICZ**

„^a-24^a” listopada 1944 roku
nr ^a-2/11/752^a

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 15–16.
Oryginał, maszynopis.*

^a-^a Wpisano odręcznie.

¹ Komorowski Tadeusz (1895–1966), ps. „Bór”, generał dywizji, polityk, olimpijczyk; w l. 1913–1918 oficer armii austro-węgierskiej, potem w WP; w l. 1928–1938 dca 9 pułku ułanów, w l. 1938–1939 komendant CWK.; w kampanii wrześniowej dca odcinka obrony rz. Wisły: Góra Kalwaria – Dęblin, potem zca dcy kombinowanej BK, następnie w konspiracji ZWZ–AK: od 1941 zca Komendanta Głównego, od 17.7.1943 Komendant Główny; uczestnik powstania warszawskiego, 30 września 1944 nominalnie wyznaczony Naczelnym Wodzem PSZ, po kapitulacji powstania od października 1944 do maja 1945 w niewoli niemieckiej, potem na emigracji; od maja 1945 do listopada 1946 Naczelnny Wódz, w l. 1947–1949 premier Rządu RP na wychodźstwie; autor: *Armia Podziemna* wyd. Studium Polski Podziemnej, Londyn 1951 i następne wydania.

24 листопада 1944, Станіслав. Доповідна записка О. Михайлова П. Медведєву
про реагування поляків на переселення

Совершенно секретно

НАЧАЛЬНИКУ 2 УПРАВЛЕННЯ НКГБ УССР
ПОДПОЛКОВНИКУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
тов. МЕДВЕДЕВУ
гор. Киев

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

„О настроениях польского населения Станиславской области
на Люблинское соглашение”.

В последней докладной записке № ^аВЧ/2^а от „^а18^а” ^аоктября^а 1944 г. о настроении польского населения по вопросу Люблинского соглашения, нами сообщалось о том, что польское население, проживающее на территории Станиславской области, мероприятия, вытекающие из Люблинского соглашения, в большинстве своем встретило одобрительно.

^бОднако, за отчетное время, как это установлено агентурными данными, настроение польского населения по этому вопросу ^врезко изменилось в отрицательную сторону^в и наряду, теперь уже с незначительными фактами положительных реагирований, зарегистрировано среди всех слоев польского населения многочисленные факты отрицательных высказываний.

Отмечены факты, когда некоторыми поляками среди польского населения высказывается уверенность в том, что Польша останется в границах 1939 г. и что поэтому выезжать с территории Западной Украины никуда не нужно.^б

Из многих фактов отрицательных высказываний, сообщаем наиболее характерные, из них следующие:

Так, житель города Станислава СУЛЬСКИЙ Король, работник электростанции, 16 октября 1944 года заявил:

„...Сейчас кончилась конференция делегатов Советского Союза и Англии в городе Москве, на которую был приглашен руководитель польского эмигрантского правительства – МИКОЛАЙЧИК. На этой конференции решено признать границу Польши, которая была до 1939 года.

Соглашение, заключенное между правительством УССР и новым польским правительством в гор. Люблине, является не действитель-

**24 listopada 1944, Stanisławów. Raport A. Michajłowa dla
P. Miedwiediewa zawierający wypowiedzi Polaków na temat przesiedleń**

Ścisłe tajne

DO NACZELNIKA 2 ZARZĄDU NKGB USRS
PODPULKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO]
tow. MIEDWIEDIEWA
mias[to] Kijów

RAPORT

„O nastrojach ludności polskiej w obwodzie stanisławskim
w związku z Układem Lubelskim”.

W ostatnim raporcie nr ^aWCz/2-^a z „18-^a” ^apaździernika-^a 1944 r. o nastrojach ludności polskiej w obwodzie stanisławskim w związku z Układem Lubelskim informowaliśmy o tym, że ludność polska mieszkająca na terenie obwodu stanisławskiego przyjęła w większości przychylnie działania wynikające z Układu Lubelskiego.

^bJednak w okresie sprawozdawczym, jak ustalono na podstawie danych agenturalnych, ^cgwałtownie pogorszyły się ^czwiązane z tą sprawą nastroje ludności polskiej i obok nielicznych już teraz faktów pozytywnych reakcji, odnotowano wśród wszystkich warstw ludności polskiej liczne negatywne wypowiedzi.

Odnotowano wśród ludności polskiej wypowiedzi niektórych Polaków wyrażające przekonanie, że Polska pozostanie w granicach 1939 r. i że dlatego nie trzeba nigdzie wyjeżdżać z terenu Zachodniej Ukrainy.^b

Z wielu negatywnych wypowiedzi informujemy o najbardziej charakterystycznych, mianowicie:

Mieszkaniec miasta Stanisława SULSKI Karol, pracownik elektrowni, 16 października 1944 roku oświadczył:

„...Teraz zakończyła się konferencja delegatów Związku Sowieckiego i Anglii w mieście Moskwie, na którą został zaproszony szef emigracyjnego rządu polskiego – MIKOŁAJCZYK. Na konferencji tej zdecydowano uznać granicę Polski taką, jaka istniała do 1939 roku.

Układ zawarty między rządem USRS i nowym rządem polskim w mie[ście] Lublinie jest nieważny. Żadnej ewakuacji ludności polskiej nie będzie, wkrótce przyjdą tu wojska polskie i będzie tutaj Polska”.

ным. Никакой эвакуации польского населения не будет, скоро сюда придут польские войска и здесь будет Польша”.

Житель города Станислава ЯЦИК Иосиф, работает охранником в Гос-торге, 10 октября 1944 года, сказал:

„...Территория Западной Украины не будет принадлежать Советскому Союзу, она была и будет польской территорией. Америка не разрешит Советскому Союзу этого, так как она в начале войны заявила, что Польша будет такой, какой она была до 1939 г., а поэтому ехать никуда не следует”.

Житель города Куты, Станиславской области – ТИМАШЕВСКИЙ Бронислав, без определенных занятий, высказался:

„...Настоящее польское правительство никогда бы не приняло такое решение, направленное против своего народа, а добилось бы такого положения, чтобы эта территория, где проживаем мы, поляки, вошла бы в состав территории Польши.

Если правительство, которое приняло условия выселения поляков с тех мест, где они родились, то это правительство не является правительством польского народа, а именно правительством Ванды ВАСИЛЕВСКОЙ и Москвы, а может быть и еще кого-нибудь.

Я разговаривал с представителем польского подполья, который мне рассказал, что Советское правительство дало указания на места ни в чем не оказывать помощь польскому населению при эвакуации с целью того, чтобы оно оставило все имущество здесь, которым воспользуются Советы”.

Житель с. Рыбно, Кутского района ГРЕЖНЕКА Владислав, занимается сельским хозяйством, заявил:

⁶ „...Смотрите, какие вещи творятся в жизни, бандеровцы режут поляков, а большевики заставляют нас резать украинцев.

Большевики обещали нам Польшу, а на самом деле сами господствуют и пользуются польским добром, поговаривая о мировом господстве, а нас, поляков со своей собственной территории выселяют. Польские солдаты жертвуют жизнью за большевиков и увидите, что результатом такой политики получится то, что поляки, румыны и украинцы об’единятся в один Союз и пойдут войной против Советского Союза, его разгромят и создадут самостоятельные национальные государства”.⁶

Артист театра Филармонии – БЕЛЕВНЯ по вопросу выезда в Польшу, заявил;

„...7 ноября будет большая речь СТАЛИНА, в которой будет сказано о том, что большевики помирились с правительством МИКОЛАЙЧИКА в Лондоне и нам, полякам, не надо выезжать из Станислава, так как

Mieszkaniec miasta Stanisława – JACIK Józef, pracuje jako wartownik w Miejskiej Centrali Handlowej, powiedział 10 października 1944 roku:

„...Terytorium Zachodniej Ukrainy nie będzie należało do Związku Sowieckiego, było ono i będzie polskim terytorium. Ameryka nie pozwoli Związkowi Sowieckiemu na to, ponieważ na początku wojny oświadczyła, że Polska będzie taka, jaką była do 1939 r. i dlatego jechać nigdzie nie trzeba”.

Mieszkaniec miasta Kuty w obwodzie stanisławskim – TIMASZEWSKI Bronisław, bez stałego zajęcia, powiedział:

„...Prawdziwy rząd polski nigdy nie podjąłby takiej decyzji skierowanej przeciwko własnemu narodowi, dążyłby do stworzenia takiej sytuacji, w której te tereny, gdzie mieszkamy my, Polacy, weszłyby w skład terytorium Polski.

Jeśli mamy rząd, który przyjął warunki co do wysiedlenia Polaków z miejsc, gdzie się narodzili, to rząd ten nie jest rządem narodu polskiego, tylko rządem Wandy WASILEWSKIEJ i Moskwy, a być może kogoś jeszcze.

Rozmawiałem z przedstawicielem polskiego podziemia, który opowiadał mi, że Rząd Sowiecki wysłał w teren wytyczne, by w żaden sposób nie okazywać pomocy ludności polskiej podczas ewakuacji po to, by zostawiła ona tutaj cały swój dobytek, który zostanie wykorzystany przez sowietów”.

Mieszkaniec w[si] Rybno w rejonie Kuty – GREŻNIEKA Władysław, zajmuje się gospodarstwem rolnym, oświadczył:

^b „...Spójrzcie, jakie rzeczy dzieją się w życiu, banderowcy rzną Polaków, a bolszewicy zmuszają nas do rżnięcia Ukraińców.

Bolszewicy obiecali nam Polskę, a w rzeczywistości sami panują i korzystają z polskich dóbr przebąkując o panowaniu nad światem, a nas Polaków z naszego własnego terytorium wysiedlają. Polscy żołnierze poświęcają życie za bolszewików i zobaczycie, że rezultatem takiej polityki będzie to, że Polacy, Rumuni i Ukraińcy zjednoczą się w jeden związek i wydadzą wojnę Związkowi Sowieckiemu, pokonają go i utworzą niezależne państwa narodowe”.^b

Artysta filharmonii – BIELEWNIA, oświadczył w sprawie wyjazdu do Polski:

„...7 listopada STALIN wygłosi wielką przemowę, w której będzie mowa o tym, że bolszewicy zawarli pokój z rządem MIKOŁAJCZYKA w Londynie i my, Polacy, nie musimy wyjeżdżać ze Stanisława, bo terytorium to będzie należało do Polski. A teraz w Warszawie nie ma ani Niemców, ani Rosjan, tylko odbywa się wielka rzeź między Polakami, jedni popierają rząd MIKOŁAJCZYKA, inni są przeciw”.

эта территория будет принадлежать Польше. Вот сейчас в Варшаве нет ни немцев, ни русских, но идет большая резня между поляками, одни стоят за правительство МИКОЛАЙЧИКА, другие против”.

Житель гор. Станислава – ^в АДАМЧИК Казимир ^в, без определенных занятий, является „проповедником”, заявил:

^б „...Советский герб «Серп и молот» и «Черный орел» в этой войне погибнут, Польша разрастется до Киева, а коронавание польского избранника будет состояться в Кракове. Поляки с этой земли никуда не поедут, здесь была и будет Польша, только для польского народа”.^б

Работник кондитерской фабрики гор. Станислава ЯРАСЛАВСКИЙ Иосиф по вопросу выезда в Польшу, сказал:

^б „...Зачем я буду выезжать из гор. Станислава, когда в Москве сейчас идет конференция и я знаю, что Львовская и Станиславская область будут принадлежать Польше, никто из поляков отсюда никуда не поедет и не должны ехать”.^б

Установлено, что враждебную Советскому Союзу работу, направленную на срыв переселения поляков на территорию Польши, проводят существующие легальные польские комитеты помощи, члены которых ведут агитацию за невыезд с территории Западной Украины, считая ее территорией Польши.

Председатель польского комитета¹ гор. Станислава БУЯЛЬСКИЙ² 7.XI.44 г. говорил:

„...Советский Союз хочет выгнать поляков из Западной Украины и Белоруссии, чтобы они не имели территориальных претензий в дальнейшем и, используя свой авторитет в международной обстановке, он этого добьется любыми средствами. Но поляки не должны выезжать, так как если они сейчас уедут, то навсегда потеряют эти земли. Нужно дождаться окончательного решения польского вопроса, которое будет принято после войны и только тогда решать вопрос о выезде”.

Источник „ОРЛИК” в донесении от 22.X.44 г., сообщил:

„...Проходя по улице Советской гор. Станислава, около типографии он находился вблизи двух незнакомых мужчин польской национальности, которые в разговоре между собой говорили: «Члены польского комитета помощи ходят по квартирам поляков и запрещают подавать заявления, говорят, что необходимо подождать, так как скоро должны быть какие-то изменения»”.

Некоторая часть польского населения необходимость выезда с территории Западной Украины в Польшу мотивирует тем, что со стороны Советской власти, возможно будут применены к полякам меры репрессий или будут Советской властью проводиться нежелательные для поляков мероприятия, если они не выедут в Польшу.

Mieszkaniec mias[ta] Stanisława – ^cADAMCZYK Kazimierz^c, bez stałego zajęcia, jest „kaszodzieją”, oświadczył:

^b„...Sowieckie godło »Sierp i młot« i »Czarny orzeł« zginą w tej wojnie, Polska powiększy [swoje ziemie] do Kijowa, a koronacja polskiego wybrańca odbędzie się w Krakowie. Polacy z tej ziemi nigdzie nie wyjadą, tutaj była i będzie Polska tylko dla narodu polskiego”.^b

Pracownik fabryki słodczy w mieś[cie] Stanisławie JAROSŁAWSKI Józef, powiedział w sprawie wyjazdu do Polski:

^b„...Po co będę wyjeżdżał z mias[ta] Stanisława, kiedy w Moskwie odbywa się teraz konferencja i wiem, że obwód lwowski i stanisławski będą należały do Polski, nikt z Polaków nigdzie stąd nie wyjedzie i nie powinien jechać”.^b

Ustalono, że wrogą działalność wobec Związku Sowieckiego, nastawioną na udaremnienie przesiedlenia Polaków na terytorium Polski prowadzą działające legalnie polskie komitety pomocy, których członkowie szerzą agitację na rzecz nie wyjeżdżania z terytorium Zachodniej Ukrainy, uznając ją za terytorium Polski.

Przewodniczący polskiego komitetu¹ mias[ta] Stanisława BUJALSKI², mówił 7.XI.44 r.:

„...Związek Sowiecki chce wygnać Polaków z Zachodniej Ukrainy i Białorusi, żeby w przyszłości nie rościli oni pretensji terytorialnych i korzystając ze swojego autorytetu na arenie międzynarodowej osiągnie to w dowolny sposób. Ale Polacy nie powinni wyjeżdżać, ponieważ jeśli teraz wyjadą, to utracą te ziemie na zawsze. Trzeba czekać na ostateczną decyzję w sprawie polskiej, która zostanie podjęta po wojnie i dopiero wtedy decydować w sprawie wyjazdu”.

Informator „ORLIK” w doniesieniu z 22.X.44 r., zakomunikował:

„...Idąc ulicą Sowiecką w mieś[cie] Stanisławie, niedaleko drukarni, przechodził on blisko dwóch nieznanymi mężczyzn narodowości polskiej, którzy rozmawiając ze sobą mówili: »Członkowie polskiego komitetu pomocy chodzą po mieszkaniach Polaków i zabraniają składania podań, mówią że trzeba poczekać, ponieważ wkrótce mają dokonać się jakieś zmiany«”.

Pewna część ludności polskiej motywuje konieczność wyjazdu z terenu Zachodniej Ukrainy tym, że ze strony Władzy Sowieckiej mogą nastąpić represje wobec Polaków, albo też Władza Sowiecka dokona niepożądanych dla Polaków pociągnięć, jeśli nie wyjadą oni do Polski.

Mieszkaniec mias[ta] Zabołotowo [Zabłotów], – KOSOWSKI Władysław, bez stałego zajęcia, 27.X.44 r. oświadczył w sprawie przesiedlenia do Polski:

Житель гор. Заболотово, – КОСОВСКИЙ Владислав, без определенных занятий, 27.X.44 г. о переселении в Польшу заявил:

„...Нам, полякам, надо выезжать из Западной Украины ибо в дальнейшем нас могут здесь притеснять и создадут нам тяжелые условия для жизни. Поскольку мы являемся поляками, к нам украинцы очень плохо относятся за то, что бывшее польское правительство украинский народ притесняло. Лучше нам уехать в Польшу, несмотря на то, что мы там ничего не имеем, но поскольку будет наше родное государство, то оно нам создаст лучшие условия жизни, чем Советская власть”.

Житель города Заболотово ДЕМЬЯНЮК Стефан, сказал:

„...Нам необходимо ехать в Польшу, если мы здесь останемся, то нас будут считать советскими гражданами и могут направлять на разные работы, а также переселять в глубь России, в частности в Сибирь, куда вывезли наших людей в 1940 г., где их очень много погибло от холода и голода, а если мы переедем в Польшу, где будет наше правительство, мы гораздо лучше будем там жить”.

Работница телефонной станции города Станислава – РАЙЦА Янина Ивановна нашему источнику о переселении сказала:

„...Скорее бы началось переселение, уехать из этого проклятого города, а то Советы загонят куда-нибудь в Сибирь и живьем сгноят”.

Житель гор. Заболотова – МАКЕДОНСКИЙ Иполит, бухгалтер мельницы, в беседе нашему источнику заявил:

„...Я не понимаю политики Советского Союза, который хочет нас, поляков, насильно переселить в Польшу, хорошо зная о том, что наша страна еще не освобождена полностью от немцев.

Польские войска, которые были организованы Советским правительством, большими подразделениями переходят на сторону войск польского эмигрантского правительства и сражаются против Советских армий, а поэтому наша территория не скоро будет освобождена от немецких войск. Где думают нас расселять, я не представляю, так как польской территории освобождено очень мало”.

⁶В результате деятельности националистических и других антисоветских элементов, на 16 ноября 1944 года, по области было подано лицами польской национальности ^в2890^в заявлений, из которых – 2234 заявления поступило от поляков, проживающих в сельской местности и только 656 заявлений подано жителями гор. Станислава.

7 ноября 1944 г. в г. Станислав прибыли заместитель председателя комиссии польской стороны – БЛЕХАРСКИЙ³ Казимир Казимирович, уроженец гор. Коломыя, Станиславской области, где проживал до 1939 г. В 1939 г. принимая участие в Польско-Германской войне, попал в плен

„...My, Polacy, musimy wyjechać z Zachodniej Ukrainy, bo w przyszłości mogą nas tutaj gnębić i stworzą nam ciężkie warunki życia. Ponieważ jesteśmy Polakami, Ukraińcy odnoszą się do nas bardzo źle za to, że były rząd polski prześladował naród ukraiński. Lepszy dla nas jest wyjazd do Polski pomimo tego, że tam nie mamy nic, ale ponieważ będzie to nasze ojczyście państwo, to stworzy nam ono lepsze warunki życia niż Władza Sowiecka”.

Mieszkaniec miasta Zabłotowa – DEMIANIUK Stefan, powiedział:

^d „...Musimy jechać do Polski, jeśli zostaniemy tutaj, to uznają nas za obywateli sowieckich i mogą kierować do różnych robót, również przesiedlać w głąb Rosji, szczególnie na Sybir, tam dokąd wywieźli naszych ludzi w 1940 r. i gdzie ich bardzo wielu zginęło od głodu i chłodu, a jeśli przeprowadzimy się do Polski gdzie będzie nasz rząd, będziemy tam znacznie lepiej żyć”.^d

Pracownica centrali telefonicznej miasta Stanisława – RAJCA Janina c. Jana, powiedziała naszemu informatorowi na temat przesiedlenia:

^b „...Przesiedlenie mogłoby się zacząć szybciej, [trzeba] wyjechać z tego przekłętego miasta, bo sowieci zagnają gdzieś na Sybir i żywcem zgnoją”.^b

Mieszkaniec mias[ta] Zabłotowa – MACEDOŃSKI Hipolit, księgowy w młynie, oświadczył naszemu informatorowi w czasie rozmowy:

„...Nie rozumiem polityki Związku Sowieckiego, który chce nas, Polaków, pod przymusem przesiedlić do Polski dobrze wiedząc, że nasz kraj nie został jeszcze całkiem wyzwolony od Niemców.

Wojska polskie, które zorganizował Rząd Sowiecki, dużymi pododdziałami przechodzą na stronę wojsk polskiego rządu emigracyjnego i biją się przeciwko Armii Sowieckiej i dlatego nasze terytorium nie zostanie szybko wyzwolone od wojsk niemieckich. Gdzie oni chcą nas rozsiedlić nie mam pojęcia, bo wyzwolono bardzo mało polskiego terytorium”.

^b Wskutek działalności nacjonalistycznych i innych elementów antysowieckich, do 16 listopada 1944 roku osoby narodowości polskiej złożyły w obwodzie tylko ^c2890^c podań, z czego – 2234 podania wpłynęły od Polaków mieszkających na terenach wiejskich, a tylko 656 podań złożyli mieszkańcy mias[ta] Stanisława.

7 listopada 1944 r. do m. Stanisław przybył zastępca przewodniczącego komisji ze strony polskiej – BLECHARSKI³ Kazimierz s. Kazimierza, rodem z mias[ta] Kołomyi w obwodzie stanisławskim, gdzie mieszkał do 1939 r. W 1939 r. biorąc udział w wojnie polsko-niemieckiej dostał się do niemieckiej niewoli. Kiedy i w jaki sposób BLECHARSKI przedostał się na terytorium wyzwolonej Polski – nie mamy informacji.^b

к немцам. Когда и каким образом БЛЕХАРСКИЙ перешел на территорию освобожденной Польши, – данными мы не располагаем.⁶

8 ноября, будучи в Станиславском драматическом театре, на просмотре пьесы „Платон Кречет”⁴, на замечание председателя комиссии Советской стороны – ПОСЕЧНОГО о том, что от поляков мало поступает заявлений на переселение и, что с их стороны чувствуется какое-то недоверие к Советской комиссии, БЛЕХАРСКИЙ заявил:

д- „...Польский народ не доверяет не только Советскому, но и польскому правительству в Люблине. Польский народ больше доверяет Лондонскому правительству. В Люблинском правительстве чувствуются беспорядки. Я тоже не хочу жить в Польше и буду принимать все меры к тому, чтобы остаться в Коломые, где имею родственников”.^д

б- Из агентурных данных нам стало известно, что БЛЕХАРСКИЙ в беседе с поляками на их вопросы по переселению, дает неопределенные раз’яснения, сдерживающие поляков от подачи заявлений.^б

В ходе проверки имеющихся у нас материалов о деятельности БЛЕХАРСКОГО, было установлено следующее:

„...11.XI.44 г. источник вместе с учителем СШ № 48 – ЗАПАЛ Владиславом, пошли в гостиницу «СПАРТАК» к БЛЕХАРСКОМУ выяснить условия переселения поляков в Польшу. Обратившись к заместителю председателя комиссии польской стороны БЛЕХАРСКОМУ, последний спросил нас, с кем мы желаем говорить – с ним или с главным представителем комиссии – евреем. Мы ответили, что для нас все равно, лишь бы выяснить интересующие нас вопросы, каким образом будет организовано переселение семей с маленькими детьми, больными и стариками. БЛЕХАРСКИЙ ответил, что со стороны польской комиссии будут приняты все меры, чтобы выезд таких семей отложить до весны или до выздоровления больных”.

е- Источником было обращено внимание БЛЕХАРСКОГО на трудность переселения этих семей в условиях зимы, БЛЕХАРСКИЙ ответил:

б- „...Я договор не заключал, а польское правительство хорошо знало, что делает и знало о том, что сейчас зима и имеется много маленьких детей и стариков”.^б

На просьбу источника рассказать о положении в настоящее время с границами Польши и раз’яснить, не имеет ли поправок линия Керзона, БЛЕХАРСКИЙ заявил:

б- „...Прошу не задавать мне политических вопросов, так как я не политик и по этому вопросу сказать ничего не могу. Мы очень мало друг друга знаем, чтобы могли разговаривать на все темы”.^б

Источник и ЗАПАЛ попросили по вопросу переселения личного совета БЛЕХАРСКОГО, как поляка полякам, БЛЕХАРСКИЙ ответил:

8 listopada, będąc w stanisławskim teatrze dramatycznym na przedstawieniu sztuki „Płaton Kreczet”⁴, na uwagę przewodniczącego komisji ze strony sowieckiej – POSIECZNEGO o tym, że Polacy składają mało podań o przesiedlenie i że wyczuwa się z ich strony pewne niedowierzanie wobec komisji sowieckiej, BLECHARSKI oświadczył:

^{c-} „...Naród polski nie dowierza nie tylko sowieckiemu, ale i polskiemu rządowi w Lublinie. Naród polski bardziej wierzy rządowi londyńskiemu. W rządzie lubelskim daje się wyczuć bałagan. Ja też nie chcę mieszkać w Polsce i będę podejmował wszystkie możliwe kroki, by pozostać w Kołomyi, gdzie mam krewniaków”.^{c-}

^{b-} Dowiedzieliśmy się z danych agenturalnych, że BLECHARSKI podczas rozmowy z Polakami na ich pytania w sprawie przesiedlenia udziela niejasnych wyjaśnień, które powstrzymują Polaków od składania podań.^{-b}

Podczas sprawdzania znajdujących się w naszych rękach materiałów na temat działalności BLECHARSKIEGO, ustalono co następuje:

„...11.XI.44 r. informator i nauczyciel Sz[koły] Ś[redniej] nr 48 – ZAPAŁ Władysław odwiedzili w hotelu »SPARTAK« BLECHARSKIEGO, aby wyjaśnić warunki przesiedlenia Polaków do Polski. Po tym, jak zwróciliśmy się do zastępcy przewodniczącego komisji ze strony polskiej BLECHARSKIEGO, ten ostatni zapytał nas, z kim chcemy rozmawiać – z nim czy z głównym przedstawicielem komisji – Żydem. Odpowiedzieliśmy, że jest to dla nas obojętne, byleśmy tylko mogli wyjaśnić interesujące nas sprawy, to znaczy, w jaki sposób zostanie zorganizowane przesiedlenie rodzin z małymi dziećmi, chorymi i starcami. BLECHARSKI odpowiedział, że ze strony komisji polskiej podjęte zostaną wszystkie możliwe kroki, aby wyjazd takich rodzin odłożyć do wiosny, albo do czasu wyzdrowienia chorych”.

^{f-} Informator zwrócił uwagę BLECHARSKIEMU na trudności z przesiedleniem tych rodzin podczas zimy, BLECHARSKI odpowiedział:

^{b-} „...Ja układu nie zawierałem, a rząd polski dobrze wiedział co robi, wiedział i to, że mamy teraz zimę, a jest dużo małych dzieci i starców”.^{-b}

Na prośbę informatora o wyjaśnienie sprawy granic Polski w obecnej sytuacji oraz, czy w sprawie linii Curzona nie ma poprawek, BLECHARSKI oświadczył:

^{b-} „...Proszę nie zadawać mi politycznych pytań, ponieważ nie jestem politykiem i w tej sprawie nic powiedzieć nie mogę. Zbyt mało się znamy, żebyśmy mogli rozmawiać na wszystkie tematy”.^{-b}

Informator i ZAPAŁ poprosili o osobistą radę BLECHARSKIEGO w sprawie przesiedlenia, jak Polak Polaka. BLECHARSKI odpowiedział:

^б „...Возможно, что народ, который останется здесь, поможет возрождению Польши на этой территории, но не исключена возможность, что они все погибнут”.^б -^с

Члены польского комитета гор. Станислава, ведущие враждебную Советскому Союзу работу, взяты в агентурную разработку с задачей вскрытия организованной к-р деятельности польского националистического подполья.

Наиболее активная часть поляков, высказывающая враждебные намерения и ведущая агитацию среди поляков за невыезд в Польшу, также взяты в агентурную разработку.

За БЛЕХАРСКИМ установлено агентурное наблюдение, о деятельности которого будем Вас информировать.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ
ПО СТАНИСЛАВСКОЙ ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИК
(—) МИХАЙЛОВ⁵

„^а24^а” ноября 1944 г.

№ ^а4777/2^а

гор. Станислав

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 40–46.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документа зліва вгорі вписано від руки: „Вх. № 21097, 29/XI-44 г.”; крім того, на цій же сторінці резолюція: „т. Мазину” і приписки від руки: „т. Іовенко. Матеріали из др. областей у Вас. Надо выпустить спецсообщение 5/XII”, дата: „4.XII” і нерозбірливий підпис; „т. Волкову. Готовьте с/сообщ. т. Райхману, материалов уже достаточно”, дата: „4.XII” і нерозбірливий підпис; „Справка. Использовано в спецсообщении для НКГБ СССР на 9 [виправлене з 12/XII-44”, дата: „8/XII” і нерозбірливий підпис.

^а -^а Вписано від руки.

^б -^б Текст зазначений від руки вертикальною рисою зліва на полях.

^в -^в Підкреслено від руки.

^г -^г Текст зазначений вертикальною рисою зліва на полях, поруч дописане від руки слово: „учтено” і нерозбірливий підпис.

^д -^д Текст зазначений вертикальною рисою зліва на полях, поруч вписано від руки: „надо учесть”.

^с -^с Текст зазначений від руки дужкою зліва на полях.

¹ Тобто Польський комітет опіки (ПКО), який діяв у Станіславі з листопада 1941.

² Буяльський Болеслав, доктор інженер, з травня 1942 – член ПКО у Станіславі, правдоподібно з листопада 1942 – його голова; заарештований 5.1.1945, загинув 12.3.1945.

³ Правильно: Бліхарський. Див. документ 54.

⁴ П'єса О. Корнійчука 1934 р.

⁵ Михайлов Олексій (нар. 1905), у 1943–1944 – начальник Управління НКГБ УРСР Станіславської області. З 1943 полковник держбезпеки.

^{b-} „...Możliwe, że ludzie, którzy zostaną tutaj, pomogą w odrodzeniu się Polski na tym terenie, ale nie jest wykluczone, że wszyscy oni zginą” ^{-b. -f}

Członkowie komitetu polskiego mias[ta] Stanisława, prowadzący wobec Związku Sowieckiego wrogą robotę, zostali poddani agenturalnemu rozpracowaniu, które ma ujawnić zorganizowaną k-r działalność nacjonalistycznego polskiego podziemia.

Najbardziej aktywną część Polaków, która przejawia wrogie zamiary i prowadzi agitację wśród Polaków na rzecz nie wyjeżdżania do Polski, również poddano rozpracowaniu agenturalnemu.

Wobec BLECHARSKIEGO zastosowano agenturalny nadzór, o jego działalności będziemy Was informować.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB
OBWODU STANISŁAWSKIEGO
PUŁKOWNIK
(—) MICHAJŁOW⁵

„^{a-}24^{-a}” listopada 1944 r.

nr ^{a-}4777/2^{-a}

mias[to] Stanisław

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 40–46.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu w lewym górnym rogu wpisano odręcznie: Nr wch. 21097, 29/XI-44 r.; ponadto na tej samej stronie dekretycja: t. Mazin oraz odręczne adnotacje: t. Iowienko. Materiały z in[nych] obwodów macie. Trzeba sporządzić meldunek specjalny 5/XII, data: 4.XII i nieczytelny podpis; t. Wołkow. Przygotowujcie meldunek specjalny dla t. Rajchmana, materiałów macie wystarczająco, data: 4.XII i nieczytelny podpis; Informacja. Wykorzystano w meldunku specjalnym dla NKGB ZSRS na 9 [poprawiono z 12]/XII-44, data: 8/XII i nieczytelny podpis.

^{a-} ^{-a} Wpisano odręcznie.

^{b-} ^{-b} Wzdłuż akapitu na lewym marginesie pionowa kreska.

^{c-} ^{-c} Podkreślono odręcznie.

^{d-} ^{-d} Tekst zaznaczony na lewym marginesie pionową kreską, obok wpisano odręcznie: uwzględniono i nieczytelny podpis.

^{e-} ^{-e} Tekst zaznaczony na lewym marginesie pionową kreską, obok wpisano: trzeba uwzględnić.

^{f-} ^{-f} Tekst zaznaczony klamrą na lewym marginesie.

¹ Polski Komitet Opiekuńczy (PKO) działający w Stanisławowie od listopada 1941.

² Bujalski Bolesław, dr inż., od maja 1942 członek PKO w Stanisławowie, prawdopodobnie od listopada 1942 jego prezes; aresztowany 5.1.1945, zginął 12.3. t. r.

³ Właśc. Blicharski. Por. dokument nr 54.

⁴ Sztuka O. Kornijczuka z 1934 r.

⁵ Michajłow Aleksiej (ur. 1905), w.l. 1943–1944 naczelnik UNKGB USRS obwodu stanisławskiego. W 1943 płk bezp. państw.

27 листопада 1944, Київ. Доповідна записка М. Хрущова Й. Сталіну про хід роботи щодо реалізації Люблінської угоди стосовно переселення українського населення з Польщі і польських громадян з УРСР

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ
СОЮЗА ССР –
товарищу СТАЛИНУ И.В.

О ходе работ по осуществлению Соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения, об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР.

В соответствии с соглашением между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения „Об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР”, подписанным в городе Люблине 9-го сентября 1944 года, Совнаркомом УССР и Центральным Комитетом КП(б)У назначены Главный Уполномоченный и Главный Представитель Правительства УССР, а также организован при них соответствующий аппарат, как на территории УССР, так и на территории Польши, и разработана специальная инструкция по реализации указанного Соглашения с изложением в ней всей необходимой документации по оформлению эвакуируемого населения.

На территории Польши организован аппарат Главного Уполномоченного Правительства УССР с местопребыванием его в городе Люблине и 11 районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР в городах: Владава, Хелм, Грубешув, Томашув, Любечув, Ярослав, Перемышль, Лиски, Замостье, Красностав и Белгорай.

На территории Украинской ССР организован аппарат Главного Представителя Правительства УССР с местопребыванием его в городе Луцк и 18 районных Представителей Главного Представителя Правительства УССР в городах: Ковель, Владимир-Волинский, Луцк, Ровно, Дубно, Кременец, Броды, Рава-Русская, Львов, Самбор, Дрогобыч, Стрый, Ходоров, Станислав, Тернополь, Золочев, Каменка Бугская¹ и Чертков.

Аппараты Главного Уполномоченного и Главного Представителя Правительства УССР, районных Уполномоченных и районных Представителей комплектовались из ответственных работников наркоматов, центральных и областных организаций и учреждений Республики.

В инструкции по осуществлению Соглашения между Правительством

27 listopada 1944, Kijów. Raport N. Chruszczowa dla J. Stalina dotyczący realizacji układu lubelskiego o przesiedleniu ludności ukraińskiej z Polski i obywateli polskich z USRS

DO PRZEWODNICZĄCEGO RADY KOMISARZY LUDOWYCH
ZWIĄZKU SRS –
towarzysza STALINA J. W.

O przebiegu prac nad realizacją Układu między Rządem Ukraińskiej SRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS.

Zgodnie z układem pomiędzy Rządem Ukraińskiej SRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego „O ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS”, podpisanym w mieście Lublinie 9-go września 1944 roku, mianowani zostali przez *Sownarkom* USRS i Komitet Centralny KP(b)U Główny Pełnomocnik i Główny Przedstawiciel Rządu USRS, zorganizowano przy nich również odpowiednie urzędy, zarówno na terenie USRS jak i na terenie Polski i opracowano specjalną instrukcję dotyczącą realizacji wspomnianego Układu, w której ujęto całą dokumentację niezbędną dla dopełnienia formalności związanych z ewakuacją ludności.

Na terytorium Polski zorganizowany został urząd Głównego Pełnomocnika Rządu USRS z siedzibą w mieście Lublinie i 11 [urzędów] rejonowych Pełnomocników Głównego Pełnomocnika Rządu USRS w miastach: Włodawa, Chełm, Hrubieszów, Tomaszów, Lubaczów, Jarosław, Przemyśl, Liski [Lesko], Zamość, Krasnystaw i Biłgoraj.

Na terytorium Ukraińskiej SRS zorganizowano urząd Głównego Przedstawiciela Rządu USRS z siedzibą w mieście Łucku i 18 [urzędów] rejonowych Przedstawicieli Głównego Przedstawiciela Rządu USRS w miastach: Kowel, Włodzimierz Wołyński, Łuck, Równe, Dubno, Krzemieniec, Brody, Rawa Rumska, Lwów, Sambor, Drohobycz, Stryj, Chodorów, Stanisław, Tarnopol, Złoczów, Kamionka Bużańska¹ i Czortków.

Urzędy Głównego Pełnomocnika i Głównego Przedstawiciela Rządu USRS, rejonowych Pełnomocników i rejonowych Przedstawicieli kompletowano z odpowiedzialnych pracowników *narkomatów* oraz centralnych i obwodowych organizacji i zakładów Republiki.

W instrukcji dotyczącej realizacji Układu pomiędzy Rządem Ukraińskiej SRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego ujęto podstawowe założenia i wymagania: co do trybu ewakuacji i przydziału ziemi; trybu spisania na

Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения изложены основные положения и требования: о порядке эвакуации и раздела земель; о порядке списания недоимок по натуральным поставкам, денежных налогов и страховых платежей; о порядке сдачи и приема эвакуирующимися хозяйствами сельскохозяйственных продуктов; о порядке получения ссуд; о порядке вывоза имущества эвакуируемыми; о порядке оформления имущества, оставленного эвакуируемыми хозяйствами; об организации и сроках эвакуации; о Главном Уполномоченном Правительства УССР, районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР, Главном Представителе Правительства УССР и районных Представителях Главного Представителя Правительства УССР и об оповещении украинского, белорусского, русского и русинского населения, проживающих на территории Польши, о возможности и порядке эвакуации на территорию УССР.

Кроме того к инструкции подробно разработана документация:

1. Образец заявления о желании быть эвакуированным.
2. Форма списка эвакуируемых семей (хозяйств).
3. Форма уведомления о списании недоимок по натуральным поставкам с эвакуирующихся хозяйств.
4. Форма акта-накладной о принятии от эвакуируемых хозяйств сельхозпродуктов.
5. Образец описи имущества, оставляемого эвакуированными хозяйствами.
6. Ведомость оценочных норм для оценки строений.
7. Образец эвакуационного листа.
8. Образец удостоверения на эвакуацию в УССР.
9. Журнал регистрации документов на эвакуируемых с территории УССР на территорию Польши.

В связи с тем, что документация, предусмотренная в инструкции по осуществлению Соглашения между Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР, оказалась полностью приемлемой для польской стороны, она была полностью принята Польским Комитетом Национального Освобождения, это в значительной степени облегчает работу по эвакуации.

К практической работе на местах по осуществлению Соглашения, Главный Уполномоченный и Главный Представитель Правительства УССР, районные Уполномоченные и районные Представители приступили 5–10 октября 1944 года.

Следует отметить, что в начальной стадии работ по осуществлению Соглашения со стороны Польского Комитета Национального Освобождения весьма слабо проводилась работа по организации и подготовке населения к эвакуации, а работа по укомплектованию аппаратов Главного Уполномоченного и районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения началась со значительной задержкой.

straty zaległości podatkowych od dostaw w naturze, należności podatkowych i płatności ubezpieczeniowych; trybu zdawania i przyjmowania przez ewakuowane gospodarstwa produktów rolnych; trybu otrzymywania pożyczek; trybu wywozu majątku przez ewakuowanych; trybu załatwiania formalności związanych z majątkiem zostawianym przez ewakuowane gospodarstwa; organizacji i terminów ewakuacji; odnośnie do Głównego Pełnomocnika Rządu USRS, rejonowych Pełnomocników Głównego Pełnomocnika Rządu USRS, Głównego Przedstawiciela Rządu USRS i rejonowych Przedstawicieli Głównego Przedstawiciela Rządu USRS oraz powiadamiania ludności ukraińskiej, białoruskiej, rosyjskiej i rusińskiej mieszkającej na terenie Polski o możliwościach i trybie ewakuacji na terytorium USRS.

Ponadto w instrukcji opracowano szczegółowo dokumentację:

1. Wzór podania deklarującego chęć poddania się ewakuacji.
2. Formularz listy ewakuowanych rodzin (gospodarstw).
3. Formularz powiadomienia o spisaniu na straty zaległości podatkowych od dostaw w naturze z ewakuowanych gospodarstw.
4. Formularz aktu-specyfikacji produktów rolnych przyjętych od ewakuowanych gospodarstw.
5. Wzór opisu majątku pozostawianego przez ewakuowane gospodarstwa.
6. Wykaz norm szacunkowych dla oszacowania wartości budynków.
7. Wzór karty ewakuacyjnej.
8. Wzór zaświadczenia na ewakuację do USRS.
9. Dziennik rejestracji dokumentów [osób] ewakuowanych z terytorium USRS na terytorium Polski.

W związku z tym, że dokumentacja przewidziana w instrukcji dotyczącej realizacji Układu między Rządem USRS a Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium USRS, okazała się w pełni odpowiednia dla strony polskiej, została ona w całości przyjęta przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, co w znacznym stopniu ułatwia pracę nad ewakuacją.

Do praktycznej pracy nad realizacją Układu, Główny Pełnomocnik i Główny Przedstawiciel Rządu USRS, rejonowi Pełnomocnicy i rejonowi Przedstawiciele przystąpili w terenie 5–10 października 1944 roku.

Należy zaznaczyć, że w początkowym stadium prac nad realizacją Układu, działania organizacyjne i przygotowanie ludności do ewakuacji ze strony Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego prowadzone były bardzo słabo, a praca nad skompletowaniem obsady urzędów Głównego Pełnomocnika i rejonowych Pełnomocników Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego rozpoczęła się ze znacznym opóźnieniem.

I tak, według doniesień Głównego Przedstawiciela Rządu USRS, zastępca Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego przybył

Так, по сообщению Главного Представителя Правительства УССР, заместитель Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения прибыл в г. Луцк, с аппаратом в количестве 10 человек, только 23 октября 1944 года. По состоянию на 1 ноября 1944 г. районные Уполномоченные Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения прибыли только в города: Ковель, Ровно и Владимир-Волинский.

По сообщению Главного Представителя Правительства УССР, Заместитель Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения слабую работу районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения по оповещению и подготовке польских граждан к эвакуации с территории УССР на территорию Польши, объясняет тем, что эвакуируемых польских граждан с территории УССР некуда размещать, так как значительная часть территории Польши еще не освобождена от немецко-фашистских оккупантов.

Для усиления работы по подготовке польских граждан к эвакуации с территории УССР на территорию Польши, по просьбе Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения на нашей стороне, Центральным Комитетом КП(б)У оказана помощь Главному Уполномоченному Польского Комитета Национального Освобождения – по укомплектованию всех 18 районов западных областей районными уполномоченными и значительной части их аппаратов из граждан польской национальности, проживающих в западных областях УССР.

Оповещение польских граждан, проживающих на территории западных областей УССР о возможностях и порядке эвакуации проводится Главным Уполномоченным Польского Комитета Национального Освобождения и Главным Представителем Правительства УССР путем вывешивания специальных оповещений, объявлений в областных и районных газетах и по возможности объявлением по радио.

По сообщению Главного Представителя Правительства УССР на нашей стороне, националистические польские организации на территории западных областей УССР проводят среди польских граждан агитацию против эвакуации и сообщает такие факты:

В городе Самборе большая часть оповещений, расклеенных на столбах и стенах зданий, в ту же ночь были переклеены нижней стороной вверх. А в городе Золочеве на всех оповещениях были наклеены отдельные записки, напечатанные на польском языке и польским шрифтом такого содержания:

„Считать недействительными расклеенные объявления о добровольной эвакуации польской и еврейской национальности на запад”.

Польская подпольная националистическая газета в г. Львове „Слово польске” в № 63 от 22 октября 1944 года писала, примерно, так:

„На совещании в Москве Миколайчик не дал своего согласия на линию

do m. Łucka z personelem liczącym 10 osób dopiero 23 października 1944 roku. Według stanu na dzień 1 listopada 1944 r. rejonowi Pełnomocnicy Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego przybyli tylko do miast: Kowla, Równego i Włodzimierza Wołyńskiego.

Według doniesień Głównego Przedstawiciela Rządu USRS, Zastępca Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego tłumaczy tym słabą pracę Pełnomocników rejonowych Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w zakresie powiadamiania i przygotowania obywateli polskich do ewakuacji z terenu USRS na teren Polski, że obywatele polskich ewakuowanych z terenu USRS nie ma gdzie rozmieszczać, ponieważ znaczna część terytorium Polski nie została jeszcze wyzwolona spod okupacji niemiecko-faszystowskiej.

W celu zintensyfikowania pracy w zakresie przygotowania obywateli polskich do ewakuacji z terytorium USRS na terytorium Polski, na prośbę Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, z naszej strony Komitet Centralny KP(b)U okazał pomoc Głównemu Pełnomocnikowi Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w obsadzeniu [stanowisk] rejonowych pełnomocników i znacznej części ich urzędów we wszystkich 18 rejonach zachodnich obwodów, przez obywateli narodowości polskiej mieszkających w zachodnich obwodach USRS.

Powiadamianie obywateli polskich mieszkających na terenie zachodnich obwodów USRS o możliwościach i trybie ewakuacji, prowadzone jest przez Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i Głównego Przedstawiciela Rządu USRS poprzez wywieszanie specjalnych obwieszczeń, [zamieszczania] ogłoszeń w gazetach obwodowych i rejonowych oraz w miarę możliwości [nadawania] ogłoszeń przez radio.

Według doniesień Głównego Przedstawiciela Rządu USRS, polskie organizacje nacjonalistyczne działające po naszej stronie na terenie zachodnich obwodów USRS prowadzą wśród obywateli polskich agitację przeciwko ewakuacji. Informuje on ponadto o następujących faktach:

W mieście Sambor większa część obwieszczeń rozklejonych na słupach i ścianach budynków, została tej samej nocy przeklejona do góry nogami. A w mieście Złoczowie na wszystkich obwieszczeniach naklejono ulotki wydrukowane w języku polskim, polskim alfabetem, o następującej treści:

„Uważać za nieważne rozklejone obwieszczenia o dobrowolnej ewakuacji na zachód ludności narodowości polskiej i żydowskiej”.

Polska nacjonalistyczna gazeta podziemna w m. Lwowie „Słowo polskie”, w nr 63 z dnia 22 października 1944 roku pisała mniej więcej tak:

„Na naradzie w Moskwie Mikołajczyk nie wyraził zgody na linię Curzona². Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego składa się z samych Żydów, a

Керзона². Польский Комитет Национального Освобождения состоит из одних евреев, а Оскубка-Моравский³ враг польского народа. Всем этим Комитетом руководит Булганин совместно с НКВД”.

Главный Представитель Правительства УССР на нашей стороне сообщает также о том, что польские националисты ведут агитацию среди польского населения западных областей УССР против эвакуации путем распространения лживых антисоветских слухов, заявляя:

„Большевики Вас обманывают, они посадят Вас в вагоны и увезут в Сибирь”.

„После победы над Германией, обязательно сейчас же будет война между Советским Союзом, Англией и Америкой и границы Польши возможно будут расширены до Днепра”.

„Львов исконно польский город и он останется польским”.

„Польское государство не может существовать без Дрогобычской области, и Лондон никогда не даст своего согласия на то, чтобы Дрогобычская область осталась у большевиков”.

„Заключенное Люблинское Соглашение незаконное, так как его не подписал Сталин”.

Оповещение украинского, белорусского, русского и русинского населения, проживающего на территории Польши о возможностях и порядке эвакуации на территорию Украинской ССР проводится Главным Уполномоченным Правительства УССР и Главным Представителем Польского Комитета Национального Освобождения путем вывешивания специальных оповещений, объявлений в уездных газетах, а также путем проведения бесед, как с отдельными лицами, так и на собраниях.

По сообщению Главного Уполномоченного Правительства УССР, в Любечевском уезде на территории Польши, выявлена организованная агитация польских националистических организаций и украинских националистов против эвакуации. Так, в ночь на 31 октября 1944 года задержан связной украинско-немецкий националист, у которого обнаружено 160 листовок против эвакуации.

На территории Польши имеются также случаи, когда против отдельных хозяйств, изъявивших желание быть эвакуированными на территорию УССР, применяются методы насилия, вплоть до убийств.

В селении Красном Владавского уезда (Польша), 30 октября 1944 г. имел место случай вооруженного налета банды (АК) в количестве 75 человек на крестьян, собравшихся в доме своего односельчанина гражданина Пахуты послушать беседу представителя районного Уполномоченного Главного Уполномоченного Правительства УССР по вопросу эвакуации.

В результате этого бандитского налета из присутствующих в доме 11 человек – убито 8 и ранен 1. В числе убитых оказался референт районного Уполномоченного Главного Уполномоченного Правительства УССР тов. ТАРАСОВ.⁴

Osóbka-Morawski³ jest wrogiem narodu polskiego. Całym tym Komitetem kieruje Bułganin wspólnie z NKWD”.

Główny Przedstawiciel Rządu USRS po naszej stronie informuje też o tym, że nacjonaści polscy prowadzą wśród ludności polskiej w zachodnich obwodach USRS agitację przeciwko ewakuacji drogą rozpowszechnienia kłamliwych antysowieckich pogłosek, oznajmiając:

„Bolszewicy okłamują Was, wsadzą Was do wagonów i wywożą na Sybir”.

„Po zwycięstwie nad Niemcami na pewno rozpocznie się wojna między Związkiem Sowieckim, Anglią i Ameryką i granice Polski być może zostaną rozszerzone do Dniepru”.

„Lwów jest odwiecznym polskim miastem i pozostanie polski”.

„Państwo polskie nie może istnieć bez obwodu drohobyckiego, a Londyn nigdy nie wyrazi swojej zgody, by obwód drohobycki pozostał w rękach bolszewików”.

„Zawarty Układ Lubelski jest bezprawny, ponieważ nie podpisał go Stalin”.

Powiadamanie ludności ukraińskiej, białoruskiej, rosyjskiej i rusińskiej mieszkającej na terytorium Polski o możliwościach i trybie ewakuacji na terytorium Ukraińskiej SRS, prowadzone jest przez Głównego Pełnomocnika Rządu USRS i Głównego Przedstawiciela Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego poprzez wywieszanie specjalnych obwieszczeń, [zamieszczanie] ogłoszeń w gazetach powiatowych, a także prowadzenie rozmów, zarówno z poszczególnymi osobami jak i na zebraniach.

Według doniesień Głównego Pełnomocnika Rządu USRS, na terenie Polski w powiecie lubaczowskim ujawniono organizowanie przez polskie organizacje nacjonalistyczne i nacjonalistów ukraińskich agitacji przeciwko ewakuacji. I tak, w nocy na 31 października 1944 roku został zatrzymany kurier, nacjonalista ukraińsko-niemiecki, przy którym znaleziono 160 ulotek przeciwko ewakuacji.

Na terenie Polski zdarzają się także przypadki, kiedy przeciwko poszczególnym gospodarstwom, które wyraziły chęć ewakuowania się na terytorium USRS, używa się metod przemocy włącznie z zabójstwami.

W osadzie Krasne w powiecie włodawskim (Polska), 30 października 1944 r. miał miejsce przypadek zbrojnej napaści bandy (AK) liczącej 75 osób na chłopów, którzy zebrali się w domu jednego ze współmieszkańców wsi, obywatela Pachuty, by posłuchać pogadanki rejonowego Pełnomocnika Głównego Pełnomocnika Rządu USRS w sprawie ewakuacji.

W rezultacie tej bandyckiej napaści, spośród obecnych w domu 11 osób – zabito 8 i raniono 1. Wśród zabitych znalazł się referent rejonowego Pełnomocnika Głównego Pełnomocnika Rządu USRS tow. TARASOW⁴.

Несмотря на агитацию польских националистов против эвакуации, несмотря на акты насилия и запугивания, а также несмотря на отдельные террористические акты над украинским населением территории Польши, из'явившим желание быть эвакуированными на территорию УССР, работа по оповещению населения и подача заявлений о желании быть эвакуированными – проходит удовлетворительно.

Подавляющее большинство украинского населения на территории Польши активно интересуется вопросом эвакуации и просит Главного Уполномоченного и районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР как можно скорее осуществить их эвакуацию с территории Польши на территорию УССР и только в колхозы.

Так, по Белгородскому уезду 2280 семей из'явили желание быть эвакуированными в колхозы Одесской, Запорожской, Херсонской и Днепропетровской областей и лишь 4 семьи из'явили свое желание эвакуироваться в Волынскую область.

По сообщению Главного Уполномоченного Правительства УССР, свое желание быть эвакуированными только в колхозы областей УССР, само население об'ясняет так:

„Не желаем жить на границе или вблизи ее. Переселяться в пограничные районы, – это все равно, что перейти из хаты в сени”.

„Желаем переехать в области, где никогда не будем испытывать ни мы, ни наши потомки польского гнета”.

„Мы желаем жить и трудиться в колхозах, ибо в колхозах жить неплохо. Мы это видим из того, что колхозники на фронте крепко защищают свои колхозы”.

По состоянию на 1 ноября 1944 года подано заявлений о желании быть эвакуированными с территории Польши в колхозы областей УССР 11594 семьи, в них 45431 человек населения, в том числе по уездам:

Название уездов	Количество семей, подавших заявление	В них населения, душ
Белгородский	2373	9113
Владовский	1020	4080
Грубешувский	1466	5571
Замостянский	485	2007
Красноставский	580	2450
Лисковский	450	1800
Любешувский	82	235
Перемышлевский	5	15
Томашувский	2575	10470
Хелмский	2329	8770
Ярославский	231	850
ИТОГО:	11594⁵	45431⁶

Mimo agitacji nacjonalistów polskich przeciwko ewakuacji, mimo aktów przemocy i zastraszania, a także mimo pojedynczych aktów terrorystycznych wobec ludności ukraińskiej mieszkającej na terytorium Polski, która zgłosiła chęć ewakuowania się na terytorium USRS, praca w zakresie powiadamiania ludności i składanie podań, w których deklaruje ona chęć ewakuowania się – odbywa się w sposób zadowalający.

Przytłaczająca większość ludności ukraińskiej na terenie Polski interesuje się aktywnie sprawami ewakuacji i prosi Głównego Pełnomocnika i rejonowych Pełnomocników Głównego Pełnomocnika Rządu USRS, by jak najszybciej urzeczywistnić ich ewakuację z terytorium Polski na terytorium USRS i tylko do kołchozów.

I tak, w powiecie biłgorajskim 2280 rodzin zgłosiło chęć ewakuowania się do kołchozów w obwodach odeskim, zaporoskim, chersońskim i dnipropropietrowskim, a tylko 4 rodziny zadeklarowały chęć ewakuowania się do obwodu wołyńskiego.

Według doniesień Głównego Pełnomocnika Rządu USRS, chęć ewakuowania się wyłącznie do kołchozów w obwodach USRS, sama ludność tłumaczy tak:

„Nie chcemy mieszkać na granicy ani w jej pobliżu. Przesiedlanie się do rejonów pogranicznych – to to samo, co przejście z chaty do sieni”.

„Chcemy przenieść się do obwodów, gdzie nigdy nie będziemy odczuwać, ani my, ani nasi potomkowie, polskiego ucisku”.

„Chcemy żyć i pracować w kołchozach, bo w kołchozach żyje się nieźle. Wiemy to, bo widzimy, że kołchoźnicy na froncie mocno bronili swoich kołchozów”.

Według stanu na dzień 1 listopada 1944 roku podania, w których zadeklarowano chęć ewakuowania się z terenu Polski do kołchozów w obwodach USRS złożyły 11 594 rodziny, w tym 45 431 osób ludności, a według powiatów:

Nazwa powiatów	Liczba rodzin, które złożyły podania	W tym dusz ludności
biłgorajski	2373	9113
włodawski	1020	4080
hrubieszowski	1466	5571
zamojski	485	2007
krasnostawski	580	2450
liskowski [leski]	450	1800
lubieszowski [lubaczowski]	82	235
przemyski	5	15
tomaszowski	2575	10470
chełmski	2329	8770
jarosławski	231	850
RAZEM:	11594⁵	45431⁶

По предварительным данным Главного Уполномоченного Правительства Украинской ССР на территории Польши учтено и может быть эвакуировано до 87.000 семей, в них 350.500 душ населения.

По уездам, учтенное украинское население на территории Польши, по состоянию на 1 ноября 1944 года, распределяется следующим образом:

Название уезда	Общее количество семей, подлежащих эвакуации	В них общее количество украинского населения
Белгорайский	5500	22000
Владовский	6200	24600
Грубешувский	10000	40000
Замостянский	5500	22000
Красноставский	1400	5500
Лесковский	7500	30000
Любашувский	8800	35000
Перемышлевский	15500	62200
Томашувский	10000	40000
Хелмский	7300	29200
Ярославский	10000	40000
ВСЕГО:	87700	350500

За время с 1.XI по 11.XI-1944 года с территории Польши уже направлено в области УССР 995 семей, в них 3605 душ населения, в том числе: в Запорожскую область 452 семьи, в Днепропетровскую – 60 семей, в Николаевскую – 68 семей, в Херсонскую – 55 семей, Дрогобычскую – 10 семей и Тернопольскую – 350 семей.

По состоянию на 15 ноября 1944 года в Запорожскую область прибыло 226 хозяйств украинского населения с территории Польши, в том числе:

5.XI – прибыло 56 семей, которые размещены в колхозах Куйбышевского района;

10.XI – прибыло 68 семей, которые размещены в колхозах Запорожского сельского района;

12.XI – прибыло 102 семьи, которые размещены в колхозах Запорожского сельского района.

Каждая семья в среднем привезла с собой по одной лошади и одной корове.

Все прибывшие в Запорожскую область эвакуированные семьи были размещены в домах колхозов и колхозников.

Эвакуированным семьям, которые из-за недостатка отдельных домов, размещены временно в домах колхозников, колхозами проводится ремонт

Według wstępnych danych Głównego Pełnomocnika Rządu Ukrainiejskiej SRS, na terenie Polski objęto ewidencją około 87 700 rodzin, które mogą zostać ewakuowane, w tym 350 500 dusz ludności.

Ludność ukraińska na terenie Polski objęta ewidencją według stanu na dzień 1 listopada 1944 roku, dzieli się następująco według powiatów:

Nazwa powiatu	Ogólna liczba rodzin podlegających ewakuacji	W tym ogólna liczba ludności ukraińskiej
biłgorajski	5500	22000
włodawski	6200	24600
hrubieszowski	10000	40000
zamojski	5500	22000
krasnostawski	1400	5500
liskowski [leski]	7500	30000
lubaszowski [lubaczowski]	8800	35000
przemyski	15500	62200
tomaszowski	10000	40000
chełmski	7300	29200
jarosławski	10000	40000
RAZEM:	87700	350500

W okresie od 1.XI do 11.XI-1944 roku, skierowano już z terytorium Polski do obwodów USRS 995 rodzin, w tym 3605 dusz ludności: do obwodu zaporoskiego 452 rodziny, do dniepropietrowskiego – 60 rodzin, do nikołajewskiego – 68 rodzin, do chersońskiego – 55 rodzin, [do] drohobyckiego – 10 rodzin i [do] tarnopolskiego – 350 rodzin.

Według stanu na dzień 15 listopada 1944 roku, do obwodu zaporoskiego przybyło 226 gospodarstw ludności ukraińskiej z terytorium Polski, w tym:

5.XI – przybyło 56 rodzin, które zostały rozmieszczone w kołchozach w rejonie kujbyszewskim;

10.XI – przybyło 68 rodzin, które zostały rozmieszczone w kołchozach w wiejskim rejonie zaporoskim;

12.XI – przybyły 102 rodziny, które zostały rozmieszczone w kołchozach w wiejskim rejonie zaporoskim;

Każda rodzina przywozła ze sobą średnio po jednym koniu i po jednej krowie.

Wszystkie ewakuowane rodziny, które przyjechały do obwodu zaporoskiego, zostały rozmieszczone w domach kołchozów i kołchoźników.

Dla ewakuowanych rodzin, które ze względu na niedostatek oddzielnych domów zostały umieszczone tymczasowo w domach kołchoźników, kołchozy

свободных жилых домов – главным образом, ремонт крыш и остекление окон, куда будут вселены эвакуированные семьи на постоянное жительство.

По западным областям УССР на 1-е ноября с.г. польскими гражданами подано заявлений об эвакуации их на территорию Польши в количестве 4965 семей, в них 17150 душ населения.

Эвакуацию первой партии польских граждан с территории западных областей УССР на территорию Польши в количестве 4965 семей, по сообщению Главного Представителя Правительства УССР предполагается произвести: 30% или 1489 семей гужевым транспортом и 70% или 3476 семей по железной дороге. Для перевозки по железной дороге этого количества населения в ноябре месяце 1944 года потребуется 1159 вагонов, из них людских 869 вагонов и грузовых 290 вагонов.

Для охраны работников аппаратов Главного Уполномоченного Правительства УССР и Главного Представителя Правительства УССР, районных Уполномоченных и районных Представителей, а также для сопровождения эвакуируемых в пути их следования, Наркоматом Внутренних Дел УССР выделены специальные для этого отряды.

В целях создания благоприятных условий прибывающему в колхозы эвакуируемому украинскому населению и его устройству в местах вселения, Совнаркомом УССР и ЦК КП(б)У даны указания исполкомам Облсоветов депутатов трудящихся и обкомам КП(б)У мест вселения и приняты меры по обеспечению приема эвакуируемых на станциях назначения и в колхозах, о предоставлении каждой прибывшей семье жилых домов, а там, где будут затруднения в предоставлении отдельных жилых домов, размещать прибывшие семьи в жилых помещениях, принадлежащих колхозникам.

Кроме того, даны указания о размещении прибывающего эвакуируемого населения в колхозах группами, организации приема их в члены колхозов и предоставления им приусадебных участков в размерах норм, установленных уставом сельхозартели по каждому колхозу.

В связи с прибытием эвакуируемого украинского населения в места вселения, Совнаркомом УССР приняты меры по своевременному проведению выдачи сельскохозяйственных продуктов, прибывающему с территории Польши эвакуированному украинскому населению, в порядке возврата за сданные ими сельскохозяйственные продукты на территории Польши.

Основным заготовителем сельскохозяйственных продуктов на территории Польши являются заготовительные органы Красной Армии.

Для контроля и оказания помощи областным и районным организациям и правлениям колхозов в вопросе устройства эвакуируемых, командированы

prowadzą remont wolnych domów mieszkalnych, w których zostaną osiedlone na pobyt stały ewakuowane rodziny – przede wszystkim remont dachów i szklenie okien.

W zachodnich obwodach Ukrainy, do dnia 1-go listopada br. złożyło podania o ewakuowanie na terytorium Polski 4965 rodzin obywateli polskich, w tym 17 150 dusz.

Ewakuację pierwszej partii obywateli polskich z terenu zachodnich obwodów USRS na terytorium Polski w ilości 4965 rodzin, według doniesień Głównego Przedstawiciela Rządu USRS proponuje się przeprowadzić [następująco]: 30% albo 1489 rodzin transportem konnym i 70% albo 3476 rodzin koleją. Dla przewiezienia koleją takiej ilości ludności w miesiącu listopadzie 1944 roku potrzeba 1159 wagonów, w tym 869 wagonów osobowych i 290 wagonów towarowych.

Do ochrony pracowników urzędów Głównego Pełnomocnika Rządu USRS i Głównego Przedstawiciela Rządu USRS, rejonowych Pełnomocników i rejonowych Przedstawicieli, a także do konwojowania ewakuowanych w czasie ich podróży, *Narkomat* Spraw Wewnętrznych USRS wydzielił specjalne oddziały.

W celu stworzenia korzystnych warunków przybywającej do kolchozów ewakuowanej ludności ukraińskiej i urządzenia jej w miejscach osiedlenia, *Sownarkom* USRS i KC KP(b)U wydały dyrektywy komitetom wykonawczym obwodowych Rad Deputowanych Robotniczych i komitetom obwodowym KP(b)U w miejscach osiedlenia oraz podjęły kroki mające zapewnić przyjęcie ewakuowanych na stacjach docelowych i w kolchozach, oddanie do dyspozycji każdej przybywającej rodzinie domów mieszkalnych, a w razie wystąpienia trudności w oddaniu do dyspozycji osobnych domów mieszkalnych, zapewnić umieszczenie przybyłych rodzin w pomieszczeniach mieszkalnych należących do kolchozników.

Ponadto wydano dyrektywy dotyczące grupowego rozmieszczenia w kolchozach przybywającej ewakuowanej ludności ukraińskiej, zorganizowania ich przyjęcia na członków kolchozów i oddania im do dyspozycji działek przyzagrodowych według norm ustalonych regulaminem rolniczych spółdzielni produkcyjnych w każdym kolchozie.

W związku z przybyciem do miejsc osiedlenia ewakuowanej ludności ukraińskiej, *Sownarkom* USRS podjął kroki w sprawie przeprowadzenia w odpowiednim czasie wydania produktów rolnych przybyłej z terenu Polski ewakuowanej ludności ukraińskiej, jako zwrotu za zdane przez nich na terenie Polski produkty rolne.

Głównym agentem skupu produktów rolnych na terenie Polski są organy zaopatrzeniowe Armii Czerwonej.

Do kontroli i okazania pomocy organizacjom obwodowym i rejonowym oraz zarządom kolchozów w kwestii urządzenia ewakuowanych, delegowani zostali

в области вселения эвакуируемого населения, ответственные работники наркоматов и центральных организаций УССР.

Председатель Совета
Народных Комиссаров УССР –

Н. ХРУЩЕВ

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 223–236.

Копія, машинопис.

Вгорі першої сторінки вписано від руки: „У/П 27.Х.44”, зліва на полях нерозбірливі приписки від руки.

¹ До 1944 Кам'янка Струмилова.

² Лінія Керзона – нереалізований проект польсько-радянської демаркаційної лінії, представлений у 1920 британським міністром закордонних справ Джорджем Керзоном. На цю лінію повинні були відступити польські війська після підписання перемир'я у війні з радянською Росією. Тільки у період Другої світової війни внаслідок конференцій у Тегерані і Ялті лінію Керзона визнано за основу встановлення східного кордону Польщі.

³ Правильно Осубка-Моравський Едвард (1909–1996), соціалістичний діяч, кооператор, з 1928 – член ППС; під час Другої світової війни діяв у різних підпільних соціалістичних організаціях. У липні 1944 зайняв пост голови ПКНВ та прийняв керівництво Відомством закордонних справ, у жовтні того самого року – керівник Відомства сільського господарства і аграрних реформ. З грудня 1944 до лютого 1947 – голова Ради Міністрів, до травня 1945 також міністр закордонних справ, з лютого 1947 до січня 1949 – міністр громадської адміністрації.

⁴ За даними архіву МВСіА РП, внаслідок цієї операції, яка розпочалася близько 20 години, крім Данила Тарасова загинули: радянський військовий комендант гміни Устимів (прізвище невідоме), боєць Червоної Армії (невідомий), працівник пошта МО в Устимові рядовий Францішек Адамюк і чотири цивільні особи. Поранено коменданта охорони районного уповноваженого Івана Яцишина.

⁵ Підрахунок дає: 11 596.

⁶ Підрахунок дає: 45 361.

do obwodów, w których następuje osiedlanie ewakuowanej ludności, odpowiedzialni pracownicy *narkomatów* i organizacji centralnych USRS.

Przewodniczący Rady
Komisarzy Ludowych USRS –

N. CHRUSZCZOW

CPAOSU, f. 1, op. 23, spr. 790, ark. 223–236.

Kopia, maszynopis.

U góry pierwszej strony odręcznie wpisano: U/P 27.XI.44, na lewym marginesie odręczne nieczytelne zapiski.

¹ Do 1944 Kamionka Strumiłowa.

² Linia Curzona – niezrealizowany projekt polsko-sowieckiej linii demarkacyjnej przedstawiony w 1920 przez brytyjskiego ministra spraw zagranicznych George'a Curzona, na którą miały wycofać się wojska polskie po podpisaniu rozejmu w wojnie z Rosją sowiecką. Dopiero podczas II wojny światowej w wyniku konferencji międzysojuszniczych w Teheranie i Jałcie, linię Curzona uznano za podstawę wytyczenia powojennych wschodnich granic Polski.

³ Osóbka-Morawski Edward (1909–1996), działacz socjalistyczny, spółdzielca, od 1928 członek PPS; podczas II wojny światowej w różnych konspiracyjnych organizacjach socjalistycznych. W lipcu 1944 objął stanowisko przewodniczącego PKWN oraz kierownictwo RSZ, a w październiku tegoż roku kierownictwo RRiRR. Od grudnia 1944 do lutego 1947 prezes Rady Ministrów, do maja 1945 także minister spraw zagranicznych, od lutego 1947 do stycznia 1949 minister administracji publicznej.

⁴ Wg danych A MSWiA RP, w wyniku akcji rozpoczętej ok. godz. 20, oprócz Daniłła Tarasowa zginęli: sowiecki komendant wojenny gm. Uścimów (NN), żołnierz Armii Czerwonej (NN), funkcjonariusz posterunku MO Uścimów – szer. Franciszek Adamiuk i cztery osoby cywilne. Ranny został komendant ochrony rejonowego pełnomocnika – Iwan Jacyszyn.

⁵ W wyniku sumowania: 11 596.

⁶ W wyniku sumowania: 45 361.

28 листопада 1944, Люблін. Циркуляр М. Рогальського керівникам відомств
ПКНВ про організацію органів контролю у прикордонних пунктах

ПОЛЬСЬКИЙ КОМІТЕТ
НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ

Відомство закордонних справ
№ 506/44/Б/М

Люблін, 28.XI.1944 р.

До
гр. гр. Керівників Відомств:
Громадської адміністрації
Громадської безпеки
Народного господарства і фінансів
Польського Комітету
Національного Визволення
на місці перебування

У ході виконання Угоди, укладеної 9.IX. ц.р. між Польським Комітетом Національного Визволення і Урядом УРСР у справі ^аевакуації українського і білоруського населення з території Польщі^а, постала надзвичайно важлива проблема створення ^аорганів контролю в прикордонних пунктах, що пропускають переселенців.^а

Відповідно до ст. 3-ої згаданої Умови забороняється вивозити золото, срібло, валюту, коштовності, твори мистецтва, пам'ятки старовини, грошові суми в польських злотих або рублях розміром понад 1000.

Брак контролю в прикордонних пунктах з боку польських урядовців породжує обґрунтовані побоювання, що виконання відповідних положень Угоди залишається неможливим. Це питання, незалежно від негайної операції по евакуації, має незмінне значення з точки зору загальної охорони економічних інтересів польської держави як тепер, так і в майбутньому, а створені у зв'язку з переселенським рухом прикордонні органи повинні бути основою постійних органів подібного типу.

З огляду на вищезазначене, з метою узгодження розпоряджень, які повинні бути в ^бцій справі видані, пропонуємо провести ^аспільну нараду ⁴ 4^б грудня ц.р. о 10-й год[ині] в приміщенні нашої контори, що на вул. Перацького, № 9.^{а. -б}

Головний представник ПКНВ
(—) Консул Рогальський

**28 listopada 1944, Lublin. Pismo okólne M. Rogalskiego do kierowników
resortów PKWN w sprawie ustanowienia granicznych punktów
kontrolnych**

**POLSKI KOMITET
WYZWOLENIA NARODOWEGO**
Resort Spraw Zagranicznych
Nr 506/44/B/M

Lublin, dn. 28.XI.1944 r.

Do
ob. ob. Kierowników Resortów:
Administracji Publicznej
Bezpieczeństwa Publicznego
Gospodarki Narodowej i Finansów
Polskiego Komitetu Wyzwolenia
Narodowego

w miejscu

W toku wykonywania Układu zawartego dnia 9.IX. b.r. między Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a Rządem U.S.S.R. w przedmiocie ^a-ewakuacji ludności ukraińskiej i białoruskiej z terytorium Polski^a, wyłonił się nader ważny problem ustanowienia ^a-organów kontrolnych w punktach granicznych, przepuszczających przesiedlających się.^a

W myśl art. 3-go cytowanego Układu objęte są generalnym zakazem wywozu złoto, srebro, waluta, klejnoty, dzieła sztuki, zabytki, kwoty złotych polskich względnie rubli ponad 1000,-

Brak kontroli w punktach granicznych ze strony urzędowych czynników polskich budzi uzasadnione obawy, że odnośne przepisy Układu pozostają bez egzekutywy. Kwestia ta niezależnie od doraźnej akcji ewakuacji, posiada znaczenie trwałe z punktu widzenia ogólnej ochrony interesów ekonomicznych państwa polskiego przy ruchu granicznym również i w przyszłości, a stworzone w związku z ruchem przesiedleńczym organy pograniczne stanowić mogą załączek organów stałych w tym zakresie.

Ze względów powyższych, celem uzgodnienia zarządzeń jakie w ^b-przedmiocie tym winny być wydane, proponujemy odbycie ^a-wspólnej konferencji w dniu 4^c grudnia b.r. o godz. 10-tej w lokalu biura naszego przy ul. Pierackiego Nr 9.^{a, b}

Przedstawiciel Główny P.K.W.N.
(—) Konsul Rogalski

А МВСіА РП, ф. РКWN RAP 6, арк. 21.

Оригінал, машинопис.

Бланк; зліва вгорі над заголовком державний герб, вище прямокутний штамп про надходження до РАП ПКНВ з вписаним від руки вх. номером: „А.П. 892.44” і датою: „1 грудня 1944 р.”; зліва на полях приписка від руки: „Терміново”; під текстом частково нерозбірлива приписка від руки: „П Сп. Дир[ектор] Шнек, прошу взяти участь у нараді. Прошу раніше [...] зі мною. 2/12” і нерозбірливий підпис.

- - ▪ Підкреслено від руки.
- 6- 6 Зліва на полях вертикальна риска від руки.
- Було 1, виправлено від руки на 4.

A MSWiA, PKWN RAP 6, k. 21.

Oryginał, maszynopis.

Papier firmowy; w lewym górnym rogu nad nagłówkiem godło państwowe, nieco poniżej prostokątna pieczętka wpływu RAP PKWN z odręcznie wpisanym nr. wch.: A.P. 892/44 i datą: 1 grudnia 1944 r.; na lewym marginesie odręczna adnotacja: Pilne; pod tekstem odręczna adnotacja częściowo nieczytelna: II Sp Dyr. Sznek, proszę wziąć udział w konferencji. Proszę przedtem [...] ze mną. 2/12 i nieczytelny podpis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

^{u-u} Podkreślono odręcznie.

^{h-h} Fragment zaznaczony na lewym marginesie odręczną pionową kreską.

^c Było: 1, poprawiono odręcznie na 4.

1 грудня 1944, [б.м.в.]. Протокол міжвідомчої наради, присвяченої охороні
східного кордону Польщі

ПРОТОКОЛ
другої міжвідомчої наради
у справі охорони кордонів Держави
1 грудня 1944 р.

Присутні: Представники Відомства народного господарства і фінансів
Гр. Домбровський Константи¹, заст[упник] кер[івника] РГН і Ф
Гр. Біренцвейг Генрик, дир[ектор] Орг[анізаційно-]адм[іні-
стративного] деп[артаменту]
Представник Відомства національної оборони
Гр. П[і]д[і]полк[овник] Душинський²
Представник Відомства громадської безпеки
Гр. Пор[учник] Брауде³
Представник Відомства громадської адміністрації
Гр. Бурський
Представник Державного репатріаційного управління
Гр. Вольський⁴

Гр. Вольський доповів про ситуацію на східному кордоні Держави у зв'язку з проведенням репатріаційної кампанії. Кордон з радянського боку укомплектований необхідними кадрами, тоді як з польського боку – ні. Українці і білоруси вивозять з Польщі все і в необмеженій кількості, оскільки з нашого боку немає ніякого контролю. Виринають віконні рами, кухонні плити, забирають худобу і перевозять потягами. Втручання адміністративної влади не приносить позитивних наслідків через відсутність охорони кордонів. Польське населення, що переселяється до країни, є на кордоні об'єктом зловживань, остання партія переселенців прибула до Грубешева цілком пограбованою. Слід негайно укомплектувати принаймні вісім прикордонних пунктів, де зосереджується увесь прикордонний рух.

Гр. Брауде доповідає, що в зв'язку з воєнним станом, питання може бути урегульоване лише за умови укомплектування східного кордону військом.

Гр. Душинський робить заяву, що думка Верховного Командування Збройних Сил щодо укомплектування кордону військовими підрозділами є негативною, проте Верховне Командування готове виділити зброю для озброєння загонів прикордонної служби.

Гр. Біренцвейг запитує, чи може Відомство громадської безпеки, з огля-

1 grudnia 1944, [b.m.w.]. Protokół z konferencji międzyresortowej poświęconej ochronie wschodniej granicy Polski

PROTOKÓŁ
drugiej konferencji między-resortowej
w sprawie ochrony granic Państwa
dnia 1 grudnia 1944 r.

Obecni: Przedstawiciele Resortu Gospodarki Narodowej i Finansów
Ob. Dąbrowski Konstanty¹ Zast[ępcą] Kier[ownika] R.G.N. i F.
Ob. Birenzweig Henryk Dyr[ektor] Dep[artamentu] Org[aniza-
cyjno-]Adm[inistracyjnego]
Przedstawiciel Resortu Obrony Narodowej
Ob. P.Pułk. Duszyński²
Przedstawiciel Resortu Bezpieczeństwa Publicznego
Ob. Por. Braude³
Przedstawiciel Resortu Administracji Publicznej
Ob. Burski
Przedstawiciel Państwowego Urzędu Repatryjacyjnego
Ob. Wolski⁴

Ob. Wolski przedstawił stan rzeczy na granicy wschodniej Państwa w związku z akcją repatryjacyjną. Granica od strony Radzieckiej jest obsadzona, ze strony Polskiej nie. Ukraińcy i Białorusini wywożą z Polski wszy[stko] i w nieograniczonej ilości, albowiem z naszej strony nie ma najmniejszej kontroli. Wyrwają ramy okienne, płyty kuchenne, zabierają inwentarz żywy i przewożą pociągami. Interwencja władz administracyjnych nie osiąga skutków wobec braku ochrony granic. Ludność polska przesiedlająca się do kraju, jest na granicy przedmiotem nadużyć, ostatnia partia przesiedleńców przybyła do Hrubieszowa kompletnie ograbiona. Należy niezwłocznie obsadzić przynajmniej osiem punktów granicznych, gdzie skupia się ruch graniczny.

Ob. Braude referuje, że w związku z obecnym stanem wojny, nie przesądza-
jąc zasadniczego uregulowania kwestii, wszystko przemawia za obsadzenie[m]
granicy wschodniej przez wojsko.

Ob. Duszyński oświadcza, że opinia Naczelnego Dowództwa Sił Zbrojnych jest negatywna w sprawie obsadzenia granicy przez wojsko, natomiast Naczelne Dowództwo gotowe jest wydzielić broń dla uzbrojenia oddziałów służby granicznej.

Ob. Birenzweig zapytuje, czy wobec opinii negatywnej Władz Wojskowych,

ду на негативну думку Військової Влади, виділити достатньо сил протягом найближчих кількох днів для укомплектування кордонів.

В ході дискусії встановлено чисельність загону, необхідного для укомплектування відповідними кадрами 8 прикордонних пунктів силами 1 батальйону.

Гр. Брауде, не відкидаючи можливості виділення Відомством громадської безпеки сил, заявляє, що їх мобілізація і вишкіл потребують багато часу.

В ході дискусії переважила думка, що з огляду на злободенний характер справи і необхідність невідкладно почати укомплектування кордону, слід було б цю місію покласти на Відомство національної оборони, в розпорядженні якого є готова і організована військова сила.

У зв'язку з виявленими складнощами ухвалили протокол цієї наради подати до відома Голови Крайової Ради Народової і керівників зацікавлених Відомств.

Душинський
Брауде
Бурський

Домбровський
Біренцвейг
Вольський

*А МВСіА РП, ф. РКWN RAP 6, арк. 23.
Копія, машинопис.*

¹ Домбровський Константи (1906–1975), діяч ППС; у листопаді–грудні 1944 – заступник керівника, згодом керівник Відомства народного господарства і фінансів ПКНВ, з грудня 1944 до 1950 – міністр державного майна, у 1950–1952 – міністр фінансів; у 1952–1956 – міністр закордонної торгівлі, у 1957–1969 – голова НІК; у 1944–1956 і 1961–1972 – депутат КРН, Законодавчого Сейму і Сейму ПНР 1-го, 3–5-го скликання.

² Душинський Зигмунт (1914–1973), у липні 1945 – заступник командира 3 пп, у 1946–1947 – командир 16 ДП, 1950–1953 – викладач в Академії Генштабу, у 1959–1963 – заступник міністра національної оборони; генерал бригади.

³ Брауде Зигмунт (нар. 1903), член КПП, ППР, потім ПОРП; у 1945–1948 – заступник директора Кабінету міністра громадської безпеки; підполковник.

⁴ Вольський Владислав, справжнє ім'я Півоварчик Антоні (1901–1976), член СДКПіЛ, КПП, ППР і ПОРП; до війни – у СРСР, певний час генеральний секретар МОПР, у 1933 засуджений до 10 років таборів, у 1943–1944 – у радянських партизанських загонах; у 1944 – заступник керівника Відомства громадської безпеки ПКНВ, з жовтня 1944 до 1949 – директор ПУР; у 1945–1949 – заступник міністра громадської адміністрації, уповноважений Уряду РП у справах репатріації, у 1949–1950 – міністр громадської адміністрації; у 1947–1950 – депутат Законодавчого Сейму.

Resort Bezpieczeństwa Publicznego może wydzielić dostateczne siły w ciągu najbliższych kilku dni dla obsadzenia granic.

W dyskusji ustalono liczebność oddziału koniecznego dla obsadzenia 8 punktów granicznych w sile 1 batalionu.

Ob. Braude oświadcza, że nie przesądzając sprawy możliwości wydzielenia przez Resort Bezpieczeństwa Publicznego tych sił, wyszkolenie ich i zmobilizowanie wymaga dość czasu.

W dyskusji przeważała opinia, że z uwagi na palący charakter sprawy i konieczność niezwłocznego przystąpienia do obsadzenia granicy, należałoby tą misją obarczyć Resort Obrony Narodowej, jako dyspon[uj]ący gotową siłą wojсковą zorganizowaną.

Wobec wyłonionych trudności postanowiono protokół niniejsz[ej konfe]ren]cji podać do wiadomości Przewodniczącego Krajowej Rady Narod[owej i] Kierowników zainteresowanych Resortów.

Duszyński
Braude
Burski

Dąbrowski
Birenzwei[g]
Wolski

A MSWiA, PKWN RAP 6, k. 23.

Kopia, maszynopis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

¹ Dąbrowski Konstanty (1906–1975), działacz PPS; w listopadzie–grudniu 1944 zca kierownika, następnie kierownik RGNiF PKWN; od grudnia 1944 do 1950 minister skarbu, 1950–1952 minister finansów, w l. 1952–1956 minister handlu zagranicznego, 1957–1969 prezes NIK; w l. 1944–1956 i 1961–1972 poseł do KRN, na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL I, III–V kadencji.

² Duszyński Zygmunt (1914–1973), w lipcu 1945 zca dcy 3 pp, w l. 1946–1947 dca 16 DP, 1950–1953 wykładowca w ASG, w l. 1959–1963 wiceminister obrony narodowej; gen. bryg.

³ Braude Zygmunt (ur. 1903), członek KPP, PPR, następnie PZPR, w l. 1945–1948 wicedyrektor Gabinetu Ministra Bezpieczeństwa Publicznego; ppłk.

⁴ Wolski Władysław, właśc. Piwowarczyk Antoni (1901–1976), członek SDKPiL, KPP, PPR i PZPR; przed wojną w ZSRS (m. in. sekretarz generalny MOPR), w 1933 skazany na 10 lat łagrów, w l. 1943–1944 w sowieckich oddziałach partyzanckich; w 1944 zca kierownika RBP PKWN, od października 1944 do 1949 dyrektor PUR, w l. 1945–1949 podsekretarz stanu w MAP, Pełnomocnik Rządu ds. repatriacji, 1949–1950 minister administracji publicznej; w l. 1947–1950 poseł na Sejm Ustawodawczy.

5 грудня 1944, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка С. Савченку про хід переселення польського населення з Дрогобицької області, протидію поляків та активізацію діяльності органів НКГБ

Совершенно секретно

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УССР – КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ З РАНГА

Тов. САВЧЕНКО

гор. Львов

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

о ходе подготовительной работы к эвакуации польского населения
на территорию Польши

На основании Люблинского соглашения, от 9-го сентября 1944 года, по вопросу обмена польским и украинским населением, на территории Дрогобычской области организовано четыре пункта, где происходит работа советско-польских комиссий.

Утвержденными пунктами для работы комиссий являются города: Дрогобыч, Стрий, Самбор и Ходоров, к которым соответственно прикреплены районы области.

Пограничными пунктами, где будет производиться обмен украинским и польским населением, установлены: Медыка, Нижанковичи, Лисковичи и Устьзяново.

Во всех установленных пунктах комиссии украинского правительства приступили к работе с 15 октября с.г.

Представители польского правительства прибыли лишь в двадцатых числах ноября месяца с.г. и приступили к созданию комиссий, из числа местных поляков, из'явивших желание выехать в Польшу.

В ходе подготовки к эвакуации установлено, что ⁶ поляки в основной своей массе настроены не выезжать в Польшу.⁶

В результате этого, по состоянию на 30 ноября, из выявленного общего числа ⁶88030⁶ человек поляков, проживающих в Дрогобычской области, в советско-польские комиссии подано на выезд в Польшу всего лишь – ⁶567⁶ заявлений, из коих:

По Дрогобычскому пункту	–	221
По Самборскому	–“–	– 266
По Стрийскому	–“–	– 63
По Ходоровскому	–“–	– 17

5 grudnia 1944, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu drohobyckiego oraz polskiej kontrakcji i nasileniu działalności organów NKGB

Ściśle tajne

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
USRS – KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI
Tow. SAWCZENKI
mias[to] Lwów

RAPORT

z przebiegu prac przygotowawczych do ewakuacji ludności polskiej
na terytorium Polski

Na podstawie układu lubelskiego z 9 września 1944 roku o wymianie ludności polskiej i ukraińskiej, na terenie obwodu drohobyckiego zorganizowano cztery punkty, w których pracują komisje sowiecko-polskie.

Zatwierdzone punkty dla pracy komisji to miasta: Drohobycz, Stryj, Sambor i Chodorów, do których odpowiednio zostały przypisane rejony obwodów.

Jako punkty graniczne, przez które będzie prowadzona wymiana ludności ukraińskiej i polskiej wyznaczono: Medykę, Nizankowice, Liskowate i Ustianową.

We wszystkich wyznaczonych punktach komisje rządu ukraińskiego przystąpiły do pracy 15 października br.

Przedstawiciele rządu polskiego przybyli dopiero po dwudziestym listopada br. i przystąpili do utworzenia komisji z miejscowych Polaków, którzy wyrazili chęć wyjazdu do Polski.

Podczas przygotowań do ewakuacji stwierdzono, że ^bPolacy w przeważającej większości nie chcą wyjeżdżać do Polski.^b

W rezultacie, według stanu na dzień 30 listopada, z ustalonej ogólnej liczby ^b88 030^b osób – Polaków mieszkających w obwodzie drohobyckim, do komisji sowiecko-polskich złożono tylko ^b567^b podań o wyjazd do Polski, w tym:

w punkcie drohobyckim	– 221
w –"– samborskim	– 266
w –"– stryjskim	– 63
w –"– chodorowskim	– 17

Tak nieznaczną liczbę Polaków, którzy złożyli podania o wyjazd do Polski należy tłumaczyć tym, że wśród polskiej części ludności jest w ostatnim czasie

Такое, крайне незначительное число поляков, подавших заявления о выезде в Польшу, объясняется тем, что среди польской части населения за последнее время широко распространяется агитация и культивируются настроения никуда не выезжать, а оставаться на месте до решения вопроса о восстановлении Польши.

Эти настроения, как устанавливается, инспирируются и внушаются населению польским антисоветским националистическим подпольем и в частности, участниками так называемой „Армии краевой“, которые ведут активную работу среди польского населения, направленную на срыв выезда поляков в Польшу.

Основными аргументами, которыми оперируют польские националисты в своей подрывной работе по срыву люблинского соглашения, являются их утверждения о том, что Западные области Украины, якобы, исторически принадлежат польскому государству и что лишившись этих областей Польша национально, политически и военно-экономически не может существовать как самостоятельное государство. В связи с этим, польские националисты призывают поляков ни в коем случае не выезжать в Польшу, не покидать территории Западной Украины, т.к. по их утверждению: – „Это наша земля, здесь была, есть и будет Польша“.

В своей антисоветской устной и печатной пропаганде польские националисты при этом проповедают будущее существование Польши в границах до 1939 года, выражая надежды на поражение Красной Армии, в результате военного столкновения Советского Союза с Англией и США и на политическую и военную поддержку последних в восстановлении „Великой Польши“.

Характерно отметить, что руководство польского подполья в последнее время, ведя подрывную работу, за невыезд поляков в Польшу, наряду со всякими этнографическими и прочими „обоснованиями внеот’емлемости“ западно-украинских земель от польского государства прибегают в своей пропаганде к устрашению поляков „ужасным голодом“ и плохими условиями в районах Польши, куда намечается переселение.

Особо важно также отметить зарегистрированные нами случаи, в частности, по Ходоровскому и Мостисскому районам, неофициального приезда поляков с территории, собственно, Польши и поселения их на жительство в этих районах.

Есть все основания полагать, что это явление, правда не имеющее еще значительного распространения – есть результат установки польского эмигрантского правительства в Лондоне, которое через свое подполье проводит эту практику с тем, чтобы не только сорвать люблинское соглашение, но и путем засылки из районов, собственно Польши своих эмиссаров и активного польского националистического элемента в Западную Украину, укрепить и насадить здесь антисоветское подполье с тем, чтобы, развернув диверсион-

prowadzona na szeroką skalę agitacja i podtrzymywane nastawienie, by nigdzie nie wyjeżdżać, a tylko pozostać na miejscu do czasu podjęcia decyzji w sprawie przywrócenia Polski.

Nastroje te, jak ustalono, inspiruje i wpaja ludności nacjonalistyczne antysowieckie podziemie polskie, a w szczególności członkowie tak zwanej „Armii Krajowej”, prowadzący wśród ludności polskiej aktywną działalność nastawioną na udaremnienie wyjazdu Polaków do Polski.

Podstawowymi argumentami, jakimi posługują się nacjonaści polscy w swej działalności wywrotowej nastawionej na zerwanie układu lubelskiego są ich zapewnienia, że zachodnie obwody Ukrainy jakoby historycznie należą do państwa polskiego i że po utracie tych obwodów Polska narodowo, politycznie i wojskowo-ekonomicznie nie może istnieć jako niepodległe państwo. W związku z tym nacjonaści polscy wzywają Polaków, by w żadnym wypadku nie wyjeżdżali do Polski i nie porzucali terytorium „Zachodniej Ukrainy”, ponieważ jak zapewniają: „To nasza ziemia, tutaj była, jest i będzie Polska”.

W swej ustnej i drukowanej propagandzie antysowieckiej, nacjonaści polscy zapowiadają przy tym istnienie w przyszłości Polski w granicach sprzed 1939 roku, wyrażając nadzieję na klęskę Armii Czerwonej w wyniku starcia wojennego Związku Sowieckiego z Anglią i USA oraz na polityczne i wojskowe wsparcie tych ostatnich przy odbudowie „Wielkiej Polski”.

Należy odnotować, że kierownictwo polskiego podziemia prowadząc w ostatnim czasie działalność wywrotową na rzecz nie wyjeżdżania Polaków do Polski, oprócz wszystkich etnograficznych i innych „stwierdzeń o nierozłączności” ziem zachodnioukraińskich i państwa polskiego, ucieka się w swojej propagandzie do straszenia Polaków „strasznym głodem” i złymi warunkami w tych rejonach Polski, do których planuje się przesiedlenie.

Szczególnie wymaga podkreślenia, iż odnotowaliśmy przypadki nieoficjalnego przyjazdu Polaków z terenów właściwej Polski, zwłaszcza do rejonu chodorowskiego i mościskiego i osiedlania się ich na pobyt stały w tych rejonach.

Istnieją podstawy by przypuszczać, że zjawisko to, nie rozpowszechnione jeszcze co prawda na szeroką skalę – jest rezultatem wytycznych polskiego rządu emigracyjnego w Londynie, który poprzez swoje podziemie realizuje te praktyki dążąc nie tylko do zerwania układu lubelskiego, ale również wysyłając z rejonów właściwej Polski na Zachodnią Ukrainę swoich emisariuszy i aktywny polski element nacjonalistyczny w celu stworzenia tu i umocnienia antysowieckiego podziemia po to, by rozwinąć działalność dywersyjno-terrorystyczną oraz powstańczą (tego podziemia), uzyskując dodatkowe „dowody” w swych intrygach międzynarodowych i zakusach na sowieckie ziemie zachodnio-ukraińskie.

но-террористическую и повстанческую деятельность этого подполья, получить дополнительные „доказательства” в своих заграничных интригах и притязаниях на советские западно-украинские земли.

В подтверждение изложенного, приводим имеющиеся у нас наиболее характерные факты и документы:

В Мостисском районе, из-за реки Сан, прибыли и осели на жительство члены польской подпольной организации „Армии краевой” – ГАВЕЛ и МАРКОВИЧ.

Последние свой переход границы об’яснили получением задания от бегавшего в Польшу коменданта организации „СУЛИМЫ”¹, о выяснении положения поляков на советской территории с последующим возвращением в гор. Ярослав, для информации „СУЛИМЫ”.

По агентурным данным ГАВЕЛ возвратился в Мостисск с заданием того же „СУЛИМЫ” включиться в антисоветскую работу подпольной организации и принять участие в вооруженном восстании против Советской власти.

ГАВЕЛ и МАРКОВИЧ прибыли на нашу территорию с оружием, которое у них при переходе границы, было отобрано пограничниками. ГАВЕЛ и МАРКОВИЧ нами арестованы.

По данным агентуры Ходоровского РО НКГБ на территорию района за последнее время прибывают и останавливаются на жительство значительное число поляков, которые ведут враждебную работу среди польского населения с тем, чтобы оно не переселялось в Польшу, мотивируя это тем, что западные области Украины принадлежат Польше. Одновременно распространяют слухи, что в Польше большой недород хлеба и тяжелые условия жизни.

^вВ том же Ходоровском районе большое влияние на польское население имеет ксендз с. Берездовцы – КОЗЛОВСКИЙ Степан Иосифович, который среди поляков систематически проводит агитацию против переселения. ^бКОЗЛОВСКИЙ часто ездит во Львов, откуда привозит антисоветскую литературу и распространяет ее среди поляков. ^б

Наряду с этим, по с. Берездовцы нами устанавливается антисоветская группировка поляков. Бывший житель села ПЕНДЫК, имя и отчество пока не установлены, ^бпроживающий в настоящее время в гор. Львове, часто приезжает в село, к своему тестю – ДОМБРОВСКОМУ, которому привозит антисоветскую националистическую литературу ^б, призывающую поляков не выезжать в Польшу. ^в

В свою очередь ДОМБРОВСКИЙ эту литературу раздает доверенным лицам, которые распространяют ее среди польского населения.

Пытаясь сорвать мероприятия по переселению поляков, враждебно настроенных к Советской власти, лица проводят среди населения антисоветскую, националистическую агитацию.

Na potwierdzenie powyższego przytaczamy najbardziej charakterystyczne fakty i dokumenty, jakimi dysponujemy:

Do rejonu mościskiego przybyli zza rzeki San i osiedlili się tam członkowie polskiej organizacji podziemnej „Armia Krajowa” – GAWEŁ i MARKOWICZ.

Ci ostatni tłumaczyli swoje przekroczenie granicy otrzymaniem od komendanta organizacji „SULIMY”¹, który uciekł do Polski, zadania wyjaśnienia sytuacji Polaków na terytorium sowieckim i potem powrotu do mias[ta] Jarostawia w celu poinformowania „SULIMY”.

Według danych agenturalnych, GAWEŁ wrócił do Mościsk z zadaniem tegoż „SULIMY” włączenia się w antysowiecką robotę organizacji podziemnej i wzięcia udziału w zbrojnym powstaniu przeciwko Władzy Sowieckiej.

GAWEŁ i MARKOWICZ przybyli na nasze terytorium z bronią, którą podczas przekraczania granicy odebrali im pogranicznicy. GAWEŁ i MARKOWICZ zostali przez nas aresztowani.

Według danych agentury Chodorowskiego RO NKGB, na teren rejonu przybywa ostatnimi czasy i osiedla się znaczna liczba Polaków, którzy prowadzą wrogą robotę wśród ludności polskiej, by nie przesiedłała się ona do Polski, motywując że zachodnie obwody Ukrainy należą do Polski. Jednocześnie rozpowszechniają pogłoski, że w Polsce brakuje chleba i panują ciężkie warunki życia.

^cW tym samym rejonie chodorowskim duży wpływ na ludność polską ma ksiądz ze w[si] Bieriezdowce [Brzozdowce] – KOZŁOWSKI Szczepan s. Józefa, który systematycznie prowadzi wśród Polaków agitację przeciwko przesiedleniu. ^bKOZŁOWSKI często jeździ do Lwowa, skąd przywozi antysowiecką literaturę, którą rozpowszechnia wśród Polaków.^{-b}

W tym samym czasie we w[si] Bieriezdowce wykryliśmy antysowieckie ugrupowanie Polaków. Były mieszkaniec wsi PIENDYK, jego imienia i imienia ojca na razie nie ustalono, ^bmieszkający obecnie w mieś[cie] Lwowie, często przyjeżdża do wsi, do swojego teścia – DĄBROWSKIEGO, któremu przywozi nacjonalistyczną literaturę antysowiecką^{-b} wzywającą Polaków do nie wyjeżdżania do Polski.^{-c}

DĄBROWSKI z kolei rozdaje tę literaturę zaufanym osobom, które rozpowszechniają ją wśród ludności polskiej.

Starając się uniemożliwić realizację przedsięwzięć podjętych w związku z przesiedleniem Polaków, osoby wrogo nastawione do Władzy Sowieckiej prowadzą wśród ludności polskiej antysowiecką agitację nacjonalistyczną.

I tak, mieszkanka mias[ta] Drohobycza, gospodyni domowa, MANDRYKA Helena c. Michała, oświadcza wśród znajomych:

„...Trzeba zachować polskie pieniądze, bo niedługo będą potrzebne. Teraz rząd polski prowadzi rozmowy z Rządem Sowieckim, po czym wojna

Так, жительница гор. Дрогобыч, домашняя хозяйка МАНДРИКА Елена Михайловна, среди окружающих заявляет, что:

.....Польские деньги надо беречь, так как они скоро будут нужны. Сейчас польское правительство ведет переговоры с Советским Правительством, после чего война будет закончена и поляки добьются от Советской власти, чтобы она отдала Польше территорию в границах 1939 года. Города – Львов и Вильно поляки никогда не отдадут Советскому Союзу”.

Житель села Висковичи, Самборского района, кулак, БОРОДАЧ Борис, говорит:

.....Скоро произойдут изменения в установлении границ между СССР и Польшей. Дрогобычская и Львовская области будут переданы Польше, а может быть к ней отойдут и все области Западной Украины, так как Англия и Америка этот вопрос поставили перед Советским Правительством и не признают польское правительство, созданное в СССР. В Польше будет настоящее польское правительство, которое сейчас находится в Лондоне”.

КРУШЕЛЬНИЦКИЙ Янек, житель гор. Стрий, говорит:

.....Эти земли принадлежали Польше и будут принадлежать ей, а поэтому я никуда отсюда не поеду”.

Крестьянин села Угерцы, Самборского района, ДРОЗДЕЦКИЙ Владек, заявляет среди населения, что:

.....Мы поляки родились здесь и умрем здесь и никуда из Самборского района не поедem. Здесь скоро Советской власти не будет, ибо Англия и Америка предложили Советскому Союзу отдать территорию Польше по реку Днестр, а поэтому ни один поляк отсюда не уедет”.

ЛИВИНСКИЙ Иосиф, старший кассир областной конторы Госбанка гор. Дрогобыч, среди сотрудников распространяет слухи, что:

.....Из Швейцарии передавали по радио, что между Советским Союзом и Польшей заключен договор о том, что Польша будет восстановлена в границах до 1939 года. Если это так, то зачем же нам ехать в Польшу”.

Житель гор. Самбор, рабочий артели ЕНДРОВСКИЙ Борислав среди рабочих заявляет:

.....Поляки ожидают сейчас помощи от Англии и Америки. Польское правительство, находящееся в Лондоне, говорит, что польский народ не должен переселяться и что это правительство возьмет власть в свои руки и оно будет снова править Польшей...”

Слесарь нефтеперегонного завода № 2 гор. Дрогобыч МЕЛЬНИК Константин, в разговоре с рабочими завода заявляет:

.....В Польшу выезжать теперь не надо, так как по решению спе-

się zakończy i Polacy wymogą na Władzy Sowieckiej, żeby oddała ona Polsce terytorium w granicach [sprzed] 1939 roku. Miast – Lwowa i Wilna Polacy nigdy nie oddadzą Związkowi Sowieckiemu”.

Mieszkaniec w[si] Wiskowicze [Biskowice] w rejonie samborskim, kułak BORODACZ Borys, powiedział:

„...Wkrótce nastąpią zmiany w ustanowieniu granic między ZSRS a Polską. Obwody drohobycki i lwowski zostaną przekazane Polsce, a być może przekazane zostaną jej również wszystkie obwody Zachodniej Ukrainy, ponieważ Anglia i Ameryka sprawę tę przedstawiły Rządowi Sowieckiemu i nie uznają rządu polskiego utworzonego w ZSRS. W Polsce będzie prawdziwy polski rząd, który teraz znajduje się w Londynie”.

KRUSZELNICKI Janek, mieszkaniec mias[ta] Stryja, mówi:

„...Te ziemie należały do Polski i będą do niej należeć i dlatego nigdzie stąd nie wyjadę”.

Chłop ze wsi Uherce [Uherce Zapłatyńskie] w rejonie samborskim DROZDECKI Władek, mówił wśród innych mieszkańców:

„...My, Polacy, urodziliśmy się tutaj i umrzemy tutaj i nigdzie z rejonu samborskiego nie wyjedziemy. Tu wkrótce nie będzie już Władzy Sowieckiej, bo Anglia i Ameryka poleciły Związkowi Sowieckiemu oddać Polsce terytorium po rzekę Dniestr i dlatego żaden Polak stąd nie wyjedzie”.

LIWINSKI Józef, starszy kasjer w kancelarii obwodowej *Gosbanku* mias[ta] Drohobycza, rozpowszechnia pogłoski wśród współpracowników, że:

„...Ze Szwajcarii podawali przez radio, że między Związkiem Sowieckim a Polską zawarty został układ o tym, że Polska będzie przywrócona w granicach sprzed 1939 roku. Jeśli tak, to po co mamy jechać do Polski”.

Mieszkaniec mias[ta] Sambora, pracownik spółdzielni JĘDROWSKI Borysław mówi wśród pracowników:

„...Polacy czekają teraz na pomoc Anglii i Ameryki. Rząd polski znajdujący się w Londynie mówi, że naród polski nie powinien się przesiedlać i że rząd ten weźmie władzę w swoje ręce i znów będzie rządzić Polską...”

Ślusarz pracujący w Rafinerii Ropy Naftowej nr 2 w mieś[cie] Drohobyczu MIELNIK Konstanty, podczas rozmowy z robotnikami z zakładu oświadcza:

„...Do Polski wyjeżdżać teraz nie należy, ponieważ zgodnie z decyzją specjalnie utworzonej komisji Polska pozostanie w granicach, w jakich istniała do 1939 roku...”

Mieszkanica mias[ta] Sambóra KOŁBUS Wanda, gospodyni domowa, powiada w sprawie przesiedlenia:

циально созданной комиссии Польша останется в границах, существовавших до 1939 года...”

Жительница гор. Самбор КОЛБУС Ванда, домохозяйка, по вопросу переселения, говорит:

„...То, что переселяют поляков с территории Западной Украины, это делается неправильно, так как земля эта всегда принадлежала Польше и полякам некуда отсюда уходить”.

Такое же заявление высказал завхоз Дрогобычского Леспромхоза ВЕНЖИНЯК Юзеф, работающий в гор. Дрогобыч:

„...Зачем мне ехать в Польшу. Война еще будет продолжаться между Советским Союзом, Англией и Америкой. В Дрогобыче Нефтезавод № 2 принадлежит англичанам, так что здесь будет Польша и поэтому мне ехать нечего...”

Жительница гор. Самбор ВАСЮТИК Мария, также заявляет, что:

„...Несмотря на то, что Советские войска очистили всю территорию Западной Украины и дошли до Венгрии, Россия все равно отступит с польской территории на границы 1939 года и полякам выезжать отсюда нечего...”

Аналогичные реагирования на переселение имеют место среди большинства националистически настроенной части польского населения.

Кроме того, во второй половине октября месяца с.г. в гор. Стрий, на многих объявлениях о правилах переселения поляков неизвестными антисоветски настроенными лицами были учинены надписи:

„Мы отсюда никуда не поедим. Мы здесь Польшу иметь будем”.

В ночь на 24 ноября 1944 года в гор. Дрогобыч по ул. Мицкевича, были расклеены антисоветские националистические листовки, призывающие поляков не выезжать в Польшу.

Принятыми мерами агентурного розыска автора и распространителя антисоветских листовок нами была выявлена и арестована по подозрению в авторстве и распространении указанных листовок жительница гор. Дрогобыч, ДЮГ Янина-Ванда Францишковна², у которой при обыске были обнаружены и изъяты: пишущая машинка с польским шрифтом, один экземпляр свежей антисоветской газеты „ПОДХАЛЯНИН”³ и 10 листов использованной копировальной бумаги.

Произведенной расшифровкой и переводом на русский язык сохранившихся на копировке отпечатков установлено, что на этой бумаге печатались антисоветские материалы, озаглавленные „Вопросы южных границ Польши”, которые содержат резкие клеветнические выпады против Советского Правительства и его политики по отношению к Польше.

В печатании этих материалов ДЮГ созналась.

Одновременно с арестом ДЮГ нами был арестован активный участник

„...To, że przesiedlają Polaków z terytorium Zachodniej Ukrainy jest działaniem niesłusznym, bo ziemia ta zawsze należała do Polski i Polacy nie mają dokąd stąd pójść”.

Takie samo oświadczenie złożył *zawchoz* w drohobyckim *lespromchozie* WĘZYNIAK Józef, pracujący w mieś[cie] Drohobyczu:

„...Po co mam jechać do Polski. Wojna jeszcze będzie się toczyć pomiędzy Związkiem Sowieckim, Anglią i Ameryką. Rafineria nr 2 w Drohobyczu należy do Anglików, a więc tutaj będzie Polska i dlatego nie mam po co jechać...”

Mieszkancka mias[ta] Sambora WASIUTIK Maria, również oświadcza:

„...Pomimo tego, że wojska sowieckie oczyściły całe terytorium Zachodniej Ukrainy i doszły do Węgier, Rosja mimo wszystko ustąpi z terytorium polskiego do granicy [sprzed] 1939 roku i Polacy nie mają po co wyjeżdżać...”

Analogicznie reaguje na przesiedlenie większość nastawionej nacjonalistycznie ludności polskiej.

Ponadto, w drugiej połowie miesiąca października br. w mieś[cie] Stryju, na wielu obwieszczeniach o zasadach przesiedlenia Polaków, nieznane nastawione antysowiecko osoby umieściły napisy:

„Nigdzie stąd nie wyjedziemy. Tutaj będziemy mieć Polskę”.

W nocy na 24 listopada 1944 roku, na ul. Mickiewicza w mieś[cie] Drohobyczu rozklejone zostały antysowieckie nacjonalistyczne ulotki, wzywające Polaków by nie wyjeżdżali do Polski.

Dzięki podjętym działaniom agenturalnym w celu znalezienia autora i osoby rozpowszechniającej antysowieckie ulotki, wykryto i aresztowano podejrzaną o autorstwo i rozpowszechnianie wspomnianych ulotek mieszkankę mias[ta] Drohobycza DIUG Janinę-Wandę c. Franciszka², u której podczas rewizji znaleziono i skonfiskowano maszynę do pisania z polskimi czcionkami, jeden egzemplarz świeżej antysowieckiej gazety „PODHALANIN”³ i 10 arkuszy już wykorzystanej kalki.

Na podstawie rozszyfrowanych i przetłumaczonych na język rosyjski śladów zachowanych na kalce ustalono, że przez tę kalkę były pisane antysowieckie materiały zatytułowane „Sprawa południowych granic Polski”, zawierające ostre oszczercze ataki na Rząd Sowiecki i jego politykę wobec Polski.

Do przepisywania tych materiałów DIUG przyznała się.

Jednocześnie z aresztowaniem DIUG został przez nas aresztowany aktywny członek polskiej podziemnej organizacji młodzieżowej „ORLETA”⁴ – JOCHMAN Janusz s. Franciszka, uczeń 8 kl. polskiej szkoły, u którego podczas rewizji skonfiskowano maszynę do pisania z polskimi czcionkami i antysowiecką ulotkę zawierającą apel do Polaków, by nie wyjeżdżali do Polski.

польской подпольной антисоветской молодежной организации „ОРЛЕНТА”⁴ – ИОХМАН Януш Францишкович, ученик 8 кл. польской школы, у которого при обыске была изъята пишущая машинка с польским шрифтом и антисоветская листовка, содержащая призыв к полякам не выезжать в Польшу.

О ДЮГ и ИОХМАНЕ нами было сообщено на Ваше имя подробными докладными записками за №№ 2/11/820 от 28/11-44 года и 2/11/824 от 28/11-44 года.

В связи с изложенными фактами, свидетельствующими об активизации польского антисоветского подполья, нами проводятся следующие мероприятия:

1. Даны указания Начальникам ГО, РО НКГБ об усилении агентурно-оперативной работы по полякам;

2. Ведем активную работу по приобретению новой ценной агентуры по полякам, способной вскрыть польское националистическое подполье, действующее в гор. Дрогобыче;

3. Придавая особо важное значение фактам неофициального приезда поляков из территории собственно Польши в Дрогобычскую область, нами даны указания Нач. ГО, РО НКГБ о спешном проведении агентурно-оперативных мероприятий по выявлению и активной разработке этой категории лиц в целях разоблачения среди них германской агентуры и эмиссаров польского эмигрантского правительства в Лондоне, засылаемых на нашу территорию для подрывной, разведывательной и диверсионно-террористической работы.

4. Указанные выше лица, антисоветски проявляющие себя, нами берутся на учет и в агентурную разработку.

О результатах сообщим дополнительно.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ДРОГОБ. ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) МАЙСТРУК

„5-а” декабря 1944 года

№ 2/11/908-а

гор. Дрогобыч

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 17–22.

Оригінал, машинопис.

З правого боку документа вгорі приписка від руки: „Использовать для докл. записки в НКГБ СССР”, дата: „26 XII” і нерозбірливий підпис. Зліва приписка від руки: „т. Хает, Дол[ожите] весь накопившийся материал по этому вопросу”, дата: „7.12.44” і нерозбірливий підпис.

а-а Вписано від руки.

O DIUG i JOCHMANIE donosiliśmy Wam w szczegółowych raportach pod numerami: 2/11/820 z 28/11-44 roku i 2/11/824 z 28/11-44 roku.

W związku z opisanymi faktami świadczącymi o aktywizacji polskiego antysowieckiego podziemia, podjęliśmy następujące działania:

1. Wydano dyrektywy naczelnikom GO, RO NKGB o wzmożeniu działalności agenturalno-operacyjnej dotyczącej Polaków;
2. Prowadzimy aktywną działalność w celu pozyskania nowej wartościowej agentury dotyczącej Polaków, zdolnej do wykrycia polskiego nacjonalistycznego podziemia działającego w mieś[cie] Drohobyczu;
3. Przywiązując szczególną wagę do faktów nieoficjalnego przyjazdu do obwodu drohobyckiego Polaków z terenów właściwej Polski, wydaliśmy wytyczne nacz[elnikom] GO, RO NKGB w sprawie pilnego podjęcia działań agenturalno-operacyjnych zmierzających do ujawnienia i aktywnego rozpracowania osób tej kategorii w celu zdemaskowania wśród nich niemieckiej agentury i emisariuszy polskiego rządu emigracyjnego w Londynie, wysyłanych na nasze terytorium w celu prowadzenia działalności wywrotowej, wywiadowczej i dywersyjno-terrorystycznej.

4. Wspomniane wyżej osoby przejawiające antysowieckie nastawienie, wciągane są przez nas do ewidencji i poddawane agenturalnemu rozpracowaniu.

O rezultatach poinformujemy dodatkowo.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBWODU DROHOB[YCKIEGO]
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(—) MAJSTRUK

„^{a-5-a}” grudnia 1944 roku

nr ^{a-2/11/908-a}

mias[to] Drohobycz

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 17–22.

Oryginał, maszynopis.

W prawym górnym rogu dokumentu odręczna notatka: Wykorzystajcie w raporcie dla UNKGB ZSRS, data: 26 XII i nieczytelny podpis. W lewym rogu częściowo nieczytelna odręczna notatka: t. Chajet. Dajcie cały zebrany materiał w tej sprawie, data: 7.12.44 i nieczytelny podpis.

^{a- -a} Wpisano odręcznie.

^{b- -b} Podkreślono odręcznie.

^{c- -c} Tekst zakreślony na marginesie podwójną pionową kreską i opatrzony odręczną notatką: Poinformować lwowski UNKGB, 12.12.44 r. i nieczytelny podpis.

¹ Być może kpt. Witold Szredzki (1911–1968), ps. „Sulima”, uczestnik kampanii wrześniowej, komendant Inspektoratu Zachodniego Okręgu AK Lwów, dca zgrupowania AK „San” w czasie akcji „Burza”; po rozbrojeniu przez Sowietów Szredzki dołączył do oddziału AK „Warta”

б-б Підкреслено від руки.

в-в Текст зазначений на полях подвійною вертикальною рисою, поруч приписка від руки: „Информировать Львовское УНКГБ, 12.12.44 г.“, нерозбірливий підпис.

¹ Можливо це капітан Вітольд Шредзький (1911–1968), псевдо „Суліма“, учасник вересневої кампанії 1939, комендант Інспектури Західного округу АК Львів, командир угруповання АК „Сан“ під час операції „Бужа“; після роззброєння „Сану“ Радянськими військами Шредзький приєднався до загону АК „Варта“ у Ряшівському воєводстві, потім був командиром району „ВіН“ у Нижній Сілезії; заарештований 1 червня 1946, засуджений до смертної кари, яку замінено на 15 років ув'язнення; звільнений у 1956.

² Правдоподібно член сім'ї тюремного службовця Станіслава Дюга, заарештованого 11 квітня 1940 у Дрогобичі і невдовзі страченого.

³ „Подгалянін“ – щотижневик, видавався у Самборі з вересня до грудня 1944 організацією „Не“ Району Самбір. Редакторами були Владислав Корч і Яніна Височанська.

⁴ Точніше „Орлята Подгалянські“ – підпільна молодіжна організація, що діяла в Дрогобичі і Самборі.

w rzeszowskim, następnie był dcą rejonu WiN na Dolnym Śląsku; aresztowany 1 czerwca 1946, został skazany na karę śmierci zamienioną na 15 lat więzienia; zwolniony w 1956.

² Prawdopodobnie członek rodziny strażnika więziennego Stanisława Diuga, aresztowanego 11 kwietnia 1940 w Drohobyczu i wkrótce straconego.

³ „Podhalanin” – tygodnik wydawany w Samborze pomiędzy wrześniem a grudniem 1944 przez organizację „Nie” Obwodu Sambor. Redaktorami byli Władysław Korcz i Janina Wysockańska.

⁴ Właśc.: „Orlęta Podhalańskie” – podziemna organizacja młodzieżowa działająca w Drohobyczu i Samborze.

16 грудня 1944, Київ. Записка по ВЧ І. Лобуренка П. Бурмаку стосовно працівників, від'їжджаючих до Польщі для проведення евакуації українського населення

ЛЬВОВ

ЗАПISKA ПО „ВЧ”

НАЧАЛЬНИКУ ПОГРАНИЧНИХ ВОЙСК УКРАИНСКОГО ОКРУГА
ГЕНЕРАЛ-^аМАЙОРУ^а
ТОВ. БУРМАК

Прошу Вашего указания о пропуске через контрольно-пропускной пункт направляющихся в гор. Люблин для проведения работы по эвакуации украинского населения т.т.

1. ГЛИНКУ Дмитрия Васильевича
2. ГОЛОВКО-УЛАЗОВСКОГО Владимира Макаровича
3. ДУДНИКА Александра Харитоновича
4. КРАВЧЕНКО Ивана Петровича
5. КАНАЕВА Александра Ивановича
6. КИТАЕВА Василия Петровича
7. РАССЫХИНА Ивана Ефимовича
8. КУЧЕРЕНКО Дмитрия Константиновича

Указанные выше товарищи следуют из гор. Киева через гор. Ковель, Волынской области.

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
КОМИССАР МИЛИЦИИ 3 РАНГА

(—) ЛОБУРЕНКО

„^б16^б” декабрия 1944 г.№ ^б3341/СН^б^бПер[едал] Демур^б^бПрин[ял] Салкин^б^б16/ХІІ-44 г. 16^б

ДА СБУ (Київ), ф. 16, оп. 37 (1951), спр. 4, арк. 96.

Оригінал, машинопис.

^а - ^а Виправлено від руки: лейтенанту.^б - ^б Вписано від руки.

16 grudnia 1944, Kijów. Depesza WCz. I. Łoburienki do P. Burmaka w sprawie pracowników udających się do Polski w celu przeprowadzenia ewakuacji ludności ukraińskiej

LWÓW

DEPESZA „WCz”

**DO DOWÓDCY WOJSK POGRANICZNYCH OKRĘGU UKRAIŃSKIEGO
GENERAŁA ^aMAJORA^a
tow. BURMAKA**

Proszę Was o wydanie wytycznych dotyczących przepuszczenia przez kontrolny punkt przejściowy towarzyszy udających się do mias[ta] Lublina w celu przeprowadzenia prac związanych z ewakuacją ludności ukraińskiej:

1. GLINKI Dmitrija Wasiljewicza
2. GOŁOWKO-UŁAZOWSKIEGO Władimira Makarowicza
3. DUDNIKA Aleksandra Charitonowicza
4. KRAWCZENKI Iwana Pietrowicza
5. KANAJEWA Aleksandra Iwanowicza
6. KITAJEWA Wasilija Pietrowicza
7. RASSYCHINA Iwana Jefimowicza
8. KUCZERIENKI Dmitrija Konstantinowicza

Wymienieni wyżej towarzysze jadą z mias[ta] Kijowa przez mias[to] Kowel w obwodzie wołyńskim.

**ZAST[ĘPCA] LUDOWEGO KOMISARZA SPRAW WEWNĘTRZNYCH
USRS
KOMISARZ MILICJI 3 RANGI
(—) ŁOBURIENKO**

„^b16-^b” grudnia 1944 r.
Nr ^b3341/SN-^b

^bNad[ał] Diemura-^b
^bPrzyj[ął] Sałkin-^b
^b16/XII-44 r. 16⁰⁰-^b

*PA SBU (Kijów), f. 16, op. 37 (1951), spr. 4, ark. 96.
Oryginał, maszynopis.*

^a - ^a Poprawiono odręcznie: lejtenanta.

^b - ^b Wpisano odręcznie.

16 грудня 1944, Луцьк. Довідка І. Гребченка М. Шестакову про результати переселення польського населення з Волинської області станом на 15 грудня 1944 р.

Сов. секретно

НАЧАЛЬНИКУ УНКГБ по ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИКУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
тов. ШЕСТАКОВУ¹

г. Луцк

СПРАВКА

о наличии польского населения, подлежащего эвакуации с территории УССР в Польшу и количество поданных заявлений польскими гражданами на выезд по Волынской области.—

По имеющимся в Главном Представительстве Правительства УССР учетным данным на территории Волынской области учтено польского населения 57800 чел.

В разрезе Райпредставительств указанное количество поляков разбивается следующим образом:

	К-во сем.	К-во чл. сем.
1. Луцкое Райпредставит.	11700	41000 чел.
2. Ковельское —" —	3880	11950 —" —
3. Вл.-Волыньское —" —	1380	4850 —" —
ИТОГО:	16960	57800 чел.

По состоянию на 15/XII-44 г. по Волынской области поступило заявлений от польских граждан на выезд с территории УССР в Польшу от 12360 семейств, с общим количеством членов семей в 40149 человек.

В разрезе Райпредставительств подача заявлений распределяется следующим образом:

**16 grudnia 1944, Łuck. Informacja I. Griebczenki dla M. Szestakowa
o rezultatach przesiedleń ludności polskiej z obwodu wołyńskiego.
Stan na 15 grudnia 1944 r.**

Śc[is]le tajne

**DO NACZELNIKA UNKGB OBWODU WOŁYŃSKIEGO
PUŁKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO]
tow. SZESTAKOWA¹**

m. Łuck

INFORMACJA

o zamieszkałej w obwodzie wołyńskim ludności polskiej podlegającej ewakuacji z terytorium USRS do Polski i ilości podań o zgodę na wyjazd, złożonych przez polskich obywateli.–

Według materiałów ewidencyjnych Głównego Przedstawicielstwa Rządu USRS, na terytorium obwodu wołyńskiego zostało zewidencjonowanych 57 800 osób narodowości polskiej.

Powyższa liczba Polaków przypada jak niżej na poszczególne przedstawicielstwa rejonowe:

	Liczba rodz[in]	Liczba czł[onków] rodz[in]
1. Łuckie Przedstawiciel[stwo] Rejonowe	11700	41000 os[ób]
2. Kowelskie –"– –"–	3880	11950 –"–
3. Wł[odzimiersko]- -Wołyńskie –"– –"–	1380	4850 –"–
RAZEM:	16960	57800 os[ób]

Według stanu na 15/XII-44 r., w obwodzie wołyńskim wpłynęło 12 360 podań od rodzin polskich o zgodę wyjazd z terytorium USRS do Polski, które liczą łącznie 40 149 osób.

Wpływ podań według rejonowych przedstawicielstw przedstawia się następująco:

№№ п/п	Наименование Районного Представительства	К-во семей подавших заявления на выезд	Количество членов семей
1.	Луцкое	6536	20978
2.	Ковельское	3284	10837
3.	Вл.-Волынское	2540	8334
ИТОГО:		12360	40149

Фактически эвакуировано по состоянию на 15/ХІІ-44 г. по области 646 семейств с общим количеством членов семей – 1759 человек. Из них по Луцкому Райпредставительству эвакуировано 212 семей в 566 ч., по Ковельскому Райпредставительству – 6 семейств в 11 человек и Вл.-Волынскому Райпредставительству 428 семейств в 1182 человека.

В декабре месяце с.г. с территории Волынской области будет эвакуировано 850 семейств, из которых:

Луцкое Райпредставительство	–	400 семейств	
Ковельское	–	250	–
Вл.-Волынское	–	200	–

Основной причиной медленной эвакуации польского населения в Польшу является то, что Польский Комитет Национального Освобождения из-за отсутствия мест расселения на территории Польши не может принять сразу большое число эвакуируемого с территории УССР польского населения.

Прием поляков с нашей стороны Польским Комитетом Национального Освобождения производится по мере передачи нам украинского населения.

Зам. Главного Представителя
Правительства УССР
Полковник

(—) ГРЕБЧЕНКО

Исп. Максименко
16/ХІІ-44 г.
№ ^а039-^а
г. Луцк

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 52–53.

Оригінал, машинопис.

На тексті косо нерозбірлива приписка від руки з датою: „26 ХІІ”.

^а - ^а Вписано від руки.

¹ Шестаков Михайло (нар. 1909), у 1944–1946 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Волинської області. Полковник держбезпеки.

Lp.	Nazwa Przedstawicielstwa Rejonowego	Liczba rodzin, które złożyły podania na wyjazd	Liczba członków rodzin
1.	Łuckie	6536	20978
2.	Kowelskie	3284	10837
3.	Wł[odzimiersko]-Wołyńskie	2540	8334
	RAZEM:	12360	40149

Faktycznie wyewakuowano z obwodu według stanu na 15/XII-44 r., 646 rodzin liczących łącznie 1759 osób. Z tego przez Łuckie Przedstawicielstwo Rejonowe ewakuowano 212 rodzin liczących 566 os[ób], przez Kowelskie Przedstawicielstwo Rejonowe 6 rodzin, 11 osób i [przez] Wł[odzimiersko]-Wołyńskie Przedstawicielstwo Rejonowe 428 rodzin, 1182 osoby.

W miesiącu grudniu br. zostanie ewakuowanych z terytorium obwodu wołyńskiego 850 rodzin, w tym przez:

Łuckie Przedstawicielstwo Rejonowe – 400 rodzin

Kowelskie – – – – – 250 – – –

Wł[odzimiersko]-

-Wołyńskie – – – – – 200 – – –

Główną przyczyną powolnej ewakuacji ludności polskiej do Polski jest, iż wobec braku miejsc do rozmieszczenia na polskim terytorium, Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego nie może przyjąć na raz większej liczby ludności polskiej ewakuowanej z terytorium USRS.

Przyjmowanie od nas Polaków postępuje w miarę przekazywania nam ludności ukraińskiej przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego.

Zast[ępc]a Głównego Przedstawiciela
Rządu USRS
Pułkownik

(—) GRIEBCZENKO

Wyk[onał] Maksimienko

16/XII-44 r.

nr ^a-039^{-a}

m. Łuck

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 52–53.

Oryginał, maszynopis.

Na tekście ukosem nieczytelny dopisek odręczny z datą: 26 XII.

^a-^a Wpisano odręcznie.

¹ Szestakow Michaił (ur. 1909), w l. 1944–1946 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu wołyńskiego; płk bezp. państw.

**22 грудня 1944, Люблін. Циркуляр Е. Охаба воєводам щодо реалізації угод,
укладених ПКНВ з урядами БРСР і УРСР**

Відомство громадської адміністрації
ПКНВ

Люблін, ^а22 XII-^а 1944 р.

№ АП. /44

Участь старост
у кампанії по переселенню

Циркуляр № ...

До
Гр. Гр. Воєвод

- I. На виконання Угоди про переселення від 9.IX.1944, укладеної між ПКНВ і Урядом УРСР, а також Угоди від 9.IX.1944 укладеної між ПКНВ і Урядом БРСР доручається наступне:
 1. Старости повинні особисто або за посередництвом визначених ними представників управлінь старост взяти участь у роботі Комісій по переселенню.
 2. Старости через підлегли їм органи повинні прослідкувати за правильним виконанням вищезгаданої угоди стосовно:
 - а) залишення в належному порядку і в неушкодженому стані нерухомого майна особами, які від'їжджають з території РП на основі вищезгаданих угод;
 - б) охорони залишеної нерухомості;
 - в) дотримання вивезення до СРСР визначеної кількості нерухомого майна, яке відповідно до Угоди не може перевищувати 2 тонн;
 - г) повернення повністю евакуйованими надлишків корнеплодів, не передбачених пунктом в), представникам Головного інтендантства Червоної Армії.
 3. Старости або визначені ними представники, які беруть участь в роботі по переселенню, повинні простежити, щоб комісії не видавали згоди на виїзд тим особам, до яких адміністративна влада матиме претензії щодо невиконання ними покладених на них обов'язків, або у випадку, якщо вони поводитися всупереч діючим в цій сфері правилам.
 4. Старости повинні звернутися до місцевих органів громадської безпеки за допомогою в реалізації вищевказаних доручень.
- II. Щоб уникнути в майбутньому непорозуміння щодо поставок речових повинностей українським і білоруським населенням, пояснюємо:
 1. Всі, хто погодився на репатріацію, звільняються від будь-яких

22 grudnia 1944, Lublin. Okólnik E. Ochaba do wojewodów w sprawie realizacji porozumień zawartych przez PKWN z rządami BSRS i USRS

Resort Administracji Publicznej
P.K.W.N.

Lublin, dnia 22 XII^a 1944 r.

Nr AP. /44

Udział Starostów w akcji
przesiedleńczej

Okólnik Nr ...

Do
Ob. Ob. Wojewodów

- I. W wykonywaniu umowy o przesiedleniu z dnia 9.IX.1944 zawartej między PKWN a rządem USRR oraz umowy z dnia 9.IX.1944 zawartej między PKWN a rządem BSRR poleca się co następuje:
1. Starostowie winni osobiście lub za pośrednictwem wyznaczonych przez siebie przedstawicieli urzędów starościńskich wziąć udział w pracach Komisji Przesiedleńczych.
 2. Starostowie poprzez podległe im organy dopilnują prawidłowego wykonania umowy wymienionej odnośnie:
 - a) pozostawienia w należyтым porządku i w nieuszkodzonym stanie nieruchomości przez osoby opuszczające terytorium Rz[eczypospolitej] P[olskiej] na podstawie wymienionych umów zgodnie z tymi umowami,
 - b) zabezpieczenie opuszczonych nieruchomości,
 - c) nieprzekraczanie powyższymi umowami określonej ilości 2 ton dobytku nieruchomego, która może być wywieziona do ZSRR,
 - d) zdawanie w całości przez ewakuowanych nadmiaru ziemiopłodów nie przewidzianego w punkcie c), przedstawicielom Głównej Intendentury Czerwonej Armii.
 3. Starostowie wzgl[ędnie] wyznaczeni przez nich przedstawiciele biorący udział w pracach przesiedleńowych winni dopilnować by komisje nie wydawały zezwoleń tym zgłaszającym się na wyjazd, co do których władze administracji ogólnej będą miały zastrzeżenia, że nie wykonali ciężących na nich obowiązków, lub też postępowali wbrew obowiązującym w tej dziedzinie przepisom.
 4. Starostowie zwrócą się do miejscowych organów bezpieczeństwa publicznego o udzielenie pomocy w realizacji powyższych poleceń.
- II. Aby uniknąć w przyszłości nieporozumień wyjaśnia się odnośnie dostaw świadczeń rzeczowych przez ludność ukraińską i białoruską:
1. Wszyscy, którzy zgłosili się do repatriacji, zwolnieni są od wszelkich

речових повинностей, самоврядних і комунальних податків, а також від виплат по страхуванню.

2. Оскільки українське і білоруське населення, погодившись на репатріацію, порушує визначені місцевою Комісією по переселенню терміни виїзду, органи державної влади у порозумінні з представниками української і білоруської комісій по переселенню повинні домагатися від цих осіб виконання визначених обов'язкових речових повинностей.
3. Українське і білоруське населення, яке взагалі не виявило готовності до переселення в СРСР, в жодному випадку не може бути звільненим від поставок речових повинностей.

III. Нагадуємо, що згідно з циркуляром Відомства громадської адміністрації № АП 860/44, працівники Комісії по репатріації повинні користуватися на рівні з працівниками староств продуктовими картками, харчовими пайками, одягом і взуттям, а також місцевими їдальнями за державними цінами.

Усі персональні і конторські витрати комісій по переселенню покриваються безпосередньо Відомством закордонних справ.

Заступник Керівника
Відомства громадської адміністрації
Підполковник Едвард Охаб¹

А МВСіА РП, ф. РКWN RAP 6, арк. 50.

Копія, машинопис.

Під текстом приписка від руки: „Вислано до Управління репатріац[і]ї, Від[омства] за[кордонних] спр[ав], Від[омства] гр[омадської] безп[еки], Речових повинностей, Економічного Бюро”.

*** Вписано від руки.

¹ Охаб Едвард (1906–1989), з 1929 у КПП, пізніше у ППР, у 1956 – перший секретар ЦК ПОРП. Під час війни в СРСР один з організаторів СПП, у 1943–1944 – у ВП у СРСР; з липня до листопада 1944 – заступник командувача з політико-виховних питань 1 Армії ВП, потім заступник керівника Відомства громадської адміністрації ПКНВ; у 1945 – міністр громадської адміністрації, у 1949–1950 – заступник міністра національної оборони, у 1950 – начальник Головного політичного управління ВП; у 1957–1959 – міністр сільського господарства, у 1964–1968 – голова Державної Ради. У 1944–1969 – депутат КРН, Законодавчого Сейму і Сейму ПНР 1–4-го скликання; генерал бригади.

świadczeń rzeczowych, podatków samorządowych i komunalnych oraz świadczeń ubezpieczeniowych.

2. O ile ludność ukraińska i białoruska mimo iż zgłosiła się do repatriacji, odmawia wyjazdu w terminie oznaczonym przez miejscową Komisję Przesiedleńczą, władze państwowe powinny w porozumieniu z przedstawicielami Ukraińskiej i Białoruskiej Komisji Przesiedleńczej obciążyć tę ludność obowiązkową dostawą świadczeń rzeczowych.
3. Ludność ukraińska i białoruska, która nie zgłosiła w ogóle gotowości przesiedlenia się do ZSRR, nie może być w żadnym wypadku zwolniona od świadczeń rzeczowych.

III. Przypomina się, że zgodnie z okólnikiem Resortu Administracji Publicznej Nr AP 860/44, pracownicy Komisji Repatriacyjnej powinni korzystać na równi z pracownikami starostwa z wszelkich kart żywnościowych, przydziałów żywności, odzieży i obuwia oraz korzystać z miejscowych stołówek po cenach państwowych.

Wszelkie wydatki personalne i biurowe Komisji Przesiedleńczych pokrywa bezpośrednio Resort Spraw Zagranicznych.

Z-ca Kierownika
Resortu Administracji Publicznej
Ppłk Edward Ochab¹

A MSWiA, PKWN RAP 6, k. 50.

Kopia, maszynopis.

Pod tekstem odręczna adnotacja: Wysłano do Urzędu Repatriacyjnego], Res[ortu] Spr[aw] Zagr[anicznych], Res[ortu] Bez[pieczerstwa] Publ[icznego], Świadczeń Rzeczowych, Biura Ekonomicznego. Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

• • Wpisano odręcznie.

¹ Ochab Edward (1906–1989), od 1929 w KPP, później w PPR, w 1956 I sekretarz KC PZPR. W czasie wojny w ZSRS, współorganizator ZPP, w l. 1943–1944 w WP w ZSRS; od lipca do listopada 1944 zca dcy ds. polit.-wych. 1 Armii WP, następnie zca kierownika RAP PKWN, w 1945 minister administracji publicznej, w l. 1949–1950 wiceminister obrony narodowej, w 1950 szef GZP WP; w l. 1957–1959 minister rolnictwa, 1964–1968 przewodniczący Rady Państwa. W l. 1944–1969 poseł do KRN, na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL I–IV kadencji; gen. bryg.

Між 1-7 січня 1945, Луцьк. Зведення Волинського Управління НКГБ про результати переселення польського населення станом на 1 січня 1945 р.

СВЕДЕНИЯ

о количестве польского населения, зарегистрированного к эвакуации на территорию Польши – по Волынской области

№ № пп	Наименование райпредставительства и административного района	Количество польск. насел., подлежащего эвакуации	Зарегистр. к выезду на 1/1-45 г.	Выехало на 1/1- 45 г.	Приме- чание
1. ЛУЦКОЕ ПРЕДСТ-ВО					
	1. г. Луцк и районы	12100	15479 12363 ^{*)}	3410 2009 ^{*)}	^{*)} в т.ч. г. Луцк
	2. Рожище	9820	6548	43	
	3. Киверцы	11003	4633	197	
	Итого:	32923	26660	3650	
2. КОВЕЛЬСКОЕ ПРЕД-ВО					
	1. Ковельский	3111	3609	569	
	2. Маневичский	450	746	-	
	3. Мацневский	120	181	3	
	4. Любомльский	3919	4187	648	
	5. Головянский	-	11	5	
	6. Шацкий	133	91	48	
	7. Заболотьевский	53	50	-	
	8. Седлищанский	-	-	-	
	9. Камень-Каширский	477	43	-	
	10. Любашевский	-	9	9	
	11. Голобский	1227	2234	31	
	Итого:	9490	11178 ¹⁾	1340 ²⁾	
3. ВЛ. ВОЛЫНСКОЕ ПРЕД-ВО					
	1. Локачевский	168	14	-	
	2. Вл.-Волынский	6949	6488	1268	
	3. Берестечковский	100	-	-	
	4. Гороховский	331	5	-	
	5. Порицкий	188	11	-	
	6. Озютичевский	761	956	32	
	7. Вербский	619	448	141	
	8. Устилугский	733	378	110	
	9. Турийский	1211	731	49	
	Итого:	11070 ³⁾	9031	1600	
Всего по Области:		53483⁴⁾	46869⁵⁾	6590⁶⁾	

**Pomiędzy 1–7 stycznia 1945, Łuck. Komunikat wołyńskiego Zarządu
NKGB o rezultatach przesiedleń ludności polskiej.
Stan na 1 stycznia 1945 r.**

KOMUNIKAT

o liczbie ludności polskiej w obwodzie wołyńskim, zarejestrowanej
do ewakuacji na terytorium Polski

Lp.	Nazwa przedstawicielstwa rejonowego i rejonu administracyjnego ¹	Liczba ludn[ości] polsk[iej] podlegającej ewakuacji	Zarejestr[owa-nych] na wyjazd do dnia 1/1-45 r.	Wyjechało do dnia 1/1-45 r.	Uwagi
1. PRZED[STAWICIEL]STWO ŁUCKIE					
1.	m. Łuck i okolice	12100	15479 12363 ^{*)}	3410 2009 ^{*)}	^{*)} w tym m. Łuck
2.	Rożyszcze	9820	6548	43	
3.	Kiwerce	11003	4633	197	
	Razem:	32923	26660	3650	
2. PRZED[STAWICIEL]STWO KOWELSKIE					
1.	Kowel	3111	3609	569	
2.	Maniewicze	450	746	–	
3.	Maciejów	120	181	3	
4.	Luboml	3919	4187	648	
5.	Hołowno	–	11	5	
6.	Szack	133	91	48	
7.	Zabłocie	53	50	–	
8.	Siedliszcze	–	–	–	
9.	Kamień Koszyrski	477	43	–	
10.	Lubieszów	–	9	9	
11.	Hołoby	1227	2234	31	
	Razem:	9490	11178²	1340³	
3. PRZED[STAWICIEL]STWO WŁ[ODZIMIERSKO] WOŁYŃSKIE					
1.	Łokacze	168	14	–	
2.	Włodzimierz Wołyński	6949	6488	1268	
3.	Beresteczko	100	–	–	
4.	Horochoów	331	5	–	
5.	Poryck	188	11	–	
6.	Oździutycze	761	956	32	
7.	Werba	619	448	141	
8.	Uścitułg	733	378	110	
9.	Turzyisk	1211	731	49	
	Razem:	11070⁴	9031	1600	
Łącznie w obwodzie:		53483⁵	46869⁶	6590⁷	

ВЕРНО:

ЗАМ. НАЧ. 11 ОТДЕЛЕНИЯ 2 ОТДЕЛА УНКГБ
ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ
МЛ. ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) КОСТЕНКО⁷

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 8.

Засвідчена копія, машинопис.

Посередині сторінки резолюції від руки: „т. Медведеву, 7 I 45” та: „т. Волкову” і дата: „8 I 45”.

¹ Підрахунок дає: 11 161.

² Підрахунок дає: 1313.

³ Підрахунок дає: 11 060.

⁴ Підрахунок дає: 53 473.

⁵ Підрахунок дає: 46 852.

⁶ Підрахунок дає: 6563.

⁷ Костенко Олександр (нар. 1912), у 1944–1947 – заступник начальника, згодом начальник 11-го відділення 2-го відділу УНКГБ–УМГБ УРСР Волинської області; молодший лейтенант держбезпеки.

ZA ZGODNOŚĆ:

ZAST[ĘPCA] NACZ[ELNIKA] 11 WYDZIAŁU 2 ODDZIAŁU UNKGB
OBWODU WOŁYŃSKIEGO

MŁ. LEJTENANT BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO

(—) KOSTIENKO⁸

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 8.

Kopia, maszynopis.

Na środku strony odręczne dekretacje: t. Miedwiediew i data: 7 I 45 oraz t. Wołkow i data: 8.I.45 r.

¹ W tłumaczeniu nazwy rejonów zastąpiono nazwami miast rejonowych.

² Sumowanie daje wynik: 11 161.

³ Sumowanie daje wynik: 1313.

⁴ Sumowanie daje wynik: 11 060.

⁵ Sumowanie daje wynik: 53 473.

⁶ Sumowanie daje wynik: 46 852.

⁷ Sumowanie daje wynik: 6563.

⁸ Kostienko Aleksander (ur. 1912), w l. 1944–1947 zca naczelnika, potem naczelnik 11 Wydz. 2 Oddz. UNKGB–UMGB USRS obwodu wołyńskiego; mł. lejtn. bezp. państw.

9 січня 1945, Чортків. Спецповідомлення П. Пугача П. Дроздецькому про хід переселення станом на 1 січня 1945 р. та реагування на це польського населення у Тернопільській області

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ГОСУДАРСТВЕН. БЕЗОПАСНОСТИ
УССР – КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

тов. ДРОЗДЕЦКОМУ¹
гор. Киев

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

О ходе эвакуации польского населения
в Польшу и реагировании населения
на переселение.

По гор. Чорткову и 17 южным районам Тернопольской области, прикрепленным к Чортковскому пункту переселения, по состоянию на 1 января 1945 года поступило заявлений о выезде в Польшу от 3377 семей (10467 человек).

Наибольшее количество заявлений поступило по:

- 1) Золотниковскому району от 1600 семей (5400 человек)
- 2) Борщевскому району – 870 семей (2578 человек)
- 3) Гор. Чорткову – 297 семей (751 человек)

По состоянию на 1 января 1945 года выехало в Польшу групповым порядком:

Из гор. Чорткова	62 семьи	– 151 человек
Из Тлустенского района	51 семья	– 144 человека
Из Копычинского района	60 семей	– 140 человек
Из Борщевского района	90 семей	– 236 человек.
Итого	263 семьи	671 человек

Кроме того отправлено в индивидуальном порядке 32 семьи (84 человека) и одиночек 68 человек, а всего эвакуировано 295 семей – 823 человека.

Причиной незначительной эвакуации семей польских граждан в декабре месяце послужило то, что дирекция железной дороги не представила нужного количества вагонов.

Суммарных данных о результатах переселения по северным районам области, нет. По отдельным районам ход переселения характеризуется следующими цифрами:

**9 stycznia 1945, Czortków. Meldunek specjalny P. Pugacza dla
P. Drozdzieckiego o przebiegu przesiedlania i nastrojach ludności polskiej
w obwodzie tarnopolskim. Stan na 1 stycznia 1945 r.**

ŚCIŚLE TAJNE

DO ZAST[ĘPCY] LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA
PAŃSTWOW[EGO] USRS –
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO

tow. DROZDIECKIEGO¹
mias[to] Kijów

MELDUNEK SPECJALNY

O przebiegu ewakuacji ludności polskiej
do Polski i reakcjach ludności na prze-
siedlenie.

Z mias[ta] Czortkowa i 17 południowych rejonów obwodu tarnopolskiego
przynależnych do czortkowskiego punktu przesiedleńczego, według stanu na
1 stycznia 1945 roku wpłynęły podania o wyjazd do Polski od 3377 rodzin
(10 467 osób).

Największa liczba podań napłynęła:

- 1) z rejonu złotnickiego od 1600 rodzin (5400 osób)
- 2) z rejonu borszczowskiego – 870 rodzin (2578 osób)
- 3) z mias[ta] Czortkowa – 297 rodzin (751 osób)

Według stanu na 1 stycznia 1945 roku wyjechało do Polski grupowo:

z mias[ta] Czortkowa	62 rodziny – 151 osób
z rejonu tłusteńskiego	51 rodzin – 144 osoby
z rejonu kopyczyńskieckiego	60 rodzin – 140 osób
z rejonu borszczowskiego	90 rodzin – 236 osób.

Razem 263 rodziny 671 osób

Ponadto wysłano indywidualnie 32 rodziny (84 osoby) i samotnych 68 osób,
łącznie ewakuowano 295 rodzin – 823 osoby.

Przyczyną niewielkiej ewakuacji rodzin obywateli polskich w miesiącu grud-
niu było, iż dyrekcja kolei nie podstawiła potrzebnej ilości wagonów.

Sumarycznych danych o rezultatach przesiedlenia w północnych rejonach
obwodu nie ma. W poszczególnych rejonach przebieg przesiedlenia charaktery-
zują następujące liczby:

По Почаевскому району подано всего заявлений от польских граждан, желающих эвакуироваться в Польшу от 90 семей; по Шумскому району от 497 семей – 1600 человек и Велико-Дедеркальскому от 28 хозяйств – 74 чел.

Поступили данные, что референт польской комиссии Чортковского пункта переселения ГМИТРОСЕВИЧ Тадеуш Янович, 1915 года рождения сам ведет разговоры против выезда поляков в Польшу и дает соответствующие указания уполномоченным, ведущим эту работу по районам. Так, например: будучи в Пробижнянском районе в разговоре нашему источнику говорил:

„Людей агитировать за переселение не надо и заинтересовывать их ты не думай, так как в Польше золотых гор нет. Если кто из записавшихся будет колебаться, то их можно исключать из списков.”

Реагирование польского населения на мероприятия, связанные с эвакуацией поляков в Польшу характеризуется следующими данными:

Жительница гор. Чорткова КРОКОВСКАЯ Юзефа, полька по национальности, в разговоре с нашим источником 19/XII-44 г. говорила:

„Сейчас из'являют желание выехать в Польшу только одни евреи, ибо они не хотят жить в Советском Союзе, а поляки сами не знают, что делать. Есть указы тайного правительства о том, что полякам выезжать на Запад запрещается. Потому, что настанет такой час, когда скажут полякам, что Вы сами уехали с этих земель, бросили их и этим самым признали, что они не Ваши. А поэтому все поляки не соглашаются на выезд в Польшу. Однако, может быть так, что эти земли останутся Советскому Союзу, тогда местные поляки пропадут. Все же сейчас никто из поляков не думает уезжать”.

Житель с. Ягольницы, Чортковского района ЛЕВОВИЦКИЙ Владислав Каролевич своему родственнику, находящемуся в гор. Рязань, ЛЕВОВИЦКОМУ Чеславу Владиславовичу пишет:

„Теперь самой главной темой разговора является соглашение, подписанное в Люблине между ХРУЩЕВЫМ и польским комитетом, о переселении поляков с Западной Украины и Белоруссии в Польшу и наоборот украинцев из Польши сюда. Но пока это до конца не доведено, да и там – в Польше не все в порядке.”

24/XI-44 г. ЛИЩИК Георгий, поляк, житель гор. Тернополя, работает на жел. дор. станции, в разговоре с источником заявил:

„Нам нечего ждать. Здесь Польши не будет, а поэтому пора собираться. Но меня беспокоит одно, что я имею детей, а сейчас зима и мне с ними будет трудно”.

Жительница гор. Тернополя КИМЛЕР, полька по национальности, 24/XI-44 г. в разговоре источнику сказала:

„Я собираюсь ехать в Польшу. Хотя и жалко бросать родной край, но

Z rejonu poczajowskiego wpłynęły podania łącznie od 90 rodzin obywateli polskich chcących ewakuować się do Polski; z rejonu szumskiego od 497 rodzin – 1600 osób i wielko-dederkalskiego z 28 gospodarstw – 74 os[ób].

Wpłynęły dane, że referent polskiej komisji czortkowskiego punktu przesiedleńczego GMITROSIEWICZ Tadeusz s. Jana, urodzony w 1915 roku, sam prowadzi rozmowy przeciwko wyjazdowi Polaków do Polski i daje odpowiednie wskazówki pełnomocnikom prowadzącym tę działalność w rejonach. Na przykład: będąc w rejonie probuźniańskim², podczas rozmowy z naszym informatorem powiedział:

„Nie należy agitować ludzi do przesiedlenia i nie próbuj ich tym interesować, bo w Polsce złotych gór nie ma. Jeśli ktoś z zapisanych będzie się wahał, to można go wykreślić ze spisu”.

Reakcję ludności polskiej na przedsięwzięcia związane z ewakuacją Polaków do Polski charakteryzują następujące dane:

Mieszkanka mias[ta] Czortkowa KROKOWSKA Józefa, narodowości polskiej, podczas rozmowy z naszym informatorem 19/XII-44 r. mówiła:

„Teraz chcą jechać do Polski tylko sami Żydzi, ponieważ nie chcą oni mieszkać w Związku Sowieckim, a Polacy sami nie wiedzą co robić. Są polecenia tajnego rządu, że Polakom zabrania się wyjeżdzać na Zachód. Dlatego, że przyjdzie taki czas, kiedy powiedzą Polakom, że sami wyjechaliście z tej ziemi, porzuciliście ją i tym samym uznaliście, że nie jest ona wasza. I dlatego nikt z Polaków nie zgadza się na wyjazd do Polski. Jednak może być i tak, że ziemia ta pozostanie w Związku Sowieckim i wtedy miejscowi Polacy przepadną. A mimo to, nikt z Polaków nie myśli teraz wyjeżdżać”.

Mieszkaniec w[si] Jagielnica w rejonie czortkowskim, LEWOWICKI Władysław s. Karola, pisze do swojego krewnego mieszkającego w mieś[cie] Riazaniu, LEWOWICKIEGO Czesława s. Władysława:

„Teraz najważniejszym tematem rozmów jest układ podpisany w Lublinie pomiędzy CHRUSZCZOWEM i polskim komitetem o przesiedleniu Polaków z Zachodniej Ukrainy i Białorusi do Polski i na odwrót, Ukraińców z Polski tutaj. Ale jak na razie, do końca jeszcze tego nie doprowadzono, a i tam w Polsce nie wszystko jest w porządku.

24/XI-44 r. LISZCZYK Jerzy, Polak, mieszkaniec mias[ta] Tarnopola, pracuje na stacji kol[ejowej], podczas rozmowy z informatorem oświadczył:

„Nie mamy na co czekać. Tutaj Polski nie będzie i dlatego pora się zbierać. Ale niepokoi mnie jedno, że mam dzieci, a teraz zima i będzie mi z nimi ciężko.

Mieszkanka mias[ta] Tarnopola KIMLER, narodowości polskiej, 24/XI-44 r. podczas rozmowy z informatorem powiedziała:

„Zbieram się jechać do Polski. Chociaż żal porzucić ojczysty kraj, ale ja

я и там в Польше имею немного своего хозяйства. Чего здесь задерживаться, раз поступил приказ, нужно выезжать, не дожидаясь каких-то изменений, как это думают другие поляки”.

Жительница гор. Тернополя ИЛЬНИЦКАЯ Е.М. в письме **БИОНЬСКОЙ** Елене, проживающей в Семипалатинской области, пишет:

„В Тернополе уже проходит регистрация поляков, желающих выехать в Польшу. Но почти никто не собирается, все ждут конца войны, надеясь, что он будет для нас благополучным, когда мы не будем вынуждены выезжать в Польшу, а Польша сама к нам придет”.

Ст. агроном Борщевского РайЗО БИЛИНСКИЙ Зигмунд Айзнерович, 1908 года рождения, 28/XI-44 г. в разговоре источнику сказал:

„Советская власть разрешает с собой брать денег только до 1000 руб. на человека, а имущество и мебель с собой брать не разрешают². Имеется смысл выехать всем полякам отсюда, ибо если здесь я работаю старшим агрономом РайЗО, то в Польше я буду работать не ниже как уездным агрономом”.

ХАИНА Изидор Антонович, житель гор. Борщева, Тернопольской области, работает в своем хозяйстве, в беседе с источником 8/XII-44 г. заявил:

„Пусть те поляки едут в Польшу, которые имеют мало земли, не имеют коров и лошадей. А те поляки, которые имеют свое хозяйство и много земли, в Польшу не поедут. Я в Польшу также не поеду, ибо не знаю, какая там будет жизнь”.

1/XII-44 г. житель гор. Монастырьск ДОМБРОВСКИЙ Тадей, поляк, в разговоре с источником, сказал:

„Зачем мы поедем в Польшу, когда здесь у нас есть свое хозяйство, земля, здесь жили отцы и деды, а что будет там в Польше, не известно”.

ПАВЛОВСКИЙ Иосиф, поляк, житель гор. Монастырьск, того же района 10/XII-44 г. нашему источнику говорил:

„Как же сейчас ехать, когда наступает зима. У нас здесь на зиму заготовлены продукты, дрова, корм для скота. В Польше фронт близко, да и война еще не окончена. Ехать сейчас страшно”.

12/XI-44 г. житель гор. Бережаны ИСКЕРСКИЙ в присутствии своей жены, **НОВАКОВСКОГО** и других заявил:

„Нам полякам ни одному человеку выезжать отсюда не надо. Эта территория Западной Украины является нашей польской и все равно будет принадлежать Польше. Если же поляки выедут отсюда, то большевики, для того, чтобы территория Западной Украины принадлежала им, выселят украинцев в Сибирь, а русскими заселят. Нам полякам выезжать отсюда в Польшу не надо”.

i tam w Polsce mam niemało swojego gospodarstwa. Po co mamy powstrzymywać się tutaj, skoro wydano nakaz trzeba wyjeżdżać nie czekając na żadne zmiany, jak to zamierzają inni Polacy”.

Mieszkanca mias[ta] Tarnopola ILNICKA Je. M., w liście do BIONSKIEJ Heleny mieszkającej w obwodzie siemipałatyńskim, pisze:

„W Tarnopolu już biegnie rejestracja Polaków chcących wyjechać do Polski. Ale prawie nikt się nie zbiera, wszyscy czekają końca wojny mając nadzieję, że będzie on dla nas pomyślny i nie będziemy zmuszeni wyjeżdżać do Polski, tylko Polska sama przyjdzie do nas”.

St[arszy] agronom borszczowskiego RajZO BILIŃSKI Zygmunt s. Ajznera, urodzony w 1908 roku, podczas rozmowy z informatorem 28/XI-44 r. powiedział:

„Władza sowiecka pozwala brać ze sobą pieniędzy tylko do 1000 rub[li] na osobę, a dobytku i mebli nie pozwala zabierać³. Jest sens, by wszyscy Polacy stąd wyjechali, bo jeśli tutaj pracuję jako starszy agronom RajZO, to w Polsce będę pracować nie niżej niż agronom powiatowy”.

CHAINA Izydor s. Antoniego, mieszkaniec mias[ta] Borszczowa w obwodzie tarnopolskim, pracuje na swoim gospodarstwie, podczas rozmowy z informatorem 8/XII-44 r. oświadczył:

„Niech do Polski jadą ci Polacy, którzy mają mało ziemi, nie mają krów i koni. A ci Polacy, którzy mają swoje gospodarstwo i dużo ziemi, do Polski nie pojedą. Ja do Polski też nie pojedę, bo nie wiem jak się tam będzie żyło”.

1/XII-44 r. mieszkaniec mias[ta] Monasterzyska DĄBROWSKI Tadeusz, Polak, rozmawiając z informatorem powiedział:

„Po co pojedziemy do Polski, jeśli tutaj mamy swoje gospodarstwo, ziemię, tu żyli ojcowie i dziadowie, a co będzie tam w Polsce, nie wiadomo”.

PAWŁOWSKI Józef, Polak, mieszkaniec mias[ta] Monasterzyska, tegoż rejonu, 10/XII-44 r. powiedział naszemu informatorowi:

„Jak teraz jechać, kiedy nadciąga zima. Tu mamy przygotowaną na zimę żywność, drwa, paszę dla bydła. W Polsce front blisko, a i wojna jeszcze się nie skończyła. Jechać teraz strach”.

12/XI-44 r. mieszkaniec mias[ta] Brzeżany ISKIERSKI, w obecności swojej żony, NOWAKOWSKIEGO i innych oświadczył:

„Nam Polakom, ani jednemu, nie należy stąd wyjeżdżać. To terytorium Zachodniej Ukrainy jest nasze polskie i wszystko jedno, będzie należało do Polski. Jeśli Polacy wyjadą stąd, to bolszewicy, po to by terytorium Zachodniej Ukrainy należało do nich, wysiedlą Ukraińców na Sybir, a zasiedlą je Rosjanami. Nam Polakom nie należy stąd wyjeżdżać”.

МРАЧКОВСКИЙ Иосиф, поляк, житель гор. Бучач, того же района, работает на железной дороге, 20/X-44 г. нашему источнику говорил:

„Скорее бы началось переселение. Я все брошу, хозяйство свое и землю и сразу же поеду в Польшу. Довольно терпеть этих украинцев”.

Адвокат гор. Бучач, поляк ЦЫГАНЮК в разговоре по вопросу эвакуации польского населения в Польшу нашему источнику сказал:

„Все это переселение делается под диктовку Советского правительства”.

Жительница гор. Бучач, полька ПОТИРА Анна 29/XI-44 г. в разговоре с источником говорила:

„Туда где хотят нас переселить, там одни пески. Нас хотят уморить голодом”.

23/XI-44 г. ГЛИВА Петр, житель гор. Трембовля, поляк, в разговоре с источником заявил:

„Сейчас еще слишком рано уезжать в Польшу, так как война не закончена и не известно, какое правительство будет в Западной Украине”.

Поляк ЗАВАРСКИЙ Казимир, житель гор. Трембовля, 28/XI-44 г. в разговоре нашему источнику заявил:

„В Польшу уезжать я не намерен, так как Советы и в Польшу проникли. Я лучше уйду вместе со своей женой в польскую армию. Этим самым спасу свою жизнь от террора украинских националистов”.

НАШИ МЕРОПРИЯТИЯ:

1. Агентура, работающая по польской линии, направлена на выявление и разработку польских националистов, стремящихся всевозможными путями сорвать проводимые мероприятия по переселению поляков в Польшу.

2. ЦЫГАНЮК, ИСКЕРСКИЙ, ГЛИВА и другие включены в активную агентурную разработку, в ходе чего устанавливается их принадлежность к польскому к/р подполью.

3. О ходе работы комиссий по эвакуации польского населения в Польшу и реагировании населения к мероприятиям эвакуации информирован Секретарь Обкома КП(б)У.

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА УНКГБ ПО ТЕРНОПОЛЬСК. ОБЛ.
ПОДПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) ПУГАЧ

„^{а-9-а}” января 1945 г.

№ ^а149/2-^а

гор. Чортков

отп. 2 экз.

РП

MRACZKOWSKI Józef, Polak, mieszkaniec mias[ta] Buczacza, tegoż rejonu, pracuje na kolei, powiedział do naszego informatora 20/X-44 r.:

„Przesiedlenie mogłoby się zacząć szybciej. Rzucę wszystko, swoje gospodarstwo i ziemię i od razu wyjadę do Polski. Dość już znoszenia tych Ukraińców.”

Adwokat w mieś[cie] Buczaczu, Polak CYGANIUK, podczas rozmowy na temat ewakuacji ludności polskiej do Polski powiedział naszemu informatorowi:

„Całe to przesiedlenie odbywa się pod dyktando Rządu Sowieckiego”.

Mieszkanka mias[ta] Buczacza, Polka, POTYRA Anna, 29/XI-44 r. podczas rozmowy z informatorem mówiła:

„Tam, gdzie chcą nas przesiedlić, są tylko piaski. Chcą nas zamorzyć głodem”.

23/XI-44 r., GLIWA Piotr, mieszkaniec mias[ta] Trembowli, Polak, podczas rozmowy z informatorem oświadczył:

„Teraz jeszcze za wcześnie na wyjazd do Polski, bo wojna nie zakończona i nie wiadomo jaki będzie rząd na Zachodniej Ukrainie”.

Polak, ZAWARSKI Kazimierz, mieszkaniec mias[ta] Trembowli, 28/XI-44 r. podczas rozmowy oświadczył naszemu informatorowi:

„Do Polski jechać nie zamierzam, bo Sowieci przeniknęli także do Polski. Już lepiej pójść razem ze swoją żoną do polskiego wojska. W ten sposób uratuję swoje życie od terroru ukraińskich nacjonalistów”.

NASZE PRZEDSIĘWZIĘCIA:

1. Agencji działającej na polskim odcinku polecono wykrycie i rozpracowanie nacjonalistów polskich, dążących wszystkimi możliwymi sposobami do przeszkodzenia działaniom podejmowanym w sprawie przesiedlenia Polaków do Polski.

2. CYGANIUK, ISKIERSKI, GLIWA i inni poddani zostali aktywnemu rozpracowaniu agenturalnemu, podczas którego ustala się ich przynależność do polskiego k/r podziemia.

3. O przebiegu pracy komisji do spraw ewakuacji ludności polskiej do Polski i reakcjach ludności na przedsięwzięcia ewakuacyjne poinformowano sekretarza *Obkomu* KP(b)U.

ZAST[ĘPCA] NACZELNIKA UNKGB OBW[ODU] TARNOPOLSK[IEGO]
PODPULKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO

(—) PUGACZ

„^{a-9-a}” stycznia 1945 r.

nr ^{a-149/2-a}

mias[to] Czortków

odb[ito] 2 egz.

RP

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 192–196.

Оригінал, машинопис.

Над документом вписаний від руки номер: „Вх. 1672” і дата: „24.1.45”; на тексті косо резолюція від руки: „т. Медведеву, 25.1.45” з підписом П. Дроздецького; нижче нерозбірлива приписка від 27.1.45 та резолюції: „т. Ярославському” з нерозбірливим підписом і датою: „30.1.45 г.” та „т. Цих. В н[аше]/дело «Сейм» по Тернопольской области” з підписом Ярославського і датою: „31.1.45 г.”; внизу зліва штамп про надходження з вписаною від руки датою: „23.1.45”.

“ - “ Вписано від руки.

¹ Дроздецький Павло (нар. 1903), з 1941 – начальник 3-го Управління НКГБ УРСР, у 1944–1946 – заступник наркома державної безпеки УРСР, з 4 травня 1946 – начальник 5-го Управління МГБ СРСР. Комісар держбезпеки 3-го рангу, з 1945 генерал-лейтенант.

² Принципи вивозу майна визначав договір про переселення від 9 вересня 1944 та виконавча інструкція до цього ж договору. Переселенці могли забрати з собою інвентар і предмети домашнього вжитку, які не перевищували ваги 2 тонн і готівку до 1000 карбованців на особу; не дозволявся вивіз меблів „з огляду на труднощі у транспорті, викликані воєнним періодом”.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 192–196.

Oryginał, maszynopis.

Nad tekstem dokumentu wpisano odręcznie: Wch. 1672 i datę: 24.I.45; na tekście ukosem odręczna dekretacja: t. Miedwiediew, 24.I.45 z podpisem P. Drozdzieckiego; poniżej nieczytelna adnotacja z 27.I.45 r. oraz dekretacje: t. Jarosławski, z nieczytelnym podpisem i datą: 30.I.45 r.; t. Cych. Do n[aszej] sprawy „Sejm” dotyczącej obwodu tarnopolskiego, z podpisem Jarosławskiego i datą: 31.I.45 r.; w lewym dolnym rogu pieczętka wpływu z odręcznie wpisaną datą: 23.I.45.

» -» Wpisano odręcznie.

¹ Drozdziecki Paweł (ur. 1903), od 1941 naczelnik 3 Zarządu NKGB USRS, w l. 1944–1946 zca ludowego komisarza bezp. państw. USRS, od 4 maja 1946 naczelnik 5 Zarządu MGB ZSRS; komisarz bezp. państw. 3 rangi, 1945 gen. lejtn.

² Miasteczko Probużna w dawnym powiecie kopyczyńskim.

³ Zasady wywozu mienia określał układ o przesiedleniach ludności z 9 września 1944 oraz instrukcja wykonawcza do tego układu. Przesiedleni mogli zabrać ze sobą inwentarz i przedmioty domowego użytku o wadze nie przekraczającej 2 ton i gotówkę do 1000 rubli na osobę; nie zezwolono na przewóz mebli „z powodu trudności transportowych spowodowanych okresem wojennym”.

**11 січня 1945, Москва. Довідка за шифротелеграмою Б. Кобулова
С. Савченку з вказівкою заарештувати поляків, які протидіють
кампанії з переселення**

Сов. секретно

Справка

11-І-45 г. из Киева во Львов – НКГБ т. Савченко
поступила ш/т из Москвы.

Поступившие в НКГБ СССР материалы свидетельствуют о том, что переселение поляков из Западных областей УССР, БССР и Литовской ССР в Польшу проходит совершенно неудовлетворительно.

Основной причиной ненормальностей переселения поляков является подрывная деятельность польских националистических организаций и отдельных лиц, ведущих агитацию против выезда в Польшу.

В целях пресечения враждебной деятельности польских националистов, противодействующих переселению поляков, предлагаем:

1. Усилить агентурную работу по выявлению лиц, ведущих агитацию против переселения поляков в Польшу и распространяющих различного рода провокационные слухи.

2. Лиц, ведущих агитацию за отказ от переселения поляков или каким-либо другим способом противодействующих этому, немедленно арестовывать.

3. Следствие по этому делу проводить в ускоренном порядке.

О ходе переселения поляков и проведенных арестах доложить 25 января.

№ 14 11-І-45 г.

Кобулов¹

тов. Медведев

Резолюция Наркома. Дать указания УНКГБ 11/І 45 (Савченко)

Резолюция нач. отдела. К[онтроль], тов. Волков². Сегодня же дайте указания УНКГБ, проследите за результатами к 25/І, составьте докладную записку по операции по полякам

12/І 4[5] Хаег³

Исполнил 12/І – Волков

**11 stycznia 1945, Moskwa. Informacja na podstawie szyfrogramu
B. Kobałowa do S. Sawczenki zawierającego polecenie aresztowania
Polaków przeciwstawiających się akcji przesiedleńczej**

Śc[isłe] tajne

Informacja

11-I-45 r. z Kijowa do Lwowa – NKGB do t. Sawczenki
nadszedł sz[yfrowy]/t[elegram] z Moskwy.

Materiały, które nadeszły do NKGB ZSRS świadczą o tym, że przesiedlenie Polaków z zachodnich obwodów USRS, BSRS i Litewskiej SRS do Polski odbywa się w sposób niezadowolający.

Główną przyczyną powolnego przesiedlenia Polaków jest działalność wywozowa polskich organizacji nacjonalistycznych i pojedynczych osób prowadzących agitację przeciwko wyjazdowi do Polski.

W celu przerwania wrogiej działalności nacjonalistów polskich, którzy przeszkadzają w przesiedleniu Polaków polecamy:

1. Wzmóc działalność agenturalną prowadzącą do wykrycia osób, które prowadzą agitację przeciwko przesiedleniu Polaków do Polski i rozpowszechniają najróżniejsze prowokacyjne pogłoski.

2. Osoby prowadzące agitację przeciwko przesiedleniu Polaków, albo w jakikolwiek inny sposób przeszkadzające temu, niezwłocznie aresztować.

3. Śledztwo w niniejszej sprawie prowadzić w trybie przyspieszonym.

O przebiegu przesiedlenia Polaków i przeprowadzonych aresztowaniach zameldujcie 25 stycznia.

nr 14 11-I-45 r.

Kobałow¹

do tow. Miedwiediewa

Rezolucja Narkoma. Wydać dyrektywy UNKGB 11/I 45 (Sawczenko)

Rezolucja nacz[elnika] oddziału. K[ontrola], tow. Wołkow². Jeszcze dzisiaj wydajcie dyrektywy UNKGB, sprawdźcie rezultaty do 25/I, sporządźcie raport dotyczący operacji w sprawie Polaków.

12/I 4[5] Chajet³

Wykonał 12/I – Wołkow

*ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 39.
Копія, рукопис.*

¹ Кобулов Богдан (1904–1953), у 1943–1945 – перший заступник народного комісара державної безпеки СРСР, у 1946–1953 – заступник (з 1951 – перший заступник) начальника Головного управління радянським майном за кордоном при Міністерстві зовнішньої торгівлі СРСР (з 1947 – при Раді Міністрів СРСР). З 1943 комісар державної безпеки 2-го рангу, з 1945 генерал-полковник.

² Волков Микола (нар. 1905), у 1944–1946 – начальник 2 відділення 6 відділу 2 Управління НКГБ УРСР, у 1946–1947 – в.о. заступника начальника Відділення 2 „А” УНКГБ–УМГБ УРСР Львівської області, у 1947–1948 – заступник начальника 2 Відділення УМГБ УРСР Львівської області. У 1945 капітан держбезпеки, згодом майор держбезпеки.

³ Хаєт Михайло (нар. 1904), у 1944–1947 – начальник 5-го відділу 2-го Управління НКГБ–МГБ УРСР. Майор держбезпеки.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 39.

Odpis, rękopis.

¹ Kobułow Bogdan (1904–1953), w l. 1943–1945 I zca ludowego komisarza bezp. państw. ZSRS, w l. 1946–1953 zca (od 1951 I zca) naczelnika Zarządu Głównego ds. mienia sowieckiego za granicą przy Ministerstwie Handlu Zagranicznego ZSRS (od 1947 przy Radzie Ministrów ZSRS); w 1943 komisarz bezp. państw. 2-giej rangi, w 1945 gen. płk.

² Wołkow Nikołaj (ur. 1905), w l. 1944–1946 naczelnik 2 Wydz. 6 Oddz. 2 Zarządu NKGB USRS, 1946–1947 p. o. zcy naczelnika Wydz. 2 „A” UNKGB–UMGB USRS obwodu lwowskiego, w l. 1947–1948 zca naczelnika 2 Wydz. UMGB USRS obwodu lwowskiego. W 1945 kpt. bezp. państw., następnie mjr bezp. państw.

³ Chajet Michaił (ur. 1904), w l. 1944–1947 naczelnik 5 Oddz. 2 Zarządu NKGB–MGB USRS; mjr bezp. państw.

19 січня 1945, Дрогобич. Спецповідомлення В. Майструка С. Савченку про реагування польського населення Дрогобицької області на утворення Тимчасового Уряду Республіки Польщі

Совершенно секретно

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УССР - КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 3 РАНГА
тов. САВЧЕНКО
гор. Львов

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

„О фактах реагирования польского населения на преобразование Польского Комитета Национального Освобождения во временное правительство Польской республики”¹.

Создание Временного Национального Правительства Польской республики восторженно встречено в различных слоях польского населения Дрогобычской области.

Основная масса рабочих, служащих, интеллигенции и крестьянства приветствует преобразование ПКНО во Временное Правительство Польской республики.

Население расценивает, что это преобразование явилось как последовательное и правильное решение Крайовой Рады Народовой, опирающееся на требование исключительного большинства польского народа.

Выражая доверие Временному Национальному Правительству Польши, часть населения осуждает политику и поведение эмигрантского правительства в Лондоне, указывая, что последнее ничего не сделало для польского народа, кроме своих реакционных измышлений о создании „Великой Польши”.

В своих высказываниях польское население возлагает надежды на временное правительство как на законодательную и исполнительную власть, которая приведет польский народ к лучшей жизни на правах демократии, свободы и независимости.

В связи с этим и проведенными арестами участников польского националистического подполья, по всем кустам Дрогобычской области, запись польского населения на выезд в Польшу прогрессивно увеличивается.

**19 stycznia 1945, Drohobycz. Meldunek specjalny W. Majstruka dla
S. Sawczenki o reakcjach ludności polskiej w obwodzie drohobyckim
na wiadomość o utworzeniu w Polsce RTRP**

Ściśle tajne

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
USRS – KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI
tow. SAWCZENKI
mias[to] Lwów

MELDUNEK SPECJALNY

„O faktach reakcji ludności polskiej na
przekształcenie Polskiego Komitetu Wyz-
wolenia Narodowego w tymczasowy rząd
Rzeczypospolitej Polskiej”¹.

Utworzenie Tymczasowego Rządu Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej spotkało się z aprobatą różnych warstw ludności polskiej obwodu drohobyckiego.

Szerokie rzesze robotników, urzędników, inteligencji i chłopstwa witają przekształcenie PKWN w Tymczasowy Rząd Polskiej Republiki.

Ludzie oceniają, że przekształcenie to jest wynikiem konsekwentnej i słusznej decyzji Krajowej Rady Narodowej, opierającej się na żądaniu zdecydowanej większości narodu polskiego.

Mając zaufanie do Tymczasowego Narodowego Rządu Polski, część ludności potępia politykę i stanowisko rządu emigracyjnego w Londynie podkreślając, że ten ostatni nie zrobił nic dla narodu polskiego, oprócz swoich reakcyjnych wymysłów o utworzeniu „Wielkiej Polski”.

W swoich wypowiedziach ludność polska pokłada nadzieje w rządzie tymczasowym, jako władzy ustawodawczej i wykonawczej, która doprowadzi naród polski do lepszego życia na zasadach demokracji, wolności i niepodległości.

W związku z tym i z aresztowaniami członków polskiego nacjonalistycznego podziemia, w całym obwodzie drohobyckim [liczba] ludności polskiej zapisanej na wyjazd do Polski sukcesywnie rośnie.

^a-I tak, 6-go stycznia br. w punkcie drohobyckim zarejestrowano 52 osoby, 8 stycznia 138 osób, 9 stycznia 279 osób, a 11 stycznia 350 osób.^{-a}

^а—Так, за 6 января с.г. по Дрогобычскому кусту было зарегистрировано 52 человека, за 8 января 138 человек, за 9 января 279 человек, а за 11 января 350 человек. ^а

По Стрийскому кусту за последние пять дней количество явившихся на регистрацию поляков для выезда в Польшу настолько увеличилось, что в комиссии создалась очередь явившихся до 400–500 человек, а население таких сел Стрийского района, как Татарино и Мартюки, явилось в комиссию для регистрации поголовно.

Характерно отметить то обстоятельство, что многие из записавшихся на выезд, не дожидаясь организованного отправления, требуют разрешения о выезде на собственном транспорте. Однако, наряду с положительными отзывами, реакционные элементы польского подполья продолжают утверждать о необходимости верить эмигрантскому правительству в Лондоне и несостоятельности Временного Национального правительства польской республики.

В подтверждение изложенного приводим имеющиеся у нас характерные факты:

БАЛИНСКИЙ Виктор, беспартийный, поляк, служащий конторы „Заготзерно“, среди своих сослуживцев говорил:

^а— „...Очень хорошо, что Польский Комитет Национального освобождения преобразован во Временное правительство.

Теперь Польша имеет законодательную и исполнительную власть в лице министров и президента.

Я уверен, что новое правительство будет стараться, чтобы польский народ не страдал, а жил хорошо.

Завтра я пойду и зарегистрируюсь на выезд в Польшу и первым отходящим эшелонным выеду туда, чтобы там принять участие в строительстве демократической Польши...”^а

Не имея претензий на создание Польши в границах до 1939 года, часть населения, осведомленная в международных событиях, высказывает удовлетворение по вопросу создания Временного Правительства с желанием поехать в Польшу.

Так, **КРУЖИНСКИЙ Эмиль**, беспартийный, поляк, инспектор Горфинотдела, высказал:

^а— „...Я поеду в Польшу. Теперь мы поляки имеем Временное Национальное Правительство Польской республики. Я давно думал только о демократической Польше, не имел и не имею никаких претензий на «Великое государство».

Союзники договорятся с новым Польским Правительством в Люблине о создании демократической Польши по р. Одеру...”^а

Житель гор. Дрогобыч **ИВАНЦЕВ**, беспартийный, поляк, среди своих соседей поляков заявил:

W punkcie stryjskim, w ciągu ostatnich pięciu dni liczba Polaków, którzy przybyli zarejestrować się na wyjazd do Polski zwiększyła się na tyle, że w komisji utworzyła się kolejka około 400–500 osób, a mieszkańcy takich wsi w rejonie stryjskim jak Tatarino [prawdop. Tatarynow] i Martiuki [Miertuki] stawili się przed komisją w celu zapisania się, co do jednego.

Jest rzeczą znaną, że wielu z zapisanych na wyjazd, nie doczekawszy się zorganizowanej wysyłki, prosi o zgodę na wyjazd własnym transportem. Jednak obok opinii pozytywnych, reakcyjny element polskiego podziemia nadal przekonuje, że trzeba wierzyć emigracyjnemu rządowi w Londynie i o bankructwie Tymczasowego Rządu Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Na potwierdzenie powyższego przytaczamy charakterystyczne fakty:

BALIŃSKI Wiktor, bezpartyjny, Polak, urzędnik kantoru *Zagotzierno*, mówił w obecności swych współpracowników:

^{a-} „...Bardzo dobrze, że Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego został przekształcony w Rząd Tymczasowy.

Teraz Polska ma władzę ustawodawczą i wykonawczą w osobach ministrów i prezydenta.

Jestem przekonany, że nowy rząd będzie się starał, by naród polski nie cierpiał, a żył dobrze.

Jutro pójdę i zapiszę się na wyjazd do Polski i pierwszym odjeżdżającym transportem pojadę tam, żeby wziąć udział w budowie demokratycznej Polski...”^a

Nie rosząc pretensji do utworzenia Polski w granicach sprzed 1939 r., część ludzi zorientowana w wydarzeniach międzynarodowych wyraża zadowolenie w związku z utworzeniem Rządu Tymczasowego i chęć wyjazdu do Polski.

I tak, KRUŻYŃSKI Emil, Polak, bezpartyjny, inspektor Miejskiego Wydziału Finansów powiedział:

^{a-} „...Pojadę do Polski. Teraz my, Polacy, mamy Tymczasowy Rząd Narodowy Rzeczypospolitej Polskiej. Ja od dawna myślałem tylko o demokratycznej Polsce, nie miałem i nie mam żadnych pretensji odnośnie »Wielkiego Państwa«.

Sojusznicy dojdą do porozumienia z nowym rządem polskim w Lublinie w sprawie utworzenia demokratycznej Polski po rz. Odrę...”^a

Mieszkaniec mias[ta] Drohobycza IWANCEW, bezpartyjny, Polak, w obecności swoich sąsiadów Polaków, oświadczył:

^{a-} „...Oto wreszcie doczekaliśmy się narodowego rządu. Teraz nasz rząd będzie troszczył się i o ludzi. Londyński rząd emigracyjny będzie teraz łamał sobie głowę...”^a

RODŁOWSKI Adam, bezpartyjny, Polak, inżynier kopalni ropy naftowej w mieś[cie] Boryslawiu, powiedział:

^{a-} „...Rząd lubelski jest rządem legalnym, powstał na polskiej ziemi w

^{а-} „...Вот наконец-то мы дождались народного правительства. Теперь мы будем иметь заботы правительства и о народе. Лондонское эмигрантское правительство теперь сломает себе голову...”

РОДЛОВСКИЙ Адам, беспартийный, поляк, инженер нефтепромысла гор. Борислав, высказал:

^{а-} „...Люблинское правительство есть правительство законное, оно создано на польской земле в дни суровых испытаний польского народа в борьбе с фашистской реакцией за демократическую Польшу. Лондонское эмигрантское правительство не может быть законным, т.к. оно ничего положительного для польского народа не сделало, а предпочло отсиживаться за спиной у англичан...”^а

Аналогичные высказывания нами зафиксированы среди рабочих польской национальности, например: **ОКТОВЕЦ** Водслов, беспартийный, поляк, рабочий нефтепромысла гор. Борислав, заявил:

^{а-} „...Преобразование ПКНО во временное правительство польской республики есть исторический шаг к демократии. Поляки должны идти за люблинским правительством и быть хорошими друзьями Советской власти, ибо только при помощи советов и ее Красной Армии поляки смогли иметь народное демократическое правительство...”^а

Наряду с положительными отзывами, нами зафиксированы и отрицательные высказывания, направленные на непризнание Временного Правительства польской республики.

Жительница с. Вовче, Турковского района **ГОНДАРЬ** М.А., беспартийная, полька, среди односельчан говорила:

^{а-} „...Наше правительство, находящееся в Лондоне, договорится с Англией и Америкой о том, чтобы земли Западной Украины были польскими и чтобы здесь не было Советской власти и какого-то временного правительства Польши...”^а

Житель гор. Дрогобыч, **ЛЯХОВСКИЙ**, беспартийный, поляк, высказал:

^{а-} „...Поляки должны сейчас ждать указаний и помощи от Польского Правительства, находящегося в Лондоне, т.к. только это правительство является законным, а не правительство в Люблине, в составе которого один поляк, а остальные евреи...”^а

ГОНДАРЬ М.А., **ЛЯХОВСКИЙ** и др. антисоветские элементы нами взяты в активную агентурную разработку.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ДРОГОБ. ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) МАЙСТРУК

dniach ciężkich doświadczeń narodu polskiego w walce z reakcją faszystowską o demokratyczną Polskę. Londyński rząd emigracyjny nie może być legalny, ponieważ nie uczynił nic dobrego dla narodu polskiego, a wolał czekać za plecami Anglików...”^a

Analogiczne wypowiedzi odnotowaliśmy wśród robotników narodowości polskiej, na przykład: OKTOWIEC Wodśłow [Wacław?], bezpartyjny, Polak, robotnik kopalni ropy naftowej w mieś[cie] Borysławiu oświadczył:

^a „...Przekształcenie PKWN w tymczasowy rząd Rzeczypospolitej Polskiej jest historycznym krokiem do demokracji. Polacy powinni iść za rządem lubelskim i być dobrymi przyjaciółmi Władzy Sowieckiej, bo tylko dzięki pomocy sowietów i ich Armii Czerwonej, Polacy będą mogli mieć ludowy rząd demokratyczny...”^a

Obok pozytywnych reakcji odnotowaliśmy również i negatywne wypowiedzi o nie uznawaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Mieszkanca w[si] Wowcze [Wołcze] w rejonie turczańskim GONDAR M. A., bezpartyjna, Polka, w obecności sąsiadów mówiła:

^a „...Nasz rząd znajdujący się w Londynie ułoży się z Anglią i Ameryką, by ziemie Zachodniej Ukrainy pozostały polskie i żeby nie było tu Władzy Sowieckiej i żadnego rządu tymczasowego Polski...”^a

Mieszkaniec mias[ta] Drohobycza, LACHOWSKI, bezpartyjny, Polak, oświadczył:

^a „...Polacy powinni teraz czekać na wskazówki i pomoc Rządu Polskiego znajdującego się w Londynie, ponieważ tylko ten rząd jest legalny, a nie rząd w Lublinie, w skład którego wchodzi jeden Polak, a pozostali to Żydzi...”^a

GONDAR M. A., LACHOWSKI i in[ny] antysowiecki element, jest przez nas aktywnie rozpracowywany agenturalnie.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBWODU DROHOB[YCKIEGO]
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(—) MAJSTRUK

„^b19^b” stycznia 1945 roku

Nr ^b1164/2^b

mias[to] Drohobycz

ak.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 29–31.

Oryginał, maszynopis.

Na lewym marginesie pierwszej strony odręczna adnotacja: t. Wołkow. Wykorzystajcie te materiały w raporcie dla Moskwy, data: 23.1 i nieczytelny podpis.

„6-19-6” января 1945 года
№ 6-1164/2-6
гор. Дрогобыч
ак.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 29–31.

Оригінал, машинопис.

Зліва на полях першої сторінки приписка від руки: „т. Волков. Используйте эти материалы для докл. записки в Москву”, дата: „23.1” і нерозбірливий підпис.

а- а Текст зазначений від руки вертикальною рисою зліва на полях.

б- б Вписано від руки.

¹ ПКНВ був перетворений рішенням КРН від 31.12.1944 у Тимчасовий Уряд РП. Президія Верховної Ради СРСР визнала цей Уряд 4.1.1945, відмовилися від його визнання США і Великобританія.

u- -u Wzdłuż akapitu na lewym marginesie pionowa kreska.

b- -b Wpisano odręcznie.

¹ PKWN został przekształcony decyzją KRN z 31.12.1944 w Rząd Tymczasowy RP. Prezydium Rady Najwyższej ZSRS uznało ten rząd już 4.1.1945, natomiast odmówiły mu swego uznania Stany Zjednoczone i W. Brytania.

**21 січня 1945, Луцьк. Записка по ВЧ М. Шестакова С. Савченку про хід
переселення польського населення з Волинської області
станом на 10 січня 1945 р.**

Записка по ВЧ
из Луцка

НАРКОМУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ т. САВЧЕНКО

На № 1708 от 21.1.45 г.

Получен 22 января в 22 часа. По состоянию на 10 января этого года подлежащих эвакуации польского населения 53483 человека, зарегистрировалось на выезд 50232 человек. Выехало в Польшу 6906 человек.

Данные на 20 января с.г. главное представительство будет иметь из районов только 23.1.45 г. При получении которых Вам сообщим 23 января. Указанные сведения главное представительство о переселении, до сего времени получают из районов в разрезе 10 дней.

НАЧАЛЬНИК УНКГБ¹

*ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 48.
Оригінал, машинопис.*

¹ Шестаков Михайло.

21 stycznia 1945, Łuck. Depesza WCz. M. Szestakowa do S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej z obwodu wołyńskiego. Stan na 10 stycznia 1945 r.

Depesza WCz
z Łucka

**LUDOWY KOMISARZ BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO]
t. SAWCZENKO**

Na nr 1708 z 21.1.45 r.

Otrzymano 22 stycznia o godzinie 22. Według stanu na 10 stycznia bieżącego roku, ludności polskiej podlegającej ewakuacji – 53 483 osoby, zarejestrowanych na wyjazd – 50 232 osoby. Wyjechało do Polski – 6906 osób.

Dane [wg stanu] na 20 stycznia br. Główne Przedstawicielstwo otrzyma z rejonów dopiero 23.1.45 r. Po ich uzyskaniu powiadomimy Was 23 stycznia. Tego rodzaju informacje o przesiedleniach, Główne Przedstawicielstwo otrzymuje dotychczas z rejonów w ciągu 10 dni.

NACZELNIK UNKGB¹

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 48.
Oryginał, maszynopis.*

¹ Szestakow Michaił.

22 січня 1945, Дрогобич. Спецповідомлення В. Майструка П. Дроздецькому про крадіжку та часткове знищення документів польської комісії з переселення у Дрогобичі

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ УССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
Тов. ДРОЗДЕЦКОМУ
г. Киев

СПЕЦ-СООБЩЕНИЕ

В ночь на 22 января 1945 года в городе Дрогобыче из помещения, занимаемого польской комиссией по переселению поляков в Польшу, неизвестными лицами были похищены и частично сожжены все материалы и документы, собранные комиссией за период ее работы, как-то:

Списки лиц, записавшихся на выезд в Польшу, декадные ежедневные отчеты, различные заявления граждан, финансовые документы, различная переписка, справки, чистые бланки командировочных удостоверений, штамп польской комиссии и прочее.

Произведенным нами первичным расследованием установлено, что Советская и польская комиссии по переселению поляков помещаются в одном здании, разделяемые коридором, причем советская комиссия занимает одну половину здания, а польская комиссия – другую.

В нерабочее время, в помещении, как советская, так и польская комиссии, оставляют дежурных из числа работников комиссий, а в ночное время в коридоре выставляется вооруженный пост с задачей охраны помещения советской и польской комиссий.

Наружный пост не установлен, так как здание комиссий расположено в центре города, против Обкома КП(б)У, где непрерывно патрулируют наряды коменданта города и милицейские посты.

В ночь на 22 января в польской комиссии был оставлен дежурным – КРАСУЦКИЙ Ян Янович, 1917 года рождения, уроженец города Кракова, поляк, образование 10 классов, по специальности печник, в польской комиссии работает с 15 декабря 1944 года в качестве посыльного, проживает с женой и матерью в городе Дрогобыче по улице Дзержинского № 4.

Дежурным советской комиссии являлась – БУРКОВСКАЯ Северина

**22 stycznia 1945, Drohobycz. Meldunek specjalny W. Majstruka dla
P. Drozdzieckiego o kradzieży i częściowym zniszczeniu dokumentów
polskiej komisji przesiedleńczej w Drohobyczu**

ŚCIŚLE TAJNE

DO ZAST[ĘPCY] LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA
PAŃSTWOWEGO USRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
Tow. DROZDIECKIEGO
m. Kijów

MELDUNEK SPECJALNY

W nocy na 22 stycznia 1945 roku w mieście Drohobyczu, z lokalu zajmowanego przez polską komisję do spraw przesiedlenia Polaków do Polski, nieznanymi sprawcy wykradli i częściowo spalili wszystkie materiały i dokumenty zebrane przez komisję w czasie jej pracy, a mianowicie:

Wykazy osób, które zapisały się na wyjazd do Polski, dekadowe, dzienne sprawozdania, rozmaite podania obywateli, dokumenty finansowe, różną korespondencję, notatki, czyste formularze delegacji, zaświadczeń, pieczętą komisji polskiej i inne.

Podczas przeprowadzonego przez nas wstępnego dochodzenia ustalono, że sowiecka i polska komisja do spraw przesiedlenia Polaków mieszczą się w tym samym budynku, są rozdzielone korytarzem, przy czym komisja sowiecka zajmuje jedną połowę budynku, a komisja polska drugą.

Po pracy, komisje zarówno sowiecka, jak i polska, pozostawiają w lokalach dyżurnych spośród pracowników komisji, a w porze nocnej wystawia się w korytarzu uzbrojony posterunek z zadaniem ochrony pomieszczeń komisji sowieckiej i polskiej.

Na zewnątrz nie wystawia się posterunku, ponieważ budynek komisji znajduje się w centrum miasta naprzeciwko *Obkomu* KP(b)U, gdzie bez przerwy patrolują oddziały komendanta miasta i patrole milicji.

W nocy na 22 stycznia w komisji polskiej pozostawiono jako dyżurnego KRASUCKIEGO Jana s. Jana, urodzonego w 1917 roku, rodem z miasta Krakowa, Polaka, wykształcenie 10 klas, z zawodu zduna, [który] w komisji polskiej pracuje od 15 grudnia 1944 roku w charakterze posłańca, mieszka z żoną i matką w mieście Drohobyczu przy ulicy Dzierżyńskiego nr 4.

Dyżurnym komisji sowieckiej była – BURKOWSKAJA Seweryna Josifowna,

Иосифовна, 1907 года рождения, беспартийная, прибывшая из города Винницы, где работает Инспектором Гор. Наробраза.

Кроме того, в помещении нашей комиссии ночевали 2 человека советских представителей и два человека польских представителей, прибывших в командировку из Ходорова.

Охрану комиссий нес боец Истребительного батальона¹ Дрогобычского РО НКВД – КОХНИЙ Николай Петрович, 1922 г. рождения, украинец, гр-н СССР, беспартийный, холост, образование 6 классов, уроженец и житель села Ногуевичи, Дрогобычского района.

Ночью в 3 часа 30 минут дежурный польской комиссии КРАСУЦКИЙ заходил в помещение советской комиссии, где побыв непродолжительное время и поговорив с присутствующими, ушел в свое помещение.

После этого лица, находившиеся в помещении Советской комиссии, легли отдыхать, что сделал также и охранник – КОХНИЙ, закрыв дверь на крючок с внутренней стороны помещения.

Утром 22 января 1945 года пришедшая на работу уборщица ЗАЙШВА Екатерина разбудила спящих, которыми было замечено, что обе выходные двери польской комиссии приоткрыты. Не придав этому значения, работники советской комиссии начали заниматься своими делами и только в 8 часов 45 минут, явившиеся на работу сотрудники польской комиссии: ЗАПОЛЬСКИЙ, СТРЕЛЕЦКИЙ и другие обнаружили пропажу^а из своих столов документов и отсутствие дежурного КРАСУЦКОГО.^а

Таким образом, хищение документов польской комиссии произошло 22 января 1945 года между 3–30 минут и 7 часов 45 минут утра.

Осмотром помещения установлено, что ящики столов с документами были частично открыты ключами, а частично взломаны.

На стене, в двух комнатах, острым предметом (очевидно, металлической линейкой, на которой остались следы мела), были^а учинены большими буквами надписи, на украинском языке „Слава Украине” и начерчены два тризуба.^а

В одной из комнат был снят со стены нарисованный на бумаге польский герб, – орел, свернут вдвое, отнесен в соседнюю комнату и положен за печь.

В двух газовых печах обнаружено много бумажного пепла, при осмотре которого были найдены несгоревшие куски пропавших документов комиссии.

Этот факт дает основание полагать, что значительная часть похищенных документов была сожжена в печах.

Дежуривший в помещении комиссии – КРАСУЦКИЙ Ян исчез и до сих пор его местонахождение не установлено.

Анализируя изложенные факты, считаем, что документы похищены польскими националистами, в частности, самим дежурным КРАСУЦКИМ или же с его участием, о чем свидетельствуют следующие моменты:

urodzona w 1907 roku, bezpartyjna, przyjechała z miasta Winnicy, gdzie pracuje jako inspektor miej[skiego] *Narobrazu*.

Oprócz tego w lokalu naszej komisji nocowało 2 sowieckich przedstawicieli i dwóch przedstawicieli polskich, delegowanych z Chodorowa.

Ochronę komisji stanowił żołnierz *istriebitielnego batalionu*¹ Drohobyckiego RO NKWD – KOCHNIJ Nikołaj Pietrowicz, urodzony w 1922 r., Ukrainiec, ob[ywate]l ZSRS, bezpartyjny, kawaler, wykształcenie 6 klas, mieszkaniec wsi Nogujewiczi [Nahujowice] w rejonie drohobyckim, tam również urodzony.

W nocy o godzinie 3 minut 30 dyżurny komisji polskiej KRASUCKI zaszedł do lokalu komisji sowieckiej, skąd po pewnym czasie, po rozmowie z tam obecnymi, wrócił do swojego pomieszczenia.

Potem osoby znajdujące się w lokalu komisji sowieckiej położyły się spać, co zrobił też wartownik – KOCHNIJ zamknąwszy drzwi na haczyk od wewnątrz.

Rano 22 stycznia 1945 roku sprzątaczką – ZAJSZWA Jekatierina, która przysłała do pracy, obudziła śpiących, którzy zauważyli, że zarówno jedne, jak i drugie drzwi wejściowe komisji polskiej są otwarte. Nie przywiązując do tego wagi, pracownicy komisji sowieckiej zaczęli zajmować się swoimi sprawami i dopiero o godzinie 8 minut 45 pracownicy komisji polskiej, którzy przyszli do pracy: ZAPOLSKI, STRZELECKI i inni, zauważyli zniknięcie ^aze swoich biurerek dokumentów i nieobecność KRASUCKIEGO.^{-a}

Tak więc kradzieży dokumentów komisji polskiej dokonano 22 stycznia 1945 roku między godziną 3 minut 30 i 7 minut 45 rano.

Podczas oględzin pomieszczenia stwierdzono, że szuflady biurek z dokumentami były częściowo otwarte kluczami, a częściowo wyłamane.

Na ścianie, w dwóch pokojach, ostrym przedmiotem (najpewniej metalową linijką, na której pozostały ślady kredy) ^awykonano wielkimi literami napisy w języku ukraińskim „Chwała Ukrainie” i narysowano dwa tryzuby.^{-a}

W jednym z pokoi zostało zdjęte ze ściany, narysowane na papierze godło polskie – orzeł, złożone we dwoje, wyniesione do sąsiedniego pokoju i położone za piecem.

W dwóch piecach gazowych odkryto dużo popiołu z papieru, a podczas oględzin znaleziono niedopalone kawałki zaginionych dokumentów komisji.

Fakt ten stanowi podstawę do przypuszczeń, że znaczna część skradzionych dokumentów została spalona w piecach.

Dyżurny w lokalu komisji – KRASUCKI Jan znikł i do tej pory nie ustalono jego miejsca pobytu.

Analizując powyższe fakty uważamy, że dokumenty zostały skradzione przez polskich nacjonalistów, w szczególności przez samego dyżurnego KRASUCKIEGO, albo przy jego współudziale, o czym świadczą następujące fakty:

1. Хищение документов произошло без всякого шума, о чем подтверждают спавшие рядом в комнатах сотрудники советской комиссии.

2. В комнатах польской комиссии никаких следов возможной борьбы КРАСУЦКОГО с кем-либо напавших на него, не обнаружено.

3. В 12 часов ночи КРАСУЦКИЙ заходил в советскую комиссию с литром водки, предлагая дежурным выпить в честь освобождения Кракова, однако наши представители выпивать не стали, после чего КРАСУЦКИЙ ушел. Усматриваем в этом попытку КРАСУЦКОГО напоить п'яными наших дежурных с определенной целью.

4. Характерно, что ящики столов были открыты и взломаны только те, в которых хранились документы, а пустые столы и шкафы с канцелярскими принадлежностями остались нетронутыми.

Это свидетельствует о том, что лица, похитившие документы, были хорошо осведомлены об их местонахождении.

5. Польский герб, снятый со стены, был отнесен в соседнюю комнату и аккуратно положен за печку, но не уничтожен. Это говорит о том, что герб был снят поляками.

Нами приняты меры агентурно-оперативного розыска КРАСУЦКОГО, наряду с этим расследуем факт хищения документов с целью выявления преступников.

Одновременно сообщаем, что хищение документов не повлияют на ход работы комиссии, так как все основные материалы будут восстановлены по документам советской комиссии.

С 23 января работа комиссий будет проводиться нормально.

**НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ Д/О
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) МАЙСТРУК**

„6-22-6“ января 1945 г.

№ 6-1200/11-6

гор. Дрогобыч.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 42–44.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документа на тексті приписки від руки: „т. Медведеву. Нужно выяснить, направлено ли это сообщение во Львов Наркому, 27.1“ з підписом Дроздецького; „т. Ярославский, свяжитесь по ВЧ с Дрогобычем и выясните, 30.1.45“ з нерозбірливим підписом; „т. Цих. В н[аше]/дело «Сейм» по Дрогобычу, 30.1.“ з нерозбірливим підписом; та дві нерозбірливі приписки від 30.1 і 31.1 1945.

а-а Підкреслено від руки.

б-б Вписано від руки.

¹ Истребительные батальоны (Винищувальні батальйони) – допоміжні загони НКВД, сформовані з жителів даної території.

1. Kradzież dokumentów odbyła się bez żadnego hałasu, co potwierdzają śpiący w pokojach obok pracownicy komisji sowieckiej.

2. W pokojach komisji polskiej nie znaleziono żadnych śladów ewentualnej walki KRASUCKIEGO z którąkolwiek z osób, które napadłyby na niego.

3. O godzinie 12 w nocy KRASUCKI zaszedł do komisji sowieckiej z litrem wódki, proponując dyżurnym wypicie za wyzwolenie Krakowa, jednak nasi przedstawiciele nie wypili, po czym KRASUCKI wyszedł. Dopatrujemy się w tym próby upicia naszych dyżurnych przez KRASUCKIEGO, w określonym celu.

4. Jest charakterystyczne, że otwarte lub wyłamane były tylko te szuflady biurka, w których przechowywano dokumenty, a puste biurka i szafy z przyborami kancelaryjnymi pozostały nietknięte.

Świadczy to o tym, że osoby, które ukradły dokumenty były dobrze poinformowane o miejscu ich przechowywania.

5. Godło polskie zdjęte ze ściany, zostało wyniesione do drugiego pokoju i starannie położone za piecem, ale nie zniszczone. Mówi to o tym, że godło zostało zdjęte przez Polaków.

Zastosowaliśmy agenturalno-operacyjne środki w celu poszukiwań KRASUCKIEGO, jednocześnie prowadzimy dochodzenie w sprawie faktu kradzieży dokumentów w celu ujawnienia przestępców.

Informujemy jednocześnie, że kradzież dokumentów nie wpłynie na przebieg pracy komisji, ponieważ wszystkie podstawowe materiały zostaną odtworzone na podstawie dokumentów komisji sowieckiej.

Od 23 stycznia praca komisji będzie prowadzona normalnie.

**NACZELNIK ZARZĄDU NKGB D/O
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(—) MAJSTRUK**

„^b-22-^b” stycznia 1945 r.

nr ^b-1200/11-^b

mias[to] Drohobycz

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 42–44.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu, w poprzek tekstu, odręczne adnotacje: t. Miedwiediew. Trzeba wyjaśnić, czy wysłano ten meldunek do narkoma do Lwowa, 27.1 z podpisem Drozdzieckiego; t. Jarosławski, połączcie się przez WCz. z Drohobyczem i wyjaśnijcie, 30.1.45, podpis nieczytelny; t. Cych. Do n[aszej] sprawy „Sejm” dotyczącej Drohobycza, 30.1, podpis nieczytelny oraz dwie nieczytelne adnotacje z datami: 30.1 i 31.1.1945.

^a-^a Podkreślono odręcznie.

^b-^b Wpisano odręcznie.

¹ Istriebitielnyje bataliony – bataliony pościgowe, oddziały pomocnicze NKWD tworzone na terenie operacyjnym z jego mieszkańców.

22/23 січня 1945, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка С. Савченку щодо проведення арештів поляків у Дрогобицькій області та вплив цієї акції на збільшення кількості осіб, які реєструються на виїзд до Польщі

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ УССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 3 РАНГА
тов. САВЧЕНКО
гор. Львов

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

„О ходе переселения поляков и проведенных арестах участников польского националистического подполья”

В соответствии с Вашими указаниями, в целях пресечения враждебной деятельности польского националистического подполья и антисоветского элемента, Управлением НКГБ Дрогобычской области были проведены аресты антисоветского элемента из числа поляков – жителей области.

Всего ^а- по состоянию на 20 января 1945^{-а} года нами арестовано – 935 человек, в том числе:

Участников „АК” – УЗП	330 человек	
Предателей	44	– –
Пособников	33	– –
Агентуры противника	65	– –
изменников Родины	75	– –
Антисов. элемента	388	– –

К числу арестованных, ^б-представляющих оперативный интерес, относятся^{-б}:

1. БАРЩ ЗИГМУНД Феликсович¹, 1909 года рождения, уроженец города Днепропетровска, поляк, беспартийный, по происхождению из рабочих, до ареста работал бухгалтером Госсортфонда в городе Самбор. В организации занимал положение коменданта Самборского обвода „Армии Крайовой”.
2. ВИЛЕНСКИЙ Карл Карлович², 1906 года рождения, поляк, гражданин СССР, уроженец города Бережаны Тернопольской области, из семьи служащего, образование высшее, до 1939 года работал начальником по-

22/23 stycznia 1945, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla S. Sawcenki o przeprowadzeniu aresztowań Polaków w obwodzie drohobyckim oraz wpływie tejże akcji na wzrost liczby osób rejestrujących się na wyjazd do Polski

ŚCIŚLE TAJNE

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
 USRS
 KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO 3 RANGI
 tow. SAWCZENKI
 mias[to] Lwów

RAPORT

„O przebiegu przesiedlenia Polaków i przeprowadzonych aresztowaniach członków polskiego nacjonalistycznego podziemia”

Zgodnie z Waszymi wytycznymi, w celu przerwania wrogiej działalności polskiego nacjonalistycznego podziemia i elementu antysowieckiego, Zarząd NKGB obwodu drohobyckiego przeprowadził wśród Polaków – mieszkańców obwodu, aresztowania elementu antysowieckiego.

Łącznie ^a według stanu na dzień 20 stycznia 1945^a roku aresztowaliśmy – 935 osób, w tym:

członków „AK” – PZP	330 osób
zdrajców	44 –“–
wspólników	33 –“–
agentów przeciwnika	65 –“–
zdrajców Ojczyzny	75 –“–
elementu antysow[ieckiego]	388 –“–

Do aresztowanych, ^b interesujących z operacyjnego punktu widzenia należą^b:

1. BARSZCZ ZYGMUNT s. Feliksa¹, urodzony w 1909 roku, rodem z miasta Dniepropietrowska, Polak, bezpartyjny, z pochodzenia robotnik, do aresztowania pracował jako księgowy *Gossortfondu* w mieście Samborze. W organizacji zajmował stanowisko komendanta obwodu samborskiego „Armii Krajowej”.
2. WILIŃSKI Karol s. Karola², urodzony w 1906 roku, Polak, obywatel ZSRS, rodem z miasta Bierzczany [Brzeżany] w obwodzie tarnopolskim,

чты города Дрогобыч, во время ареста кочегар сользавода, проживал в городе Дрогобыче.

В организации являлся комендантом Отдела разведки и контрразведки Дрогобычского обвода „Армии Крайовой”.

3. ЛОГИНСКИЙ Тадей Францевич, 1905 года рождения, поляк, гражданин СССР, уроженец города Дрогобыч, образование среднее, женат, не судим, до ареста работал бухгалтером штаба МПВО гор. Дрогобыч.

В организации являлся комендантом группы разведки и контрразведки Дрогобычского района „Армии Крайовой”.

4. КОРЧ Владислав Матвеевич³, 1913 года рождения, уроженец и житель города Самбор, поляк, гражданин СССР, по специальности артист, до ареста работал артистом драм-театра в гор. Самбор.

В организации „Армии Крайовой” являлся редактором польской подпольной националистической газеты „ПОДХАЛЯНИН”, издававшейся Самборским обводом организации „Армии Крайовой”.

5. ДРАБИК Михаил Иванович⁴, 1912 года рождения, уроженец города Самбор, по национальности поляк, ксендз Самборского костела, являлся референтом информационного отдела польской националистической газеты „ПОДХАЛЯНИН”, издаваемой подпольной организацией „Армии Крайовой” Самборского обвода.

6. МАЛЫК Владимир Андреевич, 1912 года рождения, поляк, гражданин СССР, уроженец и житель села Райлов Стрийского района, Дрогобычской области, до ареста являлся директором кирпичного завода.

В организации „Армии Крайовой” являлся содержателем склада вооружения Стрийского инспектората „Армии Крайовой”.

Во время проведения операции по изъятию польского националистического подполья нами в селе Райлов Стрийского района у участника организации „Армии Крайовой” – МАЛЫК Владимира Андреевича был обнаружен и изъят склад оружия, в котором оказалось: 5 пулеметов, 6 автоматов, 15 винтовок, 108 гранат и разная военная амуниция, о чем мы сообщили Вам специальной докладной запиской.

В городе Самборе после ареста участника организации „Армии Крайовой” ксендза – ДРАБИК Михаила Ивановича нами в Самборском костеле был изъят склад медикаментов общим весом до 12 пудов.

Кроме того во время операции у арестованных было изъято – 16 пишущих машинок и 7 радио-приемников, причем в ряде случаев пишущие машинки использовывались участниками польского националистического подполья в антисоветских целях, а радио-приемниками пользовались для приема сообщений польского эмигрантского правительства, находящегося в Лондоне.

Как было установлено ранее, ^а-основной причиной неудовлетвори-

z rodziny urzędnika, wykształcenie wyższe, do 1939 roku pracował jako naczelnik poczty w mieście Drohobyczu, w czasie aresztowania palacz w warzelni soli, mieszkał w mieście Drohobyczu.

W organizacji był komendantem wydziału wywiadu i kontrwywiadu obwodu drohobyckiego „Armii Krajowej”

3. ŁOGIŃSKI Tadeusz s. Franciszka, urodzony w 1905 roku, Polak, obywatel ZSRs, rodem z miasta Drohobycza, wykształcenie średnie, żonaty, nie karany, do aresztowania pracował jako księgowy sztabu MPWO w mieście Drohobyczu.

W organizacji był komendantem grupy wywiadu i kontrwywiadu rejonu drohobyckiego „Armii Krajowej”.

4. KORCZ Władysław s. Macieja³, urodzony w 1913 roku, mieszkaniec miasta Sambora, również tam urodzony, Polak, obywatel ZSRs, z zawodu aktor, do aresztowania pracował jako aktor w teatrze dramatycznym w mieście Samborze.

W organizacji „Armia Krajowa” był redaktorem polskiej nacjonalistycznej gazety podziemnej „PODHALANIN”, wydawanej przez obwód samborski organizacji „Armia Krajowa”.

5. DRABIK Michał s. Jana⁴, urodzony w 1912 roku, rodem z miasta Sambora, narodowości polskiej, ksiądz w kościele samborskim, był referentem wydziału informacyjnego polskiej nacjonalistycznej gazety „PODHALANIN” wydawanej przez obwód samborski podziemnej organizacji „Armia Krajowa”.

6. MALIK Włodzimierz s. Andrzeja, urodzony w 1912 roku, Polak, obywatel ZSRs, mieszkaniec wsi Rajłów w rejonie stryjskim w obwodzie drohobyckim, tam również urodzony, do aresztowania był dyrektorem cegielni.

W organizacji „Armia Krajowa” był właścicielem magazynu broni inspektoratu stryjskiego „Armii Krajowej”.

Podczas przeprowadzania operacji aresztowania polskiego nacjonalistycznego podziemia, we wsi Rajłów w rejonie stryjskim, u członka organizacji „Armia Krajowa” MALIK Włodzimierza s. Andrzeja znaleźliśmy i skonfiskowaliśmy skład broni, w którym znajdowało się: 5 karabinów maszynowych, 6 automatów, 15 karabinów, 108 granatów i różnego typu ostra amunicja, o czym informowaliśmy Was w specjalnym raporcie.

W mieście Samborze, po aresztowaniu członka organizacji „Armia Krajowa”, księdza – DRABIK Michała s. Jana, skonfiskowaliśmy w kościele samborskim skład leków o ogólnej wadze około 12 pudów.

Oprócz tego podczas operacji skonfiskowano aresztowanym – 16 maszyn do pisania i 7 radiodbiorników, przy czym w szeregu przypadków maszyny do pisania wykorzystywane były przez członków polskiego nacjonalistycznego podziemia do celów antysowieckich, a radiodbiorniki wykorzystywano do odbie-

тельного переселения поляков на территорию^а Польши является подрывная деятельность участников польских националистических организаций и отдельных лиц, ведущих агитацию против выезда поляков в Польшу.

В результате нанесенного оперативного удара по польскому националистическому подполью и лицам, ведущим агитацию за невыезд в Польшу, количество поляков, из'явивших желание выехать в Польшу, значительно возросло:

^весли по состоянию на 20/ХІІ-44 года записалось на выезд в Польшу только 3219 человек, то после проведенных арестов среди поляков число записавшихся значительно возросло, так по состоянию на 18 января 1945 года зарегистрировалось на выезд в Польшу 12109 человек.^в

Если до проведения операций по из'ятию польского националистического подполья среднесуточная запись поляков равнялась 30–35 человек, то после проведения операций она достигает в среднем до 300 человек.

За последнее время по Дрогобычскому и Стрийскому кустам количество поляков, явившихся на регистрацию для выезда в Польшу, настолько увеличилось, что в комиссиях создались очереди по 400–500 человек, причем население некоторых сел являются на регистрацию поголовно.

Характерно отметить, что многие из записавшихся на выезд, не ожидая организованной отправки, берут в комиссии соответствующие документы и отправляются самостоятельно, изыскивая для этого всевозможный транспорт.

Следует отметить, что, хотя и имеется значительное увеличение числа поляков, записавшихся на выезд в Польшу, однако, учитывая, что общее количество граждан польской национальности, проживающих на территории области составляет 124.000 человек, регистрация на выезд^а проходит пока неудовлетворительно.^а

^аЕще хуже обстоит дело с выездом поляков^а, так по состоянию на 18 января 1945 года всего из области выехало только 2118 человек, это объясняется тем, что администрация железной дороги не представляет необходимого транспорта, а если и представляют для перевозки вагоны, то они простаивают на станциях в ожидании паровоза.

Так, например:

в течение 5 суток простоял эшелон на станции Дубляны из-за отсутствия паровоза. На станции Дрогобыч были поданы вагоны для эвакуирующихся^а без дверей^а, а отдельные вагоны^а не имели крыш.^а

Наряду с проведением операции по из'ятию участников польского националистического подполья и антисоветского элемента, ведущего агитацию за невыезд поляков в Польшу, большое значение, повлиявшее на отдельных лиц польской национальности к записи на выезд в Польшу имеет

rania komunikatów polskiego rządu emigracyjnego znajdującego się w Londynie.

Jak zostało wcześniej ustalone, ^azasadniczym powodem niezadowolającego stanu odnośnie przesiedlania Polaków na terytorium Polski^a jest działalność wywrotowa członków polskich organizacji nacjonalistycznych i poszczególnych osób prowadzących agitację przeciwko wyjazdowi Polaków do Polski.

W rezultacie ciosu operacyjnego wymierzonego w polskie nacjonalistyczne podziemie i osoby prowadzące agitację na rzecz nie wyjeżdżania do Polski, liczba Polaków, którzy wyrazili chęć wyjechania do Polski znacznie wzrosła.

^cJeśli według stanu na dzień 20/XII-44 roku zapisało się na wyjazd do Polski tylko 3219 osób, to po aresztowaniach przeprowadzonych wśród Polaków liczba tych, którzy zapisali się znacznie wzrosła i według stanu na dzień 18 stycznia 1945 roku na wyjazd do Polski zarejestrowało się 12 109 osób.^c

Jeśli przed przeprowadzeniem operacji aresztowań polskiego nacjonalistycznego podziemia średnia liczba zapisujących się w ciągu dnia wynosiła 30–35 osób, to po przeprowadzeniu operacji osiagnęła ona średnio około 300 osób.

W ostatnim czasie w rejonie drohobyckim i stryjskim liczba Polaków, którzy zgłosili się do rejestracji na wyjazd do Polski zwiększyła się w takim stopniu, że w komisjach powstały kolejki po 400–500 osób, przy czym mieszkańcy niektórych wsi zgłaszają się do rejestracji wszyscy co do jednego.

Należy szczególnie odnotować, że wielu spośród zapisanych na wyjazd, nie czekając na zorganizowaną wysyłkę bierze z komisji odpowiednie dokumenty i wyjeżdża samodzielnie, wyszukując w tym celu wszelkie możliwe środki transportu.

Należy zaznaczyć, że chociaż liczba Polaków zapisanych na wyjazd do Polski wzrosła w znacznym stopniu, to jednak biorąc pod uwagę, że ogólna liczba obywateli narodowości polskiej mieszkających na terenie obwodu stanowi 124 000 osób, rejestracja na wyjazd ^a przebiega dotąd w sposób niezadowolający.^a

^aJeszcze gorzej wygląda sprawa z wyjazdem Polaków,^a i tak według stanu na dzień 18 stycznia 1945 roku wyjechało łącznie z obwodu tylko 2118 osób, co należy tłumaczyć tym, że administracja kolei nie podstawia niezbędnych środków transportu, a jeśli nawet podstawiają wagony do przewozu, to stoją one na stacjach oczekując lokomotywy.

Na przykład:

Przez 5 dób stał transport na stacji Dublany z powodu braku lokomotywy. Na stacji Drohobycz podstawiono ewakuującym się wagony ^abez drzwi^a, niektóre wagony ^anie miały dachu^a.

Równocześnie z przeprowadzeniem operacji aresztowania członków polskiego nacjonalistycznego podziemia oraz antysowieckiego elementu prowadzącego agitację na rzecz nie wyjeżdżania do Polski, ma też duże znaczenie utworzenie tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i oswobodzenie teryto-

также создание временного Правительства Польской Республики и освобождение территории Польши от немцев, в результате успешного наступления Красной Армии.

В подтверждение этого приводим имеющиеся в нашем распоряжении факты реагирования польского населения.

Служащий конторы заготзерно в городе Дрогобыч поляк БЕЛИНСКИЙ Виктор среди сослуживцев заявил:

....„Очень хорошо, что польский комитет национального освобождения преобразован во временное правительство. Теперь Польша имеет законодательную и исполнительную власть в лице министров и президента.

Я уверен, что новое правительство будет стараться, чтобы польский народ не страдал, а жил хорошо.

Завтра я пойду и зарегистрируюсь на выезд в Польшу и первым отходящим эшелонам выеду туда, чтобы там принять участие в строительстве демократической Польши”...

КРУЖИНСКИЙ Эмиль, поляк, беспартийный, Инспектор Гор. финотдела, говорит:

....„Я поеду в Польшу. Теперь мы, поляки, имеем временное национальное правительство Польской Республики. Я давно думал только о демократической Польше, не имел и не имею никаких претензий на «Великое государство».

Союзники договорятся с новым Польским правительством в Люблине о создании демократической Польши по реку Одер”...

Житель города Дрогобыч ИВАНЦЕВ, беспартийный, поляк, среди своих соседей поляков заявляет:

....„Вот наконец-то мы дождались народного правительства.

Теперь мы будем иметь заботы правительства и о народе, а Лондонское эмигрантское правительство теперь сломает себе голову”...

Инженер нефтепромысла города Борислава, поляк РОДЛОВСКИЙ Адам, беспартийный, среди окружающих высказывается так:

....„Люблинское правительство есть законное правительство, оно создано на польской земле в дни суровых испытаний Польского народа в борьбе с фашистской реакцией за демократическую Польшу.

Лондонское эмигрантское правительство не может быть законным, так как оно ничего положительного для польского народа не сделало, а предпочло отсиживаться за спиной у Англичан”.

По вопросу успешных боевых действий Красной Армии на фронте Отечественной войны и освобождении в связи с этим Польши житель города Дрогобыча – ПАУСТОВСКИЙ Феликс рабочий нефтезавода среди окружающих говорит:

rium Polski od Niemców w rezultacie pomyślnego natarcia Armii Czerwonej, co wpłynęło na zapisanie się na wyjazd do Polski szeregu osób narodowości polskiej.

Na potwierdzenie tego przytoczymy opisy reakcji ludności polskiej, którymi dysponujemy.

Urzędnik punktu skupu zboża w mieście Drohobyczu, Polak BIELIŃSKI Wiktor, oświadczył wśród współpracowników:

....„Bardzo dobrze, że Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego przekształcił się w Rząd Tymczasowy. Teraz Polska ma władzę ustawodawczą i wykonawczą w osobach ministrów i prezydenta.

Jestem przekonany, że nowy rząd będzie się starał, żeby naród polski nie cierpiał, tylko dobrze żył.

Jutro pójdę i zarejestruję się na wyjazd do Polski i pierwszym transportem, który odjedzie wyjadę tam, żeby wziąć udział w budowaniu demokratycznej Polski”...

KRUŻYŃSKI Emil, Polak, bezpartyjny, inspektor miej[skiego] wydziału finansowego, mówi:

....„Pojadę do Polski. Teraz, my Polacy, mamy tymczasowy narodowy rząd Rzeczypospolitej Polskiej. Dawno myślałem tylko o demokratycznej Polsce, nie miałem i nie roszczę sobie żadnych pretensji do »Wielkiego Państwa«.

Sojusznicy porozumieją się z nowym Rządem Polskim w Lublinie w sprawie utworzenia demokratycznej Polski po rzekę Oder [Odrę]”...

Mieszkaniec miasta Drohobycza IWANCEW, bezpartyjny, Polak, oświadczył wśród swoich sąsiadów, Polaków:

....„Oto na koniec doczekaliśmy się rządu ludowego.

Teraz będziemy mieli rząd troszczący się o naród, a emigracyjny rząd londyński skręci kark”...

Inżynier przemysłu naftowego w mieście Borysławiu, Polak RODŁOWSKI Adam, bezpartyjny, tak się wyraża wśród swoich znajomych:

....„Rząd lubelski jest rządem legalnym, utworzony został na polskiej ziemi w czasie ciężkich doświadczeń narodu polskiego w walce z faszystowską reakcją o demokratyczną Polskę.

Emigracyjny rząd londyński nie może być legalny, ponieważ niczego pożytecznego dla narodu polskiego nie zrobił, a tylko siedział za plecami Anglików.”

W sprawie zakończonych sukcesem działań bojowych Armii Czerwonej na froncie Wojny Ojczyźnianej i w związku z tym wyzwolenia Polski, mieszkaniec miasta Drohobycza – PAUSTOWSKI Feliks, pracownik rafinerii ropy naftowej, mówi wśród znajomych:

....Наконец-то мы дождались светлого дня для поляков, когда Красная Армия начала стремительно очищать Польшу от немцев.

Уже освобождены Варшава и Краков, самые дорогие для поляков, можно сказать сердце польского народа.

С освобождением Варшавы, Кракова, Ченстохова и других городов все поляки отсюда выедут, так как увеличился жизненный простор в Польше и самое главное, что многие поляки происходят родом из тех мест, а поэтому сидели и ждали пока прогонят оттуда немцев”...

В связи с проводимой нами операцией по из'ятию польского националистического подполья, экспедитор хлебозавода ПАВЛИШИН, поляк, беспартийный, среди рабочих заявил:

“....„Советская власть проводит аресты поляков для того, чтобы все они выехали в Польшу.

Аресты будут и дальше, если поляки не будут регистрироваться на выезд в Польшу”...”

КЛИМОВИЧ Вячеслав Северинович, поляк, дежурный по станции города Стрия, среди поляков высказался так:

“....„Советская власть производит аресты поляков и устраивает всяческие гонения на них с целью того, чтобы они быстрее уезжали в Польшу”...”

Музыкант театра города Дрогобыч – ПОКУС, беспартийный, поляк, среди окружающих заявил:

“....„Сейчас арестовывают поляков для того, чтобы они скорее выезжали из Украины и, если они не поедут, то всех их арестуют”...”

РУДКЕВИЧ Иосиф Адальфович, житель города Стрий, рабочий железной дороги, говорит:

“....„Выезжать в Польшу я не хочу, но так, как Советская власть не хочет, чтобы поляки были здесь и арестовывают их, то мне придется также выехать”...”

ПАВОС Ванда, беспартийная, жительница города Стрий, заявила:

....„Я готовлю сейчас зимние вещи для выезда в Польшу, нам ничего не остается кроме того, что немедленно уехать отсюда, а то все равно арестуют. Это политика Советской власти”...

Жительница села Мертюки, Стрийского района – ЧАПОНЯ, полька, беспартийная, среди окружающих заявляет:

....„Поголовно всех арестуют, а поэтому хочу скорее уехать в Польшу, но никак не могу записаться, ибо в комиссии большие очереди на запись”...

Жительница села Вовче Турковского района ГОНДАРЬ М.А., полька, среди односельчан говорит так:

...,Wreszcie doczekaliśmy się jasnego dnia dla Polaków, kiedy Armia Czerwona zaczęła szybko oczyszczać Polskę od Niemców.

Zostały już wyzwolone Warszawa i Kraków, najdroższe Polakom miasta, można powiedzieć serce narodu polskiego.

Wraz z wyzwoleniem Warszawy, Krakowa, Częstochowy i innych miast, wszyscy Polacy stąd wyjadą, bo zwiększyła się przestrzeń życiowa w Polsce i co najważniejsze, wielu Polaków pochodzi właśnie z tamtych miejscowości, toteż siedzieli i czekali póki nie wygonią stamtąd Niemców”...

W związku z przeprowadzoną przez nas operacją aresztowania [członków] polskiego nacjonalistycznego podziemia, ekspedytor piekarni PAWLISZYN, Polak, bezpartyjny, oświadczył robotnikom:

“...,Władza Sowiecka prowadzi aresztowania Polaków dlatego, żeby wszyscy oni wyjechali do Polski.

Aresztowania będą w dalszym ciągu, jeśli Polacy nie będą rejestrować się na wyjazd do Polski”...”

KLIMOWICZ Wacław s. Seweryna, Polak, dyżurny na stacji w mieście Stryju, wyraził się tak wśród Polaków:

“...,Władza Sowiecka prowadzi aresztowania Polaków i stosuje wobec nich najróżniejsze prześladowania w tym celu, by jak najszybciej wyjechali oni do Polski”...”

Muzyk teatru miejskiego w Drohobyczu – POKUS, bezpartyjny, Polak oświadczył znajomym:

“...,Aresztują teraz Polaków po to, żeby szybciej wyjeżdżali z Ukrainy, a jeśli nie wyjadą, aresztują wszystkich”...”

RUDKIEWICZ Józef s. Adolfa, mieszkaniec miasta Stryja, pracownik kolei, powiada:

“...,Wyjeżdżać do Polski nie chcę, ale ponieważ Władza Sowiecka nie chce, żeby Polacy mieszkali tutaj i prowadzi ich aresztowania, to też będę musiał wyjechać”...”

PAWOS Wanda, bezpartyjna, mieszkanka miasta Stryja, oświadczyła:

...,Przygotowuję teraz ubrania zimowe na wyjazd do Polski, nie pozostaje nam nic innego oprócz tego, by bezzwłocznie stąd wyjechać, bo jeśli nie, to wszystko jedno – aresztują. To polityka Władzy Sowieckiej.”...

Mieszkaneczka wsi Miertuki w rejonie stryjskim – CZAPONIA, Polka, bezpartyjna, oświadcza wśród swoich znajomych:

...,Wszystkich co do jednego aresztują i dlatego chcę jak najszybciej wyjechać do Polski, ale w żaden sposób nie mogę się zapisać, bo w komisji są długie kolejki do zapisów.”...

Mieszkaneczka wsi Wowcze [Wołcze] w rejonie turczańskim GONDAR M. A., Polka, tak mówi wśród współmieszkańców wsi:

...„Наше правительство, находящееся в Лондоне, договорится с Англией и Америкой о том, чтобы земли Западной Украины были польскими и чтобы здесь не было Советской власти и какого-то временного правительства Польши”...

Музыкант Стрийского Драматического театра, поляк, ЛЕГАЛЬ Владимир среди окружающих заявил:

...„Зачем я поеду в Польшу, ведь там нет действительного правительства и ^а также как и здесь одно только НКГБ.”^а

Если я выеду в Польшу, то меня там также могут арестовать”...

В целях обеспечения выполнения всех мероприятий по переселению поляков и пресечения антисоветской деятельности участников польского подполья и отдельных лиц, ведущих агитацию за невыезд в Польшу, продолжаем аресты. Агентурно-осведомительную сеть направляем на выявление лиц, проводящих вражескую деятельность.

Одновременно, по наиболее характерным делам на лиц из числа арестованных за проведение агитации против переселения поляков, заканчиваем следствие ускоренным порядком для предания их суду.

О ходе переселения будем информировать.

**НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ Д/О
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) МАЙСТРУК**

„Г-22/23-Г” января 1945 г.

№ Г-1199/11-Г

гор. Дрогобыч

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 36–40.

Оригінал, машинопис.

Зліва на полях перед текстом резолюція від руки: „т. Волкову, использовать в очередной докладной записке”, дата: „24 Г”і нерозбірливий підпис.

^{а-а} Підкреслено від руки.

^{б-б} Перекреслено.

^{в-в} Текст відзначений на полях вертикальною рисою від руки.

^{г-г} Вписано від руки.

¹ Барц Зигмунт, псевдо „Стах”, підпоручник запасу, комендант Району АК Самбір, потім Округу АК Самбір.

² Вілінський Кароль, поручник, комендант Міського району АК Дрогобыч.

³ Корч Владислав, псевдо „Татар”.

⁴ Ксьондз Драбик Міхал, псевдо „Лівюш”, співробітник підпільного журналу „Подгалянін”, займався зокрема радіоперехопленням.

...,Nasz rząd znajdujący się w Londynie dogada się z Anglią i Ameryką, by ziemie Zachodniej Ukrainy były polskimi i żeby nie było tu Władzy Sowieckiej i żadnego tymczasowego rządu Polski”...

Muzyk Stryjskiego Teatru Dramatycznego, Polak, LEGAL Włodzimierz, oświadczył otoczeniu:

...,Po co mam jechać do Polski, przecież tam nie ma prawdziwego rządu, a^a tak samo jak tutaj, tylko jedno NKGB.^a

Jeśli wyjadę do Polski, to mnie tam mogą także aresztować”...

W celu zabezpieczenia wykonania wszystkich przedsięwzięć związanych z przesiedleniem Polaków i przerwania antysowieckiej działalności członków polskiego podziemia oraz poszczególnych osób prowadzących agitację na rzecz nie wyjeżdżania do Polski, kontynuujemy aresztowania. Sieci agenturalno-informacyjnej zlecamy wykrywanie osób prowadzących wrogą działalność.

Jednocześnie w znamienych sprawach osób spośród aresztowanych za prowadzenie agitacji przeciwko przesiedleniu Polaków, kończymy w trybie przyspieszonym śledztwo w celu oddania ich pod sąd.

O przebiegu przesiedlenia będziemy informować.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB D/O
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
(—) MAJSTRUK

„^d22/23^d” stycznia 1945 r.

nr ^d1199/11^d

mias[to] Drohobycz

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 36–40.

Oryginał, maszynopis.

Na lewym marginesie ponad tekstem raportu odręczna dekretacja: t. Wołkow, wykorzystajcie w kolejnym raporcie; data: 24 I i nieczytelny podpis.

^a - ^a Podkreślono odręcznie.

^b - ^b Przekreślono.

^c - ^c Tekst zaznaczony na marginesie odręczną pionową kreską.

^d - ^d Wpisano odręcznie.

¹ Barszcz Zygmunt, ps. „Stach”, ppor. rez., komendant Rejonu AK Sambor, następnie Obwodu AK Sambor.

² Wiliński Karol, por., komendant Rejonu Miejskiego AK Drohobycz.

³ Korcz Władysław, ps. „Tatar”.

⁴ Ks. Drabik Michał, ps. „Liwiusz”, współpracownik gazety konspiracyjnej „Podhalanin”, prowadził m. in. nasłuch radiowy.

**23 січня 1945, Станіслав. Записка по ВЧ О. Михайлова С. Савченку
про хід переселення поляків зі Станіславської області
станом на 20 січня 1945 р.**

По „ВЧ”
Из Станислава
23.1.45 г.

ЛЬВОВ тов. САВЧЕНКО
На №-1078 от 21.1.45 г.

Всего по области подлежит переселению 101670 человек, в том числе по г. Станиславу 17.917 чел.

На 15.1.45 г. зарегистрировалось на выезд [из] области 7974 семей, 22.292 чел., в том числе по г. Станиславу 3339 семей, 8282 чел.

Выехало на 15.1.45 г. 461 семей, 982 чел., в том числе по г. Станиславу 216 семей – 416 чел.

На 20 января зарегистрировалось 8482 семей общим количеством 23539 чел., в том числе по г. Станиславу 3786 семей – 9309 человек.

Данные о количестве отправленных поляков в Польшу на 20 января соответствуют данным на 15.1, так как 15 января в связи с отсутствием эшелона, отправка не происходила.

МИХАЙЛОВ

ПЕРЕДАЛ: ЕМЕЛЬЯНОВ.
ПРИНЯЛ: БРИККЕР.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 1, арк. 50.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „т. Волков. [...] составьте ответ в НКГБ СССР, 23.1.45” і нерозбірливий підпис.

**23 stycznia 1945, Stanisławów. Depesza WCz. A. Michajłowa do
S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania Polaków z obwodu
stanisławowskiego. Stan na 20 stycznia 1945 r.**

Przez „WCz”
Ze Stanisława
23.1.45 r.

LWÓW, tow. SAWCZENKO
Na nr 1078 z 21.1.45 r.

Łącznie w obwodzie podlega przesiedleniu 101 670 osób, w tym w m. Stanisławie 17 917 os[ób].

Do 15.1.45 r. zarejestrowało się na wyjazd [z] obwodu 7974 rodzin, 22 292 os[ób], w tym z m. Stanisława 3339 rodzin, 8282 os[ób].

Wyjechało do 15.1.45 r. 461 rodzin, 982 os[oby], w tym z m. Stanisława 216 rodzin – 416 os[ób].

Do 20 stycznia zarejestrowało się 8428 rodzin liczących łącznie 23 539 os[ób], w tym z m. Stanisława 3786 rodzin – 9309 osób.

Dane o liczbie Polaków wysłanych do Polski do 20 stycznia odpowiadają danym z dnia 15.1, ponieważ [po] 15 stycznia w związku z brakiem transportu, nie było wysyłki.

MICHAJŁOW

NADAŁ: JEMIELIANOW.
PRZYJĄŁ: BRIKKIER.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 1, ark. 50.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu dopisek odręczny: t. Wołkow, [...] sporządzić odpowiedź dla NKGB ZSRS, data: 23.1.45 i nieczytelny podpis.

25 січня 1945, Київ. Довідка за шифротелеграмою С. Савченка П. Федотову про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 20 січня 1945 р. та арешт 3225 поляків

Сов. Секретно

Справка

25 января 1945 года в адрес г. Москва тов. Федотову за подписью тов. Савченко отправлена ш/т на № 6185

Всего поляков, проживающих в Западных областях Украины, подлежащих переселению 612710 человек. По состоянию на 20 января 1945 года зарегистрировалось на выезд в Польшу 163312 человек, фактически выехало 25298 человек.

^а Арестовано органами НКГБ в Западных областях УССР участников польских националистических организаций, работников и агентов немецкой разведки, полиции, предателей, немецких пособников и прочего антисоветского элемента, по состоянию на 20 января 1945 года – 3225 человек.^а

О ходе недочетов в переселении сообщим дополнительно.

Верно (—)

*ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 3.
Засвідчена копія, рукопис.*

^а - ^а Текст відзначений зліва на полях вертикальною рисою.

**25 stycznia 1945, Kijów. Informacja na podstawie szyfrogramu S. Sawczenki do P. Fiedotowa o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS oraz aresztowaniu 3225 Polaków.
Stan na 20 stycznia 1945 r.**

Śc[isłe] Tajne

Informacja

25 stycznia 1945 roku wysłano sz[yfrowany] t[elegram] adresowany do m. Moskwy, do tow. Fiedotowa podpisany przez tow. Sawczenkę.
Na nr 6185

Łącznie w zachodnich obwodach Ukrainy mieszka Polaków podlegających przesiedleniu – 612 710 osób. Według stanu na 20 stycznia 1945 roku zarejestrowało się na wyjazd do Polski 163 312 osób, faktycznie wyjechało 25 298 osób.

^aOrgany NKGB aresztowały w zachodnich obwodach USRS członków polskich organizacji nacjonalistycznych, pracowników i agentów wywiadu niemieckiego, policji, zdrajców, niemieckich popleczników i inny antysowiecki element, według stanu na 20 stycznia 1945 roku – 3225 osób.^a

O niedociągnięciach w trakcie przesiedleń poinformujemy dodatkowo.

Za zgodność (—)

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 3.
Odpis, rękopis.*

^a ^a Fragment tekstu zaznaczony na lewym marginesie pionową kreską.

Після 25 січня 1945, Львів. Довідка М. Хаєта про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 25 січня 1945 р.

Сов. Секретно

Справка
о ходе эвакуации быв. польских граждан в Польшу
На 25 января 1945 года

Области	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество поляков, зарегистриров. на выезд	Количество фактически выехавших в Польшу	Примечание
Львовская	136.957	13.330	4.278	Данные на 20.I. Данных на 25.I. в комиссии нет, собирают по декадам
Дрогобычская	124.000	19.537	2.696	
Тернопольская	133.881	24.780	3.539	
Станиславская	101.670	23.919	1.794	
Волынская	63.483	55.488	7.675	
Ровенская	52.719	36.100	6.750	
Всего	612.710	173.154	26.732	

Начальник отдела НКГБ УССР
майор госуд. безопасности

Хаєт

„ ” января 1945 года.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 2.
Копія, рукопис.

**Po 25 stycznia 1945, Lwów. Informacja M. Chajeta o przebiegu
przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
Stan na 25 stycznia 1945 r.**

Śc[isłe] Tajne

**Informacja
o przebiegu ewakuacji był[y]ch obywateli polskich do Polski
[Stan] na 25 stycznia 1945 roku**

Obwody	Liczba Polaków podlegających przesiedleniu	Liczba Polaków zarejestrowanych na wyjazd	Liczba [Polaków], którzy faktycznie wyjechali do Polski	Uwagi
Lwowski	136.957	13.330	4.278	Dane na 20.I Danych na 25.I. w komisji brak, zbierają dekadami.
Drohobycki	124.000	19.537	2.696	
Tarnopolski	133.881	24.780	3.539	
Stanisławski	101.670	23.919	1.794	
Wołyński	63.483	55.488	7.675	
Rówieński	52.719	36.100	6.750	
Razem	612.710	173.154	26.732	

**Naczelnik oddziału NKGB USRS
major bezpieczeństwa państw[owego]**

Chajet

„ ” stycznia 1945 roku.

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 2.
Kopia, rękopis.*

29 січня 1945, [б.м.в.]. Зведення щодо переселення польського населення із західних областей УРСР станом на 30 січня 1945 р.

Сводка
о к-ве поданных заявлений на эвакуацию
и о фактически эвакуированных на 30 января 1945 г.¹

Наименов. Районных представит.	Дата	Зарегистрир.		Отправлено		К-во ва- гонов (в т.ч. под груз)	Подготовл. к отправке	
		К-во семей	К-во чело- век	К-во семей	К-во человек		К-во семей	К-во чело- век
Бродское	На 20/І	1809	5707	228	722	47/25	678	2171
Владимир-Волян.	—	3001	9347	833	2636	—	826	2659
Дубненское	—	2735	8370	627	1817	116	674	2156
Дрогобычское	на 30/І	3117	7529	622	1190	63/6	—	—
Золочевское	на 20/І	668	1787	275	676	42/1	456	1273
Ковельское	—	3532	11355	715 ^{*)}	2384 ^{*)}	89	—	—
Кременецкое	—	2047	6156	56	489	28	350	1120
Кам. Бугское	—	492	1544	183 ^{*)}	567 ^{*)}	42	207	650
Луцкое	—	10728	34785	1450 ^{*)}	4577 ^{*)}	269/21	588	2096
Львовское	—	5087	10365	2224	3971	162/62	101	168
Ровенское	—	8887	28697	2157	6708	292	—	—
Рава Русское	—	685	2188	124	268	22	177	618
Самборское	на 30/І	2665	6203	457	919	51	—	—
Стрыйское	—	3249	8999	479	1255	64/2	—	—
Станиславское	на 20/І	7106	19274	461	982	121	—	—
Тернопольское	—	4105	13368	1061	3178	232/32	—	—
Ходоровское	—	270	858	73	192	28	150	505
Чертковское	—	4711	13995	598	1649	124	—	—
Итого	—	64894	190497 ²	12723	34180	1792/149	4207	13416

^{*)} К-во отправленных увеличилось в III декаде — свед. из телеграмм.

29/І-45 г. (—) ст. статистик

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 7.
Оригінал, рукопис

¹ Див. також таблицю з документа 44.

² Підрахунок дає: 190 527.

29 stycznia 1945, [b.m.w.]. Zbiorcze zestawienie dotyczące przesiedleń ludności polskiej dokonanych przez poszczególne przedstawicielstwa rejonowe zachodnich obwodów USRS. Stan na 30 stycznia 1945 r. [!]

Zestawienie
ilości złożonych podań o ewakuację oraz faktycznie ewakuowanych [osób]
[wg stanu] na 30 stycznia 1945 r.¹

Nazwy przedstawicielstw rejonowych	Data	Zarejestr[owano]		Wysłano		Liczba wagonów (w tym towarowych)	Przygotowuje się do wystania	
		Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób		Liczba rodzin	Liczba osób
Brodzkie	na 20/I	1809	5707	228	722	47/25	678	2171
Włodzimiersko-Wołyń[skie]	—	3001	9347	833	2636	—	826	2659
Dubieńskie	—	2735	8370	627	1817	116	674	2156
Drohobyckie	na 30/I	3117	7529	622	1190	63/6	—	—
Złoczowskie	na 20/I	668	1787	275	676	42/1	456	1273
Kowelskie	—	3532	11355	715 ^{*)}	2384 ^{*)}	89	—	—
Krzemieńskie	—	2047	6156	156	489	28	350	1120
Kam[ionecko]-Bużańskie	—	492	1544	183 ^{*)}	567 ^{*)}	42	207	650
Łuckie	—	10728	34785	1450 ^{*)}	4577 ^{*)}	269/21	588	2096
Lwowskie	—	5087	10365	2224	3971	162/62	101	168
Rówieńskie	—	8887	28697	2157	6708	292	—	—
Rawsko-Ruskie	—	685	2188	124	268	22	177	618
Samborskie	na 30/I	2665	6203	457	919	51	—	—
Stryjskie	—	3249	8999	479	1255	64/2	—	—
Stanisławskie	na 20/I	7106	19274	461	982	121	—	—
Tarnopolskie	—	4105	13368	1061	3178	232/32	—	—
Chodorowskie	—	270	858	73	192	28	150	505
Czortkowskie	—	4711	13995	598	1649	124	—	—
Razem	—	64894	190497²⁾	12723	34180	1792/149	4207	13416

^{*)} Liczba wysłanych zwiększyła się w III dekadzie – inform[acje] uzyskane telegraficznie.

29/I-45 r. (—) st. statystyk

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 7.
Oryginał, rękopis.

¹ Porównaj z dokumentem nr 44.

² Sumowanie daje wynik: 190 527.

Після 30 січня 1945, Львів. Довідка М. Хаєта про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 30 січня 1945 р.

Сов. Секретно

**Справка
о состоянии переселения б. польских граждан в Польшу
(по данным Главного Представительства УССР)**

На 30 января 1945 года

Области	Количество поляков, зарегистрировавшихся на выезд	Количество фактически выехавших в Польшу	Примечание
Львовская	20 661	4 056	
Дрогобычская	30 055	4 015	
Станиславская	19 368	982	
Тернопольская	20 151	2 138	
Ровенская	37 067	8 525	
Волынская	55 487	9 597	
Итого	173 789¹	27 213²	

**Начальник 5 отдела 2 Управления НКГБ УССР
майор Государственной Безопасности**

Хаєт

„ ” января 1945 г.

*ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 6.
Копія, рукопис.*

¹ Підрахунок дає: 182 789.

² Підрахунок дає: 29 313.

**Po 30 stycznia 1945, Lwów. Informacja M. Chajeta o przebiegu
przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
Stan na 30 stycznia 1945 r.**

Śc[isłe] Tajne

Informacja
o stanie przesiedlania b[by]łych] obywateli polskich do Polski
(według danych Głównego Przedstawicielstwa USRS)
[Stan] na 30 stycznia 1945 roku

Obwody	Liczba Polaków zarejestrowanych na wyjazd	Liczba [Polaków], którzy faktycznie wyjechali do Polski	Uwagi
Lwowski	20 661	4 056	
Drohobycki	30 055	4 015	
Stanisławski	19 368	982	
Tarnopolski	20 151	2 138	
Rówieński	37 067	8 525	
Wołyński	55 487	9 597	
Razem	173 789 ¹	27 213 ²	

Naczelnik 5 oddziału 2 Zarządu NKGB USRS
Major Bezpieczeństwa Państwowego

Chajet

„ ” stycznia 1945 r.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 6.
Kopia, rękopis.

¹ Sumowanie daje wynik: 182 789.

² Sumowanie daje wynik: 29 313.

**Січень 1945, Люблін. Звіт МАП щодо ситуації у Ряшівському воєводстві
за період з 10 грудня 1944 р. до 10 січня 1945 р.**

Міністерство громадської
адміністрації

Люблін, січня 1945 р.

№ 145

Звіт

**[про] діяльність Міністерства громадської адміністрації
за період з 10 грудня [1944 р.] до 10 січня 1945 р.**

[...]

**Ситуація
у Ряшівському воєводстві.**

[...]

Розглядаючи питання безпеки на території Ряшівського воєводства, слід розрізняти 2 територіальні зони. Одна зона охоплює територію, на якій проживає польське населення, котре не хоче масової кампанії, яка б загрожувала громадській безпеці. Друга зона східна, прикордонна, на якій проживає населення української національності. Це населення ^а-в своїй більшості ^а вороже ставиться до держави і польського народу. Регіон, що охоплений згаданим націоналістично-українським рухом, включає в себе майже весь Ліський і Любачівський повіти, частково Сяноцький і Перемиський повіти, а також меншою мірою Березівський і Короснянський повіти.

У названих повітах діють військові організації „бандерівців”, що виступають зі зброєю. У межах діяльності цих боївок територія ними цілком опанована і там не тільки завмерло польське національне життя, але і припинилася всіляка діяльність польських властей. Спостерігаються численні випадки вбивств громадян польської національності, і, передусім, службовців управлінських органів, а саме солтисів, представників лісової служби, міліціонерів тощо. Слабкі загони МО і спорадичні акції в малих масштабах, які здійснює Військо Польське, не дають задовільних результатів.

Воєводське управління підкреслює, що пацифікація згадуваних територій є необхідною і невідкладною.

[...]

Заколотницька діяльність.

За надісланими з регіону повідомленнями слід відзначити, що порівняно

Styczeń 1945, Lublin. Sprawozdanie MAP o sytuacji w województwie rzeszowskim w okresie od 10 grudnia 1944 r. do 10 stycznia 1945 r.

Ministerstwo Administracji
Publicznej

Lublin, dnia stycznia 1945 r.

Nr /45

Sprawozdanie
[z] działalności Ministerstwa Administracji Publicznej
w okresie od dnia 10 grudnia [1944 r.] do 10 stycznia 1945 r.

[...]

Sytuacja
w Województwie Rzeszowskim.

[...]

Rozpatrując zagadnienia bezpieczeństwa na terenie województwa rzeszowskiego należy rozróżnić 2 strefy terytorialne. Jedna strefa obejmuje teren zamieszkały przez ludność polską nienastawioną na akcję masową zagrażającą bezpieczeństwu publicznemu. Druga strefa wschodnia, przygraniczna jest zamieszkała przez ludność narodowości ukraińskiej. Ludność ta jest ^aw swojej większości^a zdecydowanie wrogo usposobiona względem Państwa i narodu polskiego. Obszar ogarnięty wspomnianym ruchem nacjonalistyczno-ukraińskim obejmuje niemal cały powiat leski i lubaczowski, częściowo powiaty sanocki i przemyski oraz w mniejszym zakresie powiaty brzozowski i krośnieński.

W wspomnianych powiatach grasują wojskowe organizacje „banderowców”, występujące zbrojnie. W obrębie działania tych bojówek teren jest przez nich bezapelacyjnie opanowany i nie tylko zamarło tam życie narodowe polskie, ale ustała wszelka działalność władz polskich. Liczne są wypadki morderstw na obywatelach narodowości polskiej, a przede wszystkim na funkcjonariuszach organów urzędowych jak na sołtysach, służbie leśnej, milicjantach itp. Słabe oddziały M.O. i sporadyczna akcja w małych rozmiarach stosowana przez Wojsko Polskie nie daje wyników zadawalających.

Urząd Wojewódzki podkreśla, że pacyfikacja wspomnianych terenów jest koniecznością nagłą.

[...]

Działalność wywrotowa.

Według nadesłanych komunikatów z terenu, stwierdzić należy, że w porów-

до попереднього періоду, заколотницькі акції виразно зменшуються і виявляється тенденція до подальшого їх завмирання.

Прояви такого становища можна помітити не лише у промовистому скороченні безпосередніх виступів, але також у поліпшенні відносин у сферах, які безперечно підлягають впливові заколотницької діяльності. Передусім поліпшилося ставлення населення до справи призову до ВП.

Слід відзначити, що у справі обов'язкових поставок не помітно результатів політичної агітації, а деякі негативні спостереження слід віднести до обставин аполітичного характеру.

Фіксовані досі акції розповсюдження антиурядових листівок, нищення управлінських видань і безпосередні виступи членів АК останнім часом значно послабли. У зв'язку з тим слід відзначити, що з 9 ц[ього] м[ісяця] всі повідомлення про згадані акції були негативні.

За звітний період польські органи Безпеки заарештували 91 особу.

Незалежно від кампанії польських властей, арешти польських громадян проводять також радянські органи, причому багато з них обґрунтовуються політичними причинами.

Більш докладні причини цих арештів та їх кількість залишається невідомою. Можливо, що радянські органи заарештували загалом 500 осіб. Кількість політичних важко оцінювати навіть приблизно.

[...]

Національна меншість.

Українці проживають передусім у східних, прикордонних повітах, таких як Любачів – близько 80%, Ліско – 75%, Перемишль – у південно-західних громадах – 85%, в меншому відсотку в пов[ітах] Березів, Коросно, а частково і Ярослав.

⁶Це населення ставиться вороже не лише до усього польського, але і до радянської влади, а також до Червоної Армії.⁶

Майже вся ^аукраїнська^а молодь міцно організована, пішла в ліси і вступила до збройних банд „бандерівців”. Ті, що залишилися, не обмежуються таємною підтримкою банд у лісах, хоча робити це змушені нібито через терор останніх, але і саботують виконання усіх розпоряджень органів влади щодо воєнних поставок та щодо призову до війська. Неприхильно ставляться вони також до переселенської акції, оскільки в їхньому середовищі панує загальна думка про те, що по закінченню війни вони будуть у змозі збройно виступити з метою відвоювання своєї незалежної державності, а тому кожен з них мусить залишитися на місці. У містах вони поводять себе спокійно, намагаються, передусім, прибрати до своїх рук торгівлю, організовують в якомога найширшому масштабі систему шкіл.

naniu z okresem poprzednim akcja wywrotowa wyraźnie słabnie i wykazuje tendencje dalszego zaniku.

Przejawy tego stanu dają się zauważyć nie tylko w wymownej redukcji wystąpień bezpośrednich, ale także w poprawie stosunków w dziedzinach niewątpliwie ulegających wpływowi działalności wywrotowej. Przede wszystkim poprawił się stosunek ludności względem zagadnienia poboru do W.P.

Podnieść należy, że w kwestiach kontyngentowych nie zauważa się wyników agitacji politycznej, a pewne ujemne spostrzeżenia należy przypisać okolicznościom natury apolitycznej.

Notowana dotychczas akcja rozlepiania ulotek antyrządowych, niszczenia publikacji urzędowych i czynne wystąpienie członków A.K. ostatnio wydatnie straciły na sile. W nawiązaniu do tego zauważyć należy, że od 9. bm. wszystkie meldunki odnośnie poruszanej akcji były negatywne.

W okresie sprawozdawczym polskie organy Bezpieczeństwa aresztowały 91 osób.

Niezależnie od akcji władz polskich, aresztowania obywateli polskich przeprowadzają władze sowieckie, przy czym wiele z nich uzasadnionych jest przyczynami natury politycznej.

Bliższe tło tych aresztowań jak i ich liczba jest bliżej nieznaną. Przypuszczalnie ogółem aresztowanych przez władze sowieckie mogło być 500 osób. Liczbę politycznych trudno wysądować [!] nawet w przybliżeniu.

[...]

Mniejszość narodowa.

Ukraińcy zamieszkują przede wszystkim powiaty wschodnie, przygraniczne jak Lubaczów około 80%, Lesko 75%, Przemyśl w gromadach południowo-zachodnich 85%, w mniejszym procencie pow. Brzozów, Krosno, a częściowo także i Jarosław.

^bUstosunkowanie się tej ludności jest wrogie nie tylko do wszystkiego co polskie, ale i do władz sowieckich oraz Armii Czerwonej.^b

^cWszystka prawie^c młodzież ^aukraińska^a silnie zorganizowana uszła w lasy, przystępując do zbrojnych band „banderowców”. Pozostali nie ograniczają się tylko do cichego popi[e]rania band w lasach, co czynią rzekomo pod terrorem, ale sabotują wszelkie zarządzenia władz, dotyczące bądź to świadczeń rzeczowych wojennych, bądź też poboru do wojska. Niechętnie odnoszą się także do akcji przesiedleńczej, bo panuje wśród nich powszechna opinia, że z chwilą ukończenia wojny będą w stanie wystąpić zbrojnie dla wywalczenia swej niezależnej państwowości, wobec czego każdy z nich powinien pozostać na miejscu. Po miastach zachowują się spokojnie starając się przede wszystkim ująć w swe ręce handel, organizują w możliwie najszerszym stopniu szkolnictwo.

Єврейська меншість внаслідок винищення у теперішній час проживає у невеликій кількості в містах. Євреї організуються у релігійних громадах та ставляться до влади переважно лояльно. Вони повертаються до свого заняття, тобто найчастіше торгівлі.

[...]

А МВСіА РП, ф. МАР 19, арк. 1–6.

Копія, машинопис.

Публікується у фрагментах. Підпису немає.

а-а Дописано від руки.

б-б Фрагмент перекреслений.

Mniejszość żydowska na skutek wyniszczenia jest obecnie nielicznie reprezentowana tylko po miastach. Żydzi organizując się w gminach wyznaniowych, ustosunkowują się do władz na ogół lojalnie. Wracają do swego zajęcia, którym najczęściej jest handel.

[...]

A MSWiA, MAP 19, k. 1-6.

Kopia, maszynopis.

Publikuje się fragmenty. Podpisu brak.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

^{a- -a} Dopisano odręcznie.

^{b- -b} Fragment przekreślony.

^{c- -c} Skreślono i odręcznie nadpisano: Niemal cała.

15 лютого 1945, Замостя. Лист репатріанта Весоловського з проханням надати допомогу

„Високий Уряде!”

Рятуйте! Коли виїжджали з Луцька 26/І 45 р., росіяни забирали нам наші речі, не дозволяли вантажити ані зерна у значній кількості, ані речей, тільки одне ліжко на родину, два стільці, забирали навіть дрова, які ми взяли для пічок (пічки свої), також викидали з вагонів, таким чином аж 27 осіб захопило серед нас, один помер від холоду.

Не краще нас прийняли в Замості, на станції ми стояли два дні, возів не було, Комітети закриті, не пускають людей зі скаргами, такий житловий відділ у Замості на чолі з паном головою Гассом постійно зачинений з 2 лютого палицею, двері тут зачиняють від громадян засувом довжиною 54 см, житла не дають, тільки кажуть самому собі шукати, розгардіяш всюди, виділяють картки до пекарень, та знов не дають муки.

Різни привілейовані люди в Замості мають у розпорядженні по 3 кімнати з кухнею, а евакуйовані гниють у бруді, вошах, у бараках або притулках, їх женуть двічі на тиждень з одного бараку до другого. Українцям дозволяється брати з Польщі навіть плоти, образи з церков, вулики, вікна, прищепи фруктових дерев, їм дають по вагоні на родину, а поляків з-за Буга упихають по 7 і 9 родин до вагону 18-тонного, нас кривдять всі, як чужі, так і свої, для нас всіх готується могила.

Просимо розглянути це все.

Замостя 15/ІІ 45 р.

(—) Весоловський

Школа № 5

А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 9.

Оригінал, рукопис.

Зліва вгорі приписка від руки: „справа репатріації”, нижче: „ІІ”; поруч: „аа”; з правого боку підкреслена приписка від руки: „тй” [тобто таємно]; під текстом прямокутний штамп про надходження до МАП з вписаною від руки датою: „17/ІІ 1945” і вх. номером: „ІІІ.2205/45”; поруч вписане від руки число „ІІ” і приписка від руки: „послано копію до Держ[авного] реп[атріаційного] упр[авління], Люблінського воеводи і Зам[остівського] старости” з нерозбірливим підписом.

15 lutego 1945, Zamość. List repatrianta Wesołowskiego do „Wysokiego Rządu” z wołaniem o ratunek

Wysoki Rządzie!

Ratunku! Przy wyjeździe z Łucka dn. 26/I 45 r. rosjanie zabierali nam nasze rzeczy, nie dawali nam ładować ani zboża większą ilość, ani rzeczy tylko jedno łóżko na rodzinę, dwa krzesła, zabierali nam nawet drzewo opałowe, któreśmy [w]zieli do piecyków (piecyki własne), też nam [pow]y[rz]ucali z wagonów, to też w drodze zachorowało nas aż 27 osób, jeden umarł z zimna.

Nie lepiej nas przyjęto w Zamościu, na stacji staliśmy dwa dni, furmanek nie było, Komitety zamknięte, nie puszczają ludzi ze skargami, taki wydział mieszkaniowy w Zamościu na czele [z] panem przewodniczącym Hassem zamknięty jest stale od 2 lutego na kij, drzwi tu zamyka się przed publicznością na zasuwę długości 54 cm., mieszkań nie dają tylko każą samemu sobie szukać, bałagan na całego, przydzielają kartki do piekarni, a nie dają mąki znowu.

Różni uprzywilejowani ludzie w Zamościu mają do dyspozycji p[o] 3 pokoje z kuchnią, a ewakuowani gniją w brudzie, wszach w barakach lub przytułkach, którzy są gonieni po dwa razy na tydzień z jednego baraku do drugiego. Ukraińcom wolno brać z Polski nawet płoty, obrazy z cerkwi, ule, okna, szczepy drzew owocowych, dają im po wagonie na rodzinę a polaków za Bugiem pchają po 7 i 9 rodzi[n] do wagonu 18 tonowego, jednak jesteśmy krzywdzeni ile tylko wlezie przez obcych i przez swoich, jednym słowem mogiła szykuj[e] się nam wszystkim.

Prosimy o wgląd na to wszystko.

Zamość 15/II 45 r.

(—) Wesołowski

Szkoła nr 5

A MSWiA, MAP 304, k. 9.

Oryginał, rękopis.

W lewym górnym rogu odręczna adnotacja: sprawa repatriacji, poniżej: II; obok: aa; w prawym górnym rogu odręczna, podkreślona adnotacja: tj; pod tekstem prostokątna pieczęć wpływu MAP z odręcznie wpisaną datą: 17/II 1945 i nr wch.: III.2205/45; obok odręcznie wpisana liczba: II i odręczna adnotacja: wysłano odpis do Państw[owego] Urz[ędu] Rep[atriacyjnego], Wojewody Lubelskiego i Starosty Zam[ojskiego], z nieczytelnym podpisem.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

**Після 15 лютого 1945, Львів. Довідка М. Хаєта про хід переселення
польських громадян із західних областей УРСР
станом на 15 лютого 1945 р.**

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

о ходе переселения бывших польских граждан в Польшу
На 15 февраля 1945 года

№№ пп	Области	Количество поляков, под- лежащих пе- реселению.	Количество поляков, зарегистриро- вавшихся на выезд.	Количество фактически выехавших в Польшу.	ПРИ- МЕЧА- НИЕ
1.	Львовская	260.908	37.566	9.678	
2.	Дрогобычская	124.000	33.152	3.786	
3.	Тернопольская	133.881	73.937	8.828	
4.	Станиславская	101.670	33.365	1.922	
5.	Волынская	63.483	59.959	14.965	
6.	Ровенская	53.720	46.979	12.837	
	ВСЕГО:	737.662	284.958	52.016	

**НАЧАЛЬНИК 5 ОТДЕЛА 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
Майор Государственной Безопасности**

ХАЕТ

„ ” февраля 1945 года
гор. Львов
ес-3

*ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 11.
Копія, машинопис.*

**Po 15 lutego 1945, Lwów. Informacja M. Chajeta o przebiegu
przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
Stan na 15 lutego 1945 r.**

ŚCIŚLE TAJNE

INFORMACJA

o przebiegu przesiedlenia byłych obywateli polskich do Polski
[Stan] na 15 lutego 1945 roku

Lp.	Obwody	Liczba Polaków podlegających przesiedleniu.	Liczba Polaków zarejestrowanych na wyjazd.	Liczba [Polaków], którzy faktycznie wyjechali do Polski.	UWAGI
1.	Lwowski	260.908	37.566	9.678	
2.	Drohobycki	124.000	33.152	3.786	
3.	Tarnopolski	133.881	73.937	8.828	
4.	Stanisławski	101.670	33.365	1.922	
5.	Wołyński	63.483	59.959	14.965	
6.	Rówieński	53.720	46.979	12.837	
	RAZEM:	737.662	284.958	52.016	

**NACZELNIK 5 ODDZIAŁU 2 ZARZĄDU NKGB USRS
Major Bezpieczeństwa Państwowego**

CHAJET

„ ” lutego 1945 roku
mias[to] Lwów.
es-3

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 11.
Kopia, maszynopis.*

17 лютого 1945, Луцьк. Довідка І. Гребченка С. Савченку про хід переселення польського і єврейського населення із західних областей УРСР станом на 15 лютого 1945 р.

Сов. Секретно

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ III-го РАНГА
тов. САВЧЕНКО

г. Львов

СПРАВКА

О ходе эвакуации польского населения с территории УССР в Польшу.

По предварительным данным по Западным областям Украины учтено польского и еврейского населения, подлежащего эвакуации в Польшу, 187356 семей или 650570 человек.

По состоянию на 15 февраля 1945 года зарегистрировано на выезд в Польшу 91702 польских и еврейских семьи, с общим количеством членов семей 272202 человека.

Вывезено за этот же период в Польшу 18231 семья, или 49985 человек.

По отдельным областям наличие польского населения, поступление заявлений на выезд и отправка польских граждан в Польшу характеризуются следующими данными¹:

№ № п/п	НАИМЕНОВАНИЕ ОБЛАСТЕЙ	К-во польского и еврейского насе- ления, подлежа- щего эвакуации		Количество поданных заявлений		Количество фактически эвакуированных	
		К-во семей	К-во человек	К-во семей	К-во человек	К-во семей	К-во человек
1.	ВОЛЫНСКАЯ	18905	65993	18845	59959	4871	14965
2.	РОВЕНСКАЯ	13849	45541	14262	46327	3783	11927
3.	ТЕРНОПОЛЬСКАЯ	45909	152665	21818	69130	2812	8402
4.	ЛЬВОВСКАЯ	51376	180168	15003	39171	3996	8474

**17 lutego 1945, Łuck. Informacja I. Griebczenki dla S. Sawczenki
o przebiegu przesiedlania ludności polskiej i żydowskiej z zachodnich
obwodów USRS. Stan na 15 lutego 1945 r.**

Ścisłe Tajne

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
USRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO III-ej RANGI
tow. SAWCZENKI

m. Lwów

INFORMACJA

O przebiegu ewakuacji ludności polskiej
z terytorium USRS do Polski.

Według wstępnych danych, w zachodnich obwodach Ukrainy objęto ewidencją: 187 356 rodzin lub też 650 570 osób narodowości polskiej i żydowskiej, podlegających ewakuacji do Polski.

Według stanu na 15 lutego 1945 roku zarejestrowano na wyjazd do Polski 91 702 rodziny polskie i żydowskie, ogółem 272 202 członków rodzin.

Wywieziono w tym okresie do Polski 18 231 rodzin, albo 49 985 osób.

W poszczególnych obwodach liczbę ludności polskiej, wpływ podań o wyjazd i wysyłkę obywateli polskich do Polski charakteryzują następujące dane¹:

Lp.	NAZWY OBWODÓW	Liczba ludności polskiej i żydow- skiej podlegającej przesiedleniu		Liczba złożonych podań		Liczba faktycznie ewakuowanych	
		Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób
1.	WOŁYŃSKI	18905	65993	18845	59959	4871	14965
2.	RÓWIEŃSKI	13849	45541	14262	46327	3783	11927
3.	TARNOPOLSKI	45909	152665	21818	69130	2812	8402
4.	LWOWSKI	51376	180168	15003	39171	3996	8474
5.	STANISŁAWSKI	29329	101779	8485	23063	696	1763

5. СТАНИСЛАВСКАЯ	29329	101779	8485	23063	696	1763
6. ДРОГОБЫЧСКАЯ	27928	104424	13289	34552	2069	4454
ИТОГО:	187356 ²	650570	91702	272202	18231 ³	49985

Медленный вывоз польского населения в Польшу в первые месяцы работы по эвакуации объясняется главным образом тем, что Временное Польское Правительство из-за трудностей расселения в связи с небольшой территорией, освобожденной от противника, отказывалось принимать планируемое нами количество польского населения, особенно городского⁴.

В данный же момент задержка в отправке эвакуируемых в Польшу объясняется отсутствием железнодорожных вагонов, т.к. Управления Львовской и Ковельской дорог отказывают в подаче требуемых эшелонов.

^a В частности, в феврале месяце с.г. по распоряжению Зам. Наркома Путей Сообщения Союза ССР подача вагонов для перевозки эвакуируемого польского населения в Польшу прекращена совсем, заявки на перевозку перенесены на март месяц 1945 года.^a

**ЗАМ. ГЛАВНОГО ПРЕДСТАВИТЕЛЯ
ПРАВИТЕЛЬСТВА УССР
по эвакуации польских граждан
с территории УССР
ПОЛКОВНИК**

(—) ГРЕБЧЕНКО

Исп. Максименко.
17-го февраля 1945 г.
№ 088
г. Луцк.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 12-13.

Оригінал, машинопис.

На тексті косо три приписки від руки. Перша: „т. Хаету. К матеріалам по цьому вопросу” і дата: „28.2.45” та нерозбірливий підпис. Друга: „т. Волков, прошу доложити єсть ли расхождение с н[овыми] данными”, дата: „28.2” і нерозбірливий підпис. Третя повністю нерозбірлива.

^a - ^a Текст відзначений зліва на полях подвійною вертикальною рисою.

¹ Див. також документ 47.

² Підрахунок дає: 187 296.

³ Підрахунок дає: 18 227.

⁴ У серпні 1944 лінія фронту проходила по Віслі. Радянські і польські війська після форсування ріки увійшли до Варшави лише 17 січня 1945. У середині лютого 1945 (див. дату цього документа) у німців залишалися частина Великопольці з Познанню, Гданське Помор'я з Гданськом і Гдинею, Щецінське Помор'я зі Щеціном, Колобжегом і Кошаліном та півд.-зах. частина Нижньої Сілезії з Вроцлавом.

6. DROHOBYCKI	27928	104424	13289	34552	2069	4454
RAZEM:	187356 ²	650570	91702	272202	18231 ³	49985

Powolne wywożenie ludności polskiej do Polski podczas pierwszych miesięcy pracy nad ewakuacją należy tłumaczyć przede wszystkim tym, że Tymczasowy Rząd Polski w związku z [jeszcze] niewielkim terytorium wyzwolonym spod okupacji przeciwnika, miał trudności z rozlokowywaniem i odmawiał przyjmowania zaplanowanej przez nas liczby ludności polskiej, szczególnie miejskiej⁴.

W chwili obecnej opóźnienia w wysyłaniu ewakuowanych do Polski należy tłumaczyć brakiem wagonów kolejowych, ponieważ Zarządy Kolei Lwowskiej i Kowelskiej odmawiają podstawienia potrzebnej ilości transportów.

^aW szczególności, na polecenie Zast[ępcy] *Narkoma* Komunikacji Związku SRS podstawianie wagonów do przewozu ludności polskiej ewakuowanej do Polski w miesiącu lutym br. zostało całkowicie przerwane, zamówienia na przewóz przeniesiono na miesiąc marzec 1945 roku.^{-a}

**ZAST[ĘPCA] GŁÓWNEGO PRZEDSTAWICIELA
RZĄDU USRS
do spraw ewakuacji obywateli polskich
z terytorium USRS
PUŁKOWNIK**

(—) GRIEBCZENKO

Wyk[onał] Maksimienko.
17-go lutego 1945 r.
nr 088
m. Łuck.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 12–13.

Oryginał, maszynopis.

Na tekście ukosem trzy odręczne adnotacje. Pierwsza: t. Chajet. Do materiałów dotyczących tej sprawy i data: 28.2.45 oraz podpis nieczytelny. Druga: t. Wołkow, proszę zameldować czy są rozbieżności z n[owymi] danymi, data: 28.2 i podpis nieczytelny. Trzecia całkowicie nieczytelna.

^a - ^a Akapit zaznaczony na lewym marginesie podwójną pionową kreską.

¹ Porównaj z dokumentem nr 47.

² Sumowanie daje wynik: 187 296.

³ Sumowanie daje wynik: 18 227.

⁴ W sierpniu 1944 front zastał na linii Wisły. Dopiero 17 stycznia 1945 wojska sowieckie i polskie po sforsowaniu rzeki wkroczyły do Warszawy. W połowie lutego 1945 (porównaj datę niniejszego dokumentu) w rękach niemieckich pozostawała część Wielkopolski z Poznaniem, Pomorze Gdańskie z Gdańskiem i Gdynią, Pomorze Szczecińskie ze Szczecinem, Kołobrzegiem i Koszalinem oraz pld.-zach. część Dolnego Śląska z Wrocławiem.

**4 березня 1945, Львів. Записка по ВЧ П. Бурмака та І. Грушецького
М. Хрущову про вбивства українців у Польщі**

Сов. Секретно

**ЗАПИСКА ПО „ВЧ”
КИЕВ, ЦК КП(б)У
ТОВАРИЩУ НИКИТЕ СЕРГЕЕВИЧУ ХРУЩЕВУ**

По поступившим данным, за последнее время польские власти и военнослужащие польского войска терроризируют украинское население, проживающее на территории Польши, совершают массовые убийства украинцев, жгут их постройки и даже целые села, грабят имущество, угоняют скот.

1. На территории Грубышевского уезда с. Лужкув (4296) на подготовленных к эвакуации украинцев напала группа полицейских – ранили 4-х человек, угнали две коровы, одну лошадь, разграбили личное имущество.

26.II.45 г. с. Городло (4492) польским комендантом того же села и полицейским по фамилии МАРЦИЯК убит украинец ПОЛИТИЙ, его две лошади угнаны.

27.II.45 г. с. Кулаковице (4498) и эвакуирующемуся священнику и его жене полицейские вывернули руки, ноги, после чего – расстреляли их, а имущество разграбили, скот угнали.

2. На территории Лубачевского уезда военнослужащие польского войска расстреляли под видом бандитов 51 украинца и сожгли село Монастырь (7474).

3. В Перемышлянском уезде 23.II.45 г. село Трийчица (2826) полицейскими убито 10 украинцев.

24.II.45 г., с. Русское (на карте нет) полицейскими убито свыше 20 человек украинцев.

25.II.45 г., с. Подбуковинка (2098) полицейскими убито 12 украинцев.

26.II.45 г., с. Косенице (2822) убито 6 украинцев.

27.II.45 г., с. Бельвин (2220) убито 7 украинцев.

2.III.45 г., с. Зелиски (5660) военнослужащими польского войска полностью сожжено село, а украинское население расстреляно.

Докладываем о вышеизложенном, просим довести до сведения польское правительство и потребовать прекращения убийств и грабежей украинского населения.

НР 023

БУРМАК

ГРУШЕЦКИЙ¹

**4 marca 1945, Lwów. Depesza WCz. P. Burmaka i I. Gruszeckiego do
N. Chruszczowa informująca o morderstwach dokonanych
na Ukraińcach w Polsce**

Śc[isle] Tajne

DEPESZA „WCz”
KIJÓW, KC KP(b)U

DO TOWARZYSZA NIKITY SIERGIEJEWICZA CHRUSZCZOWA

Według informacji, które napłynęły w ostatnim czasie, władze polskie i żołnierze wojska polskiego terroryzują ludność ukraińską mieszkającą na terenie Polski, dokonują masowych mordów na Ukraińcach, palą ich zabudowania a nawet całe wsie, grabią majątek, zabierają bydło.

1. Na terenie powiatu hrubieszowskiego we w[si] Łuzków [Łuszków] (4296), na przygotowanych do ewakuacji Ukraińców napadła grupa policjantów – ranili 4 osoby, zabrali dwie krowy, jednego konia, rozgrabili majątek osobisty.

26.II.45 r. w[ieś] Horodło (4492) polski komendant tejże wsi i policjant o nazwisku MARCIJAK zabili Ukraińca POLITIJA, ukradli jego dwa konie.

27.II.45 r. w[ieś] Kułakowice (4498) zarówno ewakuującemu się duchownemu, jak i jego żonie, policjanci wykręcili ręce, nogi, potem – rozstrzelali ich, a dobytek rozgrabili, zabrali bydło.

2. Na terenie powiatu lubaczowskiego żołnierze wojska polskiego rozstrzelali jako bandytów 51 Ukraińców i spalili wieś Monastyr (7474).

3. W powiecie przemyskim 23.II.45 r. wieś Trijczyca [Trójczyce] (2826); policjant zabił 10 Ukraińców.

24.II.45 r. w[ieś] Russkoje [prawdop. Ruska Wieś] policjant zabił ponad 20 osób Ukraińców.

25.II.45 r. w[ieś] Podbukowinka [Pod-bukowina] (2098) policjant zabił 12 Ukraińców.

26.II.45 r. w[ieś] Kosienice (2822) zabito 6 Ukraińców.

27.II.45 r. w[ieś] Bielwin [Bełwin] (2220) zabito 7 Ukraińców.

2.III.45 r. w[ieś] Zieliski [prawdop. Siedliska] (5660) wieś została całkowicie spalona przez żołnierzy wojska polskiego, a ludność ukraińską rozstrzelano.

Informujemy o powyższym, prosimy podać do wiadomości rządowi polskiemu, zażądać przerwania mordowania i grabieży ludności ukraińskiej.

NR 023

BURMAK

GRUSZECKIJ¹

НАЧАЛЬНИК ПОГРАНИЧНЫХ
ВОЙСК НКВД УКРАИНСКОГО ОКРУГА
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ
БУРМАК

СЕКРЕТАРЬ ЛЬВОВСКОГО
ОБКОМА КП(б)У
ГРУШЕЦКИЙ

4 марта 1945 г.

20.40 Приняла Полонская (стенографистка) ЦК КП(б)У
4.3.45 г. Передал Пом. О[перативного] Д[ежурного] майор Шалдин
Верно: (—)

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 32.

Оригінал, машинопис.

Над текстом вписана від руки дата: „4 III 45”. На тексті зліва вгорі приписка від руки: „Передано по «ВЧ» тов. Шатилову. Тов. Хрущев дал указания т. Шатилову по телефону”; підпис Грушецького і дата: „14/III”. Внизу сторінки нерозбірливий номер і дата: „5/III 45”.

¹ Грушецький Іван (1904–1982), у 1944–1951 – перший секретар Львівського обласного комітету КП(б)У.

NACZELNIK WOJSK POGRANICZNYCH
NKWD OKRĘGU UKRAIŃSKIEGO
GENERAŁ-LEJTENANT
BURMAK

SEKRETARZ
LWOWSKIEGO
OBKOMU KP(b)U
GRUSZECKIJ

4 marca 1945 r.

20.40 Przyjęła Połonskaja (stenografistka) KC KP(b)U

4.3.45 r. Nadał Pom[ocnik] O[peracyjnego] D[yżurnego] major Szałdin
Za zgodność: (—)

CPAOSU, f. 1, op. 23, spr. 1465, ark. 32.

Oryginał, maszynopis.

Nad tekstem dokumentu odręcznie wpisana data: 4 III 45. Na tekście w lewym górnym rogu odręczna adnotacja: Przekazano przez „WCz” tow. Szatilowowi. Tow. Chruszczow wydał telefonicznie tow. Szatilowowi dyrektywy, podpis Gruszeckiego i data: 14/III. U dołu strony nieczytelny numer i data: 5/III.45 r.

¹ Gruszeckij Iwan (1904–1982), w l. 1944–1951 pierwszy sekretarz lwowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U.

6 березня 1945, Дрогобич. Повідомлення Б. Цитовича С. Савченку про висадження в повітря на станції Самбір вагону з евакуйованими поляками

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

Из Дрогобыча
6.ІІІ.45 г. 6-30.

ЛЬВОВ НКГБ тов. САВЧЕНКО

5.3. в 22 часа на погрузочном дворе ст. Самбор неизвестными был совершен диверсионный акт, взорван один вагон, в котором находилось несколько человек поляков, эвакуируемых в Польшу в соответствии с Люблинским соглашением.

В результате взрыва ранен один человек, несколько человек получили незначительные ушибы.

Диверсант разыскивается.

ГО НКГБ совместно с ТО НКГБ ст. Самбор проводят расследование.

Результаты сообщим дополнительно

ЦИТОВИЧ

Принял: **ПАВЛЕНКО**

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 45.

Оригінал, машинопис.

Зліва внизу приписка від руки: „т. Волкову. Отразить в очередной сводке по переселению“, нерозбірливий підпис і дата: „6.3“.

**6 marca 1945, Drohobycz. Meldunek B. Citowicza dla S. Sawczenki
o wysadzeniu w powietrze na stacji Sambor wagonu
z ewakuującymi się Polakami**

ŚCIŚLE TAJNE

Z Drohobycza
6.III.45 r. 6-30.

LWÓW NKGB tow. SAWCZENKO

5.3. o godzinie 22 na placu załadunkowym st. Sambor nieznani [sprawcy] dokonali aktu dywersyjnego, wysadzono jeden wagon, w którym znajdowało się kilku ludzi – Polaków ewakuowanych do Polski na mocy Porozumienia Lubelskiego.

Wskutek wybuchu ranna została jedna osoba, kilka osób odniosło niegroźne stłuczenia.

Dywersanta poszukuje się.

GO NKGB wspólnie z TO NKGB st. Sambor prowadzi dochodzenie.

O rezultatach poinformujemy dodatkowo.

CITOWICZ

Przyjął: PAWLENKO

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 45.

Oryginal, maszynopis.

W lewym dolnym rogu odręczna notatka: t. Wołkow. Umieścić w kolejnym zestawieniu dotyczącym przesiedlenia, data: 6.3 i nieczytelny podpis.

12 березня 1945, Рівне. Спецповідомлення Ф. Цвєстухіна П. Дроздецькому
щодо висловлювань поляків у зв'язку з переселенням

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ УССР
КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
тов. ДРОЗДЕЦКОМУ
гор. Киев

СПЕЦИАЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ

о настроениях поляков в связи с Люблинским Соглашением

По данным агентуры и военной цензуры, в ряде районов области по Люблинскому Соглашению отмечаются как положительные, а также и отрицательные реагирования поляков.

Ввиду враждебной деятельности польских подпольных организаций – часть поляков не имеет намерения выезжать в Польшу, рассчитывая на то, что по окончании войны Западная Украина войдет в состав Польши, а некоторая часть поляков, боясь трудностей переселения – медлят с оформлением документов на выезд.

Так, например:

Жительница гор. Млынов, КНОПКА Станислава в письме ЦАП Яну, находящемуся в польской армии, пишет:

„...Дорогой Ян. У нас все поляки выезжают за Буг. Мы записались, но незнаем, что нам делать и скоро-ли поедем – неизвестно.

Те, что уже выехали в Польшу пишут нам о том, что на станции Хелм несколько семейств сидят много времени под открытым небом, под дождем и с малыми детьми. Никто внимания на них не обращает и никакой помощи им не дают. Спрашивается: куда же смотрят правительственные комиссии? Почему такое отношение к переселяющимся? Вот это многих нас и пугает с переселением”.

Житель гор. Дубно – ЛЕБЕДЗ в адрес ЯНИЦКО (п/п № 92724) сообщает:

„...Мы скоро будем выезжать в Польшу. Правда, я с выездом не весьма спешу, ибо у нас идут слухи о том, что за Бугом очень плохо, а раз так, то зачем нам туда выезжать. По-моему, не нужно выезжать, может и так все останется”.

12 marca 1945, Równe. Meldunek specjalny F. Cwietuchina dla
P. Drozdzieckiego zawierający wypowiedzi Polaków na temat przesiedleń

ŚCIŚLE TAJNE

DO ZAST[ĘPCY] LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA
PAŃSTWOWEGO USRS
KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
tow. DROZDIECKIEGO
mias[to] Kijów

MELDUNEK SPECJALNY
o nastrojach Polaków w związku z Układem Lubelskim

Według danych agentury i cenzury wojskowej, w wielu rejonach obwodu odnotowuje się zarówno pozytywne, jak i negatywne reakcje Polaków w związku z Układem Lubelskim.

Ze względu na wrogą działalność polskich organizacji podziemnych – część Polaków nie zamierza wyjeżdżać do Polski licząc na to, że po zakończeniu wojny Zachodnia Ukraina wejdzie w skład Polski, zaś pewna część Polaków bojąc się trudów przesiedlenia – zwleka z załatwieniem formalności związanych z wyjazdem.

Na przykład:

Mieszkanka mias[ta] Młynowa, KNOPKA Stanisława, w liście do CAPA Jana służącego w polskim wojsku pisze:

„...Drogi Janie. U nas wszyscy Polacy wyjeżdżają za Bug. My także zapisałiśmy się, ale nie wiemy co mamy robić i czy wyjedziemy prędko – nie wiadomo.

Ci, którzy wyjechali do Polski piszą do nas, że na stacji Chełm kilka rodzin siedzi już od jakiegoś czasu pod gołym niebem, na deszczu i z małymi dziećmi. Nikt nie zwraca na nich uwagi i nie udziela im żadnej pomocy. Narzuca się pytanie: na co patrzą komisje rządowe? Dlaczego jest taki stosunek do przesiedlających się? I to wielu z nas napawa lękiem przed przesiedleniem”.

Mieszkaniec mias[ta] Dubno – LEBIEDŹ [pisze] na adres JANICKO (p/p nr 92724) informując:

„...Niedługo będziemy wyjeżdżać do Polski. Prawda, z wyjazdem nie bardzo się spieszę, bo chodzą u nas słuchy o tym, że za Bugiem jest bardzo źle, a jeżeli tak, to po co mamy tam wyjeżdżać. Według mnie nie trzeba wyjeżdżać, może wszystko zostanie tak jak jest”.

Состоящая на формулярном учете жительница г. Ровно – ЛЯЗУРЕК, в беседе по вопросу переселения поляков в Польшу, говорила:

„...Польскую территорию освобождают, а полякам жизни не дают. Гонят нас как собак и только. И почему это так за нас берутся, особенно за поляков, проживающих в Западной Украине?

Поляки живут здесь, живут в Сибири, живут и в других местах Советского Союза, но кроме западников никого не трогают. Нас гонят в Польшу. Но какая же там Польша? Там такая же советская власть, как и здесь. Там хозяйство и культура теперь не только по форме, но и по содержанию советские.

Для меня этот вопрос ясный: СССР таким путем хочет расширить свою территорию и сферы влияния на другие западные государства...”

Житель гор. Ровно СОЧИНСКИЙ, в беседе с нашим агентом по вопросу переселения и Крымской конференции¹, говорил:

„...Несмотря на то, что поляков обманули – нужно полагать, что постановления еще изменятся, т.к. во время войны все возможно...”

и далее СОЧИНСКИЙ говорил:

„...Мне рассказывал мой знакомый КОВАЛЕВ о том, что во Львове поляки вывесили лозунг «Львов был и останется польским городом». Отсюда видно, что поляки не согласны с решениями Крымской конференции”.

Жительница г. Ровно ЛИХТАНСКАЯ (прожив. по ул. Фабричная, 42), в письме находящемуся в польской армии ЯВОРСКОМУ Николаю, пишет:

„...Мы уже думали записываться на выезд в Польшу, но что-то у нас много поляков не желают выезжать, а раз так, то и мы выезжать не думаем”.

Имеется и ряд других аналогичных высказываний.

Наряду с отрицательными настроениями по вопросу переселения имеется значительная часть поляков, с большим желанием ждущих дня выезда в Польшу. Так, например:

Житель м. Гоща БОГАЦКИЙ Мариан, в письме родственнице, находящейся в Семипалатинской области, пишет:

„...Дорогая. Не медли ни одного дня, приезжай сюда, ибо мы выезжаем в свой родной край, в свою родную Польшу. Вызова от нас не дожидай”.

Жительница гор. Ровно ПИЛЯРСКАЯ, в письме слушателю ВВ школы ПИЛЯРСКОМУ, пишет:

„...Вопрос с выездом за Буг является очень важным делом и сама я думаю только на родную землю выезжать. Условия выезда очень выгодные: там мне все дадут, а здесь я все оставляю.”

Widniejąca w ewidencji operacyjnej mieszkanka m. Równe LAZUREK, podczas rozmowy na temat przesiedlenia Polaków do Polski mówiła:

„...Terytorium Polski wyzwalamy, a Polakom żyć nie dają. Gonią nas jak te psy i tyle. I dlaczego tak się za nas biorą, szczególnie za Polaków mieszkających na Zachodniej Ukrainie?

Polacy mieszkają tutaj, mieszkają na Sybirze, mieszkają i w innych miejscach Związku Sowieckiego, ale oprócz „zachodników” nikogo nie ruszają. Nas gonią do Polski. Ale jaka tam jest Polska? Tam jest taka sama władza sowiecka, jak i tutaj. Tam gospodarka i kultura teraz nie tylko pod względem formy, ale i treści są sowieckie.

Dla mnie ta sprawa jest jasna: ZSRS chce w ten sposób poszerzyć swoje terytorium i sfery wpływów na inne zachodnie państwa...”

Mieszkaniec mias[ta] Równe SOCZYŃSKI, podczas rozmowy z naszym agentem w kwestii przesiedlenia i Konferencji Krymskiej¹ mówił:

„...Pomimo tego, że Polaków oszukano – należy sądzić, że postanowienia jeszcze się zmieniają, bo w czasie wojny wszystko jest możliwe...”

i dalej SOCZYŃSKI mówił:

„...Opowiadał mi mój znajomy KOWALOW o tym, że we Lwowie Polacy wywiesili hasło »Lwów był i pozostanie polskim miastem«. Widać z tego, że Polacy nie zgadzają się z postanowieniami Konferencji Krymskiej”.

Mieszkanka m. Równe LICHTAŃSKA (mieszk[a]jąca] przy ul. Fabrycznej 42) w liście do służącego w polskim wojsku JAWORSKIEGO Mikołaja pisze:

„...Myśleliśmy już, żeby zapisać się na wyjazd do Polski, ale jakoś u nas wielu Polaków nie chce wyjeżdżać, a skoro tak, to i my wyjeżdżać nie myślimy”.

Odnotowuje się wiele innych analogicznych wypowiedzi.

Obok negatywnych nastrojów w związku z przesiedleniem, jest też znaczna część Polaków, którzy z wielką niecierpliwością czekają na dzień wyjazdu do Polski. I tak na przykład:

Mieszkaniec m. Goszcza [Hoszcza] BOGACKI Marian, w liście do krewnej mieszkającej w obwodzie semipałatyńskim pisze:

„...Kochana. Nie tracąc ani jednego dnia przyjeżdżaj tutaj, bo wyjeżdżamy do naszego kraju ojczystego, do swojej ojczystej Polski. Nie czekaj na zaproszenie od nas”.

Mieszkanka mias[ta] Równe PILARSKA, w liście do słuchacza W[yższej] Szkoły W[ojskowej] PILARSKIEGO pisze:

„...Sprawa wyjazdu za Bug jest sprawą bardzo ważną i ja sama zamierzam wyjechać na ziemię ojczystą. Warunki wyjazdu są bardzo dobre: tam mi wszystko dadzą, a tu wszystko zostawię”.

Жительница города Костополя – ЛЕНЕВИЧ Софья, по вопросу выезда за Буг, заявляет:

„...Мы едем в родную Польшу, не можем дожидаться того дня, когда нас повезут туда, где нас ожидают”.

Такие и подобные этим настроения не единичны. Через агентуру про-должаем выявлять лиц, проводящих антисоветскую работу, направленную к срыву выполнения Люблинского Соглашения.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ РОВЕНСКОЙ ОБЛ.
ПОЛКОВНИК ГОСБЕЗОПАСНОСТИ –
(—) ЦВЕТУХИН²

„^а-12-^а” марта 1945 г.

№ ^а-РВ/183-^а

г. Ровно

1 – адресату Киев

1 – –“– Львов

1 – секретариат

1 – 9 отд-ние

1 – 2 отдел

исп. Ахапкин

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 46–48.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці зліва вгорі вписаний від руки номер: „5553” і дата: „22/III.45 г.”; поруч три резолюції: „т. Медведеву”, дата: „20.III” з підписом Дроздецького; „т. Йовенко”; третя не-розбірлива.

^а-^а Вписано від руки.

¹ Конференція голів урядів союзницьких держав Ф. Рузвельта, У. Черчілля і Й. Сталіна в Ялті у Криму (4–11.2.1945), під час якої обговорювалися справи стратегічної співпраці на кінцевому етапі воєнних дій і вступ СРСР у війну з Японією. Були ухвалені рішення про по-воєнний розвиток Європи. У польській справі вирішено реорганізувати тимчасовий уряд, виз-нано східний кордон Польщі по лінії Керзона, а також оголошено поширення території Польщі на півночі і заході. Проти рішень Кримської конференції протестував Уряд РП, який перебував тоді в Лондоні.

² Цветухін Федір (нар. 1904), у 1943–1947 – начальник Управління НКГБ–МГБ УРСР Рів-ненської області, у 1947–1953 – начальник 5-го Управління МГБ УРСР. З 1944 полковник держбезпеки.

Mieszkancka miasta Kostopol – LENIEWICZ Zofia, oświadcza w sprawie wyjazdu za Bug:

„...Jedziemy do ojczystej Polski, nie możemy się doczekać tego dnia, kiedy zawiozą nas tam, gdzie na nas czekają”.

Takie i podobne nastroje nie są odosobnione. Poprzez agenturę nadal ujawniamy osoby prowadzące antysowiecką działalność nastawioną na uniemożliwienie wykonania Układu Lubelskiego.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBW[ODU] RÓWIEŃSKIEGO
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO] –
(—) CWIETUCHIN²

„^a 12^a” marca 1945 r.

Nr ^a RW/183^a

m. Równe

1 – dla adresata Kijów

1 – – – – Lwów

1 – sekretariat

1 – 9 wydział

1 – 2 oddział

wyk[onał] Achapkin

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 46–48.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu w lewym górnym rogu wpisano odręcznie nr: 5553 i data: 22/III.45 r.; obok trzy dekretacje: t. Miedwiediew, data: 20.III z podpisem Drozdzieckiego; t. Iowienko; trzecia nieczytelna.

^a ^a Wpisano odręcznie.

¹ Konferencja szefów rządów trzech państw sojusznicznych – F. D. Roosevelta, W. Churchilla i J. Stalina w Jałcie na Krymie (4–11.2.1945), podczas której omawiano sprawy współdziałania strategicznego w końcowej fazie działań wojennych, przystąpienia ZSRS do wojny z Japonią oraz podjęto wstępne decyzje o układzie powojennych stosunków międzynarodowych. W sprawie polskiej zdecydowano o reorganizacji rządu tymczasowego, uznano za wschodnią granicę Polski linię Curzona, a także zapowiedziano rozszerzenie terytorium Polski na północy i zachodzie. Przeciwno postanowieniom konferencji jałtańskiej protestował Rząd RP znajdujący się wówczas w Londynie.

² Cwietuchin Fiodor (ur. 1904), w l. 1943–1947 naczelnik UNKGB–UMGB USRS obwodu rówieńskiego, w l. 1947–1953 naczelnik 5 Zarządu MGB USRS. W 1944 płk bezp. państw.

15 березня 1945, Луцьк. Довідка І. Гребченка С. Савченку про хід роботи з переселення польського і єврейського населення із західних областей УРСР станом на 10 березня 1945 р.

Сов. секретно
НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ УССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ III-го РАНГА
Тов. САВЧЕНКО
г. Львов

СПРАВКА

О ходе работы по эвакуации польского населения с территории УССР в Польшу.

По состоянию на 10-е марта 1945 г. по Западным областям Украины зарегистрировано на выезд в Польшу 129161 польских и еврейских семей, с общим количеством членов семей 379683 человека.

Отправлено за этот же период в Польшу 23448 семей, или 64693 человека.

По областям подача заявлений на выезд и отправка польских граждан в Польшу характеризуются следующими данными:

№ № п/п	НАИМЕНОВАНИЕ ОБЛАСТЕЙ	Ж-во подавших заявления на выезд в Польшу		Фактически эвакуировано	
		Семей	Человек	Семей	Человек
1.	Волинская	19648	61833	6478	19766
2.	Ровенская	18166	59358	4153	13041
3.	Тернопольская	35537	109669	4061	12621
4.	Львовская	26184	69622	5021	10741
5.	Станиславская	12818	35373	757	1922
6.	Дрогобычская	16808	43828	2978	6602
ИТОГО:		129161	379683	23448	64693

Медленный ход эвакуации польского населения в Польшу объясняется тем, что Управления Львовской и Ковельской железных дорог в течение

15 marca 1945, Łuck. Informacja I. Griebczenki dla S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania ludności polskiej i żydowskiej z zachodnich obwodów USRS. Stan na 10 marca 1945 r.

Śc[is]le tajne

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
USRS

KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO III-ej RANGI

Tow. SAWCZENKI

m. Lwów

INFORMACJA

O przebiegu prac związanych z ewakuacją ludności polskiej z terytorium USRS do Polski.

Według stanu na 10 marca 1945 r., w zachodnich obwodach Ukrainy zarejestrowano na wyjazd do Polski 129 161 rodzin polskich i żydowskich, ogółem 379 683 członków rodzin.

W okresie tym wysłano do Polski 23 448 rodzin lub 64 693 osoby.

W [poszczególnych] obwodach, składanie podań na wyjazd i wysyłkę obywateli polskich do Polski charakteryzują następujące dane:

Lp.	NAZWY OBWODÓW	Liczba tych, którzy złożyli podania na wyjazd do Polski		Faktycznie ewakuowano	
		Rodzin	Osób	Rodzin	Osób
1.	Wołyński	19648	61833	6478	19766
2.	Rówieński	18166	59358	4153	13041
3.	Tarnopolski	35537	109669	4061	12621
4.	Lwowski	26184	69622	5021	10741
5.	Stanisławski	12818	35373	757	1922
6.	Drohobycki	16808	43828	2978	6602
	RAZEM:	129161	379683	23448	64693

Powolny przebieg ewakuacji ludności polskiej do Polski tłumaczy się tym, że Zarządy Kolei Lwowskiej i Kowelskiej w lutym i w pierwszej połowie m-ca marca br. nie zapewniły wagonów do przewozu ewakuowanej ludności.

февраля и в первой половине марта м-ца с.г. не представляют вагонов для перевозки эвакуируемого населения.

Кроме того, на протяжении 5-ти месяцев Временное Польское Правительство не представило своему Уполномоченному и нам общего плана расселения эвакуируемого населения на территории Польши.

Первые месяцы Временное Польское Правительство ссылалось на то, что у них еще незначительная территория освобождена от немецких захватчиков, и поэтому негде расселять эвакуированное польское население.

В настоящее время территория Польши почти полностью освобождена от немецких захватчиков, и имеются все возможности расселить эвакуированное польское население¹.

^aОднако и до настоящего времени Временное Польское Правительство плана расселения не имеет, ограничивается высылкой ежемесячных разнарядок на незначительное количество польского населения, подлежащего эвакуации на территорию Польши.

В связи с таким положением среди польского населения создались нездоровые настроения, особенно среди крестьян, т.к. записавшиеся на выезд поляки распродали свое имущество, скот, посевной материал и пр. и уже не в состоянии произвести весенний сев на территории Западных областей УССР и не сумеют произвести сев на территории Польши, если мы их не отправим в марте или в первой половине апреля месяца 1945 года.^a

ЗАМ. ГЛАВНОГО ПРЕДСТАВИТЕЛЯ ПРАВИТЕЛЬСТВА УССР
по эвакуации польских граждан с территории УССР
Полковник

(—) ГРЕБЧЕНКО

Исп. Максименко
15 марта 1945 г.
№ 6-100^b
г. Луцк

*ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 22-23.
Оригінал, машинопис.*

На тексті косо дві приписки від руки. Перша: „т. Хаєту, прошу переговорить со мной” з нерозбірливим підписом і датою: „25/3”. Друга: „т. Волков, передать содержание записки по переселению поляков для НКГБ СССР” з датою: „21.3.45” і нерозбірливим підписом.

^a - ^a Фрагмент зазначений зліва на полях вертикальною рисою від руки.

^b - ^b Вписано від руки.

¹ З середини лютого до середини березня 1945 Червона Армія зайняла Познань та Зелену Гору, однак німці далі боронили Вроцлав, Гданськ, Колобжег і Щецін.

Oprócz tego, na przestrzeni 5-ciu miesięcy Tymczasowy Rząd Polski nie przedstawił swojemu pełnomocnikowi oraz nam, ogólnego planu rozsiadlenia ewakuowanej ludności na terytorium Polski.

W pierwszych miesiącach Tymczasowy Rząd Polski powoływał się na to, że dysponuje jeszcze niewielkim terytorium wyzwolonym od niemieckich najeźdźców i dlatego nie ma gdzie rozsiadlać ewakuowanej ludności polskiej.

Obecnie terytorium Polski zostało prawie całkowicie wyzwolone od niemieckich najeźdźców i istnieje możliwość rozsiadlenia ewakuowanej ludności polskiej¹.

^a- Jednakże do chwili obecnej Tymczasowy Rząd Polski nie posiada planu rozsiadlenia i poprzestaje na przesyłaniu comiesięcznych rozdzielników na niewielką liczbę ludności polskiej podlegającej ewakuacji na terytorium Polski.

W związku z tą sytuacją wytworzyła się wśród ludności polskiej niezdrowa atmosfera, szczególnie wśród chłopów, ponieważ zapisani na wyjazd Polacy wyprzedali swoje mienie, bydło, materiał siewny itd. i nie są już w stanie przeprowadzić wiosennego siewu na terytorium zachodnich obwodów USRS, nie zdołają też przeprowadzić siewu na terytorium Polski o ile nie wyślemy ich w marcu lub w pierwszej połowie kwietnia 1945 roku.^a

ZAST[ĘPCA] GŁÓWNEGO PRZEDSTAWICIELA RZĄDU USRS
do spraw ewakuacji obywateli polskich z terytorium USRS
Pułkownik

(—) GRIEBCZENKO

Wyk[onał] Maksimienko
15 marca 1945 r.
Nr ^b-100^b
m. Łuck

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 22-23.

Oryginał, maszynopis.

Na tekście ukosem dwie odręczne adnotacje. Pierwsza: t. Chajet, proszę omówić ze mną, data: 25/3 i nieczytelny podpis. Druga: t. Wołkow, przekazać treść notatki o przesiedleniu Polaków dla NKGB ZSRS, data: 21.3.45 i nieczytelny podpis.

^a- ^a Fragment tekstu zaznaczony na lewym marginesie odręczną pionową kreską.

^b- ^b Wpisano odręcznie.

¹ Od połowy lutego do połowy marca 1945 Armia Czerwona zdołała zająć Poznań i Zieloną Górę. Jednakże Niemcy wciąż bronili Wrocławia, Gdańska, Kołobrzegu i Szczecina.

26 березня 1945, Львів. Лист С. Каріна В. Майструку із вказівкою посилити слідство стосовно заарештованих польських ксьондзів

На № 129

НАЧАЛЬНИКУ [УНКГБ] ПО ДРОГОБЫЧСКОЙ ОБЛАСТИ
ПОДПОЛКОВНИКУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
тов. МАЙСТРУКУ
гор. Дрогобыч

Из Вашего спецсообщения № 129 видно, что арестованные ксендзы ДРАБИК М.М.¹ и КАНДЕФЕР И.М., являющиеся участниками белопольского подполья, показаний о своей антисоветской деятельности на следствии не дают.

Народный комиссар тов. САВЧЕНКО дал указания усилить следственную работу над этими ксендзами.

Считаем необходимым полностью использовать имеющиеся по их делу вещественные доказательства, провести, в случае необходимости, ставки с другими арестованными и обставить их камерной агентурой.

О ходе дальнейшего следствия просьба информировать.

НАЧАЛЬНИК ОПЕРГРУППЫ НКГБ УССР
ПОЛКОВНИК ГОСБЕЗОПАСНОСТИ –
КАРИН²

„а-26-а” марта 1945 г.

№ а-2/м/1554-а

г. Львов

ес-2

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 49.

Копія, машинопис.

а-а Вписано від руки.

¹ Правильно: Драбик Міхал син Яна.

² Карін-Даниленко Сергій (1898–1985), у 1944–1945 – в.о. заступника начальника 4-го Управління НКГБ УРСР, у 1944–1946 – начальник оперативної групи НКГБ–МГБ УРСР у Західній Україні, у 1946–1947 – заступник начальника 2-го Управління МГБ УРСР та начальник 3-го відділу 2 Управління; полковник держбезпеки.

26 marca 1945, Lwów. Pismo S. Karina do W. Majstruka z poleceniem zintensyfikowania śledztwa w sprawie aresztowanych polskich księży

Na nr 129

**DO NACZELNIKA [UNKGB] OBWODU DROHOBYCKIEGO
PODPULKOWNIKA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
tow. MAJSTRUKA
mias[to] Drohobycz**

Z Waszego meldunku specjalnego nr 129 wynika, że aresztowani księża DRABIK M. M.¹ i KANDEFER I. M. są członkami *bielopolskiego* podziemia, zeznań o swojej antysowieckiej działalności podczas śledztwa nie składają.

Komisarz Ludowy tow. SAWCZENKO wydał polecenie wzmożenia pracy nad tymi księżmi.

Uważamy za niezbędne wykorzystanie w pełni dowodów rzeczowych, którymi w ich sprawie dysponujemy, przeprowadzenie w razie konieczności konfrontacji z innymi aresztowanymi i objęcie ich agenturą więzienną.

Prośba o informacje o dalszym przebiegu śledztwa.

**NACZELNIK GRUPY OPERACYJNEJ NKGB USRS
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO –
KARIN²**

„^a26^a” marca 1945 r.

nr ^a2/m/1554^a

m. Lwów.

es-2

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 49.
Kopia, maszynopis.*

^a ^a Wpisano odręcznie.

¹ Powinno być Drabik M. J. (Drabik Michał s. Jana)

² Karin-Danilenko Siergiej (1898–1985), w l. 1944–1945 p.o. zcy naczelnika 4 Zarządu NKGB USRS, 1944–1946 szef grupy operacyjnej NKGB–MGB USRS na Ukrainie Zachodniej, w l. 1946–1947 zca naczelnika 2 Zarządu MGB USRS i naczelnik 3 Oddz. 2 Zarządu; płk bezp. państw.

Березень 1945, Луцьк. Повідомлення І. Гребченка Д. Коротченку про арешти органами НКГБ і НКВД працівників Головного уповноваженого Тимчасового Уряду РП

СОВ. СЕКРЕТНО

СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б) УКРАИНЫ
Тов. КОРОТЧЕНКО Д.С.
г. Киев

Своим специальным сообщением за № 075 от 27-го января 1945 г. я информировал Вас о том, что большинство аппаратов районных уполномоченных Временного Польского Правительства по эвакуации польских граждан с территории УССР засорены националистическим элементом, участниками „Армии Краевой” и прочими враждебными Советской власти лицами.

После проведения соответствующей проверки через органы НКВД и НКГБ западных областей, в целях очищения аппаратов районных польских уполномоченных от враждебных нам лиц, мною был поставлен вопрос перед зам. Главного уполномоченного Временного Польского Правительства ПИЗЛО¹ о снятии с работы целого ряда лиц, как не внушающих политического доверия, и замены их благонадежными людьми из среды поляков. Впоследствии большинство из снятых с работы людей было арестовано органами НКГБ за активное участие в „АК” и другую антисоветскую деятельность².

В гор. Львове арестованы – районный уполномоченный РОГЕР Алоиз Игнатъевич за активное участие в подпольной польской националистической организации и саботаж в деле эвакуации польского населения с территории УССР в Польшу; референты ЧАЙКА Владислав Петрович и ОЯК Станислав Иосифович – как активные участники „АК”; статистик СТАВСКАЯ Станислава Илионовна – за активную пособническую деятельность в пользу немецких захватчиков в период оккупации города Львова немецкими войсками.

В г. Ровно арестованы: районный уполномоченный НЕЙМАН Генрих Генрихович, статистик ПАРАТ Надежда Казимировна, референт КЕНЧИК и ответственный секретарь СТАНЕК, как активные участники „АК”, проводившие враждебную работу на срыв эвакуации польского населения. Подлежащий аресту также активный участник „АК” заместитель уполномоченного по Ровенскому району БАРАНОВСКИЙ, боясь ответственности, скрылся неизвестно куда.

**Marzec 1945, Łuck. Meldunek I. Griebczenki dla D. Korotczenki o
aresztowaniu przez organy NKGB i NKWD pracowników Głównego
Pełnomocnika RTRP**

ŚCIŚ[LE] TAJNE

DO
SEKRETARZA KC KP(b) UKRAINY
Tow. KOROTCZENKI D. S.
m. Kijów

W moim raporcie specjalnym nr 075 z 27 stycznia 1945 r. informowałem Was, że większość aparatu rejonowych pełnomocników Tymczasowego Rządu Polskiego ds. ewakuacji obywateli polskich z terytorium USRS jest zachwaszczona elementem nacjonalistycznym, członkami „Armii Krajowej” i innymi osobami nieprzyjaznymi dla Władzy Sowieckiej.

Po przeprowadzeniu stosownej kontroli przez organy NKWD i NKGB obwodów zachodnich z zamiarem oczyszczenia urzędów polskich pełnomocników rejonowych z wrogich dla nas osób, przedstawiłem zast[ępcy] Głównego Pełnomocnika Tymczasowego Rządu Polskiego PIZŁO¹ kwestię usunięcia z pracy całego szeregu osób jako nie budzących politycznego zaufania i ich zamiany ludźmi prawomyślnymi z polskiego grona. Później większość spośród ludzi usuniętych z pracy była aresztowana przez organy NKGB za aktywny udział w „AK” i inną działalność antysowiecką².

W mieś[cie] Lwowie aresztowano – rejonowego pełnomocnika ROGERA Alojzego s. Ignacego za aktywny udział w podziemnej polskiej organizacji nacjonalistycznej i sabotowanie sprawy ewakuowania ludności polskiej z terytorium USRS do Polski; referenta CZAJKĘ Władysława s. Piotra i OJAKA Stanisława s. Józefa jako czynnych członków „AK”; statystyka STAWSKĄ Stanisławę c. Ilji za aktywną pomoc na rzecz niemieckich okupantów w okresie okupacji miasta Lwowa przez wojska niemieckie.

W m. Równe aresztowano: rejonowego pełnomocnika NEJMANA Henryka s. Henryka, statystyka PARAT Nadzieję c. Kazimierza, referenta KĘCIKA [Henryka] i sekretarza odpowiedzialnego STANKA [Mieczysława] jako aktywnych członków „AK” prowadzących wrogą robotę w celu udaremnienia ewakuacji ludności polskiej. Podlegający aresztowaniu, również aktywny członek „AK”, zastępca pełnomocnika na rejon rówieński BARANOWSKI, bojąc się odpowiedzialności ukrył się nie wiadomo gdzie.

В Дрогобыче, как активные участники „АК”, арестованы референт НИТКА Иосиф Теодорович и машинистка ДЮК Янина³.

Референт КРАСУЦКИЙ Ян Янович после совершенного им в ночь на 22/1 45 г. уничтожения всех документов районного уполномоченного, ка-сающихся работы, связанной с эвакуацией, скрылся неизвестно куда⁴.

В г. Рава-Русская арестован референт КОТОВИЧ Здислав Александрович как активный участник „АК”.

Также как активные участники „АК”, проводившие враждебную работу, направленную на срыв эвакуации польского населения, арестованы заместитель уполномоченного Временного Польского Правительства по Станиславскому р-ну БЛИХАРСКИЙ Казимир Казимирович и референт уполномоченного по Тернопольскому р-ну САВИНСКИЙ Юрьян Янович.

Уволены за взяточничество и как не внушающие политического доверия по Львовскому р-ну – юрисконсульт РАЙЗЛЕР, референты ФОРСТ, КОГУБ и статистик НОЙТЛЕР Барбара.

В Стрийском районе – зам. районного уполномоченного ШЕЙКОВСКИЙ, как сын бывшего генерала польской армии, выходец из крупных помещиков⁵.

В Золочевском р-не – районный уполномоченный ФАЛЬСБЕРГ за пособническую деятельность в пользу немцев в период оккупации.

Мною также поставлен вопрос перед зам. Главного уполномоченного Временного Польского Правительства ПИЗЛО о снятии с работы уполномоченного Временного Польского Правительства по Луцкому району ЛЯСКОВСКОГО Яна Романовича, его заместителя ЗЕНОВИЧ Владислава Казимировича и заместителя уполномоченного по Владимир-Волыньскому району КОКОРУЗА Петра Александровича⁶, которые по нашим данным являются активными участниками так называемого „Комитета Вызвoления Волыни” и проводят враждебную работу, направленную на срыв эвакуации польского населения с территории УССР.

Но ПИЗЛО категорически отказался снять указанных лиц, ссылаясь на данное ему указание Главным уполномоченным Временного Польского Правительства по эвакуации ВОЛЬСКИМ о том, чтобы без его – ВОЛЬСКОГО – разрешения никого из работников аппарата Польского уполномоченного не увольнять.

Вопрос о снятии с работы указанных лиц будет поставлен перед самим ВОЛЬСКИМ.

Зам. главного представителя правительства УССР
по эвакуации польских граждан с территории УССР
Полковник ГРЕБЧЕНКО

W Drohobyczu aresztowano jako czynnych członków „AK” referenta NITKĘ Józefa s. Teodora i maszynistkę DIUK Janinę³.

Referent KRASUCKI Jan s. Jana po całkowitym zniszczeniu nocą na 22/1 45 r. wszystkich dokumentów pełnomocnika rejonowego dotyczących pracy związanej z ewakuacją, ukrył się nie wiadomo gdzie⁴.

W m. Rawa Ruska aresztowano referenta KOTOWICZA Zdzisława s. Aleksandra jako czynnego członka „AK”.

Także jako aktywnych członków „AK” prowadzących wrogą działalność w celu udaremnienia ewakuacji ludności polskiej, aresztowano zastępcę pełnomocnika Tymczasowego Rządu Polskiego na rejon stanisławowski, Blicharskiego Kazimierza s. Kazimierza i referenta pełnomocnika na rejon tarnopolski, Sowińskiego Juliana s. Jana.

Zwolnieni w rejonie lwowskim za łapownictwo oraz jako nie budzący zaufania politycznego – doradca prawny RAJZLER, referenci FORST, Kogub i statystyk NOJTLER Barbara.

W rejonie stryjskim – zast[ępcą] pełnomocnika rejonowego Szejkowski, jako syn byłego generała polskiej armii, wywodzący się z obszarników⁵.

W rejonie złoczowskim – pełnomocnik rejonowy Falsberg za pomoc na rzecz Niemców w okresie okupacji.

Postawiłem także przed zast[ępcą] Głównego Pełnomocnika Tymczasowego Rządu Polskiego Pizło sprawę usunięcia z pracy pełnomocnika Tymczasowego Rządu Polskiego na rejon łucki, Laskowskiego Jana s. Romana, jego zastępcy, Zienowicza Władysława s. Kazimierza i zastępcy pełnomocnika na rejon Włodzimierz Wołyński, Kokoruzy Piotra s. Aleksandra⁶, którzy według naszych danych są aktywnymi członkami tak zwanego „Komitetu Wyzwolenia Wołynia” i prowadzą wrogą robotę w celu udaremnienia ewakuacji ludności polskiej z terytorium USRS.

Ale Pizło kategorycznie odmówił usunięcia wskazanych osób, powoływał się na daną mu dyrektywę Głównego Pełnomocnika Tymczasowego Rządu Polskiego ds. ewakuacji Wolskiego, ażeby bez jego – Wolskiego – zezwolenia nikogo spośród pracowników aparatu Polskiego Pełnomocnika nie zwalniać.

Kwestia usunięcia z pracy wskazanych osób zostanie przedstawiona samemu Wolskiemu.

Zast[ępcą] Głównego Przedstawiciela Rządu USRS
ds. ewakuacji obywateli polskich z terytorium USRS
Pułkownik GRIEBCZENKO

Максименко

№ 101

... марта 1945 г.

Луцк

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 18–19.

Оригінал, машинопис.

Публікується за: В. Сергійчук, „Десять буремних літ”, вид. „Дніпро”, Київ 1998, с. 254–256. Вперше документ вийшов друком у книзі „Депортації”, т. 1 1939–1945, ред. Ю. Сливка, вид. Національної академії наук України, Львів 1996, с. 428–429.

¹ Пізло Станіслав (1901–1976), офіцер з політично-виховної роботи у ВП в СРСР, відряджений до РСЗ ПКНВ, у 1944–1945 – виконував обов'язки Головного уповноваженого з питань евакуації з УРСР у Луцьку; у 1945–1951 – заступник, в.о. і директор VI Департаменту (тюремного відомства) МБП; з 1951 до 1960 займав різні керівні пости в МБП і МВС. У 1944 капітан, 1948 полковник.

² Див. *Przesiedlenia ludności polskiej z kresów wschodnich do Polski 1944–1947*, упорядкування і редакція S. Ciesielski, вид. „Neriton” і Instytut Historii PAN, Warszawa 1999, с. 201–203.

³ Правильно Дюг Яніна. Див. документ 29.

⁴ Див. документ 38.

⁵ Правильно Шийковський. Син генерала бригади д-ра Леопольда Шийковського (нар. 1859).

⁶ Правильно Кокоруза Павел син Алексія.

Maksimienko

Nr 101

... marca 1945 r.

Łuck

CPAOSU, f. 1, op. 23, spr. 1465, ark. 18–19.

Oryginał, maszynopis.

Publikuje się za: W. Serhijczuk, Desiat' buremnych lit, wyd. „Dnipro”, Kyjiw 1998, s. 254–256. Po raz pierwszy dokument ukazał się drukiem w: Deportacji, t. I 1939–1945, red. J. Sływka, wyd. Nacionalna Akademia Nauk Ukrainy, Lwów 1996, s. 428–429.

¹ Pizło Stanisław (1901–1976), oficer polit.-wych. WP w ZSRS odkomenderowany do RSZ PKWN – w l. 1944–1945 urzędujący Główny Pełnomocnik ds. ewakuacji z USRS w Łucku; w l. 1945–1951 zca, p.o. i dyrektor Dep. VI (Więziennictwa) MBP; od 1951 do 1960 na różnych stanowiskach kierowniczych w MBP i MSW. W 1944 kpt., 1948 płk.

² Porównaj *Przesiedlenia ludności polskiej z kresów wschodnich do Polski 1944–1947*, wybór i oprac. S. Ciesielski, wyd. „Neriton” i Instytut Historii PAN, Warszawa 1999, s. 201–203.

³ Właśc. Diug Janina. Zob. dokument nr 29.

⁴ Zob. dokument nr 38.

⁵ Właśc. Szykowski. Syn gen. bryg. dr. Leopolda Szykowskiego (ur. 1859).

⁶ Właśc. Kokoruza Paweł s. Aleksego.

3 квітня 1945, Львів. Довідка М. Хаєта про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 31 березня 1945 р.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

о ходе переселения бывших польских граждан в Польшу
На 31 марта 1945 года

№ № пп	Области	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество по- ляков, зареги- стрировавшихся на выезд	Количество фактически выехавших в Польшу
1.	Львовская	260.908	87.421	18.050
2.	Дрогобычская	124.000	48.854	6.547
3.	Тернопольская	133.881	145.572	15.623
4.	Станиславская	101.965	52.168	9.461
5.	Волынская	63.483	63.354	23.039
6.	Ровенская	63.808	59.938	15.085
	ВСЕГО:	748.045	457.307	87.805

НАЧАЛЬНИК 5 ОТДЕЛА 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
ПОДПОЛКОВНИК ГОСБЕЗОПАСНОСТИ

(—) ХАЕТ

„3-а” апреля 1945 г.

г. Львов

ес-3

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 25.

Оригінал, машинопис.

«-» Вписано від руки.

**3 kwietnia 1945, Lwów. Informacja M. Chajeta o przebiegu przesiedlania
obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
Stan na 31 marca 1945 r.**

ŚCIŚLE TAJNE

INFORMACJA
o przebiegu przesiedlenia byłych obywateli polskich do Polski
[Stan] na 31 marca 1945 roku

Lp.	Obwody	Liczba Polaków podlegających przesiedleniu	Liczba Polaków zarejestrowanych na wyjazd	Liczba [Polaków], którzy faktycznie wyjechali do Polski
1.	Lwowski	260.908	87.421	18.050
2.	Drohobycki	124.000	48.854	6.547
3.	Tarnopolski	133.881	145.572	15.623
4.	Stanisławski	101.965	52.168	9.461
5.	Wołyński	63.483	63.354	23.039
6.	Rówieński	63.808	59.938	15.085
	RAZEM:	748.045	457.307	87.805

**NACZELNIK 5 ODDZIAŁU 2 ZARZĄDU NKGB USRS
PODPULKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO]
(—) CHAJET**

„3^a” kwietnia 1945 r.

m. Lwów

es-3

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 25.
Original, maszynopis.*

^a -^a Wpisano odręcznie.

25 квітня 1945, Львів. Довідка П. Медведєва про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 20 квітня 1945 р.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

о ходе переселения бывших польских граждан в Польшу
на 20 апреля 1945 года

№ № пп	Области	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество по- ляков, зареги- стрировавшихся на выезд	Количество фактически выехавших в Польшу
1.	Львовская	260.908	96.303	20.034
2.	Дрогобычская	124.000	63.592	8.904
3.	Тернопольская	133.881	156.418	22.538
4.	Станиславская	101.765	66.303	10.813
5.	Волынская	63.483	53.392	24.719
6.	Ровенская	63.808	60.382	15.385
	ВСЕГО:	747.845	496.390	102.393

НАЧАЛЬНИК 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
Подполковник Государственной Безопасности

(—) МЕДВЕДЕВ

„25-а“ апреля 1945 г.

Гор. Львов

ес-3

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 29.

Оригінал, машинопис.

• • • Вписано від руки.

**25 kwietnia 1945, Lwów. Informacja P. Miedwiediewa o przebiegu
przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
Stan na 20 kwietnia 1945 r.**

ŚCIŚLE TAJNE

INFORMACJA

o przebiegu przesiedlenia byłych obywateli polskich do Polski
[Stan] na 20 kwietnia 1945 roku

Lp.	Obwody	Liczba Polaków podlegających przesiedleniu	Liczba [Polaków] zarejestrowanych na wyjazd	Liczba [Polaków], którzy faktycznie wyjechali do Polski
1.	Lwowski	260.908	96.303	20.034
2.	Drohobycki	124.000	63.592	8.904
3.	Tarnopolski	133.881	156.418	22.538
4.	Stanisławski	101.765	66.303	10.813
5.	Wołyński	63.483	53.392	24.719
6.	Rówieński	63.808	60.382	15.385
	RAZEM:	747.845	496.390	102.393

**NACZELNIK 2 ZARZĄDU NKGB USRS
Podpułkownik Bezpieczeństwa Państwowego**

(—) MIEDWIEDIEW

„^a25-^a” kwietnia 1945 r.

Mias[to] Lwów

es-3

*PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 29.
Oryginał, maszynopis.*

^a - ^a Wpisano odręcznie.

Квітень 1945, Люблін. Звіт В. Рuzги щодо стану безпеки у Люблінському воєводстві у березні 1945 р.

ЛЮБЛІНСЬКИЙ ВОЄВОДА

Люблін, квітня 1945 р.
Таємно

Звіт про ситуацію у воєводстві
за місяць березень 1945 року

I. Поточний організаційний стан Воєводського управління.

[...]

II. Стан безпеки на території воєводства.

Стан безпеки на території воєводства за звітний період значно погіршився. Найбільш загрозлива ситуація з точки зору безпеки склалася на території Грубешівського повіту. Буквально кожна господарська акція у вказаному повіті паралізується диверсійними діями реакціонерів і українських націоналістичних банд. Постійні напади на пости Народної міліції і невеликі військові загони, грабіжницькі напади на каси Фінансових управлінь і Управлінь гмін, грабунок державного майна (спирт в гуральнях), терор проти цивільного населення – усі ці акти повторюються на території всього воєводства. Було б бажаним, щоб у повітах, де проживає українське населення, прискорити в порозумінні з уповноваженим Уряду УРСР¹ евакуацію цього населення. Треба звернути, однак, увагу на те, що за теперішнього часу інтенсивних весняних робіт не можна розраховувати на наявність достатньої кількості возів, необхідних для евакуації цього населення. З іншого боку, прискорення переселення українського населення вплинуло б на стабілізацію ситуації на територіях, де це населення нині проживає, оскільки українські банди безсумнівно втратили б свої „місця базування”.

Деякі Гмінні Ради Народові роблять запити щодо можливості придбання у відповідних властей вогнепальної зброї з метою організації самооборони. У зв'язку з цим є цілком необхідним використання усіляких засобів, які б могли радикально запобігти розвиткові терористичних актів, що здійснюються реакційними і грабіжницькими бандами.

[...]

ВОЄВОДА
(—) В. Рuzга²

Kwiecień 1945, Lublin. Sprawozdanie sytuacyjne W. Rózgi o stanie bezpieczeństwa w województwie lubelskim w marcu 1945 r.

WOJEWODA LUBELSKI

Lublin, dn. kwietnia 1945 r.
Tajne

Sprawozdanie sytuacyjne Województwa
za miesiąc marzec 1945 r.

I. Aktualny stan organizacyjny Urzędu Wojewódzkiego.

[...]

II. Stan bezpieczeństwa na terenie Województwa.

Stan bezpieczeństwa na terenie Województwa w okresie sprawozdawczym pogorszył się znacznie. Najbardziej zagrożonym terenem pod względem bezpieczeństwa jest teren powiatu Hrubieszowskiego. Każda dosłownie akcja gospodarcza w wymienionym powiecie paraliżowana jest przez akty dywersyjne reakcjonistów i nacjonalistycznych band ukraińskich. Ciągłe napady na posterunki Milicji Obywatelskiej i małe oddziały wojskowe, napady rabunkowe na kasy Urzędów Skarbowych i Urzędów Gminnych, rabunek mienia państwowego (spiryty w gorzelniach), ter[ri]or wobec ludności cywilnej – to są akta powtarzające się na terenie całego Województwa. Pożądanem byłoby aby w powiatach zamieszkałych przez ludność ukraińską przyspieszyć w porozumieniu z Pełnomocnikiem Rządu U.S.R.R.¹ ewakuację tej ludności. Zwrócić jednak należy uwagę na to, że w obecnym okresie intensywnych robót wiosennych nie można liczyć na dostateczną ilość podwód, potrzebnych do ewakuacji tej ludności. Nie mniej jednak przyspieszenie przesiedlenia ludności ukraińskiej wpłynęłoby na uspokojenie terenów obecnie przez tą ludność zamieszkałych, a to z uwagi, że bandy ukraińskie niewątpliwie straciłyby swe „bazy wypadowe”.

Niektóre Gminne Rady Narodowe stawiają wnioski o wyjednanie u właściwych władz broni palnej celem zorganizowania samoobrony. W związku z tym staje się koniecznością użycie wszelkich środków, mogących radykalnie zapobiec rozwojowi aktów ter[ri]orystycznych band reakcyjnych i rabunkowych.

[...]

WOJEWODA
(—) W. Rózga²

А МВСіА РП, ф. МАР 72, арк. 31–36.

Оригінал, машинопис.

Публікується у фрагментах.

¹ Йдеться про Миколу Підгорного.

² Рузга Вацлав або Стефан (1911–1982), псевдо „Стефан”, член КЗМП, КПП, ППР і ПОРП; у 1945–1948 – Люблінський воєвода, потім голова ВРН у Ряшеві, у 1951–1952 – заступник міністра державних земельних господарств; з 1948 у центральних органах ПОРП: ЦКР і ЦККП.

A MSWiA, MAP 72, k. 31–36.

Oryginał, maszynopis.

Publikuje się fragmenty.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

¹ Był nim **Nikołaj Podgornyj**.

² **Różga Wacław vel Stefan (1911–1982)**, ps. „Stefan”, kolejno członek **KZMP, KPP, PPR** i **PZPR**; w l. 1945–1948 wojewoda lubelski, następnie przewodniczący **WRN** w Rzeszowie, w l. 1951–1952 podsekretarz stanu w Ministerstwie Państwowych Gospodarstw Rolnych; od 1948 w centralnych organach **PZPR**: **CKR** i **CKKP**.

22 травня 1945, Львів. Довідка І. Ушакова про результати переселення поляків із західних областей УРСР станом на 20 травня 1945 р.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

о ходе переселения поляков по Западным областям УССР
по состоянию на 20.5.1945 г.

	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество зарегистриро- ванных на выезд	Количество фактически выехавших в Польшу
1. Львовская	260.908	132.497	35.861
2. Дрогобычская	124.000	73.240	12.248
3. Тернопольская	133.881	175.507	31.412
4. Станиславская	101.765	74.635	13.893
5. Вольнская	66.767	53.392	29.975
6. Ровенская	69.337	64.200	31.551
7. Черновицкая ¹	-	-	-
ВСЕГО:	756.658	573.471	154.940

НАЧ. ОТДЕЛЕНИЯ 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
Капитан Государственной Безопасности
(—) УШАКОВ²

„22” мая 1945 г.

г. Львов

2/ак

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 31.

Оригінал, машинопис.

¹ У червні 1940 Чернівецька область увійшла до складу СРСР, а з травня 1945 її почали зараховувати до західних областей УРСР.

² Ушаков Іван (нар. 1916), у 1943–1945 – начальник відділення 5-го відділу 2-го Управління НКГБ УРСР, у 1945–1946 – заступник начальника 1-го відділу 2-го Управління НКГБ–МГБ УРСР. У 1945 майор держбезпеки.

22 maja 1945, Lwów. Informacja I. Uszakowa o przebiegu przesiedlenia Polaków z zachodnich obwodów USRS. Stan na 20 maja 1945 r.

ŚCIŚLE TAJNE

INFORMACJA

o przebiegu przesiedlenia Polaków z zachodnich obwodów USRS

stan na 20.5.1945 r.

	Liczba Polaków podlegających przesiedleniu	Liczba [Polaków] zarejestrowanych na wyjazd	Liczba [Polaków], którzy faktycznie wyjechali do Polski
1. Lwowski	260.908	132.497	35.861
2. Drohobycki	124.000	73.240	12.248
3. Tarnopolski	133.881	175.507	31.412
4. Stanisławski	101.765	74.635	13.893
5. Wołyński	66.767	53.392	29.975
6. Rówieński	69.337	64.200	31.551
7. Czerniowiecki ¹	–	–	–
RAZEM	756.658	573.471	154.940

NACZ[ELNIK] ODDZIAŁU 2 ZARZĄDU NKGB USRS
 Kapitan Bezpieczeństwa Państwowego
 (—) USZAKOW²

„22” maja 1945 r.

m. Lwów

2/ak

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 31.

Oryginał, maszynopis.

¹ W czerwcu 1940 należący do Rumunii obszar płn. Bukowiny wszeźł – jako obwód czerniowiecki – w skład ZSRS, a od maja 1945 w publikowanych dokumentach zaczęto go zaliczać do zachodnich obwodów USRS.

² Uszakow Iwan (ur. 1916), w l. 1943–1945 naczelnik wydziału w 5 Oddz. 2 Zarządu NKGB USRS, w l. 1945–1946 zca naczelnika 1 Oddz. 2 Zarządu NKGB–MGB USRS; w 1945 mjr bezp. państw.

27 травня 1945, Москва. Лист Л. Берії М. Хрущову щодо виділення залізничних вагонів для евакуації польського і українського населення

Из Москвы
27.V-45 г.

КИЕВ
ПРЕДСЕДАТЕЛЮ СОВНАРКОМА УССР
товарищу ХРУЩЕВУ Н.С.

На Ваше письмо об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории Украины на имя тов. СТАЛИНА сообщают, что НКПС может выделять ежедневно для эвакуации населения 270 вагонов, из них по Львовской дороге – 100 вагонов, Ковельской – 70 вагонов и по дорогам Польши – 100 вагонов. Для обеспечения эвакуации украинского и польского населения НКПС издан специальный приказ номер 517ц от 22 мая 1945 года. ^аНР ЛБ-566^а

БЕРИЯ

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1467, арк. 25.

Оригінал, машинопис.

Над текстом вписана від руки дата: „27 V 45”. На тексті зліва вгорі приписка: „Т. Варшавському, т. Чумовецькому. Прошу проследить за направлением” з підписом Хрущова і дата: „28/V 45”. Під текстом приписка від руки: „вх. 5-1385/с.х 11/VI-45”; під нею штамп про надходження до Особого сектору ЦК КП(б)У, на якому вписано від руки номер: „02/152” і дату: „29/V 1945”. Поруч прямокутний штамп українською мовою: „Підлягає поверненню до Особ[ого] сектору ЦК КП(б)У”.

^а - ^а Вписано від руки.

27 maja 1945, Moskwa. Pismo Ł. Berii do N. Chruszczowa o przydziale wagonów kolejowych dla ewakuacji ludności polskiej i ukraińskiej

Z Moskwy
27.V-45 r.

KIJÓW
DO PRZEWODNICZĄCEGO RKL USRS
towarzysza CHRUSZCZOWA N. S.

Na Wasz list o ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski i obywateli polskich z terytorium Ukrainy adresowany do tow. STALINA informuję, że NKPS może wydzielić do ewakuacji ludności codziennie 270 wagonów, z tego dla kolei lwowskiej – 100 wagonów, kowelskiej – 70 wagonów i dla kolei polskich – 100 wagonów. W celu zabezpieczenia ewakuacji ludności ukraińskiej i polskiej, NKPS wydał specjalny rozkaz numer 517c z 22 maja 1945 roku. ^a-NR ŁB-566^a

BERIA

CPAOSU, f. 1, op. 23, spr. 1467, ark. 25.

Oryginał, maszynopis.

Nad tekstem wpisana odręcznie data: 27 V 45. W lewym górnym rogu ukosem zachodząca na tekst adnotacja: T. Warszawski, t. Czumowiecki. Proszę skontrolować wysłanie, z podpisem Chruszczowa i datą: 28/IV 45. Pod tekstem odręczna adnotacja: wch. 5-1385/s.ch. 11/VI-45, pod nią pieczętka wpływu Sektora Specjalnego KC KP(b)U z odręcznie wpisanym numerem: 02/152 i datą: 29/IV 1945. Obok prostokątna pieczętka w j. ukraińskim: Podlega zwrotowi do Sektora Specjalnego KC KP(b)U.

^a-^a Wpisano odręcznie.

18 червня 1945, Київ. Записка по ВЧ Ф. Пильнова П. Федотову про результати переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 10 червня 1945 р.

Совершенно секретно

ЗАПИСКА по „ВЧ”
МОСКВА НКГБ СССР
тов. ФЕДОТОВУ

По состоянию на 10 июня 1945 года по западным областям Украины зарегистрировалось на выезд в Польшу в соответствии с Люблинским соглашением 599.083 человека бывших польских граждан, фактически выехало 229.073 человека.

ПИЛЬНОВ¹

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
ПОЛКОВНИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
(—) ПИЛЬНОВ

а-2/6/451-а

„а-18-а” июня 1945 года

г. Киев

(исп. Иовенко)

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 33.

Оригінал, машинопис.

а-а Вписано від руки.

¹ Пильнов Федір (нар. 1904), у 1944–1945 – заступник начальника 1-го Управління НКГБ УРСР, у 1945–1946 – заступник начальника 2-го Управління НКГБ–МГБ УРСР. У 1943 полковник держбезпеки.

**18 czerwca 1945, Kijów. Depesza WCz. F. Pilnowa do P. Fiedotowa
o przebiegu przesiedlania obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
Stan na 10 czerwca 1945 r.**

Ścisłe tajne

DEPESZA „WCz”
MOSKWA NKGB ZSRS
Do tow. FIEDOTOWA

Według stanu na 10 czerwca 1945 roku w zachodnich obwodach Ukrainy na wyjazd do Polski – zgodnie z porozumieniem lubelskim – zarejestrowało się 599.083 byłych obywateli polskich, faktycznie wyjechały 229.073 osoby.

PILNOW¹

ZAST[ĘPCA] NACZELNIKA 2 ZARZĄDU NKGB USRS
PUŁKOWNIK BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO

(—) PILNOW

^a-2/6/451^{-a}

„^a-18^{-a}” czerwca 1945 roku

m. Kijów

(wyk[onał] Iowienko)

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 35.

Oryginał, maszynopis.

^a-^a Wpisano odręcznie.

¹ Pilnow Fiodor (ur. 1904), w l. 1944–1945 zca naczelnika 1 Zarządu NKGB USRS, w l. 1945–1946 zca naczelnika 2 Zarządu NKGB–MGB USRS; w 1943 płk bezp. państw.

61

29 червня 1945, Дрогобич. Записка по ВЧ В. Майструка С. Савченку стосовно ініціативи СПП і райуповноваженого Тимчасового Уряду РП звільнити з таборів і тюрем заарештованих поляків

По „ВЧ” из ДРОГОБЫЧА
30.6.45 г. 9.10

НКГБ УССР

тов. САВЧЕНКО

Областной Комитет Союза Польских Патриотов и Уполномоченный Временного правительства Польши по переселению поляков, по своей инициативе в гор. Дрогобыч и районам области, собирают от родственников арестованных поляков, заявления с целью вызова из мест заключения арестованных органами Советской власти поляков, родственники которых записались на выезд в Польшу.

По этим заявлениям СПП и райуполномоченный польского правительства посылает телеграммы в тюрьмы и спецлагеря, где содержатся арестованные поляки, и требует освобождения из-под стражи для отправки в Польшу.

На сегодняшний день таких заявлений собрано от граждан Польши свыше 600.

Прошу ваших указаний по данному вопросу.

МАЙСТРУК

29.6.45 г.

Передал ЮРЧЕНКО

Приняла ДОЛГОВА

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 50.

Оригінал, машинопис.

З правого боку вгорі вписаний від руки номер: „Вх. 4390”; зліва на полях приписка від руки: „т. Хаету. Запросите НКГБ СРСР”, дата: „30.6” і нерозбірливий підпис; під текстом три приписки від руки: „Получил, 3/7-45 г.” з нерозбірливим підписом; „Исполнено, 3/VII-45 г.” з підписом цієї самої особи; „Сообщено в Москву № 1454/с от 4/VII-45 г.” з нерозбірливим підписом.

29 czerwca 1945, Drohobycz. Depesza WCz. W. Majstruka do S. Sawczenki informująca o inicjatywie ZPP i pełnomocnika rejonowego RTRP dotyczącej zwolnienia aresztowanych Polaków z obozów i więzień

Przez „WCz” z DROHOBYCZA
30.6.45 r. 9.10

NKGB USRS

tow. SAWCZENKO

Komitet Obwodowy Związku Patriotów Polskich i Pełnomocnik Rządu Tymczasowego Polski do spraw przesiedlenia Polaków, z własnej inicjatywy w mieście Drohobycz i w rejonach obwodu zbierają od krewnych aresztowanych Polaków podania w celu wezwania z miejsc odosobnienia Polaków aresztowanych przez organy Władzy Sowieckiej, których krewni zapisali się na wyjazd do Polski.

Na podstawie tych podań ZPP i pełnomocnik rejonowy rządu polskiego wysłał telegramy do więzień i obozów specjalnych, gdzie trzymani są aresztowani Polacy i domaga się zwolnienia z aresztu w celu odprawienia do Polski.

Na dzień dzisiejszy zebrano ponad 600 takich podań od obywateli Polski.
Proszę o Wasze wytyczne w tej sprawie.

MAJSTRUK

29.6.45 r.

Nadał JURCZENKO

Przyjęła DOŁGOWA

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 50.

Oryginał, maszynopis.

W prawym górnym rogu wpisany odręcznie numer: Wch. 4390; na lewym marginesie odręczna adnotacja: t. Chajet. Zwróćcie się z pytaniem do NKGB ZSRS, data: 30.6 i nieczytelny podpis; pod tekstem trzy odręczne adnotacje: Otrzymałem, 3/7-45 r. z nieczytelnym podpisem; Wykonano, 3/VII-45 r. z podpisem tej samej osoby; Powiadomiono Moskwę nr 1454/s, 4/VII-45 r. z nieczytelnym podpisem.

4 липня 1945, Львів. Довідка І. Ушакова про хід переселення поляків із західних областей УРСР станом на 30 червня 1945 р.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

о ходе переселения поляков по западным областям Украины
По состоянию на 30.6.45 г.

Области	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество зарегистрированных на выезд	Фактически выехало в Польшу
1. Львовская	215.633	157.137	66.932
2. Дрогобычская	124.000	78.163	18.644
3. Тернопольская	226.481	180.116	75.377
4. Волынская	64.426	63.808	52.492
5. Ровенская	69.337	67.520	48.887
6. Станиславская	82.039	75.784	25.125
7. Черновицкая	1.423	—	—
ВСЕГО:	^а 784.339 ^{а 1}	622.528	288.457 ²

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛЕНИЯ 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ УССР
МАЙОР ГОСБЕЗОПАСНОСТИ

(—) УШАКОВ

„6-4-6“ в-июня^в 1945 г.

г. Львов

ес.

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 35.

Оригінал, машинопис.

Над текстом документа вхідний номер: „12695“ і дата: „6/VII“; внизу резолюція: „т. Волкову, 6/VII“ з нерозбірливим підписом.

^{а-а} Взято в коло від руки.

^{б-б} Вписано від руки.

^{в-в} Виправлено від руки на „июля“.

¹ Підрахунок дає: 783 339.

² Підрахунок дає: 287 457.

4 lipca 1945, Lwów. Informacja I. Uszakowa o przebiegu przesiedlania Polaków z zachodnich obwodów USRS. Stan na 30 czerwca 1945 r.

ŚCIŚLE TAJNE

INFORMACJA

o przebiegu przesiedlenia Polaków z zachodnich obwodów Ukrainy

Stan na 30.6.45 r.

Obwody	Liczba Polaków podlegających przesiedleniu	Liczba zarejestrowanych na wyjazd	Faktycznie wyjechało do Polski
1. Lwowski	215.633	157.137	66.932
2. Drohobycki	124.000	78.163	18.644
3. Tarnopolski	226.481	180.116	75.377
4. Wołyński	64.426	63.808	52.492
5. Rówieński	69.337	67.520	48.887
6. Stanisławski	82.039	75.784	25.125
7. Czerniowiecki	1.423	—	—
RAZEM:	^a 784.339 ^{a 1}	622.528	288.457 ²

NACZELNIK ODDZIAŁU 2 ZARZĄDU NKGB USRS
MAJOR BEZPIECZEŃSTWA PAŃST[WOWEGO]

(—) USZAKOW

„^b 4^b” c- czerwca^c 1945 r.

m. Lwów

es.

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 35.

Oryginał, maszynopis.

Nad tekstem dokumentu nr wch.: 12695 i data: 6/VII; u dotu dekretacja: t. Wołków 6/VII, z nieczytelnym podpisem.

^a -^a Zakreślono odręcznie.

^b -^b Wpisano odręcznie.

^c -^c Poprawiono odręcznie: lipca.

¹ Sumowanie daje wynik: 783 339.

² Sumowanie daje wynik: 287 457.

21 липня 1945, Москва. Лист Л. Райхмана з доданим текстом Угоди між Урядом СРСР і Тимчасовим Урядом Національної Єдності РП від 6 липня 1945 р.

Сов. Секретно
а-1 экз. а

НАРОДНЫМ КОМИССАРАМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
СОЮЗНЫХ И АВТОНОМНЫХ РЕСПУБЛИК

НАЧАЛЬНИКАМ УПРАВЛЕНИЙ НКГБ КРАЕВ И ОБЛАСТЕЙ
ТО И ВО НКГБ

(кроме территорий Западных областей УССР, БССР и Литовской ССР)

По приказанию Народного Комиссара Государственной Безопасности СССР Генерала Армии тов. МЕРКУЛОВА при этом направляем для руководства копию соглашения от 6-го июля 1945 года, заключенного между Правительством СССР и Временным Правительством Национального Единства Польской Республики¹ о праве на выход из советского гражданства лиц польской и еврейской национальностей, проживающих в СССР, и об их эвакуации в Польшу и протокола к нему.

ПРИЛОЖЕНИЕ: по тексту.

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА 2 УПРАВЛЕНИЯ НКГБ СССР
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ
РАЙХМАН²

№ 2/7/30919
21 июля 1945 г.
г. МОСКВА

21 lipca 1945, Moskwa. Pismo L. Rajchmana z załączonym tekstem Porozumienia pomiędzy Rządem ZSRS i TRJN RP z 6 lipca 1945 r.

Śc[isłe] Tajne
 a-1 egz. a

**DO LUDOWYCH KOMISARZY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
 REPUBLIK ZWIĄZKOWYCH I AUTONOMICZNYCH**

**NACZELNIKÓW ZARZĄDÓW NKGB KRAJÓW I OBWODÓW
 TO i WO NKGB**

(oprócz terytoriów zachodnich obwodów USRS, BSRS i Litewskiej SRS)

Na polecenie Ludowego Komisarza Bezpieczeństwa Państwowego ZSRS Generała Armii tow. MIERKUŁOWA, w załączeniu przesyłamy jako dyrektywę kopię porozumienia z dnia 6-go lipca 1945 roku, zawartego pomiędzy Rządem ZSRS i Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej¹ o prawie do zrzeczenia się obywatelstwa sowieckiego osób narodowości polskiej i żydowskiej zamieszkałych w ZSRS i ich ewakuacji do Polski oraz do niego protokół.

ZAŁĄCZNIKI: jak w tekście.

**ZAST[ĘPCA] NACZELNIKA 2 ZARZĄDU NKGB ZSRS
 GENERAŁ-LEJTENANT
 RAJCHMAN²**

Nr 2/7/30919
 21 lipca 1945 r.
 m. MOSKWA

СОГЛАШЕНИЕ

МЕЖДУ ПРАВИТЕЛЬСТВОМ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК И ВРЕМЕННЫМ ПРАВИТЕЛЬСТВОМ НАЦИОНАЛЬНОГО ЕДИНСТВА ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ О ПРАВЕ НА ВЫХОД ИЗ СОВЕТСКОГО ГРАЖДАНСТВА ЛИЦ ПОЛЬСКОЙ И ЕВРЕЙСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ, ПРОЖИВАЮЩИХ В СССР, И ОБ ИХ ЭВАКУАЦИИ В ПОЛЬШУ, И О ПРАВЕ НА ВЫХОД ИЗ ПОЛЬСКОГО ГРАЖДАНСТВА ЛИЦ РУССКОЙ, УКРАИНСКОЙ, БЕЛОРУССКОЙ, РУСИНСКОЙ И ЛИТОВСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ, ПРОЖИВАЮЩИХ НА ТЕРРИТОРИИ ПОЛЬШИ И ОБ ИХ ЭВАКУАЦИИ В СССР.

Правительство Союза Советских Социалистических Республик, с одной стороны, и Временное Правительство Национального Единства Польской Республики, с другой, согласились о нижеследующем:

Статья 1.

Правительство Союза Советских Социалистических Республик соглашается предоставить лицам польской и еврейской национальностей, состоявшим в польском гражданстве к 17 сентября 1939 г. и проживающим на территории СССР, право на выход из гражданства СССР, в соответствии с выраженным ими желанием, и разрешить им переселение на территорию Польши.

Аналогичное право предоставляется также на основании Указов Президиума Верховного Совета СССР от 2[2] июня и 14 июля 1944 г. лицам польской национальности, перечисленным в этих Указах³.

Статья 2.

Временное Правительство Национального Единства Польской Республики соглашается предоставить лицам русской, украинской, белорусской, русинской и литовской национальностей право выхода из польского гражданства в соответствии с выраженным ими желанием.

Статья 3.

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются приступить к переселению с территории СССР в Польшу и с территории Польши в СССР всех лиц, указанных в статьях 1 и 2 Соглашения.

Статья 4.

Лицам, переселяющимся на основе настоящего Соглашения, предоставляется право взять с собою свои семьи.

В состав семьи могут войти: жена (или муж), дети, мать, отец, воспитан-

POROZUMIENIE

MIĘDZY RZĄDEM ZWIĄZKU SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK SOWIECKICH I TYMCZASOWYM RZĄDEM JEDNOŚCI NARODOWEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ O PRAWIE DO ZRZECZENIA SIĘ OBYWATELSTWA SOWIECKIEGO OSÓB NARODOWOŚCI POLSKIEJ I ŻYDOWSKIEJ ZAMIESZKAŁYCH W ZSRS I ICH EWAKUACJI DO POLSKI ORAZ O PRAWIE DO ZRZECZENIA SIĘ OBYWATELSTWA POLSKIEGO OSÓB NARODOWOŚCI ROSYJSKIEJ, UKRAIŃSKIEJ, BIAŁORUSKIEJ, RUSIŃSKIEJ I LITEWSKIEJ ZAMIESZKAŁYCH NA TERYTORIUM POLSKI I ICH EWAKUACJI DO ZSRS.

Rząd Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich z jednej strony i Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej z drugiej zgodziły się na następujące postanowienia:

Artykuł 1.

Rząd Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich zgadza się przyznać osobom narodowości polskiej i żydowskiej posiadającym obywatelstwo polskie do 17 września 1939 r. i zamieszkałym na terytorium ZSRS, prawo do zrzeczenia się obywatelstwa ZSRS zgodnie z wyrażonym przez nie życzeniem i zezwolić im na przesiedlenie się na terytorium Polski.

Analogiczne prawo przyznaje się także na podstawie dekretów Prezydium Rady Najwyższej ZSRS z dnia 2[2] czerwca i 14 lipca 1944 r. osobom narodowości polskiej wymienionym w tych dekretach³.

Artykuł 2.

Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej zgadza się przyznać osobom narodowości rosyjskiej, ukraińskiej, białoruskiej, rusińskiej i litewskiej prawo do zrzeczenia się obywatelstwa polskiego zgodnie z wyrażonym przez nie życzeniem.

Artykuł 3.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się przystąpić do przesiedlania z terytorium ZSRS do Polski i z terytorium Polski do ZSRS wszystkich osób wymienionych w artykułach 1 i 2 Porozumienia.

Artykuł 4.

Osobom przesiedlającym się na podstawie niniejszego Porozumienia przysługują prawo do zabrania ze sobą swoich rodzin.

Do rodziny mogą być zaliczeni: żona (albo mąż), dzieci, matka, ojciec, wy-

ники, а также другие родственники, независимо от их национальности, если они имеют общее хозяйство и из'явили желание переселиться.

Статья 5.

Переселение проводится на основе добровольного из'явления своей воли каждым перечисленным выше лицом.

Статья 6.

Лица, имеющие право на выход из советского гражданства согласно статье 1, находящиеся к моменту подписания Соглашения на территории СССР, могут обратиться в течение срока до 1 ноября 1945 года через местные органы власти с ходатайством о выходе из гражданства СССР в Комиссию Президиума Верховного Совета СССР по рассмотрению вопросов приема, выхода и лишения гражданства СССР.

Лица, имеющие право на выход из советского гражданства согласно статье 1, находящиеся к моменту подписания соглашения на территории Польши или на территории других государств могут обратиться в течение срока до 1 ноября 1945 г. с ходатайством о выходе из гражданства СССР в Комиссию Президиума Верховного Совета СССР по рассмотрению вопросов о приеме и выходе из гражданства СССР через Посольства или Консульства СССР по месту их пребывания.

Статья 7.

Лица, имеющие право на выход из польского гражданства, согласно статье 2, находящиеся к моменту подписания Соглашения на территории Польши, могут обратиться в течение срока до 1 ноября 1945 года через местные органы в установленном законом порядке с ходатайством о выходе из польского гражданства.

Статья 8.

Для содействия выполнению настоящего Соглашения и, в частности, для составления списков выезжающих лиц и для организации выезда из СССР в Польскую Республику и из Польской Республики в СССР учреждается Советско-Польская Смешанная Комиссия, имеющая местопребывание в Москве. В состав Комиссии входят 6 членов, назначенных обоими правительствами, по три члена с каждой стороны.

Смешанная Комиссия избирает двух председателей, которые поочередно председательствуют на ее заседаниях.

Статья 9.

В места сосредоточения выезжающих на основании настоящего Согла-

chowankowie, a także inni krewni niezależnie od ich narodowości, jeśli żyją oni we wspólnym gospodarstwie i wyrazili chęć przesiedlenia się.

Artykuł 5.

Przesiedlenie odbywa się na podstawie dobrowolnego wyrażenia swojej woli przez każdą z wymienionych wyżej osób.

Artykuł 6.

Osoby mające prawo do zrzeczenia się obywatelstwa sowieckiego zgodnie z artykułem 1, przebywające w chwili podpisania Porozumienia na terytorium ZSRS, mogą zwrócić się w terminie do 1 listopada 1945 roku poprzez miejscowe organy władzy z podaniem o zmianę obywatelstwa ZSRS do Komisji Prezydium Rady Najwyższej ZSRS rozpatrującej kwestie nabycia, zrzeczenia się i pozbawienia obywatelstwa ZSRS.

Osoby mające prawo do zrzeczenia się obywatelstwa sowieckiego zgodnie z artykułem 1, przebywające w chwili podpisania Porozumienia na terytorium Polski albo na terytorium innych państw, mogą zwrócić się w terminie do 1 listopada 1945 r. z podaniem o zmianę obywatelstwa ZSRS do Komisji Prezydium Rady Najwyższej ZSRS rozpatrującej kwestie nabycia i zrzeczenia się obywatelstwa ZSRS za pośrednictwem Ambasad albo Konsulatów ZSRS w miejscu swego pobytu.

Artykuł 7.

Osoby mające prawo do zrzeczenia się obywatelstwa polskiego zgodnie z artykułem 2, przebywające w chwili podpisania Porozumienia na terytorium Polski, mogą zwrócić się w terminie do 1 listopada 1945 roku poprzez miejscowe organy, w sposób przewidziany prawem, z podaniem o zmianę obywatelstwa polskiego.

Artykuł 8.

Dla współdziałania w wykonaniu niniejszego Porozumienia i w szczególności w celu sporządzenia list osób wyjeżdżających i w celu organizacji wyjazdu z ZSRS do Rzeczypospolitej Polskiej i z Rzeczypospolitej Polskiej do ZSRS, powołuje się Mieszaną Sowiecko-Polską Komisję z siedzibą w Moskwie. W skład Komisji wchodzi 6 członków wyznaczonych przez obydwie rządy, po trzech członków z każdej strony.

Komisja Mieszana wybiera dwóch przewodniczących, którzy kolejno przewodniczą jej posiedzeniom.

Artykuł 9.

Dla miejsc skupienia osób wyjeżdżających na podstawie niniejszego Poro-

шения лиц Смешанная Комиссия имеет право назначить своих Уполномоченных, которые будут действовать на основании инструкций Комиссии.

Статья 10.

Сроки и порядок выезда из СССР в Польшу и из Польши в СССР лиц, вышедших соответственно из гражданства СССР и Польши, определяются Смешанной Советско-Польской Комиссией.

Извещение лиц, подлежащих выезду в порядке настоящего Соглашения, производится Смешанной Советско-Польской Комиссией и ее Уполномоченными.

Статья 11.

Смешанная Советско-Польская Комиссия определяет свой бюджет и бюджет своих Уполномоченных.

Статья 12.

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются назначить своих представителей в Смешанную Советско-Польскую Комиссию в течение 14 дней после подписания настоящего Соглашения.

Статья 13.

Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются закончить переселение лиц, указанных в ст. ст. 1, 2 и 4 настоящего Соглашения, не позднее 31 декабря 1945 года.

Статья 14.

Технические детали, касающиеся реализации настоящего Соглашения, устанавливаются в Протоколе, приложенном к настоящему соглашению и являющемуся нераздельной частью последнего.

Статья 15.

Настоящее Соглашение составлено 6-го июля 1945 г. в г. Москве, в двух экземплярах, каждый на русском и польском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу.

Настоящее Соглашение вступает в силу со дня его подписания.

В удостоверение чего уполномоченные подписали настоящее Соглашение и приложили к нему свои печати.

ПО УПОЛНОМОЧИЮ
ПРАВИТЕЛЬСТВА СССР

ПО УПОЛНОМОЧИЮ
ВРЕМЕННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА
НАЦИОНАЛЬНОГО ЕДИНСТВА
ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

А. Вышинский⁴

м. п.

З. Модзелевский⁵

м. п.

zumienia, Komisja Mieszana ma prawo wyznaczenia swoich Pełnomocników, którzy będą działali na podstawie instrukcji Komisji.

Artykuł 10.

Terminy i tryb wyjazdu z ZSRS do Polski i z Polski do ZSRS osób, które zrzekły się odpowiednio obywatelstwa ZSRS i Polski, będą ustalane przez Mieszaną Sowiecko-Polską Komisję.

Zawiadamiania osób mających wyjechać w trybie niniejszego Porozumienia dokonuje Mieszana Sowiecko-Polska Komisja i jej Pełnomocnicy.

Artykuł 11.

Mieszana Sowiecko-Polska Komisja określa swój budżet i budżet swoich Pełnomocników.

Artykuł 12.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się mianować swoich przedstawicieli do Mieszanej Sowiecko-Polskiej Komisji w ciągu 14 dni po podpisaniu niniejszego Porozumienia.

Artykuł 13.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się zakończyć przesiedlenie osób wymienionych w art. art. 1, 2 i 4 niniejszego Porozumienia nie później niż 31 grudnia 1945 roku.

Artykuł 14.

Szczegóły techniczne dotyczące realizacji niniejszego Porozumienia ustala Protokół, dołączony do niniejszego porozumienia i będący nieodłączną częścią tego ostatniego.

Artykuł 15.

Niniejsze Porozumienie zostało sporządzone 6-go lipca 1945 r. w m. Moskwie w dwóch egzemplarzach, każdy w języku rosyjskim i polskim, przy czym oba teksty mają jednakową moc.

Niniejsze Porozumienie wchodzi w życie z dniem jego podpisania.

Na dowód czego pełnomocnicy podpisali niniejsze Porozumienie i opatrzili je swoimi pieczęciami.

Z UPOWAŻNIENIA
RZĄDU ZSRS

A. Wyszynskij⁴
m. p.

Z UPOWAŻNIENIA TYMCZASOWEGO
RZĄDU JEDNOŚCI NARODOWEJ
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Z. Modzelewski⁵
m. p.

ВЕРНО:
ЗАМ. НАЧ. 6 ОТД. 7 ОТДЕЛА 2 УПРАВЛ. НКГБ СССР
Капитан –
ДЛУЖИНСКИЙ

ПРОТОКОЛ

При подписании „Соглашения между правительством СССР и Временным Правительством Национального Единства Польской Республики о праве на выход из советского гражданства лиц польской и еврейской национальностей, проживающих в СССР, и об их эвакуации в Польшу, и о праве на выход из польского гражданства лиц русской, украинской, белорусской, русинской и литовской национальностей, проживающих на территории Польши, и об их эвакуации в СССР”, Высокие Договаривающиеся Стороны условились о нижеследующем:

1. Соглашение не изменяет постановлений, предусмотренных в Соглашениях, заключенных 9 и 22 сентября 1944 г. между Правительством Украинской, Белорусской, Литовской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения о взаимной эвакуации украинского, белорусского, русского, русинского, литовского, польского и еврейского населения.

2. Правительство СССР и Временное Правительство Национального Единства Польской Республики предоставляют лицам, выезжающим на основании настоящего Соглашения, транспортные средства, питание, медицинскую помощь во время их следования соответственно по советской и польской территории до пунктов передачи польским и советским властям по принадлежности.

Все расходы, произведенные советскими и польскими властями, в связи с выездом лиц из СССР в Польшу и из Польши в СССР, в порядке настоящего Соглашения, будут учтены Смешанной Советско-Польской Комиссией и расчеты по ним будут произведены между Временным правительством Национального Единства Польской Республики и Советским Правительством в порядке особого Соглашения.

3. При осуществлении переселения лиц из СССР в Польшу будет соблюдаться в отношении последовательности следующий порядок:

А) По профессиям переселяющихся.

а) Семьи военнослужащих;

 / Крестьяне;

 / Специалисты и квалифицированные рабочие;

ZA ZGODNOŚĆ:
ZAST[ĘPCA] NACZ[ELNIKA] 6 WYDZ[IAŁU] 7 ODDZIAŁU
2 ZARZĄDU NKGB ZSRS
Kapitan –
DŁUŻYNSKIJ

PROTOKÓŁ

Przy podpisaniu „Porozumienia pomiędzy Rządem ZSRS i Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej o prawie do zrzeczenia się obywatelstwa sowieckiego osób narodowości polskiej i żydowskiej zamieszkałych w ZSRS i ich ewakuacji do Polski oraz o prawie do zrzeczenia się obywatelstwa polskiego osób narodowości rosyjskiej, ukraińskiej, białoruskiej, rusińskiej i litewskiej zamieszkałych na terytorium Polski i ich ewakuacji do ZSRS” Wysokie Układające się Strony zgodziły się na następujące postanowienia:

1. Porozumienie nie zmienia postanowień przewidzianych w Układach zawartych 9 i 22 września 1944 r. między Rządem Ukraińskiej, Białoruskiej, Litewskiej SRS i Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego o wzajemnej ewakuacji ludności ukraińskiej, białoruskiej, rosyjskiej, rusińskiej, litewskiej, polskiej i żydowskiej.

2. Rząd ZSRS i Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej udostępnią osobom wyjeżdżającym na podstawie niniejszego Porozumienia środki transportu, wyżywienie, pomoc lekarską podczas ich przejazdu – odpowiednio na terytorium sowieckim i polskim – do punktów przekazania ich władzom polskim i sowieckim, według właściwości.

Wszystkie wydatki poniesione przez władze sowieckie i polskie w związku z wyjazdem osób z ZSRS do Polski i z Polski do ZSRS w trybie niniejszego Porozumienia zostaną obliczone przez Mieszaną Sowiecko-Polską Komisję, a wynikające z niego rozrachunki zostaną dokonane pomiędzy Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Rządem sowieckim w trybie odrębnego Porozumienia.

3. Podczas dokonywania przesiedlenia osób z ZSRS do Polski będzie zachowany, odnośnie kolejności, następujący tryb:

A) Pod względem zawodu przesiedlanych.

a) Rodziny wojskowych;

/ Chłopi;

/ Specjaliści i robotnicy wykwalifikowani;

/ Остальные лица.

Б) По месту жительства переселяющихся.

а) Восточные и северные районы СССР;

/ Восточные и северные районы СССР;

/ Европейская часть СССР;

/ Остальные районы СССР, в том числе Средняя Азия.

4. Школы, детские дома и др. учреждения, состоящие из лиц, подлежащих переселению в Польшу, эвакуируются в организованном порядке под соответствующим надзором.

5. Лицам, имеющим право на выход из советского гражданства для выезда в Польшу, находящимся в заключении, будет предоставлена возможность оформить выход из гражданства СССР в течение 3-х месяцев после освобождения.

6. Лица, выезжающие в Польшу, имеют право взять с собой принадлежащее им имущество весом, не превышающим двух тонн на семью для сельского населения и одной тонны на семью городского населения, за исключением предметов, запрещенных к вывозу из СССР.

Кроме того, лицам специальных профессий, как-то: ремесленникам, врачам, художникам, ученым и т.п. предоставляется право вывезти предметы, необходимые для их профессиональной деятельности.

7. Лица, выезжающие из СССР в Польшу и из Польши в СССР, имеют право взять с собой до 1000 злотых (или соответственно до 1000 руб.) наличными, которые они получают в установленных Комиссией пунктах в обмен на советскую (и соответственно польскую) валюту.

8. Денежные суммы, имеющиеся у лиц, выезжающих из СССР в Польшу и из Польши в СССР, превышающие 1000 злотых, подлежат сдаче под расписку представителям Советско-Польской Комиссии для последующего зачисления их на особый счет в Госбанке СССР и в Польском Национальном Банке по принадлежности.

Сданные, таким образом, денежные суммы будут возмещены Временным Правительством Национального Единства Польской Республики и Советским Правительством их собственникам по приезде их соответственно в Польшу и в СССР.

Равным образом подлежат сдаче под расписку в Госбанке СССР и зачислению на особый счет облигации Государственных Займов СССР, имеющихся у лиц, переселяющихся в Польшу.

Расчет между Правительством СССР и Временным Правительством Национального Единства Польской Республики по всем этим суммам будет произведен впоследствии по особому Соглашению.

9. Все студенты, а также лица специальных профессий, в отношении которых Временное Правительство Национального Единства Польской

/ Pozostałe osoby.

B) Pod względem miejsca zamieszkania przesiedlanych.

a) Wschodnie i północne rejony ZSRS;

/ Wschodnie i północne rejony ZSRS;

/ Europejska część ZSRS;

/ Pozostałe rejony ZSRS, w tym Azja Środkowa.

4. Szkoły, dziecińce i in[ne] zakłady, w których przebywają osoby podlegające przesiedleniu do Polski, ewakuowane będą w sposób zorganizowany, pod odpowiednim nadzorem.

5. Osobom, mającym prawo do zrzeczenia się obywatelstwa sowieckiego celem wyjazdu do Polski, a przebywającym w więzieniach, zostanie umożliwione załatwienie formalności związanych z rezygnacją z obywatelstwa ZSRS w ciągu 3 miesięcy po zwolnieniu.

6. Osoby wyjeżdżające do Polski mają prawo zabrać ze sobą należące do nich mienie, nie przewyższające wagą dwóch ton na rodzinę dla ludności wiejskiej i jednej tony na rodzinę dla ludności miejskiej, za wyjątkiem przedmiotów objętych zakazem wywozu z ZSRS.

Prócz tego osobom zawodów specjalnych, a mianowicie: rzemieślnikom, lekarzom, artystom i t.p. przyznaje się prawo do wywozu przedmiotów niezbędnych dla ich działalności zawodowej.

7. Osoby wyjeżdżające z ZSRS do Polski i z Polski do ZSRS mają prawo wziąć ze sobą do 1000 złotych (lub odpowiednio 1000 rub[li]) w gotówce, którą otrzymają w wyznaczonych przez Komisję punktach drogą zamiany na sowiecką (i odpowiednio polską) walutę.

8. Kwoty pieniężne, będące w posiadaniu osób wyjeżdżających z ZSRS do Polski i z Polski do ZSRS, przewyższające 1000 złotych podlegają zdeponowaniu za pokwitowaniem przedstawicielom Sowiecko-Polskiej Komisji dla późniejszego ich przekazania na specjalny rachunek w Banku Państwowym ZSRS i w Polskim Banku Narodowym, według właściwości.

Zdane w ten sposób kwoty pieniężne zostaną zwrócone przez Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Sowiecki ich właścicielom po przyjeździe odpowiednio do Polski i do ZSRS.

W ten sam sposób zdeponowaniu za pokwitowaniem w Banku Państwowym ZSRS i przekazaniu na specjalny rachunek podlegają obligacje Pożyczek Państwowych ZSRS, będące w posiadaniu osób przesiedlających się do Polski.

Rozliczenie między Rządem Sowieckim a Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej odnośnie wszystkich tych kwot zostanie dokonane w późniejszym okresie na podstawie odrębnego Porozumienia.

9. Wszyscy studenci, a także osoby zawodów specjalnych, w stosunku do których Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej uzna za celowe, a Rząd ZSRS wyrazi zgodę, aby kontynuowali oni odbywane studia w

Республики будет считать целесообразным, а Правительство СССР даст свое согласие, чтобы они продолжали прохождение курса в советских учебных заведениях или работу на советских предприятиях для повышения своей квалификации, должны получить польские паспорта и могут остаться на прежних местах для проживания на общих условиях, регулирующих пребывание в СССР, иностранных граждан.

10. Под предусмотренными в статье 6-й Соглашения местными властями следует понимать:

- а) в городах – местные органы милиции;
- б) в сельской местности – сельские советы;
- в) в воинских частях – командир части;
- д) во всех остальных случаях – соответствующие советские административные власти.

11. На содержание Смешанной Советско-Польской Комиссии Правительство СССР и Временное Правительство Национального Единства Польской Республики отпускают авансы, расчет по которым будет произведен между этими Правительствами по особому Соглашению.

г. Москва, 6 июля 1945 г.

ПО УПОЛНОМОЧИЮ
ПРАВИТЕЛЬСТВА СССР

ПО УПОЛНОМОЧИЮ
ВРЕМЕННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА
НАЦИОНАЛЬНОГО ЕДИНСТВА
ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

А. Вышинский

З. Модзелевский

ВЕРНО:
ЗАМ. НАЧ. 6 Отд-ния 7 ОТДЕЛА 2 УПР. НКГБ СССР
Капитан
ДЛУЖИНСКИЙ

ДА СБУ (Київ), ф. 9, оп. 30, спр. 619, арк. 213–219.

Супровідний лист – оригінал, додатки – копії, машинописи.

З правого боку на полях супровідного листа вписано від руки: „60”, нижче під рискою: „1945 г.”. Під текстом вписано від руки: „читал” з нерозбірливим підписом і датою: „31/VII 45”; поруч ще сім нерозбірливих підписів з датами: „1/VIII 45 г.”, „2/VIII”, „3/VIII 45 г.”, „4 VIII 45 г.”, „11.VIII”, „17/IX 45” і „18/IX-45”.

Польський текст угоди вперше було опубліковано в книжці: *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich, t. VIII*, вид. „Książka i Wiedza”, Warszawa 1974, с. 500–504.

В-а Вписано від руки.

¹ Тимчасовий Уряд Національної Єдності (ТУНЕ) утворено 28 червня 1945 (існував до

sowieckich uczelniach, albo pracę w sowieckich przedsiębiorstwach dla podniesienia swoich kwalifikacji, powinni otrzymać polskie paszporty i mogą pozostać w dotychczasowych miejscach zamieszkania na ogólnych zasadach, regulujących pobyt obywateli innych państw w ZSRS.

10. Przez przewidziane w artykule 6 Porozumienia władze miejscowe należy rozumieć:

- a) W miastach – miejscowe organy milicji;
- b) w miejscowościach wiejskich – rady wiejskie;
- c) w jednostkach wojskowych – dowódcę jednostki;
- d) we wszystkich pozostałych wypadkach – odpowiednie sowieckie władze administracyjne.

11. Na utrzymanie Mieszanej Sowiecko-Polskiej Komisji Rząd ZSRS i Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej wydzielają tytułem zaliczki kwoty, z których rozliczenie zostanie dokonane między tymi Rządami na podstawie odrębnego Porozumienia.

m. Moskwa, 6 lipca 1945 r.

Z UPOWAŻNIENIA
RZĄDU ZSRS

Z UPOWAŻNIENIA TYMCZASOWEGO
RZĄDU JEDNOŚCI NARODOWEJ
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

A. Wyszynskij

Z. Modzelewski

ZA ZGODNOŚĆ:

ZAST[ĘPCA] NACZ[ELNIKA] 6 Wydziału 7 ODDZIAŁU 2 ZARZ[ĄDU]
NKGB ZSRS
Kapitan
DŁUŻYNSKIJ

PA SBU (Kijów), f. 9, op. 30, spr. 619, ark. 213–219.

Pismo przewodnie – oryginał, załączniki – kopie, maszynopisy.

Na prawym marginesie pisma przewodniego wpisano odręcznie nr: 60, niżej pod kreską: 1945 r. Pod tekstem wpisano odręcznie: przeczytałem, z nieczytelnym podpisem i datą: 31/VII 45; obok jeszcze siedem nieczytelnych podpisów i przy nich daty: 1/VIII 45 r., 2/VIII, 3/VIII 45 r., 4 VIII 45 r., 11.VIII, 17/IX 45 i 18/IX-45.

Polski tekst porozumienia publikowany po raz pierwszy w: Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich, t. VIII, wyd. „Książka i Wiedza”, Warszawa 1974, s. 500–504.

^a -^a Wpisano odręcznie.

¹ Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN) powołano 28 czerwca 1945 (istniał do lutego 1947) na konferencji moskiewskiej, jego utworzenie stanowiło realizację postanowień jałtańskich; w skład tego rządu obok partii tworzących Rząd Tymczasowy RP weszli przedsta-

лютого 1947) на конференції у Москві, його утворення було реалізацією рішень Кримської конференції; до складу цього уряду, крім партій, які творили Тимчасовий Уряд РП, увійшли представники селянського руху і соціалістів, пов'язаних досі з Лондонським Урядом (м. ін. С. Міколайчик); після утворення ТУНЕ США і Великобританія відмовились від визнання еміграційного уряду в Лондоні; фактично ТУНЕ контролювала ППР.

² Райхман Леонід, у 1945 – заступник начальника 2-го Управління НКГБ СРСР. У 1943 комісар державної безпеки 2-го рангу, у 1945 генерал-лейтенант.

³ Липневий указ поширював на жителів районів, які входили до складу Литовської РСР, дію указу Верховної Ради СРСР від 22 червня 1944 „Про право прийняття польського громадянства солдатами і офіцерами Армії Польської у СРСР, які брали участь у боротьбі за визволення Польщі, та членами їхніх сімей”, що стосувався поляків родом з територій, включених у 1939 до СРСР (БРСР і УРСР).

⁴ Вишинський Андрій (1883–1954), у 1935–1939 – прокурор СРСР, у 1939–1944 – заступник голови Ради Народних Комісарів СРСР, у 1940–1949 – заступник наркома, згодом міністра закордонних справ СРСР, у 1949–1953 – міністр закордонних справ СРСР, у 1953–1954 – постійний представник СРСР в ООН.

⁵ Модзелевський Зигмунт (1900–1954), професор, економіст, дипломат, партійний діяч; член СДКПІЛ, КПП, КПФ, ППР, у 1948–1954 ЦК ПОРП; з 1937 у СРСР – діяч СПП, 1945 – посол у Москві, з червня 1945 до березня 1951 – заступник міністра і міністр закордонних справ, з 1951 – ректор Інституту суспільних наук при ЦК ПОРП; депутат КРН, Законодавчого сейму і Сейму І скликання.

wiele ludowców i socjalistów związanych dotąd z rządem londyńskim (m. in. S. Mikołajczyk); po powstaniu TRJN, USA i W. Brytania cofnęły swe uznanie dla polskich władz w Londynie; faktyczną kontrolę nad TRJN sprawowała PPR.

² Rajchman Leonid, w 1945 zca naczelnika 2 Zarządu NKGB ZSRS. W 1943 komisarz bezp. państw. 2 rangi, w 1945 gen. lejtenant.

³ Dekret lipcowy rozszerzał na mieszkańców rejonów wchodzących w skład Litewskiej SRS postanowienia dekretu Rady Najwyższej ZSRS z 22 czerwca 1944: O prawie przyjęcia obywatelstwa polskiego przez żołnierzy i oficerów Armii Polskiej w ZSRS uczestniczących w walce o wyzwolenie Polski oraz członków ich rodzin, który dotyczył Polaków pochodzących z terenów włączonych w 1939 do ZSRS (BSRS i USRS).

⁴ Wyszynskij Andriej (1883–1954), w l. 1935–1939 prokurator ZSRS, 1939–1944 zca przewodniczącego RKL ZSRS, w 1940–1949 zca ludowego komisarza, potem ministra spraw zagranicznych ZSRS, w l. 1949–1953 minister spraw zagranicznych ZSRS, 1953–1954 stały przedstawiciel ZSRS w ONZ.

⁵ Modzelewski Zygmunt (1900–1954), profesor, ekonomista, dyplomata, działacz partyjny; kolejno członek: SDKPiL, KPP, KPF, PPR, 1948–1954 KC PZPR; od 1937 w ZSRS – działacz ZPP, 1945 ambasador w Moskwie, od czerwca 1945 do marca 1951 wiceminister i minister spraw zagranicznych, od 1951 rektor Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR; poseł do KRN, na Sejm Ustawodawczy i Sejm I kadencji.

**30 липня 1945, Люблін. Звіт Б. Свідзінського Головному представникові
з питань евакуації про причини припинення переселення українського
населення з Грубешівського повіту**

Копія з копії.

РАЙОННИЙ ПРЕДСТАВНИК
у справах евакуації
у Грубешеві
№ 21/12/45

Люблін, 30.VII.1945 р.

ЗВІТ

Два місяці тому кампанія по переселенню українського населення з місцевого повіту цілком припинилася, причиною цього, з одного боку, була відсутність транспорту, з приводу якої майже весь південний район повіту був цілком непереселеним до часу весняної сівби. Зараз всі ці українці після сівби чекають на урожай, а потім правдоподібно мають намір розпочати евакуацію до УРСР, але особисто вважаю, що це лише викрути, щоб обманути пильність влади, оскільки певним є, що на цій території лютують маси українських агітаторів з Галичини, які умовляють населення південних гмін не евакуюватися, вони стверджують, що не треба виїжджати, бо ці землі і так невдовзі відійдуть до України, що вони мають надію отримати після мирної конференції і такі інші дурниці розголошують.

З другого боку, припинення евакуації значною мірою спричинило повернення багатьох родин, які вже були евакуйовані до УРСР. Всі ці реемігранти розголошують по всій місцевості різні невігідні для евакуації чутки з УРСР, а саме, що їх не направляють туди, куди вони записалися, тільки туди, куди сама влада УРСР бажає, що їм не дають господарств, а всіх забирають до колгоспів, або, що навіть на найближчих територіях колишньої польської Волині організують колгоспи, що ніби-то погано до них ставиться місцева радянська влада, тощо.

Такий стан речей, як вище описав, не дуже сприяє евакуації. А винною є тут, на мою думку, сама влада УРСР, яка дозволяє вже попередньо евакуйованим багаторазово перетинати кордон, щоб уможливити вивіз не 2 тонн, а скільки можливо з Польщі на радянську сторону. Ті, які багато разів переходили кордон і були розчаровані становищем на радянському боці, вже давно почали розголошувати чутки, що стали загрозою для евакуації, але з приводу своєї, так би мовити, жадоби відповідні органи УРСР дивилися

30 lipca 1945, Lublin. Sprawozdanie B. Świdzińskiego dla Głównego Przedstawiciela ds. ewakuacji informujące o przyczynach zahamowania przesiedleń ludności ukraińskiej z powiatu hrubieszowskiego

Odpis z odpisu.

PRZEDSTAWICIEL REJONOWY
do spraw Ewakuacji
w Hrubieszowie

Lublin, dnia 30.VII.1945 r.

L. 21/12/45

SPRAWOZDANIE

Od dwóch miesięcy akcja przesiedleńcza ludności ukraińskiej z tutejszego powiatu ustała zupełnie, powodem tego jest z jednej strony poprzednie niedomaganie transportów, dzięki któremu całe prawie południe powiatu zostało omal zupełnie nie tknięte do okresu siewów wiosennych. Obecnie wszyscy ci ukraińcy dokonali siewów i oczekują na zbiory, poczym prawdopodobnie mają zamiar rozpocząć ewakuowanie się do USRR, lecz jestem osobiście zdania, że są to tylko wykręty, aby zmylić czujność władz, gdyż pewnym jest, że na tych terenach grasują całe masy agitatorów ukraińskich z Galicji, którzy odmawiają ludność gmin południowych od ewakuacji twierdząc, że nie mają potrzeby wyjeżdżać, bo ziemie te i tak w niedługiej przyszłości przypadną Ukrainie, którą mają nadzieje otrzymać po konferencji pokojowej itp. brednie głoszą.

Z drugiej strony w bardzo poważnym stopniu przyczyniło się do wstrzymania ewakuacji powrócenie wielu rodzin, które już były ewakuowane do USRR. Wszyscy ci re[e]migranci rozgłaszają po całej okolicy różne niekorzystne dla ewakuacji wieści z USRR, a to, że nie są kierowani tam, gdzie się zapisali tylko tam, gdzie same Władze USRR sobie tego życzą, to znów, że nie dają im gospodarstw, a wszystkich zabierają do koł[c]hozów, to znów, że już nawet na najbliższych terenach dawniej polskiego Wołynia wprowadzają koł[c]hozy, że rzekomo źle są traktowani przez miejscowe władze sowieckie itp.

Taki stan rzeczy, jak wyżej opisałem nie zachęca zbytnio do ewakuacji. Temu same władze USRR moim zdaniem są winne, pozwalając już poprzednio ewakuowanym na przekraczanie granicy po wiele razy, a to w celu dania możliwości wywiezienia nie 2 ton, ale ile się da z Polski na stronę sowiecką. Przez tych wielokrotnie przekraczających granicę, a zniechęconych czemś czemkolwiek bądź w stosunkach sowieckich, już dawno zaczęły płynąć wieści zagrażające ewakuacji, lecz dla swej, że tak się wyrażę zachłanności, odpowiednie czynniki

крізь пальці, а теперішнє нелегальне повернення маси евакуйованих з УРСР до своїх садиб та їхня агітація зробили решту.

Чи вдасться зломити опір – буде видно у найближчому майбутньому.

Секретар:
(—) Й. Лісінський

РАЙОННИЙ ПРЕДСТАВНИК
(—) Б. Свідзінський

Л.С.

„Районний представник у Грубешеві”
у справах евакуації

Копія вірна:
(Макух)
Керівник Канцелярії
Головного представництва
у справах евакуації в Любліні

Кругла печатка:
Головного представництва РП
у справах евакуації

Вірно: (—)

*А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 37.
Копія, машинопис*

USRR patrzyły przez palce, a obecny nielegalny powrót całej masy ewakuowanych z USRR na swoje dawne tu siedziby i ich agitacja dokonały reszty.

Czy uda się złamać opór – najbliższa przyszłość pokaże.

Sekretarz:
(—) J. Lisiński

PRZEDSTAWICIEL REJONOWY
(—) B. Świdziński

L.S.

„Przedstawiciel Rejonowy w Hrubieszowie”
do spraw Ewakuacji

Za zgodność odpisu:
(Makuch)
Kierownik Kancelarii
Głównego Przedstawicielstwa
do Spraw Ewakuacji w Lublinie

Pieczęć okrągła:
Przedstawicielstwo Główne R.P.
dla spraw Ewakuacji

Za zgodność: (—)

A MSWiA, MAP 304, k. 37.

Kopia, maszynopis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

5 серпня 1945, Томашів Люблінський. Протокол зборів представників українського населення Томашівського повіту про ставлення до переселення

Протокол

Зборів представників українського населення Томашівського повіту, які відбулися 5-го серпня 1945 р. у залі Ради Народової повіту Томашів Люблінський]. Присутні гр. Королько¹, Пістун Трофім, Корчинський Гжегож² як президія, ^a-Децишин^a Базилі як секретар.

Присутніх 30 осіб.

Порядок денний

1. Питання українського населення у межах Республіки Польщі.
2. Поточні справи.

До 1. Гр. Королько доповів, що у післявоєнний період держави прямують до того, щоб творити держави монолітні з національної точки зору. Це спричинено тим, щоб в майбутньому не мали місця різні національні конфлікти і антагонізми. З огляду на те між урядом Республіки Польщі і урядом СРСР укладено угоду про те, щоб українське населення переселилося до УРСР, а польське населення з СРСР, згідно з його бажанням, до Польщі. Далі сказав що система аграрної реформи і пов'язане з цим об'єднання приватних ділянок примусить уряд Республіки Польщі, переселити частину населення на захід, оскільки на території, що заселена українцями є велике перенаселення. На цій території, з якої частина людей виїхала до УРСР, решта, яка залишилася, розпорошена по місцевості і якщо не хоче денационалізуватися, не залишається нічого іншого, тільки виїжджати до УРСР. Далі прочитав відозву підпільних Польської і Української організацій, яка демаскувала їх ганебну роль, як реакціонерів і антидемократів. Далі казав, що польський уряд хотів би знати про становище і ставлення українського населення до Уряду Національної Єдності.

Гр. Умінський сказав, що я тут родився, живу з діда-прадіда, і тому важко йому розлучатися зі своїм майном, у зв'язку з чим хоче залишитися на місці. Гр. Децишин з гм[іни] Угнів зазначив, що населення цієї гміни прагне жити у межах Польщі і виїжджати до СРСР не хоче. Свої повинності, які накладає на нас Польський Уряд, українське населення виконує охоче і на сто відсотків. З лісовими бандами не співпрацювало і не співпрацює.

Гр. Корчинський, війт гм[іни] Угнів сказав, що на території Угнова і Тарношина українське населення живе компактною масою і [у] сучасній Демократичній Польщі ми повинні дістати школу з рідною мовою.

5 sierpnia 1945, Tomaszów Lubelski. Protokół z zebrania delegatów ludności ukraińskiej powiatu tomaszowskiego dotyczącego stanowiska tej społeczności w sprawie przesiedleń

Protokół

Z zebrania delegatów Ukraińskiej ludności powiatu Tomaszowskiego które odbyło się w dniu 5-go sierpnia 1945 r. w sali Rady Narodowej powiatu Tomaszów Lub[elski]. Obecni ob. Korolko¹, Pistun Trofim, Korczyński Grzegorz² jako prezydium, ^aDeszczyszyn^a Bazyli jako sekretarz.

Delegatów obecnych 30-cie osób.

Porządek obrad

1. Sprawa Ukraińskiej ludności w granicach Rzeczypospolitej] Polski[e]j.
2. Wolne wnioski.

Do 1. Ob. Korolko przedstawił zebraniu, że w czasie powojennym dążeniem państw jest żeby tworzyć państwa o jednolitej ludności nacjonalnej. Powód do tego jest ten ażeby różne tarcia i antagonizmy narodowościowe w przyszłości nie miały miejsca. To też nastąpiła umowa pomiędzy rządem Rzeczypospolitej Polski a rządem ZSRR ażeby ludność Ukraińska przesiedliła się do USRR, a ludność polska z ZSRR według jej życzeń do Polski. Dalej przedstawił, że system reformy rolnej i związana z tem komasacja gruntów zmusi rząd Rzecz[ypospolitej] Polskiej do przesiedlenia część ludności na zachód, gdyż w terenach zasiedlonych Ukraińcami jest duże przeludnienie. W terenach tych, gdzie część ludności wyjechała do USRR, pozostała reszta i jest rozpruszona w przestrzeni, nic innego nie pozostaje, o ile niechce być wynarodowiony, jak tylko wyjazd do USRR. Dalej odczytał odezwę podpolnej³ organizacji Polskiej i Ukraińskiej demaskując ich haniebne role jak[o] reakcjonistów i antydemokratów. Dalej mówił, że rząd Polski chciałby wiedzieć stanowisko i ustosunkowanie się ludności Ukraińskiej do Rządu Jedności Narodowej.

Ob. Umiński mówił, że tutaj urodziłem się, żyję z dziada pradziada i ciężko jemu rozstawać się ze swoim dobytkiem, a wobec tego pragnie pozostać na miejscu.

Ob. Deszczyszyn z gm. Uhnów zaznacza, że ludność tej gminy pragnie żyć w granicach Polski i wyjeżdżać do ZSRR nie chce. Swoje powinność[i], które nakłada na nas Rząd Polski wypełnia naród Ukraiński z chęcią w stu procentach. Z bandami leśnymi nie współpracowała i nie współpracuje.

Ob. Korczyński, wójt gm. Uhnów mówi, że na terenie Uhnowa i Tarnoszyna ludność Ukraińska żyje zwartą masą i [w] teraźniejszej Demokratycznej Polsce powinniśmy dostać szkołę w ojczystym języku.

Гр. Пістун розповідає, як одного разу взимку на нього, як на солтиса громади Диниська напала банда, що говорила польською мовою. Забрала у той раз з села 17 свиней і 12 коней. Його самого забрали до іншого села, забрали в нього взуття, випустили до дому і заборонили говорити про це будь-кому.

Гр. Корчинський просить Польський Уряд, щоб решті українського населення дати можливість залишитися в межах Польщі, а ми обіцяємо, що всі обов'язки, які на нас покладуть, будемо виконувати охоче і докладне. Там, де укр[аїнське] населення проживає у компактній масі треба, щоб уряд дав українську школу.

Гр. Королько доповів, що до СРСР не хочуть виїжджати сім'ї, які мають родичів поляків, родини, що прив'язані до свого місця проживання, особи, які беруть активну участь в антидемократичному русі. Остання категорія людей хоче у східних районах Польської Держави створити собі П'ємонт своєї реакційної і антидемократичної діяльності як проти СРСР, так і проти демократичної Польщі. Далі представив пропозицію створення повітового комітету українського населення, який був би зв'язком українського населення з державною владою у справах, що стосуються українського населення.

Присутні всіма голосами висловилися за створення такого комітету. Комітет буде складатися з одного представника від кожної гміни.

Склад комітету

1. Корчинський Анджей з Угнова	
2. Пістун Трофім	Тарношин
3. Клім Базилі	Томашів
4. Гутш Юрко	Тернаватка
5. Пахоляк Юзеф	Майдан Горний
6. Зазуля Міхал	Пасіка
7. Юрчак Павел	Ярчів

Томашів Люблінський 5.8.1945 р.

Голова
(—) Королько

Секретар
(—) Децишин

Вірно: ^бМ. Королько^б

На цьому закінчено.

А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 29-30.

Копія, машинопис.

Зліва вгорі прямокутний штамп з написом: „Люблінське воєводське управління Громадсько-політичне відділення С.П.", на якому вписано від руки: „II/465/тін/45 вх. - 14.VIII.45". Неповний документ вперше було опубліковано у книзі: E. Misilo, „Repatriacja czy deportacja...”, с. 174-175.

Ob. Pistun mówi, jak pewnego razu zimową porą jego jako sołtysa gromady Deniska [Dyniska] napadła banda, która mówiła po Polsku. Zabrali wówczas ze wsi 17-ście sztuk świń i 12-cie koni. Jego samego zabrali do innej wsi, ściągnęli z niego buty i puścili do domu zabraniając mówić komukolwiek o tym.

Ob. Korczyński prosi Rząd Polski, żeby pozostałej ludności Ukraińskiej[j] dać możliwość pozostać w granicach Polski, a my przyzekamy [!], że obowiązki nakładane na nas wypełniać będziemy z gotowością i sumiennie. Tam, gdzie Ukr[aińska] ludność tworzy zwartą masę, ażeby Rząd przyznał szkołę Ukraińską.

Ob. Korolko przedstawił, że od wyjazdu do ZSRR wstrzymują się: rodziny spokrewnione z ludnością polską, rodziny przywiązane do swego miejsca pobytu, osoby zaangażowane w ruchu antydemokratycznym. Ostatnia kategoria ludzi chce w granicach wschodnich państwa Polskiego stworzyć sobie pijement⁴ swej reakcyjnej i antydemokratycznej działalności jak przeciw ZSRR tak i przeciw demokratycznej Polsce. Dalej postawił wniosek o założenie powiatowego komitetu Ukraińskiej ludności, który byłby łącznikiem ukraińskiej ludności z władzami państwowymi w kwestijach dotyczących ludności ukraińskiej.

Obecni wszystkimi głosami wypowiedziały się za stworzeniem takiego komitetu. Komitet składać się będzie po jednemu przedstawicielowi z każdej gminy.

Skład Komitetu

1. Korczyński Andrzej z Uhnowa	
2. Pistun Trofim	Tarnoszyn
3. Klim Bazyli	Tomaszów
4. Gutsz Jurko	Tarowatka [Tarnawatka]
5. Pacholak Józef	Majdan Górny
6. Zazula Michał	Pasieki
7. Jurczak Paweł	Jarczów

Tomaszów Lubelski 5.8.1945 r.

Przewodniczący
(—) Korolko

Sekretarz
(—) Deszczyszyn

Za zgodność: ^bM. Korolko^{-b}

Na tym zakończono.

A MSWiA, MAP 304, k. 29-30.

Kopia, maszynopis.

W lewym górnym rogu pieczęć prostokątna z napisem: Urząd Wojewódzki Lubelski Wydział Społeczno-Polityczny S.P., na której odręcznie wpisano: II/465/tjn/45 wpl. – 14.VIII.45. Niepełny dokument po raz pierwszy opublikowany w: E. Misilo, *Repatriacja czy deportacja...*, s. 174-175.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

а-а Було: „Денасек”, виправлено від руки на: „Дешишин”.

б-б Вписано від руки.

¹ Королько Микола (1905–1986), діяч КПЗУ, ППР і ПОРП; до війни ув'язнений за комуністичну діяльність, у період німецької окупації – в'язень Освенціма і Маутхаузена; з 1945 – працівник відділення пропаганди КВ ППР у Любліні; у липні 1945 – голова української делегації з Люблінщини на зустрічі з представниками уряду в МАП; з 1956 – в Українському Суспільно-Культурному Товаристві (голова ГУ УСКТ).

² Правильно: Корчинський Анджей.

u- u Było: Denasek, odręcznie przepisano na: Deszczyszyn.

b- b Wpisano odręcznie.

¹ Korolko Mykoła (1905–1986), działacz KPZU, PPR i PZPR; przed wojną więziony za działalność komunistyczną, w czasie okupacji niemieckiej więzień Oświęcimia i Mauthausen; od 1945 pracownik wydziału propagandy KW PPR w Lublinie; w lipcu 1945 przewodniczący delegacji ukraińskiej z Lubelszczyzny na spotkanie z przedstawicielami rządu w MAP; od 1956 w Ukraińskim Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym (przewodniczący Zarządu Głównego UTSK)

² Właśc.: Korczyński Andrzej.

³ Tj. podziemnej.

⁴ Właśc.: Piemont.

12 серпня 1945, [б.м.в.]. Звіт про зустріч 10 серпня 1945 р. у Ропенці представника ОУН „Сокола” з представниками повітової влади Ліська

(Відпис)

Звіт

зі стрічі відбутої дня 10.8.45 на станиці „М.О.” в Ропенці між: рай. пропагандистом Соколом¹, а представниками пов. влади в Ліську в особах: пов. команданта „М.О.” підпоручника (прізвище невідоме)², пов. ком. Безпеки підпоручника (прізвище невідоме)³, презеса ППР⁴ Стопніцкі⁵ і секретар Безпеки (прізвище невідоме).

Дня 10.8.45 о год. 6.15 в товаристві солтиса громади Зава[д]ка (поляк) і його заступника (українець), як урядових і куш. Ількова, як зв'язкового організаційного виїхав я на станицю „М.О.” в Ропенці. Населення яке знало про це з певним страхом о наш поворот проводжало нас благословенням і побажанням щасливої дороги і цілий час нашої неприсутності майже всі в нервовому очекуванні ждали нашого повороту та дійсно готові були всі піти навіть з сокирами проти штиків чи куль, якщо б нас були поляки придержали. Голоси як молоді так і старших дядьків. Убраний був я в уніформі військового старшини на поясі пістоль і дві гранати, на грудях далековид в руках МП. Чоботи хоч позичені але добрі і вже цей вигляд робив на них певне вражіння. В год. 7-мій зовсім зрівноважені, спокійні з веселою міною на устах в'їздаємо фірою на подвір'я Міліції Обивательської в Ропенці. Перша стріча відбулася з двома міліціантами, які стояли на подвір'ї один озброєний в ППС, який з дива чи може зі страху закам'яніли незнаючи що робити зараз почали злітатися міліціанти без зброї, бо як такої під руками не мали, вибіг також заст. ком. Пастушак, який так був заскочений нашим так скорим приїздом (що згодом мені сказав), що за заскочення і тремуння не знав що робити і говорити по привіті, який треба ствердити був з його сторони досит теплий, запізнавшись попросив мене до канцелярії, коли до того додати їх здивування, цікавість і страх який був огортав їх, (бо казали, що ми напевно обставили військом цілу Ропенку) як також і інші почування які їх огортали мав я вражіння, що це люди, які впали з марса і перший раз побачили світ з усіма дивами природи. Кожний хотів бодай слово заговорити, бодай торкнутися, або хоч побачити, як казали вони „команданта бандеровцуф”

О год. 7.10 получився я телефоном зі згаданим ком. Безпеки в Ліську, який був ініціатором нашої стрічі і провідником їхньої делегації. Розмова телефоном:

12 sierpnia 1945, [b.m.w.]. Sprawozdanie ze spotkania w Ropience przedstawiciela OUN „Sokiła” z przedstawicielami władz powiatowych z Leska w dniu 10 sierpnia 1945 r.

(Odpis)

Sprawozdanie

ze spotkania, które odbyło się dnia 10.8.45 na posterunku „M.O.” w Ropience pomiędzy: rej[onowym] propagandzistą Sokiłem¹ i przedstawicielami władz pow[iatowych] w Lesku w osobach: komendanta pow[iatowego] „M.O.” podporucznika (nazwisko nieznane)², pow[iatowego] kom[endant]a Bezpieki podporucznika (nazwisko nieznane)³, prezesa PPR⁴ Stopnickiego⁵ i sekretarza Bezpieki (nazwisko nieznane).

Dnia 10.8.45 o godz. 6.15 w towarzystwie sołtysa gromady Zawa[d]ka (Polak) i jego zastępcy (Ukrainiec) jako osób urzędowych i kuszcz[owego] Ilkowa jako łącznika organizacji, wyjechałem na posterunek „M.O.” w Ropience. Ludzie, którzy wiedzieli o tym, odprowadzali nas z pewnym lękiem o nasz powrót, błogostawiając i życząc szczęśliwej podróży i przez cały czas naszej nieobecności prawie wszyscy w nerwowym oczekiwaniu wyglądali naszego powrotu i naprawdę wszyscy byli gotowi pójść nawet z siekierami przeciwko bagnetom i kulom, gdyby Polacy nas zatrzymali. Są to głosy zarówno młodzieży, jak i starszych ludzi. Ubrany byłem w mundur wojskowego sierżanta, przy pasie pistolet i dwa granaty, na piersi lornetka, w ręku MP. Buty chociaż pożyczone, ale dobre i ten mój wygląd wywarł na nich pewne wrażenie. O godz. 7-ej zupełnie opanowani, spokojni, z wesołymi minami, wjeżdżamy wozem na podwórze Milicji Obywatelskiej w Ropience. Pierwsze spotkanie nastąpiło z dwoma milicjantami stojącymi na podwórzu – jeden uzbrojony w PPS – którzy ze zdziwienia, a może ze strachu zneruchomili nie wiedząc co począć. Zaraz zaczęli się zbiegać milicjanci bez broni, nie mając jej pod ręką, wybiegł też zast[ępc]a kom[endant]a Pastuszek, który był tak zaskoczony naszym tak szybkim przyjazdem (o czym powiedział mi później), że z zaskoczenia i zdenerwowania nie wiedział co robić i mówić po powitaniu, które, trzeba to stwierdzić, było z jego strony dość serdeczne. Po zapoznaniu się poprosił mnie do kancelarii. Kiedy do tego wszystkiego dodamy jeszcze ich zdziwienie, ciekawość i strach, który nimi owładnął (bo mówili, że na pewno obstawiliśmy wojskiem całą Ropienkę), a także i inne uczucia, które ich ogarniały, zdawało mi się, że to ludzie, którzy spadli z Marsa i po raz pierwszy zobaczyli świat ze wszystkimi cudami przyrody. Każdy chciał powiedzieć bodaj słowo, bodaj dotknąć, albo chociaż zobaczyć, jak to mówili, „komendanta banderowców”.

Я: – галльо тут станиця „Міліції Обивательської“, в Ропенці, говорить представник місцевого Проводу Організації Українських Націоналістів.

Поручник (в польській мові) дуже приємно, прошу – слухаю...

Я: пане командант, дозвольте передати вам від мого шефа і від себе дружній революційний привіт.

Командант: щиро дякую. Прийміть на ваші руки найщиріші побажання для вас і вашого шефа.

Я: Пане командант, я жду на Міліції Обивательській, в Ропенці тут можемо стрінутись, прошу дати відповідь.

Командант: відповідь подам. (Розмову перервано).

Відповіді скоро не було. Заступник ком. в Ропенці Пастушак просив, щоб не дуже спішитися, бо хотів би дуже поговорити зі мною. Я погодився на це (маючи на меті в говоренні з ним пізнати їхні погляди і зорієнтуватися в поглядах людей, які як представники мають приїхати). Сам Пастушак – людина молода з Лодзі, добрих думок і поглядів, значить пробільшовицьких досить слабенький в політичному виробленні, хоч певні завдатки на це має. В міжчасі до канцелярії зійшлося багато міліціантів. Щоб зробити його в свобіднішим у мові я секретно сказав йому, що думаю не всі міліціанти є однакових думок і поглядів, тому будуть вони йому перешкодою в його мові зі мною. Він признав мені певну рацію і поробив відповідні заходи, щоби ці не перешкаждали нам у мові. В год. 8-ій попросили нас на снідання, при якому вели ми дальше розмову. В мові зломив я його досить скоро, вдаряючи на внутрішню політичні справи, (в'язні і очорнення революційних польських сил, перешкода на закордонному відтинку, економічний стан, руїна і перевіз фабрик в Москву, польська армія і командний склад большевики). Тоді він почав жалуватись, що большевики хочуть втягнути їхню армію на японський фронт, мовляв, що маємо шукати в Японії, який інтерес матиме Польща в тому, та що всі поляки дуже протибольшевицько наставлені, бо навіть пов. ком. Міліції і Безпеки хотіли пострілятися з большевицьким капітаном і що найбільш болячим для них є те, що ми називаємо їх комуністами. Але ми є і будемо тільки поляки. Около год. 10-ої прийшов до канцелярії польський священник wraz з поручником Армії, який був в цивільному убранні і як казали зараз на урльопі. Священник спитав урядовим тоном Пастушака, хто ми і в яких цілях приїхали, чи пороблені відповідні заходи безпеки, яка як думає нам гварантована і чи повідомлене Лісько.

Діставши від Пастушака відповіді представився і заявив: якщо ви доброї волі і поглядів то можемо з вами говорити, якщо ні, то нема що і зачинати. Я відповів, що приїхав до людей з якими стрінуся і буду говорити не залежно від волі і поглядів. На цю відповідь він дещо зніяковів і заявив, що мавби охоту, як польський інтелігент і душпастир обмінятися зі мною думками

O godz. 7.10 połączyłem się telefonicznie ze wspomnianym kom[endantem] Bezpieki w Lesku, który był inicjatorem naszego spotkania i przewodniczącym ich delegacji. Rozmowa telefoniczna:

Ja: – Halo, tu posterunek „Milicji Obywatelskiej” w Ropience, mówi przedstawiciel tutejszego prowidu Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów.

Porucznik (w języku polskim): Bardzo mi miło, proszę – słucham...

Ja: Panie komendancie, pozwoli pan, że przekażę panu od swojego szefa i od siebie serdeczne rewolucyjne pozdrowienie.

Komendant: Serdecznie dziękuję. Proszę przyjąć na swoje ręce najszersze życzenia dla pana i pana szefa.

Ja: Panie komendancie, czekam na Milicji Obywatelskiej w Ropience, możemy się tu spotkać, proszę o odpowiedź.

Komendant: Odpowiedzi udzielię. (Rozmowę przerwano).

Odpowiedź nie nadeszła szybko. Zastępca kom[endanta] w Ropience Pastuszek prosił żeby się zbytnio nie spieszyć, bo bardzo chciałby ze mną porozmawiać. Przystałem na to (mając na celu, by podczas rozmowy poznać jego poglądy i zorientować się w poglądach ludzi, którzy mają przyjechać jako przedstawiciele). Sam Pastuszek jest człowiekiem młodym, z Łodzi, właściwych myśli i poglądów, to znaczy probolszewickich, dość słabo wyrobiony politycznie, choć ma na to pewne zadatki. W międzyczasie do biura zeszło się bardzo wielu milicjantów. Żeby poczuł się swobodniej podczas rozmowy, powiedziałem mu po cichu, że myślę iż nie wszyscy milicjanci mają taki sam punkt widzenia i poglądy, toteż będą przeszkadzać mi w rozmowie ze mną. Przyznał mi pewną rację i podjął odpowiednie kroki, aby nie przeszkadzali nam w rozmowie. O godz. 8-ej poproszono nas na śniadanie, w czasie którego dalej rozmawialiśmy. Dość szybko złamałem go podczas tej rozmowy, akcentując sprawy polityki wewnętrznej (więźniowie i oczernianie polskich sił rewolucyjnych, przeszkody na odcinku granicznym, sytuacja ekonomiczna, niszczenie i wywóz fabryk do Moskwy, wojsko polskie i dowództwo – bolszewicy). Zaczął się wtedy skarżyć, że bolszewicy chcą wciągnąć ich armię na front japoński, mówiąc – czego mamy szukać w Japonii, jaki interes ma w tym Polska? oraz, że wszyscy Polacy są nastawieni antybolszewicko, bo nawet pow[iatow]i kom[endant]i Milicji i Bezpieki chcieli strzelać do bolszewickiego kapitana i że najbardziej bolesne dla nich jest to, że my nazywamy ich komunistami. A my jesteśmy i będziemy tylko Polakami. Około godz. 10-ej przyszedł do biura polski duchowny razem z wojskowym porucznikiem, który był ubrany po cywilnemu i jak oznajmili mi, obecnie na urlopie. Ksiądz zapytał Pastuszaka urzędowym tonem, kim jesteśmy i w jakim celu przyjechalibyśmy, czy podjęto odpowiednie środki bezpieczeństwa, które – jak sądzi – zostało nam zagwarantowane i czy powiadomiono Lesko.

Po otrzymaniu od Pastuszaka odpowiedzi przedstawił się i oświadczył: jeżeli macie i dobrą wolę i poglądy, to możemy z wami rozmawiać, jeżeli nie, to nie ma

і поглядами, на що я дав свою згоду. (Текст розмови подам далі, бо ті ж справи обговорювано в розмові з делегатами).

В часі нашої, як уважали вони, товариської розмови (маючи на думці відразу зломити мене і ослабити перемученням і атакою мої думки, щоб тим легше було потім делегатам мене перемогти), що хвилини дзвонили з усіх напрямків, щоб довідатись хто є, як виглядають, що говорять ітп. Відповідь була завжди одна „панє вшистко впожондку, бардзо файно хлопи, варто себе з німі погадаць”. О год. 11-ій повідомило Лісько, що делегація виїхала. В нашій товариській мові я руководився частинно безсторонністю, наводячи в українсько-польських відносинах вперше поставу поляків, а внаслідок того відповідь українців і що на тій платформі будемо будувати далі взаємовідношення, натомість поляки спершу старались аргументувати односторонно на що я звернув кілька разів увагу після якої перейшли на рейки маленької безсторонності.

О год. 13.20 заїзджає на подвір'я Міліції авто тягарове і одна підвода, якою приїхали вище згадані делегати з охороною 11 міліціантів, озброєних 2 „ППШ”, 2 кулемети „Дехтярова”, які дорогою були виставлені на шоферці автомашини і решта кріси⁶. Убрані не дуже добре. До кімнати входить делегація: підпоручник Безпеки – високий, чорний около 40 літ з пістолем „Токар”, чашка, якого була розщиплена, за ним входить пов. ком. Міліції – мущина середнього росту літ около 32, далі презес ППР в цивільнім убранні, середнього росту і секретар Безпеки в військовій маринарці і шапці і цивільних споднях оба останні літ ок. 50. Пастушак представив нас делегатам, які хоч з певним здивуванням дуже ввічливо нас привітали. Ком. пов. Міліції телефоном повідомив Лісько про приїзд на місце, я в свою чергу написав і вислав курієром перше звідомлення до рай. Провідника – Ігора⁷.

О год. 13.30 починаємо розмову з делегатами. Першим заняв слово підпор. Безпеки, який заявив, що є ком. Безпеченьства на пов. Лісько і заразом найвищим політ-керівником того ж повіту, що є навіть польським демократом, а навіть комуністом. Однак живучи і переховуючись в українців є їхнім симпатиком та бажає полагодити польсько-українські справи, щоб дати можливість спокійно жити українському населенню.

Зміст і форма його промови були виголошені в чисто урядовому з комуністичною закраскою тоні. Він заявив: як представник влади і демократ бажаю дати українському місцевому населенню спокійні форми буття, однак як той же представник не може погодити своїх бажань з фактом існування українських реакційних сил, які своєю зброєю і підривною роботою самі тому перешкаджають, як також не можу стерпіти, щоб в моім повіті, як відомо мені 1500 людей зі зброєю підривало могутність польської держави. Я дотепер спокійно дивився на вибрики тих нерозумних людей однак те, що

co nawet zaczynać. Odpowiedziałem, że przyjechałem do ludzi, z którymi mam się spotkać i będę rozmawiać niezależnie od woli i przekonań. Po tej odpowiedzi trochę się zmieszał i powiedział, że miałby ochotę, jako polski inteligent i duszpasterz, wymienić ze mną myśli i poglądy, na co zgodziłem się. (Tekst rozmowy podam dalej, bo te same sprawy omawiano podczas rozmowy z delegatami).

Podczas naszej, jak uważali, towarzyskiej rozmowy (zamierzając od razu złamać mnie i zmęczyć atakując mój punkt widzenia, żeby potem było łatwiej pokonać mnie delegatom), co chwilę dzwonili ze wszystkich stron, by dowiedzieć się kto przyjechał, jak wyglądają, co mówią itp. Odpowiedź była zawsze taka sama „panie, wszystko w porządku, bardzo fajne chłopy, warto sobie z nimi pogadać”. O godz. 11-ej Lesko powiadomiło, że delegacja już wyjechała. Podczas naszej towarzyskiej rozmowy kierowałem się częściowo bezstronnością i mówiąc o ukraińsko-polskich stosunkach przedstawiałem najpierw postawę Polaków, a dopiero później odpowiedź Ukraińców, i że na tej płaszczyźnie będziemy budować dalsze wzajemne stosunki. Polacy natomiast starali się na początku argumentować jednostronnie, na co zwróciłem im kilka razy uwagę, po czym przeszli oni na tory pewnej bezstronności.

O godz. 13.20 zajechał na podwórze Milicji samochód ciężarowy i jedna podwoda, którą przyjechali wymienieni wyżej delegaci wraz z ochroną 11 milicjantów uzbrojonych 2 w „PPSz”, 2 w karabiny maszynowe „Diechtiarowa”, które podczas jazdy były ustawione na szoferce samochodu, a reszta w krisy⁶. Ubrani byli nienajlepiej. Do pokoju wchodzi delegacja: podporucznik Bezpieki – wysoki, czarny, około 40 lat, z pistoletem „Tokar” z odpiętą kaburą, za nim wchodzi kom[endant] pow[iatowy] Milicji – mężczyzna średniego wzrostu, lat około 32, dalej prezes PPR ubrany po cywilnemu, średniego wzrostu i sekretarz Bezpieki w wojskowej marynarce i czapce i cywilnych spodniach, obydwaj ostatni ok[około] 50 lat. Pastuszek przedstawił nas delegatom, którzy chociaż z pewnym zdziwieniem, przywitani nas bardzo uprzejmie. Kom[endant] pow[iatowy] Milicji powiadomił telefonicznie Lesko o przyjeździe na miejsce, ja z kolei napisałem i wysłałem przez łącznika pierwszą wiadomość do rej[onowego] prowidnyka – Ihora⁷.

O godz. 13.30 zaczynamy rozmowę z delegatami. Jako pierwszy zabrał głos podpor[ucznik] Bezpieki, który oznajmił, że jest kom[endantem] Bezpieki na pow[iat] Lesko i zarazem najważniejszym kierownikiem politycznym w tym powiecie, że jest nawet polskim demokratą, a nawet komunistą. Jednak mieszkając i przebywając wśród Ukraińców jest ich wielkim sympatykiem i chce rozwiązać sprawy polsko-ukraińskie tak, żeby dać ludności ukraińskiej możliwość spokojnego życia.

Treść i forma jego przemowy były wygłoszone czysto urzędowym tonem z pewnym odcieniem komunistycznym. Oświadczył on: jako przedstawiciel władzy i demokrata chciałbym dać miejscowej ludności ukraińskiej możliwość prowadzenia spokojnego życia, jednak jako tenże przedstawiciel nie mogę pogodzić swoich

існувало в останніх днях, розбиття 4-ох станиць міліції, змушують мене до радикальної розв'язки тих справ. Я зараз розпоряджую полком польського війська, спроваджу ще другий і третій полк і найблищі дні покажуть в кого сила. Не допоможуть вам одна чи дві гарматки, які ви закопаєте десь на горі, чи даякий чолг, який можете мати в своїй розпорядимості. Вишлю на села людей за яких роботу не відповідаю. Ми приступили до будови польської демократичної держави, в якій ви збаламучені своєю фашистівською буржуазією нам перешкаджаєте. Мені встидно в своїм урядовім будинку мати перед собою людину нелегального життя з гранатами і пістолетом, що може виглядати на моє безсилля. Але чи можете ви які не маєте своєї армії ні прихильників як між своїм населенням, так і закордоном думати про будову держави? Польща для вас може зробити багато доброго, але ви для неї ні. Далше торкнувся польсько-українських справ в історичному світлі та коротко зупинився на міжнародньому політположенні доказуючи, що не здійсниться сподівання реакційних чинників, бо в світі стабілізується мир і що скорше можливий конфлікт англо-американський на тлі колоніальному і тоді є можливість америко-большевицького союзу проти Англії. В такій ситуації здається безглуздом є пориватися з мотикою на сонце. Я вірю, що прийде час, коли й Україна буде самостійною, бо світ будується і напевно побудується на нових основах, але це прийде щойно за кільканадцять, або кількадесят літ і тоді напевно ні один з вас тої України не побачить. Ми маємо вже польську державу, яку розбудовуємо і закріплюємо і тому можемо не жалувати й свого життя. Однак жаль мені вас молодих людей, які дійсно маєте добрі бажання у відношенні до свого народу, але коли навіть і переживете цей тяжкий час то будете викинені за двері тими фашистівськими провідниками, які зараз пхають вас у бій за владу для них. Я закликаю вас вийти до мирної праці і зложити зброю і жити спокійно, бо інакше поступлю так, як буде вимагати потреба і впротягу короткого часу не стане тут ні вас ні тих людей, які тут живуть. Застерігаю, що буду вас гонити і переслідувати і на [ко]жному кроці. Тепер робіть, як знаєте.

З черги заняв голос презес ППР, який на вступі заявив, що є прихильником українців і тому не хотів би, як демократ допустити до зайвого, але можливого проливу крові. Не хотів би бачити тої нужди людей, які у переселенчих вагонах існують. Бажає щоби довести до того, щоб українське суспільство у межах польської держави могло спокійно та щасливо проживати. Далше навів свою розмову до визвольних змагань, де поляки спільно з українцями бились за спільні інтереси хлопів і вже тоді поляки хотіли добра для України. Ми ППР, як демократи признаємо слушність вашої боротьби, але не ведіть її проти поляків (в тій його промові ком. Безпеченства, сидячи близько презеса в деяких місцях натискав своїм чоботом нагнітки презеса за недоречність його промови, бо коли команд. вказував на насильне

chęci z faktem istnienia ukraińskich sił reakcyjnych, które swoją bronią i destrukcyjną działalnością same stoją temu na przeszkodzie. Nie mogę też znieść tego, że w moim powiecie, jak mi wiadomo, znajduje się 1500 ludzi z bronią, którzy nadwężają potęgę państwa polskiego. Do tej pory patrzyłem spokojnie na wybryki tych nierozumnych ludzi, jednak to, co działo się w ostatnich dniach, rozbitcie 4-ch posterunków Milicji, zmusza mnie do radykalnego rozwiązania tych spraw. Obecnie dysponuję pułkiem Wojska Polskiego, sprowadzę jeszcze drugi i trzeci pułk i najbliższe dni pokażą, kto dysponuje siłą. Nie pomogą wam jedna czy dwie armatki, które okopiecie gdzieś w górach, czy jakiś czołg, którym możecie dysponować. Wyślę do wsi ludzi, za których czyny nie odpowiadam. Przystąpiliśmy do budowania polskiego demokratycznego państwa, w którym wy podburzeni przez swoją faszystowską burżuazję przeszkadzacie nam. Wstydzę się, że muszę w budynku swojego urzędu przyjmować człowieka z granatami i pistoletem, prowadzącego nielegalną działalność, co może wyglądać na moją bezsilność. Ale czy możecie, nie mając swojej armii, ani sprzymierzeńców zarówno wśród swej ludności, jak i za granicą, myśleć o budowaniu państwa? Polska może dla was zrobić wiele dobrego, ale wy dla niej nie. Potem mówił o sprawach polsko-ukraińskich w świetle historycznym i krótko zatrzymał się na międzynarodowej sytuacji politycznej dowodząc, że nie spełnią się przewidywania czynników reakcyjnych, bo w świecie umacnia się pokój i że prędzej możliwy jest angielsko-amerykański konflikt na tle kolonialnym, a wtedy pojawi się możliwość sojuszu amerykańsko-bolszewickiego przeciwko Anglii. W tej sytuacji bezsensowne wydaje się porwanie się z motyką na słońce. Wierzę, że nadejdzie czas, kiedy i Ukraina będzie niepodległa, bo świat powstaje i na pewno powstanie na nowych podstawach, ale nastąpi to dopiero za kilkanaście lub kilkadziesiąt lat i wtedy na pewno żaden z was nie zobaczy tej Ukrainy. My posiadamy już państwo polskie, które rozbudowujemy i umacniamy i dlatego możemy nie żałować swojego życia. Jednak żał mi was młodych ludzi mających dobre chęci w stosunku do swojego narodu, ale jeśli nawet przeżyjecie ten ciężki czas, zostaniecie wyrzuceni za drzwi przez tych faszystowskich przywódców, którzy teraz popychają was do walki o władzę dla siebie. Wzywam was do podjęcia pokojowej działalności, złożenia broni i do życia w spokoju, bo inaczej postąpię tak jak będzie trzeba i w ciągu krótkiego czasu nie będzie tu ani was, ani tych ludzi, którzy tutaj mieszkają. Uprzedzam, że będę was gonił i ścigał na każdym kroku. Teraz róbcie, co chcecie.

Z kolei głos zabrał prezes PPR, który na wstępie oświadczył, że jest sympatykiem Ukraińców i dlatego nie chciałby, jako demokrat, dopuścić do niepotrzebnego, ale możliwego przelewu krwi. Nie chciałby oglądać tej nędzy ludzi w przesiedleńczych wagonach. Chciałby doprowadzić do tego, żeby społeczność ukraińska mogła prowadzić życie spokojne i szczęśliwe w granicach państwa polskiego. Nawiązał dalej w swym wystąpieniu do walk wyzwoleniczych, podczas których Polacy razem z Ukraińcami bili się o wspólne interesy chłopstwa i już wtedy Polacy

знищення в разі не підпорядкованості то презес не хотів би бачити нужди і бажає добра для українського народу, коли командант доказував безуспішність і неслухняність нашої боротьби то презес її схвалював і признав). В дальшому тягу заняв слово пов. ком. Міліції, який торкнувся справи особистого складу міліції заявляючи, що стверджує нетактовності з боку міліції, але поробив і робить дальше всі заходи, щоби її удосконалити, бо що ж можу вдіяти я, коли в ряди Міліції поступили люди, яких я так скоро пізнати не міг, що неодного з них не міг здержати від відплати за кривди заподіяні йому чи його родині, як ще не позастигали трупи, як не засохли ще рани від побоїв і сльози вдів і сиріт. Бо коли схочемо зробити білянс кривд і втрат, то здається кривди польського народу далеко перевищать. Йому дивно чому українське населення ставиться з таким недовірям і застереженням до польських властей, чому покривджені люди не приходили до нього на скаргу, яку напевно бувби в справедливий спосіб полагодив (як аргументи подав зворот забраного коня з якогось там села і ровер), дальше не може він зрозуміти нападів на станиці Міліції мовляв: чи хочете самі тут урядувати? Думаю, що сьогоднішнім днем пізнавши ваші і наші думки зможемо дійти до якогось висновку і поробити відповідні заходи, щоби оминути всіх непорозумінь, які дотепер ділили нас і вводили між нас непорозуміння і ворожнечу.

На тому закінчили делегати свою мову. В часі їх мови, я питань їм не ставив лише нотував відповідні точки і завваги. Після їх мови слово забрав я, бо до помочі більше нікого немав.

Свою мову почав я польсько-українськими взаєминами в світлі історії (на підставі Зенона) торкаючись причин Хмельниччини, Андрусова⁸, Гайдямаччини, Риги⁹, відносини до українців і взаємовідношення в польській повоєнній державі, більшовицькій дійсності, під німецькою займанщиною і в сучасній порі. Завсігди вперед насвітлював відношення і поставу поляків і як відповідь ставлення українців.

На погрозу комн. Безпеки я відповів: пане командант, ми вповні розцінюємо ваші і наші спроможності, одначе ваше страшення інтервенцією війська уважаю страшенням дитини комінярем. Ми знаємо, яку силу собою представляєте, доцінюєм її вповні, справу завсігди приймаємо в найгіршому світлі, не тішимо себе рожевими мріями чи сподіваннями, завсігди враховуємо політичну ситуацію і приймаємо дійсність голою, а може навіть і чорнішою як є і на підставі такої розцінки ситуації, робимо свої потягнення, так що в такому випадку заскочення і несподіванок для нас нема. Заявляю однак, що в обороні свого населення ми завсігди станемо і незаважаємося покласти в тій боротьбі і свого життя, але чи враховуєте ви, що тоді коли нас тут не буде все вістря московського меча повернеться проти вас (тут коротко навів я большевицькі рафіновані методи в нищенні нації, як еконо-

chcieli dobra Ukrainy. My, PPR, jako demokraci uznajemy słuszność waszej walki, ale nie prowadźcie jej przeciwko Polakom (podczas tej jego przemowy siedzący blisko prezesa kom[endant] Bezpieki, w pewnych momentach naciskał swoim butem na odciski prezesa za niedorzeczność jego przemowy, bo podczas gdy komend[ant] mówił o zniszczeniu siłą w razie niepodporządkowania się, prezes nie chciałby oglądać nędzy i życzył ukraińskiemu narodowi dobra, zaś gdy komendant udowadniał bezowocność i niesłuszność naszej walki, prezes ją popierał i uznawał). Dalej zabrał głos kom[endant] pow[iatowy] Milicji, który poruszył sprawę składu osobowego Milicji oświadczając, że wie o niewłaściwych zachowaniach ze strony Milicji, ale podejmował i w dalszym ciągu podejmuje wszelkie możliwe kroki w celu jego poprawy. Ale co mogę zrobić ja, jeśli do szeregów Milicji wstąpili ludzie, których nie mogłem [wcześniej] poznać, a niejednego z nich nie mogłem powstrzymać przed odplaceniem za krzywdy wyrządzone jemu i jego rodzinie, kiedy jeszcze nie ostygły trupy, nie zagoiły się rany po pobiciach i nie obeschyły łzy wdów i sierot. Bo jeśli zechcemy zrobić bilans krzywd i strat, to zdaje się, że krzywdy narodu polskiego znacznie przeważają. Dziwił się, że ludność ukraińska odnosi się z takim niedowierzaniem i rezerwą do władz polskich, czemu ludzie pokrzywdzeni nie przychodzili do niego ze skargą, którą na pewno załatwiłby sprawiedliwie (jako argument podał zwrot zabranego konia z jakiejś tam wsi i roweru). Następnie, że nie może jeszcze zrozumieć napadów na posterunki Milicji, powiadał: czy chcecie tu rządzić sami? Myślę, że w dniu dzisiejszym, kiedy poznaliśmy wasze i nasze opinie będziemy mogli dojść do jakichś wniosków i podjąć odpowiednie kroki, żeby uniknąć wszelkich nieporozumień, które do tej pory dzieliły nas i doprowadzały pomiędzy nami do nieporozumień i wrogości.

Na tym delegaci zakończyli swoje wystąpienia. Podczas przemówień nie zadawałem im pytań, notowałem tylko poszczególne myśli i uwagi. Po ich przemówieniach zabrałem sam głos, nie mając nikogo więcej do pomocy.

Swoje wystąpienie rozpocząłem od stosunków polsko-ukraińskich w świetle historii (na podstawie Zenona), poruszając przyczyny powstania Chmielnickiego, Andruszowa⁸, Hajdamaczyzny, Rygi⁹, stosunku do Ukraińców i wzajemnych układów w polskim państwie powojennym, w rzeczywistości bolszewickiej, pod niemiecką okupacją i w chwili obecnej. Zawsze najpierw naświetlałem stosunki i postawę Polaków i jako odpowiedź postawę Ukraińców.

Na groźbę kom[endanta] Bezpieki odpowiedziałem: panie komendancie, znamy dobrze wasze i nasze możliwości, jednak wasze straszenie interwencją wojska uważam za straszenie dzieci kominiarzem. Wiemy, jaką siłą sobą reprezentujecie, w pełni ją doceniamy, sprawy przyjmujemy zawsze w najgorszym wariantcie, nie pocieszamy się słodkimi marzeniami ani nadzieją, zawsze uwzględniamy sytuację polityczną i przyjmujemy rzeczywistość taką jaka jest, a może nawet czarniejszą niż jest i na podstawie takiej oceny sytuacji decydujemy o swoich posunięciach, tak że w tym przypadku zaskoczenia i niespodzianki dla nas nie istnieją. Oświadczam

мічно так духово і фізично) дальше звернув їм увагу на те, що коли ми під тиском і терором урядових чинників і поступимо звідси то чи беруть вони на свою відвічальність долю тих поляків, які замешкують українські терени за політичним східним кордоном Польщі, то є в Галичині. На тому місці пригадую вам слова Наполеона „ніколи не вважай противника дурнішим від себе, а завсігди думай, що робить він те, що ти на його місці зробивби”, коли говорите, про свою мілітарну силу то ми її завсігди бачимо, знаємо звідки прийшли, куди ділися і яка зброя. Нас не знаєте звідки прийшли, куди ділись і скільки було, ви панове, як недавні польські партизани про це добре знаєте. Але не забувайте, що коли української національної революції не знищили ви в польській державі, не знищили рафінованими способами большевики, не знищили терором німці, коли облавами при участі 100.000-ої армії не можуть зліквідувати того руху більшовики то здається нелегко буде вам його зліквідувати. Однак ми вповні признаємо існуючий уряд, як також схвалюємо боротьбу польських революційних сил, як боротьбу проти московського насилля (на обличчях делегатів помітно легкий усміх вдоволення) не маємо наміру воювати проти польського уряду, так і населення, одначе на акцію завсігди прийде реакція. Коли ми тут є то не в цілях проти польської боротьби, але в цілях організування всіх українських сил в краю і закордоном до боротьби за УССД і хиба самі признаєте, що далеко інакше виглядало наше життя і ваше відношення до нас до того часу доки ми не зросли в певну силу. Коли пане командант говорите про безуспішність нашої боротьби, то журботи ці полишіть нам самим, бо це справи нашої внутрішньої і зовнішньої політики і в тому відношенні стоїмо так добре що можемо сміло глядіти в майбутне. Дальше начеркнув їм наші можливості національної революції поневолених народів, наш доступ до всіх клітин мілітарних, економічних і адміністратійних чинників в СССР, яких вони як поляки не мають, дальше з'ясував їм шкоди для Польщі з існування СССР побіч польської держави, а користи з розпаду СССР на окремі національні держави. Смішним видається мені пане команданте ваш зворот на інстинкт самозбереження, бо коли ви резигнували і ризикували своїм життям, щоби тільки з нами стрінутись і пого[во]рити то здається немаю потреби вагатися віддати своє життя для добра свого народу. Ми українські революціонери вступили тільки в УПА свідомі того, що може не один з нас України живим не побачить, але своєю поставою будемо дороговказом майбутнім поколінням і по наших трупях і кістках прийдуть ті, які докінчать це чого доля не дозволить нам закінчити, а знаючи історію ОУН і людей, які її очолюють навіть не сумніваюся в їх вірності і відданості народові і боремося не за уряди чи за гонорари, а за велику ідею УССД, а уряди в ній будуть виконувати найкращі сили всіх шарів суспільства. Відповідаючи на запит справи розбиття міліції заявив я, що небуло б Жерниці, Лішоватого [Лісковатого]

jednak, że w obronie swojej ludności staniemy zawsze i nie zawahamy się poświęcić w tej walce nawet swojego życia, ale czy bierzecie pod uwagę to, że kiedy nas tu nie będzie, to ostrze moskiewskiego miecza zwróci się przeciwko wam (tu krótko mówiłem o bolszewickich wyrafinowanych metodach niszczenia narodu, zarówno pod względem ekonomicznym, jak duchowym i fizycznym). Następnie zwróciłem im uwagę, że nawet kiedy my pod naciskiem i wskutek terroru czynników urzędowych ustąpimy stąd, to czy biorą na siebie odpowiedzialność za los tych Polaków, którzy zamieszkują ukraińskie tereny za polityczną wschodnią granicą Polski, to znaczy w Galicji. W tym miejscu przypominam wam słowa Napoleona „nigdy nie uważaj przeciwnika za głupszego od siebie, myśl zawsze, że zrobi to, co ty zrobiłbyś na jego miejscu”. Kiedy mówicie o swojej sile militarnej, to wiedźcie, że my ją zawsze widzimy, wiemy skąd przysłiście, dokąd idziecie i jaką macie broń. Wy o nas nie wiecie, ani tego skąd przysłiśmy, ani dokąd poszliśmy i ilu nas było. Wy, panowie, jako niedawni polscy partyzanci wiecie o tym dobrze. Ale nie zapominaście, że jeśli ukraińskiej rewolucji narodowej nie zniszczyliście w państwie polskim, nie zniszczyli jej swoimi wyrafinowanymi metodami bolszewicy, nie zniszczyli terrorem Niemcy, jeśli obławami z udziałem 100.000-ej armii nie mogą zlikwidować tego ruchu bolszewicy, to zdaje się i wam niełatwo będzie ją zlikwidować. Jednakże my w pełni uznajemy rząd, popieramy też walkę polskich sił rewolucyjnych i walkę przeciwko przemocy moskiewskiej (na twarzach delegatów widać lekki uśmiech zadowolenia), nie mamy zamiaru walczyć przeciwko rządowi polskiemu, ani też przeciwko ludności, gdyż akcja wywoła reakcję. Jeśli jesteśmy tutaj, to nie dla walki przeciwko Polakom, ale w celu zorganizowania wszystkich sił ukraińskich w kraju i za granicą do walki o USSR i chyba sami przyznacie, że zupełnie inaczej wyglądało nasze życie i wasz stosunek do nas zanim nie urosiliśmy w siłę. Jeśli, panie komendancie, mówi pan o bezowocności naszej walki, niech pan zostawi te problemy nam samym, bo są to sprawy naszej wewnętrznej i zewnętrznej polityki i pod tym względem stoimy tak dobrze, że śmiało możemy patrzeć w przeszłość. Potem przedstawiłem im pokrótce nasze możliwości odnośnie rewolucji narodowej zniewolonego społeczeństwa, nasz dostęp do wszystkich ogniw czynników militarnych, ekonomicznych i administracyjnych w ZSRS, których oni jako Polacy nie posiadają, następnie wyjaśniłem im szkody wynikające dla Polski z istnienia ZSRS w sąsiedztwie państwa polskiego i korzyści z rozpadu ZSRS na poszczególne państwa narodowe. Wydaje mi się śmieszne, panie komendancie, powoływanie się na instynkt samozachowawczy, bo jeśli pan [zeń] zrezygnował i ryzykował swoim życiem, żeby tylko spotkać się z nami i porozmawiać, to wydaje mi się, że nie mam potrzeby, by wahać się oddać swego życia dla dobra narodu. Jesteśmy ukraińskimi rewolucjonistami i wstąpiliśmy do UPA świadomi tego, że może niejedyn z nas nie zobaczy za życia Ukrainy, ale dzięki swojej postawie będziemy drogowskazem dla przyszłych pokoleń, a po naszej śmierci przyjdą ci, którzy dokończą to, czego los nie pozwoli nam zakończyć, zaś znając

і інших, не було б міста Балигорода і інших. Дальше подали запит яке наше становище до переселення: я відповів: з огляду на те, що війна ще далеко не скінчена вважаємо за відповідне не переселюватися. На Захід не поїдемо, бо колоніальної політики не ведемо, добровільно на схід покищо також не поїдемо, бо вважаємо це засобом духового і фізичного знищення укр. народу, якщо будемо переселюватися звідси то тоді коли буде робити це переселення уряд УССД, бо ми навіть готові зрезигнувати з деяких територій щоб жити з сусідами в добрих відносинах, бо воюємо за державу, а не за кордони маючи ще держави чи за декілька кілометрів квадратних. Я вважаю, коли яким вам є наше становище до уряду, коли лучать нас спільні думки і цілі то у вашому інтересі є не зачіпати нас, а коли ведете її проти нас не чітайте мирного населення хай воно спокійно працює і користує зі здобутків своєї праці, а коли хочете нас нищити то шукайте за нами в лісі, а там чия сила того і правда. Зараз коли за плечима нашого уряду є ще очі і уха большевиків, які заєдно хочуть знищення вашого і нашого народів стає зрозумілим чому видається накази боротьби проти нас. Наказ як такий видається завсідги в певних формах, але ви зорієнтовані на місці ситуації повинні розглядати його точки і примінювати до терену. Я ще раз зазначаю, що справа наших взаємин залежить від нас самих. Якщо цікавитесь чому населення ставиться з недовір'ям і застереженням до вас то тільки тому, що своїм відношенням до них ви самі це спричинили, бо ще не дійшов селянин чи селянка до якогось осередку вашої влади (Балигород, Лісько, Сянік), як вже зістав арештований і побитий вашою міліцією (тут подав декілька фактів).

О год. 16.15 перейшли ми до іншої салі на обід. При столі давали мені завсідги перше і почесне місце, як також коли переходили подвір'ям до другої салі завсідги товаришували мені, беручи мене в середину. Обід складався з біднього борщу, печеня з бульбою і чорної кави з цукром. Після обіду десь ледво роздобули літру самогонки і подали закуску. І при обіді довелося мені цілий час говорити. Вони просили мене випити разом з ними, однак я відмовився, що алькоголю не вживаю. Підчас того тема зійшла до міжнародного політположення яке як відповідь на попереднє команданта Безпеки, реферував я. Я зупинився на перебігу війни апетитах і планах большевиків і доказав неминучість англо-большевицького конфлікту (в час того вислову всі бравурно зірвались з місця силуючи мене випити з ними за це слово вповні признали мені слухність в згідність в думках і поглядах. Я і на тому місці відмовився пити і тільки прийняв з ними разом закуску).

Вже по тій мові змінили зовсім своє обличчя. Зникла в них ця урядовість і комунізм. Їх місце заняла щира словідь. Тоді командант Безпеки почав жалуватися, що мусить покищо терпіти зверхність больш. капітана, який наданий йому, як виховник і що вже тричі були в конфлікті так що раз

historię OUN i ludzi, którzy stoją na jej czele, nie mam najmniejszych wątpliwości co do ich wierności i oddania narodowi. Walczymy nie o rządy czy honoraria, tylko o wielką sprawę – ideę USSD, a rządy w nim będą sprawować najlepsze siły wszystkich warstw społecznych. Odpowiadając na pytania związane z rozbiciem Milicji oświadczyłem, że nie byłoby Żernicy, Liskowatego i innych, nie byłoby również miasta Baligrodu. Potem zadali mi pytanie o nasz stosunek do przesiedlenia. Odpowiedziałem: ze względu na to, że wojna jeszcze się nie zakończyła, uważamy za właściwe nie przesiedlać się. Na Zachód nie pojedziemy, bo nie prowadzimy polityki kolonialnej, dobrowolnie na wschód na razie też nie pojedziemy, bo uważamy to za środek mający na celu duchowe i fizyczne zniszczenie narodu ukr[aińskiego]. Jeżeli będziemy się stąd przeprowadzać, to dopiero wtedy, kiedy będzie organizował to przesiedlenie rząd USSD, bo jesteśmy nawet gotowi zrezygnować z pewnych terenów po to, by żyć z sąsiadami w dobrych stosunkach, bo walczymy o państwo, a nie o granice – kiedy jeszcze nie mamy państwa, czy o kilka kilometrów kwadratowych. Uważam, że jeśli rozumiecie nasze stanowisko co do rządu, jeśli łączą nas wspólne myśli i cele, to w waszym interesie jest nie zaczepianie nas, a jeśli prowadzicie ją [t.zn. walkę] przeciwko nam, to nie zaczepiajcie spokojnych ludzi, niech żyją w spokoju i korzystają ze zdobyczy swojej pracy. Jeżeli zaś chcecie nas zniszczyć, to szukajcie nas w lesie, a tam, ten kto będzie miał siłę, po jego stronie będzie racja. Teraz, kiedy za plecami naszego rządu znajdują się jeszcze oczy i uszy bolszewików, którzy chcą za jednym zamachem zniszczyć i wasz, i nasz naród, staje się zrozumiałe dlaczego wydaje się rozkazy do walki przeciwko nam. Rozkaz jako taki zawsze wydaje się w pewnym [ustalonym] kształcie, ale wy orientując się na miejscu w sytuacji, powinniście rozpatrywać jego punkty i dopasowywać do terenu. Jeszcze raz zaznaczam, że sprawa naszych stosunków zależy od nas samych. Jeżeli interesuje was, dlaczego ludzie odnoszą się do was z niedowierzaniem i zastrzeżeniami, to tylko dlatego, że swoim stosunkiem do nich sami do tego doprowadziliście, bo jeszcze nie doszedł chłop czy chłopka do jakiegoś ośrodka waszej władzy (Baligród, Lesko, Sanok), jak już został aresztowany i pobity przez waszą Milicję (tu podałem kilka faktów).

O godz. 16.15 przeszliśmy do innej sali na obiad. Przy stole proponowali mi zawsze pierwsze, honorowe miejsce. Również kiedy szliśmy przez podwórze do drugiej sali, zawsze towarzysząc mi, brali w środek. Obiad składał się z cieniutkiego barszczu, pieczeni z kartoflami i czarnej kawy z cukrem. Po obiedzie zdobyli gdzieś litr samogonu i podali zakąskę. Również przy obiedzie cały czas mówiłem. Proponowali mi wypicie razem z nimi, odmówiłem jednak powiadając, że nie piję alkoholu. Rozmowa zesłała na temat międzynarodowej sytuacji politycznej, którą odpowiadając na wcześniejsze [zapytanie] komendanta Bezpieki, referowałem. Skupiłem się na przebiegu wojny, apetytach i planach bolszewików i dowiodłem nieuniknionego konfliktu angielsko-bolszewickiego (podczas tej wypowiedzi wszyscy z ożywieniem zerwali się z miejsca namawiając mnie do wypicia z nimi

викинув капітана з сходів, що старається вибити і армію з під большевицьких впливів. Коли ви маєте добрі думки у відношенні до нас, то ми нищити вас не хочемо, однак прошу вас панове зникніть нехай не бачу і не чую про вас, то не значиться, що хочу щоби ви звідси вибиралися, але коли чутиму про вас буду змушений вас переслідувати. Дуже прикро мені, що мушу випустити вас зі своїх рук, я дуже радо пожертвував би своїми 20 найкращими вояками, щоби мати вас в руках. Але маю надію, що незадовго матиму вас в своїх руках. Я відповів якщо будете мати то хиба мого трупа, бо знаю яка доля стрінула б мене. Тоді він сказав, коли б я хотів то зараз міг би мати вас в руках, бо навіть пістоля не вспілиби витягнутись. Я відповів: зараз моглиби ви мати лише купу мого і свого мяса, бо ще хоч в якій обстановці змігби потягнути кілочко гранати. Поручник міліції заявив, що можемо завсігди з ним і він гварантує ненарушність тільки щоби йти до нього в цивільнім убранні, щоби не йти з гранатами і пістолею. Я відповів: що мешкаючи під ялицями не знаю чи зможу трапити під ту яличку під котру сховавби гранати чи пістолю і тому ношу їх при собі. Слід зазначити, що ця правда була висказана у формі жартів. Делегація пробувала доказати мені, що наші станичні намовляють людей, щоби ці не здавали контингенту, бо як такий будемо збирати ми. Я заперечив цю вістку як неправдиву доказуючи, що навіть сам на громадських зборах у Завадці де був присутний і солтис (поляк) закликав людей до послуху і підпорядкованості. О год. 19-тій делегація готовилась до від'їзду. Розпращались дуже сердечно, стиснувши сильно руки сиділи на возі бодай один залишався і говорив зі мною, тоді ці приходили кликати його, але залишався другий. Така сцена повторялася декілька разів тоді командант Безпеки запитав мене чи дати мені охорону до від'їзду, бо хотівби бачити дійсно мою ненарушність. Я подякував мовляв, що охорони непотрібно мені, бож почуваюся досить безпечно. В між часі приїхав і ком. Міліції з Ропенки [Ропенки], який був цілий день в Сяноці і про наш побут не знав. Просив команданта щоби дозволив йому поговорити дещо з нами і перебрав на себе відвічальність, за нашу ненарушність. Тоді делегація розпращавшись від'їхала. Відїзджаючи пращалися з нами і кожний вояк з охорони, яку мали зі собою делегати. Після від'їзду попросили нас на підвечірок підчас якого велася розмова далше, в якій брав участь ком. Міліції в Ропенці, др. мед. Квасьніцкі і знову священник. Сам доктор людина дуже інтелігентна з добрим політичним виробленням, тому можна з ним було говорити, однак ком. міліції під тим оглядом дуже тупий і в своїй мові дуже в дурний спосіб односторонню аргументацією вибілював себе і свої поступки, натомість очорнював нас.

Я заявив йому, що не прийшов я сюди в цілях якоїсь сварні, лише обміятися нашими думками, щоби пізнати думки їх у відношенні до нас і навпаки і коли я руководжуся безсторонністю то такої вимагаю від нього, бо

za tę wypowiedź; w pełni przyznali mi rację i zgodzili się z moją opinią i poglądami. Również wtedy odmówiłem wypicia i zjadłem z nimi tylko zakąskę).

Po tej wypowiedzi zmienili się zupełnie. Znikła ta ich urzędowość i komunizm. Ich miejsce zajęła szczerza spowiedź. Wtedy komendant Bezpieki zaczął skarżyć się, że musi na razie znosić zwierzchnictwo bolsz[ewickiego] kapitana, który został mu przydzielony jako wychowawca, i że już trzy razy kłócili się tak, że raz zrzucił kapitana ze schodów. Że stara się uwolnić również wojsko spod wpływów bolszewickich. Jeśli macie dobre zamiary wobec nas, to nie zamierzamy was niszczyć, jednak proszę was panowie, zniknijcie, niech was nie oglądam i o was nie słyszę. Nie znaczy to, że chciałbym żebyście stąd odeszli, ale jeśli będę o was słyszał, będę zmuszony was ścigać. Bardzo mi przykro, że muszę wypuścić was ze swoich rąk, bardzo chętnie poświęciłbym swoich 20 najlepszych żołnierzy, żeby mieć was w ręku. Ale mam nadzieję, że niedługo dostanę was w swoje ręce. Odpowiedziałem: jeśli będziecie mieli, to raczej mojego trupa, ponieważ wiem jaki los by mnie spotkał. Dość, powiedział, jeślibym chciał, to już mógłbym mieć was w swoim ręku, bo nawet pistoletu nie zdążylibyście wyciągnąć. Odpowiedziałem: teraz moglibyście mieć tylko kupę mojego i swojego mięsa, bo w jakiej by to nie było sytuacji, mógłbym wyciągnąć zawleczkę granatu. Porucznik Milicji oświadczył, że zawsze możemy z nim [rozmawiać] i zagwarantuje nam nietykalność, tylko żeby przyjść do niego w cywilnym ubraniu, nie przychodzić zaś z granatami i pistoletem. Odpowiedziałem, że mieszkając pod świerkami nie wiem czy będę umiał trafić pod ten sam świerk, pod którym schowałbym granaty czy pistolet i dlatego noszę je przy sobie. Muszę zaznaczyć, że wyraziłem to w formie żartu. Delegacja próbowała dowieść mi, że ludzie z naszej stancji namawiają ludność, żeby ta nie zdawała kontyngentu, bo będziemy odbierać go my. Zaprzeczyłem tym pogłoskom jako nieprawdziwym udowadniając, że nawet ja sam na zebraniu ludności w Zawadce, na którym był obecny również sołtys (Polak), wzywałem ludzi do posłuszeństwa i podporządkowania się. O godz. 19-ej delegacja przygotowywała się do odjazdu. Pożegnali się bardzo serdecznie uściskawszy mocno ręce. Rozsiedli się na wozie, podczas gdy jeden został i rozmawiał ze mną. Wtedy tamci przychodzili wołać go, a zostawał inny. Taka scena powtarzała się kilka razy. Komendant Bezpieki zapytał mnie wtedy, czy dać mi ochronę przed odjazdem, bo chciałby rzeczywiście zapewnić mi nietykalność. Podziękowałem mówiąc, że nie potrzebuję ochrony, bo czuję się dość bezpiecznie. W międzyczasie przyjechał też kom[endant] Milicji z Roperki [Ropienki], który cały dzień był w Sanoku i nie wiedział o naszym pobycie. Prosił on komendanta [Bezpieki], żeby pozwolił mu porozmawiać z nami i przyjął na siebie odpowiedzialność za naszą nietykalność. Następnie delegacja pożegnała się i wyjechała. Przy odjeździe zegnali się z nami również wszyscy żołnierze z ochrony, którą mieli ze sobą delegaci. Po odjeździe poproszono mnie na podwieczorek, podczas którego rozmowa toczyła się dalej, brali w niej udział kom[endant] Milicji w Ropience, dr med. Kwaśnicki, a także ksiądz. Sam doktor

в іншому випадку буду змушений говорити іншою формою, або уважатиму за відповідне зовсім не говорити. Це дещо присмирило команданта. Тоді голос забрав священник, який завжди співав пісеньку про добро якого зазнали ми з боку поляків доводячи даліше, що без помочі Польщі, яка вже має свою державу наша боротьба безуспішна і що форми яких досягнув український нарід на полі національному чи культурному це заслуги їх. Я відповів вже з певним поденервованням: отче про нашу долю і наш успіх не маєте що турбуватися, бо український нарід, який пережив такі тяжкі лихоліття на протягу століть де навіть не можна йому було писати і говорити українською мовою, де насильно кривили душу нашого народу, якого вже навіть покинула була вища його верства, щоби зберегти в польській державі колись свої маєтки, як каже приповідка вірним вірі і народові остався поп і хлоп, одначе це не послабило волі народу і при зрості зараз нашої національної свідомості і політичної зрілості глядимо сміло в майбутнє. А коли говорите про те, що ви були і причиною нашого розвитку то на таке твердження може здобутися не здороводумаючий інтелігент лише ляїк, або безглузда людина, бо чи той економічний політичний і релігійний гніт з боку польських можновладців до першого розбору Польщі, який спричинив Хмельниччину і Гайдамаччину та ряд інших повстань мав бути тою платформою чи те, що коли українець хотів замітати місто в польській державі чи рубати дрова в поляка мусів переносити метрику до костела мало на вашу думку тим розвитком? І коли хоче він в такому дусі говорити то тоді шкода нам часу. Після підвечірку я заявив, що відходжу але ті просили щоби я ще остався дещо поговорити, однак др. заявив, що до дискусії треба людини з відпочатим розумом тому вважає, що пересилювати мене не має сенсу. Бо я напевно вже і так перемучений. Секретно щоб ніхто не чув заямили мені, що хочуть ще стрінутись зі мною, але у формі законспірованій, заступник ком. заявив, що дуже радо хотівби з'їсти спільний обід в нас. Я відповів, що дуже радо при нагоді зможемо це зробити. О год. 21. попрощався я з присутніми, які прашали мене досить щиро, нашим звичаєм став я на струнко прашаючи всіх привітом Слава Україні, це було такою несподіванкою для них, що не знали, як мають відповісти, щойно по хвилі один відповів „честь”, другий „чодем” ітд. В їхньому окруженні вийшов я на подвір'я міліції, де побачив велике диво, бо ціле подвір'я було заповнене військом, міліцією і цивільними людьми убраних в святочні одяги так, що мав я вражіння, що це товпа під будинком якогось парламенту в очікуванні на якийсь дуже важний результат. Зацікавленню їх не було меж, кожний хотів бодай оком побачити, бодай словом заговорити. Присутніх привитав я салютом. Тоді приходить один з міліціантів і зголошує мені, що недалеко станиці в хаті є „бандерівці” (на злодію шапка горить). Я знав, що як таких нема і бути не може тому вислав одного

to człowiek bardzo inteligentny, posiadający dobre wyrobienie polityczne i dlatego można było z nim rozmawiać, natomiast kom[endant] Milicji jest pod tym względem dość tępy i w swoich wypowiedziach w bardzo głupi sposób jednostronną argumentacją wybielał siebie i swoje postępowanie, natomiast oczerniał nas.

Oświadczyłem mu, że nie przyszedłem tu prowadzić jakiejś kłótni, tylko wymienić poglądy, żeby poznać ich poglądy na nasz temat i odwrotnie i jeśli ja kieruję się bezstronnością, to tego samego wymagam od niego, bo w innym przypadku będę zmuszony rozmawiać w inny sposób, albo uznam za stosowne w ogóle nie rozmawiać. To trochę uspokoiło komendanta. Wówczas zabrał głos ksiądz, który zawsze śpiewał piosenkę o dobru, którego doznaliśmy ze strony Polaków, dowodząc jeszcze, że bez pomocy Polski, która ma już swoje państwo, nasza walka będzie bezowocna, a osiągnięcia narodu ukraińskiego na polu narodowościowym czy kulturalnym są ich zasługą. Odpowiedziałem już z pewnym zdenerwowaniem: ojczyźnie, o nasz los i nasz sukces nie musicie się troszczyć, bo naród ukraiński, który przeżył tak ciężkie nieszczęścia na przestrzeni stuleci, kiedy nie mógł nawet pisać i mówić w języku ukraińskim gdy przemocą wypaczano duszę naszego narodu, który nawet porzuciła jego własna wyższa warstwa po to, by zachować w państwie polskim swoje majątki, jak mówi przysłowie – wierni wierze i narodowi pozostali pop i chłop. Nie osłabiło to jednak woli narodu i obecnie wraz ze wzrostem naszej świadomości narodowej i dojrzałości politycznej śmiało patrzymy w przyszłość. A kiedy mówicie o tym, że to wy byliście motorem naszego rozwoju, to na takie stwierdzenie może zdobyć się nie zdrowo myślący inteligent tylko laik, albo człowiek głupi, bo czy ten ekonomiczny, polityczny i religijny ucisk ze strony polskich możnowładców przed pierwszym rozbiorem Polski, który spowodował powstanie Chmielnickiego, Hajdamaczyznę i szereg innych powstań miałyby być tą platformą? Czy to, że kiedy Ukrainiec chcąc zamiatać miasto w państwie polskim albo rąbać drzewo u Polaka musiał przenieść metrykę do kościoła, to miało według was wpływ na ten rozwój? I jeśli chce on dalej mówić w tym duchu, to szkoda nam czasu. Po podwieczorku oświadczyłem, że odchodzę, ale prosili mnie, żebym jeszcze został trochę porozmawiać, jednak d[okto]r oświadczył, że do dyskusji potrzeba człowieka z wypoczętym umysłem, dlatego uważa, że nie ma sensu mnie namawiać. Bo jestem na pewno i tak przemęczony. W tajemnicy, tak żeby nikt nie usłyszał powiedzieli mi, że chcą się ze mną spotkać jeszcze raz, ale w formie zakonspirowanej. Zastępca kom[endant] powiedział, że bardzo chętnie zjadłby ze mną wspólny obiad u nas. Odpowiedziałem, że bardzo chętnie będziemy mogli to zrobić przy okazji. O godz. 21 pożegnałem się z obecnymi, którzy żegnali mnie dość serdecznie, naszym zwyczajem stanąłem na baczność żegnając wszystkich pozdrowieniem Sława Ukrainie. Było to dla nich takim zaskoczeniem, że nie wiedzieli co mają odpowiedzieć. Dopiero po chwili jeden odpowiedział „cześć”, drugi „czółem” itd. W ich otoczeniu wyszedłem na podwórzec Milicji, gdzie zobaczyłem wielkie dziwo, bo całe podwórze zapełnione było wojskiem, milicjantami

міліціанта і свого спецкур'єра на перевірку, яка очевидно виказала безпідставність їхніх тверджень, бо були це цивілі. Цілий час розмов наших як міліція так і цивільні дерлися на плоти, заглядали в кожну шпарку використовуючи кожну хвилину, щоби почути хоч деяке слово розмови.

Загально за цілих 14-ть годин мав я у мові 10 суперників, яких все таки побідив. Були змушені признати мені слушність у всіх моїх твердженнях і заввагах, лише завсігди обстоювали думку, що кривди поляків перевищають. Признали слушність слів Провідника Зорича¹⁰, які він писав їм після наших акцій на міліції. Як зорієнтувався я, майже всі вони протибільшовицького наставлення, бо навіть сам ком. Безпеки пізніше змінив своє обличчя і сказав, що він передусім є поляком, а не більшовиком. Прийшли вони з думкою, одні щоби ще перед розмовою офіційальною змучити мене, бо звичайно атакували мене хрестними питаннями на що я кілька разів звертав їм увагу не даючи мені змоги докінчити певної теми. Я попросив їх щоби навіть і в товариській розмові задержували певні форми свобідної і повної виміни думок, а не атакувати. Вищезгаданий поручник Армії, який був там на урльопі спершу почав говорити російською мовою, одначе по декількох словах почав говорити польською мовою. Думкою других вже офіційальних делегатів було своїми словами і аргументацією доказати мені нашу неслушність, заломити в мені віру в Провід і в успіх нашої боротьби граючи на інстинкті самозбереження цілковито мене заломити.

Однак стрінулись з певною несподіванкою. Тому, що завсігди був я присутним коло телефону і не могли делегатам подати моєї характеристики тому ці їхали наосліп. Як заявив ком. Безпеки, що думав о іншим результаті нашої мови і дуже тяжко переживав тих чотири дні від навязання звязку до переговорів. Я від самого початку мав надзвичайний гумор і рівновагу, а перша перемога над заступником команданта і іншими підбадьорила мене і додала певної охоти до дальшої перемоги. Якщо ходить о характеристику тих людей то можу ствердити слідує:

Командант Безпеки як і всі інші делегати хоч називали себе демократами проте є тільки польськими націоналістами. Сам він вважає себе спецом в ломанні людських душ сам мені признався і казав, що хотівби мати мене в себе бодай на два дні. Сам він навіть шовіністично до певної міри наставлений до нас.

Пов. Ком. Міліції – людина досить добре наставлена у відношенні до нас (досить добрі минулі потягнення) він дуже радо приставби на компроміс. В розмові зі мною прямо не хотів розставатися. Силований кілька разів командантом Безпеки до відїзду заявив то їдь собі сам, а я піду пішки. Він висловився, що немає нічо проти нас і навіть бувби вдоволений, якби ми могли спокійно ходити одні поміж других.

i ludźmi w cywilu ubranymi w świąteczne ubrania tak, że miałem wrażenie, iż to tłum pod budynkiem jakiegoś parlamentu w oczekiwaniu na jakąś bardzo ważną decyzję. Ciekawości ich nie było końca, każdy chciał bodaj coś zobaczyć, coś powiedzieć. Przywitałem obecnych salutując. Wtedy podszedł jeden z milicjantów i powiedział mi, że niedaleko posterunku są w chacie „bänderowcy” (na złodzieju czapka gore). Wiedziałem, że nie ma tam takowych i być nie może, dlatego wysłałem jednego milicjanta i swojego specjalnego łącznika na kontrolę, która oczywiście wykazała bezpodstawność ich twierdzeń, bo byli to cywile. Cały czas podczas naszych rozmów zarówno milicjanci, jak i cywile wdrapywali się na płoty, zaglądali przez każdą szparkę wykorzystując każdą chwilę, żeby usłyszeć jakiegokolwiek słowo z rozmowy.

Ogólnie rzecz biorąc, przez całe 14 godzin mając podczas rozmowy 10 przeciwników i tak ich pokonałem. Byli zmuszeni przyznać mi rację co do wszystkich moich twierdzeń i uwag, zawsze tylko obstawali przy poglądzie, że krzywdy Polaków przeważają. Uznali słuszność słów prowidyka Zorycza¹⁰, które napisał im po naszych akcjach na Milicję. Jak zdołałem się zorientować, prawie wszyscy oni są nastawieni antybolszewicko, bo nawet sam komendant Bezpieki zmienił później postawę i powiedział, że przede wszystkim jest Polakiem, a nie bolszewikiem. Przyszli oni z zamiarem, jedni żeby jeszcze przed rozmową oficjalną zmęczyć mnie, bo wzięli mnie w krzyżowy ogień pytań, na co ja kilka razy zwracałem im uwagę, że nie dają mi możliwości dokończenia danej kwestii. Poprosiłem ich, żeby również w rozmowie towarzyskiej zachowywali pewne formy swobodnej i pełnej wymiany poglądów, a nie atakowali. Wspomniany wcześniej wojskowy porucznik, który przebywał tam na urlopie, na początku odzywał się po rosyjsku, jednak po kilku słowach zaczął mówić po polsku. Zamiarem innych, już oficjalnych delegatów, było udowodnić mi przy pomocy argumentacji słownej nasz brak słuszności i stłumić we mnie wiarę w Prowid oraz w sukces naszej walki, a wykorzystując instynkt samozachowawczy całkiem mnie załamać.

Spotkała ich jednak pewna niespodzianka. Ponieważ cały czas znajdowałem się koło telefonu, nie mogli podać delegatom mojej charakterystyki i dlatego przyjechali oni w ciemno. Jak oświadczył kom[endant] Bezpieki, przewidywał inny rezultat naszej rozmowy i bardzo ciężko przeżywał te cztery dni od czasu nawiązania kontaktu do rozmów. Ja od samego początku miałem nadzwyczajny humor i byłem spokojny, a pierwsze zwycięstwo nad zastępcą komendanta i innymi podniosło mnie na duchu i jeszcze bardziej zachęciło do dalszych zwycięstw. Jeżeli chodzi o charakterystykę tych ludzi, to mogę stwierdzić co następuje:

Komendant Bezpieki, tak samo jak wszyscy inni delegaci, chociaż mówili o sobie, że są demokratami, są jednak tylko polskimi nacjonalistami. Uważa on siebie za specjalistę od łamania ducha. Sam przyznał mi się i powiedział, że chciałby mieć mnie u siebie chociaż na dwa dni. W pewnej mierze jest nastawiony do nas nawet szowinistycznie.

Презес ППР-ру людина з дуже слабоньким виробленням важнішого голосу не забирав, а в своїй мові висловлювався як щирий приятель українців і секретно сказав українці мене тут знають і знають, що я для них зробив. Секретар голосу жодного не забирав тому не можу зорієнтуватися в його поглядах. Командант Міліції в Ропенці як і ціла міліція не мають відповідного вироблення як політичного так і військового. У всіх рухах видно було вимушеність а не вояцький дриг, але і це виходило в них нужденно. Можна було запримітити і ту нужду в якій вони живуть, бо не мали навіть чим прохорчувати тої охорони яка приїхала з делегатами. З поміж всіх цивілів, які говорили зі мною найкраще вражіння зробив на мене доктор, який дійсно с розумом підходить до оцінки всіх справ. О год. 21.15 сів я на підводу попрощав усіх та побажав їм успіхів в боротьбі за польську незалежну державу.

В очах всіх присутніх бачив я певне вдовolenня. Письмових зобов'язань не підписував я мовляв, що до таких ні я, ні вони не маємо компетенції. Командант Ропенський хотів дати мені охорону, я відповів, що це є як його так і мій терен праці і почуваю себе досить безпечно, так що за охорону дуже дякую.

Пращаний усіми присутніми відїхав я з Міліції в напрямі Завадка. По дорозі майже на кожному містку бачив цікаві обличчя в першу чергу українців. Цілу Завадку застав я дійсно в острому поготівлі. Люди обступили цілу фіру проводжали мене до квартири пров. Ігора.

О год. 22-гій зголосив я свій прихід провідникові і здав звіт з розмови.

Слава Україні – Героям Слава.

Булавний Сокіл

Постій, 12.8.45 р.

А МВСіА РП, ф. УРА X/63.

Копія українською мовою, машинопис.

¹ „Сокіл” – прізвище невідоме, член кур’єрської групи Надрайону „Холодний Яр”, відповідальний за зв’язок між районами, сотнями і кущами.

² Ним був підпоручник Островський Владислав, у 1944–1945 – організатор і комендант КПМО у Ліску; 1.10.1945 поручник.

³ Правдоподібно в.о. коменданта. Дотеперішній комендант ПУБП, поручник Свенціцький Ян, був відкликаний з посади 8 липня 1945, а Вілька Францішека призначено на цю посаду лише у вересні.

⁴ Польська робітничка партія (ППР), партія комуністичного напрямку, утворена у січні 1942 прибулою на територію окупованої Польщі з СРСР ініціативною групою; у 1942 утворила власні збройні сили – ГЛ (пізніше – АЛ); у грудні 1948 після виключення з ППС незалежницьких діячів ППР об’єдналася з нею і утворила Польську об’єднану робітничу партію (ПОРП).

⁵ Правильно Слупницький – заступник Ліського старости, голова повітового комітету ППР.

Pow[iatowy] kom[endant] Milicji – człowiek nastawiony wobec nas dość dobrze (dość dobre wcześniejsze posunięcia), bardzo chętnie przystałby na kompromis. Podczas rozmowy ze mną wprost nie chciał się rozstawać. Zmuszany kilka razy przez komendanta Bezpieki do odjazdu, powiedział mu, to jedź sobie sam, a ja pójdę pieszo. Powiedział, że nie ma nic przeciwko nam i nawet byłby zadowolony, jeśli moglibyśmy spokojnie chodzić jedni obok drugich.

Prezes PPR-u, człowiek bardzo słabo wyrobiony, głos jego nie był zbyt ważny, podczas rozmowy wypowiadał się jak szczerzy przyjaciel Ukraińców, a w tajemnicy powiedział: Ukraińcy mnie tu znają i wiedzą, co dla nich zrobiłem. Sekretarz w ogóle nie zabierał głosu, dlatego nie mogłem zorientować się w jego poglądach. Komendant Milicji w Ropience, tak samo jak i cała Milicja, nie ma odpowiedniego wyrobienia, zarówno politycznego, jak i wojskowego. We wszystkich ruchach widać było wymuszenie, a nie żołnierski dryg, ale i to wychodziło im nędznie. Można było też zauważyć biedę w jakiej żyją, bo nie mieli nawet czym nakarmić tej ochrony, która przyjechała z delegatami. Ze wszystkich cywilów, którzy rozmawiali ze mną, najlepsze wrażenie zrobił na mnie doktor, który rzeczywiście rozsądnie podchodzi do oceny tych spraw. O godz. 21.15 wsiadłem na wóz, pożegnałem wszystkich, życzyłem im sukcesów w walce o polskie niepodległe państwo.

W oczach wszystkich obecnych widziałem pewne zadowolenie. Zobowiązań na piśmie nie podpisywałem mówiąc, że do tego ani ja, ani oni nie jesteśmy upoważnieni. Komendant ropieński chciał dać mi ochronę, ale odpowiedziałem, że to jest zarówno jego, jak i mój teren pracy i czuję się dość bezpiecznie, tak że dziękuję bardzo za ochronę.

Żegnany przez wszystkich obecnych wyjechałem z Milicji w kierunku Zawadki. Po drodze prawie na każdym mostku widziałem ciekawe twarze, przede wszystkim Ukraińców. Całą Zawadkę zastałem rzeczywiście w ostrym pogotowiu. Ludzie obstąpili zewsząd wóz i odprowadzili mnie na kwaterę prow[idnyka] Ihora.

O godz. 22 zgłosiłem swoje przybycie prowidnykowi i zdałem sprawozdanie z rozmowy.

Sława Ukrainie – Bohaterom Sława.

Buławnyj Sokil

Postój, 12.8.45 r.

A MSWiA, UPA X/63.

Odpis w j. ukraińskim, maszynopis.

¹ „Sokil” – NN, członek grupy kurierskiej Nadrejonu „Chołodnyj Jar”, odpowiedzialny za łączność pomiędzy rejonami, sotniami i kuszczami.

² Był nim ppor. Ostrowski Władysław, w l. 1944–1945 organizator i komendant KPMO w Lesku; 1.10.1945 por.

⁶ Українська партизанська термінологія, що стосується зброї, так само як польська (напр. *spława, gnat*); тут – гвинтівки.

⁷ „Ігор” – Кіт Володимир, також „Гомін”, „Г-V”, у 1945–1947 – провідник V Району Надрайону „Холодний Яр” I Округу ОУН; загинув 20 травня 1947.

⁸ Йдеться про Андрушівське перемир'я 1667.

⁹ Йдеться про Ризький трактат 1921.

¹⁰ „Зорич” – Радейко Микола, у 1945–1946 – провідник Надрайону „Бескид” I Округу ОУН, потім до липня 1947 провідник II Округу ОУН.

³ Zapewne p. o. komendanta. Dotychczasowy komendant PUBP, por. Święcicki Jan, został odwołany 8 lipca 1945, zaś Wilka Franciszka mianowano na to stanowisko dopiero we wrześniu.

⁴ Polska Partia Robotnicza (PPR) – partia komunistyczna utworzona w styczniu 1942 przez przybyłą z ZSRS na terytorium okupowanej Polski grupę inicjatywną; w 1942 powołała własne siły zbrojne – GL przekształcone później w AL; w grudniu 1948 po usunięciu z PPS działaczy niepodległościowych, PPR połączyła się z nią tworząc Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (PZPR).

⁵ Właśc. Słupnicki – wicestarosta leski, sekretarz komitetu powiatowego PPR.

⁶ Ukraińska terminologia partyzancka dotycząca broni, podobnie jak polska (np. spluwa, gnat); tutaj – karabiny.

⁷ „Ihor” – Kit Wołodymyr, również „Homin”, „G-V”, w l. 1945–1947 prowidnyk V Rejonu, Nadrejonu „Chołodnyj Jar” I Okręgu OUN; zginął 20 maja 1947.

⁸ Mowa o rozejmie andruszowskim w 1667 r.

⁹ Chodzi o traktat ryski z 1921 r.

¹⁰ „Zorycz” – Radejko Mykoła, w l. 1945–1946 prowidnyk Nadrejonu „Beskyd” I Okręgu OUN, potem do lipca 1947 prowidnyk II Okręgu OUN.

18 серпня 1945, Ліско. Повідомлення В. Островського щодо стану безпеки у Ліському повіті у зв'язку з діяльністю УПА

Копія

Повітове управління МО
у Ліску
№ ж. 1399/45

Ліско 18.8.1945 р.

До
Воєводського управління МО¹
у Ряшеві

Стан безпеки в повіті
Ліско

З метою зображення критичної ситуації, яка останнім часом склалася на території Ліського повіту внаслідок незначних сил міліції та Війська Польського, а також у зв'язку з постійним напливом зі сходу банд УПА, цитую декілька рапортів, що надійшли з цього регіону:

Пост МО у Балигороді доповідає, що 16.8.45. минулого тижня² зі сходу прибуло на тут[ешню] територію близько 5000 бандерівців, з яких майже половина розквартирована по селах Лопенка, Бук, Завій, Полянки, Буковець, Терка. За даними розвідки, бандерівці планують здійснити захоплення гармат розташованого в Балигороді артилерійського загону ВП³, а також знищення поста МО у Балигороді, на який вже було здійснено напад 31.7.45 р.⁴

15.7.45⁵ р. о 21-ій годині загін УПА чисельністю 1000 осіб здійснив перехід з села Яблінки до громади Бистре. Перехід банди крізь Яблінки тривав близько 1 години.

Пост МО у Ліску доповідає 17.8.45, що на території поста у громаді Дзюрдзів розташований загін УПА чисельністю 500 осіб, які зайняті пранням білизни та випічкою хліба.

Пост МО Воля-Михова доповідає, що на території цього ж поста лютують сильні банди УПА чисельністю до 200 осіб, тероризуючи місцеве населення.

Останнім часом пост МО у Балигороді повідомляє, що бандерівці зосереджують сили поблизу Балигорода з метою повторного нападу на пост МО у Балигороді та на нечисленні військові підрозділи, що знаходяться там же.

18 sierpnia 1945, Lesko. Meldunek W. Ostrowskiego o stanie bezpieczeństwa w powiecie leskim w związku z działalnością UPA

Odpis

Powiatowa Komenda M.O.
w Lesku
L. dz. 1399/45

Lesko dnia 18.8.1945 r.

Do
Wojewódzkiej Komendy M.O.¹
w Rzeszowie

**Stan bezpieczeństwa w powiecie
Lesko**

W celu zobrazowania krytycznej sytuacji, jaka ostatnio wytworzyła się na terenie powiatu leskiego wskutek zbyt szczupłych sił milicji i Wojska Polskiego, a wobec napływających stale ze wschodu band U.P.A., przytaczam kilka meldunków z terenu:

Posterunek M.O. Baligród melduje, że 16.8.45. W ubiegłym tygodniu² przybyło ze wschodu na tutaj[wsze] tereny około 5.000 banderowców, z których prawie połowa kwateruje we wsiach Łopienka [Łopienka], Buk, Zawój, Polanki, Bukowiec, Terka. Według przeprowadzonego wywiadu, banderowcy planują zdobycie armat stacjonującego w Baligrodzie oddziału artylerji WP³ oraz zniszczenie posterunku M.O. Baligród, na który już był dokonany napad w dniu 31.7.45 r.⁴

W dniu 15.7.45⁵ r. o godz. 21-szej oddział U.P.A. w sile 1.000 ludzi przechodził ze wsi Jabłonki do gromady Bystre. Przejście bandy przez Jabłonki trwało około 1 godziny.

Posterunek M.O. Lesko melduje w dniu 17.8.45, iż na terenie posterunku w gromadzie Dziurdziów kwateruje oddział U.P.A. w sile 500 ludzi, którzy są zajęci praniem bielizny i wypiekiem chleba.

Posterunek M.O. Wola Michowa [Wola Michowa] melduje, że na terenie tegoż posterunku grasują silne bandy U.P.A. dochodzące do 200-stu ludzi, które terroryzują miejscową ludność.

W ostatniej chwili posterunek M.O. Baligród melduje, że banderowcy koncentrują swe siły w okolicy Baligrodu z zamiarem powtórnego napadu na posterunek M.O. Baligród i na szczupłe siły wojskowe tamże znajdujące się. Wed-

За отриманими даними, бандерівці мають гармати, міномети, станкові кулемети, а також автоматичну зброю.

У зв'язку з вищевикладеним, з метою ліквідації сильних банд УПА, необхідні сильні військові частини, оскільки військові та міліцейські сили [які тут розквартировані] є занадто незначні і недостатньо озброєні, щоб ліквідувати чисельні та добре озброєні банди УПА.

Вірно: (—)

Повітовий комендант МО
(—) Островський підпоручник⁶

*А МВСіА РП, ф. МАР 301, арк. 3.
Засвідчена копія, машинопис.*

¹ Воєводським комендантом МО в Ряшеві був тоді полковник Францішек Ксенжарчик (1906–1991), член ППР, за професією гірник. Спочатку в ППС, з 1928 у Франції, потім в інтербригадах в Іспанії; член КПІ та КПФ. З 1943 у Польщі під окупацією: член Головного штабу ГЛ, у 1944 – командир Краківського району АЛ. У 1944–1953 у МО, воєводський комендант у Ряшеві, Кракові, Варшаві і заступник головного коменданта, потім відряджений до ВП (заступник командувача Сілезького ВО і заступник начальника Головного політичного управління). У 1961–1968 – голова Головного управління ЛОК (ЛПЖ до 1962); у 1981–1990 – член ЦК ПОРП, генерал броні.

² Помилка, повинно бути: „...доповідає 16.8.45, що минулого тижня...” .

³ З липня 1945 у Балигороді був розквартирований батальйон 34 пп та неповна батарея 37 пал.

⁴ Під час цієї операції загинув працівник поста МО у Балигороді Зажечни Зигмунт (нар. 1919).

⁵ Ймовірно 15.8.1945.

⁶ Див. примітку 2 до документа 66.

ług zasięgniętych informacji banderowcy posiadają armatki, minomioty⁶, C.K.M. oraz broń maszynową.

W związku z powyższym, w celu zlikwidowania silnych band U.P.A. konieczne są silne oddziały wojska, gdyż [stacjonujące tu] siły wojskowe i milicyjne są za szczupłe i niedostatecznie uzbrojone, aby móc [!] zlikwidować licznie i dobrze uzbrojone bandy U.P.A.

Za zgodność z oryginałem: (—)

Powiatowy Komendant M.O.
(—) Ostrowski ppor.⁷

A MSWiA, MAP 301, k. 3.

Odpis, maszynopis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

¹ Komendantem wojewódzkim MO w Rzeszowie był wówczas płk Franciszek Książarczyk (1906–1991), członek PPR, z zawodu górnik. Początkowo w PPS, od 1928 we Francji, potem w Brygadach Międzynarodowych w Hiszpanii, członek KPH i KPF. Od 1943 w okupowanej Polsce: członek Szt. Gł. GL, w 1944 dca krakowskiego obwodu AL. W l. 1944–1953 w MO, kolejno komendant wojewódzki w Rzeszowie, Krakowie, Warszawie i zca komendanta głównego, następnie przeniesiony do ludowego WP (m. in. zca dcy Śląskiego OW i zca szefa GZP). W l. 1961–1968 prezes ZG LOK (LPŻ do 1962); 1981–1990 członek KC PZPR; gen. broni.

² Błąd; powinno być: ...melduje 16.8.45, że w ubiegłym tygodniu... .

³ Od lipca 1945 stacjonował w Baligródzie batalion 34 pp oraz niepełna bateria 37 pal.

⁴ Podczas tej akcji zginął funkcjonariusz posterunku MO Baligród, Zaręczny Zygmunt (ur. 1919).

⁵ Zapewne 15.8.1945.

⁶ Wojskowa terminologia rosyjska; powinno być: moździerz ewent. granatnik.

⁷ Zob. przypis 2 do dokumentu nr 66.

21 серпня 1945, Сянок. Щоденне повідомлення А. Щудліка щодо стану безпеки у Сяноцькому повіті у зв'язку з діяльністю УПА

Копія.

Республіка Польща
Повітовий староста
у Сяноку
№ Сп.-38/1/45
Щоденні повідомлення

Сянок, 21 серпня 1945

До Воєводського управління
Громадсько-політичне відділення
у Ряшеві

Згідно з розпорядженням від 24.IV. ц.р. № Е/8196/45 представляю наступне щоденне повідомлення:

16.8.1945 біля Репеді гм[іни] Щавне Сяноцького пов[іту] з'явилась велика кількість українських бандерівців, які зайняли сусідні місцевості. Проти бандерівців вжито військові сили, в результаті чого в бою загинуло 8 польських солдатів¹.

17.8.1945 р. бандерівці прорвались до громади Одрехова гм[іни] Заршин Сяноцького пов[іту] і там сконцентрували велику кількість людей, в результаті чого зайняли Одрехову і сусідні ліси. Проти бандерівців 18.8.1945 р. виступило військо й Народна міліція², в результаті чого бандерівці були змушені відступити до сусіднього лісу.

Під час бою загинуло 80 бандерівців, а з боку Війська Польського було 2 поранених.

19.8.1945 р. бандерівці знову сконцентрували сили і зайняли громаду Одрехова і там знаходяться, при чому стягують великі сили бандерівців з сусідніх громад. Згідно з отриманою інформацією, бандерівці володіють танками.

З метою знищення зосереджених банд я звернувся за допомогою до командира полку, розквартированого у Сяноку³, який обіцяв допомогу, але з умовою, що отримає щонайменше 1000 кг бензину для танків⁴, без яких військо не зможе взяти участь в операції.

У справі виділення бензину я звернувся до Об'єднання нафтової промисловості „Сектор” у Сяноку.

Повітовий староста:
(—) Щудлік Анджей⁵

21 sierpnia 1945, Sanok. Meldunek dzienny A. Szczudlika o stanie bezpieczeństwa w powiecie sanockim w związku z działalnością UPA

Odpis.

Rzeczpospolita Polska
Starosta Powiatowy
w Sanoku
L: Sp.-38/1/45
Meldunki dzienne

Sanok, dnia 21 sierpnia 1945

Do
Urzędu Wojewódzkiego
Wydział Społeczno-Polityczny
w Rzeszowie

Na zarządzenie z dnia 24.IV. br. L: E/8196/45 przedkładam następujący meldunek dzienny:

Dnia 16.8.1945 w okolicy Rzepedzi, gm. Szczawne, pow. Sanok pojawiła się większa ilość bandurowców¹ ukraińskich, którzy opanowali sąsiednie okolice. Przeciwko bandurowcom została użyta siła wojskowa, skutkiem czego w czasie walk zginęło 8-miu żołnierzy polskich².

W dniu 17.8.1945 r. bandurowcy przerwali się do gromady Odrzechowa, gm. Zarszyn, pow. Sanok i tam skoncentrowali większą ilość ludzi, skutkiem czego zajęli Odrzechową i sąsiednie lasy. Przeciwko bandurowcom została w dniu 18.8.1945 r. użyta siła wojskowa i Milicja Obywat[elska]³ – na skutek czego bandurowcy zmuszeni byli się wycofać do sąsiedniego lasu.

W czasie walk zginęło około 80-ciu bandurowców, zaś ze strony Wojska Polskiego zostało 2-ch rannych.

W dniu 19.8.1945 r. bandurowcy z powrotem skupili się powtórnie i zajęli gromadę Odrzechowa i tam okopują się, przyczem ściągają większe siły bandurowców z sąsiednich gromad. Wedle uzyskanych informacji, bandurowcy posiadają czołgi.

Celem rozbicia gromadzących się band, zwróciłem się o pomoc do Dowódcy pułku stacjonowanego w Sanoku⁴, który przyrzekł swą pomoc pod warunkiem, że otrzyma przynajmniej 1000 Kg benzyny do czołgów⁵, bez których wojsko w akcji udziału wzięść nie może.

O przydział benzyny zwróciłem się do Zjednoczenia Przemysłu Naftowego „Sektor” w Sanoku.

Starosta powiatowy
(—) Szczudlik Andrzej⁶

А МВСіА РП, ф. МАР 301, арк. 7.

Копія, машинопис.

¹ Цього дня сотня УПА з куреня „Рена” (командир Мізерний Василь) напала у селі Репедь на групу радянських солдатів з 338 полку НКВД, які гнали худобу (ймовірно реквізовану у місцевого населення). На допомогу їм рушило декілька солдатів 34 пп (8 ДП), які близько 14 години вступили у бій з сотнею УПА. Сотня під час відступу заманила підрозділ 34 пп у пастку і завдала йому важких втрат. Залишки підрозділу відступили до Репеді, де увечері їх підтримали самохідні гармати СУ-76, учбовий батальйон 36 пп і підрозділ 34 пп. Бойових дій не було.

² До складу комбінованої групи (командир майор Ян Грабліс), організованої в Сяноку, увійшли солдати 34 пп, які охороняли штаб полку, працівники МО і ПУБП та 5 самохідних гармат СУ-76.

³ Командиром 34 пп був підполковник Станіслав Плюто.

⁴ Йдеться про самохідні гармати.

⁵ Щудлік Анджей – Сяноцький староста у 1945–1947, член ППС; у період війни в АК, після війни сприяв ПСЛ; звільнений з посади та ув’язнений УБ після викриття того, що його сім’я надавала допомогу членам УПА.

A MSWiA, MAP 301, k. 7.

Odpis, maszynopis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

¹ Tak w tekście. Podobnie dalej.

² W dniu tym sotnia UPA z kurenia „Rena” (dca Mizerny Wasyl) zaatakowała we wsi Rzepedź grupę żołnierzy sowieckich z 338 pułku NKWD, którzy konwojowali (najprawdopodobniej zarekwirowane ludności miejscowej) bydło. Na pomoc sowietom wymaszerowało kilkadziesiąt żołnierzy z 34 pp (z 8 DP), którzy ok. godz. 14.00 nawiązali kontakt bojowy z sotnią UPA. Sotnia wycofując się, wciągnęła pododdział 34 pp w zasadzkę i zadała mu ciężkie straty. Resztki pododdziału wycofały się do Rzepedzi, gdzie do wieczora zostały wsparte lekkimi działami samobieżnymi SU-76, batalionem szkolnym 36 pp i kolejnym pododdziałem 34 pp. Kontakt z przeciwnikiem już nie nawiązano.

³ W skład improwizowanej grupy (dca: mjr Jan Grablis), zorganizowanej w Sanoku, weszli żołnierze 34 pp ochraniający sztab pułku, funkcjonariusze MO i PUBP oraz 5 dział samobieżnych SU-76.

⁴ Dowódcą 34 pp był ppłk Stanisław Pluto.

⁵ Chodzi o działa samobieżne.

⁶ Szczudlik Andrzej, starosta sanocki w l. 1945–1947, członek PPS; w czasie wojny w AK, po wojnie sympatyzował z PSL; zdjęty ze stanowiska i aresztowany przez UB po ujawnieniu, że jego rodzina udzielała pomocy członkom UPA.

23 серпня 1945, Сянок. Повідомлення А. Щудліка стосовно нових деталей операції УПА у Сяноцькому повіті

Копія

Республіка Польща
Повітовий староста
у Сяноку.

Сянок, 23 серпня 1945

№ Сп.-38/1/45

Для службового користування

Щоденні повідомлення.

До Воєводського управління
Громадсько-політичне відділення
у Ряшеві

Уночі з 11 на 12/VIII.1945 близько 21 год[ини] 45 хв. до громади Дальова прибула велика кількість бандерівців, які після втручання місцевої міліції відійшли. Ті ж самі бандерівці увійшли до м. Кам'янка і пограбували там декілька господарств. Потім вони підпалили віз з соломою, що стояв на дворі, а коли люди почали гасити пожежу, тоді бандерівці відкрили вогонь і поранили декілька осіб. Цих осіб було відправлено до лікарні у Коросні. Після того ті ж самі бандерівці відійшли до Посади Яслиської, там вони забрали 6 коней у місцевих господарів, 4 голови великої рогатої худоби та суму 1550 зл[отих], білизну та взуття. Ці події відбулися 13.VIII.1945. Того ж дня бандерівці попрямували до Сировиці. Між ними помічено декілька жінок з санітарними приладами. Бандерівський загін затримався в тій громаді і зібрав все українське населення, якому командир повідомив, що ще буде велика війна і що Польща не буде такою, як зараз; що Україна мусить бути, що вони мають угоду з Америкою і що місцеве населення не повинно слухати польську владу та не має чого боятися. Після цього 3 бандерівці забрали колишнього солтиса Дзябу Теодора і повели до Дарова. Вони підійшли до будинку Масника Дмитра і запитали, чи він тут мешкає, оскільки вони мають до нього справу. Масника не було вдома через те що він втік, тоді бандерівці пішли до гр[еко]-кат[олицького] священника Кміцікевича і там вони їли та відпочивали.

17/8.1945 вранці до громади Сировиця прибув загін бандерівців і зажадав від солтиса списку населення та кількості худоби. Тим часом якась невідома особа здійснила серію пострілів з кулемета в напрямку бандерівців. Після цих пострілів бандерівці оточили село і зібрали все населення в одному місці. Командир загону звернувся до населення з попередженням, якщо хто-небудь спробує ще раз по них стріляти, вони спалять все село. Він сказав, що не

**23 sierpnia 1945, Sanok. Meldunek dzienny A. Szczudlika podający
kolejne szczegóły o akcjach UPA w powiecie sanockim**

Odpis

Rzeczpospolita Polska
Starosta Powiatowy
w Sanoku.

Sanok, dnia 23. sierpnia 1945

L. Sp.-38/1/45

Poufne

Meldunki dzienne.

Do

Urzędu Wojewódzkiego

Wydział Społeczno-Polityczny

w Rzeszowie

W nocy z dnia 11 na 12/VIII.1945 około godz. 21,45 przybyła większa ilość banderowców do gromady Daliowa i tam na interwencję miejscowej milicji wycofali się. Ci sami banderowcy przybyli do m. Kamionka i tam porabowali kilku gospodarzy. W końcu podpalili wóz ze słomą stojący na podwórzu, a z chwilą, kiedy ludność zaczęła gasić pożar, wtedy banderowcy otworzyli ogień i ranili kilka osób. Osoby te odwieziono do szpitala w Krośnie. Ci sami banderowcy po dokonaniu wyżej wspomnianego czynu wycofali się do Posady Jaśliskiej, – i tam zabrali 6 koni gospodarzom miejscowym, 4 sztuki bydła oraz kwotę 1.550 zł, bieliznę i obuwie. Czynność ta odbyła się 13.VIII,1945. W tym samym dniu udali się do Surowicy. Między nimi zauważono też kobiety, które niosły przybory sanitarne. Oddział banderowski zatrzymał się w tej gromadzie i zebrał całą ludność ukraińską, której dowódca oświadczył, że jeszcze będzie wielka wojna i Polska nie będzie taka jak teraz, Ukraina musi być, że mają porozumienie z Ameryką i ludność miejscowa nie potrzebuje słuchać władz polskich i niczego nie ma się bać. Potem wszystkim, 3 banderowców zabrali b. sołtysa Dziabę Teodora i odprowadzili w stronę Darowa. W końcu podeszli pod dom Masnyka Dmytra i zapytali się, czy on tu mieszka, bo mają z nimi rozprawę. Ponieważ Masnyk nie znajdował się w domu, gdyż uciekł, banderowcy udali się do księdza gr[recko]kat[olickiego] Kmicikiewicza i tam odpoczywali i jedli.

Dnia 17/8.1945 w godzinach porannych przybył do gromady Surowica oddział banderowców i zażądał od sołtysa spisu ludności oraz bydła. W międzyczasie jakiś nieznany osobnik dał serię strzałów z K.M. w kierunku banderowców. Na skutek tych strzałów banderowcy okrążyli wieś i zgromadzili całą ludność w jednym miejscu. Dowódca oddziału przemawiał do ludności, której oświadczył, jeśli jeszcze raz ktoś się do nich odważy strzelać, to spali całą wieś,

треба їх боятися, оскільки вони прийшли не грабувати і стріляти, а виступають лише проти комунізму. Незабаром життя буде краще, бо Україна і Польща будуть не такими, як зараз. Потім він зажадав від мешканців громади зібрати мундири, шапки та набої, а також продукти, призначені для державних поставок. О 14-ій год[ині] підпалили хату Масника Дмитра, яка з усім майном доценту згоріла. Ввечері після збирання продуктів бандерівці відійшли у напрямку Вернеївки. Загін бандерівців налічував близько 400 осіб.

18/8.1945 коло 13-ої год[ини] група бандерівців у кількості 50 осіб проходила через громаду Дудинці, вона була розбита в Одреховій під час акції. Ця група попрямувала у напрямку Волиці, забравши з собою селянина з м. Дудинці Возьного Миколая та його коня, на якого посадили пораненого бандерівця. Вищезазначений селянин дотепер не повернувся.

18/8.1945 у Сяноку було розповсюджено листівки такого змісту: „1/ Не можна жидам вимагати повернення давньої власності, 2/ жиди з Польщі, які перебувають за кордоном, повинні залишатися там і далі, а якщо жид переїде кордон Польщі, то буде присуджений на смерть, 3/ Вищезазначене розпорядження не стосується жидів-християн.”

У Сяноцькому повіті останнім часом з'явилися листівки українською мовою, які додаються в перекладі.

2 додатки

Повітовий староста
Щудлік Анджей

А МВСіА РП, ф. МАР 301, арк. 8.

Копія, машинопис.

Публікується без додатків.

zaznaczył, żeby ludność się ich nie bała, gdyż nie przyszli ich rabować i strzelać, tylko idą przeciwko komunizmowi. Wkrótce będzie lepiej, bo będzie Ukraina i Polska nie taka, jak teraz jest. Następnie zażądał od mieszkańców gromady kontyngentu, oraz składania mundurów, czapek i amunicji. O godz. 14-tej podpalili zabudowania Masnyka Dmytra, które wraz z inwentarzem martwym doszczętnie się spaliło. Wieczorem po zebraniu kontyngentu odeszli w kierunku Wernejówki. Oddział banderowców liczył około 400 ludzi.

Dnia 18/8.1945 około godz. 13-tej przechodziła przez gromadę Dudyńce grupa banderowców w sile około 50 ludzi, która została rozbita w Odrzechowej w czasie akcji. Grupa ta udała się w kierunku Wolicy zabierając ze sobą gospodarza z Dudyniec Woźnego Mikołaja wraz z koniem, którego użyli dla rannego banderowca. Wspomniany gospodarz do tej pory nie powrócił.

Dnia 18/8.1945 zostały rozlepione w Sanoku ulotki o następującej treści: „1/ Nie wolno żydom upominać się o dawne własności, 2/ żydzi z Polski przebywający zagranicą, muszą pozostać tam nadal, a jeżeli żyd przekroczy granice Polski zostanie skazany na śmierć, 3/ Powyższe rozporządzenie nie dotyczy Żydów-chrześcijan.”

W powiecie sanockim znaleziono ostatnio ulotki w języku ukraińskim, które po przetłumaczeniu dołącza się.

2 załączniki

Starosta Powiatowy
Szczudlik Andrzej

A MSWiA, MAP 301, k. 8.

Odpis, maszynopis.

Publikuje się bez załączników.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

24 серпня 1945, Сянок. Щоденне повідомлення К. Міхера про стан безпеки у Сяноцькому повіті у зв'язку з діяльністю УПА

Копія.

Республіка Польща
Повітовий староста
у Сяноку.

Сянок, 24 серпня 1945 р.

№ Сп. 38/1/45.

Щоденні повідомлення.

До Воєводського управління
Громадсько-політичне відділення
у Ряшеві

Згідно з розпорядженням від 24.IV. ц.р. №: Е-/8196/45 представляю наступне щоденне повідомлення:

Управління гміни в Яслиських 23.VIII. ц.р. проінформувало мене письмово, що 22 ц[ього] м[ісяця] ввечері близько 9-ої години банда оточила село Шкляри, гміни Яслиська. Населенню східного походження було наказано залишити будинки, худобу було вигнано з хлівів і протягом півгодини все село було охоплено полум'ям, лишилося тільки три будинки. Винуватці злочину після його вчинення спокійно відійшли в напрямку Посади Яслиської, до Волі Нижньої. Банда забрала у населення лише взуття та інші речі і наказала залишити село. Банда складалася з 350–400 осіб, одягнених у німецькі, польські та інші мундири. З розповідей населення відомо, що в Полянах Суровичних, Сировиці і Дарові напади є ще більш значними. Населення зі сходу, розміщене Земським управлінням в Сяноку, у селі Шкляри (близько 16 родин) вивезено до Риманова Здрою, оскільки в громаді Яслиська немає приміщень, а крім с. Яслиська для них немає місця, бо інші українські села зайняті бандерівцями.

Органи безпеки поінформовані про вищевказаний напад. –

За повітового старосту:

(—) Міхер Казімеж
Референдарій:

А МВСіА РП, ф. МАР 301, арк. 9.
Копія, машинопис.

24 sierpnia 1945, Sanok. Meldunek dzienny K. Michera o stanie bezpieczeństwa w powiecie sanockim w związku z działalnością UPA

Odpis.

Rzeczpospolita Polska
Starosta Powiatowy
w Sanoku.
L: Sp. 38/1/45.
Meldunkiienne.

Sanok, dnia 24.VIII.1945 r.

Do
Urzędu Wojewódzkiego
Wydział Społeczno-Polityczny
w Rzeszowie

Na zarządzenie z dnia 24.IV. br. L: E-/8196/45 przedkładam następujący meldunek dzienny:

Zarząd Gminy w Jaśliskach doniósł mi pismem z dnia 23.VIII. br., że w dniu 22 bm. wieczorem około godziny 9-tej otoczona została wioska Szklary, gmina Jaśliska przez bandę. Ludności pochodzącej ze Wschodu kazano opróżnić domy, bydło ze stajen wypędzono i w przeciągu pół godziny cała wioska stanęła w płomieniach, zostało tylko trzy domy. Sprawcy czynu po dokonaniu faktu spokojnie odeszli w stronę Posady Jaśliskiej, do Woli Niżnej. Banda zabrała ludności tylko obuwie i inne rzeczy, zak[az]ała opuścić wioskę. Banda składała się z 350–400 ludzi w mundurach niemieckich, polskich i innych. Z doniesień ludności wynika, że w Polanach Surowicznych, Surowicy i Darowie na[pa]dy są jeszcze liczniejsze. Ludzi ze Wschodu osiedlonych przez Urząd Ziemski w Sanoku w wiosce Szklary (około 16 rodzin) wywieziono do Rymanowa Zdroju, ponieważ w gromadzie Jaśliska nie ma pomieszczeń, a oprócz Jaślisk nie ma pomieszczenia dla nich, gdyż są tylko wioski ukraińskie opanowane przez bandurowców¹.

Organa bezpieczeństwa powiadomiono o powyższym napadzie. –

Za Starostę Powiatowego:

(—) Micher Kazimierz
Referendarz.

A MSWiA, MAP 301, k. 9.

Odpis, maszynopis.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

¹ Tak w oryginale.

31 серпня 1945, Дрогобич. Спецповідомлення В. Майструка С. Савченку про хабарництво у польському районному представництві у справах переселення в Стрию

Совершенно секретно

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УССР
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТУ
ТОВ. САВЧЕНКО

гор. Киев

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

Последнее время в УНКГБ Дрогобычской области начали поступать агентурные данные о том, ^ачто сотрудники польского представительства по эвакуации поляков из гор. Стрый в Польшу, систематически берут крупные денежные взятки за выдачу эваколистов гражданам СССР, не имеющим права на выезд в Польшу. ^а

^бВ результате этого преступный элемент, из числа украинского населения, незаконно выезжает в Польшу, пытаясь избежать ответственности за свои преступления перед Советской властью. ^б

Принятыми нами агентурно-оперативными мерами указанные ^авыше данные были перепроверены и подтверждены. ^а

18 августа с.г. Стрыйским ГО НКГБ была задержана по подозрению в принадлежности к агентуре гестапо НЕВИНСКАЯ Зинаида Болеславовна, 1918 года рождения, уроженка и жительница г. Пологи Запорожской области УССР.

На допросе НЕВИНСКАЯ показала, что в период немецкой оккупации Запорожской области она работала в ортскомендатуре и при отступлении немцев бежала с ними в Германию.

В июле 1945 года, возвращаясь из Германии в Запорожскую область, НЕВИНСКАЯ вместе со своей матерью и сестрой остановилась ^ана временное местожительство в г. Стрый, Дрогобычской области.

В августе месяце с.г. она решила ^авыехать со своей семьей на постоянное местожительство в Польшу.

В польском представительстве г. Стрий, куда НЕВИНСКАЯ обратилась по этому вопросу, ей было официально отказано как гражданке СССР, однако, ^ачерез машинистку польского представительства ЯНУСЬ Софию

31 sierpnia 1945, Drohobycz. Meldunek specjalny W. Majstruka dla
S. Sawczenki o łapówkarstwie w polskim rejonowym przedstawicielstwie
ds. przesiedleń w Stryju

Ścisłe tajne

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
USRS
GENERAŁA-LEJTENANTA
tow. SAWCZENKI

mias[to] Kijów

MELDUNEK SPECJALNY

W ostatnim czasie do UNKGB obwodu drohobyckiego zaczęły napływać dane agenturalne o tym, ^a że pracownicy polskiego przedstawicielstwa do spraw ewakuacji Polaków do Polski z mias[ta] Stryja systematycznie biorą wysokie łapówki pieniężne za wydawanie kart ewakuacyjnych obywatelom ZSRS nie mającym prawa wyjazdu do Polski.^a

^b Wskutek tego element przestępczy spośród ludności ukraińskiej nieprawnie wyjeżdża do Polski starając się uniknąć odpowiedzialności za swoje przestępstwa wobec Władzy Sowieckiej.^b

Dzięki podjętym przez nas działaniom agenturalno-operacyjnym, ^a powyższe informacje zostały sprawdzone i potwierdzone.^a

18 sierpnia br. Stryjski GO NKGB zatrzymał podejrzaną o przynależność do agentury gestapo NIEWINSKĄ Zinaidę Bolesławowną, urodzoną w 1918 roku, pochodzącą z m. Połogi w obwodzie zaporoskim USRS i tam zamieszkałą.

Na przesłuchaniu NIEWINSKAJA zeznała, że podczas okupacji niemieckiej pracowała w obwodzie zaporoskim w *ortskomendanturze* i w czasie odwrotu Niemców uciekła z nimi do Niemiec.

W lipcu 1945 roku wracając z Niemiec do obwodu zaporoskiego, NIEWINSKAJA razem ze swoją matką i siostrą ^a zatrzymała się na pewien czas w m. Stryju w obwodzie drohobyckim.

W miesiącu sierpniu br. zdecydowała się ona ^a na wyjazd ze swoją rodziną na pobyt stały do Polski.

W przedstawicielstwie polskim w m. Stryju, gdzie NIEWINSKAJA zwróciła się w tej sprawie, oficjalnie jej odmówiono jako obywatelce ZSRS, jednak ^a dzięki maszynistce w przedstawicielstwie polskim JANUŚ Zofii c. Leona, za

Леонтьевну, НЕВИНСКОЙ за взятку в 2000 рублей удалось зарегистрироваться и получить эваколисты на выезд в Польшу.^а

На основании показаний НЕВИНСКОЙ 28 августа нами была задержана машинистка польского представительства в Стрию – ЯНУСЬ София Леонтьевна, 1908 года, полька, уроженка и жительница гор. Стрый.

На допросе ЯНУСЬ^а созналась, что она^а действительно, без всяких на то оснований, зарегистрировала на выезд в Польшу семью НЕВИНСКОЙ, вписав ее в регистрационный номер постороннего гражданина КОЗЛОВСКОГО. Выдачу эваколистов и^а получение взятки ЯНУСЬ отрицает.^а Однако в этом полностью изобличается показаниями НЕВИНСКОЙ, ее сестры, матери и секретаря украинского представительства в Стрию ВАСИЛЬЧЕНКО.

Одновременно, Стрыйским ГО НКГБ был задержан гр-н ТОКАРСКИЙ Евстафий Ильяшевич, 1911 года рождения, украинец, житель гор. Стрый, подозреваемый в сотрудничестве с гестапо.

По агентурным данным ТОКАРСКИЙ, пытаясь^а избежать ответственности перед Советской властью за свою связь с гестапо, решил скрыться на территории Польши.^а С этой целью он дал взятку в 10000 рублей^а Уполномоченному Польского Правительства в Стрию БЕРЕЗОВСКОМУ и через последнего получил эваколисты на себя и свою семью.^а

Кроме того, были дополнительно получены агентурные данные, что ТОКАРСКИЙ дал взятку в сумме несколько тысяч^а рублей также уполномоченному украинского правительства РАНЕТЕ.^а

На допросе ТОКАРСКИЙ отрицает факт дачи взятки БЕРЕЗОВСКОМУ и РАНЕТЕ, однако подтверждает, что многим жителям гор. Стрый он рассказывал о том, что за регистрацию на выезд в Польшу он^а заплатил в польскую комиссию 10–15000 рублей.^а

Допрошенные по делу свидетели КОЛЬ и другие, а также камерной обработкой подтверждается тот факт, что ТОКАРСКИЙ в разговорах с близкими ему людьми рассказывал о данной им взятке в польскую комиссию.

Проверкой в польской и украинской комиссии выяснено, что ТОКАРСКИЙ на выезд в Польшу был зарегистрирован только на основании его письменного заявления о том, что^а он поляк, причем, в паспорте, сданном им в комиссию^а, значится, что он украинец. Справка же ксендза о том, что^а ТОКАРСКИЙ крещен в костеле, была приложена БЕРЕЗОВСКИМ к документам только после ареста ТОКАРСКОГО.^а

Этот факт также дает основание полагать, что ТОКАРСКИЙ был зарегистрирован на выезд в Польшу за взятку.

^аСледствие по делу НЕВИНСКОЙ, ЯНУСЬ и ТОКАРСКОГО продолжаем в направлении полного вскрытия преступной деятельности как

łapówkę 2000 rubli NIEWINSKIEJ udało się zarejestrować i otrzymać kartę ewakuacyjną na wyjazd do Polski.^a

Na podstawie zeznań NIEWINSKIEJ zatrzymaliśmy 28 sierpnia maszynistkę przedstawicielstwa polskiego w Stryju – JANUŚ Zofię c. Leona, [urodzoną] w 1908 roku, Polkę, pochodzącą z mias[ta] Stryja i tam zamieszkałą.

Na przesłuchaniu JANUŚ^a przyznała się, że rzeczywiście^a zarejestrowała na wyjazd do Polski, bez żadnych ku temu podstaw rodzinę NIEWINSKIEJ, wpisując ją pod numerem rejestracyjnym postronnego obywatela KOZŁOWSKIEGO. Do wydania kart ewakuacyjnych i^a wzięcia łapówki JANUŚ nie przyznaje się^a. Jednakże w sprawie tej obciążają ją całkowicie zeznania NIEWINSKIEJ, jej siostry, matki i sekretarza przedstawicielstwa ukraińskiego w Stryju, WASILCZENKI.

W tym samym czasie Stryjski GO NKGB zatrzymał ob[ywate]la TOKARSKIEGO Jewstafija Iliaszewicza, urodzonego w 1911 roku, Ukraińca, mieszkańca mias[ta] Stryja, podejrzewanego o współpracę z gestapo.

Według danych agenturalnych, TOKARSKIJ starając się^a uniknąć odpowiedzialności wobec Władzy Sowieckiej za swoją współpracę z gestapo, postanowił ukryć się na terenie Polski.^a W tym celu dał on łapówkę 10 000 rubli^a Pełnomocnikowi Rządu Polskiego w Stryju BEREZOWSKIEMU i dzięki temu ostatniemu otrzymał karty ewakuacyjne dla siebie i swojej rodziny.^a

Ponadto otrzymaliśmy dodatkowo dane agenturalne, że TOKARSKIJ dał także łapówkę w wysokości kilku tysięcy^a rubli pełnomocnikowi rządu ukraińskiego RANIECIE.^a

Podczas przesłuchania TOKARSKIJ nie przyznał się do wręczenia łapówki BEREZOWSKIEMU i RANIECIE, jednak potwierdził, że wielu mieszkańcom mias[ta] Stryja mówił o tym, że za rejestrację na wyjazd do Polski^a zapłacił polskiej komisji 10–15000 rubli.^a

Przesłuchani w tej sprawie świadkowie KOL i inni, jak również rozpracowanie operacyjne w celi, całkowicie potwierdzają fakt, że TOKARSKIJ w rozmowach z bliskimi mu ludźmi opowiadał o tym, iż wręczył łapówkę polskiej komisji.

Podczas kontroli w polskiej i ukraińskiej komisji ustalono, że TOKARSKIJ został zarejestrowany na wyjazd do Polski tylko na podstawie swojego pisemnego oświadczenia, że^a jest Polakiem, przy czym w paszporcie, który zdał komisji^a zaznaczono, że jest on Ukraińcem. A zaświadczenie księdza o tym, że^a TOKARSKIJ był ochrzczony w kościele, zostało przez BEREZOWSKIEGO dołączone do dokumentów dopiero po aresztowaniu TOKARSKIEGO.^a

Fakt ten daje też podstawę, by przypuszczać, że TOKARSKIJ został zarejestrowany na wyjazd do Polski za łapówkę.

^aKontynuujemy śledztwo w sprawie NIEWINSKIEJ, JANUŚ i TOKARSKIEGO, by w pełni ujawnić działalność przestępczą zarówno ich samych,

их самых, так и работников польского^а и украинского представительства по эвакуации поляков в Польшу.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ДРОГОБЫЧ. ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИК

(—) МАЙСТРУК

„^а31^в” августа 1945 года

№ ^а47623/11^в

гор. Дрогобыч

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 52–54.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі вписаний від руки номер: „Вх. 17381” і дата: „17.9.45 г.”; вгорі посередині вписано в дужках номер: „2455”. На тексті приписки від руки. Перша: „т. Пильнову. Сообщите т. Федотову. Ориентируйте другие УНКГБ” з нерозбірливим підписом і датою: „15-9-45”. Друга: „т. Мазину. Для исполнения указаний Наркома” з нерозбірливим підписом і датою: „17.9.45”. Третя: „т. Волкову. Немедленно сообщите НКГБ СССР и ориентировку всем УНКГБ Украины, только не затягивайте исполнения”; „В проект сообщения т. Меркулову о переселении также включите и этот факт” з нерозбірливим підписом і датою: „18.IX”. Четверта: „т. Мостовой. Исполните. Срок 19.9” з нерозбірливим підписом і датою: „18.9”. Внизу зліва прямокутний штамп про надходження до Секретаріату НКГБ УРСР з датою від руки: „10.9.45”.

^а - ^а Підкреслено від руки.

^б - ^б Текст зазначений зліва на полях вертикальною рисою від руки.

^в - ^в Вписано від руки.

jak i pracowników polskiego^a i ukraińskiego przedstawicielstwa do spraw ewakuacji Polaków do Polski.

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBWODU DROHOBYC[KIEGO]
PUŁKOWNIK

(—) MAJSTRUK

„^c31^c” sierpnia 1945 roku.

Nr ^c47623/11^c

mias[to] Drohobycz

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 52–54.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu wpisano odręcznie nr: Wch. 17381 i datę: 17.9.45 r.; u góry pośrodku wpisano w nawiasie nr: 2455. Na tekście ukosem odręczne adnotacje. Pierwsza: t. Pilnow. Zameldujcie t. Fiedotowowi. Zorientujcie inne UNKGB, data: 15-9-45 i nieczytelny podpis. Druga: t. Mazin. W celu wykonania rozporządzeń Narkoma, data: 17.9.45 i nieczytelny podpis. Trzecia: t. Wołkow. Natychmiast meldunek [do] NKGB ZSRS i meldunek orientacyjny do wszystkich UNKGB Ukrainy, tylko nie zwlekajcie z wykonaniem. Do projektu meldunku o przesiedleniu dla t. Mierkułowa również włączcie ten fakt, data: 18.IX i nieczytelny podpis. Czwarta: t. Mostowoj. Wykonać. Termin 19.9., data: 18.9 i nieczytelny podpis. W lewym dolnym rogu prostokątna pieczętka wpływu Sekretariatu NKGB USRS z wpisaną odręcznie datą: 10.9.45.

^a - ^a Podkreślono odręcznie

^b - ^b Tekst zakreślony na lewym marginesie odręcznie, pionową linią.

^c - ^c Wpisano odręcznie.

1 вересня 1945, Дрогобич. Доповідна записка В. Майструка С. Савченку про хід переселення і настрої польського населення Дрогобицької області станом на 30 серпня 1945 р.

Совершенно секретно

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УССР
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТУ
тов. САВЧЕНКО
гор. Киев

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА
о ходе переселения поляков из Дрогобычской области
на территорию Польши

На основании люблинского соглашения от 9-го сентября 1944 года, заключенного между Правительством УССР и Польской республики по вопросу обмена польским и украинским населением на территории Дрогобычской области было создано 4 регистрационных пункта, которые приступили к работе с 15 октября 1944 года.

По состоянию на 30 августа 1945 года по области из общего числа польского населения в 124 тыс. человек зарегистрировалось на выезд в Польшу 84.440 человек, т.е. 68%.

Из них: По Дрогобычскому пункту	–	43.432
по Самборскому	–“–	– 27.202
по Стрийскому	–“–	– 12.038
по Ходоровскому	–“–	– 1.768

Из числа зарегистрировавшихся на отчетный день выехало в Польшу – 37.171 человек.

Необходимо отметить, что если в первое время после организации регистрационных пунктов польское население в своем большинстве не хотело выезжать в Польшу, питая надежду, что территория Западных областей Украины отойдет к Польше, а также в силу проводившейся активной анти-советской деятельности участников „Армии крайовой” и другого белопольского подполья, то после нанесения нами в декабре 1944 г. и январе 1945 г. ^а оперативного удара по польскому националистическому подполью регистрация поляков на выезд в Польшу резко возросла.^а

^бТак, если на 20 декабря по области зарегистрировалось 3219

1 września 1945, Drohobycz. Raport W. Majstruka dla S. Sawczenki o przebiegu przesiedlania i nastrojach ludności polskiej w obwodzie drohobyckim. Stan na 30 sierpnia 1945 r.

Ściśle tajne

DO LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWOWEGO
USRS
GENERAŁA-LEJTENANTA
tow. SAWCZENKI
mias[to] Kijów

RAPORT

o przebiegu przesiedlenia Polaków z obwodu drohobyckiego
na terytorium Polski

Na podstawie układu lubelskiego z 9-go września 1944 roku, zawartego pomiędzy Rządem USRS a [Rządem] Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie wymiany ludności polskiej i ukraińskiej, na terenie obwodu drohobyckiego utworzono 4 punkty rejestracyjne, które przystąpiły do pracy od 15 października 1944 roku.

Według stanu na 30 sierpnia 1945 roku, z ogólnej liczby ludności polskiej w obwodzie 124 tys. osób, zarejestrowało się na wyjazd do Polski 84.440 osób, czyli 68%.

Z tego: w punkcie drohobyckim – 43.432
w –"– samborskim – 27.202
w –"– stryjskim – 12.038
w –"– chodorowskim – 1.768

Spośród zarejestrowanych, do dnia sprawozdawczego wyjechało do Polski – 37.171 osób.

Należy zaznaczyć, że jeśli w pierwszym okresie po zorganizowaniu punktów rejestracyjnych ludność polska w większości nie chciała wyjeżdżać do Polski żywiąc nadzieję, że terytorium Zachodniej Ukrainy będzie należało do Polski, a także [wierząc] w siłę członków „Armii Krajowej” i pozostałego podziemia *bielopolskiego* realizującego czynną działalność antysowiecką, to po przeprowadzeniu przez nas w grudniu 1944 r. i w styczniu 1945 r. ^auderzenia operacyjnego na polskie podziemie nacjonalistyczne, rejestracja Polaków na wyjazd do Polski wyraźnie wzrosła^a.

^bI tak, jeśli do 20 grudnia zarejestrowało się w obwodzie 3219 osób, to

человек, то на ^в31 января^в записалось 37377 человек, на 1 апреля 4885 [?] человек, а на ^в5 мая с.г. 67131^в человек.^б В подтверждении этого приводим несколько фактов реагирования польского населения.

^вВ январе месяце^в с.г. экспедитор хлебзавода ПАВЛИШИН, поляк, беспартийный, среди рабочих заявлял:

^а „...Советская власть проводит аресты поляков для того, чтобы они все выехали в Польшу. Аресты будут и дальше, если поляки не будут выезжать...”^а

ПОКУС, музыкант гортеатра, поляк, среди окружающих заявил, что:

^а „...Сейчас арестовывают поляков для того, чтобы они скорее выезжали с Украины, а если они не поедут, то всех арестуют...”^а

Жительница с. Мертюки, Стрийского района говорила ^вв феврале месяце^в:

^а „...Поголовно всех арестуют, а потому хочу скорее уехать в Польшу, но никак не могу записаться, ибо в комиссии большие очереди на запись...”^а

Несмотря на желание большинства поляков выехать в Польшу, часть националистически настроенного элемента все же выезжать не желала, рассчитывая на то, что Польша будет в границах до 1939 года, что реакционное эмигрантское правительство добьется этого с помощью Англии и Америки и что вопрос о границах Польши будет решен на конференции в Сан-Франциско¹.

Так житель гор. Дрогобыч МАНДРЫКА Елена, домохозяйка, среди окружающих заявляла, что:

„...Скоро произойдут изменения в установлении границ между СССР и Польшей. Дрогобычская и Львовская области будут переданы Польше... так как Англия и Америка этот вопрос поставили перед Советским Правительством и не признают польское правительство, созданное в СССР.

В Польше будет настоящее польское правительство, находящееся сейчас в Лондоне...”

Слесарь нефтеперегонного завода № 2 МЕЛЬНИК Константин в разговоре с рабочими завода говорил:

„...В Польшу выезжать теперь не надо, ибо по решению специальной комиссии Польша останется в границах существующих до 1939 года...”

^гМастер нефтеперегонного завода^г № 1 в беседе с нашим источником „ЛИДА” заявил, что:

„...Конференция должна решить вопрос о границах Польши. Америка и в частности президент ТРУМЕН² полностью выполнят условия атлантической хартии³ и границы Польши восстановят такие, как были до 1939 года”.

^cdo 31 stycznia^c zapisało się 37377 osób, do 1 kwietnia 4885 [?], a ^cdo 5 maja br. 67131^c osób.^b Na potwierdzenie powyższego przytaczamy kilka przykładów reakcji ludności polskiej.

^cW miesiącu styczniu^c br. ekspedytor piekarni PAWLISZYN, Polak, bezpartyjny, oświadczył robotnikom:

^a„...Władza Sowiecka prowadzi aresztowania wśród Polaków po to, żeby wszyscy wyjechali do Polski. Aresztowania będą trwały nadal, jeśli Polacy nie będą wyjeżdżali...”^a

POKUS, muzyk teatru miejskiego, Polak, oświadczył wśród znajomych, że:

^a„...Teraz aresztują Polaków po to, żeby szybciej wyjeżdżali z Ukrainy, a jeśli nie pojadą, to aresztują wszystkich...”^a

Mieszkanca w[si] Miertuki w rejonie stryjskim mówiła ^cw miesiącu lutym^c:

^a„...Wszystkich, co do jednego aresztują i dlatego chcę jak najszybciej wyjechać do Polski, ale w żaden sposób nie mogę się zapisać, bo w komisji są długie kolejki do zapisów...”^a

Pomimo tego, że większość Polaków chce wyjechać do Polski, część elementu nastawionego nacjonalistycznie mimo wszystko nie chciała wyjeżdżać licząc na to, że Polska będzie w granicach sprzed 1939 roku, że reakcyjny rząd emigracyjny osiągnie to z pomocą Anglii i Ameryki i że w sprawie granic Polski decyzje zapadną na konferencji w San Francisco¹.

I tak, mieszkanka mias[ta] Drohobycza, MANDRYKA Helena, gospodyni domowa, oświadczyła wśród znajomych, że:

„...Wkrótce nastąpią zmiany w ustaleniach granic między ZSRS a Polską. Obwody drohobycki i lwowski przekazane zostaną Polsce... ponieważ Anglia i Ameryka postawiły tę sprawę przed Rządem Sowieckim i nie uznają rządu polskiego utworzonego w ZSRS.

W Polsce będzie prawdziwy polski rząd, znajdujący się teraz w Londynie...”

Ślusarz z Rafinerii Ropy Naftowej nr 2, MIELNIK Konstanty, podczas rozmowy z robotnikami z zakładu mówił:

„...Do Polski wyjeżdżać teraz nie należy, bo zgodnie z decyzją specjalnej komisji Polska pozostanie w granicach sprzed 1939 roku...”

^dMistrz z Rafinerii Ropy Naftowej^d nr 1, podczas rozmowy z naszym informatorem „LIDA” oświadczył, że:

„...Konferencja powinna rozwiązać sprawę granic Polski. Ameryka, a w szczególności prezydent TRUMAN², dotrzymają w pełni warunków karty atlantyckiej³ i przywrócą granice Polski sprzed 1939 roku”.

Zwycięski koniec wojny z Niemcami, utworzenie rządu jedności narodowej, postanowienia konferencji berlińskiej⁴ i zawarcie porozumienia w sprawie

Победоносное окончание войны с Германией, создание правительства национального единства, решение берлинской конференции⁴ и заключение договора о границах между СССР и Польшей⁵ выбило почву у лиц ожидавших восстановления Польши в границах до 1939 года и оказало влияние на увеличение количества поляков регистрирующихся на выезд.

Так, СКОВРОНСКИЙ, мастер газового завода, поляк, беспартийный, среди окружающих заявляет, что:

^а „...По результатам конференции видно, что вопрос о польских границах решен. Теперь нам делать нечего, надо ехать в Польшу”.^а

Рабочий – слесарь нефтеперерабатывающего завода № 2 – КОЗУБИК Виктор, поляк, в беседе с нашим источником говорит:

„...Нужно теперь всем выезжать в Польшу и не ожидать каких-либо изменений в отношении установления здесь польской власти. Это теперь невозможно, а нам больше здесь нечего делать...”

Рабочий того же завода № 2 КРЕТ, 60 лет, поляк, среди окружающих заявил, что:

„...Мы все должны выехать в Польшу потому, что есть договор между СССР и польским правительством об установлении границы... Этот договор является законом для нас поляков...”

ДЖУМАК Иосиф, поляк, домохозяин, в беседе с нашим источником „ПЕТРОВИЧ” заявил так:

„...Я вижу, что нам, полякам, приходит конец. Граница точно закреплена по реке Сан с некоторыми отклонениями в пользу Польши. Теперь ничего не остается как только ехать в Польшу, ибо надежд больше никаких нет”.

Аналогичные высказывания зафиксированы и среди многих других поляков.

Одновременно считаем необходимым отметить, что эвакуация в Польшу зарегистрировавшихся поляков проводится ^а медленными темпами^б. Об этом свидетельствует ^а количество выехавших поляков ^в 37171^б человек, из общего числа зарегистрировавшихся в 84440 человек.^а

Основной причиной этого является недостаточное количество ^а ж.д. вагонов^б предоставляемых Львовской железной дорогой.

^а В результате этого поляки ожидают транспорта сидя с вещами на станции по 10–15 дней. Это явление порождает антисоветские настроения у отъезжающих и грозит вспышкой эпидемических заболеваний.

На сегодняшний день на ст. Дрогобыч ^а скопилось около 200 семейств, которые в течение 8 суток ожидают ж.д. вагонов^б.^а

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ДРОГОБЫЧ. ОБЛАСТИ
ПОЛКОВНИК –

(—) МАЙСТРУК

granic między ZSRS a Polską⁵ spowodowały utratę gruntu pod nogami osób oczekujących przywrócenia Polski w granicach sprzed 1939 roku i wywarły wpływ na zwiększenie liczby Polaków rejestrujących się na wyjazd.

I tak, SKOWROŃSKI, mistrz w gazowni, Polak, bezpartyjny, oświadcza wśród znajomych, że:

^a „...Po rezultatach konferencji widać, że kwestia polskich granic jest rozstrzygnięta. Teraz nie mamy więc nic więcej do roboty, trzeba jechać do Polski”.^a

Robotnik – ślusarz w Rafinerii Ropy Naftowej nr 2 – KOZUBIK Wiktor, Polak, podczas rozmowy z naszym informatorem powiada:

„...Musimy teraz wszyscy wyjechać do Polski i nie czekać na żadne zmiany odnośnie ustanowienia tutaj polskiej władzy. Jest to teraz niemożliwe, a my nie mamy tutaj nic więcej do roboty...”

Robotnik w tym samym zakładzie nr 2, KRET, 60 lat, Polak, oświadczył wśród znajomych, że:

„...Wszyscy powinniśmy wyjechać do Polski dlatego, że podpisano umowę między ZSRS a rządem polskim o ustaleniu granicy... Umowa ta jest prawem dla nas Polaków...”

DŻUMAK Józef, Polak, gospodarz domu, podczas rozmowy z naszym informatorem „PIETROWICZ[EM]” tak oświadczył:

„...Widzę, że nadchodzi koniec dla nas Polaków. Granica została ustalona dokładnie na rzece San, z pewnymi odchyleniami na korzyść Polski. Teraz nie pozostaje nic innego, jak tylko jechać do Polski, bo nadziei żadnej już nie ma”.

Analogiczne wypowiedzi odnotowano również wśród wielu innych Polaków.

Jednocześnie uważamy iż trzeba nadmienić, że ewakuacja do Polski zarejestrowanych Polaków przebiega^c w powolnym tempie^c. Świadczy o tym^a liczba Polaków, którzy wyjechali – ^c37171^c osób, na ogólną liczbę zarejestrowanych 84440 osób^a.

Głównym powodem tego jest niedostateczna ilość^c wagonów kolejowych^c podstawianych przez kolej lwowską.

^aWskutek tego Polacy czekają na transport siedząc z rzeczami na stacji po 10–15 dni. Zjawisko to rodzi nastroje antysowieckie u odjeżdżających i grozi wybuchem chorób epidemiologicznych.

Na dzień dzisiejszy na st. Drohobycz^c zebrało się około 200 rodzin, które od 8 dób czekają na wagony kolejowe^c.^a

NACZELNIK ZARZĄDU NKGB OBWODU DROHOBYC[KIEGO]
PUŁKOWNIK –

(—) MAJSTRUK

„1-а” сентября 1945 г.

№ 47622/11-а

гор. Дрогобыч

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 2, арк. 55–58.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі вписаний від руки номер: „Вх. 17085” і дата: „11.9.45 г.”; поруч номер: „2386”; нижче чотири приписки від руки: „Срочно, 2 Упр.”, дата: „10.9.45”; „т. Мазину. Используйте эти данные при представлении информации в НКГБ СССР и в ЦК КП(б)У”, дата: „11.9.45” і нерозбірливий підпис; „т. Волкову. Срочно исполнить”, дата: „13. IX-” і нерозбірливий підпис; „т. Мостовой. В докл. записку”, дата: „13.9.” і нерозбірливий підпис.

- а-а Текст зазначений від руки вертикальною рисою зліва на полях.
- б-б Зліва на полях дописано від руки: „очень старые цифры”.
- в-в Підкреслено від руки.
- г-г Вище вписано від руки: „фамилия?”.
- д-д Вписано від руки.

¹ Метою конференції в Сан-Франциско (25.4–26.6.1945), на якій не було представника Польщі, було ухвалення рішення про остаточну форму Організації Об'єднаних Націй і опрацювання її статуту.

² Трумен Гаррі (1884–1972), американський політик, сенатор від Демократичної партії, з 1944 – Віце-президент, після смерті Ф. Рузвельта 12.4.1945 виконував обов'язки Президента США до 1953.

³ Атлантична хартія – декларація підписана 14.8.1941 Ф. Рузвельтом і У. Черчиллем. Визначала принципи поведінки держав після війни, зокрема право націй на самостійний розвиток і невживання сили у міжнародних відносинах. Протягом наступного року Хартію підписало 47 держав.

⁴ На конференції у Потсдамі (17.7–2.8.1945), на яку були запрошені з Польщі представники Тимчасового Уряду Національної Єдності, ухвалено рішення про приєднання до Польщі території до Одрі і Ниси-Лужицької, частини Східної Пруссії, Західного Помор'я і Гданьска, виселення звідти німецького населення і воєнні репарації.

⁵ Договір між Польщею і СРСР про державний кордон був підписаний у Москві 16.8.1945 і ратифікований польською стороною 4.2.1946.

„e-1-e” września 1945 r.

nr e-47622/11-e

mias[to] Drohobycz

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 2, ark. 55–58.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu wpisano odręcznie nr: Wch. 17085 i data: 11.9.45 r.; obok nr: 2386; niżej cztery odręczne adnotacje: *Pilne, 2 Zarz[ąd], data: 10.9.45; t. Mazin. Wykorzystajcie te dane przy przygotowaniu informacji dla NKGB ZSRS i KC KP(b)U, data: 11.9.45 i nieczytelny podpis; t. Wołkow. Pilnie wykonać, data: 13.IX- i nieczytelny podpis; t. Mostowoj. Do raportu, data: 13.9. i nieczytelny podpis.*

- a- a Fragment zaznaczony na lewym marginesie odręcznie pionową kreską.
- b- b Wzdłuż akapitu na lewym marginesie odręczna adnotacja: bardzo stare liczby.
- c- c Podkreślono odręcznie.
- d- d Powyżej wpisano odręcznie: nazwisko?
- e- e Wpisano odręcznie.

¹ Celem konferencji w San Francisco (25.4–26.6.1945), na której zresztą zabrakło przedstawiciela Polski, było nadanie ostatecznego kształtu ONZ i opracowanie jej statutu.

² Truman Harry (1884–1972), polityk amerykański, senator z ramienia Partii Demokratycznej, od 1944 wiceprezydent, po śmierci F. D. Roosevelta 12.4.1945 objął funkcję prezydenta USA, którą sprawował do 1953.

³ Karta Atlantycka – deklaracja podpisana 14.8.1941 przez F. D. Roosevelta i W. Churchilla. Określała zasady postępowania państw po wojnie, m. in. prawo narodów do suwerenności i niestosowanie siły w stosunkach międzynarodowych. W ciągu następnego roku Kartę podpisało 47 państw.

⁴ Na konferencji w Poczdamie (17.7–2.8.1945), gdzie zostali zaproszeni z Polski przedstawiciele TRJN, „Wielka Trójka” podjęła decyzje o przyłączeniu do Polski terenów po Odrę i Nysę Łużycką, części Prus Wschodnich, Pomorza Zachodniego i Gdańska, wysiedleniu stamtąd ludności niemieckiej oraz o reparacjach.

⁵ Umowa między Polską a ZSRS o granicy państwowej podpisana w Moskwie 16.8.1945 i ratyfikowana przez stronę polską 4.2.1946.

4 вересня 1945, Ряшів. Звіт Я. Мірека МАП про організацію переселення українського населення у Ряшівському воєводстві за участю військових підрозділів

Ряшівський воєвода

№: II/^a-2438^a/45

Звіт про кампанію по переселенню населення української національності.

Ряшів, 4 вересня 1945 р.

Таємно

До Міністерства
громадської адміністрації
у Варшаві

У зв'язку з моїм перебуванням у Міністерстві на нараді, присвяченій переселенню українського населення зі східної території Ряшівського воєводства, повідомляю:

25 серпня ц.р. у Ряшівському воєводському управлінні відбулася скликана мною нарада, на яку я запросив командира ІХ Дивізії ВП, дислокованої у Ряшеві а також викликав старост Любачівського, Ярославського, Перемиського, Ліського, Сяноцького та Березівського повітів і коменданта Воєводського Управління МО¹.

Запрошені та викликані з'явилися.

На самому початку я пояснив прибулим, що згідно з постановою Уряду Республіки Польщі і Уряду УРСР, українці з території Польщі будуть переселені на територію УРСР. У зв'язку з вищезазначеним необхідно обговорити й узгодити кампанію по переселенню між адміністративними і військовими властями. Останні повинні забезпечити діяльність евакуаційних властей та контингентних комісій.

Після виступу в обговорюваній справі полковника Попка², командира ІХ Дивізії ВП, та після мого звернення за інформацією до повітових старост і коменданта Воєводського управління МО, я встановив та визначив наступне:

Кампанія по переселенню українців із східної й південно-східної території почнеться 3 вересня ц.р. Участь у ній візьмуть три дивізії ВП, зокрема – третя дивізія працюватиме в Любачівському повіті, дев'ята – в Перемиському, а восьма – в Ліському. До кожного села буде відряджено військову роту.

Завдання армії буде передусім полягати у ліквідації українських банд, які тероризують до цього часу українське і польське населення, а потім – допомога переселенській і контингентній комісіям у виконанні їхніх функцій.

4 września 1945, Rzeszów. Sprawozdanie J. Mirka dla MAP dotyczące organizacji przesiedleń ludności ukraińskiej w województwie rzeszowskim z udziałem wojska

Wojewoda Rzeszowski
L: II/⁴-2438⁻¹/45
Sprawozdanie z akcji
przesiedlenia ludności
narodowości ukraińskiej.

Rzeszów, dnia 4. września 1945 r.

Tajne

Do
Ministerstwa
Administracji Publicznej
w Warszawie

W związku z moim pobytym na konferencji w Ministerstwie w sprawie przesiedlenia ludności ukraińskiej z terenów wschodnich Województwa Rzeszowskiego zawiadamiam:

W dniu 25 sierpnia br. odbyła się w Urzędzie Wojewódzkim Rzeszowskim konferencja zwołana przezemnie, na którą zaprosiłem dowódcę IX. Dywizji W.P., stacjonowanej w Rzeszowie oraz wezwałem starostów powiatowych lubaczowskiego, jarosławskiego, przemyskiego, leskiego, sanockiego i brzozowskiego oraz komendanta Wojewódzkiej Komendy M.O.¹

Zaproszeni i wezwani jawili się.

Na wstępie wyjaśniłem zebranym, że zgodnie z ustaleniem Rządu Rzeczypospolitej i Rządu U.S.S.R., ukraińcy z terenów polskich będą przesiedleni na teren U.S.S.R. W związku z powyższym musi być omówiona i uzgodniona akcja przesiedlenia między władzami administracyjnymi i wojskowymi. Te ostatnie mają zabezpieczyć czynności władz ewakuacyjnych i komisji kontyngentowych.

Po wypowiedzeniu się w omawianej sprawie płk. Popko², dowódcy IX. Dywizji W.P. oraz po zasięgnięciu informacji u starostów powiatowych i komendanta Wojewódzkiej Komendy M.O. ustaliłem i zarządziłem następujące:

Akcja przesiedlenia ukraińców z terenów wschodnich i południowo-wschodnich rozpocznie się w dniu 3 września br. Udział w niej wezmą trzy dywizje W.P., w szczególności trzecia dywizja pracować będzie w powiecie lubaczowskim, dziewiąta – w przemyskim, ósma – w leskim. Do każdej wioski przydzielona będzie kompania wojska.

Zadaniem wojska będzie przede wszystkim rozbicie band ukraińskich, terroryzujących dotychczas ludność ukraińską i polską, następnie pomoc dla komisji przesiedleniowej i kontyngentowej przy wykonywaniu ich czynności.

Військові дії будуть проведені несподівано, щоб не допустити зібрання українського населення в окремих населених пунктах.

У випадку активного опору зі зброєю в руках пункти опору будуть ліквідовані.

У випадку втечі українського населення до лісу втікачі, захоплені зі зброєю в руках, будуть ліквідовані, без зброї – будуть передані у руки органів безпеки.

Для повітових старост я передбачив ряд операцій, завданням яких буде підвищення ефективності проведення кампанії.

В окремих повітах встановлено збірні пункти, в яких буде збиратися евакуйоване населення, саме з них українське населення під надійним конвоєм буде переведене до польсько-радянського кордону, до перехідних пунктів.

Зокрема установлено наступні збірні пункти для повіту:

- а) Перемиського – Бірча, Стібно, Перемишль,
- б) Ярославського – Ляшки, Сенява, Ярослав,
- в) Любачівського – Липсько, Горинець, Великі Очі,
- г) Ліського – Ступосяни, Долина, Стефкова,
- д) Сяноцького – Загужани [ймовірно Загуж],
- е) Березівського – Бірча.

Кампанія розпочалася 3 вересня ц.р. на території Перемиського повіту.

Третя і восьма дивізії приступлять до роботи 5 вересня ц.р.

Старости виконали наступні доручені їм завдання:

- а) підготували список гмін та громад, захоплених бандерівцями,
- б) підготували кадри для постів МО та утворили в кожній громаді Громадську охорону і передали її у розпорядження війтів і солтисів. У цій справі старости порозумілися з повітовими комендантами МО,
- в) підготували людей на посади війтів і солтисів евакуйованих місцевостей,
- г) підшукали відповідних працівників для гмінних управлінь,
- д) визначили відповідні приміщення для канцелярій гмінних управлінь,
- е) привели в порядок шкільні будинки та забезпечили їхній швидкий ремонт,
- є) підготували акцію збору речових повинностей через утворення гмінних і громадських комісій,
- ж) підготували у місцевості кампанію стягнення несплачених податків,
- з) організували пожежну команду та забезпечили пожежні приладдя,
- и) підготували функціонування поштових відділень,
- і) підготували утворення в кожній гміні санітарного пункту,
- ї) організували гмінні і громадські комітети соціального забезпечення,
- й) організували постачання війська, яке бере участь в кампанії, харчами з обов'язкових поставок.

Akcja wojska przeprowadzona będzie systemem zaskakiwania, by nie dopuścić do gromadzenia się ludności ukraińskiej w poszczególnych miejscowościach.

W wypadku stawiania czynnego oporu z bronią w rękę, punkty oporu będą zniesione.

Na wypadek ucieczki ludności ukraińskiej do lasów, uciekający schwytani z bronią w rękę będą niszczeni, bez broni, będą oddawani do rąk organów bezpieczeństwa.

Dla starostów powiatowych przewidziałem cały szereg czynności, które będą miały za zadanie usprawnienie przeprowadzenia akcji.

Ustalono w poszczególnych powiatach punkty zborne, w których gromadzić będzie się ludność ewakuowaną, z których to punktów przeprowadzi się pod zabezpieczającym konwojem ludność ukraińską do granicy polsko-sowieckiej, do punktów przejściowych.

W szczególności ustalono następujące punkty zborne dla powiatu

- a) przemyskiego – Bircza, Stubno, Przemyśl,
- b) jarosławskiego – Laszki, Sieniawa, Jarosław,
- c) lubaczowskiego – Lipsko, Horyniec, Wielkie Oczy,
- d) leskiego – Stokosiany [Stuposiany], Dolina, Stefkowa,
- e) sanockiego – Zagórzany [prawdop. Zagórz],
- f) brzozowskiego – Bircza.

Akcja rozpoczęła się w dniu 3 września br. na terenie powiatu przemyskiego.

Dywizje trzecia i ósma przystąpią do pracy w dniu 5 września br.

Starostowie wykonali następujące polecane im czynności:

- a) przygotowali wykaz gmin i gromad opanowanych przez banderowców,
- b) przygotowali obsadę posterunków M.O. oraz powołali w każdej gromadzie Straż Obywatelską do dyspozycji wójtów i sołtysów. W tej sprawie starostowie porozumieli się z powiatowymi komendantami M.O.
- c) przygotowali osoby na stanowiska wójtów i sołtysów do ewakuowanych miejscowości,
- d) wyszukali odpowiednich pracowników do zarządów gminnych,
- e) wyznaczyli odpowiednie lokale na biura zarządów gmin,
- f) zabezpieczyli budynki szkolne i ich szybki remont,
- g) przygotowali akcję ściągnięcia świadczeń rzeczowych przez powołanie komisji gminnych i gromadzkich,
- h) przygotowali w terenie akcję ściągnięcia zaległych podatków,
- i) zorganizowali straż pożarną oraz zabezpieczyli sprzęt pożarniczy,
- j) przygotowali uruchomienie agencji pocztowych,
- k) przygotowali utworzenie w każdej gminie punktu sanitarnego,
- l) zorganizowali gminne i gromadzkie komitety opieki społecznej,

Організовані органи влади та комісії працюють одночасно із загонами ВП, займають посади та починають свою діяльність.

Перед початком кампанії старости порозумілися з відповідними командирами дивізій, з якими остаточно узгодили план дій.

3 вересня ц.р. літаки розкидали над районом оперативних дій відозви Ряшівського воеводи до українського і польського населення двома мовами: польською і українською.

У кампанії бере участь також Народна міліція та органи безпеки.

З огляду на невелику кількість міліції в окремих повітах, до загонів міліції запрошено членів політичних партій.

Військові власті доозброїли загони Народної міліції.

в.о. Воеводи
(—) Я. Мірек³

А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 43–44.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі над заголовком вписаний від руки вхідний номер: „II П. 1818/45”; під заголовком частково нерозбірлива приписка від руки: „II Пол[ітичний] деп[артамент], у справу [...] репатр[іації] українців. В. 9.10.45” і нерозбірливий підпис; під текстом кругла печатка з державним гербом всередині і написом: „РЯШІВСЬКИЙ ВОЄВОДА”.

• • Вписано від руки.

¹ Ним був Францішек Ксенжарчик.

² Попко Віталій (нар. 1917), з 1935 у Червоній Армії; у серпні 1944 відряджений до ВП, з вересня 1944 – командир 28 пп 9 ДП, з травня 1945 до жовтня 1946 – командир 9 ДП. У листопаді 1946 відкликаний до Москви; полковник.

³ Мірек Ян (1900–1971), діяч ППС; з серпня 1944 – керівник Відділення праці й соціального забезпечення ВРН у Ряшеві, заступник воеводи і в.о. воеводи, з 1947 – воєвода; депутат Законодавчого Сейму.

m) zorganizowali zaopatrzenie dla wojska biorącego udział w akcji w artykuły żywnościowe ze ściągniętych kontyngentów.

Zorganizowane władze i komisje postępują równocześnie z oddziałami W.P., zajmują stanowiska i rozpoczynają swe czynności.

Przed rozpoczęciem akcji starostowie porozumieli się z odpowiednimi dowódcami dywizyj, z którymi ostatecznie ustalili plan akcji.

W dniu 3 września br. samoloty rozrzuciły nad terenami operacyjnymi odezwy Wojewody Rzeszowskiego, skierowane do ludności ukraińskiej i polskiej w sprawie ewakuacji, w dwóch językach polskim i ukraińskim.

W akcji bierze udział również milicja obywatelska i bezpieczeństwo.

Ze względu na mały stan liczebny milicji w poszczególnych powiatach, do oddziałów milicji zaproszono członków partji politycznych.

Władze wojskowe uzupełniły niedostateczne uzbrojenie oddziałów milicji obywatelskiej.

p.o. Wojewody
(—) J. Mirek³

A MSWiA, MAP 304, k. 43–44.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu, nad nagłówkiem, odręcznie wpisany nr wch.: II P. 1818/45; pod nagłówkiem odręczna adnotacja częściowo nieczytelna: Dep. Pol. II, do akt [...] repair. Ukraińców. W. 9.10.45 i nieczytelny podpis; pod tekstem okrągła pieczęć z godłem państwowym w środku i napisem w otoku: WOJEWODA RZESZOWSKI.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

• • Wpisano odręcznie.

¹ Był nim wówczas Franciszek Księżarczyk.

² Popko Witalij (ur. 1917), od 1935 w Armii Czerwonej; w sierpniu 1944 skierowany do WP, od września 1944 dca 28 pp 9 DP, od maja 1945 do października 1946 dca 9 DP. W listopadzie 1946 odesłany do Moskwy; płk.

³ Mirek Jan (1900–1971), działacz PPS; od sierpnia 1944 kierownik Wydziału Pracy i Opieki Społecznej WRN w Rzeszowie, wicewojewoda i p.o. wojewody, od 1947 wojewoda; poseł na Sejm Ustawodawczy.

8 вересня 1945, Київ. Записка по ВЧ П. Дроздецького Б. Кобулову про хід переселення польських громадян із західних областей УРСР станом на 1 вересня 1945 р.

ЗАПИСКА ПО „ВЧ”

Совершенно секретно

МОСКВА НКГБ СССР тов. КОБУЛОВУ Б.З.

На № 2/7/34283

На 1 сентября 1945 года по западным областям Украины учтено бывших польских граждан, подлежащих переселению в Польшу, в соответствии с Люблинским соглашением – 786.413 человек, зарегистрировалось на выезд 677.824 человека, фактически выехало – 411.486 человек.

По отдельным областям положение следующее:

Тернопольская область – подлежит переселению – 226.481 чел., зарегистрировалось на выезд – 191.770, фактически выехало – 117.719 человек.

Львовская область – подлежит переселению 215.633, зарегистрировалось на выезд – 174.504, фактически выехало – 81.223.

Волинская область – подлежит переселению 67.500, зарегистрировалось на выезд 65.622, фактически выехало – 62.477.

Ровенская область – подлежит переселению 69.337, зарегистрировалось на выезд 69.713, выехало фактически – 61.650.

Станиславская область – подлежит переселению – 82.039, зарегистрировалось на выезд – 78.428, фактически выехало – 49.613.

Дрогобычская область – подлежит переселению – 124.000, зарегистрировалось на выезд – 88.400, фактически выехало – 37.141.

Черновицкая область – подлежит переселению 1.423, зарегистрировалось на выезд – 9347 [?], фактически выехало – 1.663.

Специальное сообщение о ходе переселения высылаем ^а-дополнительно ^а почтой.

ДРОЗДЕЦКИЙ

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ УССР

Генерал-Лейтенант (—) ДРОЗДЕЦКИЙ

**8 września 1945, Kijów. Depesza WCz. P. Drozdzieckiego do B. Kobałowa o
 rezultatach przesiedleń obywateli polskich z zachodnich obwodów USRS.
 Stan na 1 września 1945 r.**

DEPESZA „WCz”

ŚCIŚLE TAJNE

MOSKWA NKGB ZSRS dla tow. KOBUŁOWA B.Z.

Na nr 2/7/34283

Do 1 września 1945 roku w zachodnich obwodach Ukrainy zewidencjonowano byłych obywateli polskich podlegających przesiedleniu do Polski zgodnie z Układem Lubelskim – 786.413 osób, zarejestrowało się na wyjazd – 677.824 osoby, faktycznie wyjechało – 411.486 osób.

W poszczególnych obwodach sytuacja jest następująca:

Obwód tarnopolski – podlega przesiedleniu – 226.481 os[ób], zarejestrowało się na wyjazd 191.770, faktycznie wyjechało – 117.719 osób.

Obwód lwowski – podlega przesiedleniu – 215.633, zarejestrowało się na wyjazd 174.504, faktycznie wyjechało – 81.223.

Obwód wołyński – podlega przesiedleniu – 67.500, zarejestrowało się na wyjazd – 65.622, faktycznie wyjechało – 62.477.

Obwód rówieński – podlega przesiedleniu – 69.337, zarejestrowało się na wyjazd – 69.713, faktycznie wyjechało – 61.650.

Obwód stanisławski – podlega przesiedleniu – 82.039, zarejestrowało się na wyjazd – 78.428, faktycznie wyjechało – 49.613.

Obwód drohobycki – podlega przesiedleniu – 124.000, zarejestrowało się na wyjazd – 88.400, faktycznie wyjechało – 37.141.

Obwód czerniowiecki – podlega przesiedleniu – 1.423, zarejestrowało się na wyjazd – 9347 [?], faktycznie wyjechało – 1.663.

Meldunek specjalny o przebiegu przesiedlenia przesyłamy ^a-dodatkowo^a pocztą.

DROZDIEKIJ

ZAST[ĘPCA] LUDOWEGO KOMISARZA BEZPIECZEŃSTWA
 PAŃST[WOWEGO] USRS

Generał-Lejtenant (—) DROZDIEKIJ

„6-8-6” сент. 1945 г.

г. Киев

исп. Волков 6-№ 2033/с Приняла Наумова Перед. Долгова⁶

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 41.

Оригінал, машинопис.

Зліва під текстом нерозбірливий автограф.

а-а Перекреслено від руки.

б-б Дописано від руки.

„^{b-8-b}” wrześ[nia] 1945 r.

m. Kijów.

wyk[onał] Wołkow ^{b-}nr 2033/s Przyjęła Naumowa Nad[iała] Dołgowa^{-b}

PA SBU (Kijów), f. 1, op. 87 (1954), spr. 4, ark. 41.

Oryginał, maszynopis.

Pod tekstem po lewej stronie nieczytelna parafa.

^{u- -u} Odręcznie przekreślono.

^{b- -b} Wpisano odręcznie.

14 вересня 1945, Люблін. Лист В. Рузги до МАП про деталі операції УПА
поблизу Грубешева 1 вересня 1945 р.

Таємно

Люблінський воєвода
С.П. а-П/578/тйн/45-а

Люблін, 14.IX.1945 р.

До Міністерства громадської адміністрації
Політичний департамент

у Варшаві

1.IX. ц.р. о 16-ій годині за місцевим часом на вантажну машину, яка поверталася з Белза до Грубешева, між селами Вижлів і Русин, в ярі на відстані приблизно 500 метрів від села Русин, напала банда українських націоналістів (УПА¹), в кількості близько 400 осіб, озброєних важкою і легкою зброєю та гранатами, яка у сховищі на горбку чекала на машину, що мала їхати.

„Бандерівці” обстріляли в ярі машину та весь її екіпаж зі станкового кулемета, а потім закидали машину гранатами, в якій їхали наступні особи:

1. Кравченко Юзеф² – заступник керівника ПУБП у Грубешеві
2. Новосад Владислав³
3. Рахуба Чеслав⁴ Працівники ПУБ[П] у Грубешеві
4. Курцман Генрик
5. Вуйтович Едмунд⁵
6. Вомбжезна – член ППР
7. Бєдняк Броніслав⁶
8. Баліцький Зигмунт⁷ – Комендант Поста МО у Хороброві
9. Запал Ян⁸ – Міліціонер Поста МО у Белзі
10. Герусь Гжегож⁹ – Міліціонер Поста МО
11. Жарський¹⁰ – водій Повітового староства в Грубешеві
12. Стасюк Вітольд¹¹ – заступник водія
13. Стець Владислав¹²
14. Рикачевський Ян – заст[упник] Керівника Постачання у Грубешеві
15. Собчук Леон¹³ – член [Союзу] селянської взаємодопомоги
16. Зеблїкевич¹⁴ – член [Союзу] селянської взаємодопомоги
17. Козловський Францішек – житель м. Грубешева
18. Кошицький Мечислав – жит[ель] Белза
19. Бай¹⁵ – жінка, жителька м. Грубешева, та дві жінки, прізвищ яких не встановлено.

**14 września 1945, Lublin. Pismo W. Rózgi do MAP o szczegółach akcji
UPA pod Hrubieszowem w dniu 1 września 1945 r.**

Tajne

Wojewoda Lubelski
S.P. ^a-II/578/tjn/45^a

Lublin, dnia 14.IX.1945 r.

Do
Ministerstwa Administracji Publicznej
Departament Polityczny
w Warszawie

W dniu 1.IX.br. o godz. 16-ej czasu miejscowego, na powracający samochód ciężarowy z Bełza do Hrubieszowa, pomiędzy wsią Wyżłów a Rusinem, w wąwozie [w] odległości około 500 mtr. od wsi Rusin, napadła banda ukraińskich nacjonalistów (U.P.A.¹) w sile około 400 ludzi uzbrojonych w ciężką i lekką broń oraz granaty, która w ukryciu oczekiwała na nadjeżdżający samochód na wzgórku.

„Banderowcy” obstrzelali w wąwozie samochód oraz całą załogę z ciężkiej broni maszynowej, następnie obrzucili go granatami, na którym jechały następujące osoby:

1. Krawczyński Józef² – zastępca Kierownika P.U.B.P. w Hrubieszowie
2. Nowosad Władysław³
3. Rachuba Czesław⁴ Pracownicy P.U.B.[P] w Hrubieszowie
4. Kurcman Henryk
5. Wójtowicz Edmund⁵
6. Wąbrzezna – członek P.P.R.
7. Biedniak Bronisław⁶
8. Balicki Zygmunt⁷ – Komendant Posterunku M.O. Chorobrow
9. Zapał Jan⁸ – Milicjant Posterunku M.O. Bełz
10. Gieruś Grzegorz⁹ – Milicjant Posterunku M.O.
11. Żarski¹⁰ – szofer Starostwa Powiatowego w Hrubieszowie
12. Stasiuk Witold¹¹ – zastępca szofera
13. Steć Władysław¹²
14. Rykaczewski Jan – zast[ępc]a Kierownika Apropowizacji w Hrubieszowie
15. Sobczuk Leon¹³ – członek Samopomocy Chłopskiej
16. Zieplikiewicz¹⁴ – członek Samopomocy Chłopskiej
17. Kozłowski Franciszek – mieszkaniec m. Hrubieszowa
18. Koszycki Mięczysław – mieszk[aniec] Bełza

Екіпаж машини розпочав оборонний бій з бандитами, але внаслідок переважаючої сили вони були вбиті або тяжко поранені. Після закінченого внаслідок браку боєприпасів бою, бандити добивали кожного з револьверів, стріляючи кілька разів у голову. Частину трупів вбитих вони кинули на машину, після чого підпалили її, в результаті чого трупи частково обгоріли. Курцманові Генрику, працівникові ПУБП у Грубешеві, вдалося врятуватись, удаючи вбитого, на якому лежали тіла загиблих. Він ^а так ^а пролежав, доки „бандерівці” не відійшли.

Воєвода
(—) В. Рузга

А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 55.

Оригінал, машинопис.

Зліва вгорі вписаний від руки номер журналу кореспонденції: „II П. 1961/45”.

^а - ^а Вписано від руки.

¹ За твердженням З. Якубовського, напад вчинило польське підпілля (Z. Jakubowski, *Milicja Obywatelska 1944–1948*, Warszawa 1983, с. 319). Цю думку поділяє частково Р. Внук (див. R. Wnuk *Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1945 do 1956 r.*, Lublin 1992, с. 137), який подає однак, що напад здійснив невідомий загін навесні, а не у вересні 1945. За Р. Внуком операція відбулася в Белзі; вбито: Юзефа Кравченка – заступника ПУБП у Томашеві (!), слідчого офіцера Едварда Вуйтовича і чотирьох працівників УБ. П. Мірчук (*Українська Повстанська Армія, 1942–1952*, München, 1953, с. 178) підтверджує, що напад вчинила УПА.

² Кравченко Юзеф (нар. 1923), член ЗВМ і ППР, заступник начальника ПУБП у Грубешеві.

³ Новосад Владислав (нар. 1922), член ППР, референт відділу з питань боротьби з бандитизмом ПУБП у Грубешеві.

⁴ Правильно Рибак Чеслав (нар. 1925), охоронець ПУБП у Грубешеві.

⁵ Правильно Вуйтович Едвард (нар. 1926), член ППР, референт ПУБП у Грубешеві.

⁶ Бедняк Броніслав – працівник Повітового комітету ППР у Грубешеві.

⁷ Ймовірно помилка. Плютоновий Балицький Зигмунт (нар. 1899) був комендантом Поста МО у Белзі.

⁸ Рядовий Запал Ян (нар. 1920), член ППР.

⁹ Рядовий Герусь Гжегож (нар. 1918), член ППР, працівник Поста МО у Белзі.

¹⁰ Правдоподібно: Жарський Владислав.

¹¹ Стасюк Вітольд (нар. 1917).

¹² Стець Владислав (нар. 1913), заступник керівника організаційного відділу Повітового старства у Грубешеві.

¹³ Собчук Леон (нар. 1919), інструктор Повітового управління Союзу селянської взаємодопомоги у Грубешеві, член ППР.

¹⁴ Правильно Дзеблікевич, працівник Союзу гмінних кооперативів „Селянська взаємодопомога”.

¹⁵ Бай Владислава. За І. Цабаном і Е. Махоцьким (див. I. Caban, E. Machocki, *Za władzę ludu*, Lublin 1975), у нападі загинуло 21, а не 20 осіб, одна була поранена. Решта жертв – це жителі Грубешева – Зальц і Владислав Риц та Станіслав Зембікевич – заступник голови Президії ПРН у Грубешеві. Можливо, що внаслідок перекручення прізвищ (наприклад під час телефонного зв'язку) з двох: Зембікевича і Дзеблікевича виник згадуваний у документі Зеблікевич.

19. Baj¹⁵ – kobieta, mieszkanka m. Hrubieszowa oraz dwie kobiety nieustalonych nazwisk

Napadnięta załoga samochodu wszczęła walkę obronną z bandytami, lecz wskutek przeważającej siły zostali zabici lub ciężko ranni. Po zakończeniu walki przez załogę samochodową z powodu braku amunicji, bandyci dobijali każdego z rewolwerów oddając po kilka strzałów w głowę. Część zwłok zabitych rzucili na samochód, poczym go podpalili, wskutek czego zwłoki zostały częściowo spalone. Kurcmanowi Henrykowi, pracownikowi P.U.B.P. w Hrubieszowie, udało się uratować udając zabitego, na którym leżały dwa trupy. Przeleżał „tak” do czasu odejścia „Banderowców”.

Wojewoda
(—) W. Różga

A MSWiA, MAP 304, k. 55.

Oryginał, maszynopis.

W lewym górnym rogu odręcznie wpisany nr dziennika podawczego: II P.1961/45.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

^a - ^a Wpisano odręcznie.

¹ Według Z. Jakubowskiego zamachu dokonało polskie podziemie (zob. tegoż *Milicja Obywatelska 1944–1948*, Warszawa 1983, s. 319). Pogląd ten częściowo podziela R. Wnuk (zob. tegoż *Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1945 do 1956 r.*, Lublin 1992, s. 137); podaje on jednak, że zamachu dokonał niezidentyfikowany oddział na wiosnę, a nie we wrześniu 1945. Według R. Wnuka akcja miała miejsce w Bełzie; zabito: Józefa Krawczenkę – zastępcę szefa PUBP Tomaszów (!), oficera śledczego Edwarda Wójtowicza i czterech funkcjonariuszy UB. Natomiast P. Mirczuk (*Ukraińska Powstańska Armia 1942–1952*, München 1953, s. 178) potwierdza, że zamachu dokonała UPA.

² Krawczenko Józef (ur. 1923), członek ZWM i PPR, zastępca szefa PUBP Hrubieszów.

³ Nowosad Władysław (ur. 1922), członek PPR, referent sekcji ds. walki z bandytyzmem PUBP Hrubieszów.

⁴ Właśc. Rybacha Czesław (ur. 1925), wartownik PUBP Hrubieszów.

⁵ Właśc. Wójtowicz Edward (ur. 1926), członek PPR, referent PUBP Hrubieszów.

⁶ Biedniak Bronisław – pracownik Komitetu Powiatowego PPR w Hrubieszowie.

⁷ Zapewne pomyłka. Plut. Balicki Zygmunt (ur. 1899) był komendantem Posterunku MO Bełz.

⁸ Szer. Zapał Jan (ur. 1920), członek PPR.

⁹ Szer. Gieruś Grzegorz (ur. 1918), członek PPR, funkcjonariusz Posterunku MO Bełz.

¹⁰ Zapewne: Żarski Władysław.

¹¹ Stasiuk Witold (ur. 1917).

¹² Steć Władysław (ur. 1913), zastępca kierownika wydziału organizacyjnego Starostwa Powiatowego w Hrubieszowie.

¹³ Sobczuk Leon (ur. 1919), instruktor Zarządu Powiatowego Związku Samopomocy Chłopskiej w Hrubieszowie, członek PPR.

¹⁴ Właśc. Dzieplikiewicz, pracownik Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”.

¹⁵ Baj Władysława. Według I. Cabana i E. Machockiego (zob. tychże *Za władzę ludu*, Lublin 1975), w zamachu zginęło 21 a nie 20 osób, jedna została ranna. Pozostałe ofiary to mieszkańcy Hrubieszowa – Zalc i Władysław Ryc oraz Stanisław Ziembikiewicz – zastępca przewodniczącego Prezydium PRN w Hrubieszowie. Istnieje prawdopodobieństwo, że w wyniku zniekształceń (np. podczas przekazu telefonicznego) z dwóch nazwisk: Ziembikiewicza i Dzieplikiewicza powstał cytowany w dokumencie Zieplikiewicz.

15 вересня 1945, [б.м.в.]. Звіт про конспіративну зустріч провідника „Ігоря” та „Сокола” з секретарем ППР у Ліску С. Гером 11 вересня 1945 р.

Слава Україні!

Звіт

Про зустріч провідника 5-го району „Ігоря” і пропагандиста цього району „Сокола” з повітовим головою ППР у Ліску Герою¹, яка відбулася 11.IX.45 р. (зустріч на конспіративній основі).

У зв'язку з кампанією по переселенню і проблемами, які виникали внаслідок цієї кампанії, як в українському, так і в польському середовищах, голова ППР Гер через відповідних людей переказав нам своє бажання побачитися з нами і обговорити деякі важливі справи.

Ми погодилися на зустріч і призначили її на 13-ту год[ину] 11.IX. в одній лісовій місцевості. Перед зустріччю ми вжили відповідні заходи безпеки. О год[ині] 13-тій на призначене місце зустрічі вийшов сам голова. На вигляд був дуже стурбований, і першими його словами розмови з нами були: „Панове, біда, мусимо якось порадитись, бо інакше може дуже погано закінчитись”.

З нами він боявся йти на те місце, де мала відбутися розмова, і тому запропонував йти [на місце] неподалік від села над потоком, але ми його заспокоїли і переконали про необхідність, з огляду на конспірацію для його власної користі, піти на місце, яке ми йому вказали.

По дорозі почав розповідати про добрі наміри, але безсилість місцевої адміністративної влади, бо кампанію по переселенню проводять військові власті, якими керують більшовики, [а] на доказ привів факт, що комендантом полку², призначеного у Ліський повіт, є більшовицький жидок, капітан, якого він [голова] назвав потворою з поламаними ногами і показав, як він ходить. Цей капітан заміщає коменданта полку, який захворів венеричною хворобою [і] поїхав кудись лікуватись.

Голова сказав, що в цій армії багато більшовиків, але вдягнутих у польські мундири.

Вищезгаданий капітан вже 10.IX. наказав провести вночі операцію по переселенню в самому Ліску.

Того ж самого дня представники повітової влади на засіданні поставили цю справу на обговорення і там були деякі люди, які загальмували цю справу. Капітан говорив, що як бандерівці мають 1000–2000 вояків, то не зможуть воювати, але більшість з нас почала критикувати його думки, заявляючи, що

15 września 1945, [b.m.w.]. Sprawozdanie z konspiracyjnego spotkania prowidnyka „Ihora” i „Sokiła” z sekretarzem PPR w Lesku S. Gierem w dniu 11 września 1945 r.

Sława Ukrainie!

Sprawozdanie

Ze spotkania prowidnyka 5-go rejonu „Ihora” i propagandzisty tego rejonu „Sokiła” z prezesem powiatowym P.P.R. w Lesku Gerą¹, odbytego dnia 11.IX.45 r. (spotkanie w formie zakonspirowanej).

W związku z akcją przesiedleńczą i problemami, jakie wynikały[by] w następstwie tej akcji, tak w ukraińskim jak i polskim środowisku, prezes P.P.R. Ger przez odpowiednich ludzi zapodał nam swoją chęć widzieć się z nami i omówić niektóre ważne sprawy.

Na spotkanie my pogodziliśmy się i wyznacziliśmy je na godz. 13-tą dnia 11.IX. w miejscu jednej liściastej okolicy. Przed spotkaniem porobiliśmy odpowiednie przedsięwzięcia bezpieczeństwa. O godz. 13-tej wyszedł sam prezes na wyznaczone miejsce spotkania. Wyglądem był bardzo zachwiany i pierwsze jego słowo [roz]mowy z nami było „panowie bieda, musimy coś poradzić się, bo inaczej może bardzo źle skończyć się”.

Z nami on bał się iść do tego miejsca, gdzie miała odbyć się rozmowa i temu proponował iść zaraz niedaleko wsi nad potokiem. Jednak myśmy go uspokoili i przekonali o konieczności ze względów konspiracyjnych, w jego własnym interesie puścić [!] na miejsce, które my jemu wskazywali.

Po drodze zaczął opowiadać o dobrej wolności, ale bezsilność miejscowej administracyjnej władzy, bo sprawę przesiedlenia prowadzi wojskowa władza, którą kierują bolszewicy, [a] na dowód podał fakt, że komendantem pułku² przeznaczonego na Leski powiat jest bolszewicki żydek, kapitan, którego nazwał pokraką z połamanymi nogami i naśladował jego chód. Ten kapitan zastępuje komendanta pułku, który zachorował na weneryczną chorobę [i] pojechał gdzieś na leczenie.

Prezes oznajmił, że w tej armii jest dużo bolszewików, ale odziani w polskie mundury.

Wyżej wspomniany kapitan już dnia 10.IX. wydał rozkaz [żeby] w nocy zrobić akcję przesiedleńczą w samym Lesku.

Tegoż dnia przedstawiciele powiatowej władzy, na posiedzeniu wzięli tę sprawę pod dyskusję i tam byli niektórzy ludzie, którzy odobrochali [?] tą sprawę. Kapitan mówił, jak to banderowcy mają 1000–2000 wojaków, to nie będą

деякі люди дуже слабо розбираються в наших силах і можливостях, слабо оцінюють партизанські сили і нашу організованість. Якщо б в нас було 1000 чи 2000 вояків, то ми б не наважилися воювати з регулярною армією. Староста³ звернувся до капітана, щоб він такої операції не проводив, що староста на таку операцію не погоджується, бо на його території спокій. Однак капітан на це не згодився, але старости та представникам влади вдалося у той день акцію затримати, і з метою остаточного вирішення цієї справи староста поїхав до штабу у Коросні⁴, а якщо там не вирішив би цієї справи позитивно, поїхав би до Ряшева, до Воеводського управління. Якщо виїзд старости не дасть позитивних результатів, голова обіцяв поїхати як представник керівної партії до Воеводства, втручатись у цю справу, якщо його втручання буде безрезультатним, то останнім словом у цій справі буде його відставка.

Після цього пропагандист „Сікіт”⁵ представив йому коротко справу переселення: хто його проводить і з якою метою, які результати (економічні і політичні) [матиме] для Польщі ця кампанія, наше відношення до неї; при тому точно визначив наше теперішнє ставлення до адміністрації, МО, ВП і польського суспільства в селах з мішаним українсько-польським населенням. Однак до того додав, що народ і загони Української народної самооборони⁶ готові на все і будуть вести оборонні бої, не дивлячись на втрати і жертви. Ми, командири УПА і СКВ⁷, будемо намагатися у цій операції карати тільки винних, але не ручаємось за те, що доведене до відчаю після втрати маєтку чи родини, населення не кинеться відплатити польському суспільству і, чи підпалюючи свій маєток, який треба покинути, не спалить дому сусіда-поляка, бо боротьба, яка розгорілась, є боротьбою не за політичні цілі чи кордони, не ведеться якимось одним окремим бойовим загonom, а всім українським народом в межах польської держави і тому вона має жажливий характер.

Український народ у теперішній час готовий на найгірше і залишить після себе тільки згарища і кров невинно вбитих, сльози невинно замучених і побитих. Вогнища, які щодня палають, будуть чорною нестерпною плямою в історії Польщі. А страждання невинних дітей, рик худоби, з якою беззахисна людність втекла у ліс, будуть нагадувати в 20-тому столітті часи Тамерлана і Чингіс-хана. Ці слова сильно вразили голову і серйозно його налякали. Я тоді накреслив міжнародну політичну ситуацію і деякі місцеві справи. Тоді по тій розмові голова почав скаржитись на більшовиків, польський уряд і армію з більшовицьким командуванням, він сказав: „Що поробиш, як маємо в Уряді людей, яких Польща і зараз не знає у суспільному і політичному житті”. Я йому сказав, що „ми, навпаки, знаємо, що це таке їх уряд, знаємо, що Берут є московським жидком – більшовиком.”

mogli walczyć. Ale większość z nas skrytykowała jego myśli oświadczając, że za mało orie[n]tują się niektórzy ludzie w naszych siłach i możliwościach, za mało doceniają siły partyzanckie i nasze zorganizowanie. Jak gdyby u nas było tylko 1000 czy 2000 wojaków, to my nie postanowilibyśmy walczyć z regularną armią. Starosta³ zwrócił się do kapitana, żeby taką akcją nie przeprowadzał, że starosta na taką akcję nie zgadza się, bo w jego terenie spokój. Jednak kapitan na to nie zgodził się, ale jednak staroście i przedstawicielom władzy udało się na ten dzień akcję wstrzymać i w celu ostatecznego rozwiązania tej sprawy starosta pojechał do sztabu w Krośnie,⁴ a o ile tam nie załatwiłby pozytywnie tej sprawy, pojedzie do Rzeszowa do Wojewódzkiego Urzędu. O ile wyjazd starosty nie da pozytywnych wymowień, prezes obiecał jako przedstawiciel kierowniczej Partii, pojechać do Województwa interweniować w tej sprawie. Kiedy jego interwencja będzie bez rezultatów – ostatnim jego wypadkiem w tej sprawie będzie jego dymisja.

Po tej mowie propagandzista „Sikit”⁵ zreferował jemu sprawę przesiedlenia: kto ją prowadzi, z jakim celem, jakie rezultaty dla Polski z tej akcji (ekonomiczne i polityczne), nasza postawa do tej akcji, przy tem dokładnie zaznaczył nasze odnoszenie w terażniejszy nawet do administracji, M.O., W.P. i polskiego społeczeństwa po wsiach z mieszaną ukraińsko-polską ludnością. Jednak do tego podał, że naród i oddziały Ukraińskiej Narodowej Samoobrony⁶ [są] przygotowani na wszystko i będą prowadzić obronną walkę nie patrząc na straty czy ofiary. My, dowódcy U.P.A. i S.K.W.⁷ będziemy starać się w tej akcji karać w[y]łącznie winnych, jednak nie gwarantujemy za to, że dowiedziona grzechem i żalem, po utracie majątku czy rodziny, ludność nie rzuci się do odplacenia polsk[i]emu społeczeństwu i czy zapalają[c] swój pozostały majątek nie spali domu sąsiedniego z nim polaka. Bo walka, która teraz rozgorzała, jest walką nie za polityczne cele czy granice, nie prowadzi się ona jakimś jednym oddzielnym, walecznym oddziałem, a całym ukraińskim narodem w granicach polskiego państwa i temu ona jest straszniejszego charakteru.

Ukraiński naród w terażniejszej porze gotów na najgorsze i zostawi po sobie tylko zgłiszcze, a krew niewinnie pomordowanych, łzy niewinnie katowanych i pobitych. Ognie, które codziennie płoną, będą czarną niecierpiącą plamą w historii dla Polski. A cierpienia niewinnych dzieci, ryk bydła, z którą bezbronna ludność uciekła do lasu, przypominać będą w 20-tym wieku czasy Temerlana i Dżingis-C[h]ana. Te słowa miały wielki wpływ na prezesa i poważnie go zstraszyły. Ja nakreśliłem międzynarodowe polityczne położenie i niektóre terenowe sprawy. W tym czasie po tej rozmowie prezes zaczął narzekać na bolszewików, polski Rząd i armię z bolszewickimi dowódcami. On powiedział „co zrobimy jak mamy w Rządzie ludzi, których Polska do teraz nie zna, w społecznym i politycznym życiu”. Ja powiedziałem jemu „natomiast my wiemy, kto jest ich Rząd, wiemy że Bierut jest moskiewskim żydkiem – bolszewikiem”.

Голова відповів на це, що теж знав про те, тільки думав, що це таємниця, соромився про це говорити; при цих словах почав нарікати, що більшовики з Берутом дійсно загнали Польщу у кут, бо союзники запропонували зараз же проти встановленого польсько-радянського кордону⁸, бо ця справа мала бути розглянута на мирній конференції. Далі почав вказувати на економічну експлуатацію Польщі більшовиками, що виявляється у вивозі промислового обладнання з Польщі, примусовому виконанні 60% обов'язкових поставок для більшовиків, в тому, що більшовицький Уряд взяв собі 15% виділених військових репарацій від Німеччини для Польщі, що більшовики таємно забрали допомогу для Польщі від УВРРА.⁹

Він сказав, що поляки за всяку ціну намагаються витягнути військо з-під більшовицьких впливів, і офіцери навіть намагались вже здійснити замах¹⁰ на згаданого капітана в Ліску. Однак теперішня ситуація не дозволяє повністю виконати цей план.

У зв'язку з останньою нашою зустріччю в Ропенці, [він] висловив задоволення, що як одна, так і друга сторона повністю утримали добрі відношення, а коли він представив справу у Воєводстві, то воєвода¹¹ (коли він був у Ліску) теж хотів зустрітись і поговорити з нами, однак за відсутністю швидкого зв'язку¹² не міг з нами зв'язатись. Далі запитав про конкретну нашу думку – що далі робити і як вийти з цього становища. Ми йому порадили, щоб для своєї власної користі [він] не дозволяв [проводити] кампанії по переселенню; [треба] провести пропагандистську кампанію у війську, бо вони як поляки мають доступ до війська, щоб військо, яке йде у село, не било і не грабувало, не примушувало до переселення, а також щоб у відповідний спосіб розправлялись з такими людьми, як цей капітан. На тих словах його перервав голова, кажучи: „Панове, я власне, з цією думкою до вас прийшов”. Далі сказав нам, що згаданий капітан часто їздить до свого командира, майора, до Тісної і там можна зробити на нього засідку, з застереженням, що з ним ідуть також офіцери-поляки, яких шкода було б знищити. Він обіцяв сказати про тип і номер машини, якою їздить капітан, і подумати про деякі речі, щоб його знищити, бо тільки після знищення капітана у повіті може бути спокій. Далі обіцяв прийняти відповідні профілактичні заходи у повіті і у воєводстві, і навіть, по можливості, довести до кінця справу зустрічі воєводи з нами, щоб цю справу полагодити.

Про результат операції і можливі загрози обіцяв повідомити письмово або усно. І дійсно, 14 [IX] прислав письмове повідомлення, що треба бути обережним і відповідно підготуватись, бо їхнє втручання не дало позитивних результатів. (Цей лист в оригіналі додаю до звіту).

Розмова з головою тривала 3¹/₂ години, вже з самої розмови виникає, що польське суспільство серйозно зацікавлене цією справою, тим паче, з огляду на свою невідому участь у цій боротьбі.

Prezes odpowiedział na to, że także wiedział, tylko myślał, że to jest tajemnica, wstydził się o tym mówić. Na tych słowach zaczął narzekać, że bolszewicy z Bierutem zawiedli Polskę rzeczywiście w ślepy kąt, bo alianci zaproponowali zaraz przeciw ustalonego polsko-radzieckiej granicy,⁸ bo ta sprawa miała być poruszana na pokojowej konferencji. Dalej zaczął wskazywać na ekonomiczną eksploatację Polski bolszewikami, jak wywóz fabrycznych urządzeń z Polski, o przymusowym zdaniu 60% kontyngentu z Polski bolszewikom, dalej że bolszewicki Rząd zagrabił dla siebie przyznanych 15% odszkodowania wojennego od Niemiec dla Polski, że bolszewicy zabrali potajemnie na transporty zapomogi dla Polski od U.W.R.R.A.⁹

On powiedział, że polacy za wszelką cenę starają się wybić z pod bolszewickich wpływów armię i już nawet prubowali [!] oficerowie wykonać atentał¹⁰ na wspomnianego kapitana w Lesku. Jednak sytuacja, która teraz nie pozwala im w pełni zrealizować tego planu.

Naprowadzając do ostatniego nasze[go] spotkania w Ropience, wyraził pełne zadowolenie, że jak z jednej strony i z drugiej, w pełni dotrzymano dobre wzajemne odnośnienie, a kiedy on przedstawił sprawę w Województwie, wojewoda¹¹ będąc w Lesku chciał także spotkać się i porozumieć się z nami. Jednak z braku prędkiego związku¹² nie mógł [się] z nami połączyć. Dalej prosił konkretnie, jakiej myśli i podać od nas, co dalej robić i jak wyjść z tej sytuacji. My poradziliśmy jemu, żeby w własnym interesie nie dopuścić do przesiedleńczej akcji, powieść propagandową akcję wśród wojska, bo oni jako polacy mają dostęp do wojska, żeby wojsko idąc do wsi nie bili i nie rabowali, nie przymuszali do przesiedlenia, a także żeby odpowiednio rozprawiać się z takimi ludźmi jak wspomniany kapitan. W tych słowach jemu przerwał prezes słowami „panowie, ja właśnie z tą myślą przyszedłem do Was”. Dalej podał nam, że wspomniany kapitan jedzie często do swego dowódcy majora do Cisnej i nam można zrobić na niego zasadzkę z tym zastrzeżeniem, że z nim jadą także oficerowie polacy, których szkoda byłoby zniszczyć. On obiecał podać formę i numer auta, w którym jedzie kapitan i obmyśleć jeszcze pewne rzeczy do jego zniszczenia, bo dopiero po zniszczeniu kapitana jest możliwy w powiecie spokój. Dalej obiecał porobić wszystkie odpowiednie zapobiegania w powiecie i w województwie, a nawet w miarę możliwości dowieść do spotkania wojewody z nami, żeby tą sprawę połączyć.

O wyniku tej akcji i możliwych zagrożeń[iach] obiecał zawiadomić pisemnie albo ustnie. I rzeczywiście, dnia 14 [IX] – przysłał pisemne zawiadomienie, żeby być ostrożnym i odpowiednio przygotować się, bo ich interwencja nie dała pozytywnego wyniku. (List ten w oryginale dołączam do sprawozdania.)

Rozmowa z prezesem trwała 3½ godz. Już z samej rozmowy można było zorie[n]tować się, że polskie społeczeństwo [jest] poważnie zainteresowane

Зворотні дії з нашого боку викликають у польської громадськості протидію кампанії по переселенню. Самі поляки говорять (казав голова), що коли будуть нас, українців, переселяти, то нехай Уряд спершу забере звідси польське суспільство.

Зустріч закінчено о год[ини] 16,30.

Героям слава

I – р

Пост[ій] 15.IX.45 р. . . . (рай[онний] пров[ідник])

Переклала: Д.М.

^aЗ оригіналом вірно
(—) Криска Й. [?] підпоручник^a

А МВСіА РП, ф. ОУН ІХ/57, арк. 1–5.

Засвідчена копія, машинопис.

Відсутній український оригінал. Авторка перекладу польською мовою, виконаного у 1945 р., невідома. Подаємо зворотній переклад з польської.

^a - ^a Вписано від руки.

¹ Правильно Станіслав Гер. Під час зустрічі в Ропенці 10 серпня 1945 секретарем (головою) ППР був заступник старости Слупницький. Див. документ 66.

² Йдеться про 36 пп.

³ Тадеуш Павлусевич.

⁴ У Коросні був розквартирований штаб 8 ДП.

⁵ Правильно „Сокіл”.

⁶ Українська Народна Самооборона, підпільна організація, утворена навесні 1943 у Східній Галичині з метою оборони українських сіл від радянських партизанів і нацистів. У 1944 приєднана до УПА.

⁷ СКВ – Самооборонні Кушові Відділи, нерегулярні групи української самооборони, призначені для захисту сіл.

⁸ Повинно бути: „...союзники відразу виступили проти встановленого польсько-радянського кордону, ...”.

⁹ Правильно: УНРРА – United Nations Relief and Rehabilitation Administration.

¹⁰ У польському тексті перекручене іншомовне слово atentat (з латини), яке означає замах на життя з політичних мотивів.

¹¹ Ним був Роман Гесінг.

¹² Ймовірно йшлося про телефонний зв'язок.

tą sprawą, tym bardziej ze względu na niewiadome swoje przebywanie w tej walce.

Wśród polskiego społeczeństwa, przed odpłacającymi akcjami z naszej strony goni ich do przeciwdziałania przesiedleńczej akcji. Sami polacy mówią (mówił prezes), że kiedy mają nas ukraińców przesiedlać, to niech Rząd najpierw zabi[e]rże z tą polskie społeczeństwo.

W godz. 16,30 zakończono spotkanie.

Herojom Sława

I - r

Post[ój] 15.IX.45 r.

(raj[onnyj] prow[idnyk])

Przetłumaczyła: D.M.

^a-za zgodność z oryginałem^a

(—) Kryska J. [?] ppor.

A MSWA, OUN IX/57, k. 1-5.

Kopia uwierzytelniona, maszynopis.

Brak oryginału ukraińskiego. Autorka tego niepoprawnego językowo tłumaczenia sporządzonego w 1945 r. nie jest znana. Publikuje się z zachowaniem pisowni przekładu.

^a -^a Wpisano odręcznie.

¹ Właśc. Stanisław Gier. Podczas spotkania w Ropience 10 sierpnia 1945, jako sekretarz (prezes) PPR występował wicestarosta Słupnicki. Por. dokument nr 66.

² Mowa o 36 pp.

³ Tadeusz Pawłusiewicz.

⁴ W Krośnie stacjonował sztab 8 DP.

⁵ Właśc. „Sokil”.

⁶ Ukraińska Narodna Samooborona, organizacja konspiracyjna utworzona wiosną 1943 we wschodniej Galicji z zadaniem obrony wsi ukraińskich przed napadami partyzantów sowieckich i niemieckimi pacyfikacjami. W 1944 wchłonięta przez UPA.

⁷ SKW – Samooboronni Kuszczowi Widdity, nieregularne grupy samoobrony ukraińskiej dla ochrony wsi.

⁸ Powinno być: ... alianci zaoponowali zaraz przeciwko ustalonej granicy polsko-radzieckiej, ...

⁹ Właśc. UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration.

¹⁰ Powinno być: atentat – attentatum (z łac.) zamach na życie z pobudek politycznych.

¹¹ Roman Gesing.

¹² Powinno być: szybkiej łączności; zapewne miano na myśli łączność telefoniczną.

15–17 вересня 1945, Команча. Прохання лемків з Команчі про залишення їх
у Польщі

До Високого Міністерства
внутрішніх справ
у Варшаві
через
Знамените Староство в Сяноку
та Високе Воєводство
у Ряшеві!

У зв'язку з виселенням русинів¹ з Респ[убліки] Польщі просимо дуже від імені цього населення, яке проживає у південно-західній частині Сяницького і Ліського повітів зупинити це примусове виселення.

Наше прохання мотивуємо:

- 1) Увесь цей район, що належить Респ[убліці] Польщі, населяє 95–98 і 100% виключно русинів.
- 2) Це місцевість гориста (Карпати), ґрунти на схилах високих гір: 4–5–6–7 кл[асу], тобто це найгірші землі Респ[убліки] Польщі, доказом цього є факт, що хлібороби – тутешні поляки виїжджають на захід.
- 3) М[ісцеве] руське населення живе у цьому районі з давніх-давен і хоче залишитися тут надалі, а у випадку примусового виселення ці землі були б кинуті, що зрештою не відповідає інтересам Польської Держави.
- 4) М[ісцеве] руське населення завжди було і є повністю лояльним у відношенні до П[ольської] Держави і далі буде робити все відповідно до бажань Високого Уряду демократичної Респ[убліки] Польщі.

Ми чули про обурливі, жорстокі злочини українців у Східній Галичині мин[улого] р[оку], хочемо однак зазначити, що не маємо і не мали ми нічого спільного з цими злочинами і засуджуємо їх категорично, зауважуємо ще, що ми, русини, увесь час відмежовувалися від них, доказом цього є, що колись на наше прохання (як відомо) Високий Уряд Респ[убліки] П[ольщі] подбав про окремого руського гр[еко]-катол[ицького] єпископа в Сяноку!²

- 5) М[ісцеве] населення є католицьким і хоче залишитися таким назавжди, а це можливо зараз лише в П[ольській] Д[ержаві].
- 6) Осмілюємося врешті звернути ввічливо увагу ^a-на дуже важливу обставину^a – а саме (що зрештою відомо), що м[ісцеве] руське населення віддало м[инулого] р[оку] в армію ^a-тисячі своїх дітей і братів, які захищаючи польські землі, боролися проти Німеччини!^{!-a}

**15–17 września 1945, Komańcza. Prośba Łemków z Komańczy
o pozostawienie ich w Polsce**

Do Wysokiego Ministerstwa
Spraw Wewnętrznych
w Warszawie
przez
Światne Starostwo w Sanoku
i Wysokie Województwo
w Rzeszowie!

W związku z wysiedlaniem Rusinów¹ z Rzeczp[ospolitej] Polskiej upraszamy uprzejmie w imieniu tejże ludności zamieszkującej południowo zachodnią część powiatu Sanockiego i Leskiego o łaskawe wstrzymanie tego przymusowego wysiedlenia.

Proźbę motywujemy:

- 1) Cała ta okolica należąca do Rzeczp[ospolitej] Polskiej zamieszkałą jest w 95–98 i 100% wyłącznie przez Rusinów.
- 2) Okolice ta jest górzysta (Karpaty), gleba na stokach wysokich gór 4–5–6–7 kl[asy], należy więc do najgorszych ziem Rzeczp[ospolitej] Polskiej, czego dowodem, że rolnicy Polacy tutejsi przesiedlają się na zachód.
- 3) M[iejscowa] ruska ludność zamieszkuje okolicę tę od niepamiętnych czasów i chce pozostać tu nadal, a w razie przymusowego wysiedlenia, ziemie te leżałyby obłogiem, co zresztą nie leży i w interesie Państwa Polskiego.
- 4) M[iejscowa] ludność ruska była zawsze i jest w słowie tego znaczenia lojalną dla Państwa P[olskiego] i również będzie stale postępywać we wszystkim wedle życzeń Wysokiego Rządu demokratycznej Rzeczp[ospolitej] Polskiej.

Słyszeliśmy o karygodnych, nieludzkich występkach Ukraińców w Galicji wschodniej r[oku] ub[iegłego], zaznaczamy jednak, że nic wspólnego nie mamy i nie mieliśmy z tymi występkami i potępiamy je kategorycznie, zauważając, że my Rusini stale separowaliśmy się od nich, czego dowodem, że swego czasu na proźbę naszą (jak wiadomo) Wysoki Rząd Rzeczp[ospolitej] P[olskiej] postarał się o osobnego ruskiego gr[ecko]katol[ickiego] Biskupa z siedzibą w Sanoku!²

- 5) M[iejscowa] ludność jest katolicką i chce pozostać taką na zawsze, a możliwe to obecnie jedynie w P[aństwie] P[olskim].
- 6) Ośmielamy się w końcu uprzejmie zwrócić uwagę^a na bardzo ważną okoliczność^a, a to (co zresztą wiadome), że m[iejscowa] ludność ruska dała r[oku] ub[iegłego] ^atysiące swych dzieci i braci^a do wojska, ^aktórzy w obronie ziem Polskich walczyli przeciw Niemcom!!^a

Дуже багато з них ^азагинуло^а, навіть половина не повернулася – натомість багато повернулося ^акаліками – інвалідами, без рук-ніг тощо^а і немає тут місцевостей без таких калік, а більш як половину кожної тут[ешньої] місцевості становлять їхні і ^азагиблих в обороні польських земель^а сім'ї та родичі! Крім того і зараз багато тутешніх русинів служить в П[ольській] Армії, а також і П[ольській] Народ[ній] міліції, є також і офіцери русини в П[ольській] Армії. На цей вищенаведений дуже важливий аспект осмілюємося ввічливо звернути особливу увагу В[исокого] Уряду демокр[атичної] Респ[убліки] П[ольщі], віримо в справедливість, яка відзначає зараз демократичну Респ[убліку] Польщу та просимо дуже не виселяти нас і залишити на місці та урочисто запевняємо про нашу беззастережну лояльність, та що будемо разом у згоді з польським народом співпрацювати для добра і могутності демократичної Республіки Польщі!

№ 207/45

[Далі йде кілька десятків підписів та печатки: греко-католицьких парафіяльних управлінь в Радошицях і Команчі, солтисів громад – Явірник, Команча, Ославиця і Прелуки, Управління громади Радошиці і Гмінного союзу селянської взаємодопомоги в Команчі; далі підтвердження, як нижче. Див. фото V]

Гмінна Рада Народова в Команчі

Гмінна Рада Народова в Команчі вищенаведене прохання громадян жителів волості Команча повністю підтримує та зі свого боку відзначає, що у випадку виселення місцевого населення увесь район, в якому проживає це населення, запустіє, що, напевно, не відповідає інтересам Демократичної Польщі, оскільки працювати в цій гористій місцевості можуть лише народжені і виховані тут люди, причому слід відзначити, ^ащо населення це в більшості було і є аполітичним і лояльним перед Польською Державою та її громадянами^а польської національності, доказом чого був ^аповний спокій, як до війни і в період окупації, так і зараз, а також те, що деяка кількість жителів є членами Селянської партії³, ППР, ППС та 80% належить до Союзу Селянської Взаємодоп[оги].^{а 4} Також те, що тисячі

Bardzo wielu z nich ^apoległo^a – nawet połowa nie powróciła, wielu zaś powróciło ^akalekami – inwalidami bez rąk, nóg itp.^a i nie ma tu miejscowości bez takich kalek, a ci i ^apolegli w obronie ziem polskich^a posiadają większą połowę każdej tutaj miejscowości swych rodzin i krewnych! Prócz tego i obecnie wielu tutejszych rusinów służy w armji P[olskiej], również i Milicji Obywatelskiej P[olskiej], są też i oficerowie Rusini w armji P[olskiej]. Na tę powyższą tak ważną okoliczność ośmielamy się zwrócić łaskawie specjalną uwagę W[ysokiego] Rządu demokratycznej Rzeczpospolitej P[olskiej], a wierząc w sprawiedliwość, jaka cechuje obecnie demokratyczną Rzeczpospolitą Polską, prosimy łaskawie o niewysiedlanie nas, a pozostawienie na miejscu, a zapewniamy uroczyście o naszej bezwzględnej lojalności i że będziemy wspólnie w największej zgodzie z Narodem Polskim współpracować dla dobra i potęgi demokratycznej Rzeczpospolitej Polskiej!

L 207/45

[Następuje kilkadziesiąt podpisów oraz pieczęcie: grecko-katolickich urzędów parafialnych w Radoszycach i Komańczy, sołtysów gromad – Jawornik, Komańcza, Ostawica i Prełuki, Urzędu Gromady Radoszyce i Gminnego Zarządu Związku Samopomocy Chłopskiej w Komańczy; po nich poparcia, jak niżej. Porównaj fot. V]

Gminna Rada Narodowa
w Komańczy

Gminna Rada Narodowa w Komańczy prośbę powyższą obywateli mieszkańców Gminy Zbior[owej] Komańcza popiera w całej pełni i ze swej strony zauważa, że w razie wysiedlenia miejscowej ludności, cała okolica zamieszkiwana przez tą ludność opustoszeje, co napewno nie leży w interesach Demokratycznej Polski, gdyż do pracy w tych górzystych okolicach nadaje się jedynie ludność tu urodzona i wychowana, przyczym zauważa się, że ^aludność ta w większości była i jest apolityczną i lojalną wobec Państwa Polskiego i Jego obywateli^a narodowości polskiej, czego dowodem ^abył zupełny spokój tak przed wojną, w czasie okupacji jak i obecnie, jak również to, że pewna ilość mieszkańców jest członkami Stronnictwa Lud[owego]³, PPR, P.P.S. oraz około 80% należy do Związku Samopom[ocy] Chłopskiej.^{a 4} Również zgło-

їхніх чоловіків, синів і братів зголошувалися до Польської і Червоної Армії, щоб брати участь в боях проти окупанта, в яких д[уже] багато їх загинуло, решта повернулася каліками без рук і ніг або далі служить в Польській і Червоних Арміях, свідчить про те, що так само як їхні батьки, вони хочуть надалі жити в межах Польської Держави і разом працювати для добра Демократ[ичної] Республіки Польщі.

Команча, 17.IX.1945.

(—) Голова ГРН

**6-УПРАВЛІННЯ ВОЛОСТІ
В КОМАНЧІ
пов[іт] СЯНОК⁶**

Управління волості в Команчі пов. Сянок вищенаведене прохання жителів тут[ешньої] гміни повністю підтримує, причому додає, що жителі тут[ешньої] гміни виконують всі доручення як Управління гміни, так і вищої влади, вони є лояльними громадянами, в усіх випадках повністю виконують всі покладені на них обов'язки, тобто платять податки, виконують різні повинності (шарварки, обов'язкові поставки тощо), ^aз огляду на те жодного разу не було потреби застосувати каральні санкції, що доводить, що вони хочуть бути добрими громадянами Демократичної Польщі.^a

Команча, 17.IX.1945.

Війт гміни

(—) КАСЕВИЧ СТАНІСЛАВ

А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 92-93.

Оригінал, заява – рукопис, два підтвердження – машинопис.

З правого боку вгорі заяви прямокутний штамп про надходження до Ряшівського воєводського управління з датою: „18 IX 1945” і вписаним від руки номером журналу: „2745”. Під підтвердженням Управління волості в Команчі кругла печатка з державним гербом всередині і написом довкола: „Республіка Польща. Управління Волості в КОМАНЧІ”.

^a - ^a Підкреслено від руки.

⁶ - ⁶ Печатка

¹ Йдеться про найбільш західну групу руських верховинців, яка до 1947 проживала у Низькому Бескиді і східній частині Санчівського Бескиду. Перед війною вона нараховувала близько 150 тис. осіб. Зараз частіше вживаною назвою цієї групи є „лемки”. Цю назву почали вживати спочатку як прізвище у міжвоєнний період, а після Другої світової війни вона почала домінувати й витіснила давні самовизначення „русин”, „руснак”. Лемківські говірки належать до карпатських говірок української мови.

szenie się tysięcy ich mężów, synów i braci do Armii Polskiej i Czerwonej do walki przeciw okupantowi, w której b. dużo poległo, reszta wróciła kalekami bez rąk i nóg lub nadal pozostaje w Armii Polskiej i Czerwonej dowodzi, że tak jak ich ojcowie tak i oni pragną żyć nadal w granicach Państwa Polskiego i wspólnie pracować dla dobra Demokrat[ycznej] Rzeczypospolitej Polskiej.

Komańcza, dnia 17.IX.1945.

(—) Przewodniczący G.R.N.

**^bZARZĄD GMINY ZBIOROWEJ
W KOMAŃCZY
pow. SANOK^{-b}**

Zarząd Gminy Zbiorowej w Komańczy pow. Sanok powyższą prośbę mieszkańców tut[ejszej] Gminy popiera w całej pełni, przyczym dodaje, że mieszkańcy tut[ejszej] Gminy wykonują wszystkie polecenia tak Zarządu Gminy jak i Władz wyższych, są lojalnymi obywatelami, we wszystkich wypadkach w zupełności wywiązują się ze wszystkich nakładanych na nich obowiązków, tak w płaceniu podatków, wykon[owaniu] różnych świadczeń rzeczowych (szarwarki, kontyngenty itp.) ^a-wobec czego ni razu nie zaszła potrzeba stosowania wobec nich sankcyj karnych, czem dowodzą, że pragną być dobrymi obywatelami Demokratycznej Polski. ^a

Komańcza, dnia 17.IX.1945.

Wójt Gminy
(—) KASIEWICZ STANISŁAW

A MSWiA, MAP 304, k. 92-93.

Oryginał, podanie - rękopis, dwie opinie - maszynopis.

W prawym górnym rogu podania pieczętka wpływu Urzędu Wojewódzkiego Rzeszowskiego z uwidocznioną datą: 18 IX 1945 i wpisaną odręcznie L.dz.: 2745. Pod opinią Zarządu Gminy Zbiorowej w Komańczy pieczęć okrągła z godłem państwowym w środku i napisem w otoku: Rzeczpospolita Polska Zarząd Gminy w KOMAŃCZY.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

^a - ^a Podkreślono odręcznie.

^b - ^b Pieczętka nagłówkowa.

¹ Chodzi o najbardziej na zachód wysuniętą grupę górali ruskich zamieszkującą do 1947 Beskid Niski i wschodni skrawek Beskidu Sądeckiego. Przed wojną liczyła ok. 150 tys. osób. Obecnie częściej używaną nazwą grupy jest nazwa Łemkowie, początkowo przezwiskowa. Zaczęto jej używać w okresie międzywojennym, a po II wojnie światowej stała się ona dominująca i wyparła dawne samookreślenia Rusin, Rusnak. Ludność ta posługuje się gwarami zaliczanymi do gwar karpackich języka ukraińskiego.

² З лютого 1934 існувала Апостольська Адміністрація Лемківщини, апостольський адміністратор перебував спочатку в Риманові, пізніше в Сяноку.

³ Селянська партія (СЛ), політичне угруповання, утворене у вересні 1944 прокомуністичними діячами селянського руху, які визнавали керівну роль ППР. У листопаді 1949 під тиском ПОРП об'єдналася з „очищеною” ПСЛ і утворила Об'єднану селянську партію (ЗСЛ).

⁴ Союз селянської взаємодопомоги – громадсько-професійна організація хліборобів, утворена з ініціативи ППР і СЛ та ними контрольована.

² Od lutego 1934 istniała Apostolska Administracja Łemkowszczyzny, przy czym administrator apostolski rezydował najpierw w Rymanowie, a potem w Sanoku.

³ Stronnictwo Ludowe (SL) – ugrupowanie polityczne utworzone we wrześniu 1944 przez prokomunistycznych działaczy ruchu ludowego uznających kierowniczą rolę PPR. W listopadzie 1949 pod naciskiem PZPR połączyło się ono z „oczyszczonym” PSL tworząc Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL).

⁴ Związek Samopomocy Chłopskiej – społeczno-zawodowa organizacja rolników założona z inicjatywy PPR oraz SL i przez nie kontrolowana.

17 вересня 1945, Люблін. Лист Ю. Беднажа до МАП про хід переселення українського населення і опір цьому УПА у Любачівському повіті

№ ж. 1473/45/Бе/М

Люблін, 17.9.1945 р.

До Міністерства громадської адміністрації
особисто Гр. ВОЛЬСЬКОМУ

у Варшаві

Доводячи вищенаведене¹ до відома, повідомляю, що сьогоднішнього дня на території Любачева бандерівцями, які видавали себе за польсько-радянську комісію у справах евакуації, розвішено листівки – відозву до українського населення неправдивого змісту.

Я наказав знищити [листівки], провести слідство та видати власні спростування.

ГОЛОВНИЙ ПРЕДСТАВНИК УРЯДУ РП
У СПРАВАХ ЕВАКУАЦІЇ
(—) Ю. БЕДНАЖ²

Копія

Телефонограма
відправлена з Любачева 17.9.1945 р. о год[ині] 11 хв[илин] 40
гр. Баденьчиком, Районним представником Уряду РП
у справах евакуації

Головному представникові Уряду РП
у справах евакуації

у Любліні

16.9. ц.р. зі станції завантаження Любачів виїхав транспорт. Транспорт нараховував 52 вагони, 141 сім'ю, приблизно 600 осіб.

На станції завантаження Олешичі закінчується завантаження другого транспорту.

**17 września 1945, Lublin. Pismo J. Bednarza do MAP dotyczące przebiegu
przesiedlania ludności ukraińskiej i kontrakcji UPA w powiecie
lubaczowskim**

L.dz. 1473/45/Be/M

Lublin, dn. 17.9.1945 r.

Do
Ministerstwa Administracji Publicznej
na ręce Ob. WOLSKIEGO
w Warszawie

Podając powyższe¹ do wiadomości komunikuję, iż w dniu dzisiejszym na terenie Lubaczowa zostały rozklejone ulotki – odezwy do ludności ukraińskiej przez banderowców, podszywających się pod komisję polsko-sowiecką do spraw ewakuacji, o treści przeciwnej.

Zarządziłem zniszczenie, przeprowadzenie dochodzenia oraz wydania własnych – prostujących.

**GŁÓWNY PRZEDSTAWICIEL RZĄDU RP
DO SPRAW EWAKUACJI
(—) J. BEDNARZ²**

Odpis

Telefonogram
nadany z Lubaczowa dn. 17.9.1945 r. o godz. 11 min. 40
przez ob. Badeńczyka, Przedstawiciela Rejonowego Rządu RP
do Spraw Ewakuacji

Do
Głównego Przedstawiciela Rządu RP
do Spraw Ewakuacji
w Lublinie

Dnia 16.9. br. odszedł transport ze stacji załadowniczej Lubaczów. Transport liczył 52 wagony, 141 rodzin, około 600 osób.

Дорогою через прикордонний пункт Краковець виїхало 160 сімей, приблизно 650 осіб.

Вночі з 14 на 15 ц[ього] м[ісяця] група бандерівців напала на станції в Колешицях [ймовірно Олешичах] і Новій Греблі, є жертви.

Декілька сіл, з яких евакуйовано українське населення, бандерівці спалили.

ТЕЛЕФОНОГРАМУ ПЕРЕДАВ:

Баденьчик

ТЕЛЕФОНОГРАМУ ПРИЙНЯЛА:

Макух Гелена

Люблін, 17.9.1945 р.

А МВСіА РП, ф. МАР 301, арк. 17.

Довідка – оригінал, додана телеграма – копія, машинопис.

Під довідкою кругла гербова печатка Польщі з написом: „Головне представництво РП у справах евакуації”.

¹ Тобто додану копію телеграми.

² Беднаж Юзеф, у період 1.1–30.4.1945 – воєводський представник Уряду РП у справах евакуації українського населення на території Ряшівського воєводства і одночасно районний представник у Ярославі; потім до 1947 – головний представник уряду РП у справах евакуації українського населення з Польщі.

Na stacji załadowniczej Oleszyce stadium końcowego załadowania drugiego transportu.

Drogą kołową przez punkt graniczny Krakowiec wyjechało 160 rodzin, około 650 osób.

W nocy z dn. 14 na 15 bm. grupa banderowców napadła na stacje załadownicze w Koleszycach [prawdop. Oleszycach] i Nowej Grobli – są ofiary.

Kilka wiosek ewakuowanych przez ludność ukraińską – banderowcy spalili.

TELEFONOGRAM NADAŁ:

Badeńczyk

TELEFONOGRAM ODEBRAŁA:

Makuch Helena

Lublin, dn. 17.9.1945 r.

A MSWLA, MAP 301, k. 17.

Informacja – oryginał, załączony telegram – odpis, maszynopisy.

Pod informacją okrąglą pieczęć z godłem państwowym pośrodku, w otoku napis: Przedstawicielstwo Główne R.P. do spraw ewakuacji.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

¹ Tj. załączoną kopię telegramu.

² Bednarz Józef, w okresie 1.1–30.4.1945 przedstawiciel wojewódzki rządu RP ds. ewakuacji ludności ukraińskiej na terenie woj. rzeszowskiego i jednocześnie przedstawiciel rejonowy w Jarosławiu, do 1947 przedstawiciel główny rządu RP ds. ewakuacji ludności ukraińskiej z Polski.

19 вересня 1945, Люблін. Звіт Ю. Беднажа МАП про результати переселення українського населення у Ряшівському воєводстві за участю військових підрозділів

МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
ГОЛОВНИЙ ПРЕДСТАВНИК УРЯДУ РП
У СПРАВАХ ЕВАКУАЦІЇ
№ ж. Пф. 146/45/Ко6/М

Люблін, 19.9.1945 р.

Тасмно!

До Міністерства громадської адміністрації
особисто Громадянинові Міністру ВОЛЬСЬКОМУ
у Варшаві

У зв'язку з ^авійськовими акціями на території Ряшівського воєводства ^а представляю на основі матеріалу, зібраного у період від 14 до 17 вересня 1945 р. Інспектором Обласного Головного Представництва Уряду РП з питань евакуації гр. Вуйціком Вацлавом, та звітів деяких районних представників Уряду РП з питань евакуації – наступний ситуаційний звіт:

Військові акції почалися 9.9. ц.р. на території Перемиського пов[іту] та до 14.9. ц.р. дали наступні результати:

- 1) Доставлено до пунктів на кордоні та віддано властям УРСР 1156 сімей (4719 осіб);
- 2) Знаходяться на прикордонних залізничних станціях 1107 сімей (4852 особи);
- 3) Крім того чекає на оформлення евакуаційних документів 2456 сімей (9824 особи).

Загалом це складе 4719 сімей (19395 осіб). Кампанія охоплює 7 сільських волостей та частково м. Перемишль.

З огляду на відсутність достатньої кількості вагонів та велику кількість українського населення на залізничних станціях, після переговорів з владою загальної адміністрації й представниками війська, вирішено поки що зменшити темп евакуаційної кампанії в Перемиському пов[іті]. З огляду на це на території Перемиського пов[іту] залишається одна оперативна група ВП, а друга 15.9. ц.р. була перекинута до Ліського пов[іту]. До того ж з'явилася нова концепція, щоб у першу чергу евакуювати українське населення з м. Перемишля.

Загалом кампанія по евакуації до цього часу відбувалася в Перемиському пов[іті] з великими труднощами та матеріальними втратами, тому що з 4700

**19 września 1945, Lublin. Sprawozdanie sytuacyjne J. Bednarza dla MAP
o rezultatach przesiedleń ludności ukraińskiej w województwie
rzeszowskim przy udziale wojska**

MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH Lublin, dn. 19.9.1945 r.
PRZEDSTAWICIEL GŁÓWNY RZĄDU R. P.
DO SPRAW EWAKUACJI
L. dz. Pf. 146/45/Kob/M Tajne!

Do
Ministerstwa Administracji Publicznej
na ręce Obywatela Ministra WOLSKIEGO
w Warszawie

W związku z ^{a-}akcją wojskową na terenie woj. Rzeszowskiego^a przedkładam na podstawie materiału zebranego w dniach 14–17 września 1945 r. przez Inspektora Obwodowego Głównego Przedstawicielstwa Rządu RP do Spraw Ewakuacji ob. Wójcika Waława oraz sprawozdań niektórych Rejonowych Przedstawicieli R[ządu] RP do Spraw Ewakuacji – następujące sprawozdanie sytuacyjne:

Akcja wojskowa rozpoczęła się 9.9. br. na terenie pow. Przemyskiego i dała do dn[ia] 14.9. br. następujące rezultaty:

- 1) Odstawiono do punktów granicznych i oddano władzom USRR 1156 rodzin (4719 osób);
- 2) Oczekuje na stacjach kolejowych przygranicznych 1107 rodzin (4852 osób);
- 3) Ponadto oczekuje na przygotowanie dokumentów ewakuacyjnych 2456 rodzin (9824 osoby).

Ogółem da to 4719 rodzin (19.395 osób). Akcja ta obejmuje 7 gmin zbiorowych wiejskich i częściowo m. Przemyśl.

Wobec braku dostatecznej ilości wagonów oraz ogromnej liczby ludności ukraińskiej na stacjach kolejowych, po porozumieniu się z władzami administracji ogólnej i przedstawicielami wojska, zdecydowano narazie zmniejszyć tempo akcji ewakuacyjnej w pow. Przemyśl. Wobec tego na terenie pow. Przemyśl pozostaje jedna grupa operacyjna W.P., a druga w dniu 15.9. br. przerwuciła się na pow. Lesko. Ponadto powstała nowa koncepcja, aby w pierwszym rzędzie ewakuować ludność ukraińską z m. Przemyśla.

Naogół biorąc, akcja ewakuacyjna odbywała się dotychczas w pow. Przemyskim bardzo opornie i z wielkimi stratami materialnymi, ponieważ na opuszczo-

господарств, залишених українцями, заселено тільки 629 господарств, спалено, здебільшого українськими бандами, 981 будинок.

Крім того виявлено випадки зловживання з боку деяких військових підрозділів ВП і Червоної Армії у зборі обов'язкових поставок без видачі розписок, неповаги до місцевої гмінної адміністрації та різні дрібні суперечки.

Польське населення, яке проживає в районі акцій, також зазнає деяких втрат, оскільки змушене тікати з деяких місцевостей від українських банд. Зафіксовано також два випадки вбивства сільських старост бандерівцями тощо.

На території Ліського пов[іту] військові акції почалися лише 16.9. ц.р. та поки що немає конкретних евакуаційних результатів, натомість початок цієї кампанії виявив, що також на території Ліського пов[іту] це завдання доволі важке, тому що з деяких місцевостей українське населення втекло до лісів, а в північній частині повіту ведеться боротьба між ВП і бандерівцями.

В інших повітах Ряшівського воев[одства] істотних змін поки що не зафіксовано.

Загалом можна відзначити, що військо почало акції передчасно, самостійно, без обговорення кампанії із повітовими старостами, а через те старости не в змозі зібрати заборгованість з обов'язкових поставок, забезпечити збереження врожаю та нерухомого майна, залишеного українцями.

Можна зробити висновок, що військо не має значної кількості сил, через що не може створити гарнізони у залишених українцями селах і тим самим забезпечити збереження майна. А це дає можливість відносно малим групам банд швидко пересуватися з одного місця в інше та палити залишені села або села, в яких проживає польське населення.

ГОЛОВНИЙ ПРЕДСТАВНИК УРЯДУ РП
У СПРАВАХ ЕВАКУАЦІЇ
(—) Ю. БЕДНАЖ

А МВСіА РП, ф. МАР 304, арк. 65.

Оригінал, машинопис.

Бланк, над заголовком державний герб РП; вгорі сторінки частково на тексті резолюція від руки: „Гр. Грабовський, I Деп[артамент]”, нерозбірливий підпис і дата: „25.9” та приписка іншою рукою: „aa 3/X.45” і нерозбірливий підпис; поруч вписаний від руки вхідний номер: „II П.2072/45”.

• • • Підкреслено від руки.

ne 4.700 gospodarstw poukraińskich osiedlono zaledwie 629 gospodarstw, natomiast spalono przeważnie przez bandy ukraińskie 981 budynków.

Ponadto stwierdzono wypadki nadużyć ze strony pewnych jednostek W.P. i Armii Czerwonej odnośnie zabierania kontyngentu bez jakichkolwiek pokwitowań, nierespektowanie miejscowej administracji gminnej oraz różne drobne zatargi.

Ludność polska zamieszkała na terenie akcji też ponosi pewne ofiary, ponieważ zmuszona jest uciekać z niektórych terenów przed bandami ukraińskimi. Zanotowano również dwa wypadki zabójstwa sołtysów przez banderowców itp.

Na terenie pow. Lesko akcja wojskowa rozpoczęła się dopiero 16.9. br. i narazie nie ma konkretnych wyników ewakuacyjnych, natomiast początek tej akcji wskazuje, że i na terenie pow. Lesko zadanie to jest dość trudne, ponieważ z niektórych miejscowości ludność ukraińska uciekła do lasów, a w północnej części powiatu toczą się walki pomiędzy W.P. a banderowcami.

W innych powiatach woj. Rzeszowskiego istotnych zmian dotychczas nie zanotowano.

Naogół stwierdzić można, iż wojsko rozpoczęło akcję przedwcześnie na własną rękę, bez omówienia akcji ze Starostami Powiatowymi, przez co Starostwa nie są w możności zebrać zaległy kontyngent, zabezpieczyć pozostawione plony rolne oraz opuszczone przez Ukraińców mienie nieruchomości.

Ponadto nasuwa się wniosek, że wojsko nie dysponuje większymi siłami, wobec czego nie może pozostawiać garnizonów w opuszczonych przez Ukraińców wioskach, a tym samym nie zabezpiecza opuszczonego mienia i daje możliwość małym stosunkowo grupom band na szybkie przerzucanie się z miejsca na miejsce i palenie opuszczonych wsi, względnie wsi zamieszkałych przez ludność polską.

**GŁÓWNY PRZEDSTAWICIEL RZĄDU RP
DO SPRAW EWAKUACJI
(—) J. BEDNARZ**

A MSWiA, MAP 304, k. 65.

Oryginał, maszynopis.

Papier firmowy, nad nagłówkiem godło RP; w górnej części strony zachodząca na tekst odręczna dekretacja: Ob. Grabowski. Dep. I, data: 25.9 i nieczytelny podpis oraz dekretacja dopisana inną ręką: aa 3/X.45 i nieczytelny podpis; obok odręcznie wpisany nr wch.: II P.2072/45.

Zachowano styl i pisownię epoki łącznie z ortografią oryginału.

• - • Podkreślono odręcznie.

20 вересня 1945, Київ. Довідка М. Волкова про хід переселення поляків із західних областей УРСР станом на 15 вересня 1945 р.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СПРАВКА

о ходе переселения поляков по западным областям Украины по состоянию на 15.9.45 г.

Области	Колич. поляков, подлежа. Переселению	Колич. зарегистрирован. на выезд	Фактически выехало	ПРИМЕЧАНИЕ
Тернопольская	226.481	192.843	126.735	
Львовская	215.636	189.270	85.771	
Дрогобычская	124.000	84.840	40.119	
Станиславская	82.039	79.207	50.369	
Ровенская	69.837	69.713	64.745	
Волынская	67.500	65.666	62.496	
Черновицкая	11.539	10.205	5.192	
ВСЕГО:	797.032	691.744	435.427	

НАЧ. ОТДЕЛЕНИЯ 6 ОТДЕЛА 2 УПРАВЛЕНИЯ
НКГБ УССР – Капитан

(—) ВОЛКОВ

„20“ сентября 1945 года

ДА СБУ (Київ), ф. 1, оп. 87 (1954), спр. 4, арк. 44.
Копія, машинопис.

Вписано від руки.